

MEDICINĂ ȘI TEOLOGIE

IN HONOREM

PROF. UNIV. DR. MIRCEA GELU BUTA

Presa Universitară Clujeană

MEDICINĂ ȘI TEOLOGIE

IN HONOREM

PROF. UNIV. DR. MIRCEA GELU BUTA

MEDICINĂ ȘI TEOLOGIE

IN HONOREM

PROF. UNIV. DR. MIRCEA GELU BUTA

EDITORI:

ALEXANDRU MORARU

GABRIEL-VIOREL GÂRDAN

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

2016

Referenți științifici:

Pr. Prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb

Pr. Prof. univ. dr. Ioan Chirilă

ISBN 978-973-595-972-2

© 2016 Editorii volumului. Toate drepturile rezervate. Reproducerea integrală sau parțială a textului, prin orice mijloace, fără acordul editorilor, este interzisă și se pedepsește conform legii.

Universitatea Babeș-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@editura.ubbcluj.ro
<http://www.editura.ubbcluj.ro/>

Prof. Univ. Dr. MIRCEA GELU BUTA

Știința doctorului va înălța capul lui (Sirah 38,3)

Când la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca s-a înfiripat ideea organizării unui eveniment cu prilejul împlinirii celor șaizeci de ani ai Domnului Prof. Dr. Mircea Gelu Buta, Directorul Spitalului Județean Bistrița, m-am gândit ca, motivat de prilej, să aștern pe hârtie câteva gânduri.

Încep cu îndemnul pe care ni-l dă în Sfânta Scriptură Isus Sirah: *Cinstește pe doctor cu cinstea ce i se cuvine, că și pe el l-a făcut Domnul. Că de la Cel Preaînalt este leacul și de la rege va lua dar* (Sirah 38, 1-2). Cinstea ce i se cuvine dorim să i-o dăm și noi Domnului Profesor Doctor Gelu Buta.

Misiunea pe care, la vremea potrivită, a îmbrățișat-o este una de primă importanță. Pentru că alinarea suferințelor trupești constituie una din marile virtuți. Și doctorul de vocație, pe lângă alinarea suferințelor trupești, nu neglijează nici suferințele sufletești.

De fapt, modelul absolut al doctorului este Domnul Iisus Hristos. El este Doctorul cel Mare care tămăduiește sufletele și trupurile oamenilor. Îi dă omului iertare de păcate, ele fiind, de fapt, obârșia suferințelor, iar, înlăturând cauza, dispare și efectul. Se tămăduiește boala.

Sfântul Chiril al Ierusalimului, făcând o tâlcuire a numelui Mântuitorului, zice: *În ebraică «Iisus» înseamnă «Mântuitor», iar în limba greacă «cel care vindecă».* Căci El este doctorul sufletelor și al trupurilor și tămăduitorul celor ținuți de duhuri rele. El vindecă și ochii orbilor, dar, în același timp, luminează și mințile. Este doctorul șchiopilor, dar îndreaptă și picioarele păcătoșilor spre pocăință. Spune paralticului: *«Să nu mai păcătuiești!»*, dar spune și *«Ia-ți patul tău și umblă!»*. Pentru că trupul lui se paralizase din pricina păcatului sufletului, a vindecat mai întâi sufletul ca să aducă prin asta vindecare trupului¹.

¹ Sfântul Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, București, 1943, p. 236.

Domnul Doctor Mircea Gelu Buta, în misiunea sa, a vindecat, cu ajutorul lui Dumnezeu, trupuri, dar a încercat să vindece și suflete. De aceea, prin mărinimia ce-l caracterizează, este foarte cunoscut în urbe. Este cunoscut și prin faptul că se implică în viața culturală și administrativă a Municipiului Bistrița.

Au ajuns de referință simpozioanele internaționale pe care Domnul Doctor Mircea Gelu Buta, de ani de zile, le organizează în luna mai și la care participă personalități, nu numai din domeniul medicinei și al științelor profane, ci și mari teologi. De aceea genericul multora dintre ele este *Medicii și Biserica*.

Faptul că este interesat de problemele spirituale îl subliniază și prezența sa în disputele de natură bioetică, unde, cu multă seriozitate, se călăuzește de principiile moralei creștine.

Ca om de cultură este preocupat de personalitățile care au legătură directă cu județul Bistrița. De pildă, este foarte mândru și preocupat de marele tenor Constantin Pavel, ctitorul Operei Române din Cluj-Napoca. Constantin Pavel era din Bistrița-Bârgăului și a realizat acest proiect grandios în 1919.

Frecvent l-am întâlnit și l-am admirat de când sunt arhipăstor al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, adică în ultimii doi ani. De câte ori sunt prezent la vreo celebrare liturgică în Bistrița este și Domnia Sa de față.

Acum, la popas aniversar, îi dorim ani mulți, plini de realizări și bucurii, și, dacă este să-i facem o urare scripturistică, ne folosim de cuvântul Sfântului Ioan Teologul: *Iubitule, mă rog să ai spor în toate și să mergi bine că sănătatea, precum bine mergi cu sufletul!* (3 Ioan 1,2)

† ANDREI

*Arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului și
Mitropolit al Clujului, Maramureșului și Sălajului*

In Honorem

Există deja în Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca o bună tradiție, în virtutea căreia, cadrele didactice sunt omagiate cu ocazia diferitelor aniversări. Am omagiat nu numai pe foștii profesori (Liviu Galaction Munteanu, Gheorghe Stănescu, Ioan Zăgorean, Ioan Bunea, Florea Mureșan, Izidor Todoran, Ioan Lupaș, Alexandru Filipașcu), fondatorii școlii teologice clujene, ci și pe actualii profesori, cei care au contribuit la reînființarea Institutului Teologic Universitar în toamna anului 1990, precum Alexandru Moraru și Valer Bel, sau pe Ioan Ică, fondatorul Școlii Doctorale Izidor Todoran, sau pe Constantin Măruțoiu, profesor cu importante contribuții la întărirea și afirmarea secției de Artă Sacră din facultatea noastră, sau pe Ioan Vasile Leb și Dorel Man, ale căror volume omagiale sunt în curs de redactare. Omagierea înaintașilor, dar și a contemporanilor vrednici, este înainte de toate un act de cultură și apoi o datorie. Ne asumăm acest act și această datorie cu toată dragostea colegială ce ar trebui să domine relațiile dintre membrii aceluiași corp academic, mai cu seamă dacă acesta este și *teologic*. Din această perspectivă publicarea unui volum omagial cu ocazia împlinirii vârstei de 60 de ani a colegului nostru prof. univ. dr. Mircea Gelu Buta este un act cât se poate de firesc, parte a unei succesiuni de astfel de acte izvorâte din prețuire și recunoștință.

Pe de altă parte, în aceeași logică a tradiției se înscrie prezența și activitatea în cadrul Facultății de Teologie din Cluj-Napoca a dr. Mircea Gelu Buta. În prima perioadă de existență a școlii teologice ortodoxe de la Cluj, printre cadrele didactice ale Institutului/Academiei au fost și următorii medici: prof. dr. Dominic Stanca, prof. dr. Octavian Stanca și prof. dr. Virgil Ciobanu, iar discipline precum Igiena sau Medicina pastorală s-au regăsit constant în planurile de învățământ. În perioada reînvierii și a consacrării noii școli de teologie de la Cluj primele contacte cu dr. Buta s-au stabilit în anul 1998, iar din 2004, domnia sa este legat instituțional de Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, mai întâi ocupând poziția de conferențiar asociat, iar ulterior (din anul 2008) pe cea de profesor titular al disciplinei Bioetică creștină. În prezent predă,

la nivel licență și master, cursurile: Introducere în Bioetică, Bioetica și taina persoanei și Fundamentele Bioeticii creștine.

Prezența doctorului Mircea Gelu Buta în mijlocul cadrelor didactice și a studenților teologi este, în același timp, un privilegiu și o bucurie. Un privilegiu, pentru că prin mijlocirea sa avem posibilitatea să pășim spre o întâlnire cu știința vindecării trupului și să ne raportăm la această știință din perspectiva științei vindecării sufletului. O bucurie, pentru că discursul teologic articulat în jurul ideii de vindecare/tămăduire/mântuire prin contribuția domniei sale este de actualitate. Măsura și importanța misiunii sale se revelează nu numai la fiecare curs ci, mai ales, la fiecare întâlnire dintre Medicină și Teologie întreținută prin râvna profesorului manager Mircea Gelu Buta. În mod cert, domnia sa este o particularitate a școlii teologice de la Cluj, una dintre vocile autorizate și ascultate în societate. Cele 11 ediții ale simpozionului *Medicii și Biserica*, demarat din inițiativa sa, cu binecuvântarea vrednicului de pomenire mitropolit Bartolomeu, la care Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a fost un partener permanent, cu apariția celor 11 volume, reprezintă un argument în acest sens.

Medicina este arta vindecării, a restabilirii și a păstrării sănătății. Teologia este arta con-vorbirii cu Izvorul vindecării și al sănătății. Activitatea didactică este arta îmblânzirii făpturii umane și a călăuzirii ei spre Adevăr. Profesorul dr. Mircea Gelu Buta este din această perspectivă un artist, un om care stăpânește arta vindecării, mânuiește arta vorbirii despre Dumnezeu și excelează în arta călăuzirii spre Adevăr. Aș mai adăuga: este și un artist al legăturilor inter-umane și, nu în mod întâmplător, un mare iubitor al muzicii clasice și al slujitorilor ei.

Mulțumim Înaltpreafințitului Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei pentru părinteasca binecuvântare, colegilor Alexandru Moraru și Gabriel-Viorel Gârdan - editorii care și-au asumat responsabilitatea punerii în pagină a acestui volum, distinșelor personalități ale lumii academice, medicale, teologice și culturale care prin contribuțiile lor au dat consistență demersului nostru omagial.

La mulți și binecuvântați ani!

Pr. Prof. Univ. Dr. VASILE STANCIU,

*Decanul Facultății de Teologie Ortodoxă,
Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca*

Un om de suflet pentru suflete

Aniversarea a 60 de ani de viață a colegului și prietenului nostru, Prof. univ. dr. Mircea-Gelu Buta, ne-a oferit prilejul inițierii publicării acestui volum colectiv închinat activității laborioase de câteva decenii a Domniei Sale.

Pregătit din tinerețe pentru a sluji pe om, pentru a-i alina suferințele trupești, în curgerea anilor și-a găsit și o a doua vocație: cea „de a vorbi cu Dumnezeu”; nefiind teolog prin pregătire în domeniu, prin „munca de autodidact” și-a însușit suficiente cunoștințe pentru a putea dialoga cu teologi consacrați pe teme de natură morală și chiar doctrinară, un merit ce trebuie evidențiat și apreciat în mod special de către oamenii Bisericii; în același timp, este mereu preocupat și de istoria neamului românesc din Transilvania, îndeosebi din zona bistrițeană, de unde își trage rădăcinile familiale, publicând împreună cu alți istorici și cercetători în domeniu documente ce ne dezvăluie trecutul zbuciumat al neamului nostru din acele minunate plaiuri strămoșești, de basm și vis.

În același timp, trebuie remarcat faptul că este singurul medic din țară care a realizat trainice punți de legătură între Medicină și Biserică, respectiv, Medicină și Teologie, mărturie de netăgăduit fiind cele 11 Simpozioane pe aceste teme, organizate de Domnia Sa la Bistrița.

Dar, mai mult decât atât, Mircea Gelu Buta este un om de suflet pentru suflete, echilibrat și elegant prin modul de a fi, prin felul de a se raporta la cei din jur, mai cu seamă, la sutele și miile de pacienți cărora le-a insuflat nădejdea în continuarea vieții într-un mod decent, în spiritul moralei creștine; este un dascăl apreciat, un coleg apropiat, deschis, săritor la nevoile fiecăruia, a Romanian gentleman, o personalitate puternică, cu reală vizibilitate în țară și străinătate.

Volumul „*Medicină și Teologie. In Honorem Prof. Univ. Dr. Mircea Gelu Buta*” este expresia concretă a aprecierii de care se bucură cel căruia îi este dedicat. Publicat cu arhierasca și părinteasca binecuvântare

a Înaltpreasfințitului Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, volumul este structurat pe șase părți. El debutează cu cuvântul de binecuvântare semnat de Înaltpreasfințitul Andrei, urmat de cuvântul decanului Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca și de cel al editorilor.

Partea întâi cuprinde o fișă de prezentare a prof. univ. dr. Mircea Gelu Buta. Partea a doua reunește sub genericul „Laudatio” 39 de texte semnate de ierarhi, personalități ale mediului academic, ale lumii medicale, ale cercurilor culturale și, nu în ultimul rând, ale vieții bisericești. Fiecare dintre cei 39 de autori evidențiază o latură a personalității celui omagiat și își exprimă admirația, prețuirea sau recunoștința față de colegul, prietenul, medicul, umanistul, omul Mircea Gelu Buta.

Partea a III-a grupează sub titlul „Medicină și Teologie” contribuțiile științifice asumate de Andrei Marga, Vasile Astărăstoiaie, Ioan Chirilă, Pavel Chirilă, Teofan Munteanu, Valer Bel, Dorel Man, Ștefan Iloaie, Cristian-Sebastian Sonea, Dan Puric, Nicolae Miu, Marin Burlea, Eliza Tichici, Valeriu Lupu, Valeriu V. Lupu, Mircea Buruiian, Sebastian Condrea, Bogdan Mreneș, Mircea Gelu Buta, Liliana Buta, medici, filosofi, teologi, oameni de cultură, care propun abordări diverse asupra relației dintre Medicină și Teologie sau perspective noi asupra provocărilor de natură bioetică.

„Biserică și Societate” este titlul celei de a IV-a secțiuni a volumului. Secțiunea reunește contribuțiile științifice ale unor istorici, teologi, juriști consacrați: Nicolae Bocșan, Vasile Stanciu, Alexandru Moraru, Ioan-Vasile Leb, Gabriel-Viorel Gârdan, Emilian-Iustinian Roman, Marius Oprea, Gheorghe Petrov, Liviu-Marius Harosa, Adrian Onofreiu, Constantin Mărușoiu, Ioan Bratu, Monahul Siluan, Claudiu Tănăsolia, Marcel Gh. Muntean, Cosmin Cosmuța și Dacian But-Căpușan. Fiecare dintre autori propune perspective incitante asupra unor subiecte de mare interes pentru Biserică și pentru Societate.

În partea a V-a „Despre om și despre cărți” sunt reluate 24 de texte, interviuri, cronici, recenzii, scrisori sau articole cu privire la cărțile, contribuțiile științifice și alte acțiuni sociale sau culturale de care și-a legat numele Mircea Gelu Buta.

Partea finală reunește un număr de 36 de fotografii care ilustrează momente importante ale unui parcurs onorant, precum și imaginile celor 29 de cărți publicate de cel omagiat.

Volumul „Medicină și Teologie. In Honorem Mircea Gelu Buta” și-a propus inițial să ofere cadrul formal necesar în vederea exprimării aprecierii față de distinsul nostru coleg. Acum, când îl încredințăm tiparului și eternității, avem convingerea că el ilustrează nu numai parcursul intelectual și profesional al unui om de suflet, ci va rămâne și mărturia sufletelor nobile, căci numai astfel de suflete au capacitatea să întrevadă și să recunoască valoarea semenului, despre un om de suflet.

Ne exprimăm gratitudinea față de toți cei care au contribuit la apariția acestui volum-document.

Pr. Prof. Univ. Dr. Alexandru Moraru
Pr. Lect. Univ. Dr. Gabriel-Viorel Gârdan

*Facultatea de Teologie Ortodoxă,
Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca*

MIRCEA GELU BUTA

Fișă de prezentare

Mircea Gelu Buta, Medic primar Pediatrie, Doctor în Științe medicale, Prof. Univ. la Facultatea de Teologie Ortodoxă, UBB Cluj-Napoca, s-a născut la 21 aprilie 1952 în municipiul Bistrița, într-o familie de români ortodocși: tata Ioan (1908 – 1992) avocat, mama Silvia (n. Ilișiu, 1922 – 1996) funcționar și un frate Grigore Ioan (n. 1948) inginer. În urma căsătoriei cu Liliana Buta (n. Alexandroaia, 1954), medic primar Pediatrie, Doctor în Științe medicale, s-a născut Iulia Alexandra (n. 1985), actualmente de profesie avocat în Baroul Bistrița, căsătorită cu Vlad Oltean, inginer.

Studii:

- Liceul „Liviu Rebreanu”, Bistrița- 1971 (Diplomă Bacalaureat, Seria E nr. 1158/2.07.1971).

- Facultatea de Pediatrie IMF – Iași, 1980 (Diplomă nr. 425602/5887/1981).

- Prima specializare – Medic specialist Pediatrie, 1987 (Ordin MS nr. 37/1987).

- Medic primar Pediatrie, 1992 (Ordin MS nr. 510/28.05.1992).

- A II-a specializare – Ecografie pediatrică generală, 1996. (Certificat de competență 645/11.04.1996).

- A III-a specializare – Management sanitar, 2006.

Studii doctorale:

- Doctorand, UMF „Iuliu Hațieganu”, Cluj-Napoca, 1992.

- Doctor în medicină, 1996 (Diploma Seria N nr. 000309/15.07.1996).

Studii postuniversitare:

- Stagii de doctorat în Franța, anii 1992, 1993, 1994 la Spitalul Comunal Montreuil, Spitalul Clinic de Hepatologie Jean Verdier (Prof. Dr. Beau Grand), în anul 1995 la Clinica Kremelin Bicetre (Prof. Dr. Bernard Olivier).

- Curs de Management medical și inițiere în Nursing la Spitalul Comunal St. Pie. X – St. Camille din Bruxelles, 1992.

- Program de master of Business oferit de The Open University Business School, cu durată de 6 luni (Diploma nr. 4813 / 20.10.1998).

- Curs de competență în Managementul serviciilor de sănătate, UMF „Iuliu Hațieganu”, Cluj-Napoca, 2004, Diploma eliberată de Ministerul Sănătății Seria C, Nr. 013637 / 2 iunie 2004.

- Curs de Management Spitalicesc – Cluj-Napoca, iunie-august 2006 (Certificat MS 1 / 0116 / 18.10.2006).

- Curs de Perfecționare în Managementul Serviciilor de Sănătate – București, 2008 (Certificat MS 2008).

- Curs de Perfecționare în Managementul Serviciilor de Sănătate – București, 2009 (Certificat MS 2009).

Experiența profesională:

1980 – 1983: Medic med. gen. Pediatrie, Spitalul Județean Bistrița (prin concurs).

1983 – 1984: Medic secundar pediatrie, Spitalul Municipal Satu-Mare (prin concurs).

1984 – 1987: Medic secundar pediatrie, Spitalul Județean Bistrița (prin transfer).

1987 – 1992: Medic principal pediatrie, Spitalul Județean Bistrița (prin concurs).

1992 – 2008: Medic primar pediatrie, Spitalul Județean Bistrița (prin concurs).

1995 – 2008: Medic Șef secție Pediatrie, Spitalul Județean Bistrița (prin concurs).

1995 – 2006: Director General Spitalul Județean Bistrița (prin concurs).

2006 – 2010: Manager Spitalul Jud. de Urgență Bistrița (prin concurs, Ordin MS 1481 / 13.12.2006).

2010 – 2013: Manager Spitalul Jud. de Urgență Bistrița (prin concurs, Ordin MS 2010)

Activitate didactică:

- Director Grup Școlar Sanitar Bistrița, august 1990 – 1995 (Ordin MS nr. 155/14.08.1990).

- Profesor Grup Școlar Sanitar Bistrița, 1990 – 1999 (Pediatrie, Puericultură, Nursing).

- Șef de lucrări Asociat UMF „Iuliu Hațieganu”, Cluj-Napoca 2002 – 2004.

- Conferențiar Asociat UMF „Iuliu Hațieganu”, Cluj-Napoca 2004 – 2007 (Bioetică, Nursing, Pediatrie).

- Conferențiar Asociat la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, 2004 – 2008 (Nursing, Bioetică).

- Profesor Universitar la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca din anul 2009 (Bioetică creștină) – O.M. nr. 3610/30.04.2009 (M.E.C.I.), prin concurs.

Activitate științifică:

A) Lucrare Doctorat/Licență

1. **Buta M.G.**, *Corelații dintre prezența AgHBs în sânge, manifestările biologice, histologice și manifestările evolutive în Hepatita cronică la copil*. Teză de Doctorat sub îndrumarea Prof. Dr. Jianu Butnariu, UMF „Iuliu Hațieganu” Cluj-Napoca, 1995, 182 p.
2. **Buta M.G.**, *Considerații asupra anemiei hemolitice Minkowski-Chauffard la copil*. Lucrare de diplomă sub îndrumarea As. Univ. Dan Moraru, I.M.F., Iași, 1980, 74 p.

B) Cărți publicate

1. **Buta M.G.**, *Personalități în dialog*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2012, 201 p.
2. **Buta M.G.**, Coordonator, *Bustul de la palele Heniului*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2012, vol., 130 p.
3. **Buta M.G.**, 2012, Coordonator, *Medicii și Biserica vol. X, Medicină și spiritualitate în abordarea pacientului terminal*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2012, vol., 466 p.
4. **Buta M.G.**, Onofreiu A., *Petiții din Granița năsăudeană în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2012, vol., 369 p.
5. **Buta M.G.**, Onofreiu A., Salvan A., *Bârgăul sub pajura imperială*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2011, vol., 336 p.
6. **Buta M.G.**, Coordonator, *Constantin Pavel. Întemeietorul...*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2011, vol., 147 p.
7. **Buta M.G.**, Coordonator, *Medicii și Biserica vol. IX, Provocările bioeticii creștine în era noilor tehnologii medicale*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2011, vol., 316 p.
8. **Buta M.G.**, Ciachir D., *Față către față*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2011, vol., 184 p.
9. **Buta M.G.**, Onofreiu A., *Bistrița Bârgăului. Contribuții documentare*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2010, vol., 329 p.
10. **Buta M.G.**, Coordonator, *Medicii și Biserica vol. VIII, Bioetica creștină și provocările lumii secularizate*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2010, vol., 364 p.
11. **Buta M.G.**, *Bârgăul lui Tini Pavel*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2010, 101 p.
12. **Buta M.G.**, *Dumnezeul unei lumi mărunte*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2010, 375 p.
13. **Buta M.G.**, Coordonator, *Medicii și Biserica vol. VII, Perspectiva creștin ortodoxă asupra prelevării și transplantului de organ*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2009, vol., 315 p.

14. **Buta M.G.**, Buta I.A., *Bioetica între mărturisire și secularizare*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2008, vol., 276 p.
15. **Buta M.G.**, Buta L., *Bioetica în Pediatrie*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2008, vol., 273 p.
16. **Buta M.G.**, *Reflecții colocviale*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2008, vol., 331 p.
17. **Buta M.G.**, Coordonator, *Medicii și Biserica vol. VI, Perspectiva Ortodoxă contemporană asupra sfârșitului vieții*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2008, vol., 329 p.
18. **Buta M.G.**, *Tabloul de absolvire*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2007, vol., 336 p.
19. **Buta M.G.**, Coordonator *Medicii și Biserica vol. V, Teologie și Ecologie*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2007, vol., 288 p.
20. **Buta M.G.**, Coordonator, *Medicii și Biserica vol. IV, Familia, nașterea, tehnologii medicale de reproducere asistată*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2006, vol., 256 p.
21. **Buta M.G.**, Ciachir D., *Biserica din Spital, Ediție adăugită*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2005, vol., 146 p.
22. **Buta M.G.**, Coordonator, *Medicii și Biserica, vol. III, Aspecte speciale determinate de relația dintre Teologie și Medicină*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2005, vol., 226 p.
23. **Buta M.G.**, Ciachir D., *Biserica din Spital*, Ed. Anastasia, București, 2004, vol., 100 p.
24. **Buta M.G.**, Coordonator, *Medicii și Biserica, vol. II, Alimentație și spiritualitate creștin-ortodoxă*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2004, vol., 192 p.
25. **Buta M.G.**, Coordonator, *Medicii și Biserica, vol. I, Relația preot-pacient*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2003, vol., 148 p.
26. **Buta M.G.**, Buta L., *Alimentația copilului sănătos și bolnav*, Ed. Alethea, Bistrița, 2002, vol., 284 p.
27. **Buta M.G.**, Buta L., *Emil Cioran; psihanaliza adolescenței* (ed. Bilingvă română-franceză), Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2001, vol., 73 p.

28. **Buta M.G.**, Buta L., *O istorie universală a nursingului* (cu rezumat trilingv), Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2000, vol., 282 p.
29. **Buta M.G.**, Buta L., *Actualități în alimentația sugarului*, Ed. Aletheia, Bistrița, 1998, vol., 144 p.
30. **Buta M.G.**, Buta L., *Explorări morfo-funcționale în hepatologia pediatrică* (cu rezumat în lb. franceză), Ed. Aletheia, Bistrița, 1998, vol., 133 p.

C) *Capitole în cărți*

1. Bolovan I., **Buta M.G.**, *Postfață*, în Nestor Șimon. *Restituiri*, Ed. Academiei Române, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2012, vol., 277 p.
2. **Buta M.G.**, *Principiile teologice ale relației medic pacient*, în Dan L. Dumitrașcu, *Probleme actuale de medicină biopsihosocială*, Ed. Med. Univ. Iuliu Hațieganu, Cluj-Napoca, 2009, p. 284-294.
3. **Buta M.G.**, Buta L., *Bioetica medicală și morală creștină*, în *Științele comportamentului* (Manual pentru studenții de la Medicină), sub redacția Prof. Dr. Nicolae Miu, Ed. Med. Universitară Iuliu Hațieganu, Cluj-Napoca, 2004, p. 214-227.
4. **Buta M.G.**, *O poveste de dragoste dintre Dumnezeu și oameni*, în *Primele mărturii despre Biblia Jubiliară – 2001*, sub redacția Ștefan Iloaie, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2003, p. 5-6.
5. **Buta M.G.**, Buta L., *Relația adolescentului cu familia și societatea*, în *Tratat de medicină a adolescentului*, sub redacția Prof. Dr. Nicolae Miu, Ed. Casa Cărții de Știință. Cluj-Napoca, 1999, p. 656-661.
6. **Buta M.G.**, Buta L., Radu E., *Algoritmi de diagnostic în icterele colestazice ale sugarului și cauzele acestora*, în *Actualități în gastroenterologia și hepatologia copilului și adultului tânăr*, sub redacția Prof. Dr. Nicolae Miu. Ed. Aletheia, Bistrița, 1998, p. 27-31.
7. Lezeu R., **Buta M.G.**, *Gastritele hemoragice ale adultului tânăr. Forme clinico-etilogice*, în *Actualități în gastroenterologia și hepatologia copilului și adultului tânăr*, sub redacția Prof. Dr. Nicolae Miu, Editura Aletheia, Bistrița, 1998, p. 73-74.

8. **Buta M.G.**, Buta L., Radu E., Maiorescu D., *Manifestări clinice extrahepatice în evoluția proceselor hepatitice postvirale, în Actualități în Pediatrie*, sub redacția Prof. Dr. Valeriu Popescu, Ed. Curtea Veche, București, 1989, p. 566.

D) Publicații în reviste de specialitate (anul 2012)

1. **Buta M.G.**, *România între împlinire istorică și „Grădina Maicii Domnului”. Paradigme ale relațiilor cu maghiarii „bolșevici” / 1919*, în rev. „Tabor”, anul VII, nr. 2, p. 70-78.
2. **Buta M.G.**, Onofreiu A., *Identitate și violență*, în rev. „Tabor”, anul VI, nr. 6, sept. 2012, p. 49-62.
3. **Buta M.G.**, *Copilul care vine pe lume*, în rev. „Renașterea”, nr. 12, 2012, an XXIII, p. 12.
4. **Buta M.G.**, *Posibile capcane teologice în relația dintre statul secular și doaconia creștină*, în rev. „Tabor”, anul VI, nr. 9, dec. 2012, p. 55-61.
5. **Buta M.G.**, *Biserica și educația*, în rev. „Renașterea”, nr. 7, 2012, an XXIII, p. 9.
6. **Buta M.G.**, *O restituire postumă*, în rev. „Renașterea”, nr. 6, 2012, an XXIII, p. 9.
7. **Buta M.G.**, Buta L., *Etica utilizării violenței*, în rev. „Tabor”, anul VI, nr. 5, 2012, p. 47-52.
8. **Buta M.G.**, Buta L., *Criza medicinei - Criza credinței*, în rev. „Tabor”, anul VI, nr. 3, 2012, p. 77-83.
9. **Buta M.G.**, Buta L. (ISI), *Perspectivile teologice asupra bioeticii*, în „Revista Română de Bioetică”, Iași, vol. 10, nr. 1, ianuarie-martie, 2012, p. 27-33.
10. **Buta M.G.**, Buta L., *Probleme actuale ale bioeticii*, în rev. „Tabor”, anul V, nr. 12, martie 2012, p. 77-89.
11. **Buta M.G.**, *Aleșii lui Dumnezeu*, în rev. „Renașterea”, nr. 5, 2012, an XXIII, p. 5.
12. **Buta M.G.**, *Lauda cuvântului*, în rev. „Renașterea”, nr. 4, 2012, an XXIII, p. 10.

13. **Buta M.G.**, *Să păstrăm credința deschisă*, în rev. „Renașterea”, nr. 3, 2012, an XXIII, p. 2.
14. **Buta M.G.**, *Zelul terapeutic*, în rev. „Renașterea”, nr. 2, 2012, an XXIII, p. 5.

E) Publicații în reviste de specialitate (1988 - 2011)

1. **Buta M.G.**, *Raportul dintre tehnică și clinica medicală*, în rev. „Renașterea”, nr. 11, 2011, p. 9.
2. **Buta M.G.**, *Incinerarea la români*, în rev. „Renașterea”, nr. 9, 2011, p. 6.
3. **Buta M.G.**, *Despre C-tin Pavel*, în rev. „Renașterea”, nr. 6, 2011, p. 9.
4. **Buta M.G.**, *Interogațiile bioeticii*, în rev. „Renașterea”, nr. 5, 2011, p. 12.
5. **Buta M.G.**, Buta L., *Conflicte etice în declararea morții cerebrale*, în rev. „Studia UBB Bioethica”, nr. 1, iunie, (LVI) 2011, p. 31-41.
6. **Buta M.G.**, *Cum murim?*, în rev. „Tabor”, nr. 4, iulie, 2011, p. 50-54.
7. **Buta M.G.**, *Liturghia suferinței și a morții. În dialog cu ÎPS Bartolomeu*, în rev. „Renașterea”, nr. 4, 2011, p. 8.
8. **Buta M.G.**, *Despre medicină la Sf. Vasile cel Mare*, în rev. „Tabor”, nr. 10, anul IV, 2011, p. 11-18.
9. **Buta M.G.**, *Știința mărturisitoare*, în rev. „Renașterea”, nr. 12, 2010, p. 12.
10. **Buta M.G.**, *Moartea martirică*, în rev. „Renașterea”, nr. 10, 2010, p. 9.
11. **Buta M.G.**, *Priviți bolnavul ca pe o persoană*, în rev. „Renașterea”, nr. 4, 2010, p. 12.
12. **Buta M.G.**, *Asistarea spirituală a muribundului*, în rev. „Renașterea”, nr. 3, 2010, p. 11.
13. **Buta M.G.**, *Bioetica creștină azi*, în rev. „Renașterea”, nr. 2, 2010, p. 12.

14. **Buta M.G.**, *Asistarea spirituală a muribundului*, în rev. „Renașterea”, nr. 3, 2010, p. 11.
15. **Buta M.G.**, *Priviți bolnavul ca pe o persoană*, în rev. „Renașterea”, nr.4,2010, p. 12
16. **Buta M.G.**, *Consilierea bolnavilor muribunzi*, în rev. „Renașterea”, nr. 9, 2009.
17. **Buta M.G.**, *Moartea interzisă*, în rev. „Renașterea”, nr. 10, 2009.
18. **Buta M.G.**, *Oameni care nu trebuie uitați*, în rev. „Renașterea”, nr. 11, 2009.
19. **Buta M.G.**, *Gâlceava înțeleptului cu lumea*, în rev. „Renașterea”, nr. 12, 2009.
20. **Buta M.G.**, *Moștenirea lui Darwin*, în rev. „Tabor”, nr. 8, noiembrie, 2009.
21. Butnaru A., Lupu I., **Buta M.G.** (ISI), *Consimțământul informat în practica pediatrică*, în „Revista Română de Bioetică”, Iași, vol. 7, 2009.
22. **Buta M.G.**, Buta L., *Dileme etice în perioada perinatală*, în „Revista Română de Pediatrie”, nr. 2, 2009, p. 190-195.
23. **Buta M.G.**, *Raport la Conferința de Bioetică, Sovata 2009*, în rev. „Bioetica”, nr. 2, Cluj-Napoca, 2009.
24. **Buta M.G.**, Buta L. (ISI), *Genetic Tests in Pediatrics Practice*, în „Revista Română de Bioetică”, vol. VII, nr. 1, 2009.
25. **Buta M.G.**, Buta L., *Prematuritatea și depistarea neo-natală a bolilor metabolice și endocrine*, în „Revista Română de Pediatrie”, nr. 1, 2009.
26. **Buta M.G.**, Buta L., *Îngrijirea copilului cu polihandicap*, în „Revista Română de Pediatrie”, nr. 1, 2009.
27. **Buta M.G.**, Buta L., *Dileme etice în perioada perinatală*, în „Revista Română de Pediatrie”, nr. 1, 2009.
28. **Buta M.G.**, Gaftonie G., *The Role of Bistrița Emergency Hospital in Supervising the Population Health State in Bistrita-Nasaud County*, în rev. „Studia UBB Sociologia”, nr. 2, (LIII) 2008, Cluj-Napoca, p. 63-78.
29. **Buta M.G.**, *Bistrița medievală sub influența Renașterii*, în „Revista Bistriței”, nr. 22, Ed. Accent, Cluj-Napoca, 2008, p. 62-72.

30. **Buta M.G.**, *Criterii etice în asistarea bolnavului muribund*, în rev. „Studia UBB Theol. Cath.”, nr. 1, (LIV) 2009, Cluj-Napoca, p. 125-132.
31. **Buta M.G.**, *Biotehnologiile și manipularea vieții umane*, în rev. „Ecoterra”, an V, nr. 19, 2008, p. 4-5.
32. **Buta M.G.**, *Perspectiva bioeticii asupra sfințeniei și/sau calității vieții*, în rev. „Studia UBB Bioethica”, nr. 2, (LIII) 2008, Cluj-Napoca, p. 81-90.
33. **Buta M.G.**, Buta L. (ISI), *Bioethics of Care in Pediatrics Oncology*, în „Revista Română de Bioetică”, vol. VI, nr. 4, 2008.
34. **Buta M.G.**, Buta L. (ISI), *Organ Donation for Transplant from the Christian Bioethics Perspective*, în „Revista Română de Bioetică”, vol. VI, nr. 3, 2008, p. 28-32.
35. **Buta M.G.**, *Caută să înțelegi viața*, în rev. „Tabor”, an II, nr. 9, 2008, Cluj-Napoca, p. 92-95.
36. **Buta M.G.**, *Adevărata singurătate*, în rev. „Renașterea”, XIX, nr. 10 (222), 2008, Cluj-Napoca, p. 12.
37. **Buta M.G.**, *Paranormalul ca ispită*, în rev. „Renașterea”, XIX, nr. 7-8, 2008, Cluj-Napoca, p. 8.
38. **Buta M.G.**, *Filosofia medicinei*, în rev. „Renașterea”, XIX, nr. 7-8, 2008, Cluj-Napoca, p. 10.
39. **Buta M.G.**, *Contemplarea tainei persoanei*, în rev. „Renașterea”, XIX, nr. 6 (218), 2008, Cluj-Napoca, p. 7.
40. **Buta M.G.**, *Logica lumii*, în rev. „Renașterea”, XIX, nr. 5 (217), 2008, Cluj-Napoca, p. 9.
41. **Buta M.G.**, *Regândirea bioeticii*, în rev. „Renașterea”, XIX, nr. 4, 2008, Cluj-Napoca, p. 9.
42. **Buta M.G.**, *Feriți-vă de idoli*, în rev. „Renașterea”, XIX, nr. 3, 2008, Cluj-Napoca, p. 8.
43. **Buta M.G.**, *Etică și medicină*, în rev. „Renașterea”, XIX, nr. 2 (214), 2008, Cluj-Napoca, p. 8.
44. **Buta M.G.**, *De la omenescul a greși la dumnezeiescul a ierta*, în rev. „Renașterea”, XIX, nr. 1 (213), 2008, Cluj-Napoca, p. 9.

45. **Buta M.G.**, *Criza medicinei - criza credinței*, în rev. „Verso”, 3, 40-4, 2008, Cluj-Napoca, p. 19.
46. **Buta M.G.**, *Dumnezeu în biologie*, în rev. „Tabor”, an II, nr. 6, 2008, Cluj-Napoca, p. 62-66.
47. **Buta M.G.**, Buta L., *Pentru o bioetică creștină într-o epocă post-creștină*, în rev. „Studia UBB Bioethica”, nr. 1, (LIII) 2008, Cluj-Napoca, p. 91-98.
48. **Buta M.G.**, Buta I.A. (ISI), *Right to be Born*, în „Revista Română de Bioetică”, vol.VI, nr. 2, 2008, p. 69-75.
49. **Buta M.G.**, Buta L., *Rădăcinile bioeticii*, în rev. „Studia UBB Bioethica”, nr. 2, (LII) 2007, Cluj-Napoca, p. 77-84.
50. **Buta M.G.**, *Milostenia la români*, în rev. „Renașterea”, XVIII, nr. 12 (212), 2007, Cluj-Napoca, p. 8.
51. **Buta M.G.**, *Rezolvarea teologică a conflictelor*, în rev. „Renașterea”, XVIII, nr. 11 (211), 2007, Cluj-Napoca, p. 8.
52. **Buta M.G.**, *Sensul creștin al actului medical*, în rev. „Renașterea”, XVIII, nr. 10 (210), 2007, Cluj-Napoca, p. 8.
53. **Buta M.G.**, *Credincios sau necredincios*, în rev. „Renașterea”, XVIII, nr. 9, 2007, Cluj-Napoca, p. 8.
54. **Buta M.G.**, *Pasul ultim al vieții*, în rev. „Renașterea”, XVIII, nr. 7-8 (207-208), 2007, Cluj-Napoca, p. 7.
55. **Buta M.G.**, *Duplicitatea unor oameni de știință*, în rev. „Renașterea”, XVIII, nr.6 (206), 2007, Cluj-Napoca, p. 10.
56. **Buta M.G.**, *Îngrijirea omului bolnav în duh creștin*, în rev. „Studia UBB Bioethica”, nr. 1, (LI) 2007, Cluj-Napoca, p. 68-75.
57. **Buta M.G.**, *Întâlnire cu muribunzii*, în rev. „Tabor”, an I, nr. 6, 2007, Cluj-Napoca, p. 13-16.
58. **Buta M.G.**, *Aspecte psihologice și comportamentale legate de spitalizarea adolescentului bolnav*, în „Jurnalul Român de Pediatrie”, 2006, p. 82.
59. **Buta M.G.**, *Studiul privind copiatul la adolescenții liceeni*, în „Jurnalul Român de Pediatrie”, 2006, p. 82.
60. Buta L., **Buta M.G.**, Rebeleanu C., *Aspecte relaționale ale trecerii adolescentului cu boli cronice de la medicina pediatrică spre medicina adultului*, în „Jurnalul Român de Pediatrie”, 2006, p. 54-57.

61. Buta L., **Buta M.G.**, *Copiatul, fenomen al deviației școlare*, în „Revista Română de Pediatrie”, vol. LV, nr. 3, 2006, p. 330-332.
62. **Buta M.G.**, Buta L., *Știință și credință în postmodernism*, în rev. „Studia UBB Theol. Orth.”, nr. 1-2, (XLIX) 2004, Cluj-Napoca, p. 59-63.
63. Buta L., **Buta M.G.**, *Adolescenții sănătoși și bolnavi*, în „Jurnalul Român de Pediatrie”, 2003, p. 59-62.
64. Buta L., **Buta M.G.**, *Aspecte privind percepția calității vieții la adolescenți*, în „Revista Română de Pediatrie”, vol. LII, nr. 2, 2003, p. 224-226.
65. **Buta M.G.**, Buta L., *Este nevoie de o bioetică creștin-ortodoxă?*, în „Studia UBB Theol. Orth.”, nr. 1-2, XLVIII (2003), p. 80-84.
66. Buta L., **Buta M.G.**, Miu N., *Considerații privind comportamentul violent la adolescenți*, în „Jurnalul Român de Pediatrie”, 2002, p. 24-26.
67. **Buta M.G.**, *Etiologia hipertensiunii portale la copil*, în „Jurnalul Român de Pediatrie”, 2002, p. 36-39.
68. **Buta M.G.**, *Sensul creștin al actului medical*, în rev. „Renașterea”, 11, 2002, Cluj-Napoca, p. 6.
69. **Buta M.G.**, *Aspecte psihologice și comportamentale legate de spitalizarea copilului bolnav*, în „Revista Română de Pediatrie”, nr. 3, 2002.
70. **Buta M.G.**, Buta L., *Considerații privind tulburările de somn la adolescent*, în „Revista Română de Pediatrie”, vol. LI, nr. 1, 2002, p. 58-60.
71. **Buta M.G.**, *Nursingul biblic sau problema vindecării în teologia ortodoxă*, în rev. „Renașterea”, 6, 2001, Cluj-Napoca, p. 8.
72. **Buta M.G.**, *Bioetica sau morala științei*, în rev. „Renașterea”, nr. 11 (141), 2001, Cluj-Napoca, p. 7.
73. **Buta M.G.**, Buta L., *Valoarea examenului clinic și electrocardiografic în evaluarea inițială a unui suflu sistolic la copil*, în „Revista Română de Pediatrie”, vol. L, nr. 3, 2001, p. 349-353.
74. **Buta M.G.**, Buta L., Gheban D., *Actualități în clasificarea, stadializarea și gradarea hepatitelor cronice la copil*, în „Revista Română de Pediatrie”, vol. L, nr. 2, 2001, p. 242-247.

75. **Buta M.G.**, Buta L., *Sindroamele colestatice în practica pediatrică*, în „Revista Română de Pediatrie”, vol. L, nr. 1, 2001, p. 79-83.
76. **Buta M.G.**, Buta L., *Manifestări extrahepatice în infecția persistentă cu HBV*, în „Revista Română de Pediatrie”, vol. XLVII, nr. 4, 1998, p. 422-426.
77. **Buta M.G.**, Pupeză M., *Asistența medicală în ținutul Bistriței și Năsăudului până la începutul secolului al XVI-lea*, în rev. „Studii și cercetări etnoculturale”, vol. I, 1996, Ed. Carpatica, Cluj-Napoca, p. 240-245.
78. **Buta M.G.**, *Hepatitele acute medicamentoase*, în rev. “Viața Medicală” nr. 5, 1995, p. 3.
79. **Buta M.G.**, *Anticorpii antitissulati în boala cronică de ficat*, în rev. “Viața Medicală”, nr. 3, 1995, p. 2-3.
80. **Buta M.G.**, *Hepatita cronică activă autoimună*, în rev. “Viața Medicală” nr. 2, 1995, p. 3.
81. **Buta M.G.**, *Puncția biopsie hepatică*, în rev. „Pediatria”, nr. 4, 1995, p. 71-73.
82. **Buta M.G.**, Pupeză M., *Aspecte ale asistenței medico-sanitare din ținutul Năsăudului în timpul regimentului de graniță (1762-1851)*, în „Revista Bistriței”, VIII, 1994, Ed. „Glasul Bucovinei”, Iași-Rădăuți, p. 147-155.
83. **Buta M.G.**, Buta L., *Interferonii în tratamentul hepatitei cronice cu HBV*, în rev. „Pediatria”, nr. 3, 1994, p. 87-93.
84. **Buta M.G.**, *Practica farmaceutică în ținutul Bistriței și Năsăudului până în secolul al XIX-lea*, în „Revista Bistriței”, VII, 1993, Ed. „Glasul Bucovinei”, Iași-Rădăuți, p. 143-149.
85. Buta L., Orțan V., **Buta M.G.**, Bolog R., Murariu G., *Incidența de purtător cronic de AgHBs și evoluția sa la copil*, în rev. „Pediatria”, nr. 2, 1993, p. 100-103.
86. **Buta M.G.**, *Obezitatea infantilă și juvenilă, problemă medico-socială*, în rev. „Pediatria”, nr. 2, 1992, p. 66-70.
87. **Buta M.G.**, Buta L., *Considerații pe marginea unui caz de pubertate precoce adevărată la copil*, în rev. „Pediatria”, nr. 4, 1992, p. 76-79.

88. **Buta M.G.**, Maiorescu D., Buta L., Vonica C., *Aspecte clinico-radiologice în tuberculoza sugarului și copilului mic*, în rev. „Pediatria”, nr. 2, 1990, p. 165-173.
89. **Buta M.G.**, Șuteu I., Buta L., Maiorescu D., *Unele aspecte clinico-biologice, etiologice și terapeutice în meningitele acute purulente ale nou născutului și sugarului*, în rev. „Pediatria”, nr. 1, 1990, p. 69-76.
90. Buta L., **Buta M.G.**, Hărăguș S., Andreica R., *Considerații asupra tulburărilor de creștere la copil*, în rev. „Pediatria”, nr. 3, 1989, p. 265-272.
91. **Buta M.G.**, Șuteu I., *Artrita dezinterică-observație în legătură cu un caz*, în rev. „Pediatria”, nr. 2, 1988, p. 157-158.

F) Lucrări susținute la congrese, conferințe, simpozioane (2009-2012)
Anul 2012

1. Buta M.G., *Posibile capcane teologice în relația dintre statul secular și diaconia creștină*, Conferința Facultăților de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca, 9 noiembrie 2012.
2. Buta M.G., Buta L., *Raportul dintre tehnică și clinica medicală*, Congresul Național de Gastroenterologie, Hepatologie și Nutriție Pediatrică, Poiana Brașov, 3-5 octombrie 2012.
3. Buta M.G., Buta L., *Bioetica și diagnoza societății nesigure*, Conferința Națională de Bioetică, Cluj-Napoca, 13-17 sept. 2012.
4. Buta M.G., *Migrația medicilor în contextul globalizării*, Școala de vară, Moeciu, Societate Română de Pediatrie, 3-7 sept. 2012.
5. Buta M.G., Onofreiu A., *Etica utilizării violenței*, Simpozion Medicii și Biserica, Ed. XI-a, Bistrița, 7-8 mai 2012.
6. Buta M.G., *Identitate și violență*, Simpozion Mediciei și Biserica, Ed. XI-a, Bistrița, 7-8 mai 2012.
7. Buta M.G., *Destine nemuritoare și paradoxul recunoștinței*, Simpozionul „Nestor Șimon. Secretarul fondurilor grănicerești născuțene în perioada 1889-1914”, Năsăud, 22 mai 2012.
8. Buta M.G., *Atelierul de creație de la Bârgău*, Simpozion „Zilele Operei C-tin Pavel”, Ed. III-a, Bistrița-Bârgăului, 21 mai 2012.

9. Buta M.G., *Jertfă și Diplomatie*, Colocviile de la Gledin, Ed. I, Gledin, 17-18 aprilie 2012.

Anul 2011

1. Buta M.G., Buta L., *Familia creștină și vulnerabilitatea copilului abandonat*, Simpozion Internațional „Familia creștină între tradiție și modernitate”, UBB, Cluj-Napoca, 2-5 nov. 2011.
2. Buta M.G., Buta L., *Dileme etice legate de sfârșitul vieții la nou-născut*, A VII-a Conferință Națională de Bioetică, București, septembrie, 2011.
3. Buta M.G., Buta I.A., *Etica contractelor privind colectarea, cercetarea și exploatarea materialului biologic uman viu*, A VII-a Conferință Națională de Bioetică, București, septembrie, 2011.
4. Buta M.G., *Criterii etice în asistarea bolnavului muribund*, Simpozion Medicii și Biserica, Ed. a X-a, Bistrița, mai 2011.
5. Buta M.G., *Rememorări – Zilele Operei C-tin Pavel*, Bistrița, Bistrița Bârgăului-Bistrița, iunie 2011.
6. Buta M.G., *Centrul și periferia*, Conferință Internațională „EU in a Global World”, Cluj Napoca-Arcalia – Bistrița, iunie 2011.

Anul 2010

1. Buta M.G., Buta L., *Probleme bioetice în gastroenterologia, hepatologia și nutriția copilului*, Congresul de gastroenterologie pediatrică, Galați, sept. 2010.
2. Buta M.G., Buta L., *Dileme etice ale infecției HIV în pediatrie*, Conferință Națională de Bioetică, Iași, iunie 2010.
3. Buta M.G., Buta L., *Demnitatea persoanei*, Conferință Națională de Bioetică, Iași, iunie 2010.
4. Buta M.G., *Tehno-științele și civilizația*, Simpozion Medicii și Biserica, Ed. 9, Bistrița, iunie 2010.
5. Buta M.G., Buta L., *Depășirea barierelor în comunicarea diagnosticelor grave la copil*, Congresul Național de Pediatrie Socială, Cluj-Napoca, aprilie, 2010.

6. Buta M.G., *Atitudini bioetice în efectuarea testelor genetice la copil*, Conferința Rolul Comisiilor de Etica Cercetării, Cluj-Napoca, martie 2010.

Anul 2009

1. Buta M.G., *O bioetică creștină într-o epocă post-creștină*, Al VIII-lea Seminar Ortodox de Medicină și Teologie, Bistrița, iunie 2009.
2. Buta M.G., Buta L., *Dileme etice ale infecției HIV în pediatrie*, A V-a Conferință Națională de Bioetică, Sovata, iulie 2009.
3. Buta M.G., Buta L., *Rolul și locul îngrijirii paleative în practica pediatrică*, A V-a Conferință Națională de Bioetică, Sovata, iulie 2009.
4. Buta M.G., Buta L., *Dileme etice în oprirea procedurilor de suport vital la nou născut*, A V-a Conferință Națională de Bioetică, Sovata, iulie 2009.
5. Buta M.G., Buta L., *Principiile teologice ale relației medic-pacient*, A V-a Conferință Națională de Bioetică, Sovata, iulie 2009.
6. Buta M.G., Buta L., *Moartea interzisă*, A V-a Conferință Națională de Bioetică, Sovata, iulie 2009.
7. Buta M.G., Buta L., *Comunicarea diagnosticelor grave în pediatrie*, Al IX-lea Congres Național de Pediatrie cu participare internațională, Iași, oct. 2009.
8. Buta M.G., Buta L., *Aspecte privind răspunderea juridică a medicului cu privire la consimțământul informat al pacientului*, Al IX-lea Congres Național de Pediatrie cu participare internațională, Iași, oct. 2009.
9. Buta M.G., *Un sfârșit creștinesc al vieții noastre*, Simpozionul de Bioetică organizat de Arhiepiscopia Ortodoxă a Vadului, Feleacului și Clujului și U.M.F. Cluj-Napoca, 15 octombrie 2009.
10. Buta M.G., *Despre medicina la Sf. Vasile cel Mare*, Conferința Internațională cu tema „Revelații ale Unității la Sfinții Părinți Capadocieni”, Cluj-Napoca, noiembrie 2009.

11. Buta M.G., *Nevoia de spiritualitate creștină în actul medical*, Simpozion „Tuberculoza, afecțiuni medicală, problemă socială”, U.M.F. Cluj-Napoca, noiembrie 2009.

În perioada 1986-2008, au fost înregistrate 98 de participări la Simpozioane și Congrese din țară și străinătate.

G) *Granturi, contracte de cercetare*

Internaționale

1. Director **Grant Nr. 15** din 10.02.1997, în valoare de 20.000 USD, Titlu: „*Humanising the Pediatric Services*”, Parteneri: Spitalul Județean Bistrița, Romanian Children’s Relief, USA, Director proiect: Dr. Mircea Gelu Buta.
2. Membru **Grant Nr. 15063** din 5.10.2001, în valoare de 10.000 USD, Titlu: „*For Children’s Playground in Bistrița City*”, Parteneri: RC Bistrița, RC Esslingen, RC Autun, Rotary Internațional, Director proiect: ing. Florin Iliescu.
3. Membru **Grant Nr. 1843** din 2002, în valoare de 12.000 USD, Titlu: „*Children’s Opportunity Grants Project*”, Parteneri: RC Bistrița, RC Narwick și Rotary Internațional, Director proiect: ing. Florin Chereji.
4. Director **Grant Nr. 21395** din 10.11.2003, în valoare de 7.000 USD, Titlu: „*Therapeutic Meeting Place in Bistrița County Hospital*”, Parteneri: RC Bistrița, RC Esslingen, R.C. Autun, Rotary Internațional, Director proiect: Dr. Mircea Gelu Buta.
5. Membru **Grant Nr. 22132** din 28.09.2004, în valoare de 65.000 USD, Titlu: „*Children’s Playground to The City of Bistrița, Romania*”, Parteneri: RC Bistrița, RC Columbus, Rotary Internațional, Director proiect: Ec. Vasile Bar.

6. Director **Grant Nr. 54** din 10.12.2004, Buget anual 612.680.000 lei, Titlu: Serviciul de zi „*Child's Life*”, Parteneri: Spitalul Județean Bistrița, Romanian Children's Relief, USA, Fundația Inocenti, Director proiect: Dr. Mircea Gelu Buta.
7. Director **Grant Nr. 52730** din 14.04.2006, în valoare de 14.000 USD, Titlu: „*Extensions of the existing County Hospital Bistrița Oxygen and suction systems for improvement the service quality*”, Parteneri: RC Bistrița, RC Esslingen, RC Autun, Rotary Internațional, Director proiect: Dr. Mircea Gelu Buta.
8. Membru **Grant Nr. 23160** din 3.09.2004, în valoare de 12.000 USD, Titlu: „*Washing Machines in the Town Hospital in Nasaud, Romania*”, Parteneri: RC Bistrița, RC Coevoerden, Rotary Internațional, Director proiect: Valer Sâmihaian.
9. Membru **Grant Nr. 62369** din 20.07.2007, în valoare de 22.000 EU, Titlu: „*Music High School and High School of Beaux Arts*”, Parteneri: RC Bistrița, RC. Esslingen, RC Autun, Rotary Internațional, Director proiect: ing. Florin Iliescu.

Naționale

1. Director **Grant Nr. 1.01** din 21.10.1999, în valoare de 6000 RON, Titlu: *Monument sculptat în piatră, intitulat „Praguri”* cu dimensiunile 380x100x130 cm, opera sculptorului Maxim Dumitraș, amplasată în incinta Spit. Jud. de Urgență Bistrița, Parteneri: Spit. Jud. de Urgență Bistrița, Rotary Club Bistrița, Director proiect: Dr. Mircea Gelu Buta.
2. Membru **Contract de cercetare Nr. 66** din 15.02.2000, în valoare de 660 RON, Titlu: „*Tehnologii și instalații pentru producerea ozonului în scopuri medicale*”, Director proiect: ing. Ilieș Paul.

3. Membru **Grant Nr. 0170** din 14.05.2001, în valoare de 6000 RON, Titlu: *Grup statuar realizat din inox, intitulat „Pasărea măiastră”,* cu dimensiunile 95x360 cm, opera artistului plastic Anton Tănase, care a fost amplasată în incinta colegiului Universitar Medical Bistrița, Parteneri: Spit. Jud. de Urgență Bistrița, Rotary Club Bistrița, Director proiect: Lupșe Marcel.
4. Membru **Grant Nr. 21395** din 2003, în valoare de 7.000 USD, Titlu: *Amenajare spațiu social la secția Psihiatrie a Spit. Jud. Bistrița,* Parteneri: Spit. Jud. Bistrița, R..C. Bistrița, R.C. Esslingen, R.C. Autun, Rotary International, Director proiect: Dan Ilieș.
5. Director **Grant Nr. 870** din 6.10.2003, în valoare de 129.500 RON, Titlu: *Capelă de rugăciuni în incinta Spitalului TBC Bistrița,* Parteneri: Spit. Jud. Urgență Bistrița, protopopiatul Ortodox Bistrița, Rotary Club Bistrița, Director proiect: Dr. Mircea Gelu Buta.
6. Director **Grant Nr. 25** din 28.04.2008, în valoare de 50.000 RON, Titlu: *Al 7-lea Seminar Ortodox Medicii și Biserica,* Parteneri: AMR Filiala Bistrița, Consiliul Local al Municipiului Bistrița, Episcopia Ortodoxă a Vadului, Feleacului și Clujului, Facultatea de Teologie Ortodoxă, UBB Cluj-Napoca, Director proiect: Dr. Mircea Gelu Buta.
7. Membru **Grant Nr. 25373** din 11.04.2008, în valoare de 4.000 RON, Titlu: *Centrul de Referință și Resurse în Autism „Micul Prinț”, Bistrița,* Parteneri: Asociația Autism Europa, Consiliul Local al Municipiului Bistrița, Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului Bistrița-Năsăud, Asociația Internațională Bildungs und Sozialwer e.V., Germania, Director proiect: Ana Dragu.
8. Director **Grant Nr. 10** din 5.02.2011, în valoare de 60000 RON, Titlu: *„Constantin Pavel, bust, realizat din bronz cu dimensiunile 210x65x45 cm, realizat de sculptorii*

Maxim Dumitraș și Ilarion Voinea, așezat pe un bloc compact de andezit de Ilva, amplasat în incinta Primăriei Bistrița-Bârgăului, Parteneri: Consiliul Jud. Bistrița-Năsăud, Spit. Jud. de Urgență Bistrița, Rotary Club Bistrița, Primăria Bistrița-Bârgăului, Director proiect: Dr. Mircea Gelu Buta.

9. Director **Grant Nr. 15** din 15.03.2012, în valoare de 60.000 RON, Titlu: *Al 11-lea Seminar Ortodox de Medicină și Teologie*, Parteneri: AMR Filiala Bistrița, Consiliul Județean Bistrița, Episcopia Ortodoxă a Vadului, Feleacului și Clujului, Facultatea de Teologie Ortodoxă, UBB Cluj-Napoca, Director proiect: Dr. Mircea Gelu Buta.
10. Director **Grant Nr. 10** din 20.05.2012, în valoare de 30.000 RON, Titlu: *„Troiță în memoria grănicerilor năsăudeni”*, amplasată în cimitirul „Comoara” din Năsăud, Parteneri: Asociația „Vaida-Voevod” Bistrița, Uniunea Comunelor grănicerești năsăudene, Protopopiatul Ortodox Năsăud, Director proiect: Dr. Mircea Gelu Buta.

H) Organizări de congrese, conferințe, simpozioane

1. Simpozionul „Nestor Șimon. Secretarul fondurilor grănicerești năsăudene în perioada 1889-1914”, Năsăud, 22 mai 2012.
2. Simpozion „Zilele Operei C-tin Pavel”, Ed. III-a, Bistrița-Bârgăului și Bistrița, 21 mai 2012.
3. Al 11-lea Seminar Ortodox de Medicină și Teologie cu temele: *Implicații etice, medico-legale și legislative în tortură și moartea martirică*, 2. *Etica martirajului și morții martirice*, Bistrița 7-8 mai 2012.
4. Simpozion „Bistrița Med”, *Actualități și certitudini în medicina internă*, Bistrița, 4 mai 2012.
5. Simpozion „Zilele Operei C-tin Pavel”, Ed. II-a, Bistrița-Bârgăului și Bistrița, 25 mai 2011.

6. Al 10-lea Seminar Ortodox de Medicină și Teologie cu temele:
1. *Etica contractului de îngrijiri medicale*; 2. *Medicină și spiritualitate în abordarea pacientului terminal*, Bistrița, 2011.
7. Simpozion „Zilele Operei C-tin Pavel”, ed. I-a, Bistrița-Bârgăului și Bistrița, 19 mai 2010.
8. Al 9-lea Seminar Ortodox de Medicină și Teologie cu tema „*Provocările bioeticii creștine în era noilor tehnologii medicale*”, Bistrița, 2010.
9. Al 8-lea Seminar Ortodox de Medicină și Teologie cu tema „*Bioetica creștină și provocările lumii secularizate*”, Bistrița 2009.
10. Al 7-lea Seminar Ortodox de Medicină și Teologie cu tema „*Perspectiva creștin ortodoxă asupra transplantului de organ*”, Bistrița, 2008.
11. Al 6-lea Seminar Ortodox de Medicină și Teologie cu tema „*Perspectiva ortodoxă asupra sfârșitului vieții în lumea contemporană*”, Bistrița, 2007.
12. Al 5-lea Seminar Ortodox de Medicină și Teologie cu tema „*Teologie și Ecologie*”, Bistrița, 2006.
13. Al 4-lea Seminar Ortodox de Medicină și Teologie cu tema „*Familia, nașterea, tehnologii medicale de reproducere asistată*”, Bistrița, 2005.
14. Al 3-lea Seminar Ortodox de Medicină și Teologie cu temele: „*Pentru o bioetică creștină*” și „*Aspecte speciale determinate de relația dintre Teologie și Medicină*”, Bistrița, 2004.
15. Al 2-lea Seminar Ortodox de Medicină și Teologie cu temele: „*Calitatea vieții la omul seferind*”; „*Alimentație și spiritualitate creștin-ortodoxă*”, Bistrița, 2003.
16. Primul Seminar Ortodox de Medicină și Teologie cu tema „*Relația medic-preot-pacient*”, Arcalia, 2002.
17. Al IV-lea Congres Național de Gastroenterologie și Hepatologie Pediatrică cu participare internațională, Bistrița, 22-24 iunie 2005.
18. Al II-lea Congresul Național de Gastroenterologie Pediatrică, Bistrița, 27-29 septembrie 2000.
19. Primul Congresul Național de Gastroenterologie și Hepatologie Pediatrică, Bistrița, 23-25 aprilie 1998.

20. Simpozion Național „Actualități în patologia hepatică a copilului și adultului tânăr”, Bistrița, 10-11 oct. 1996.
21. Conferința Națională de Gastroenterologie și Hepatologie Pediatrică, Bistrița, 1992.

Membru în colective editoriale :

- Colegiu de redacție al Revistei Societății Române de Pediatrie.
- Colegiu de redacție al Jurnalului Român de Pediatrie.
- Colegiu de redacție al Studia Universitatis Babeș-Bolyai Bioethica, Cluj-Napoca.

Afilieri la organizații profesionale:

- Membru în Comitetul Director al Societății Române de Pediatrie.
- Membru în Societatea Română de Bioetică.
- Membru în Comisia de Pediatrie a Ministerului Sănătății (din 2005).
- Președintele Comisiei de Bioetică al Societății Române de Gastroenterologie și Hepatologie Pediatrică (din 2008).
- Secretarul Societății Române de Gastroenterologie și Hepatologie Pediatrică (2000-2008).
- Secretarul Societății Române de Pediatrie Socială (1999-2008).
- Secretar al Asociației Medicale Române, Filiala Bistrița.
- Președinte fondator Rotary Club Bistrița (1998).
- Membru în Societatea Scriitorilor din Județul Bistrița-Năsăud.
- Membru în Uniunea Medicală Balcanică.

Activitate publicistică:

- Peste 300 de eseuri publicate în rev. „Renașterea”, rev. „Cuvântul”, în rev. „Tabor”, rev. „Mesagerul de Bistrița”.
- Emisiunea săptămânală radiofonică «*Colecții Hippocratice*» la radio Transilvania începând din anul 2001 până în prezent.
- Emisiune TV săptămânală «*De la om la om*» TV Bistrița, începând din anul 2007.

Prezentat în:

- *The International Directory of Distinguished Leadership*, editat American Biographical Institute, Ninth Edition, USA, 2000, p. 66.
- Academia Română – Dicționarul General al Literaturii Române, *Repere bibliografice la Emil Cioran*, Ed. Academia Română, București, vol. I, 2004, p. 262.
- Bureacă I., *Spiritualitatea năsăudeană bistrițeană*, Ed. Mesagerul, Bistrița, 2006, p. 194-195.
- Moldovan A., *Antologie, Dicționar de scriitori din Bistrița-Năsăud*, Ed. Eikon, 2008, p. 24-30.
- Vidican A., *Protopopiatul Ortodox Român Bistrița, Monografie album*, Ed. Caruna, Bistrița, 2008, p. 54-56.
- Rev. *Mișcarea Literară*, Ediție jubiliară, an XI, nr. 2, 2012, p. 102-126.

Distincții:

1. Crucea Patriarhală, 19 mai 1999, distincție oferită de Patriarhia Română.
2. Ordinul Meritul Sanitar în grad de Cavaler, 2004, distincție oferită de Președinția României.
3. Crucea Transilvană, octombrie 2005, distincție oferită de Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului.
4. Medalia „Paul Harris Fellow”, Rotary, District 2241 România-Republica Moldova, Sibiu, 2011.

Premii obținute:

1. „Omul anului 2000”, distincție oferită de către Asociația Ziariștilor din județul Bistrița-Năsăud.
2. Premiu oferit de Primăria Municipiului Bistrița, pentru întreaga activitate de promovare a imaginii comunității, 2001.
3. Premiul „Saloanelor Rebreanu”, pentru eseistică: „*Emil Cioran; psihanaliza adolescenței*” (ed. bilingvă), Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001.

4. Premiul special al juriului la Concursul Național de Proză „Liviu Rebreanu”, pentru volumul *„Tabloul de absolvire”*, Bistrița, septembrie 2007.

5. Diploma aniversară din parte Universității Babeș Bolyai la 10 ani de la înființarea extensiei Bistrița, oferită de Rector Prof. Dr. Andrei Marga, Cluj-Napoca, 29 ianuarie 2008.

6. Diplomă de aleasă cinstire, pentru ridicarea Bisericii cu hramul *„Sfinții doctori fără de arginți Cosma și Damian”* din cadrul Spitalului TBC Bistrița, oferită de ÎPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, Bistrița, 15 mai 2011.

7. Diplomă de excelență, pentru *„Eforturile remarcabile și contribuția adusă în slujba comunității și a serviciului mai presus de sine”*, oferită de Ioan Sbârciu, Guvernator District Rotary 2011-2012.

8. *„Premiul anului 2012”*, pentru aportul substanțial în susținerea, realizarea și promovarea actului cultural bistrițean, oferit de Primăria Municipiului Bistrița, Primar Teodor Ovidiu Crețu și Prof. Dr. Dorel Cosma.

9. Diplomă de excelență *„Bistrițeanul anului 2012”*, oferită de rev. *„Răsunetul”*, Bistrița, director Menuț Maximinian, februarie 2012.

Laudatio

Dialogul dintre Medicină și Biserică

Î.P.S. Bartolomeu Anania*

- Iubiți credincioși, așa cum știți, Maica Domnului este pomenită numai la marile sărbători: Nașterea Maicii Domnului, Adormirea Maicii Domnului, Acoperământul Maicii Domnului, Intrarea în Biserică a Maicii Domnului, dar ea este sărbătorită și într-o sărbătoare care nu-i poartă numele, dar care este a ei. Această sărbătoare se numește Izvorul Tămăduirii și se prăznuiește întotdeauna vineri în Săptămâna Luminată.

Cu acest hram avem și o mănăstire de călugărițe, Mănăstirea Salva din Județul Bistrița-Năsăud. Se numește așa, pentru că într-unul din secolele trecute, aproape de Constantinopol, Istambulul de astăzi, a fost descoperită o fântână a cărei apă s-a dovedit făcătoare de minuni, prin puterea și rugăciunile Maicii Domnului. Acolo a mers un orb și s-a spălat cu apă pe ochi din această fântână, rugându-se la Maica Domnului și el și-a recăpatat vederea.

Am fost și eu acolo, cu mai mulți ani în urmă, într-o delegație condusă de Prea Fericitul Teoctist. Și am intrat în această fântână, care este cam la doi metri adâncime față de suprafața pământului. Un izvor de adâncime, care curge și se păstrează până în ziua de astăzi, cu mare venerație. La acest Izvor al Tămăduirii este multă lume care cinstește amintirea Maicii Domnului. Ei bine! Așadar Maica Domnului este și un izvor de tămăduire, un izvor de vindecare a neputințelor noastre sufletești, dar și trupești.

De obicei, de suferințele noastre trupești se ocupă doctorii, doctorii din toate părțile, din spitale, policlinici, dispensare și noi avem încredere. Mergem la ei, pentru că dacă e câte un necaz, în ei ne punem nădejdea. S-a ajuns la concluzia că puterile unui medic sunt limitate. El poate să facă doar ce-i permite știința, cartea pe care a învățat-o și puterea omenească.

* † Î.P.S. Bartolomeu Anania (1921 – 2011), Arhiepiscop și Mitropolit, Mitropolia Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului.

Orice doctor adevărat va spune, până aici am putut eu, de aici încolo poate Dumnezeu. Și îl dă pe cel suferind în mâna lui Dumnezeu, iar slujitorul lui Dumnezeu în această împrejurare este preotul. Preotul îl ia în primire pe bolnav, îi citește rugăciuni, pentru ca să-și vindece și sufletul. Ei bine, din această îngemănare dintre activitatea doctorului și a preotului, s-a născut prezența preoților noștri în aproape toate spitalele din țară. Sunt preoți anume rânduiți să slujească numai acolo, în foarte multe spitale avem capele. Se face Sfânta Liturghie, se face Sfântul Maslu pentru bolnavi sau familiile acestora. Îl citează pe fiecare în parte, respectându-le credința lor adevărată și le sunt citite rugăciunile de care au nevoie.

Ei bine, am urmărit îndeaproape această colaborare între preot și medic și, m-am străduit în virtutea responsabilităților pe care le am să trimit preoți destoinici și devotați, pentru că preotul misionar se sprijină doar pe salariul său. Este multă dăruire și nu este puțin lucru ca să stai tot programul zilei numai printre bolnavi. Mergem fiecare și știm, mai mult sau mai puțin, ce este într-o clinică.

Avem în Cluj un preot, cel mai vechi și vrednic, în Spitalul de Oncologie, în care sunt oameni care așteaptă să moară, pentru că sunt bolnavi de cancer și știți că acest cancer nu iartă. Vă închipuiți câtă misiune are acest preot prin rugăciunile lui, pe care le face în capelă și la patul bolnavilor, ca să încurajeze pe fiecare muribund în parte și să treacă dincolo spovedit, împărtășit, după toată rânduiala. Realitatea este că noi nu am avut o bază teoretică asupra colaborării dintre preot și duhovnic. Cel care a inițiat o teoretizare, adică să avem și temeuriile atât teologice, cât și științifice pentru această colaborare dintre preot și medic este și rămâne doctorul Mircea Gelu Buta, care este directorul Spitalului Județean din Bistrița. Un om de mare știință, de mare capacitate, care predă și ore speciale la Facultatea noastră de Teologie din Cluj-Napoca, dar care este și un animator de cultură.

Acum patru ani de zile, aproape cinci, mi-a spus „Iată Înalt Prea Sfințite, aș vrea să creăm un simpozion la care să participe preoți pe de o parte și medici pe de altă parte și să studiem din toate punctele de vedere importanța, rolul și roadele colaborării dintre medic și preot, mai ales din spital.” Și așa se face că acum patru ani (dacă nu cinci) la Castelul de la Arcalia, de lângă Bistrița am ținut primul simpozion de acest fel, cu foarte

bune rezultate. De atunci, D-nul prof. dr. Mircea Gelu Buta organizează și practic prezidează în fiecare an, la Bistrița într-un spațiu foarte bine amenajat, acest simpozion care este din ce în ce mai căutat și la care participă un număr tot mai mare de oameni de știință. Deja și-a întins aripile și din simpozion național tinde să devină simpozion internațional, pentru că această temă, a colaborării dintre medic și preot, este de importanță europeană și universală.

De aceea, vă spun drept, eu am fost la toate aceste simpozioane și, pe primul l-am moderat, cum se spune prezidat, am condus discuțiile, lucrările, iar la celelalte am câte un cuvânt de început, în măsura timpului de care dispun și eu, dar acest fapt trebuie să-l cunoașteți și frațiiile voastre, iar anul acesta la deschiderea de la Bistrița, unde erau și foarte mulți zia-riști, mi-au pus această întrebare: Este foarte adevărat că în parte medicul este și duhovnic, pentru că el îl ascultă pe bolnav asupra suferințelor din trecut, unele care se pot spune, altele care nu se pot spune, știute sau neștiute, pentru că medicul, atunci când devine practicant, depune jurământul hipocratic prin care se prevede și păstrarea secretului profesional, adică el nu are voie să divulge nimic din ceea ce aude în timp ce un bolnav vine și i se prezintă spre vindecare.

Medicul trebuie să știe de ce a mai suferit bolnavul înainte, pentru ca să poată pune un diagnostic corect. Așadar, el este medic dar nu este și duhovnic. Preotul este întâi duhovnic, dar poate fi și medic? Cum să nu, am zis eu. Pentru că cei care vin la duhovnic, vin cu răni sufletești, cu suferințe sufletești și, așa cum doctorul se pricepe să le vindece, în primul rând pe cele trupești, tot așa preotul în calitate de duhovnic trebuie să fie doctor și să știe să vindece rănile sufletești. Dacă suferindul nu merge de la el vindecat, măcar să plece alinat și să plece încurajat. Așa se face că începând din această primăvară, am hotărât la propunerea doctorului Mircea Gelu Buta să inițiem un curs să-i zicem de îmbunătățire, de perfecționare a preotului ca duhovnic.

În facultatea noastră de teologie se pregătesc preoții bine, în slujba la altar, dar este foarte important să ne orientăm asupra revigorării acestei cetăți duhovnicești pe care o are biserica noastră și care este stâlpul de duhovnicie. Eu consider că este cea mai puternică, pe cât este de discretă, instituție, scaunul duhovniciei. Acolo este puterea Bisericii și acolo este

puterea preotului și a credinciosului. De aceea m-am gândit, iubiții mei, ca să aleg ziua de astăzi, să vă vorbesc pe scurt despre acest lucru și să invit la această slujbă pe doctorul Mircea Gelu Buta.

Doresc să-i confer cea mai înaltă distincție pe care o poate conferi pentru mireni Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului și care se numește „**Crucea Transilvană**”, făcută din argint, anume desenată pentru acest fel de distincție. Consilierul meu, părintele Bogdan Ivanov, secretar eparhial, va da citire deciziei de acordare a „**Crucii Transilvane**”.

DECIZIE

Arhiepiscopia Ortodoxă a Vadului, Feleacului și Clujului conferă „Crucea Transilvană” d-nului dr. Mircea Gelu Buta, directorul Spitalului Județean Bistrița, pentru contribuția remarcabilă la cultivarea dialogului dintre Medicină și Biserică.

Data la 8 septembrie 2005.

Semnează

Î.P.S. Arhiepiscop Bartolomeu

Mănăstirea Piatra Fântânele, 8 septembrie 2005

Laudatio

*Dan Moraru**

Prof. Dr. Mircea Gelu Buta, personalitate complexă, este medic primar pediatrie, Doctor în științe medicale și ocupă în prezent funcția de profesor universitar la Facultatea de Teologie Ortodoxă, UBB Cluj-Napoca și Manager al Spitalului Județean de Urgență Bistrița.

În anul 1978, fiind asistent universitar la Clinica I Pediatrie, Facultatea de Medicină a UMF Iași, am avut plăcerea să am în grupa de studenți cu care făceam stagiu, pe studentul Mircea Gelu Buta, un tânăr cu o înfățișare agreabilă, cu o voce caldă, cu accentul inconfundabil al locurilor de unde provenea și care manifesta o seriozitate științifică permanentă, cu o solidă pregătire profesională a stagiilor. Era o încântare să faci stagiu și să explici unor oameni dornici să afle secretele artei și științei medicale, înțelegându-le entuziasmul profesional și preocupările tinerești.

Aveam să aflu că Mircea Gelu Buta provine dintr-o familie respectabilă din municipiul Bistrița, tatăl avocat, mama funcționar public și un frate inginer. Am avut ulterior ocazia, în următorii ani să-i cunosc personal acasă la Bistrița, să mă bucur de ospitalitatea și căldura sufletească cu care m-au primit, având o gospodărie minunată.

În facultate am colaborat cu Mircea Gelu Buta, fiindu-i îndrumător la lucrarea de diplomă. În fiecare zi de luni a săptămânii colaboram la cercurile științifice studențești, la elaborarea lucrării de diplomă unde manifesta un interes deosebit, lucrând cu seriozitate și

* *Dan Moraru, Prof. Univ. Dr., Universitatea de Medicină și Farmacie „Gr. T. Popa” Iași*

probitate științifică, anticipând preocupările ulterioare, anticipând seriozitatea și lucrul bine făcut, ca și deschiderea către nou pe care le-a confirmat în timp.

Dar Mircea Gelu Buta a venit să colaborăm și cu prietena sa, colegă de grupă, Liliana Alexandroaia, căreia i-am îndrumat lucrarea de diplomă și care ulterior i-a devenit soție, un sprijin și un aliat de nădejde în viață.

Către sfârșitul facultății, Mircea Gelu Buta m-a invitat la căsătoria civilă, împreună cu alți colegi ai mei, iar petrecerea a avut loc la restaurantul „Corso” de pe strada Lăpușneanu, întemeindu-și un cămin, care și-a dovedit soliditatea în timp, având ulterior o fiică Iulia Alexandra, devenită ulterior avocat și care a luat tot ce-i mai bun atât din inteligența și frumusețea prietenilor mei. Spre bucuria tuturor aceasta a născut un băiețel cu nume predestinat Matei Alexandru.

Susținându-și cu brio lucrarea de licență intitulată *„Considerații asupra anemiei hemolitice Minkowski-Chaufford la copil”*, Mircea Gelu Buta pleacă ca tânăr doctor cu speranța realizărilor profesionale pe care le dobândește cu prisosință. Urmărindu-l de la distanță, acesta și-a desăvârșit pregătirea profesională, parcurgând toate treptele, ocupând succesiv prin concurs la Spitalul din Bistrița, postul de medic secundar pediatrie, medic principal pediatrie, medic primar pediatrie, iar ca o încununare a reușitelor sale profesionale, devine prin concurs medic Șef Secție Pediatrie la Spitalul Județean Bistrița.

Desăvârșirea profesională a făcut-o cu eforturi continue de autodepășire, prin aprofundarea aspectelor teoretice și practice ale pediatriei. În acest sens își începe studiile doctorale în anul 1992 la UMF „Iuliu Hațieganu” Cluj-Napoca, iar în vederea elaborării acesteia face stagii de doctorat în Franța la Spitalul comunal Montveuil (1992), la Spitalul Clinic de Hepatologie Jean Verdier cu Prof. Dr. Beau Grand (1993) și la Clinica Kremlin Bicetre, cu Prof. Dr. Olivier Bernard (1994), ceea ce îi oferă oportunitatea aprofundării și schimbului de experiență, concretizate în interesanta și valoroasa teză de doctorat. Devine doctor în medicină în anul 1996, susținându-și teza de doctorat, fiindu-i referent oficial, cu titlul *„Corelații dintre prezența AgHBs în sânge,*

manifestările biologice, histologice și manifestările evolutive în Hepatita cronică la copil", sub îndrumarea Prof. Dr. Jianu Butnariu de la UMF Cluj-Napoca.

Dr. Mircea Gelu Buta se dovedește un om întreprinzător, multivalent, cu reale calități de organizator, iar prin arta dialogului, flexibilitate, onestitate, curaj și o solidă pregătire profesională, ca și prin cunoașterea calităților sale din partea colegilor și a organelor oficiale locale și ministeriale, ca și a tuturor salariaților, devin Director general al Spitalului Județean Bistrița, în anul 1995.

Calitățile sale, care-l situează deasupra intereselor mărunte și deasupra disputelor politice, având o apreciere și o recunoaștere unanimă, îl fac să ocupe prin concurs funcția de director și apoi de manager general al Spitalului Județean de urgență Bistrița, neîntrerupt din anul 1995 până în prezent. Calitatea de manager și-a consolidat-o printr-o continuă perfecționare în știința managementului, participând la numeroase cursuri în țară și în străinătate. „*Curs de management medical și inițiere în Nursing*” la Spitalul St. Pie X – St. Camille Bruxelles 1992, Program de master of Business oferit de The Open University Business School” (1998), „*Curs de competență în managementul serviciilor de sănătate*”, București 2008, 2009.

Ca o recunoaștere a meritelor deosebite în activitatea medicală, în anul 2004 primește Ordinul Meritul Sanitar în grad de Cavaler, distincție oferită de Președintele României.

O altă latură a personalității complexe a D-lui Prof. Dr. Mircea Gelu Buta este activitatea didactică, științifică și literară. Își începe activitatea didactică ca director și profesor la Grupul Școlar Sanitar Bistrița (1990 - 1999), unde are succese remarcabile pentru învățământul orașului Bistrița, pentru ca ulterior să devină Șef de lucrări Asociat și apoi Conf. Asociat la UMF Cluj, la disciplina Bioetică, Nursing, Pediatrie (2002 - 2007), canalizându-și pasiunea pentru bioetică.

Se simte atras de bioetică și de asemenea, provenind așa cum îi place să spună și cum afirmă în autobiografie, dintr-o familie de români ortodocși, se apropie din ce în ce mai mult de morala creștină, a

cărui percepte le regăsește în bioetica modernă și dorește să le sublinieze și să le evidențieze.

Prof. Dr. Mircea Gelu Buta este cel care privește bioetica modernă prin prisma percepțiilor morale creștine, făcând legătura între medicină și biserică, ceea ce face să devină în același timp Conf. Asociat la Facultatea de Teologie Ortodoxă a UBB Cluj-Napoca (2004-2008), iar din anul 2009 devine Profesor Universitar la Facultatea de Teologie Ortodoxă a UBB Cluj-Napoca.

Activitatea la catedră este dublată de o activitate științifică și publicistică meritorie, astfel a publicat 30 de cărți, cu tematică în special de spiritualitate creștină și bioetică, din care se remarcă simbioza pe care-o descifrează sub diverse aspecte în ciclul „Medicii și Biserica”. Activitatea științifică este laborioasă, iar în domeniul medical publică cărți privind alimentația copilului sănătos și bolnav, alimentația sugarului, „O istorie universală a Nursingului”. De asemenea continuă preocupările post doctorale în hepatologie pediatică, încât publică o serie de capitole în cărți și monografii, prezentând diverse aspecte și tematici fie științifice medicale, fie de bioetică sau teologie, fie culturale, ca de exemplu „Bioetica medicală și morala creștină”, „Principiile teologice ale relației medic-pacient”, „O poveste de dragoste între Dumnezeu și oameni”, sau în cărți medicale, cum sunt cărțile de hepato-gastroenterologie, în care apar capitole ca: *Algoritmi de diagnostic în icterele colestatice ale sugarului și copilului și cauzele acestora*, *Gastritele hemoragice ale adultului tânăr*, *Manifestări clinice extrahepatice în evoluția proceselor hepatitice postvirale*.

Prof. Dr. Mircea Gelu Buta are o activitate publicistică impresionantă în reviste de specialitate din anul 1988 și până în prezent cu tematică de pediatrie, bioetică, însumând peste 100 de lucrări în reviste ca: *Revista Renașterea*, *Revista Studia Universitatis Babeș-Bolyai*, *Bioetica*, *Revista Română de Pediatrie*, *Revista Română de Bioetică*, *Revista Bistriței*, *Jurnalul Român de Pediatrie* (Cluj-Napoca), *Revista Viața Medicală*, *Revista Pediatria* ș.a.

Pe lângă aceasta Prof. Dr. Mircea Gelu Buta are o serie de lucrări științifice susținute la congrese, conferințe, simpozioane cu aceleași

preocupări menționate anterior, pentru perioada 1986 - 2008 cu 98 lucrări și tot atâtea participări, iar în ultimii 4 ani susține peste 30 lucrări.

Personalitate neliniștită și complexă, Mircea Gelu Buta s-a preocupat de cercetarea științifică, de înfăptuirea unor opere de artă monumentală în orașul Bistrița, acțiuni sociale, participând la efectuarea unor granturi de cercetare naționale și internaționale, fie ca director de grant sau membru în colectivele acestora (9 granturi internaționale și 10 naționale). Prof. Dr. Mircea Gelu Buta are peste 300 de eseuri publicate în *Revista Renașterea*, *Revista Cuvântul*, *Revista Tabor*, *Revista Mesagerul de Bistrița*.

Dar neastâmpăratul, împătimitul, omul cetății Mircea Gelu Buta nu se oprește aici, ia contactul cu marel public prin intermediul radioului și televiziunii, astfel începând din anul 2001 până în prezent are o emisiune săptămânal radiofonică „*Colecții Hippocratice*” la Radio Transilvania și din anul 2007 o emisiune TV săptămânală „*De la om la om*” la TV Bistrița.

Se remarcă ca un bun și priceput organizator, reușind să canalizeze energiile prin tact, seriozitate, arta dialogului și dorința de a oferi celorlalți; astfel a organizat multe congrese, conferințe și simpozioane.

Au rămas memorabile, organizarea Primei Conferințe Naționale de Gastroenterologie și Hepatologie din anul 1992, urmată cu același succes de Simpozionul Național „*Actualități în patologia hepatică a copilului și adultului tânăr*” 1996 și mai ales primele Congrese Naționale de Gastroenterologie și Hepatologie pediatrică, organizate împreună cu maestrul său, Prof. Dr. Nicolae Miu (Congresul I - 1998, Congresul al II-lea - 2000, Congresul al IV-lea - 2005).

Are o activitate impresionantă din 2002-2012 în organizarea manifestărilor științifice. Astfel a organizat edițiile I- XI ale Seminarului Ortodox de Medicină și Teologie, într-o perioadă de 11 ani, cu o tematică variată, care vizează teme ca bioetica creștină și noile tehnologii medicale, bioetica și transplantul de organ, teologie-ecologie, pentru o bioetică creștină, relația medic - preot - pacient etc.

Aceste manifestări au primit de la participanți calificative excepționale pentru calitatea organizării, căldura primirii, calitatea actului științific și ospitalitatea deosebită, făcând ca aceștia să-și dorească revenirea la aceste manifestări.

Prof. Dr. Mircea Gelu Buta este afiliat la numeroase organizații profesionale și ca o recunoaștere a calității profesionale a avut multe funcții de conducere în cadrul acestora, astfel este membru în Comitetul director al Societății Române de Pediatrie, membru în Societatea Română de Bioetică și în Uniunea Medicală Balcanică, membru în Comisia de Pediatrie a Ministerului Sănătății (din anul 2005), Președinte al Comitetului de Bioetică a Societății Române de Gastroenterologie pediatrică (2000 - 2008) și al Societății Române de Pediatrie Socială (1999 - 2008), secretar Asociația Medicală Română - Filiala Bistrița.

De remarcat că este Președintele fondator Rotary Club Bistrița în anul 1998, cu care a derulat multiple activități sociale și granturi, iar ca o recunoaștere a contribuției sale deosebite a primit în anul 2011 medalia „*Paul Harris Fellow*” – Rotary District 2241 România – Republica Moldova, Sibiu, iar în anul 2012 primește Diploma de Excelență pentru „*Eforturile remarcabile și contribuția adusă în slujba comunității și a serviciului mai presus de sine*”, oferită de Clubul Rotary.

O altă fațetă a personalității sale complexe demnă de admirat este talentul și preocupările literare. Mircea Gelu Buta este membru al Societății Scriitorilor din județul Bistrița-Năsăud, țărâm pe care se afirmă cu real talent, iar în anul 2007 primește Premiul Special al juriului la Concursul Național de proză „*Liviu Rebreanu*”, pentru volumul „*Tabloul de absolvire*”, ca și premiul Saloanelor Rebreanu pentru eseistică cu volumul „*Emil Cioran; psihanaliza adolescenței*” (2001).

Prof. Dr. Mircea Gelu Buta, personalitate multivalentă este un om al cetății, prețuit de toate instituțiile și forurile cu care a colaborat și le reprezintă astfel: Biserica Ortodoxă Română îl prețuiește pentru contribuția sa la întărirea principiilor moralei creștine încât Patriarhia Română îi oferă în anul 1999 distincția „*Crucea Transilvană*”, iar Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, prin ÎPS Andrei Andreicuț,

Arhiepiscop și Mitropolit îi conferă în anul 2011 „Diploma de aleasă cinstire pentru ridicarea Bisericii cu hramul „Sfinții doctori fără de arginți Cosma și Damian” din cadrul Spitalului TBC Bistrița.

Prof. Dr. Mircea Gelu Buta este prețuit de oficialitățile locale ca un adevărat cetățean de onoare al locurilor bistrițene, ca un destoinic și devotat om al cetății, încât în anul 2001 Primăria Municipiului Bistrița îi oferă „Premiul pentru întreaga activitate de promovare a imaginii comunității”, pentru ca în anul 2012 să-i ofere „Premiul anului 2012” pentru aportul substanțial în susținerea, realizarea și promovarea actului cultural bistrițean.

Pentru activitatea sa bogată, multivalentă în slujba comunității, Asociația Ziariștilor din județul Bistrița-Năsăud îl desemnează „Omul anului 2000”.

A fost o reală plăcere să evoc această activitate excepțională, de mare complexitate, a unui om multivalent, să-mi exprim admirația pentru spiritul său de dăruire în activități multiple, profesionale, culturale, organizatorice, literare, de etică creștină și religioase, citadine ca și pentru talentul său științific, organizatoric, literar, pentru spiritul creștin și civic.

Îl felicit cu toată căldura pe Mircea Gelu Buta pentru tot ceea ce este și a făcut, urându-i succese în continuare și viață lungă și fericită.

Cu alese sentimente de prietenie,

Iași, 2012

Un erudit

Nicolae Miu*

Cultura pe care a dobândit-o cu trudă în anii tinereții, asociată cu experiența practicii medicale, au permis doctorului Mircea Gelu Buta, să-și conceapă propria metodă de lucru și cercetare, dezvoltând comparații între diverse domenii de preocupare, dovedind astfel cât de strânsă este legătura dintre știință și cultură.

Când la începutul anilor '90 s-a întors din stagiile de pregătire de la Paris, și l-am întrebat, ce impresie i-a lăsat lumea medicală franceză, răspunsul a fost următorul: *„m-am convins de rolul civilizator al științei, și în cazul de față al medicinei, ca domeniu privilegiat”*. Au urmat ani de muncă în domeniul clinicii medicale, cercetării și activității didactice în care, așa cum mi-a mărturisit *„observarea înseamnă metodă, dar și răbdare, înseamnă pătrundere, dar și confruntare cu fenomenele, înseamnă trăire artistică, dar și trăire metafizică”*.

Începute timid, dar cu dorința sinceră de îmbunătățire a calității îngrijirilor acordate copilului cu suferințe digestive, primele consfătuiri de Gastroenterologie și Hepatologie organizate la Bistrița începând cu anul 1992, odată cu intensificarea relațiilor de colaborare cu colegii medici din Occident, au încercat să introducă în practica medicală din România, cele mai recente achiziții științifice, dar să și scoată în evidență problemele cu care se confruntă medicina de copii de la noi din țară, propunând în acest sens importante programe de cercetare multicentrice.

În anul 1996, prin lărgirea „familiei” pediatriilor cu preocupări în patologia digestivă, consfătuirile medicale de la Bistrița s-au transformat în „Simpozion Național”, iar apoi prin creșterea

* Nicolae Miu, Prof. Univ. Dr., medic pediatru, Șeful Clinicii Pediatrie II, fost Decan Universitatea de Medicină și Farmacie „Iuliu Hațieganu” Cluj-Napoca.

sentimentului familial al reușitelor, a fost creată Societatea Română de Gastroenterologie și Hepatologie Pediatrică, fiindu-mi acordată responsabilitatea de a fi primul președinte, îndeletnicire pe care am primit-o cu multă bucurie. Începând din anul 1998 șirul manifestărilor științifice organizate la Bistrița a culminat cu Primul Congres Național al „Societății de Gastroenterologie și Hepatologie Pediatrică” cu participare francofonă, care iată au devenit tradiționale și foarte căutate de către colegii pediatrii căci, pe lângă scopurile științifice propuse, au reușit să ne apropie unii de alții și să ne facă solidari în dificila trudă medicală de zi cu zi.

Autor a peste 30 de volume de specialitate, sute de articole publicate în reviste din țară și din străinătate, prof. dr. Mircea Gelu Buta a reușit să impună prin inteligență și consecvență concepte fundamentale precum: Medicina adolescentului, Științele comportamentale, Bioetica creștină, Abordarea spirituală a bolii, Managementul competitiv ș. a.

Convins că există o sinteză a cunoașterii care prin artă și știință poate arunca o punte între om și Dumnezeu, doctorul Mircea Gelu Buta a reușit împreună cu vrednicul de pomenire Arhiepiscopul Bartolomeu Anania să adune în municipiul Bistrița, an de an, medici, teologi, scriitori, filosofi, juriști și artiști, care iată de peste unsprezece ani caută să atragă atenția asupra multiplelor dimensiuni ale vieții umane. Un dialog critic bazat pe respect reciproc, menit să reconcilieze diferențele de opinie.

Absolvent al școlii tradiționale medicale românești, în care actul cultural face parte integrantă din pregătirea și structura medicului, prof. Mircea Gelu Buta surprinde prin ineditul, naturalețea și talentul intervențiilor domniei sale în acest domeniu. Iată de exemplu „Emil Cioran. Psihanaliza adolescenței”, volum bilingv româno-francez, apărut la Editura Dacia 2001, care reușind să-i scoată din amorțeală pe „idilicii și somnoroșii cioraniști”, va fi inclus în „Dicționarul general al literaturii române”, editat de Academia Română în anul 2004. Desigur numeroasele volume de eseuri, evocări, studii istorice vă sunt cunoscute, ele fiind prezentate la momentul respectiv.

În ce privește muzica de operă, și aici aş dori să insist puțin pentru că și eu sunt un mare iubitor al acestui gen, aş dori să precizez că în știință lucrurile se petrec ca și în muzică, adică numai după ce ai auzit mult ști să asculți. Iată de ce readucerea în conștiința publică a maestrului C-tin Pavel, tenor, regizor și primul director a Operei Naționale Române din Cluj este un act cu totul excepțional. Reînhumarea osemintelor acestuia în satul natal, amplasarea unei plăci comemorative pe casa memorială, dezvelirea unui frumos bust din bronz, operă a maestrului Maxim Dumitraș în comuna Bistrița-Bârgăului, editarea a trei volume despre viața și activitatea maestrului și poate cel mai important, organizarea a două festivaluri de operă „C-tin Pavel”, reprezintă efortul prin care esențele se contopesc, unitățile se încheagă, iar legea cunoașterii începe să-și dezvăluie împăcată și senină adevărurile.

Și pentru că în acest an doctorul Mircea Gelu Buta a împlinit vârsta de 60 de ani, îi doresc o viață lungă, sănătate și multe succese în tot ceea ce va dori să îndeplinească.

Cluj-Napoca, 15 iulie, 2012

Ce mă leagă de Bistrița?

*Andrei Marga**

Trebuie să recunosc că atașamentul meu pentru Bistrița, pentru locurile acestea a crescut oarecum natural și nu ascund faptul că aflându-mă la București, la Cluj sau în alte locuri, prețuirea pe care am avut-o pentru Bistrița, de când eram copil și după aceea pentru bistrițenii din ultimele decenii și pentru cei de astăzi, prețuirea aceasta a crescut, în mod interesant. Sigur, Bistrița e un teren mănos din punct de vedere cultural, se văd foarte clar efectele unei tradiții, și românești, și săsești, iar în legătură cu profilul meu aş spune următoarele: am făcut studii universitare la Cluj care nu numai pentru mine, ci și pentru colegii din generația mea sau din generații apropiate, rămân studii competitive, dar, sigur, generația mea, chiar promoția mea a fost avantajată.

Acum trebuie să recunosc un merit al părinților, care, sigur, nu aveau pregătire universitară, dar, la Bistrița, prima noțiune pe care am învățat-o, copil fiind, a fost că trebuie să fii ordonat în ceea ce faci, ordonat în gândire, altfel nu e bine, și presiunea aceasta tatăl meu a exercitat-o asupra mea, creându-mi sentimentul că nimic din ce fac nu e încă bine, mi-a pus în față mereu un etalon, tot ce făceam evident că nu era încă destul de bine, uneori mai și plângeam, pentru că vedeam că pe mine mă tratează mai sever decât pe alții; dar asta a fost situația. Și încă un element: comunitatea care era acolo, lângă Bistrița, în satul meu, trebuie să recunosc astăzi, retroactiv, nu era una oarecare. Acei oameni, chiar dacă stăteau într-un sat de lângă Bistrița – trec peste faptul că acolo nu a fost vreodată foamete, era

* *Andrei Marga, Prof. Univ. Dr., Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca, filosof, politolog, Director Institutul Cultural Român, fost rector al Universității Babeș-Bolyai Cluj-Napoca, fost Ministru de externe, fost Ministru al Învățământului.*

o bunăstare liniștită, nu excesivă –, acei oameni purtau discuții. În copilărie, mai mult de jumătate din populația satului meu erau sași, discutam acolo despre politica internațională prin forța lucrurilor; pe de o parte, sașii ascultau radiourile din afara României, erau mai informați și, pe de altă parte, ei înșiși fuseseră prinși în experiența dramatică a războiului, aproape toate colegele mele sau colegii mei de școală aveau tații ba căzuți pe front, ba plecați cu frontul, retragerea spre vest, ba deținuți în Siberia, deci aveam discuții politice, sociale, administrative pe vremea când eram copil. La șase ani, citeam ziarele și tot întrebam unde este Casa Albă, cine e președintele Americii sau cine e Eisenhower? O mică cultură civică, politică, într-un sens foarte larg, s-a articulat atunci.

Aici la Bistrița întâlnesc acel iz cosmopolit care-mi amintește de copilărie, dar și de seriozitatea și consecvența lucrului bine făcut. Nu este întâmplător că Arhiepiscopul Bartolomeu Anania pe care l-am admirat și îl regret că nu mai este astăzi în mijlocul nostru, a reușit împreună cu doctorul Mircea Gelu Buta, astăzi profesor la universitatea noastră, să pună bazele unui demers nu numai teoretic al bioeticii creștine, ci după cum vedem în ultimii ani și cu multe realizări practice.

Decanul Facultății de Teologie Ortodoxă, profesorul Ioan Chirilă ne-a propus, iar Senatul Universitar a aprobat imediat înființarea unei catedre de Bioetică, a cărui prim profesor a devenit doctorul Mircea Gelu Buta, iar de aici până la înființarea Centrului de Studii Bioetice nu a mai fost decât un pas. Iată cum universitățile se pot inspira din viața reală și este bine așa, pentru că noi nu trebuie să facem un învățământ rupt de nevoile oamenilor.

Îl felicit pe profesorul Mircea Gelu Buta pentru întreaga sa activitate și îi doresc multă sănătate și succes în activitatea pe care le-o dedică semenilor săi.

Cluj-Napoca, 2012

Un om desăvârșit

*Vasile Astărăstoae**

Viața îți oferă prilejul să trăiești printre oameni, să cunoști oameni, să prețuiești oameni. Trebuie să mărturisesc că viața mi-a oferit oportunitatea extraordinară de-a cunoaște și de-a prețui un om desăvârșit: un prieten de nădejde, un profesionist extraordinar, un om implicat cu dăruire și altruism față de semenii săi și față de cauzele umaniste, un om ale cărui valori și fapte rămân peste timp ca o mărturie a nobleții, a „curăteniei” sufletești, a dragostei pentru oameni: Profesor Dr. Mircea Gelu Buta.

E o misiune dificilă aceea de-a încerca să vorbești despre un astfel de om desăvârșit, nu din perspectiva faptului că nu ai putea fi convingător (aici, nu este cazul, faptele vorbesc de la sine), ci pentru că toate lucrurile întreprinse de Prof. Mircea Buta sunt la fel de importante, încât omiterea sau minimizarea unuia nu ar permite desăvârșirea unui tablou pe care-l merită din plin. De aceea, am ales să conduc această misiune, cu tot dragul și cu toată admirația pe firul unei laturi a personalității sale care ne leagă de multă vreme: umanismul.

Nu e de mirare, ci o confirmare faptul că un medic care s-a aplecat cu toată puterea sa asupra laturii umaniste a profesiei medicale să se nască în Noaptea Sfântă a Învierii. Ales astfel, să fie mai aproape de tot ce înseamnă Divinitate, Prof. Dr. Mircea Gelu Buta a pus pasiunea sa spirituală în slujba legăturii indisolubile între medicină și teologie. Pornind de la ridicarea unei capele în incinta spitalului pe care cu pricepere îl conduce, el a adus mai aproape

* Vasile Astărăstoae, Prof. Univ. Dr., Rector, Universitatea de Medicină și Farmacie „Gr. T. Popa” Iași, Președinte al Colegiului Medicilor din România.

de Dumnezeu actul medical, subliniind astfel rolul umanist al medicului în demersul său terapeutic din relația cu pacientul, cu omul în suferință.

În sprijinul acestei apropieri, mai departe, a ajuns ca întâlnirile între preoți și medici, începute cu mulți ani în urmă, să devină o tradiție an de an la Bistrița, totul crescând cu fiecare ediție în parte și ajungând la talia unui eveniment internațional de amploare ce-i face pe toți care participă să regrete finalul manifestării și să aștepte cu nerăbdare următoarea ediție. Fiind gazda perfectă, cu un spirit organizatoric de excepție, Prof. Dr. Mircea Buta ne oferă un strop de spiritualitate în fiecare an prin acest eveniment: „Seminarul Internațional de Medicină și Teologie” de care, cu siguranță, fiecare medic are nevoie.

Demersul său umanist se desfășoară însă zi de zi, prin activitatea didactică pe care o întreprinde, fiind profesor de bioetică și transmițând astfel din umanismul său celor care se desăvârșesc ca oameni, ca profesioniști.

An de an, la Conferința Națională de Bioetică este un pilon important în diseminarea valorilor umaniste, pe care nimeni n-o poate face mai autentic, implicarea și dăruirea sa totală simțindu-se de fiecare dată.

Valențele sale umaniste sunt reflectate și în numeroasele lucrări științifice publicate ca articole, studii sau cărți, precum și în activitatea sa literară publicistică prin care emană din energia spiritului său implicat și dăruit semenilor.

La ceas aniversar, cu toată sinceritatea și prețuirea vă împărtășesc că sunt onorat să cunosc UN OM DESĂVÂRȘIT!

Iași, 2012

Un demers jertfelnic

*Î.P.S. Teodosie**

Vă mărturisesc că unii din colaboratorii mei mi-au vorbit cu atâta entuziasm de Profesorul Mircea Gelu Buta, încât în urmă cu un an de zile, în drumurile mele spre obârșiile din Țara Dornelor, am oprit la Bistrița pentru a-l cunoaște. M-a primit cu mare căldură în biroul domniei sale de la spital, de unde n-am mai plecat decât târziu înspre seară. Mă cucerise acest doctor, cu față senină și aspect plăcut, atât prin glasul domol, cât și prin înțelepciunea vorbelor sale. Ne-am despărțit cu promisiunea că voi reveni la Seminarul de Medicină și Teologie, unde eram curios să înțeleg felul în care medicii încearcă să spiritualizeze manoperele medicale devenite într-adevăr tehnice, dar din păcate secularizate. Această interferență între medicină și teologie este foarte fericită.

Se discută de martiraj, care este de esență creștină, iar fără el noi nu putem înțelege sensul vieții creștine. Biserica este ea însăși izvorâtă din martiriu și Biserica nu poate dăinui fără sacrificiu. Aici se subliniază diferite laturi ale martiriului și atât de frumos s-a expus că și mamele care-și cresc copiii ca dar de la Dumnezeu, și acestea intră într-un anumit martiriu. Pentru că, într-adevăr, în familie, nașterea de copii este o binecuvântare. Familiile care evită sau împiedică zămislirea de copii, cu adevărat refuză această latură a martiriului, refuză întâlnirea cu Dumnezeu, pentru că în naștere orice femeie se întâlnește cu Dumnezeu, iar cea care refuză nașterea de prunci întoarce spatele lui Dumnezeu. Iată, așadar, o dimensiune atât de frumoasă a unor discuții teologice și medicale în același timp, care ne duc într-un orizont atât de bogat, un orizont atât de luminos.

* Î.P.S. Teodosie, Arhiepiscopul Tomisului.

Doctorul Mircea Gelu Buta, care mi-a povestit de greutățile pe care uneori le întâmpină în demersul de spiritualizare a actului medical, trebuie să știe că în calitate de creștin se află în stare de jertfă, pentru că Dumnezeu a venit la noi prin jertfă și ne cheamă și pe noi pentru a ne jertfi cu Fiul Său.

La mulți ani cu sănătate!

Bistrița, mai 2012

Profesorul Universitar Dr. Mircea Gelu Buta: Om al Cetății

*P.S. Vasile Someșanul**

Potrivit concepției creștine ortodoxe despre lume și viață, fiecare om, ca persoană în unitatea sa, vine în lume cu un anume rost, acela de „a se face părtaș dumnezeieștii firi” (1 Petru 1, 4). Astfel ne este rânduit fiecăruia să ne naștem și să trăim în „Cetatea pământescă” organizată în „stat” pentru ca împreună unii cu alții să putem deveni trăitori în Biserică, „Cetatea lui Dumnezeu”, „Împărăția lui Dumnezeu”, lucrând împreună pentru binele comunității.

Conform cu harul și darul lui Dumnezeu, cu vocația și pregătirea personală, anumiți oameni devin personalități, „Oameni ai Cetății” în localitatea natală, țară, continent, lumea întreagă, oameni a căror voce și atitudine sporesc armonia și comuniunea.

Prin darul lui Dumnezeu, credință, studiu și perseverență în cultivarea Binelui, Adevărului și Frumosului, Domnul Doctor Mircea Gelu Buta a devenit și se dovedește a fi „Om al Cetății” cu o marcantă lucrare medicală, literară, artistică și socială, întemeiată pe dragoste de țară și pe credință ortodoxă.

Înzestrat de Dumnezeu cu inteligență și sensibilitate sporită la tot ceea ce ține de zona frumosului, dar și a suferinței, Profesorul Universitar Mircea Gelu Buta s-a dedicat nobilei misiuni de medic pediatru împreună cu distinsa sa soție Doamna Doctor în Medicină Liana Buta, alcătuind cursuri și lucrări de medicină, dar și organizării și conducerii spitalelor.

* P.S. Vasile Someșanul, Episcop Vicar, Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului.

În planul lucrării culturale, Domnul Profesor Mircea Gelu Buta este autorul a peste 26 de cărți cu titlu de autor, majoritatea fiind lucrări de specialitate, dar și de literatură, filozofie și artă. Este autorul a peste 300 de eseuri publicate în diferite reviste, organizatorul până în momentul de față a peste 15 congrese, conferințe și simpozioane de medicină, teologie, istorie și artă, cu participare națională și internațională, fiind un mare iubitor al muzicii clasice și a celei bisericești.

Dragostea față de locurile natale, dar și respectul față de credință și de personalitățile plecate din satul natal l-a determinat să se lupte pentru a aduce de la București osemintele marelui solist de operă Pavel Constantin, întemeietorul și primul director al Operei Române din Cluj-Napoca, și a le înhuma cu slujba religioasă oficiată în biserica din Bistrița Bârgăului cu un mare sobor de preoți în prezența sătenilor și a oficialităților locale și județene, a reprezentanților Academiei de Muzică „Gheorghe Dima” din Cluj-Napoca și a renumitului muzicolog Profesor Univ. Dr. Octavian Cosma.

Apreciind rolul credinței exprimate și în valorile morale universale, binele, adevărul și frumosul, dar și a muzicii, picturii și al literaturii ca resurse ale vindecării bolilor trupesti și sufletești, Profesorul Mircea Gelu Buta a inițiat în anul 2002 Simpozionul „Medicii și Biserica”, văzând în lucrarea Bisericii un sprijin valoros și interesat în alinarea și tămăduirea suferinței.

Cu referire la importanța acestui simpozion ajuns la a 12-a ediție care se ține primăvara în municipiul Bistrița și la care participă ierarhi, profesori de teologie, preoți de caritate precum și reputați profesori de medicină, medici specialiști, precum și specialiști din diferite domenii: drept, filozofie, scriitori, științe agricole, nutriționiști, vrednicul de pomenire Mitropolitul Bartolomeu spunea: „în momentul de față, Biserica Ortodoxă Română nu are o viziune clară asupra colaborării dintre medic și preot. De aceea am inițiat la Bistrița, împreună cu bunul meu prieten Dr. Mircea Gelu Buta, un simpozion unde medicii și preoții, împreună cu alți numeroși specialiști să studieze din toate punctele de vedere importante, rolul și roadele acestei colaborări”.

Într-adevăr, dezvoltarea spectaculoasă a Medicinii, a practicii medicale, a Bioeticii și a tehnologiei în general au solicitat Biserica să se pronunțe ferm în anumite probleme de natură medico-socială ca transplantul de organe, familia, nașterea, tehnologii medicale de reproducere asistată, ecologia, sfârșitul vieții, bioetica. Astfel, la propunerea Mitropolitului Bartolomeu Anania și cu implicarea Profesorului Mircea Gelu Buta și a altor specialiști prezenți la aceste dezbateri generate de simpozionul „Medicii și Biserica” au fost înființate în marile centre universitare de medicină și la nivel național, comisii de bioetică în cadrul cărora ierarhi ortodocși, profesori de teologie și specialiști reputați în domeniile de cunoaștere avizate în lămurirea problemelor puse în discuție și-au adus un important aport în afirmarea poziției oficiale a Bisericii Ortodoxe Române în multe din problemele puse în discuție.

Adresându-se participanților la cel de-al X-lea simpozion „Medicii și Biserica” Profesorul Mircea Gelu Buta spunea „sunt zece ani de dezbateri, iar interogațiile par să nu se mai sfârșească”.

La „dialogurile” cu scriitorul Dan Ciachir intitulate sugestiv „Biserica din Spital” a fost adăugată și o ctitorie: biserica „Sfinții Doctori fără de arginți Cosma și Damian” din incinta Spitalului T.B.C. din Bistrița care prin arhitectura brâncovenească și prin iconografia ei, prin slujbele și serviciile religioase aduce alinare și mângâiere celor ce intră în ea.

Potrivit cunoașterii și trăirii duhovnicești orice gând, cuvânt sau faptă pornită din credință, nădejde și iubire față de Dumnezeu ne apropie încă din timpul acestei vieți de „Cetatea lui Dumnezeu”, de Împărăția lui Dumnezeu spre care să vă înmulțiți mereu gândurile și faptele, stimate Domnule Profesor Mircea Gelu Buta.

Cluj-Napoca, aprilie 2012

Un DOCTOR printre teologi: Mircea Gelu Buta

*Ioan-Vasile Leb **

Era prin 1998, pe vremea când eram decan al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj Napoca. Activitățile noastre nu se limitau la cadrul strict academic, ci cuprindeau o paletă largă, socială, culturală, ba chiar medicală. Se înființaseră, între timp, Asociația Medical-Creștină „Christiana”, Asociația Tineretului Creștin Ortodox, Societatea Femeilor Ortodoxe și altele. Foarte activă era Secția de Patrimoniu Cultural a facultății noastre care organiza expoziții de pictură în Cluj și în alte localități din apropiere. Bistrița era una din favoritele acestor studenți, animați pe atunci de regretatul profesor Gheorghe Arion, de la Academia de Arte Palstice „Ion Andreescu” din Cluj, unul dintre cei ce ne-au sprijinit să înființăm secția noastră de Patrimoniu. Fiind invitat la una din aceste expoziții, Profesorul Arion mi-a prezentat un bărbat elegant și bine instruit, cu o conversație alertă și de bun gust. Era doctorul Gelu Buta, directorul Spitalului din Bistrița. Îi plăceau aceste expoziții și se implica în sprijinirea lor. El a organizat, de pildă, lansarea „Bibliei lui Bartolomeu” la Bistrița, precum și alte acțiuni culturale. Am discutat despre multe lucruri, însă ceea ce ne-a apropiat cel mai mult era problema unei colaborări între teologie și medicină, cum să se întâlnească acestea într-un cadru bine definit pentru realizarea diaconiei creștine.

Pe atunci, Secția de Asistență Socială din cadrul facultății noastre se organiza tot mai bine, deși lipsea încă recunoașterea necesară din partea organelor abilitate pentru ca angajarea absolvenților noștri să fie una fără probleme. Timpul a trecut repede și, din păcate, guver-

** Ioan-Vasile Leb, Pr. Prof. Univ. Dr., fost Decan la Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca.*

nanții nu și-au dat nici până acum seama de aportul deosebit pe care l-ar putea aduce absolvenții noștri la însănătoșirea neamului. Trist, dar adevărat, ca multe altele, de altfel.

Una dintre problemele ce se puneau tot mai accentuat era aceea a relației dintre sănătatea spiritual - morală a societății românești și cea trupească a oamenilor care o constituie. Fiind la Cluj, unde chiar și în timpul comunismului exista o anume colaborare între medici și preoți, discuția era aceea a modului în care acum, în vreme de libertate, s-ar putea realiza o cooperare reală între cele două instituții: Biserica și Medicină. Oameni de bine au existat tot timpul - era însă necesară nu doar descoperirea lor, ci cooptarea acestora într-o formă organizată și la un nivel superior celei deja existente. Iar cel ce a făcut această legătură a fost vrednicul de pomenire mitropolit Bartolomeu, bine cunoscut în mediul medical universitar. În cadrul unei discuții împreună cu rectorul UBB, Andrei Marga, rectorul Universității de Medicină și Farmacie, Oliviu Pascu și cu decanul Facultății de Medicină, Nicolae Miu, s-a pus întrebarea: Cum ar putea teologia să modeleze societatea, având în vedere paragina morală în care se află? Unii susțineau ideea predării, în cadrul Facultății de Medicină, a unui curs de teologie predat de către un teolog. Eventualul pericol ar fi putut fi însă acela ca mai degrabă mediul medical să-l laicizeze pe respectivul teolog decât acesta să aibă influență asupra celui dintâi.

Alții susțineau că ar fi mai util ca un medic să predea un curs la Facultatea de Teologie, oferind studenților posibilitatea îmbogățirii cunoștințelor medicale, pe care apoi să le poată folosi în modul cel mai benefic în pastorație sau în societate, în general. Și, ca totdeauna, gândul bun a venit tot de la mitropolitul Bartolomeu care a fost de acord cu propunerea ca Dr. Gelu Buta să predea câteva ore de medicină socială în cadrul secției noastre de Asistență Socială. Un gând care s-a dovedit excelent, chiar dacă, la început Dr. Buta a ținut prelegeri întocmai ca „doctorii fără de arginți”. Voiam să spun „voluntar”, însă termenul a fost atât de pervertit încât pentru societatea românească va trebui să mai treacă mult timp pentru ca acest termen să-și redobândească semnificația lui genuină.

Oricum, prezența doctorului Buta în mijlocul nostru a fost un prilej de emulație nu numai în rândul studenților, ci și al dascălilor de la facultate. El venea cu proștețimea specialistului și cu iubirea doctorului față de om, a iubirii lucrative, care se vede atunci când bolnavul se ridică pe propriile sale picioare luând, cu propriile-i mâini cana cu apă aducătoare de liniște. Și ne-a reconfortat și pe noi. Și ne-a o dăruit acel dram de încredere care ne era necesar și pe plan imediat, nu doar teoretic. Iar studenții s-au strâns în jurul lui ca stupul. Era un semn bun. Era ceea ce speram. A venit și l-am primit cu bucurie. Și s-a adevărit că lucru bun am făcut. De aceea, la scurt timp, „doctorul nostru” a putut fi cooptat în statele de funcții și în orarul facultății, alături de ceilalți dascăli ai noștri. Este o bucurie care trece de limita individualului, întrucât Dr. Gelu Buta a fost și este în stare să creeze în jurul său această stare de bine. Ba, chiar mai mult, el oferă o anume siguranță spirituală și datorită implicării practice, dând soluții în situații de-a dreptul disperate.

Prin întreaga sa activitate, împletind armonios cunoștințele sale medicale cu cercetarea teologică, Dr. Gelu Buta se dovedește nu doar un om excelent om de catedră, ci și un minunat organizator de evenimente științifice, cu un dar deosebit de a strânge oameni de valoare în jurul său. Stau mărturie în acest sens numeroasele conferințe organizate de el la Bistrița sau multele sale prezențe la alte conferințe la care a participat. Îmi sunt încă proaspete cuvintele sale de la ultima noastră conferință de la Centrul „Sfântul Nectarie” din Cluj unde, alături de un al mentor în domeniu, Domnul Doctor Pavel Chirilă, de la București, ne-a adus atât pe specialistul în medicină, cât și pe cercetătorul Scripturii, pe care el își fundamentează întreaga sa activitate. Și tot acolo era de față și Dr. Oliviu Pascu, Rectorul care fusese de acord cu Mitropolitul Bartolomeu. De unde vine și concluzia simplă: Dumnezeu lucrează prin oameni aleși de El, chiar fără să ne dăm noi seama întotdeauna. Important este, de fapt, rezultatul. Ori, în cazul de față, rezultatul este o întâlnire binecuvântată care nu face decât să ne ofere noi speranțe pentru viitor. Iar fără Gelu Buta, „doctorul nostru”, acest lucru este de neconceput. Locul lui este, fără îndoială, între medici, colegii săi de breaslă. Dar și între noi, teologii clujeni.

Cluj-Napoca, 2012

Iubirea între frați

*Gheorghe Metallinos**

Este pentru mine o mare bucurie că mă aflu aici la Bistrița, în spațiul Sfintei Biserici a României, cu care noi, ortodocșii greci, avem o legătură deosebită. De asemenea faptul că l-am întâlnit pe Î.P.S. Andrei Andreicuț și pe distinșii profesori teologi de la Cluj, București, Sibiu, nu poate decât să-mi sporească bucuria și să-i mulțumesc d-nului doctor Mircea Gelu Buta, pentru invitația pe care mi-a făcut-o.

Există multă suferință în jurul nostru, pe care cu toții ne străduim s-o alinăm. Diavolul încearcă să distrugă, să dărâme lucrarea lui Hristos, luptând contra lui Hristos până la răstignirea pe cruce și moartea Lui. Dar când a văzut că Hristos a învins moartea și pe diavol prin Învierea Sa, atunci diavolul și-a continuat lupta contra lui Hristos luptând contra creștinilor. Așa este și lupta cu boala, care nu întotdeauna poate fi învinsă. De aceea, spiritualizarea actului medical, pe care iată, de atâția ani, doctorul Mircea Gelu Buta, împreună cu alți inimoși profesori, caută să o impună lumii noastre secularizate, este demnă de toată lauda, iar ei nu trebuie să uite că întotdeauna Hristos biruiește. Dumnezeu să dea binecuvântare Bisericii Ortodoxe din România și aici, în Mitropolia Clujului în care ne aflăm, Îl rog pe Dumnezeu să ne dea puterea Sa ca să continuăm lucrarea pe care o avem de îndeplinit. Sunt multe lucruri de făcut împreună, iar ceea ce ne unește este credința în Hristos cel Înviat, a Sfinților Apostoli și a Sfinților Părinți.

* *Gheorghe Metallinos, Preot, Profesor Emerit al Universității din Atena, Grecia.*

Felicitări d-nului Profesor Mircea Gelu Buta pentru strădaniile sale și pentru că în aceste zile am aflat că sărbătorește momentul în care a venit pe lume îi doresc „La mulți ani!”

Hristos a Înviat!

Bistrița, mai 2012

Mircea Gelu Buta – „doctorul misionar”

*Stelian Tofană**

Fiind darul „Dumnezeului iubire” (1 In 4,8), viața omului are o valoare intrinsecă, indiferent de forma în care ea s-ar găsi, fie și cea mai timpurie, adică într-un nediferențiat stadiu al existenței embrionare. Din aceste motive, ea trebuie conservată, prețuită și ocrotită, ca fiind expresia cea mai sublimă a activității creatoare a lui Dumnezeu, Cel ce a adus totul „dintru neființă, la ființă”, și nu numai pentru o existență biologică. Potrivit revelației divine, finalitatea vieții constă în participarea la slava veșnică a lui Hristos, Cel înviat, „la moștenirea sfinților, întru lumină” (Col 1,12), la „bogația slavei moștenirii Lui” (Efes 1,18).

Pornind de la aceste reflecții, aș dori să înveșnicesc în slova acestei cărți, un crâmpel din osteneala doctorului Mircea Buta, pe drumul de alergare al vieții lui și al trudei sale ca medic și dascăl. Și m-aș referi doar la un moment, acela în care el ne caută și ne adună: Seminarul Ortodox „Medicină și Teologie”, de la Bistrița.

Cu statut de premieră în România, efortul doctorului Mircea Buta de a aduna, an de an, la masa dialogului, medici și teologi, îl reclamă ca pe un „deschizător de drum”, pe care se vor întâlni mereu două mari Școli puse, prin statutul lor ființial, în slujba omului, a vieții, a suferinței: Medicina și Teologia.

Ceea ce a făcut doctorul Mircea Buta, la Bistrița, prin inițierea acestui Seminar e mai mult decât un efort în sprijinul vieții: este o colaborare directă cu Dumnezeu întru afirmarea acesteia.

* Stelian Tofană, Pr. Prof. Univ. Dr., Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca.

Colegul nostru a intuit, înaintea multora, că medicul de azi nu mai poate fi doar unul de cabinet, de salon sau de bloc operator, ci unul misionar, prin cuvânt, adică unul care nu face din datoria lui doar o profesie, ci o misiune. În slujba vieții nu poți fi decât dacă înțelegi abordarea ei ca pe o misiune.

Așadar, misiunea medicului și a preotului trebuie să aibă în vedere viața atât în integralitatea ei efemeră, cât și în statutul său veșnic. Dacă vorbim de viață în această dublă înfățișare a existenței ei, atunci nu putem vorbi decât de om. Responsabilitatea față de viață se traduce, din această perspectivă, în responsabilitatea față de om.

În mod cu totul aparte, două persoane sunt chemate special în a-l sluji pe om, înțeles ca entitate creaturală cu dublu statut: aici și dincolo: Acestea sunt medicul și preotul.

Într-o societate modernă, ca cea în care trăim, caracterizată în structura sa existențială de un profund secularism, care amenință, cu negarea, exprimarea oricărei ideologii care promovează viața și în transcendentul ei și, în care, omul e tot mai puțin văzut în interiorul bisericii, iar în exterior devenind adesea un obiect de cumpărat pe secțiuni, preotul și medicul, doar de „*interiorul*” Bisericii, ori al spitalului sau al cabinetului, devin tot mai auxiliari. Preotul și medicul de care societatea contemporană are astăzi mai multă nevoie sunt preotul și medicul MISIONAR.

Care sunt valențele acestui atribut și ce înseamnă el pentru societatea contemporană, se încearcă a fi reliefat, de mai bine de un deceniu, de către zeci de personalități, din lumea medicală și teologică, în Seminarul inițiat de doctorul Mircea Buta, la Bistrița. Din acest punct de vedere, conturat în cadrele unor dezbateri de aleasă ținută academică, Seminarul are, în țara noastră, statut de unicat. Iar, acest fapt, i se datorează, prin excelență, lui Mircea Buta.

Preotul și medicul, care înțeleg menirea lor doar ca pe o simplă profesie, sunt sortiți neîmplinirii profesionale, mai devreme sau mai târziu, în mod paradoxal, tocmai în ceea ce cred că fac bine – alinarea suferinței omului. A nu lucra și cu sufletul celui pe care îl tratezi, înseamnă a fi doar un robot, care mânuiește bine un aparat, dar care nu

transmite nimic în spațiul care domină aparatul, și anume, sufletul, și de unde, adesea, în mod spontan, poate țâșni ceea ce aparatul nu sesizează: forța spiritului care domină legea trupului.

Referindu-se la această lume interioară a sufletului, declanșatoare de forțe nevăzute, intangibile, și care le domină pe cele exterioare, văzute, tangibile, palpabile, regretatul profesor și misiolog, doctorul Crișan Mircioiu, spunea demult, cândva prin anii '80, la începutul unui an universitar, medicilor și studenților, aceste cuvinte: „Adesea, o vorbă bună, un sfat blând, pot să însemne pentru bolnav mai mult decât un car de medicamente!” Ce mare adevăr! Un cuvânt bun poate face minuni cu cel bolnav, izbăvindu-l de ceea ce-l apasă suflătește și care, adesea, se amplifică în ceea ce-l chinuie trupește!

„Cuvântul bun” este pentru medic, spațiul în care el nu mai acționează ca specialist, ci ca misionar, încercând să găsească resursele necesare însănătoșirii trupesti, în imensul depozit de forțe nebănuite, cu o influență hotărâtoare asupra trupului, și care e sufletul celui suferind.

În acest spațiu de relație personală, prietenească, cu cel suferind, perspectiva diminuării suferinței ca, de altfel, și al cadrului de proliferare a ei, se reduce simțitor. Bolnavul capătă mai multă încredere în medic; îl vede ca pe un prieten preocupat de starea lui; îl simte mai aproape de limitele lui; îl simte ca pe un ajutor dezinteresat și aceasta poate schimba radical starea sa psihică și, indirect, apoi, pe cea fizică. Psihicul începe acum, încet, încet, pas cu pas, să domine fizicul, iar acest fapt poate însemna momentul declanșării unor forțe interioare necunoscute, a căror legi de funcționare adesea nu pot fi pătrunse, dar care sunt în măsură să aducă un echilibru în sistemul altor legi după care ființează trupul și în care, s-a produs, la un moment dat, sub influența unor factori cunoscuți sau necunoscuți, un dezechilibru, fenomen pe care noi îl percepem ca fiind boala. Acest cadru de referire la boală, este definitoriu pentru rezultatele finale ale actului medical și ale celui spiritual.

Există un episod important în activitatea taumaturgică a lui Iisus: Vindecarea slăbănogului de la scăldătoarea Viteda (In 5,1-15) Acolo, Iisus îl întreabă pe cel paralizic: „Vrei să te faci sănătos”? (In 5,6).

Întrebarea avea menirea de a arăta că vindecarea stă și în puterile proprii ale omului. De aici, afirmația finală a lui Iisus „*te-ai făcut sănătos*” (In 5,14) și nu „*Te-am făcut sănătos*”. Înțelegem, așadar, că minunile se săvârșesc în spațiul de voință al omului și de încredere în ceea ce posedă, dar n-a știut că are: forța sufletului. Medicul care operează cu această forță poate fi sigur de rezultatul pozitiv al actului său medical. Acesta e medicul misionar. Iată, ce putem învăța împreună, la Bistrița, acolo, unde doctorul Mircea Buta ne adună!

Întrebarea adresată de Iisus paralticului este întrebarea crucială pe care El o adresează și azi, fiecărui om, prin intermediul misiunii Bisericii, dar și al Medicinei. Însănătoșirea stă, în primul rând, în noi înșine. Depozitul din care ea poate veni este credința într-o Forță Supremă, operantă real dincolo de limitele biologicului, în lumea sufletului, unde medicul și preotul sunt chemați deopotrivă să lucreze, oferind fiecărui bolnav șansa unui nou început.

Prin forța cuvântului, Iisus deschide o cale plină de speranță pentru cei care experimentează eliberarea de rău, bucuria vieții în Duh, care este activitate și viață purtătoare de rod. Acest gest de dragoste gratuită dinspre Biserică și medic, spre omul suferind, dă contur spiritual misiunii acestora.

Așadar, o parte a misiunii Bisericii trebuie să cadă în sarcina Preoției Universale, care aparține tuturor creștinilor, și în care medicul e cel dintâi chemat.

Am spus toate acestea pentru că doctorul Mircea Gelu Buta, prin modul în care s-a implicat în acest spațiu misionar medical, cât și prin întreaga sa activitate de la catedră, face misiune în lume!

Ca unul care îl apreciez, doresc ca aceste cuvinte, inserate în acest volum omagial, să însemne un act de recunoștință și de prețuire pentru ceea ce a vrut să ne transmită, căutându-ne, pentru a ne întâlni. Doctore, ne-ai căutat, ne-ai întâlnit, ne-ai spus ce voiai: Prin misiune, spre oameni!!!

Cluj-Napoca, aprilie 2012

Un gentleman pravoslavnic

*Dan Ciachir**

Pe doctorul Mircea Gelu Buta l-am cunoscut în mai 1999. Venisem la Bistrița pentru a vorbi în librăria „Nicolae Steinhardt” despre o carte a Înalt Prea Sfințitului Bartolomeu, care m-a poftit să iau parte, a doua zi dimineața, la târnosirea paraclisului Spitalului Județean Bistrița, continuată de o impresionantă liturghie în aer liber, slujită de doi ierarhi și de peste douăzeci și cinci de preoți. Se strânseseră în curtea spitalului vreo cinci mii de credincioși, între care erau ușor de recunoscut, datorită ținutei, bolnavii internați. Într-un colț al platformei pe care se slujea, în față, un domn suplu, cu o privire concentrată, îmbrăcat elegant fără ostentație – doctorul Mircea Gelu Buta, directorul Spitalului Județean Bistrița și ctitorul paraclisului...

Despre doctorul Mircea Gelu Buta îmi face plăcere să vorbesc sau să scriu, mai ales de pe un plan de afinitate: Ortodoxia, cultura ortodoxă, valorificarea existenței în duhul Bisericii Răsăritene... Doctorul Buta nu este un belfer amator de sterile și aporetice discuții în privința Bisericii. Este un adevărat intelectual, dotat cu intuiția credinței. Dintr-un cumul de calități lăuntrice au izvorât inițiativele sale, atât practice, cât și teoretice, în sensul acelei „valori practice a teoriei” asupra căreia prevenea Ion Barbu. A înființat un paraclis spitalicesc, a ridicat o admirabilă bisericuță în curtea Spitalului TBC din Bistrița, a inițiat acele întâlniri, Colocviile *Medicii și Biserica*, trecute de a zecea ediție...

* *Dan Ciachir, Scriitor și publicist, București.*

Mircea Gelu Buta a înțeles corelația naturală dintre medicul laic și „doctorul sufletelor” – preotul. Biserica Ortodoxă, fidelă învățaturii Mântuitorului, are chiar o Taină pentru ridicarea din boală și însănătoșirea creștinului: Sfântul Maslu. Îmi amintesc interesul doctorului Buta pentru trecutul medicinei bisericești, fie că era vorba de epoca Vasiliadelor sau de aceea a bolnițelor bisericești de pe teritoriul țării noastre. Documentarea sa impecabilă s-a adâncit pe terenul fertil al unei afinități, întrucât, așa cum bine s-a spus, înțelegi în măsura în care iubești.

Apropierea doctorului Mircea Gelu Buta de Biserică nu s-a produs în urma unui episod „pascalian”, nici nu este, ca la mulți alții, de dată recentă. Mi s-a povestit, la Bistrița, că în anii '80 ai fostului regim, nu ezita să își ia de mână fetița și să se ducă duminica și de sărbători la biserică. Ca director de instituție, doctorul Buta știe să conducă, dotat cu acea înzestrare aparte, anevoie de cuantificat, despre care vorbește Baltasar Grăcian, dar știe și să colaboreze, sau să se încline în fața realității.

Nu pot evita cuvântul *elită*, de care se abuzează, atunci când vine vorba de acel mănunchi de bistrițeni puternic reliefați social, cultural sau caracterial (sau toate laolaltă), care alcătuiesc Clubul Rotary, unde doctorul Buta strălucește. Am fost impresionat de membrii filialei din Bistrița a Clubului Rotary, constatând, cu prilejul a multor întâlniri, că în Transilvania, fruntașii acesteia se deosebesc mult, și numai în bine, de protipendada moldovlahă din zilele noastre. Desigur, există, în acest sens și o înșelătoare vanitate ardelenească. Am examinat-o împreună cu doctorul Buta în volumul nostru de dialoguri – al doilea – intitulat *Față către față*.

Ca orice personalitate autentică, Mircea Gelu Buta iese din horele profesiunii sale. Una din aceste transcenderi, poate cea mai importantă, puntea dintre Biserică și Medicină, am pomenit-o. Nimeni nu-i poate ignora meritele referitoare la încreștinarea actului medical. Dacă doctorul Buta s-ar fi limitat la colocviile anuale pomenite, cu participarea unor specialiști și-a unor personalități, inițiativa sa ar fi rămas împlinită pe jumătate. Mai întâi, însă, a amenajat paraclise,

a ridicat biserica și-a adus în spital preotul și Liturghia. De numele său se leagă și o bibliografie a raportului dintre Medicină și Biserică, prelungită în planul bioeticii. Nu trebuie să fii specialist pentru a vedea cât de bogat și de nuanțat ilustrează, deopotrivă, domeniul și demersul care l-au consacrat. Era firesc ca numele său să treacă dincolo de hotarele Bistriței, dar și de ale Clujului, unde ilustrează o catedră universitară. Marja sa de manifestare este mai mult decât surprinzătoare: a tipărit un studiu – *Cioran și psihanaliza* – (în colaborare cu dr. Liliana Buta), primă abordare tematică de acest gen a compatriotului nostru.

Nu pot trece, la sfârșitul acestei schițe de portret, peste o suită de calități ale doctorului Mircea Gelu Buta, în frunte cu cinstea și corectitudinea, proprii omului de cuvânt. Și omului cu prestanță, impunând în societate, iradiind acea demnitate specifică bărbatului care își ține rangul, fidel unei meniri, alăturând credinței în Dumnezeu un simț istoric profund în înțelegerea realității pământești... Un gentleman pravoslavnic.

București, 2012

Portret de pediatru

*Marin Burlea**

Fără îndoială conferințele de gastroenterologie și hepatologie pediatrică de la Bistrița reprezintă pentru medicii de copii din România un reper profesional și cultural de netăgăduit. Organizatorul lor, doctorul Mircea Gelu Buta, silitor student al Universității ieșene și discipol al Prof. Nicolae Miu, a reușit în acei ani nebuloși de după 1989 să aibă inspirata idee ca să ne adune în fiecare toamnă la Bistrița, pitorescul oraș din nordul Ardealului și din apropierea graniței moldave, pentru a ne cunoaște între noi în calitate de medici cu problemele specifice meseriei, dar și ca oameni cu bunele și relele vieții.

Când l-am cunoscut pentru prima dată, doctorul Mircea Buta era un tânăr hotărât, care mi-a mărturisit ulterior că elevul nepăsător de odinioară a descoperit în Universitatea ieșeană, seriozitatea care exista probabil ca o stare latentă în ființa lui, iar de atunci a muncit mai mult decât o făcuse vreodată, pentru că simțea nevoia de a fi medic, de a fi un medic adevărat, mai bun decât ceilalți, înțelegând că numai așa se putea defini pe sine însuși. A studiat și a învățat neconținut, ajungând la maturitate un erudit care strălucește încă de vigoarea tinereții.

Acum la șaizeci de ani, în doctorul Mircea Gelu Buta mai există încă o combinație ciudată de subtilitate și inocență. La un metru '80, arată chipeș într-un mod ostentativ și în același timp delicat. O privire

* *Marin Burlea, Prof. Univ. Dr., medic pediatru, Șeful Clinicii Pediatrie I, Universitatea de Medicină și Farmacie „Gr. T. Popa” Iași, Președinte al Societății Române de Pediatrie.*

dreaptă și cinstită, un zâmbet ușor de apărare, un trup bine clădit, totul dominat de o față sensibilă, cu ochii calmi și înțelegători. Cei apropiați spun că în el arde o flacără înaltă, cu totul deosebită și că reușește să domine aproape în toate situațiile. Cu toții sunt de acord că îi pasă de munca lui, de oamenii în slujba cărora se află și dacă furia poate să-i fie uneori intensă, compasiunea pe care și-o exprimă este de două ori mai mare.

De douăzeci de ani de când conduce Spitalul Județean de Urgență din Bistrița, iese învingător din turbulențele ce se creează în jurul lui și cred că este pregătit să le învingă în continuare. Când l-am întrebat care e secretul longevității sale în carieră, a stat un pic pe gânduri, după care enigmatic mi-a șoptit la ureche: *„credința și umorul... asta am învățat de la maestrul meu, ... în special de la regretatul Arhiepiscop Bartolomeu Anania.”* În plus, există unele adevăruri atât de simple, că uităm de esența lor. Cine își dă seama întotdeauna că, pentru fiecare, cultura nu-i altceva decât aerul ce-l respirăm în labirintul muncii de fiecare zi? Dacă inteligența ne dă aripile, cultura ne dă orizontul în care zburăm. Numai prin ea am devenit ceea ce am reușit să fim. Cultura nu este numai cunoaștere, mai este meditație și elan. Ea rămâne un sistem deschis și totdeauna bucurie. Fără cultură, umanitatea n-ar fi fost posibilă, iar pentru medic reprezintă o cale spre înțelegerea celor din jur și un puternic liant.

Iași, aprilie 2012

Avem nevoie de iubirea lui Dumnezeu

*Manfred Wagner**

Este pentru mine o onoare și o mare bucurie atunci când prin comuniune am posibilitatea să stimulez înțelegerea dintre Bisericile noastre și să întăresc legăturile de parteneriat între Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului și Biserica Evanghelică din Landul Württemberg. Întâlnirile și legarea sufletească față de profesorii de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj încă de pe vremea regretatului Arhiepiscop și Mitropolit Bartolomeu Anania, reprezintă cu siguranță un privilegiu datorat Dumnezeului Treimic spre slava Sa și pentru sănătatea credincioșilor.

Când Profesorul Mircea Gelu Buta m-a invitat să conferențiez la Seminarul internațional de la Bistrița cu tema *Concepția Bisericii Evanghelice despre martiriu*, gândul m-a purtat la copilărie și la tineretea mea când am auzit pentru prima dată de prigonirea Bisericilor din țările comuniste ale blocului de est. Despre această stare se raporta mereu în presă și la întrunirile bisericești. La slujbele săvârșite în Biserica noastră se făceau rugăciuni pentru creștinii asupriți. Pe atunci eu aveam 23 de ani și mă pregăteam pentru Facultatea de construcții de mașini, pentru a deveni mai târziu profesor pentru școlarii care învățau o meserie tehnică. I-am împărtășit intenția mea preotului paroh de atunci, care îmi răspunse surprinzător: „Te sfătuiesc să studiezi teologia!”.

Temerile mele erau în legătură cu prigonitorii, dar în scurt timp am înțeles că Iisus îi pregătește pentru prigoniri pe cei care-L urmează. „Dar mai înainte de toate acestea își vor pune mâinile pe voi și vă

* Manfred Wagner, Prof. Pastor Evanghelic Württemberg, Pr. Prof. Honoris Causa Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca.

vor prizoni, predându-vă sinagogilor și temnițelor, cu de-a sila ducându-vă la-mpărați și la dregători din pricina numelui Meu. Și fi-va pentru voi aceasta prilej de mărturisire; puneți deci în inimile voastre să nu vă gândiți de mai-nainte ce veți răspunde; că Eu vă voi da gură, și înțelepciune căreia toți potrionicii voștri nu-i vor putea sta-mpotrivă, nici să-i răspundă. Și veți fi predați și de părinți și de frați și de rudenii și de prieteni; și vor ucide dintre voi, și de toți veți fi urâți din pricina numelui Meu; dar păr din capul vostru nu va pieri. Întru răbdarea voastră vă veți dobândi sufletele". (Luca 21, 12-19).

În toate ezitățile și greutățile care au urmat m-am știut născut în dragostea și grija lui Dumnezeu și am conștientizat că sunt purtat de El. Mărturisesc că în toată perioada mea de slujire, până la pensionare, nu am fost cu adevărat bolnav decât o singură dată. În urmă cu mai bine de 20 de ani am avut o gripă cu febră crescută și cu mari dureri. Însă de atunci nu a mai trebuit să stau la pat nici măcar o singură zi. Am știut întotdeauna că nu îmi este garantată o astfel de sănătate, iar pentru aceasta îi mulțumesc lui Dumnezeu. Sunt însă încă mulți oameni bolnavi de care medicii trebuie să se îngrijească, căci cum spune Isus, fiul lui Sirah, *medicul participă și el la înțelepciunea lui Dumnezeu, care îi luminează mintea ca să vadă „cauzele bolilor” și să găsească „căi de vindecare”, căci „și el se va ruga Domnului”*.

Suferim de boli și dureri trupesti, fiindcă trăim într-o lume ale cărei legi, sensuri sau rațiuni divine au fost și sunt încălcate în mod grosolan de către om. Capacitatea de a vedea sensurile este a sufletului, devreme ce sufletul este cel care ordonează și alcătuiește trupul în acord cu rațiunea divină. Dar sufletul nu este doar sediul rațiunii, ci și al libertății. Rațiunea nu este rațiune decât în măsura în care discernе, alege, repară, le primește pe cele raționale sau le respinge pe cele iraționale. Printr-o astfel de expunere m-a convins doctorul Mircea Gelu Buta de utilitatea demersului pe care-l face atunci când încearcă să găsească căile de spiritualizare ale actului medical. Și în spitalele noastre regulile și relațiile secularizate dintre oameni sunt tot mai vizibile. Iată de ce momentele de întâlnire dintre

medici și teologi, unde bineînțeles sunt bineveniți și alți specialiști, sunt foarte importante pentru că ele pot aduce relația dintre medici, preoți și bolnavi în făgașul firesc al teologiei creștine. Nu cred că este simplu, dar ceea ce ține în mod fundamental de a-L urma pe Hristos este ceea ce se spune la Marcu 8, 34: „*Dacă voiește cineva să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie*”. Urmarea lui Hristos înseamnă, așadar, că nu există nici o garanție că vei avea întotdeauna o viață liniștită și pașnică. Cine Îl urmează pe Hristos trebuie să se pregătească de ispite, încercări și prigoniri de dragul lui Hristos. Acesta este sfatul meu pentru doctorul Mircea Gelu Buta, profesor de Bioetică la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității clujene. Îl rog pe Arhiepiscopul Andrei Andreicuț, aici de față, să se roage pentru el, iar eu îi ofer tot sprijinul și îi doresc să nu uite că dragostea și grija lui Dumnezeu îi va călăuzii pașii.

Bistrița, mai 2012

Un brand al Bistriței

*Dan Dumitrașcu**

Zilele trecute, străbăteam orașul Bistrița, în mașină, cu un grup de oaspeți străini, dintre care unul, german, foarte atent la informațiile despre moștenirea germană a Transilvaniei. Participaseră la un congres în Cluj și îi duceam spre „Dracula”. Iar Bistrița este un stop incontestabil.

Prezentându-le câteva date generale despre Bistrița, m-am trezit începând astfel: deși este un oraș relativ mic, Bistrița este un oraș foarte cultural. Și rostind acestea, gândul mi-a zburat în primul rând la colocviile anuale despre interrelația medicină-religie pe care profesorul Buta le organizează aici. Le-am explicat oaspeților despre scopul și conținutul acestei serii de manifestări atât de originale, apoi am discutat despre pictorii bistrițeni, despre centrul de la Sângiorz, despre galerii de artă, despre scriitorii din zonă etc., apoi am revenit la medicină și biserică.

Iată de ce, putem spune că Profesorul Mircea Gelu Buta a devenit, prin tot ceea ce întreprinde, un element din efigia comunității bistrițene, sau cu alte cuvinte, mai la modă, este un adevărat „brand” al frumosului oraș transilvănean.

Contactul meu cu domnia sa a avut loc cu prilejul deplasărilor mele scurte în Bistrița, prilejuite de diverse conferințe medicale, dar s-a dezvoltat datorită invitării mele la colocviile domniei sale. Seria de manifestări pentru a căror bună reușită pune atâta suflet, nu doar că beneficiază de o repetabilitate anuală (deci o frecvență

* Dan Dumitrașcu, Prof. Univ. Dr., Șef Clinica Medicală II, Prorector Universitatea de Medicină și Farmacie „Iuliu Hațieganu”, Cluj-Napoca.

de invidiat), dar a demonstrat o continuă dezvoltare sub raport al valorii conținutului dezbătut și al numărului de participanți.

Parcă neafectat de recesiunea economică, profesorul Buta, sprijinit de inimoasa lui soție și de colaboratori devotați, a izbutit să mențină și chiar să ațâțe „focul” dezbaterilor de la Bistrița pe teme atât de interesante și rareori iterate: rolul religiei în vindecare, viața de apoi, bioetica transplantului, eutanasia, vindecare și miracol, rolul Bisericii în asigurarea asistenței sociale și altele.

Personal, am fost onorat de ocazia de a participa la aceste reuniuni multidisciplinare, adesea împreună cu discipoli de ai mei. Și chiar când nu am reușit să vin, am fost alături de participanți, nu doar sentimental, ci și concret, prin intermediul unor buni colegi.

În cadrul acestor manifestări, cu o curbă de creștere exponențială, am reușit să cunosc personalități ale lumii ecleziastice și teologice, cu care a purta o conversație reprezintă o mare plăcere și un prilej direct de formare. Tot aici am reîntâlnit confrăți și modele din lumea medicală academică sau a practicienilor. Am găsit prilej de meditație, am prins „din zbor” idei care să îmi permită o aprofundare a problemelor cu care ne înfruntăm adesea în activitatea medicală. Și nu odată, am primit răspunsuri la dileme.

Doctorul Buta a fost printre primii care și-au dat seama de similaritatea demersurilor sacerdotal și medical. Pe de o parte medicii sunt adesea priviți ca „zei” sau sacerdoți, sau împlinitori ai dorințelor „divinității”. Pe de altă parte, actul liturgic are adesea valoare curativă.

Dacă în sens definitoriu, starea de boală este pierderea stării de bine fizic, psihici sau social, acțiunea de combatere a bolii decurge că aparține nu doar personalului medical.

Cine poate aduce starea de fericire mai bine decât preotul? Cine are timpul și menirea de a alina nefericirea, dacă nu preotul?

Desigur, demersurile sunt complementare și paralele. Pentru a ajunge la același scop, apelăm la instrumente diferite. Știință versus credință. Aparent contradictorii, cele două metode sunt de fapt com-

plementare. „Crede și nu cerceta”, iată un dicton stigmatizat într-o epocă revolută. Mai corect este să spunem „crede și cercetează”. În acest fel actul curativ, ca și cel de izbăvire spirituală, au valoare umanistă. Evident, fiecare demers are domeniul său de aplicație. Spre a beneficia de efectul curativ al credinței, trebuie să fii credincios. Iar credința trebuie să fie aleasă de fiecare, așa cum crede mai bine, fără a fi impusă dogmatic sau fără facultatea de opțiune.

Trebuie ținut cont și de faptul că în momentul unei boli severe sau dramatice, sau când se apropie momentul terminal, numeroși pacienți ateï sau nepracticanți revin la asistența spirituală. Biserica nu refuză ajutorul său în aceste momente, ci dimpotrivă se bucură să regăsească „fii pierduți”. Medicii care de asemenea nu au concepții religioase, trebuie să acorde sprijinul pacienților în chemarea duhovnicului. În fiecare spital, la momente dificile, medicii se bucură că au alături pe preoți, spre a oferi o stare sufletească optimă pacienților.

O altă asemănare între medicină și religie este necesitatea de a oferi dovezi de vindecare spre a se justifica valoarea profesională.

Așa cum orice medic devine reputat pentru că este capabil să vindece și/sau să trateze cu succes, în lumea ecleziastică, accesul la statutul mult râvnit de sfânt de bazează pe capacitatea de a se demonstra retrospectiv că sfântul a realizat minuni, adică a izbutit vindecări miraculoase. Pornind de la exemplul hristic al intervențiilor curative din cazuri aparent fără soluție, realizarea de vindecări miraculoase reprezintă dovada prezenței harului divin și deci accesul la sanctificare. Tocmai de aceea, termenul de vindecare miraculoasă a fost transferat și în medicina laică, pentru acele cazuri în care nimeni nu mai spera să constate vindecări sau ameliorări.

De la problematica vindecării miraculoase, prezentă și în medicina contemporană, când este legată de obținerea unor rezultate spectaculoase și chiar neplauzibile, decurge o altă problemă de bioetică: care este limita până la care trebuie să luptăm pentru prelungirea vieții? Cât de mult putem investi resurse, utile unor cauze poate mai bune, cu înversunarea de a oferi confort cazurilor

aparent fără scăpare? Merită viața trăită cu orice preț, așa cum ne oferă medicina de tip *high-tech*? Acestea sunt întrebări cu răspuns multiplu, iar la ele încearcă să răspundă participanții de la conferințele anuale ale Profesorului Buta. Menționând asta, subliniez din nou importanța inițiativei sale.

Aflu că Profesorul Buta împlinește 60 de ani. Nu îi arată, dar îl cred.

Îi doresc sănătate și putere de acțiune, tot ca până acum. Spre a menține brandul orașului Bistrița la nivelul la care l-a adus!

Ad multum anni!

Cluj-Napoca, 2012

Mircea Gelu Buta

prezent în realitate și trăind pentru Adevăr

Vasile Cristea*

Am acceptat cu plăcere să aștern pe hârtie câteva rânduri, prin care să aduc cinstire momentului de trecere în toamna vieții a unui bistrițean sadea, înnobilat de spiritul umanist al Iașului și convertit de atmosfera – încă intelectuală a Clujului. O cinstire bine-meritată, căci el – doctorul M. G. Buta – a fost și este, frecvent și plener, implicat în viața cultural-științifică, chiar și a urbei noastre. O urbe în care, după Revoluție, „... libertatea de exprimare a fructificat mai degrabă schimbul de idei decât răfuiala verbală”, așa cum o declara recent („Personalități în dialog”, 2012, p. 5). Un oraș în care: „O stea poți purta noaptea asta pe umeri,/ poți iubi, poți vorbi cu prietenii duși,/ poți uita anii care se-adună la număr;/ e toamnă nebun de frumoasă la Cluj!” (Horia Bădescu, „De iuventute”).

De aici din Cluj-Napoca, încă de la început îi urez doctorului M. G. Buta, să aibă parte de o toamnă „nebun de frumoasă”, prin care să adauge cât mai multă viață anilor, prin care să dezvolte și mai mult schimbul fructuos de idei cu cei aflați în primăvara vieții, căci, așa cum a demonstrat-o faptele sale, „o viață sănătoasă înseamnă a trăi cu un ochi ațintit spre viitor” (V. Frankl, 2010, p. 105).

Nu aș fi scris aceste rânduri dacă n-ar fi existat, la Bistrița, acea după-amiază din prima jumătate a lunii decembrie 2001 și invitația, „la un pahar de vorbă”, acasă la familia Buta, cu care de-abia făcusem cunoștință. Paharele nu s-au umplut prea des (cel puțin așa

* Vasile Cristea, Prof. Univ. Dr., Directorul Grădinii Botanice, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca Cluj-Napoca.

mi s-a părut mie!), în schimb vorbele au curs din belșug și din domenii extrem de variate, iar preocupările intelectuale ale familiei Buta (de la mic, la mare!) m-au impresionat și ... așa a început!

Așa a început colaborarea cu doctorul Buta, așa au demarat frecvențele perturbări din preocupările mele strict botanico-protective, așa am ajuns să aprofundez probleme care, înainte, nu mă interesau în mod deosebit.

Treptat-treptat, am început să-l cunosc pe M. G. Buta, doctorul și directorul de spital, dublat apoi de profesorul de la Teologia ortodoxă a UBB-ului, de omul implicat în viața socio-culturală a urbei sale – dar și a noastră, de patriotul faptelor și activul coagulator al specialiștilor din domenii extrem de variate ale vieții noastre materiale și spirituale. M-am întrebat și continui să întreb: cum poate face un om atâtea lucruri diferite de meseria sa, presupunând că și meseria și-o face cu aceeași maximă responsabilitate? Negăsind un răspuns mulțumitor sunt tentat să cred că a urmat sfatul gânditorului nostru, C. Noica: *„Când ai prea multe lucruri de făcut, ia asupra-ți încă o sarcină și îți reușește și restul”*.

La fel ca mulți alți colegi, nu am rezistat presiunilor lui (în fapt, insistențe, despre care vorbea vrednicul-de-pomenire, Bartolomeu Anania, în 2007: *„Nu pot să scap de insistențele sale...”*) și, la început m-am lăsat antrenat, apoi chiar m-am implicat într-o serie de reuniuni, gândite de doctorul Buta și, multe dintre ele, binecuvântate de regretatul nostru mare ierarh. Privind acum retrospectiv temele dezbătute, cum ar fi: teologie și ecologie, teologie și medicină, familia, sfârșitul vieții, transplantul, bioetica etc., găsesc o mare convergență cu ceea ce afirma Sfântul Părinte, Papa Benedict al XVI-lea: *„Noi avem nevoie însă de o morală publică.... Pericolul real și cel mai grav al momentului actual este tocmai acest dezechilibru între posibilitățile tehnice și energia morală”* (Joseph Ratzinger, *„Europa în criza culturilor”*, 2008, p. 42).

Insistențelor sale le datorez o mai bună cunoaștere a religiei în care m-am născut și a responsabilităților morale ce ne revin, în calitate de cetățeni ai Terrei, ba chiar și o mai bună cunoaștere a plantelor menționate în Biblie.

Fără aceste insistențe, m-aș fi aplecat mai puțin spre scrierile ne-botanice ale marelui Al. Borza, a cărui spirit și preocupări colaterale *scientiei amabilis* m-au cucerit deplin și m-au determinat să le readuc în discuție.

Fără preocupările culturale ale doctorului Buta aș fi știut mult mai puține lucruri despre întemeietorul Operei Române din Cluj, tenorul Constantin Pavel.

Și, desigur, aș fi cunoscut mult mai puțini medici din toată țara, mai puțini teologi și ierarhi, mai puțini oameni de cultură și mai puțini oameni interesați de viață și de destinul generației noastre și a celor ce ne vor urma.

Iată de ce, trebuie să-i mulțumesc doctorului Gelu Buta pentru insistențele sale: sâcâitoare - mai întotdeauna, prietenești - adeseori, colegiale - câteodată sau chiar imperative (de șef) – arareori! Dacă nu ar fi așa, n-ar mai fi doctorul Buta, cel pe care-l cunoaștem noi!

Într-unul din volumele sale afirma că: „*Datoria noastră este, cred eu, aceea de a fi prezenți în realitate, străduindu-ne să trăim pentru Adevăr*” („Bioetica, între mărturisire și secularizare”, 2008, p. 229). Cred că **prezența responsabilă în realitatea contemporană și trăirea pentru adevăr** reprezintă crezul său în viață sau, cel puțin, elementele definitorii pentru munca și activitatea doctorului M.G. Buta în cele șase decenii de existență pământească. Spre a-l împlini a fost deopotrivă ambițios și visător, tenace și diplomat, inteligent și uman, orgolios și darnic, dar întotdeauna cu un comportament de creștin lucid.

Dacă același gânditor, C. Noica avea dreptate când spunea că: „*Nu există fericire curată decât după 60 de ani...*”, atunci, la împlinirea celor șase decenii, eu îi doresc ca această fericire să-i fie cât mai îndelungată, cât mai plină de viață trăită în adevăr și, mai ales, să nu aibă deloc nevoie de ajutorul confrăților săi într-ale medicinei!

Sis felcior Augusto – melior Trajano, infatigabile doctore Buta!

Cluj-Napoca, 2012

De la medicina trupului la medicina sufletului

*Pavel Chirilă**

Momentele și cifrele aniversare sunt prilejuri prielnice pentru judecăți de valoare, pentru bucurie, pentru regretele neîmplinirilor și pentru experiențele profunde și eficiente, acumulate.

Ca medic pediatru, întreaga cariera a Doctorului Mircea Buta evoluează de la medicina trupului infantil și candid spre medicina sufletului care sălășluiește într-un trup suferind.

Obsesia lui Mircea Gelu Buta o putem vizualiza din depărtare: în clinică trebuie să pătrundă puterea credinței, la patul bolnavului terapia medicală și spirituală lucrează împreună, actul medical creștin este un act eminentemente eclesial. Dar aceste convingeri pur teologice trebuiau transpuse în practică – lucru destul de anevoios într-o țară și un teritoriu postcomunist și într-un timp al secularismului deșăntat și agresiv.

Conferințele anuale ținute sub semnul „medicină și teologie”, „medicii și Biserica”, „medicina prin ochii credinței”, ținute într-o organizare perfectă și generoasă, reprezintă strategia ideală prin care – medicina atee poate fi contaminată și penetrată de efectele credinței creștine.

Într-un interval relativ scurt de numai 15 ani, aceste manifestări științifice au reușit să schimbe multe conștiințe profesionale, să anihileze gândirea populistă și derizorie a unor medici atei sau indiferenți religios și să le crească dorința de a cunoaște dimensiunea tainică și riguros științifică a unei teologii înalte aplicate persoanei umane.

* Pavel Chirilă, Prof. Univ. Dr., Fundația „Sf. Irina” București.

Manifestările științifice de la Bistrița sunt deja o tradiție pentru că în mod constant și tenace au loc an de an și sunt așteptate cu nerăbdare de comunitatea medicală și eclesială.

Beneficiul este de amândouă părțile: medicii învață să se roage pentru bolnavii lor, să atingă cu evlavie trupul-templu al Duhului Sfânt, să depună eforturi supreme pentru a nu-l leza, să învețe medicina personotropică nu colectivistă, căci persoana umană în unicitatea ei este ținta lucrării mântuitoare a Bisericii;

Teologii și preoții învață lecția abordării bolnavului în trup, a căilor specifice de îndrumare a bolnavului spre Biserică, spre împăcarea cu Dumnezeu și cu oamenii.

Convertirea bolnavului și întoarcerea sau reîntoarcerea lui în Biserica lui Hristos este apoteoza care îl bucură pe medic și pe preot.

Doctorul Mircea Gelu Buta a învățat să dea cezarului ce este al cezarului și lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu. Printr-o strădanie aparte este directorul rețelei județene de sănătate Bistrița dovădind în acești (mulți) ani calitățile unui bun econom în condițiile specificului prezent românesc sărac, indisciplinat și lipsit de perspectivă.

În mod fericit, ca medic și profesor predă acum studenților teologi Bioetica creștină oferind o șansă în plus tinerilor să îmbogățească antropologia creștină.

Rămânem în legătura tainică a prieteniei cu profesorul Mircea Gelu Buta cu convingerea că bunele lui intenții, lucrarea și propovăduirea lui printre doctorii trupului, îl vor ajuta să urce tot mai mult spre cunoașterea Marelui Tămăduitor.

București, 2012

LAUDATIO

Mircea Gelu Buta la 60 de ani

*Beatrice Ioan**

Vrednic este!

Prof. Dr. Mircea Gelu Buta este vrednic de laudele noastre!

El este întruchiparea intelectualului creștin ortodox desăvârșit și este vrednic de laudele noastre pentru trei motive luate strict în următoarea ordine :

este OM
este MEDIC,
este ROMÂN.

Omului Mircea Gelu Buta

I s-a auzit glasul pentru prima dată în aceasta lume în noaptea de Înviere a anului 1952. Astăzi i se aude glasul repetând adevărul „Adevărat a Înviat!” de la cel mai înalt loc al Universității Babeș Bolyai din Cluj, unde este profesor de bioetică creștină.

Medicul Mircea Gelu Buta

A ajuns pe culmile carierei sale, ca medic pediatru, doctor în științe medicale și, nu în ultimul rând, profesor universitar.

Românul Mircea Gelu Buta, care nu își uită rădăcinile naționale și spirituale, fiind un bun creștin practicant.

* Beatrice Ioan, Conf. Univ. Dr., Universitatea de Medicină și Farmacie „Gr. T. Popa” Iași, Institutul de Medicină Legală Iași.

Prof. Dr. Mircea Gelu Buta poate fi caracterizat, poate cel mai inspirat, drept om și medic român creștin, care s-a desăvârșit spiritual, un adevărat *filosof*, adică iubitor de înțelepciune. Are o sete nemăsurată pentru filosofie, o sete ca o arșiță, pe care și-a potolit-o din izvoarele antice ale lui Platon și Aristotel, din izvoarele germane ale lui Kant și Hegel, dar și din nesecatele izvoare pline de înțelegeri ale scrierilor Sfinților Părinți și ale Sfintelor Scripturi.

Potolindu-și setea cu apa atâtor izvoare, a izvodit propriul izvor, care an de an devine mai mare, care se revarsă spre a potoli arșița altor însetați de înțelepciune. Acest izvor este Seminarul Internațional al Medicilor și Teologilor de la Bistrița, pe care Prof. Univ. Dr. Mircea Gelu Buta l-a lansat pe drumul spre cunoaștere cu mai bine de zece ani în urmă.

Treptat, seminarul a devenit emblematic pentru domeniul bioeticii, unic în această parte de lume. An de an, când primăvara ia în stăpânire tot cuprinsul, iar meleagurile bistrițene sunt în floare, medici și teologi se reunesc pentru a dezbate probleme de bioetică puse în fața omenirii mileniului al III-lea precum: relația medic - preot-pacient, spiritualitatea creștin-ortodoxă și bioetica creștină în fața provocărilor lumii secularizate, sfârșitul vieții din perspectiva medicinei și spiritualității, problematica transplantului de organe, familia, nașterea și tehnologiile medicale de reproducere asistată, provocările bioeticii creștine în era noilor tehnologii medicale, teologie și ecologie, martirajul și moartea martirică.

Dezbaterile ocazionate de lansarea acestor provocări intelectuale de către Prof. Univ. Dr. Mircea Gel Buta, sunt marcate de seriozitate, exigență și pasiune profesională, ceea ce a condus la transformat izvorul de început într-un fluviu înspumat și profund asemenea veritabilelor exerciții de gândire și reflecție care conturează seminariile de la Bistrița.

În cursul devenirii sale, manifestarea bistrițeană și-a lărgit treptat orizontul și caracterul său profund cultural și spiritual, completându-se și cu alte acte de cultură, din domenii precum grafica, pictura sau prelegeri pe teme sociale de actualitate.

Dar, dincolo de incontestabila valoare intelectuală și culturală a acestui seminar, Prof. Univ. Dr. Mircea Gelu Buta a reușit crearea unui mediu care cultivă relațiile profesionale interumane, un loc la care „împătimiții” revin an de an, ca la o matcă.

Prin toată activitatea și dedicația sa, precum și prin urmele de valoare incontestabilă pe care le sădește în această lume, Prof. Univ. Dr. Mircea Gelu Buta este considerat pe bună dreptate un nume de referință în bioetica creștină românească și un deschizător de drumuri în acest domeniu.

Merită, așadar, cu prisosință să i se spună *Vrednic este!*

Și să i se ureze mulți ani de sănătate, bucurii și împliniri!

Iași, 2012

Un umanist în postmodernitate

*Tudorel Urian**

La începutul anilor 2000, pe vremea în care conduceam revista „Cuvântul” am primit la redacție o carte, tipărită în versiune bilingvă, română și franceză, cu un titlu mai mult decât incitant, *Emil Cioran, psihanaliza adolescenței/ Emil Cioran, la psychanalyse de l'adolescence*. Autorii ei, am aflat ulterior, erau doi respectați medici bistrițeni, soț și soție, Liliana și Mircea Gelu Buta. Este inutil de spus că am citit pe nerăsuflăte cartea și că am recenzat-o în proximal număr al revistei. Mulți critici vorbeau, la vremea respectivă despre o grilă psihanalitică de interpretare a operei lui Cioran, dar cei doi medici bistrițeni au fost primii specialiști din domeniul medical care au explicat viziunea lui Cioran asupra lumii din perspectiva strictă a experiențelor de viață care i-au marcat copilăria și adolescența.

În anii care au urmat, am avut șansa să îl cunosc tot mai bine pe doctorul Mircea Gelu Buta. L-am vizitat la Spitalul Județean din Bistrița al cărui director este de foarte mulți ani, am participat la câteva ediții ale colocviului de bioetică pe care îl organizează, i-am citit cărțile, i-am admirat ideile și inițiativele. Departe de freacățul politic și de mizele mici ale zilei de azi, Mircea Gelu Buta este un profesionist desăvârșit al domeniului său (medicina), dublat de un om de gust în domeniul culturii și de un devotat practicant al credinței. De altfel, Spitalul Județean din Bistrița este unul dintre puținele din țară care conține un paraclis în chiar corpul său de clădire, iar religia este folosită ca element activ în procesul de vindecare. Dincolo de posibilul efect *placebo*, contactul permanent cu un preot le oferă bolnavilor liniștea sufletească și, în anumite situații, în dialogul

* Tudorel Urian, Critic literar, fost consilier al Ministrului Învățământului, București.

cu acesta reușesc să descrie mult mai bine simptomatologia bolii de care suferă. Tocmai această punte de legătură între medicină și religie, întinsă de bioetică mi-a oferit șansa ca la colocviile organizate de doctorul Buta la Bistrița să întâlnesc personalități marcante ale timpului nostru precum ÎPS Bartolomeu, Vasile Astărăstoiaie, actualul președinte al Colegiului Medicilor din România sau Andrei Marga, la vreme respectivă rectorul Universității Babeș-Bolyai din Cluj.

Nimic nu pune mai bine în evidență personalitatea doctorului Mircea Gelu Buta decât excelenta carte de conversații cu Dan Ciachir, *Față către Față* (Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2011). Parafrazând titlul unui volum de aceeași factură realizat de Leonid Dragomir cu filosoful Mihai Șora se poate spune că dialogul dintre Dan Ciachir și Mircea Gelu Buta este o carte despre toate și ceva în plus. Doi oameni inteligenți și foarte cultivați, proveniți din zone istorice diferite ale României, dar adepți ai aceleași credințe ortodoxe, își împărtășesc, unul, altuia, convingerile, din perspectiva experienței lor de viață, istoriei trăite sau auzite, rădăcinilor culturale, morale și, deloc în ultimul rând, religioase, care au stat la baza formării lor. Nu este o carte interviu, în care se pun întrebări, ca de la învățăcel la maestru, ci un dialog între doi oameni de același calibru, în care o temă pusă în discuție este filtrată prin personalitățile celor doi interlocutori. Rezultatul este mai mult decât spectaculos, există multe situații în care viziunile sunt foarte asemănătoare, dar și destule în care diferențe sensibile – generate mai ales de specificitatea istorică a zonelor în care s-au format cei doi intelectuali – se fac simțite. Oarecum firesc, întreaga discuție este pusă sub semnul distincției foarte relative dintre centru și periferie, preocupare mai veche a dialogului dintre Dan Ciachir și Mircea Gelu Buta. Intervențiile doctorului Buta, cel puțin în prima parte a cărții sunt un omagiu adus zonei din jurul orașului Bistrița din perspectiva personalităților culturale legate într-un fel sau altul de acest oraș (tenorul Constantin Pavel, întemeietorul Operei Naționale din Cluj, în primul rând, dar și clasicii Coșbuc, Rebreanu, Goga). O legendă, nu știu în ce măsură confirmată de istorici, reproducă cu mult har epic de doctorul Buta, spune că și

faimosul lider sovietic Nikita Hrușciov s-ar trage din partea locului. Dincolo de validitatea istorică a ipotezei povestea are un har epic incontestabil. Povestește Mircea Gelu Buta că, în anul 1958, după retragerea trupelor sovietice, Hrușciov a participat la o vânătoare în Munții Călimani. La sfârșitul acesteia, a observat un gonac bătrân, cu plete albe, pe care l-a luat deoparte și l-a întrebat în românește (N.B. – în românește!), dacă știe munții dinspre Sebiș și dacă mai există Fântâna lui Toma. Cum bătrânul a încuviințat, au plecat împreună, au ajuns la fântână, unde Hrușciov „a privit cu drag locul, după care a băut apă cu palmele făcute căuș, pe săturate”. Pe drumul de întoarcere, liderul sovietic l-a întrebat pe bătrân „dacă mai trăiește vreunul dintre oamenii născuți pe la 1880 în Sebiș, în Ruștior, și dacă se mai face pe acolo țuică de prună. Bătrânul i-a zis: «În Sebiș mai trăiesc mulți, însă eu cunosc doar o babă, Ana lui Călean, care s-ar trage de prin Ruștior». Hrușciov s-a bucurat (...). Imediat după plecarea lui Hrușciov, aflând despre cele întâmplate, acea Ana lui Călean ar fi zis: «Păi ăsta-i fratele meu Nechita, care nu s-a mai întors de pe front după Primul Război Mondial»” (pp. 38-40). Este greu de crezut că, dacă tot a ajuns acolo și a aflat că sora sa ar fi fost în viață, liderul sovietic nu ar fi făcut efortul să o întâlnească. Legenda este însă frumoasă și are darul de a oferi și o altă explicație, într-un plan foarte uman, a retragerii trupelor sovietice din România.

Dincolo de aspectele anecdotice, care nu sunt puține de-a lungul conversației și nici lipsite de tâlc, dialogul celor doi cărturari conține elemente de mare profunzime, legate de credința ortodoxă, comparativ cu cea catolică sau cu protestantismul, ori semnificația unor practici religioase cum ar fi postul. Un întreg capitol este dedicat magiei, exorcismului și spiritului răsăritean, în cadrul lui fiind comentat pe larg faimosul caz de exorcizare de la Tanacu. Chiar și atunci când tema aflată în discuție este una eminamente religioasă, ea este tratată într-un registru mai larg cultural, pildele din literatură (Dostoievski, de cele mai multe ori, dar nu este singura instanță citată) și filosofie (Kierkegaard) fiind adesea invocate. Erudiția și inteligența speculativă ale doctorului Mircea Gelu Buta sunt, cu asupra

de măsură, puse în evidență în aceste foarte concise precizări despre timp: „În acest Răsărit, așa cum spunea Sextil Pușcariu – observație însoțită și dezvoltată de părintele Stăniloae, timpul are o dimensiune fizică, desemnată printr-un termen de origine latină, și una afectivă – *vreme*; de origine slavă. Aici, în Răsărit, sună nepotrivit dictonul modern «Time is money». Tot aici, inima trece înaintea creierului și simțirea înaintea logicii. În consecință, concretul are prevalență asupra abstractului” (p. 131).

O astfel de discuție despre substanța noastră profundă nu putea face abstracție de avatarurile omului modern în acest timp al postmodernității, în care valorile tradiționale au fost bulversate, sistemele de valori au dispărut, iar oamenii acționează decerebrat în vederea atingerii unor scopuri pur materiale. În limbajul filosofului Mihai Șora, omul de azi și-a pierdut dimensiunea verticală cea a gândurilor profunde, a sentimentelor și a moralei. Existența sa cunoaște doar dimensiunea orizontală, suprafața, stratul maximei superficialități și al goanei continue pentru atingerea unor scopuri materiale. Scrie Mircea Gelu Buta despre omul postmodern (omul recent în limbajul lui Horia Roman Patapievici): „Postmodernismul este filosofia omului obosit, împovărat de griji materialiste, de pragmatism. Imaginația, dar și bucuria sa de a trăi par secătuite. De aceea îi și place să relativizeze valorile. Pentru el totul a devenit relativ. Nu mai are repere autentice. La orice fapt sau fenomen – dar și la orice convingere –, opune o alternativă; sau o pluralitate de „soluții”. Numai că nu există alternativă la Dumnezeu și la credința în El. Sau, dacă vreți, alternativa este Vrajmașul. Bășcălia este înscrisă în cartea de vizită a postmodernismului. O lume devenită spectacol și carnaval” (p. 103).

Volumul *Față către Față*, de Mircea Gelu Buta și Dan Ciachir este o pledoarie pentru un anumit tip de spirit conservator al cărui ax central este credința ortodoxă. O întoarcere la valorile sigure și la niște modele de care tinerii de azi sunt din ce în ce mai departe: Nicu Steinhardt, Alexandru Paleologu, Dumitru Stăniloae, Serafim Man.

Mircea Gelu Buta este un umanist din alte vremuri, rătăcit în plină epocă a postmodernității. Elegant ca un gentleman englez, posesor al unui bun simț ardelenesc, domnul doctor are un har al dialogului care îl face să fie la fel de bun partener de discuție pentru eruditul autor de cărți și pentru țărancă venită să-și vadă de sănătate. Pentru că înainte de toate doctorul Buta este un om care știe mai bine decât oricine altcineva înțelesul răspunsului pe care un stareț l-a oferit unui tânăr călugăr, în legătură cu momentul venirii sfârșitului lumii: *„Atunci când se va șterge cărarea de la om la om”*.

Este reconfortant să constăți că în turbionul lumii contemporane, mai există oameni ca Mircea Gelu Buta.

București, 2012

Curajul de a avea conștiință

*Dan Puric**

De fiecare dată când cobor din tren la Bistrița mă relaxez total. Probabil de la peisaj, de la oameni, de la clădiri. Vin în zonă adus de respirația mea și de niște prieteni buni, nu de bere, ci de neam și țară. Acești m-au dus de câteva ori la Colibița, o adevărată gură de rai.

Despre doctorul Mircea Gelu Buta mi-a vorbit cu entuziasm un prieten mai vechi, medicul creștin Pavel Chirilă, cu care dezvolt câteva proiecte, dar am și plăcerea să ne întâlnim la șuete. De la el am înțeles că doctorii nu sunt oameni corupți așa cum îi înfățișează articolele din presa de scandal, ci sunt Oameni care are o Conștiință Medicală. Pentru ca această conștiință să se îmbunătățească ei trebuie să-și asume greșelile, dar și să le fie recunoscute meritele. Asta face un om viu, un om treaz. Medici, care prin formarea lor au cel mai bun acces la cultură, sunt primii care pot face asta, alături de dascăli și actori, care de asemenea sunt loviți de ridiculizarea valorilor. Oamenii care au cultură, au în primul rând posibilitatea să se trezească, să se revolte și să ia măsuri, de ei depinde direcția în care vom merge mai departe.

Uitați, jertfa doctorului Mircea Gelu Buta, a lui Pavel Chirilă și a celorlalți medici creștini neștiuți a fost curajul de a avea conștiință. Sănătatea este foarte importantă, poate cea mai importantă. Oamenii te apreciază și au nevoie de tine doar dacă ești sănătos. Sănătatea, deși tehnic este un obiectiv, ar trebui să fie și un scop în sine. Înainte se studia în școală igiena. În toate statele americane se studiază gospodăria, educația sanitară la nivel de școală primară și gimnaziu. A transforma sănătatea într-o afacere.... „dăunează grav sănătății” ...

* *Dan Puric, actor, regizor și scriitor.*

De aceea Conștiința Medicală este singura care îl face pe medic să fie om, iar doctorul Mircea Gelu Buta, așa cum am reușit să-l cunosc, este un exemplu fericit.

La mulți ani, Domnule Profesor!

Bistrița, mai 2012

Viață și etică. Bioetică

*Sebastian Moldovan**

Amfitrionului

Ce fel de bioetică promovăm? Care este situația în țara noastră? Care sunt prioritățile și strategiile pentru a o face relevantă la nivel personal și social? Într-o cultură a piețelor libere metoda îndeobște acceptată (pentru unii, sacrosanctă) pentru a produce calitate este cea a competitivității ofertelor, cererea operând critic selecția acestora. În contextul românesc actual, bioetica întâmpină două mari provocări: pionieratul și moștenirea climatului cultural al regimului politic anterior, nici una favorabilă selecției în logica piețelor libere, ambele propice, în schimb, individualismului și carierismului. Nu afirm un paradox, devreme ce liberalismul și individualismul se presupun reciproc? Numai în aparență, întrucât ceea ce lipsește liberalismului românesc – și nu numai acestuia – este tocmai *libertatea* piețelor, imposibilă fără cooperarea morală a indivizilor pentru onestitate. În realitate, în spatele vitrinelor noastre prosperă întovărășirile aranjamentelor și corupției. Ca antidot la acest obscurantism moral este propusă mereu dezvoltarea culturii critice. Cu toate că în acest pustiu ducem, într-adevăr, lipsă de voci profetice – în timp ce lamentările abundă - cred că nu spiritul critic este cel apt să disloce conștiințele din ferecarea lor; în orice caz, nu singur. Oricât de rezonabile argumentele, oricât de incisivă polemica, au tot atâta putere de schimbare cât au muștrările și confruntările pentru a-i motiva pe dependenți să renunțe la drogul lor. Ca și creșterea exigențelor academice prin

* Sebastian Moldovan, Conf. Univ. Dr., Facultatea de Teologie Ortodoxă „Andrei Șaguna” Sibiu.

standarde de performanță tot mai ambițioase, critica poate, în cel mai bun caz, să stăvilească impostura vulgară. Dar e sigur că o poate înlocui cu probitatea morală și profesională? Nu numai în comunitatea (bio)eticienilor, dar mai ales în ea, prima calitate a oricărei evaluări stă în a se raporta la viață ca viață, nu la viață ca reprezentare sau utilizare. Avem nevoie de oameni vii, nu doar de experți în teoria vieții, cu atât mai puțin de exploatare ai ei. Pentru viața care se reface din moarte, cea personală, ori a unei întregi nații, evidențierea răului poate ceva numai slujind aprecierea binelui: „N-am venit să judec, ci să mântuiesc”. Iar mântuirea nu este o aventură solitară.

De aceea, apreciez ca o contribuție cu totul remarcabilă în acest climat un rol pe care doctorul și profesorul universitar Mircea Gelu Buta l-a asumat și onorat cu multă stăruință și deplină solitudine: rolul de amfitrion. Banchetul întâlnirilor în cadrul „Seminarului de Medicină și Teologie” de la Bistrița, nu doar ideatic, ci și material, adică și în dimensiunea patetică a vieții, este cu adevărat seminal, oferind, celor ce se adună an de an, o minimă convivialitate fără de care organogeneza unei comunități profesionale și a discursului nu este cu puțință. Întruniți să-și împărtășească ideile și să comunice ca persoane vii, medicii și teologii devin bioeticieni prin această opțiune mai mult decât prin conformarea la obsedanta lozincă „publici sau dispari”, atât de dragă dirigitorilor vieții (?) academice românești. Cu toate că genericul „Medicii și Biserica” pare a-i invita, din reverență pentru statutul de teolog, numai pe medici să revină în spațiul manifestării plenare a vieții ca viață în luminișul istoriei, care este Biserica, în fapt, și unii și alții sunt chemați să vorbească nu *ex cathedra*, ci *ex professo*, în virtutea vocației, din experiența afectării, a încercării de sine a vieții în inima suferinței și morții. Dacă acest lucru reușește și medicilor și teologilor, meritele amfitrionului sunt cu atât mai laudabile. Autorul gândurilor de față îi exprimă, și pe această cale, întreaga gratitudine. La mulți și rodnici ani!

Sibiu, 2012

De la om la om!

*Alexandru Vidican**

„Cinstește pe doctor cu cinstea ce i se cuvine, că și pe el l-a făcut Domnul... Știința doctorului va înălța capul lui și înaintea celor mari va fi minunat” (Isus Sirah, 38,1-3).

Despre doctorul și profesorul universitar Gelu Mircea Buta, nu se poate vorbi decât onorabil din perspectiva celor trei dimensiuni: medicul pediatru, profesorul universitar și bunul creștin ortodox.

La rându-mi, sunt profund onorat de-a așterne câteva impresii obiective în această carte despre cel ce se apleacă cu dăruire și dragoste de suferința copiilor în toată nevinovăția lor, despre cel ce luminează generații de studenți ai Universității Babeș-Bolyai, respectiv ai Facultății de Teologie din Cluj-Napoca și despre cel ce aproape duminică de duminică își pleacă genunchii la rugăciune în Taina Sfintei Liturghii.

Poate unii o vor face mult mai bine, dăltuind cu măiestrie calitățile de dascăl și medic curant și peste toate manageriind foarte mulți ani problemele deloc ușoare ale Spitalului Județean Bistrița-Năsăud.

Citind în Cartea lui Isus fiul lui Sirah, 1, 14 am găsit scris ceva minunat ce se potrivește distinsului și apreciatului nostru doctor Mircea Gelu Buta, și anume: „Începutul înțelepciunii este frica de Dumnezeu care se formează la sânul mamei”.

Ca Om, plămădit din acest sfânt pământ transilvan și cu rădăcinile adânc înfipite în istoria Bistriței, când nu abordezi cu dânsul știința bioeticii, sau alte laturi științifice, se lasă dus pe drumul dorului spre părinții ce l-au născut și au semănat în suflet omenia,

* Alexandru Vidican, Pr. Prot., Protopopiatul Ortodox Bistrița.

povestindu-ți ca un „Ion Creangă” despre toate fibrele neamului său cu rădăcini adânci în Bistrița-Bârgăului; cu numele protopopului Monda sau a notarului de altă dată din Livezile.

Din această perspectivă a omului ce nu-și uită trecutul, scormonește în straturi de istorie, aducându-l acasă pe Pavel Tinu, cel ce a înființat Opera Română din Cluj, și parcă-i vine să spună ca Petre Țuțea: *„eu trăiesc între Dumnezeu și neamul meu”*.

De curând a scormonit printre filele îngălbenite de ani în Arhiva Protopopiatului, căutând nume de moși și strămoși; arătând că nu suntem de nicăieri și că avem un trecut și un ADN creștin.

Ctitor de biserici ortodoxe, în premieră la Bistrița, în incinta celor trei spitale: Spitalul Județean de Urgență, T.B.C și Oncologie.

Relația specială pe care a avut-o cu Înalț Preasfințitul Arhiepiscop și Mitropolit Bartolomeu, l-a făcut să aibă și mai multă încredere în ceea ce face pentru Dumnezeu și semenii, să lucreze cu și mai mult zel în ogrorul Domnului și cu binecuvântarea Înalț Preasfințitului Arhiepiscop și Mitropolit Andrei. Și-a însușit spusele altui vrednic de pomenire mitropolitul Plămădeală care folosea sintagma: *„slujești lui Dumnezeu numai în măsura în care-ți slujești semenii”*.

Într-una din emisiunile TV, onorat fiind să-l am alături, i-am cerut părerea despre o latură a medicinei în vecinătatea credinței creștine și anume Psihoterapia și vindecarea trupului.

Am adus în discuția noastră și remarca mitropolitului grec Hierotheos care spunea că *„religia are și ea o latură terapeutică”* iar Ortodoxia prin excelență transmite prin Sfintele Taine energia harului divin lucrătoare în om printr-o sinergie dintre voința divină și voința umană dacă ne aducem aminte de cuvintele Mântuitorului Hristos: *„Vrei să te faci sănătos?... Fie ție după credința ta!”*.

Răspunsul a venit prompt din experiența medicului și a creștinului prin excelență, în felul următor:

- Părinte protopop! Un lucru este esențial: să ne dăm seama că suntem bolnavi și atunci vom căuta și vindecarea, și vă mai spun ceva și din spusele Sfinților Părinți: *„Fericit este medicul care nu se îngreșează de rănilor celor bolnavi și preotul care nu cade din cauza păcate-*

lor păstoriților săi, căci cel dintâi, va vindeca rana, iar cel de-al doilea va putea însănătoși mintea și sufletul”.

Cred că medicul este mâna lui Dumnezeu întinsă spre umanitate, iar prietenul nostru drag Dr. Gelu Mircea Buta, la ceas aniversar poate spune ca patriarhul Iacob al Vechiului Testament: „*până aici mi-a ajutat Dumnezeu*”.

La mulți ani distinse prieten drag!

Model de vocație socială împlinită

*Mircea Pârâu**

Personalitatea unui profesionist, manifestarea socială a acestuia, impactul imaginii publice asupra mediului profesional și social sunt elemente de apreciere ale activității desfășurate de-a lungul timpului de către prof. dr. Mircea Gelu Buta.

Oricare ar fi unghiul din care privești sau analizezi activitatea medicului, eseistului sau dascălului, trebuie să observi că fericita ascendență și temeinica educație din anii tinereții și maturității au determinat apariția unei calități deosebite, constante și marcante a personalității acestuia și anume vocația publică a demersului său social.

Tocmai această vocație publică avea să-mi prilejuiască întâlnirea mea cu Mircea, într-un context în care amprenta unor puternice personalități putea oricând să facă să eșueze exercițiul în care vremea și timpurile ne adunaseră la un loc pe amândoi.

În acei ani deloc facili ai sfârșitului de secol XX, în România încă neașezată pe făgașul normal al unei dezvoltări durabile, cu perspective de viitor, tenacitatea și exemplul personal pe care le emana Mircea în mediul educat și elitist al Bistriței, i-au permis lui să materializeze și spațiul cultural românesc, dovada integrării culturale și sociale a românilor în concertul valorilor universale. Da! Așa stau lucrurile, pentru că înființând primul Club Rotary din Bistrița, ca președinte fondator, Mircea Gelu Buta a demonstrat că vocația publică a binelui pe care îl întorci comunității în mijlocul căreia trăiești nu este numai a

* *Mircea Pârâu, Avocat Baroul București, Past Governor District 2241 Rotary International.*

sa, ci e o valoare morală pe care a reușit să o împărtășească și altora, aceștia alăturându-i-se în efortul de înnoire socială și morală a societății românești.

Calitățile sale de bun organizator, fidel și devotat coleg, angajat fără menajamente în efortul de civilizare al unei societăți care reclama acest efort, fără să știe însă cum să-l privească din partea celor capabili să dezvolte acest efort, l-au impus pe Mircea în rândul liderilor Rotary Club din România.

Capacitatea de a analiza corect lucrurile și faptele cotidiene și perspectiva acestora în viitor, impactul social al acestora, m-au determinat să apelez la expertiza sa în anul în care a trebuit să conduc destinele Districtului 2241 România-Moldova din cadrul Rotary International, în calitate de Guvernator al acestui district rotarian. Guvernatorul asistent Mircea Gelu Buta, prin întreaga sa activitate desfășurată în timpul mandatului său – iulie 2003 - iunie 2004 – a demonstrat că vocația publică a binelui, pe care-l datorezi celorlalți membri ai comunității, poate fi o virtute.

Mărturia vie a acestei capacități și vocații, a atracției intelectuale și spirituale pe care o exercită la nivel de grupuri socio-umane profesionale personalitatea Dr. Mircea Gelu Buta, o reprezintă și recunoașterea publică a calității de gazdă a Seminarului Ortodox de Medicină și Teologie, pe care Bistrița lui Mircea Gelu Buta o primește din partea organizatorilor acestui exemplu unic în cultura românească de dialog instituționalizat al instituțiilor ce reprezintă credința, dreptatea și speranța.

Recunoașterea succesului și a capacității personale sunt daruri de care se bucură numai puțini oameni, dar tocmai acest lucru demonstrează că cei aleși de soartă îl numără printre ei pe Mircea Gelu Buta.

Mă bucur că-l cunosc și că în diverse ocazii pot spune și altora cum arată un model de vocație socială împlinită.

Om pentru oameni

*Ioan Dâmbu**

E vorba despre profesorul universitar Mircea Gelu Buta, medicul și directorul Spitalului Județean de Urgență Bistrița-Năsăud, despre care aș vrea să scriu câteva rânduri. Mărturisesc că mi-am luat acest curaj după ce am reflectat îndelung. De ce curaj? Pentru că fără curaj nu poți face nimic în viață, dar cu atât mai mult să vorbești despre o persoană care prin tot ceea ce a făcut și face o poți numi, fără tăgadă, personalitate. Aceasta pe de o parte, iar pe de altă parte te gândești că primul care-ți va citi rândurile va fi chiar domnia sa. Se va regăsi în ele sau nu? Și, mai periculos, le vor citi prietenii lui, colegii lui, sau cei care nu l-au înțeles, nu l-au digerat niciodată, poate chiar dușmanii lui. Și aici mă opresc puțin: să nu creadă nimeni că nu avem dușmani. Așa e lumea făcută, așa e omul, pentru că omul e întâi creat, apoi căzut și, după aceea, decăzut... Criticat e tot omul, și harnicul, și leneșul, și deșteptul, și neînțelesul, dar mai vârtos cel ce muncește, gândește, respectă, ajută, face bine dezinteresat și se poartă printre oameni nu „ca lumea” cum se zice, ci ca omul de mare omenie, de rasă și de bun simț, cum este medicul și profesorul universitar Mircea Gelu Buta.

De multă vreme este conducătorul acestei instituții care are menirea de a prelungi cât se poate viața oamenilor și de a alunga suferința și durerea trupului și a sufletului, atât de prezentă peste tot. Am discutat cu domnia sa de foarte multe ori pe această temă, uneori era dezamăgit, alteori entuziast. L-am admirat că în această funcție pe care o ocupă de mult timp n-am văzut niciodată la el foamea de putere, ci setea de slujire. Medicul totdeauna oficiază și slujește,

** Ioan Dâmbu, Pr. Prot., Protopopiatul Ortodox Bistrița.*

nu doar „își face meseria”. Medicul nu-i meseriaș, ci slujitor empatic. Înainte de a fi vindecătoare, medicina este alinătoare de suferințe, fie ele și sufletești. Mircea Gelu Buta este medicul credincios care se uită și la suflet, în egală măsură ca la trup. Sau, chiar invers, la suflet mai întâi; medicii buni știu acest lucru. Domnia sa militează pentru o medicină creștină. Medicul bun unge întâi rănilor sufletului și apoi lucrează cu trupul, în felul acesta organismul devenind mai cooperant. Medicul știe că fiecare bolnav este un suflet și abia apoi un trup în care se revelează chipul lui Dumnezeu. Doctorul Paulescu își sfătuia studenții zicând: *„Dragii mei, veți ajunge medici când veți intra în spital să vedeți că ați intrat într-o biserică, iar când veți sta lângă patul bolnavului să știți că în suferință nu se află nici tatăl, nici mama voastră, nici vreun prieten apropiat, ci în pat este chiar Dumnezeu”*. Mircea Gelu Buta face acest lucru ca și cum l-ar fi auzit pe doctorul Paulescu sfătuindu-i pe studenții săi și, mai mult decât atât, nu din îndemnul cuiva, ci dintr-o pornire proprie. E zidit bine, ține legătură cu Ziditorul care este izvorul nesecat al faptelor noastre.

Profesorul Mircea Gelu Buta a fost primul intelectual din județul nostru care a ieșit în presă dincolo de resentimentele unora care, din păcate, n-au încetat nici astăzi să condamne Biserica, iar el să o apere în fața acuzațiilor venite din partea ateilor de serviciu, ce mai trăiesc și acum foarte bine. A fost primul medic care a spus clar și răspicat că în incinta spitalului este nevoie de o biserică. Acest lucru, în cunoștință de cauză, cunoscând foarte bine – pe de o parte – ce înseamnă aceasta pentru sufletele bolnavilor, iar pe de altă parte – care este istoria spitalelor din lumea întreagă și cu precădere din România, amintind de Sf. Vasile cel Mare cu acea instituție în toată regula, Vasiliada.

Pentru ca demersul său să nu fie doar teoretic, s-a străduit și cu ajutorul lui Dumnezeu, de dragul slujirii semenilor săi aflați în suferință, Domnia sa a deschis un paraclis în spital, iar mai târziu a construit o Biserică în stil brâncovenesc, o adevărată bijuterie spirituală și arhitectonică, iar acum finalizează o alta.

Cu toate eforturile lui de atunci, singur, n-a reușit. Am reușit noi, în Năsăud, să facem o biserică în curtea spitalului orașenesc, ajutați de bunăvoința unor medici străini de neamul nostru și de altă confesiune. Cu oarecare rezervă, Mircea Gelu Buta se uita la eforturile preotului Cira Georgică de la spital, pentru construirea frumoasei biserici, fără parohieni, fără bani, dar cu Dumnezeu, de dragul slujirii semenilor aflați în suferință. Domnia sa a deschis o capelă, singur, cu dăruire și curaj. A construit însă mai târziu decât atunci și mai acum decât aici, în altă parte, totuși o bisericuță. Nu s-a lăsat.

Simpozionul "Medicii și Biserica" vine să întrească personalitatea marelui profesor Mircea Gelu Buta, vorbind de cultura și preocupările sale, precum și de dorința de a lega la modul firesc și fără ostentație medicina de credință, spitalul de biserică. Am purtat atunci o discuție cu domnia sa pe tema deja consacrată a Simpozionului "Medicii și Biserica". Am avut alt punct de vedere, pe care îl mențin și astăzi, referitor la formularea titlului. Ne-am văzut pentru prima dată în aceeași sală medici și preoți, trăind o bucurie uriașă. Erau dezbătute teme care, mărturisesc, la început ne-au depășit pe unii dintre noi. N-am trăit, cu toate acestea, sentimentul că am pierdut timpul, chiar ne-am simțit bine. Era o ocazie ca biserica să intre într-o lume aproape nouă și să stea preotul, doctorul sufletului, aproape de medic, doctorul trupului, și să spună câte ceva fiecare spre folosul celui de-al treilea care zace pe patul suferinței. De aici am învățat extraordinar de multe lucruri, Simpozionul devenind în felul acesta „o școală”, o școală nouă. Mai mult decât atât, ne-am făcut prieteni mulți medici cu care ne face plăcere să ne întâlnim de câte ori avem ocazia. Aceasta, datorită distinsului medic și profesor universitar, doctorul Mircea Gelu Buta. De aici veneam acasă mai încrezător în mine și în misiunea mea, fiindcă aici erau evaluate împreună și preoția, și slujirea, și modalitățile unei pastorații eficiente în lumea celor care suferă nu numai de păcat, ci și trupește. Datorită acestui fapt mi-am depășit reținerile și am pășit mai încrezător în mine și în așa-zisa mea profesie.

Mircea Gelu Buta a strâns în jurul său și al preocupărilor sale mulți oameni de cultură, nu numai preoți și medici, Bistrița devenind în acest fel un centru cultural de primă mărime. Gestul său a fost completat apoi, în acest sens, și de alte personalități ale județului nostru. În ciuda faptului că nu sunt bani, la Bistrița se face cultură pentru că avem oameni cu vocație culturală, cu preocupări ce se situează deasupra cotidianului banal și cu responsabilități în trecerea lor prin viață.

De Mircea Gelu Buta m-am apropiat și mai mult atunci când el însuși a devenit un apropiat al Înalț Preasfințitului Arhiepiscop și Mitropolit Bartolomeu Anania, de care și eu m-am simțit apropiat. Am asistat și am participat seri întregi la frumoase și constructive discuții la Mănăstirea din Piatra Fântânele, unde Mitropolitului îi făcea plăcere să se odihnească, sau la Nicula, unde își avea reședința, sau în alte locații puse de Mircea Gelu Buta la dispoziția noastră. Am auzit și am învățat din acestea multe lucruri folositoare pentru viața mea și, implicit, a semenilor. Înalț preasfințitul Bartolomeu îl aprecia deosebit pe doctorul Buta pentru implicarea, fermitatea, curajul și încăpățânarea cu care își duce la bun sfârșit proiectele.

L-am văzut pe Mircea Gelu Buta și în împrejurări private. În toate știe să fie om, știe râde, știe glumi, știe dansa, are un umor fin, dorește să ajute pe oricine, știe să fie soț și tată, mâine-poimâine și bunic, le știe pe toate cele bune și le și zice. E om, om de mare omenie, care la fel de bine știe să stea la locul lui cu mult bun simț și respect, știe să apere o cauză mai ales când este una dreaptă și mai ales, mă repet, când e în folosul celor mulți, a societății, a Neamului și a tuturor celor pentru care unii dintre noi avem responsabilități uriașe. Este chipul și modelul medicului credincios lui Dumnezeu și omului, în orice fel de situație grea ori ușoară s-ar afla. De aceea el merită respectul și dragostea noastră!

Domnule profesor, nu aveți 60 de ani, ci mult mai mulți, nu numai de trăit de acum înainte, cum vă dorim, ci deja trăiți. Pentru că atunci când faci o faptă bună adaugi anilor tăi un spor incalculabil și, în același timp, neprețuit.

Medicul și istoria...?

*Adrian Onofreiu**

Interogația¹ din titlu arată etapele și modul în care s-a creat și construit o relație de colaborare între autorul acestor rânduri și cel omagiat. O simplă solicitare administrativă adresată instituției arhivelor a fost punctul din care a început aceasta, cu câțiva ani în urmă.

A surprins, atunci ca și acum, natura solicitării. Aceasta nu făcea referire la eventuale drepturi patrimoniale sau care vizau o prezumtivă moștenire – atât de prezente în ziua de azi – ci era de cu totul altă natură. *Doctorul* Mircea Gelu Buta se adresa într-o problemă cu totul aparte; dorea să afle mai multe despre *înaintașii săi*, cantonați într-un areal geografic aparte.

Mândru de trecutul zonei din care-și revendică ascendența pe linie maternă, a vrut să știe mai multe despre cei cărora le datorează nu numai existența fizică, dar și formația spirituală. Nu întâmplător, cei din această zonă au creat sintagma care hiperbolizează acest teritoriu până la dimensiunile de „Țara Bârgaielor”.

Au urmat alte și nenumărate relaționări, care s-au transformat în ceva cotidian, într-un mod de a fi și a se menține o relație bazată pe afinități comune.

* *Adrian Onofreiu, Prof. Dr., Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale.*

¹ Titlul a fost asumat ca extrapolare la cele 10 numere în care sunt valorificate comunicările susținute în cadrul simpozionului „Medicii și biserica”, întemeiat și susținut organizatoric de cel omagiat. Prin modestele rânduri ce-l conțin, se vrea și o legătură cu studiul publicat în corpusul volumului omagial, sub semnătura aceluiași autor.

În aceasta, autorul acestor rânduri a venit cu ceea ce știe și vrea să transmită și altora din „colbul” arhivelor, unde își desfășoară truda zilnică. *Doctorul Buta* a venit cu un interes aparte pentru trecut.

N-a fost o simplă întâmplare. Argumentele în susținerea acestei afirmații se bazează pe formația profesională a acestuia – cu deschideri „europene” încă înainte de 1989 – dar mai ales pe o trăsătură aparte: nevoia de a ști, de a cunoaște. De aceea, orice domeniu care-i oferă ceva nou, nu îi este străin. Așa s-a aplecat și spre aprofundarea trecutului. I-a fost de folos în această preocupare proveniența dintr-o zonă și o familie care a dat adevărate „dinastii” de învățați, mai ales în domenii fundamentale ale activității umane: Biserica, medicina, științele juridice.

Așa, a rezultat o primă materializare a colaborării noastre, în care este omagiată o personalitate pe nedrept uitată a zonei, Constantin Pavel².

Aprofundarea interesului pentru trecutul zonei, pentru perioade în care strămoșii au cunoscut mărirea, dar și încercările hrăpărețe ale unor stăpânitori vremelnici de a-i deposeda de averile și bunurile câștigate prin jertfă de sânge pe câmpurile de bătaie ale Europei, s-au concretizat în realizări istoriografice comune.

Astfel, aplecarea spre trecutul zonei de proveniență, fosta „Bistricioara” din lungul văii Bistriței, a făcut ca să-i fie dedicată o lucrare monografică, în care sunt cuprinse principalele documente din evoluția istorică a așezării. Ea se definește ca o argumentare solidă, bazată pe adevărul documentelor, despre ce a fost așezarea și oferă repere pentru cercetări viitoare³.

Depășind cadrul local, cei doi – alături de o mai tânără colaboratoare – au continuat preocupările lor în cercetarea trecutului și au scos la iveală o perioadă extrem de importantă din trecutul zonei fostului Regiment de graniță român cu reședința la Năsăud. Pentru

² Mircea Gelu Buta, *Bârgăul lui Tini Pavel*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2010.

³ *Bistrița Bârgăului. Contribuții documentare*, volum îngrijit și adnotat de Mircea Gelu Buta și Adrian Onofreiu, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2010.

prima dată au fost publicate două documente fundamentale pentru înțelegerea mecanismului de formare și evoluție a proprietății aici: conscripția din 1783 pentru Valea Bârgăului și punctul de vedere al autorităților imperiale, cuprins într-un document din anul 1858⁴.

Procesul sinuos și întortocheat de restituire a proprietății, reflectat în punctul de vedere al „oamenilor locului” a fost redat într-un corpus de documente care vorbesc despre efortul conjugat al acestora întru apărarea pământului, bunul lor cel mai de preț, fără de care nu știau ce vor face după desființarea sistemului confinar transilvănean. Se succed aici, în ordinea cronologică a documentelor, generații întregi care s-au jertfit pentru dăinuirea unei forme aparte de existență, amprentată definitiv de sistemul militar de graniță⁵.

Procesul de comprehensiune a trecutului și a efortului unor intelectuali de a contribui la acest demers a avut ca rezultat o lucrare de sinteză despre unul dintre ei. În acest mod, a fost scoasă din conul de umbră personalitatea unui cărturar de frunte din zona „graniței” născădune, în spiritul respectului față de valori și adevăr⁶.

⁴ *Bârgăul sub Pajura Imperială*, ediție de texte și tabele, studiu introductiv și note de Mircea Gelu Buta, Adrian Onofreiu, Andreea Salvan, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2011.

⁵ *Petiții din granița născădeană în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Contribuții documentare*, volum îngrijit de Mircea Gelu Buta și Adrian Onofreiu, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2012.

⁶ În „Postfață” Mircea Gelu Buta își definește și propriul său crez. Amintind de atracția bibliotecii bunicului pentru copilul care era, Buta rememorează și definește ceea ce-l caracterizează: „de la fascinația copilului, care va fi ascultat în familie nenumăratele povestiri legate de pășaniile Batalionului I născădean, la care se adaugă lecturarea bătrânei și vrednicei „Arhive Someșene”, până la obsesiile și scrupulozitatea cercetătorului, drumul este extrem de delicat și plin de sinuozități”; apud. *Nestor Șimon. Restituiri*, ediție îngrijită de Adrian Onofreiu, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2012, p. 273. Și continuă, arătând „beneficiile” câștigate în urma colaborării noastre: „Am învățat cu această ocazie că nici memoria, nici miturile, nici povestirile din trecut nu pot fi transpuse direct în text, fără o analiză critică și în lipsa unor documente de netăgăduit”; *Ibidem*, p. 274.

Dar colaboratorul Buta nu s-a oprit numai la realizarea acestor lucrări.

Teme predilecte pentru acesta au devenit trecutul românilor bistrițeni, intelectualii de frunte din această „citadelă” săsească – până la 1918 – viața cotidiană, modul de organizare și comportare în societate, forme de manifestare în „agora” publică.

Toate, subsumate de comun acord, unei direcții de cercetare care se înscrie pe linia colaborărilor mai recente și asumată ca dimensiune „sinceră”, în sensul definiției lui Florin Constantiniu sau, a „mitologiei” – în sensul demitizării istoriei – a lui Lucian Boia, aceea a cercetării relațiilor interetnice a românilor transilvăneni de-a lungul timpului, așa cum ele au fost și s-au manifestat.

Acesta este un modest bilanț al colaborării dintre doi pasionați de trecut. Și unul și celălalt – speră și crede cu tărie autorul acestor consemnări – își asumă și pentru viitor unele „secvențe” din acest proiect.

Pe această direcție, efortul celui omagiat dă substanță, aduce un parfum de inedit, o ușurință a „mișcării” și o naturalețe debordantă, toate, firești pentru un „Intelectual”.

Fie ca, o banală „întâmplare” din trecut să mențină trează dorința de colaborare, iar cel omagiat să se bucure de alte realizări, în multiplele-i preocupări cărturărești!

Bistrița, 2012

Ecuția autorității morale

*Zorin Diaconescu**

Doctorul Mircea Gelu Buta provine din mai multe generații de slujitori ai cetății care i-au înțeles acesteia din urmă semnificația profundă: cetatea nu înseamnă ziduri și fortificații, ci în primul rând lege și credință. Fără aceste două repere fundamentale, orice construcție civică își pierde legitimitatea. Ori tradiția cetății bistrițene este la ora actuală doar unul din multele locuri de pe harta unei națiuni care traversează tocmai o perioadă de acută lipsă de legitimitate, de la demnitățile publice până la criteriile sociale. În acest context parcursul moral al doctorului Buta vine ca o replică, discretă, dar fermă, dată uzurpatorilor de toate felurile.

Când după cel de-al doilea Război Mondial, România a adoptat sistemul sovietic, această schimbare s-a petrecut cu forța, știut fiind că regimul s-a bucurat de putere absolută, putere care i-a permis să comită cele mai cumplite grozăvii, dar nu a reușit să câștige niciodată ceea ce-i lipsea dintru început legitimitatea. Demnitarii care s-au perindat la putere, începând cu cea mai mare funcție din partid și stat, aveau puteri discreționare, dar nu au fost considerați niciodată ca fiind investiți de popor. Puterea lor era puterea oricărui gangster care ia ostateci niște oameni lipsiți de apărare.

Din păcate ceea ce a urmat după decembrie 1989 a fost o democrație de vitrină, și încă mai este o democrație deficitară, marcată de același neajuns al lipsei de legitimitate. De la pseudorevoluționarii decembrști și până la politicienii actuali, care se întrec în insulte și huiduieli, lipsa de legitimitate îi face vulnerabili nu doar pe ei, ci și națiunea pe care se străduiesc, dar nu reușesc să o reprezinte. Este

* Zorin Diaconescu, profesor, jurnalist, Societatea Română de Radiodifuziune.

o tragică lipsă de înțelegere și de perspectivă care îi îndeamnă pe învingătorii de azi să continue până devin huliții de mâine, ce vor fi înlocuiți de învingătorii de mâine, nimeni altul decât huliții de azi. Acest cerc vicios care își are originea în lipsa de legitimitate a marcat tentativa democratică, agonia și extazul primelor două decenii de postcomunism din societatea românească și situația nu dă semne că se va schimba prea curând.

Nu puține sunt vocile care întreabă: unde sunt intelectualii? Ce fac intelectualii?

Ei bine, dacă intelectualii nu prea sunt prezenți în viața politică și asta din diverse motive, nu înseamnă că ei au abandonat, tocmai fiindcă puterea nu înseamnă întotdeauna legitimitate, iar intelectualul este mai degrabă un căutător al legitimității decât un însetat după putere.

Demersul doctorului Buta, de a realiza o serie de interviuri cu personalități ale lumii intelectuale de la sfârșitul secolului XX și începutul celui de-al XXI-lea este tocmai un discurs în favoarea legitimității. Interlocutorii, medici, istorici, profesori, prelați – sunt oameni care nu au cucerit puterea sau a căror putere executivă nu a fost niciodată prea mare, în schimb sunt niște personalități care în domeniul profesiei lor se bucură de deplină legitimitate.

Acești oameni pot fi numiți anti-vedete în măsura în care vedetele prezentului sunt oameni care au acaparat putere, sau bani, sau ambele și care sunt adulați fiindcă o semnătură, un gest din partea lor poate însemna diferența dintre sărăcie și îndestulare, dintre o locuință confortabilă și un automobil scump sau o viață modestă într-o garsonieră coșcovită și călătoria cu transportul în comun. Doar că atât vedetele zilei de azi cât și motivele adulației lor sunt false. Gloria lor nu supraviețuiește funcției sau contului din bancă, iar cei care și-au făcut chip cioplit din numărul de stele cu care își pot clasifica confortul cotidian, nu fac decât să se amăgească ca orice drogat ce își închipuie că fericirea vine dintr-o seringă și se injectează direct în venă.

Toate acestea au fost dintotdeauna parte a slăbiciunilor omenеști, poate nu chiar atât de numeroase în orice epocă, cum sunt în zilele noastre, dar slăbiciunile rămân slăbiciuni și vor dăinui cît omenirea.

Lecțiile de legitimitate pe care le oferă interviurile doctorului Buta sunt opusul acestor stări, dacă vreți și nu vi se pare prea pretențios spus, calea spre o posibilă mântuire din mizeria imaginației. Toți acești oameni, care prin legitimitatea pe care o dețin arată calea spre o viață autentică, așa cum o roșie din grădină, cu toate imperfecțiunile ei, valorează mult mai mult decît una umflată cu chimicale în nu știu ce seră. Comparația mea e desigur șchioapă, așa cum nici interviurile lui Mircea Buta nu pot fi gustate dintr-o dată, nu pot fi citite ca un roman polițist și apoi așezate la odihnă în bibliotecă.

Pildele din aceste interviuri cer mai mult decît o simplă lectură. Ele se cer însușite prin reflecții repetate, într-un proces de maturizare intelectuală și devenire morală, care atunci cînd va fi înfăptuit de noi ca națiune, va aduce marea schimbare pe care, de atîția ani, o așteptăm în zadar.

București, 2012

Omagiu la 60 de ani

*Ana Tătar**

Când împlinești 60 de ani, se pare că ești încă neintrat în adevărata viață... pentru că un cântec foarte apreciat german, cântat de Udo Jürgens, spune: „La 66 de ani începe viața!” Dacă ne luăm după cântec, apoi domnul Prof. Univ. Mircea Gelu Buta, care împlinește 60 de ani, mai are de așteptat până să-i înceapă viața. Cântecul se referă la viața de veselie, de succes, de dragoste ... Eu aș zice că în acest caz nu e chiar așa. Dl. Dr. Buta va culege mai departe și la 66 de ani, ca și acum la 60, rezultatele muncii sale foarte rodnice științifice și culturale, rezultate cu folos pentru orașul nostru, pentru onorata sa familie și pentru originile sale de „bârgăuan”.

Îl cunosc de când era copil, pentru că frumoasa și vrednica lui mamă, era bună prietenă cu sora mea, Julia. Evident că eu, mai mică decât sora mea cu 4 ani, aveam prieteni de vârsta mea. Dar copilul foarte vioi și de atunci foarte frumos, al familiei Buta, îmi rămăsese undeva în amintire, ani de zile. Și iată, revenită după Revoluție la Bistrița mai des, iar de 3 ani definitiv, l-am reîntâlnit cu mare surprindere pe acel copil din amintire, devenit bărbat matur: are nu numai o înfățișare impunătoare, dar ceea ce e mult mai important: o activitate foarte bogată, pe diferite planuri și în diferite domenii, încât rămâi uimit cum le poate rezolva conștiincios pe toate!

Mi-a luat și mie două interviuri la TV Bistrița și astfel am constatat că are și calități de scriitor și de jurnalist. Ca director de spital în Bistrița are o muncă enorm de grea și totuși face față cu cinste tuturor cerințelor, care sunt nenumărate în zilele noastre.

* Ana Tătar, Prof. Univ. Dr., Heilderberg, Germania.

Consider că e mare lucru să ai un contemporan cu asemenea calități. Felicitări și îți mulțumesc, dragă doctore că din acel copilăș ai devenit un vestit reprezentant al nostru!

Heilderberg, 2012

Estetică și medicină

*Alexandru Uiuiu**

Dacă este să angajăm conceptul frumosului în relație cu medicina nu putem face acest lucru decât în accepțiunea veche a *kalokagatiei* grecești în a cărei semantică frumusețea se amesteca cu binele și virtutea. Atunci când un pacient se raportează la un medic spunând că el „S-a purtat frumos!” asta, fără îndoială, presupune că actul medical a fost unul de înalt nivel și eficient, și el a fost aureolat de o atitudine condescendentă și animată de valori morale.

Frumusețea face parte din viața noastră ca un vector de optimizare psihică, morală și spirituală și ea ar trebui să se regăsească din plin acolo unde sănătatea devine obiect al strădaniilor profesionale, în instituțiile medicale care au ca profil ameliorarea vieții fragilului subiect uman. Acolo unde ne simțim mai slabi din pricina propriei noastre naturi vulnerabile și efemere se cere să se instaureze spiritul cu toate atribuțiile și potențele lui pentru a readuce în om echilibrul pierdut. Se spune că trupul nu se îmbolnăvește decât atunci când se îmbolnăvește sufletul – și așa este de cele mai multe ori – de aceea tratarea complementară a celor două reclamă ajutorul valorilor estetice concomitent cu a celor științifice medicale.

Vedem cum, în ultimii ani, spitalul din Bistrița își îmbogățește din punct de vedere constructiv atribuțiile estetice și funcționale și asta nu poate decât să ne mulțumească. Faptul că Dr. Mircea Gelu Buta are o legătură veche și strânsă cu lumea culturală și artistică este de bun augur pentru transformările benefice ale instituției și

* Alexandru Uiuiu, poet, prozator, dramaturg, lector. dr. asociat în cadrul Facultății de Studii Europene Extensia Bistrița, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj Napoca.

pentru regândirea managerială a conceptului de sănătate care în lumea contemporană implică o multitudine de factori, de la cei științifici și sociali, până la cei culturali sau spirituali. Țin minte că în urmă cu ceva ani, o prietenă poetesă a avut probleme cu păstrarea sarcinii și a fost nevoită să rămână mai multă vreme în spital timp în care i-a apărut cartea de debut, una foarte buna care avea – de altfel – să o impună în prestigiosul grup al poezilor generației două mii care fac cinste Bistriței în plan național și nu numai. Am cerut atunci acceptul și colaborarea Dr. Mircea Gelu Buta pentru a face lansarea cărții chiar în spital și dânsul a acceptat cu multă deschidere și entuziasm. S-au pus afișe, s-au adresat invitații, s-a creat cadrul necesar și în ziua lansării secția de ginecologie a devenit un spațiu al poeziei și al comunicării culturale. O atmosferă de efuziune și solidaritate a medicilor și personalului medical cu pacienții și cu prietenii acestora s-a creat spre mulțumirea sufletească și optimizarea spirituală a tuturor celor prezenți.

Am putea multiplica aceste exemple și am putea să mai vorbim mult despre implicațiile și conexiunile reciproce ale medicinei cu cultura și valorile estetice, dar ne vom rezuma deocamdată la atât subliniind nevoia reciprocă a celor două domenii de a se găsi împreună în sprijinul omului ajuns în nevoie.

Sigur că frumusețea va salva lumea și lumea omului - după cunoscutul edict dostoevskian – dar în cazul în care vorbim, numai însoțită de un act medical de cea mai înaltă exigență și competență și de un nou umanism.

Îi doresc doctorului Mircea Buta, prieten de nădejde, împliniri în tot ce face pentru binele oamenilor.

Bistrița, 2012

Dr. Mircea Gelu Buta **la rotundul unei vârste onorabile**

*Ion Moise**

În acest an, Dr. Mircea Gelu Buta, directorul Spitalului Județean din Bistrița, aniversează 60 de primăveri de existență. E o vârstă a bilanțului unei vieți cu intensitate la cotele unei eterne și asumate responsabilități profesionale și civice. Pentru că doctorul Mircea Gelu Buta a fost tot timpul conectat la performanță. În profesie s-a făcut de tânăr recunoscut în lumea științifică medicală ca un cercetător aplicat, pasionat de elaborarea studiilor, nu puține constituind și obiectul unor comunicări științifice în țară și în străinătate. De fapt, tot în străinătate a obținut și un doctorat ce atestă înalta sa competență profesională. A scris și cărți pe teme profesionale, între care și cea cu privire la anii adolescenței lui Emil Cioran, elaborată în colaborare cu soția sa, demers ce a suscitât un viu interes în lumea literelor românești.

Dar Dr. Buta, prin viul izvor de energie de care dispune, de capacitatea sa complexă de intelectual ce se înscrie în prima elită a județului și a țării, acoperă cu pasiunea sa spirituală varii domenii de activitate. Una dintre acestea, căruia i s-a dăruit cu toate resursele care-i permit activitatea sa de la spital, este teologia. A inițiat ridicarea unei capele în incinta spitalului, i-a atras pe preoții care slujesc acest locaș în nobila muncă de tratare spirituală a pacienților, făcându-i colaboratori și părtași în actul medical. În același timp, a contribuit, trup și suflet, la organizarea unor simpozioane de nivel național pe tema legăturilor dintre credință și suferință, rolul Bisericii în sprijinul alinării suferințelor, alături de personalul medical.

* † *Profesor, scriitor, jurnalist, Președintele Cenuclului „George Coșbuc”, ziarul „Răsunetul”, Bistrița.*

De asemenea, Dr. Mircea Gelu Buta este cadru universitar, susținând cursuri teologice la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca. Iată un om, o remarcabilă personalitate care își permite să-și drămuiască timpul în asemenea activități care necesită un imens buget de timp, energie și pasiune ce între cu mult capacitatea intelectuală a unui om mediu care se mulțumește doar cu profesia de bază în care s-a pregătit.

Dar să nu uităm că Dr. Mircea Gelu Buta s-a impus și printr-o excelentă activitate managerială. A înzestrat spitalul cu aparatură modernă, a reușit să atragă fonduri pentru consolidări interioare, unde a înlocuit vechile instalații cu altele noi, dar și pentru reparații exterioare, astfel ca edificiul să se înscrie între primele din țară. O calitate a sa este și cea colegială față de personal, căruia îi acordă respectul cuvenit în funcție de succesele profesionale și de competitivitatea în tratarea pacienților. De aceea este tratat cu respectul cuvenit, autoritatea sa de șef de unitate exercitându-se cu mult tact și discreție, cu un spirit colegial care îi conferă prestigiu și înțelegere în momente mai dificile din partea subalternilor. „De fapt, eu nu am subalterni, eu am colegi”, obișnuiește să se adreseze celor care alcătuiesc personalul spitalicesc. Acum, la rotundul celor 60 de ani, Dr. Mircea Gelu Buta ni se dezvăluie ca o remarcabilă personalitate ce impune un adevărat respect, unul sincer, din partea celor care-l cunosc, cu un bilanț al muncii bogat, diversificat, care l-a făcut îndrăgit și apreciat și de studenții teologi din Cluj-Napoca. Acum la 60 de ani Dr. Mircea Gelu Buta ne apare ca un om adevărat, cu o conștiință de excepție. Îi urăm „La mulți ani!” și noi împliniri în activitățile sale viitoare.

Bistrița, 2012

Un tratament pentru carte

*Elena M. Câmpan**

Printre nenumărate diagnostice, consultații, rețete, prescripții, sfaturi, își face loc în profesiunea de medic și o activitate mai aparte, luată ca abatere de la specificul cu care ne-am obișnuit – tratamentul pentru carte. Chiar dacă nu orice carte are nevoie de o astfel de îngrijire „de specialitate”, mai ales după ce a apărut, în timpul scrierii, fiecare scriitor se comportă puțin ca un medic, de la stabilirea titlului și până la pagina finală. Grijă față de carte se înscrie în rândul acelor preocupări „înalte”, pe care numai cel ce știe să vindece într-o vindecare deplină poate să o înțeleagă.

Mircea Gelu Buta este medicul scriitor și scriitorul medic. A adunat experiență profesională și scriitoricească. Scrie cărți, îmbogățind „corola de minuni” a lumii. Spuneam odată, la o lansare, că există oameni pentru care scrisul e a doua șansă. Dar, oare, nu pentru fiecare scrisul e a doua șansă?!... , pentru că suntem profesori, ingineri, arhitecți, preoți, care și scriem. Cred, în continuare, că dacă scrisul nu reprezintă exclusiv felul de „a fi”, el devine, se transformă, sublim, într-o stare de „a re-fi”. De aici, probabil, „ars poetica” definește felul de-a percepe împrejurul din diferite puncte ale sinelui. Pentru Mircea Gelu Buta, modul de viață trece prin carte. El e medicul cărții, îi cunoaște istoricul, antecedentele, așa cum ar fi medic apropiat al unei casei.

* Elena M. Câmpan, Profesor, Colegiul „Liviu Rebreanu” Bistrița, scriitor, Președinte al Societății Scriitorilor Bistrițeni.

Ce bucurie trăiește o carte când știe că e scrisă de un medic?! Și câte alte cărți n-ar vrea să fie în locul lor, să se știe în siguranță, că nu se vor îmbolnăvi, și dacă o vor face, întotdeauna va fi lângă ele omul potrivit? Dar și cititul cărții de către un medic nu face decât să contribuie efectiv la o stare de bine. Poate că și cărțile se simt mai bine sub ochii unui medic. Cine știe?!... Fiecare venim înspre literatură cu profesia pe care o avem și-i dăm trăsăturile – de limbaj, de concepție, de viziune – cu care suntem obișnuiți, pentru care am fost pregătiți, ca și cum în fața literaturii am rămâne mereu copii. Scrisul de medic și cititul de medic fac parte dintre vindecări. E o siguranță ce vine din interior, ca atunci când măcar iluzoriu încercăm sentimentul că nu ni se poate întâmpla nimic rău în preajma unui medic.

Medicul Mircea Gelu Buta ar avea suficiente „cazuri” din care să se inspire, dar abordarea tematică a literaturii – așa cum o vede scriitorul Mircea Gelu Buta – depășește domeniul în care se pricepe cel mai bine – medicina, realizând „afinități elective” cu filosofia, dreptul, religia. Fire analitică, temeinică, atrasă de un detaliu al timpului – prezent, trecut, viitor – cu drag de-a înțelege evoluția gândirii omenești, cu mirare în fața miracolului lumii, pe bază de oameni și fapte, Mircea Gelu Buta este o imagine vie ce merită așezată în panteonul de nume reprezentative – oameni deplini ai culturii, pornind de la expresia lui Noica.

Cărțile lui Mircea Gelu Buta sunt de căpătâi pentru cel bolnav sau ne-bolnav încă, înțelegând fenomenul bolii ca ceva prezent, existent latent. Adevărate cărți de învățătură, ele conțin adevărul extras din eprubetă, din laboratorul creației, adus în lumina realului, prin intermediul ideilor celor bune – înainte mergătoare într-un timp destul de mult discutat și disputat.

Apropierea de Cioran, dialogurile cu Dan Ciachir, trilogia despre Constantin Pavel fac din Mircea Gelu Buta un căutat prieten al convorbirii, al rostirilor veșnic pure, în sfere, în dorința de neuitare, de păstrare a unui patrimoniu de gânduri, de sentimente – valori naționale și universale.

Mircea Gelu Buta „salvează” tot ce se mai poate salva într-o lume ce trăiește pe nisip mișcător. Prin cuvânt. Dacă într-o zi cărțile ar ajunge toate într-un spital – din diferite motive, la propriu sau la figurat – atunci, cu siguranță, cel mai bun vindecător al lor ar fi cel care știe ce-nseamnă o carte. Și fiecare cu boala lui. Boala lui Mircea Gelu Buta sunt cărțile.

Bistrița, 2012

Omul care sfințește locul

Nicolae Feier*

Mitropolitul Bartolomeu al Clujului spunea la sfințirea unei biserici: *„Orice ctitorire e o icoană a sufletului celui ce o face. Îl reprezintă pe Hristos cel Veșnic, așa cum îl înțelege cel ce vrea să astfel veșnicească temporalitatea”*.

Suferința îl îndumnezeiește pe omul credincios, însă îl zdrobește și îl deznădăduiește pe cel necredincios.

Biserica și preotul când se poziționează cât mai aproape de cei în necazuri, boli și suferințe de tot felul, și îi cuprinde în brațele ei ocrotitoare, își îndeplinește rolul de *„Maică iubitoare a Neamului Românesc”* (M. Eminescu), *„plânge cu cei care plâng”*, slujind lui Hristos, Cel ce se află încorporat în trupul și sufletul omului neputincios. Hristos ia deseori chipul celui nenorocit, fiind, cum glăsuiește Scriptura, *„Om al durerilor și cunoscător al suferinței”* (Isaia 53, 1 u.).

Ctitorirea unei biserici cu Hramul „Sfinții Doctori fără de arginți Cosma și Damian” la Preventoriul T.B.C. din municipiul Bistrița de către conferențiarul Dr. Mircea Gelu Buta, directorul Spitalului Județean, împreună cu familia sa, precum și prin efortul mai multor oameni cu suflet mare, a reușit să înmulțească speranța în zile mai bune pentru numeroșii creștini care își caută acolo tratament și alinare.

Dl. Dr. Mircea Gelu Buta și colegii săi de la Spitalul Județean din Bistrița erau atunci la a doua experiență ctitoricească, prima fiind *„Capela Sfântul Luca”* din interiorul vestitei instituții de sănătate.

* Nicolae Feier, Preot Prof., Paroh Biserica „Intrarea în Biserică a Maicii Domnului”, Bistrița, scriitor, publicist.

Spun „erau” deoarece între timp se ctitorește o nouă și cochetă biserică la Spitalul de Oncologie și Boli Infecțioase.

P.S. Episcop Vasile Someșanul a sfințit acest locaș de cult, așezând pe Sfânta Masă Antimisul și Sfânta Evanghelie.

Antimisul este „Icoana punerii în mormânt a Mântuitorului”. Este confecționat din mătase și simbolizează giulgiul Mântuitorului. Într-un mic spațiu dinte pânza icoanei și pânza de suport se păstrează sfintele moaște ale bisericii. Antimisul este „*Certificatul de naștere și de identitate*” al bisericii respective. Fără antimis nu se poate face Sfânta Liturghie. Dacă episcopul retrage antimisul biserica se desființează.

Rememorând cu prietenii și colaboratorii săi momentul începerii construcției, doctorul Mircea Gelu Buta a pomenit faptul că această biserică s-a dorit a fi o biserică a tuturor, adică interconfesională, ba chiar inter-religioasă pentru că „*semăna cu o sinagogă*” (se dorea un loc de adunare pentru rugăciune al tuturor).

Faptul că azi are înfățișarea unei bisericii ortodoxe tipic brâncovenești nu exclude aripa mântuitoare întinsă asupra tuturor celor ce doresc să-i calce pragul.

După mărturia distinsului ctitor, opțiunea pentru modelul ortodox de slujire nu se datorează numai faptului că ortodocșii sunt marea majoritate a pacienților așezământului spitalicesc, ci mai ales, unei discuții din adolescență cu mama sa, o femeie cultivată și distinsă, bistrițeancă veche, care se numea Silvia. La întrebarea fiului adolescent: „De ce nu sunt toate bisericile la fel?”, mama sa a deschis Sfânta Scriptură la cartea Apocalipsa și i-a citit: „*În biserica din cer a venit un înger și a stat la Altar, având cădelniță de aur; i s-a dat tămâie multă ca să o aducă împreună cu rugăciunile tuturor Sfinților pe altarul de aur de dinaintea tronului. Și fumul de tămâie s-a suit înaintea lui Dumnezeu împreună cu rugăciunile tuturor Sfinților*” (Apocalipsa 8, 3-4). Apoi, liniștită, a închis Scriptura și i-a zis: «La noi românii Biserica este, după voia lui Dumnezeu: „...precum în cer așa și pe pământ” (Matei 6, 10)». De fapt, pentru cei binecredincioși, Biserica este pragul peste care „...omul călător / Pe pământ rătăcitor” (Eminescu), trece din timp în atemporalitate, Biserica fiind „Acum și pururi și în vecii vecilor”, „Alma mater”, adică „Mama noastră iubitoare”!

La târnosire au fost puține laude pentru ctitori și nici o distincție. Aceasta deoarece ctitorul principal are, mai de demult, cea mai înaltă distincție acordată de Biserica Ortodoxă Română: „Crucea Patriarhală pentru Mireni”.

În ce privește afinitatea noastră, împreună am fost aleși și am lucrat în „Adunarea Eparhială a Arhiepiscopiei Clujului” (Forul legislativ), apoi „domnului doctor” i s-a încredințat și misiunea de cadru didactic universitar la Facultatea de Teologie din Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca.

L-am cunoscut mai bine într-o zi tristă pentru această distinsă familie de intelectuali vechi bistrițeni. Mama sa, „izvorul vieții mele”, așa cum îi zicea, făcuse „aripi întinse până dincolo de nori” și se pregătea să străbată imensitatea cerurilor până în fața tronului Slavei lui Dumnezeu. M-a impresionat atunci o vorbă a sa ce mi-a rămas în suflet: „Mama n-a murit, fiindcă părinții nu au cum să moară. A ieșit purificată din suferință și s-a mutat lângă tata, mai adânc, în cerul inimii mele!”

Să fie, oare, acesta mobilul adânc, duhovnicesc, care a făcut să înflorească la Bistrița, ca nicăieri în țară, cele douăsprezece simpozioane internaționale, „Medicii și Biserica”?

Mai e, cu siguranță, și o motivație ce ține de deontologia profesională, privită ca vocație: proximitatea omului aflat în suferință, care l-a făcut pe distinsul medic să mediteze mai profund asupra sufletului care doare mai tare ca trupul.

Am botezat împreună cu soțiile noastre, ca nași, numeroși „foști copii ai nimănui”, abandonați în spital. Am rămas mut de uimire când am văzut ce „Rai terestru” a realizat familia de medici pediatri, Buta, în Spitalul de Urgență din Bistrița și i-am sprijinit cum am putut. Acolo lipsea dragostea maternă și dânsii s-au substituit zi de zi celor ce ar fi trebuit să-și țină copiii la piept.

Cred că secretul succesului său stă în atașamentul și dragostea celor două suflete calde și, în același timp, ferme, ce i-au însoțit viața: Liliana și Iulia.

E un spirit energic, întreprinzător, comunicativ, cultivat și elegant.

În „perioadă de criză” spitalul nostru e o adevărată bijuterie, prin grija sa.

Marele mitropolit Bartolomeu îl avea la suflet, îl asculta și îl provoca.

Îmi amintesc momentul în care s-a târnosit biserica din incinta Spitalului Județean, Bistrița.

Așa cum am spus mai sus, omagiatul nostru, are ctitorite trei biserici și toate pentru oamenii spitalelor: medici, personal și, mai ales, „oamenii durerilor și cunoscători ai suferinței”, care, potrivit profetului Isaia, poartă chipul și Crucea lui Hristos.

Deși în altar, atunci când se miruiește Sfânta Masă, potrivit uzanțelor, participă doar preoții, mitropolitul m-a pus să-l chem pe ctitor, i-a pus în mână un prosop alb și l-a îndemnat să întindă și el Sfântul și Marele Mir pe platoul de lemn al Sfintei Mese.

Când s-a lipit de colțul Sfintei Mese icoana pe pânză a Sfântului Evanghelist Luca, i-a zis directorului instituției: „Acesta a fost doctor ca și dumneata. Și eu am vrut să fiu doctor, dar m-au închis și uite că după smerenia lanțurilor, Dumnezeu m-a făcut mitropolit”. Apoi mi-a zis: «Părinte Feier, de asemenea oameni are acum nevoie Biserica. Trebuie, mai ales lor să le miroase mâinile, sufletul și mintea a Mir. Nu avem nevoie de „intelectuali și Biserică”, ci de „intelectuali în Biserică”».

La împlinirea celor șaiszeci de ani, nu-i doresc decât sănătate, viață fericită lângă familia de acasă și cea mare a bistrițenilor ce-l iubesc și respectă, numeroase alte succese profesionale și, mai ales, marea bucurie de a ajunge „moș”, ca și mine!

Bistrița, 2012

*Cornel Cotuțiu**

Mircea Gelu Buta este efigia intelectualului complet. O personalitate accentuată, vorba medicului profesor Karl Leonhard. Știindu-l, îmi revine în minte aserțiunea lui Adrian Marino: *Intelectualul adevărat este un spirit creator*. Evantaiul situației sale în lume, ipostazele implicării sale în cultura spirituală sunt diverse și stăruitoare: șef al unei mari unități spitalicești, cadru universitar, organizator al unor colocvii interdisciplinare, autor al unor studii de specialitate, autor de proză nonfictivă, publicist. Sursa acestora este un pronunțat simț al datoriei și camaraderiei civice și profesionale. La acesta se mai adaugă vocația și plăcerea comunicării persuasive. Vioiciunea privirii sale este însoțită cel mai adesea de un surâs condescendent, iar în momentele de sobrietate protocolară are un chip senin. Și încă ceva: Cartea sa de identitate cred că e contrafăcută, mincinoasă. După cum arată, cu silueta sa dreaptă, cu sprinteneala mersului, dar și a spiritului și sufletului său, îți vine să-i zici: Oho! mai ai până să ajungi în pragul senectuții. I se potrivește un vers din Beaumarchais: „*E atât de rar, încât e imens*”.

Bistrița, aprilie 2012

* Cornel Cotuțiu, profesor, scriitor, publicist, membru al Uniunii Scriitorilor din România și Asociației Scriitorilor Români din Canada.

Mircea Gelu Buta – 60

*Alexandru Cățcăuan**

Șase zeci de ani este vârsta maturității depline. La această vârstă OMUL se bucură la maximum de realizările vieții sale. Acesta este apogeul fiecărui individ activ. Dacă până la această vârstă nu ți-ai întemeiat o familie, n-ai dat viață măcar unui moștenitor, nu ai sădit măcar un pom, nu ai construit o casă, nu ai scris măcar o carte înseamnă că ai cam făcut umbră degeaba pământului.

Doctorului Buta i se potrivește ca o mânășă această zicală, cu plus. El le-a făcut pe toate. Pe doctorul Buta îl cunosc de peste trei-zeci de ani. L-am cunoscut ca medic al secției pediatrie a Spitalului Județean, unde a lucrat și soția mea, apoi ca iubitor de artă prin prezența sa la unele manifestări culturale, pe urmă ca director al Școlii Postliceale Sanitare Bistrița, și nu în cele din urmă, ca director al Spitalului Județean, funcție pe care o deține și astăzi cu mare demnitate.

În timp, faptele sale manageriale, hobiurile sale culturale, l-au așezat pe un piedestal pe care puțini reușesc să urce. El excelează nu numai ca medic și profesor, ci și ca un redutabil manager și organizator de manifestări culturale. Una dintre marele sale reușite este Seminarul „Medicii și Biserica” care-l situează ca promotor al relației între biserică și societatea civilă.

Separat de toate acestea, doctorul Buta este înzestrat cu un dar de la Dumnezeu, acela al scrisului, un bun povestitor și eseist, ceea ce îl așează în rândul oamenilor de litere. Majoritatea cărților sale le-a împărtășit cu „Cenaclul George Coșbuc”, al cărui președinte

* Alexandru Cățcăuan, profesor, scriitor, Director Casa de Cultură a Sindicatelor Bistrița.

a fost prozatorul Ion Moise, trecut nu demult la cele veșnice, unde totdeauna prezența sa crea o tribună de analiză încununată de mult fast.

Eu așa l-am perceput și îl percep pe medicul, profesorul, managerul și scriitorul Mircea Gelu Buta.

La mulți ani, Mircea Gelu Buta!

Bistrița, 2012

Medicină, poezie, prietenie

Ana Dragu*

Mai aproape de viață

*„Cu toții avem oameni cărora trebuie să le mulțumim.
Unora pentru o vorbă bună, altora pentru susținere,
altora pentru dragostea pentru literatură.”*

Întâlnirile mele cu Dr. Mircea Gelu Buta nu au fost puține de-a lungul timpului, iar frecvența lor a crescut nu atât datorită unor nevoi medicale pe care poate mulți medici le-ar fi putut alina, cât datorită unui poem. Era un poem din prima mea carte, care tocmai văzuse lumina tiparului la Editura Charmides și a cărei apariție mă găsisese internată în spital. „Cine va spăla trupul tău și cine îi va pune haine bune...?” Așadar un poem dintr-o carte nelansată încă. Posibilitatea unei lansări nu părea să se întrezărească, deoarece starea mea medicală transformase spitalul într-un fel de casă pentru câteva luni. Astfel, propunerea medicului iubitor de literatură de a-mi lansa cartea în spital a fost o bucurie cum puține pot avea loc într-o casă a bolii cum e, de cele mai multe ori, spitalul. O lansare frumos și minuțios pregătită într-o sală plină de doctori, asistente și pacienți. Cu afișe și anunțuri în tot spitalul. Însă, mai mult decât sprijinul material indispensabil organizării unei lansări, Mircea Gelu Buta mi-a oferit suportul moral și încurajări literare din cele mai sincere. Se vede pur și simplu cât de importantă este literatura pentru domnia sa. Nu știam atunci, dar aveam să aflu că se documenta insistent asupra

* Ana Dragu, poet, jurnalist, Director Centrul de autism “Micul Prinț”, Bistrița.

relației dintre medicină și literatură și că vorbea, într-un limbaj extrem de aplicat, despre proprietățile curative ale literaturii și ale poeziei în special.

E greu de explicat ce înseamnă pentru un poet debutant un telefon prin care să fie anunțat simplu: „Uite, am fost la un congres și i-am citit din cartea ta lui x sau y (un ministru, un cleric, un medic sau un prieten) și s-au bucurat”. În orice fel de timpuri, astfel de gesturi pe care Mircea Gelu Buta continuă să le facă, înseamnă enorm, pentru că, așa cum spunea regretatul poet și prieten Mircea Ivănescu „orișicâtuși de puțin contează enorm”. Mult a însemnat și pentru mine sprijinul literar și uman pe care mi l-a acordat un om special în vremuri dintre cele mai grele. De la grija pentru sănătate pe care medicul Mircea Gelu Buta le-a arătat-o copiilor mei, sprijinul pentru construirea Centrului de Resurse și Referință în Autism Micul Prinț pe care mi l-a acordat managerul medical Mircea Gelu Buta și sprijinul literar pe care mi l-a acordat scriitorul Mircea Gelu Buta, până la o filosofie specială a relațiilor interumane nu e decât un pas.

Peste ocean, pentru mai mult de un sfert de secol, revista *Literatura și Medicină* publică eseuri academice de calitate privind explorarea conexiunilor interdisciplinare dintre literatură, cunoștințe medicale și practică. Boală, boală și sănătate, științe medicale, traumele și corpul sunt examinate prin texte literare, medicale și culturale. Printre cititorii revistei se numără profesioniști în sănătate, precum și oameni de știință, literați, istorici, scriitori, specialiști în teorie narativă, retorică, traumatologi, antropologi, oameni de cultură și critici. Tematica specială a oferit examinări de neprețuit, extinse pe domenii importante precum Diferență și identitate; Genomică, Literatură, Arte vizuale și Cultură și, mai recent, Povestiri despre Cancer. „Literatură și Medicină” are un aspect tematic și general în fiecare an.

Legăturile strânse dintre literatură și medicină sunt investigate azi cu o convingere din ce în ce mai mare și în România. Nu de mult, la Timișoara a fost organizat un festival de literatură dedicat special medicilor de toate specialitățile și numărul participanților a

fost covârșitor. Despre acest interes pe care Occidentul îl dă acestei relații interdisciplinare vorbește adesea cu erudiție profesorul Mircea Gelu Buta, ținând aproape medicii de scriitori și pe toți aceștia de religie. Cu alte cuvinte cât mai aproape de viață.

Bistrița, 2012

O remarcabilă sinteză românească a bioeticii

Victor Știr*

Volumul „Bioetica între mărturisire și secularizare”, semnat de Mircea Gelu Buta și Iulia Alexandra Buta, având binecuvântarea Înalt preasfinției Sale Bartolomeu, Arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului, Mitropolit al Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului, a apărut în excelente condiții grafice și beneficiază de o prefață – „Reflexii, interogații și perspective în Bioetica românească” a Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan Chirilă (Facultatea de Teologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca) care spune sintetic în prefață: „Lucrarea semnată de Iulia Alexandra și Mircea Gelu Buta, *Bioetica între mărturisire și secularizare*, ne dă posibilitatea de a aprecia efortul constant al societății noastre în demersul său sfios de a ieși din zona răspunsurilor contradictorii și de a-și preciza pozițiile, măcar teologice și medicale, cu privire la acest subiect extrem de generos: Bioetica. Este vorba de o *introducere*, de un corpus familiar eseului, care pivotează în jurul conceptului de persoană, dar încearcă și să identifice zonele de origine și mai apoi de comunicare a constituantelor. Un efort salutar și meritoriu, un început”. Preocupată milenii de „funcționarea” viului (Francois Jacob, laureat al Premiului Nobel pentru medicină are o carte intitulată „Logica viului”, celebră în anii șaptezeci), după acumulări științifice enorme, umanitatea își pune tot mai pregnant problema raporturilor sale cu lumea vie în general, cu omul în particular și, de aici, o întreagă gamă de probleme de cea mai ardentă actualitate, așezate în dezbateră contemporană în zone interdisciplinare cu un instrumentar de o deosebită finețe și posibilitatea de nuanțare.

* Victor Știr, scriitor, jurnalist, Bistrița.

Autorii au, în ordinea de pe copertă, specializări în medicină și drept, direcții care se dovedesc cele mai viguroase pe parcursul analizei, altfel bine susținută și în abordarea nuanțată istoricului disciplinei, a conținutului, ori a locului ocupat în câmpul dezbaterilor contemporane. Tânăra disciplină, bioetica, a fost introdusă în Statele Unite de van Rensselaer Potter semnificând „...o nouă disciplină care să combine cunoașterea biologică cu cea a sistemului valorilor umane... *Am ales, mai scria el, rădăcina bio pentru a reprezenta cunoașterea biologică, știința științelor ființelor și etică, pentru a reprezenta cunoașterea sistemelor valorilor umane*”. Conceptul de bioetică a intrat în circuitul universitar, datorită olandezului Andre Hellegers. Autorii întreprind un convingător excurs în peisajul istoriei ideilor, în care se regăsesc fragmentar aspecte cumulate până azi de domeniul bioeticii, numit sau nu, deopotrivă fiind sugerate critici la adresa practicilor antiumane dintotdeauna.

Autorii fac recurs la învățătura creștin ortodoxă, întrebându-se despre clonarea de organe, orientarea sexuală, etica testelor genetice și altele, de fiecare dată expunerea problemelor nefiind închisă în formule pietrificate, reprezentând trepte depășite de gândirea umană, ci elaborări orientate spre dialog, îmbogățite prin regândirea pe parcursul constituirii textului. Este remarcabilă abordarea diacronică, în bogăția tezaurului ideatic de ordin istoric, prezentat limpede, fără pierderea din vedere a esențialului tematic, în mod real, prodigios. Cum este firesc, volumul are în centru ființa umană cu coordonate printre care: starea de sănătate, de bine, de fericire, realizare pe multiple planuri și mai are sub spectrul analizei omul bolnav, asupra căruia se meditează în registrul creștin, mărturisirea pacientului, îngrijirea sufletului, socotindu-se că pot îmbunătăți, starea corpului. „Bioetica între mărturisire și secularizare” apare ca o sinteză românească la nivelul internațional al disciplinei, văzută prin prisma bibliografiei de ultima oră, la momentul elaborării.

Bistrița, aprilie 2012

Sportul face parte din cultură

*Jean Pădureanu**

Douăzeci și unu aprilie, o zi importantă, aniversară, pentru toți acei ce-l cunosc și-l apreciem pe medicul manager – Dr. Mircea Gelu Buta – a celei mai importante și eficiente instituții sanitare de pe meleagurile coșbuciene și rebreiene. Fără a-i alcătui noi CV-ul personal, palmaresul său profesional, spiritual și moral îl situează printre distinsele personalități ale vieții noastre publice. Și aceasta pentru că meritele sale profesionale, culturale și sociale sunt incontestabile și larg recunoscute de comunitatea civică și academică. Stau dovadă aprecierile din partea personalităților de mare anvergură din mediul universitar, ecleziastic și politic din țară și străinătate, care dau o apreciere aparte activității și operei Prof. Dr. Mircea Gelu Buta, ca o consfințire a neobositei sale prezente pe scena manifestărilor culturale și sociale.

Contribuțiile sale nu se epuizează aici ca o dovadă a multiplelor sale preocupări. De aceea noi, cei ce facem în fiecare zi ca brandul Bistriței „ACF Gloria 1922” să venereze cetatea și oamenii săi, îi suntem recunoscători pentru știința și aplicația ajutorului ce-l acorda sportivilor, înțelegând asemenea înaintașilor că sportul face parte din cultură.

Fie ca această aniversare să fie urmată de multe altele, Domnul să-i dea putere D-lui Dr. Mircea Gelu Buta spre a putea să ducă mai departe strălucita sa lucrare.

La mulți ani!

Bistrița, 21 aprilie 2012

* Jean Pădureanu, Președinte „Club Fotbal Gloria 1922”, Bistrița.

O viață dedicată comuniunii dintre medicină și teologie

*Valeriu Lupu**

Astăzi când încerc să aștern aceste rânduri constat că există o adevărată psihoză legată de faptul că societatea românească contemporană ar fi într-o criză cronică de modele pentru tânăra generație. Nu atât societatea civilă reclamă acest fapt, cât mai ales mass-media care, folosind această motivație, încearcă pe toate căile să promoveze un anumit tip de model cu scopul, mărturisit sau nu, de a umple chipurile acest gol. Din nefericire însă pentru realizarea acestui demers sursa de inspirație este de regulă banalul cotidian, sau de ce nu interese oculte cu scopul de a induce ideea că tipologia românului, prin modul lui de percepție, atitudine și comportament coboară undeva în zona subculturii sau chiar a gregarului.

Numai că dincolo de aceste aspecte discutabile, promovate cu asiduitate și chiar interesat, nu sunt rare zonele în care se găsesc personalități cu notorietate, cunoscute sau mai puțin cunoscute, dar cu certitudine mai puțin promovate care, prin atitudine, comportament, realizări, echilibru, devoțiune și implicare, se ridică la rangul modelului adevărat, a cărui promovare ar fi de un real folos prezentului și în egală măsură viitorului.

Una din aceste personalități a cărei notorietate este astăzi deasupra oricărei discuții și care mi-au influențat viziunea și gândirea asupra realităților contemporane, pornind de la practica medicală și până la implicarea socială prin scris și atitudine, este prietenul și colegul Dr. Mircea Gelu Buta care profesează, gândește, făptuiește și scrie în

* Valeriu Lupu, Medic primar, Doctor în medicină, Șef secția Pediatrie, Spitalul Județean de Urgență Vaslui, publicist, scriitor.

Bistrița, un adevărat centru de cultură și spiritualitate situat în mirifica zonă a Bârgăului, om și medic de care mă leagă o adevărată comuniune socio-profesională ce durează de mai bine de 20 de ani.

Personalitate complexă de largă cuprindere și respirație intelectuală, Dr. Mircea Gelu Buta surprinde prin paleta largă a preocupărilor, prin modul cum reușește să aprofundeze în egală măsură zona științifică, guvernată de concret, palpabil și reproductibil, și zona metafizică, în care revelația, intuiția și trăirea reprezintă practic instrumentele de lucru. Dincolo de faptul că aceste abilități nu sunt la îndemâna oricui, iar până la un punct aceste domenii pot părea ireconciliabile, doctorul Buta nu numai că reușește să le apropie, dar găsește și modalitatea cea mai fericită de a le pune în valoare, așa după cum o demonstrează întreaga sa activitate de până acum.

Ceea ce este foarte important sub acest aspect este simbioza acestor domenii, ușor de abordat prin prisma gândirii doctorului Buta, de asemenea compatibilitatea la care ajung și, mai mult decât atât, la modul în care chiar gânditorul se regăsește în fiecare ipostază.

Iată de ce a încerca o abordare a universului doctorului Buta poate fi până la un punct o încercare temerară, pentru că personalitatea lui ar trebui privită sub cel puțin șase ipostaze; a medicului, a managerului, a omului de știință, a dascălului, a teologului și nu în ultimul rând al scriitorului adânc implicat în realitățile timpului său fără să piardă din vedere valorile trecutului și perspectiva viitorului.

Cum această abordare este extrem de dificilă voi încerca să-i evoc personalitatea în ipostazele în care l-am cunoscut cel mai bine, aceea de medic cu înclinații pentru cercetare, și teolog cu preocupări într-un domeniu de graniță al existenței ființei umane – bioetica – privită din perspectivă teologică, biologică și socială. Din perspectiva primei sale calități, a medicului și omului de știință, activitatea sa se înscrie în arsenalul științific românesc contemporan prin numeroasele cercetări din domeniul gastroenterologiei pediatrie, cu precădere asupra patologiei hepatice, a căror rezultate sunt publicate de peste 30 de ani în reviste de specialitate.

Corolarul acestor preocupări a fost o excelentă lucrare de doctorat susținută în anul 1996, a căror rezultate vor fi cuprinse într-o carte intitulată „Explorări morfofuncționale în hepatologia pediatrică” publicată în 1998. Valoarea acestor cercetări au și girul unor încercări de pionierat în domeniul hepatologiei pediatrice și gastroenterologiei în general, într-o epocă când noile procedee de investigație și explorare făceau pași mari spre rezolvarea unei morbidități cu adânci implicații în patologia copilului.

Grație acestor contribuții în perioada când hepatita cronică la copil cu evoluția sa ineluctabilă către ciroză era o problemă de sănătate publică, grație colaborării cu clinicile clujene, îndeosebi cu profesorul Nicolae Miu (o somitate în domeniu), grație simpozioanelor, conferințelor și congreselor de gastroenterologie și hepatologie pediatrică pe care le organizează la Bistrița în 1992, 1996, 1998, 2000 și 2005, a fost posibilă elaborarea unei strategii naționale care, prin vaccinarea antihepatitică B, a condus la diminuarea, până la dispariție chiar, a patologiei hepatice generate de infecția cu virusul hepatitic B.

Prezentarea în asemenea forumuri științifice a unor progrese și realizări în abordarea patologiei gastroduodenale și ileocolice, prin explorare endoscopică, ecografică și biologică a permis elaborarea unor protocoale terapeutice și dietetice la care doctorul Buta participă efectiv, nu numai în calitate de organizator ci și de comunicator și inițiator. Este suficient să amintim cele două cărți publicate în 1998 și 2002 „Alimentația sugarului” și respectiv „Alimentația copilului sănătos și bolnav” și cele șapte capitole în tot atâtea cărți de specialitate, ca să nu mai vorbim de numeroasele articole publicate în reviste de specialitate, care pornesc de la aspecte concrete de patologie până la abordări mult mai subtile, cum ar fi: bioetica medicală și morala creștină, principiile teologice ale relației medic-pacient, relația adolescentului cu familia și societatea etc.

Aceste preocupări aveau să-i deschidă calea abordării pediatriei și sub aspect academic fiind cooptat în calitate de conferențiar asociat la catedra de pediatrie al Universității de Medicină și Farmacie Cluj din anul 1998.

Ceea ce avea să-l consacre însă de-a lungul anilor este preocuparea constantă într-un domeniu de graniță al medicinei, bioetica, pe care reușește să o plaseze între medicina modernă și teologie. Pentru că, după cum este bine cunoscut, medicina modernă ca știință exactă este rezultatul aplicării științelor pozitive în arta vindecării, iar teologia ortodoxă, ca principiu metafizic și fundament al spiritualității noastre este la originea moralei creștine. În acest context realizările de excepție sunt seminariile de medicină și teologie ortodoxă pe care le organizează anual la Bistrița începând cu anul 2002, a căror tematică explorează confluențele istorice ale medicinei și teologiei în domenii precise, cu implicații sociale și spirituale majore.

Un unicat am putea spune în peisajul cultural românesc, pentru că aceste întruniri adună laolaltă medici, teologi și juriști care dezbate teme de mare actualitate în care cele trei domenii; medicina, teologia și justiția nu numai că se întâlnesc, dar trebuie să și conlucreze.

Începând cu relația medic-preot-pacient, care s-a dovedit a fi tot atât de veche ca însăși medicina, până la teme de mare actualitate cum ar fi; reproducerea asistată, abordarea pacientului aflat în stadiul terminal, transplantul de organe din perspectiva Bisericii ortodoxe și justiției, sau sfârșitul vieții în lumea contemporană din perspectiva credinței, aceste dezbateri aveau să lămurească și să ofere răspunsuri potrivite și pertinente marilor provocări ale lumii contemporane.

Cele 12 cărți publicate deja sub titlul „Medicii și Biserica” la inițiativa și sub coordonarea doctorului Buta cu sprijinul și binecuvântarea Mitropoliei Clujului păstorită de vrednicul de pomenire Î.P.S. Bartolomeu Anania și în prezent de Î.P.S. Andrei Andreicuț dimpreună cu ierarhii și clericii locului, cuprind, in extenso, comunicările participanților la fiecare seminar, marea lor majoritate fiind adevărate eseuri sau studii de caz pe teme precise.

Acestor preocupări cu mare impact științific, cultural și spiritual li se vor adăuga două cărți care circumscriu aceeași temă a bioeticii, publicate de doctorul Mircea Gelu Buta în 2008. Prima, „Bioetica în Pediatrie”, pe care am avut cinstea să o recenziez imediat după apariție, este un unicat în literatura noastră medicală, pentru că abordează

pentru prima dată problemele etice legate de patologia copilului, extrem de actuale astăzi prin prisma drepturilor copilului, a individuației și libertăților individuale. A doua carte „Bioetica, între mărturisire și secularizare” plasează problemele etice ale vieții între valorile morale ale credinței și pseudovalorile pe care societatea secularizată le promovează în încercarea obsedantă de a le impune.

Aceste preocupări constante cu mare impact în contemporaneitate aveau să-i aducă doctorului Buta titlul de profesor universitar la Facultatea de Teologie din cadrul Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, calitate în care încă din 1998 își prezintă de la înălțimea catedrei convingerile sale izvorâte din trăirea creștină a actului medical.

Evocarea personalității doctorului Mircea Gelu Buta nu ar fi completă dacă nu am arunca o privire și asupra publicisticii, domeniu în care se manifestă cu asupra de măsură, cum ar spune Eminescu. Cele peste 300 de eseuri publicate de-a lungul timpului ce impresionează prin paleta largă a subiectelor și domeniilor abordate; de la istorie la cultură, de la social la politic, de la critică la filosofie, de la artă la religie etc., sunt tot atâtea mărturii ale implicării cetățeanului Buta în viața culturală și spirituală a cetății. Majoritatea acestor perle scriitoricești se vor regăsi în două cărți publicate în 2008 și 2010 sub titlul „Reflecții colocviale” și respectiv „Dumnezeul unei lumi mărunte” în care își demonstrează talentul său în arta scrisului. În același spirit se înscrie și ultima sa carte „Personalități în dialog” (2013) în care prin arta interviului propune contemporanilor zece modele autentice de trăire și făptuire în folosul binelui colectiv, modele care oricând pot fi asimilate și urmate de tânăra generație.

Dincolo de faptul că aceste preocupări îl plasează în elita scrisului românesc, așa mai adăuga faptul că prin paleta tematică pe care o abordează cu profunzimea gânditorului de substanță, doctorul Mircea Gelu Buta se așează meritoriu în elita gândirii românești contemporane, devenind el însuși un adevărat model de atitudine și civism, în spiritul celor mai importante valori ale umanității: a Adevărului, Binelui și Frumosului.

La ceas aniversar, în plină efervescentă intelectuală și spirituală așa cum dovedește că este, nu-mi rămâne decât să-i adresez vechea urare romană: „**VIVAT, CRESCAT, FLOREAT!**”

Vaslui, 2012

Bistrița, copilăria unui oraș de provincie

*Adriana-Rodica Barna**

În anii aceia, Bistrița era o urbe cu trăsurile în loc de taxi și baie populară pentru cei mulți care locuiau în case fără baie, printre care și noi și vecinii noștri. O casă mare era împărțită impropriu de trei familii: un ceferist care își bătea cumplit copiii afară, în văzul tuturor, un cuplu special, doi cehi domnul și doamna Vanea – el fost colonel, ea cântăreață de opera la Viena – și noi, familia unui doctor care se ocupa de igiena orașului. Strada pe care era așezată casa avea castani bătrâni cu trunchiurile vopsite în alb, cu var până la jumătate, înainte de 1 Mai, Ziua Internațională a Muncii. Duminica mergeam dimineața la biserică, după ce ne spălam până la brâu cu apă rece și stăteam la slujbă, ascultând corul și mutând lumânările după ce priveam îndelung cum se prelinge ceara. Acolo am auzit cuvântul preotului Noveanu, care ne-a explicat tuturor că dacă nu am avea păcate nu am muri niciodată, că păcatul fiecăruia e purtător de moarte. Înainte de a ști să citesc mama îmi citea aventurile lui Don Quijote, o bandă desenată ce apărea în ziarul „Magazin”. Mi-am dorit să învăț să citesc cât de repede ca să am autonomie asupra propriilor lecturi, drept care, la cinci ani mă descurcam binișor, iar peste puțină vreme luam în secret cartea pe care o citea mama: „O tragedie americană” a lui Theodore Dreiser, când ea avea altceva de făcut și mă scăpa din priviri.

Drumurile mele prin oraș erau spre parc, unde locuia Tante Olga, o elvețiană foarte în vârstă (parașutată în timpul războiului, căsătorită apoi cu domnul Rebreanu) de la care luam ore de franceză și germană, ori spre sala de gimnastică unde domnul Drotleff lucra

* Rodica Adriana Barna, poetă, Membră a Uniunii Scriitorilor din România.

cu elevii pe care îi înscria în concursuri și de la care aștepta lauri, sau spre Casa Pionierului, unde frecventam cercul de teatru, de corespondență sau de lucru manual. Dimineața eram la grădinița germană, sau mai apoi la școală, iar după amiaza aveam program. Retragera acasă era pentru pregătire, lecții și câteva gânduri fugare seara, înainte de a spune rugăciunile, de a face examenul conștiinței, de a adormi. Bunicii mei locuiau într-un apartament insalubru din Piața Mică, erau hăituiți, erau considerați chiaburi, stăteau cu chirie într-o cameră și o bucătărie situată vis à vis, care avea ciment pe jos. Bunicul Petru rămâne în memoria mea așezat la biroul negru imens, scriind cu toc și peniță amintiri din război. El e cel care m-a „împroprietărit” cu „noțiunea” de DUMNEZEU, el m-a făcut să consider că e cel mai important bun personal. Bunica Valeria era o femeie miloasă și bună la suflet care m-a învățat ce înseamnă iubirea filială și cum se pune un balsam pe rana sufletească a cuiva.

Citisem cartea despre Nuvolina, fetița – nor și am hotărât să o rescriu fără necazurile prin care trecuse, așa că i-am dat o nouă viață extrem de plictisitoare și lină. A fost prima mea carte, Nuvolina a fost primul om căruia îi schimbam în bine destinul... (așa mi-am spus atunci în gând, cu promisiunea că voi continua)...

Vacanțele mi le petreceam învățând în curte: azi 50 de cuvinte noi la limba germană, mâine 50 de cuvinte noi la limba franceză, sau în tabere școlare. Eram avidă de locuri noi, doream cu ardoare să pot adăuga noi lumi lumii mele. Doamna Vanea mă lăsa uneori să scotocesc prin cutiile ei vechi în care găseam comori: peruci, dantele, binoclu mic de teatru, păpuși îmbrăcate cu rochii lungi de seară, sau decorațiunile domnului colonel, care între timp se mutase la Domnul. Când ploua, doamna Vanea deschidea larg geamurile terasei și cânta uitându-se spre cer. Stăteam în casă și ascultam, împietrită într-un colț. Nu îndrăzneam să ies afară și să o deranjez în timp ce cânta. Ea era adevărată, însă aducea cu ea o lume pe care nu o cunoscusem în timp real, dar pe care voiam să o adaug lumii mele. Hainele pe care le purtam erau confecționate în casă, după tipare pe care mama le aduna la un loc cu ațele, materialele și mașina de cusut Singer. Înainte de fiecare Crăciun, în curtea noastră se tăiau porcii, fiecare familie tăia porcul pe care l-a

crescut în acel an. Ziua de tăiere a porcului era chinul meu cel mai adânc, guițatul porcului cu cuțitul intrându-i în gât e muzica pe care o aud cel mai des în coșmarurile mele. Nu participam, refuzam să ies dintr-un colț al casei sau fugeam undeva.

Când au intrat în viața mea primii existențialiști, când l-am găsit pe Camus mi-am spus că iată, am găsit o mână de oameni care înțeleg cum e cu moartea, care, am aflat că se asmute și la oameni, nu numai la animale. Balena pe care o plimba din oraș în oraș o mașină mare condusă de un om foarte mic și o expunea pentru câțiva lei la intrare a fost cea la care m-am gândit mulți ani ca la un lucru nerezolvat. Când, agățată de mâna mamei mă plimbam în jurul ei și mă uitam la ochiul expus separat într-un borcan care răspândea în jur un miros înțepător de formol, mi se părea că dau de lumea întinselor mări și oceane care sunt de necuprins cu mintea mea.

Începusem să citesc binișor în literele gotice, când domnul Ottmar, fratele lui Tante Olga, organistul bisericii evanghelice a dispărut brusc din peisaj. Tante Olga mă premia când știam foarte bine ceea ce învățasem cu un cântecel ce venea din interiorul unei cutii muzicale, care era de fapt o statuie albă într-un balon de sticlă de circa jumătate de metru. Învățam zi de zi la toate materiile, iar la gimnastică începeau să se adune diplomele. Pentru că eu însămi aveam o mare nevoie să râd din toată inima, făceam glume pentru colegi sau pentru oaspeții care veneau la noi la masă și laudau felurile de mâncare pe care le gătea mama mea. O dată pe an, vara, se adunau la noi toate neamurile din partea mamei și îmi petreceam timpul cu verișorii mei mai mari. Era perioada în care dormeam pe o canapea descăputată, cu un arc ieșit în afara, adusă din pod. Verișorii mei m-au învățat să joc poker și să amestec lucruri dintr-un geamantan într-altul, când rudele își făceau bagajele să plece spre casele lor. Unul dintre verișori a pus în WC-ul comun un afiș pe care scria: „Nu râde și fii curajos/ că e lucru serios”, însoțit de o caricatură. Erau zile când râdeam mult de toată lumea și noi, unii de ceilalți.

Între timp, Gheorghiu Dej murise, Brașovul nu se mai numea „Orașul Stalin”, ci redevenise Brașov, iar pietrele de pavaj de pe stradă au fost scoase și s-a turnat asfalt. Orașul își ducea viața în ritmul lui, în

urma altor orașe capitale de regiune. Eram un fel de cetățeni de rangul doi, după cei din Cluj, iar Bucureștiul era foarte departe, nu exista încă tren direct până în capitală. Nu prea existau case noi, toată lumea stătea cu chirie la stat. Nu existau locuri în care să mergi și să fie ale vreunui particular, totul era a statului. Știi bancul cu statuia? Nu. Statul ia tot.

Pe măsura ce trecea vremea, mă umpleam de o senzație difuză, nedefinită de refuz de detestare de unele lucruri care erau împotriva noastră, a tuturor. Toate acele lucruri veneau „de sus” adică de aici de pe pământ din locul în care stăteau cocoțați niște oameni cinici și fără nici un Dumnezeu. Când într-o zi am deschis fără să mi se dea voie o cutie pe care scria „drajeuri” am găsit înăuntru niște șoricea albi amețiți pe care se făcuseră experimental vaccinuri. O adusesse tata acasă și eu mi-am băgat nasul unde nu îmi fierbea oala. Începeam cu toții să semănăm cu șoriceii aceia albi care stăteau înghesuiți unul peste celalalt. Nici nu știu când mi-a crescut în suflet o frică difuză. Iubeam dictonul: „Minte sănătoasă în corp sănătos”, dar frica se insinua în tot ceea ce întreprindeam zilnic. Se făceau primii pași înainte, totuși, soțiile unor intelectuali începeau să lucreze. Mama a devenit bibliotecară.

Participam, alături de alți copii la petrecerile adulților. Nevoia de a râde, nevoia de a schimba realitatea era tot mai acută. Nu știu dacă m-am vindecat vreodată de ea. Am trecut ușor de bolile copilăriei, dar nevoia de a îmbunătăți ceea ce aveam a rămas. Zilele se adunau în ani, iar anii se adunau și ei. Cândva, nu știu când anume, copilăria a rămas în urma mea, dar a rămas cu mine, ca un timp imuabil, pe care nu îl mai pot schimba. Toate acele persoane dragi s-au transformat în mirosuri care îmi revin uneori sau în sunete pe care le aud venind de departe. Îmi e dat să le păstrez vii atâta vreme cât inima mea mă va ține în viață. Îmi e dat să le împărtășesc. Fac asta cu bucurie și le dedic unui alt nostalgic, doctorul Mircea Gelu Buta, prieten și coleg de generație, care cu ani în urmă în volumul „*Tabloul de absolvire*” mi-a răscolit toate aceste gânduri.

La cei 60 de ani pe care i-a împlinit îi urez ca împreună cu ceilalți colegi de generație să aibă viață lungă și liniștită, pentru a se putea bucura de roadele zidirii pe care s-au străduit s-o facă.

Bistrița, 2012

Un model de viață

*Vasile Beni**

Șocul emoțional și cultural provocat de transferul unui preot din mediul rural în cel urban și, nu oriunde, ci în cea mai importantă biserică a municipiului Bistrița, a produs în sufletul meu o stare de incertitudine, bucurie, teamă și... un firicel de speranță.

În această nebuloasă am căutat câteva repere și L-am rugat pe Bunul Dumnezeu să-mi scoată în cale niște modele demne de urmat. Veneam de-odată în pastorație la Bistrița cu părintele protopop Alexandru Vidican. Apoi l-am găsit repede pe cel ce avea să-mi fie coleg și sprijinitor în cele ale preoției pe părintele profesor Nicolae Feier, un orator de excepție și intelectual erudit, om bun și credincios ce slujea la Bistrița de vreo două decenii. Aveam, însă, o acută nevoie de un model care să facă legătura cu intelectualitatea bistrițeană. De la început m-a surprins foarte plăcut prezența constantă în biserică a distinsei familii de medici bistrițeni, Liliana și Mircea Gelu Buta. Părintele Feier mi-a zis că domnul doctor e foarte bine apreciat de către mitropolitul Barolomeu și că se sfătuiește în multe privințe cu dânsul. Mai mult, cu o dezinvoltură ieșită din comun, specifică unui om care a purtat discuții de la egal la egal cu cele mai mari personalități în viață ale neamului românesc, academicieni, mitropoliți și episcopi, ambasadori, oameni politici și de cultură, sau chiar cu Maiestatea Sa Regele Mihai, domnul doctor Mircea Gelu Buta m-a abordat și mi-a urat bun venit zicându-mi: „Te-am auzit, părinte Beni, și o să fie bine („bene”)”.

* *Vasile Beni, Preot paroh, Biserica „Coroana”, Bistrița, Parohia Ortodoxă „Pogorârea Sf. Duh”.*

M-au bucurat aceste cuvinte și m-au stimulat. Erau spuse din inimă și, despre timpul viitor. Deci, aveam încă multe de acumulat! Am încercat, în limitele mele să-l imit. Mă impresiona faptul că un așa om mare, profesor universitar doctor, avea o simplitate elegantă în discurs, o siguranță de sine remarcabilă, un bun-simț specific oamenilor foarte credincioși și o cultură, în toate domeniile, de invidiat.

Îl descopeream mereu ca un fin observator a tot ce însemna viața cotidiană, de la copiii pe care îi îngrijea în spital, la bătrânii fără vreo șansă, ocupându-se în mod deosebit de îngrijirea lor paliativă. Toate acestea le făcea cu un simț etic înăscut și cu conștiința că omul din mâinile sale și din fața sa e „chipul slavei celei negrăite a lui Dumnezeu”.

Am rămas uimit și la festivitate de înmânare a premiilor pentru cultură ale Municipiului Bistrița. De-a dreptul surprins, când un alt om de marcă al județului nostru, președintele „Federației Mondiale de Folclor”, prof. dr. Dorel Cosma a mărturisit unul din motivele pentru care-l prețuiește pe directorul spitalului: „Grija deosebită față de cultură și istorie” și consecvența în promovarea unor mari artiști de teatru și operă pe care Bistrița i-a dat de-a lungul timpului.

Polivalența preocupărilor, un manageriat excepțional al Spitalului de Urgență, care se înnoiește văzând cu ochii, grija față de propria familie și de copiii orfani etc., toate acestea și multe altele, îmi slujesc ca model demn de urmat, un fel de preoție a intelectualului laic profund ortodox, ce iubește Biserica slujind oamenii, mai ales pe cei în suferință.

La mulți ani, Domnule Profesor!

Bistrița, 2012

Prietenului meu Mircea Gelu Buta

*Heinrich Schnatmann**

Când omul a trecut de cel de-al șaselea deceniu al vieții sale și importanța sa a depășit granițele orașului său natal, el trebuie să ia în calcul că spațiul public se gândește la ceea ce a realizat și își dorește să sărbătorească momentul într-un mod potrivit.

Pe de altă parte, foarte rar se întâmplă ca susținătorii politici și sociali ai țării să-i fi întâmpinat într-o formă onorantă pe concețtenii lor vrednici, într-o etapă într-adevăr decisivă a vieții, deci cu ocazia zilei lor de naștere.

Totuși există excepții cum este cea de astăzi, când în urmă cu 60 ani în ziua de 21 aprilie 1952 s-a născut Mircea Gelu Buta. Acum vedem că părinții, familia și Bunul Dumnezeu l-au binecuvântat cu daruri nebănuite. Născut la trecerea dintre zodia berbecului și cea a taurului, acest „copil al duminicii” ne uimește prin gesturile și acțiunile sale cotidiene.

Ca un om cu rădăcini adânci în religia sa, el crede în puterea lui Dumnezeu și în binele din om. Dăruirea sa către ceilalți, compasiunea, apropierea față de oameni, generozitatea, toate făcute cu altruism dau celorlalți un sentiment de siguranță și de confort interior.

Reperele importante care te însoțesc pe drumul vieții sunt totdeauna o ocazie de a te responsabiliza pe tine însuși, după cum vine un moment în care ne facem un bilanț nu numai în raport cu ceilalți, dar și față de noi înșine. Eu cred, dragul meu prieten, că bilanțul vieții tale de până acum nu poate fi apreciat decât ca unul împlinit, iar opera ta științifică și caritabilă, cu care numai oamenii aleși se pot mândri, nu poate decât să ne bucure.

* *Heinrich Schnatmann, Prof Univ. Dr. HC, Iserlohn, Germania.*

În viața de familie, atât soția ta cât și fiica, s-au dezvoltat de asemenea cu foarte mult succes, cum nici nu putea fi mai bine, în ciuda numeroaselor griji pe care în mod firesc ți le dă viața.

Succesele profesionale în dezvoltarea Spitalului Județean și în întreg sectorul de sănătate din județ rămân perene, urmare a activității, creativității, inițiativei dar și încăpățănării tale și a faptului că ți-ai putut crea o viață care să corespundă dorințelor și înclinațiilor tale de a te pune în slujba comunității pe care o deservești. Ai putut și ai putut să creai un județ al prieteniei și al înrudirii în care oaspeții să se simtă bine, după cum și voi sunteți bine văzuți și stimați în țara mea.

Fiecare om are nevoie de ceva în viață, care să-l motiveze și să-l țină ancorat în realitate. Pe mine prietene ai reușit să mă convingi de idealurile tale, care, iată încep să dea roade în ciuda îndărătniciilor, invidiilor și prostiei. Într-adevăr „credința și umorul”, valori pe care mi le-ai recomandat și mie cu mulți ani înainte reprezintă arme de o eficiență nebanuită. Îmi permit ca la aniversarea celor 60 ani a zilei tale de naștere să-ți ofer și eu o poezie care să-ți fie călăuză pentru parcursul în continuare al vieții tale. Când am citit-o pentru întâia oară mi-au trecut o mulțime de gânduri prin minte. Cum mă văd eu pe mine și unde mă găsesc ? Cum arată trenul meu ? Conține poezia un adevăr mult mai profund, pe care nu-l pot încă desluși? Iată însă versurile din *Trenul vieții*:

„Viața este ca o călătorie cu trenul.

Urcăm și coborâm des, există accidente, în unele stații din gări trăiești surprize plăcute dar și tristeți profunde.

Când ne naștem și ne urcăm în tren, întâlnim oameni despre care credem că ne vor însoți întreaga călătorie: sunt părinții noștri.

Din păcate adevărul este altul.

Ei coboară într-una din stații și ne lasă fără dragostea și aplecarea lor, fără prietenia și prezența lor.

Firește că în tren urcă alte persoane, care devin importante pentru noi.

Ei sunt frații și surorile noastre, prietenii noștri, ca și oamenii minunați pe care îi iubim.

Unele persoane care urcă sus privesc călătoria ca pe o mică plimbare. Alții găsesc numai tristețe în călătoria lor. Și există din nou alții în tren, care sunt mereu aici, gata să-i ajute pe cei în nevoie.

Unii lasă în urma lor, la coborâre, un dor nesfârșit. Unii ne aruncă în mari nevoie. Unii urcă și iarăși coboară și abia dacă i-am observat.

Ne miră faptul că anumiți pasageri care ne sunt cei mai dragi, se așează în alt vagon și ne lasă singuri în această parte a călătoriei. Bineînțeles că nu ne oprim din această cauză să ne dăm osteneala să-i căutăm și să ne luptăm să ajungem la vagonul lor.

Din păcate nu ne putem așeza apoi lângă ei, pentru că locul de lângă ei era deja ocupat. Nu face nimic, așa este viața: plină de provocări, vise, fantezii, speranțe și despărțiri ... însă fără întoarcere.

Așadar, ne facem călătoria cât mai plăcută posibil. Încercăm să o scoatem cel mai bine la capăt cu pasagerii noștri comuni și căutăm tot ce au mai bun în ei.

Ne amintim că pe fiecare porțiune a drumului unul din însoțitori poate oscila și atunci el are nevoie de înțelegerea noastră.

Și noi vom oscila și va fi ceva aici care să ne înțeleagă.

Marele mister al călătoriei este că noi nu știm când vom coborî definitiv și tot atât de puțin când vor coborî însoțitorii noștri. Și nici măcar cei care stau chiar lângă noi.

Cred că voi fi nostalgic când voi coborî din tren pentru totdeauna.

Despărțirea de prietenii pe care i-am întâlnit în timpul călătoriei, va dura foarte tare. Să-i las pe copiii mei singuri mă va întrista foarte.

Am însă speranța că vine odată gara centrală și am sentimentul că îi voi vedea sosind cu bagajele pe care la urcare nu le avuseseră.

Ce mă va face bucuros este gândul că am ajutat să le înmulțesc bagajele și să le fac mai valoroase."

Dragul meu prieten Mircea, să ne străduim să avem o călătorie plăcută și la sfârșitul ei să fi meritat osteneala. Să încercăm ca la coborâre, atunci când eliberăm locul, lumea să-l poarte în gând pe cel care l-a ocupat, ca pe o frumoasă amintire. Dar pentru că încă mai ai un drum lung de parcurs, îți doresc pe mai departe călătorie plăcută.

Iserlohn (Germania), 2012

Medicină
și
Teologie

Noul concept al omului

*Andrei Marga**

Dacă – așa cum am semnalat în conferința *Sur la société post-seculière* – avem noi certitudini astăzi, și anume: viitorul Europei nu poate fi despărțit de religie; suprapolitizarea societăților amplifică adeziunea la Biserici; religiozitatea nu se lasă redusă la participarea la serviciile divine; globalizarea sporește religiozitatea; neîncrederea crescândă în administrații întărește un *humanitic concern* printre oameni; am intrat deja, pe nesimțite, într-o societate postseculară – dacă, deci, așa stau lucrurile, nu cumva întregul dosar al abordării moderne a religiei, ce și-a acumulat piesele de la Kant la Foucault și Luhmann, trebuie revizuit? Este clar că odată cu infirmarea tezei caracterului istoric al religiei, se prăbușește o întreagă constelație culturală, din piesele căreia: morale relativiste, estetici inconsistente, teorii ale adevărului pozivate, axiologii contradictorii, științe cu fundamente confuze, comportamente fără orizont, futurism negativ, se înalță ca singur reper pentru oameni religia.

Pe de altă parte, după indicii deja concludente, democrația redusă la proceduri nu are capacitatea de a-și genera resursele de motivare a cetățenilor, de care este nevoie. Intuiția de aproape un secol a lui John Dewey capătă astăzi confirmare empirică. O altă sursă de motivare a oamenilor trebuie identificată, dar aceasta nu o mai pot oferi nici științele, care se proclamă pur constatative, nici filosofia, care s-a descompus în numeroase discipline, și nici artele, care mai exploatează doar nișele unei lumi ce li se pare opacă. Această

* *Andrei Marga, Prof. Univ. Dr., Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca, filosof, politolog, Director Institutul Cultural Român, fost rector al Universității Babeș-Bolyai Cluj-Napoca, fost Ministru de externe, fost Ministru al Învățământului.*

sursă de motivare a oamenilor poate veni acum doar din religia care, între timp, a trecut – prin raționalizarea necuprinsului, universalizare și ecumenism – dincoace de pragul ce o izola de dinamica modernității. Kant mai putea considera că rațiunea este tribunalul în fața căreia se prezintă litigiile științelor, religiei, artelor. Astăzi rațiunea însăși este scindată în numeroase forme de raționalitate și proceduri de raționalizare și are a-și lămuri sensul propriu. Tribunalul s-a mutat undeva în sfera reflexivității, în care rațiunea nu mai rămâne rațională fără a se confrunta cu sensul propriu.

Dar dacă această descriere este adecvată, nu cumva, înăuntrul vastei reconotări a conceptelor conducătoare cu care operăm, va trebui să reconstruim chiar conceptul omului din discursul de astăzi? Împărtășesc observația că în orice enunț asupra situației oamenilor, indiferent cărei științe îi aparține, este asumat inevitabil ceea ce este omul.¹ Care este, așadar, conceptul de om de care avem nevoie astăzi, în societatea postseculară, a unui enorm progres științific și a revenirii religiei, alături de filosofie, în poziția de constantă a spiritualității umane? Voi căuta să dau răspuns direct la întrebare printr-o argumentare ce începe cu reevaluarea punctului de plecare al conceptualizării antropologice moderne (1), continuă cu examinarea moștenirii antropologice pe care (2), înaintează cu menționarea importanței extinderii listei conceptelor antropologice de bază datorată lui Hannah Arendt și Habermas (3) și evocarea contribuțiilor antropologice ale celor mai profilați teologi de astăzi, Ratzinger, Küng și Pannenberg (4), pentru a oferi, în încheiere, un scurt bilanț al semnificației omului (5).

Hobbes a vrut să ajungă „dincoace” de îndoielile și disputele interminabile, din Antichitate încoace, în privința organizării politice și a întemeiat „dreptul natural” pe o teorie a naturii umane. Această teorie urma să fie o știință capabilă să ofere certitudini construite „sur les fondements solides”, „lois de la nature”. Prin „natură umană”

¹ Hans-Eduard Hangstenberg, *Die Frage nach verbindlichen Aussagen in der gegenwärtigen philosophischen Anthropologie*, în *Philosophische Anthropologie heute*, C.H. Beck, München, 1974, p. 65 și urm.

celebrul filosof a înțeles „la soume de ses facultes naturelles, telles, que la nutrition, le mouvement, la génération, la sensibilité, la raison, etc.”, care sunt „renfermées dans la notion de l’homme que l’on définit comme un animal raisonnable”². Hobbes a distins, desigur, „facultés du corps” și „facultés de l’esprit”, dar le-a aplicat acestora din urmă teoria calităților „primare” și „secundare”, ceea ce are drept consecință un șir de reducții: a raționamentelor la „legături” între datele simțurilor, a limbajului la un ansamblu de „nume” date lucrurilor, a „facultăților spiritului” la „affections au passions”³. Toate pornirile, chiar și cele superioare ale spiritului, sunt ancorate în căutarea originară a „plăcerii”. De aici rezultă și conceperea specific reducționistă a lui Dumnezeu: „ainsi les attributs que l’on donne à la Divinité ne signifient que notre incapacité, ou le respect que nous avons pour lui”⁴. Hobbes pune politica sub controlul unui concept al naturii umane stabilit cu procedura naturalismului, deci reducționist, prin căutarea de elemente simple legate de „legi naturale”.

Acest concept al naturii umane a trebuit să fie abandonat și a fost, desigur, înlocuit odată cu apariția și expansiunea economiei politice, lingvisticii, sociologiei, antropologiei. Mai cu seamă ultimele două secole adus perspective radical noi în ceea ce privește conceptul omului. Mă voi referi la aceste perspective pe scurt, pe baza a trei sinteze, ce surprind schimbările majore de la nivelul anilor șaptezeci până astăzi.

Am în vedere mai întâi *Le paradigme perdu: la nature humaine* (1973), în care Edgar Morin voia să integreze rezultate ale extinderii cercetării istorice la noi culturi, din perspectiva căreia natura umană, în care Hobbes vedea ceva ferm devine o „protoplasme mou”, „une matière première malléable à laquelle seule la culture ou l’histoire donne forme”⁵. Ambiția autorului este de a prinde în concepte ființarea umană ca una bio-psiho-socio-culturală și de a descrie aventura

² Thomas Hobbes, *De la nature humaine* (1640), Babel, Actes Sud, 1997, p. 12.

³ *Ibidem*, p. 51.

⁴ *Ibidem*, p. 91.

⁵ Edgar Morin, *Le paradigme perdu: la nature humaine*, Seuil, Paris, 1973, p. 20.

umană în cosmos ca una având astfel de dependențe. Omul este, conform acestei reprezentări, „l'unité d'une système hypercomplexe”, „une ensemble de principes générateurs” ce nu s-ar lăsa redus la „definiții simple”. „Il nous faut lier l'homme raisonnable (sapiens) à l'homme fou (démens), l'homme producteur, l'homme technicien, l'homme constructeur, l'homme anxieux, l'homme jouisseur, l'homme extatique, l'homme chantant et dansant, l'homme instable, l'homme subjectif, l'homme imaginaire, l'homme mythologique, l'homme crise, l'homme névrotique, l'homme érotique, l'homme ubrique, l'homme destructeur, l'homme conscient, l'homme inconscient, l'homme magique, l'homme rationnel en un visage à multiples faces où l'hominien se transforme définitivement en homme”⁶. Impresionat de înnoirile foarte variate aduse de științe în reprezentarea omului, Edgar Morin a lărgit însă atât de mult conceptul de om încât nu a mai putut să găsească ca determinatii ferme decât pe cele vagi. Am în vedere, apoi, *Seven Theories of Human Nature* (1987), în care Leslie Stevenson s-a lăsat mai impresionată de rivalitatea conceptualizărilor omului de pe scena filosofică a anilor optzeci: creștinismul, freudismul, marxismul, etologia lui Konrad Lorenz, existențialismul, behaviorismul și platonismul, decât de determinațiile omului ce ar trebui păstrate. Autoarea insistă însă ca abordările să fie analizate cu atenție și să fie socotite mai curând sub aspectul a ceea ce adaugă conceptelor existente ale omului („one might begin to see the rival theories as adding up, rather than cancelling out”)⁷. Din această perspectivă ea consideră că în conceptul omului sunt de reținut „the influence of socioeconomic factors and biologically innate factors”, „the evolutionary origin of human nature”, fără excesele evoluționismului, „changes with the grace of God”, efectele „învățării”, „the challenges of dualism”. „Human nature is a topic which breaks down the boundaries between the sciences and what have been called «the humanities». Our urgent social and political problems worldwide

⁶ *Ibidem*, p. 163.

⁷ Leslie Stevenson, *Seven Theories of Human Nature*, Oxford University Press, 1987, p.135.

cry our for better understanding of human nature”⁸. În sfârșit, am în vedere culegerea *Human Nature. Fact and Fiction* (2006), care pleacă de la ceea ce Francis Collins anunța, în 2000, în celebra recepție de la Casa Albă: încheierea, prin completare apropiată, a Human Genome Project, încât „we have caught the first glimpse of our own instruction book, previously known only to God”⁹, pentru a explora, cu participarea specialiștilor, din biologie și științele culturii, posibilitatea de a articula un tablou al naturii umane în era cunoașterii codului genetic. Astfel de explorare este, desigur, încă în curs.

Aceste trei sinteze permit o generalizare care nu este riscantă: aceea că nu doar imensitatea volumului datelor noi complică elaborarea noului concept al omului, ci și dificultatea regăsirii unghiului de vedere adecvat din care acest volum să fie fructificat.

Consider că, în continuare, rămâne adecvat unghiul de vedere pe care Hannah Arendt, cu *Human Condition* (1958), l-a profilat, prin reluarea contactului cu Aristotel. Pe bună dreptate, cu această carte, s-a redeschis conotarea omului nu atât la nivelul „naturii umane”, prea controversabilă, cât la cel al „condiției umane”, adică al acțiunilor care fac omul să devină om. „What I propose in the following is a reconsideration of the human condition from the vantage point of our newest experience and our most recent fears”¹⁰. Această reconsiderare a dus la conotarea omului prin trei activități de bază - labor, work, action - ireductibile una la cealaltă, chiar dacă sunt legate. „Labor assures not only individual survival, but the life of the species. Work and its products, the human artifact, bestow a measure of permanence and durability upon the futility of mortal life and the fleeting character of human time. Action, in so far as it engages in founding and preserving political bodies, creates the condition for remembrance, that is, for history”¹¹. Desigur că se poate discuta

⁸ *Ibidem*, p. 143.

⁹ Vezi Robin Headlam Wells, Johnjoe McFadden (eds.), *Human Nature. Fact and Fiction*, Continuum, London, New York, 2006, p. 17.

¹⁰ Hannah Arendt, *Human Condition*, Doubleday Anchor Books, New York, 1959, p. 6.

¹¹ *Ibidem*, p. 10.

dacă lista celor trei activități este suficientă pentru a da seama de specificul uman. Cu siguranță, lista nu este suficientă astăzi, când suntem în posteritatea totalitarismelor și în criza democrației redusă la proceduri, dar și în condițiile prăbușirii unei întregi constelații culturale a modernității, în cadrul globalizării și al unei profunde crize de motivație a oamenilor. Dar Hannah Arendt are meritul durabil de a fi aflat unghiul de vedere fecund, în care se poate persevera pentru soluții mai bune.

De aceea, Habermas a avut dreptate să facă simultan trei pași: să ducă mai departe conceptualizarea specificului uman, din unghiul de vedere al identificării acțiunilor fundamentale presupuse de reproducerea culturală a vieții¹², să repună în mișcare distincția tânărului Hegel dintre muncă, limbă și reflexivitate¹³ și să dea propria listă a acelor acțiuni operând la început cu „muncă” și „interacțiune” și, odată cu monumentală *Theorie des kommunikativen Handelns* (1984), cu trei acțiuni: acțiunea rațională în raport cu un scop, acțiunea comunicativă și acțiunea dramaturgică, cu bogatele lor specificări¹⁴. În acest fel s-a reușit să se absoarbă într-o conceptualizare a omului ce se lasă pusă la probă (în sensul lui Popper „falsificată”) o dezvoltare enormă a cercetărilor din cele mai diverse științe, ale naturii și ale culturii, ale realității și ale reflexivității.

Cel puțin două acțiuni majore de explorare istorică au permis eliberarea unui potențial nou de conceptualizare a omului dinspre teologie. Am în vedere cercetările prin care Rudolf Bultmann a pus în relief schimbările intervenite în antropologie odată cu constituirea, pe bazele moștenite ale iudaismului, a creștinismului originar, înăuntrul elenismului, care adusesese ierarhia ființării, dualismul platonician, asceza, tema formării omului și a virtuții. *Das Uhrchristentum: im*

¹² Jürgen Habermas, *Technik und Wissenschaft als «Ideologies»*, Suhrkamp, Frankfurt am Main, 1973, pp. 62-65

¹³ Jürgen Habermas, *Arbeit und Interaktion. Bemerkungen zu Hegels Jenenser «Philosophie des Geistes»*, în Jürgen Habermas, *op. cit.*, pp. 23-47.

¹⁴ Jürgen Habermas, *Theorie des kommunikativen Handelns*, Suhrkamp, Frankfurt am Main, 1984, I, pp. 437-452. Pentru comentariu mai extins vezi Andrei Marga, *Filosofia lui Habermas*, Polirom, Iași, 2006, pp. 90-96.

Rahmen der antiken Religionen (1949) este locul acestei descrieri¹⁵. Am în vedere apoi reconstituirea de către Wolfahrt Pannenberg, cu *Problemgeschichte der neueren evangelischen Theologie in Deutschland* (1979), a pașilor pentru dezvoltarea religiei dincoace de *Critica rațiunii pure* a lui Kant, care destrămase pretențiile de cunoaștere ale religiei la concurența cu știința și filosofia, eforturi ce au culminat cu Schleiermacher, care a abordat „die Religion als eine eigenständige Thematik des Menschseins”¹⁶. Aceste două acțiuni majore au relansat în deceniile recente reflecția asupra întrebării „ce este omul?” și au atras atenția asupra contribuției teologilor la un răspuns în condițiile modernității târzii. Wolfahrt Pannenberg a și elaborat, prin *Was ist der Mensch?* (1962) și *Die Bestimmung des Menschen* (1978), o antropologie structurată de trei teze: 1. „Die Weltoffenheit des Menschen setzt eine Gottbezogenheit voraus...”; 2. Die Offenheit des Menschseins ist noch nichtgenügend tief erfaßt, wenn man nur von einer Bestimmung des Menschen zur Kultur spricht...”; 3. „Der Umweltgebundenheit der Tiere entspricht also beim Menschen weder sein Verhältnis zur Naturwelt noch die Vertrautheit mit seiner Kulturwelt, sondern seine unendliche Angewiesenheit auf Gott”¹⁷.

Este meritul marilor teologi ai timpului relansarea pe scena filosofică, cu argumente noi, a temei acțiunilor specifice ce diferențiază, în pofida oricărui reducționism, omul printre specii. Teologii de referință au prins în termeni mai clar decât alte conceptualizări „reflecția de sine (Selbstreflexion)” ca determinație a omului. Ioan Paul al II-lea a recurs la imaginea consacrată – „l’uomo – lo sappiamo dal libro della Genesi – é stato creato al immagine e somiglianza die Dio”¹⁸ – pentru a surprinde poziția specifică a omului în lume și a

¹⁵ Rudolf Bultmann, *Das Urchristentum: im Rahmen der antiken Religionen*, Patmos, Busseldorf, 1988, p. 47-48

¹⁶ Wolfahrt Pannenberg, *Problemgeschichte der neueren evangelischen Theologie in Deutschland*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1997, p. 49.

¹⁷ Wolfahrt Pannenberg, *Was ist der Mensch? Die Anthropologie der Gegenwart im Lichte der Theologie*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1995, p. 65.

¹⁸ Giovanni Paolo II, *Parole sull’uomo*, Fabri Editori, Corriere della Sera, Roma, 1995, p. 489.

aborda tema formelor „sclaviei omului”. Cardinalul Joseph Ratzinger a promovat o conceptualizare nouă, alternativă la conceptualizările dominate de paradigma „autoreproducerii (Sebstreproduction)” și, apoi, de cea a „funcționalității (Selbstfunktionieren)” și a desfășurat concludente argumente, începând cu *Einführung in das Christentum* (1968), pentru ideea după care omul nu se lasă redus la „producție” și „funcționare”. În *Gott und die Welt. Glauben und Leben in unserer Zeit* (2000) teza este aceea că, deja în organizarea sa, omul are un „strat (Schicht)” în plus. „Zunächst ist Leben etwas Biologisches. Es tritt schließlich aus dem Anorganischen heraus und beschreibt dann eine neue Ebene von Wirklichkeit... Beim Menschen kommt eine neue Schicht hinzu. Es ist der Geist, der lebt und Leben ist. Der Geist verschmilzt sich mit der biologischen Existenz und gibt damit dem Leben eine weitere Dimension ... Und es empfängt seine höchste Stufe, wo es Miteben mit Gott wird”¹⁹. Joseph Kardinal Ratzinger a argumentat în modul cel mai variat și mai concludent pentru a se recunoaște că omul nu „încapă” în conotația pe care i-o atribuie abordările naturaliste, pozitivistice și funcționaliste de astăzi. Iar recent, dintre teologi, Hans Küng, cu *Das Anfang aller Dinge. Naturwissenschaft und Religion* (2005), a adus din nou dezbateră asupra omului într-un punct crucial: „Die Hominisation erforderte nicht nur eine Veränderung von Körpermerkmalen. Sie erforderte vor allem die Entfaltung der geistigen Lehrfähigkeit – Voraussetzung für die Entwicklung von Technik, Kultur und gesellschaftlichen Leben”²⁰.

Atunci când discutăm, în împrejurările societății postseculare, despre om, se cuvine să luăm în seamă, împreună cu cunoștințe datorate unei lungi istorii a reflecției antropologice, cel puțin două praguri. Primul este, cronologic vorbind, trecerea de la clasică interpretare a „naturii umane” la modernă listare a acțiunilor propuse de reproducerea culturală a vieții. Al doilea este venirea chiar dincoace

¹⁹ Joseph Kardinal Ratzinger, *Gott und die Welt. Glauben und Leben in unserer Zeit*, Ein Gespräch mit Peter Seewald, Knauer, München, 2000, p. 297-298.

²⁰ Hans Küng, *Der Anfang aller Dinge. Naturwissenschaft und Religion*, Piper, München, Zürich, 2005, p. 180.

de optica reproducerii spre reproducerea cu sens a vieții umane și preluarea în termeni noi a reflexivității. Probabil că ne aflăm deja departe pe calea spre un nou prag, cel al preluării, în conceptele antropologiei, a vieții trăite cu sens. Oricum ar sta, însă, lucrurile, cele două praguri sunt suficiente pentru a ne îndreptăți să vorbim de noul concept al omului.

Biserica și spitalul

*Vasile Astărăstoae**

În societatea contemporană, o societate aflată în acest moment într-o profundă criză morală, în care, în numeroase situații, nonvalorile sunt considerate unități de referință și adevăratele valori sunt contestate, a scrie despre relația dintre Biserică și spital constituie o provocare și un demers de reafirmare a tradiției sănătoase a societății. Într-adevăr putem pune întrebarea: care e rolul bisericii într-un spital?

Am putea începe vorbind despre activitatea Bisericii în spital, dar aceasta ar fi insuficient dacă nu ne-am raporta la evoluția medicinei. În opinia mea, medicina contemporană ar trebui să se sprijine pe trei piloni: tradiție, modernitate și spiritualitate. La începuturile sale medicina a fost sacerdotală, iar secularizarea acesteia nu a putut să îi anuleze nucleul mitic și mistic. Să nu uităm că primii medici au fost preoți, iar în credința creștină Isus Hristos este numit doctor al trupului și sufletului, înțelegând astfel că abordarea în medicină trebuie să fie holistică. Etosul profesiei medicale se bazează pe tradiția asclepiană (a ști) și tradiția samariteană (a fi, a avea compasiune și devoțiune pentru aproapele tău).

Pilda samariteanului milostiv (Luca 10, 30) și îndemnul lui Isus „mergi și fă și tu asemenea” (Luca 10, 37), exprimă în fond esența mesajului profesiei medicale. Hipertehnologizarea medicinei, influența finanțatorilor și comercianților din domeniu precum și fetișizarea științei au transformat bolnavul dintr-o persoană într-un simplu obiect, iar pe medic într-un simplu meșteșugar. Asistența medicală

* Vasile Astărăstoae, Prof. Univ. Dr., Rector, Universitatea de Medicină și Farmacie „Gr. T. Popa” Iași, Președinte al Colegiului Medicilor din România.

a început să facă abstracție de latura spirituală, de valorile în care crede bolnavul uneori chiar încercând a se i se impună alte valori și simpla aluzie la credința este tratată ca un barbarism, ca un infantilism științific și primitivism. Această abordare exprimă de fapt criza medicinei contemporane. Vocația medicinei poate fi înțeleasă corect doar atunci când este „rânduie în termenii căutării Împărăției cerurilor” (EH Tristram Engelhardt Jr., 2005). Această restituire a îngrijirii sănătății în interiorul spiritualității pune obligațiile morale într-o nouă lumină și dă răspunsul la întrebarea: care e rolul Bisericii într-un spital? În istoria Bisericii au existat numeroase instituții de binefacere, iar printre acestea spitalele (nosocomiile) au ocupat un rol important.

În Biserica răsăriteană, Sfântul Vasile Cel Mare este primul care a înființat spitale (inclusiv pentru leproși) ceea ce a devenit o tradiție. Activitatea spitalicească în România este legată de mănăstirile în jurul cărora au apărut așa-zisele bolnițe, pentru ca ulterior să se construiască adevărate spitale (1704 Spitalul Colțea, 1735-1752, Spitalul Sfântul Pantelimon, 1757, Spitalul Sfântul Spiridon din Iași).

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea se poate vorbi despre un fenomen și anume apariția spitalelor întreținute de marile mănăstiri, fenomen ilustrat de inițiativele starețului Paisie Velicovshi de la Neamț. Această activitate se menține și în prezent. Putem astfel, susține că un prim răspuns privind relația dintre Biserică și spital îl constituie înființarea și susținerea de unități medicale de către Biserică. Dar acest răspuns nu acoperă în întregime conținutul acestei relații. Mult mai importantă este asistența spirituală a bolnavului din spital.

Actul medical are pe lângă încărcătura științifică o puternică încărcătură etico-psihologică. În lupta cu boala participarea pacientului nu se reduce la o simplă complianță terapeutică, la a înțelege să respecte indicațiile medicului, ci la un act de voință proprie de încredere și de credință. Efectele uneori miraculoase în boli considerate incurabile precum și efectele placebo nu pot fi explicate decât prin intervenția credinței. Prezența preotului în spitale devine astfel o necesitate și un element esențial în lupta cu boala. Serviciile medicale contemporane din spitale oferă o vindecare cu ajutorul cunoașterii

seculare și a puterii omului. De aceea ele sunt costisitoare și frecvent ineficiente. Starea de sănătate nu se îmbunătățește proporțional cu eforturile materiale și financiare uneori de nesuportat de către orice stat. Biserica creștină aduce pentru credincioși un lucru evident. Îngrijirea sănătății este un remediu temporar, poate doar să amelioreze și nu să alunge suferința umană. Vindecarea bolii și vindecarea morții însăși nu poate veni decât din unirea cu Dumnezeu și credința în Dumnezeu este cea care îndepărtează suferința. Cu alte cuvinte, Biserica face parte din însăși rațiunea de a exista a spitalului, iar preotul devine astfel indispensabil în a înarma bolnavul cu arsenalul de luptă împotriva bolii și a angoasei morții. În același timp constituie un exemplu de etică medicală dând suflet spitalului care devine astfel o instituție umană și nu o „simplă uzină de sănătate”. Preoții pomenesc pe sfinții doctori fără de argint, Cosma și Damian, Chir și Ioan, Pantelimon și Ermolaie, făcătorii de minuni și pe toți sfinții doctori fără de arginți. Acești sfinți oferă exemple de iubire absolută, de unire între Medicină și Biserică, iar vindecările miraculoase nu sunt altceva decât expresia relației între material și spiritual.

Argumentele de mai sus (doar câteva și fără a fi epuizate) nu pot să ducă decât la o singură concluzie. Spitalul nu poate exista dacă nu tratează pacientul ca pe o persoană integrală definit și prin spiritualitatea sa, iar Biserica în spital dă suflet acestuia prin asistența spirituală pe care o acordă pacientului și prin valorile morale pe care le promovează.

Bioetica seculară – Bioetica teologică – Sfânta Scriptură

*Ioan Chirilă**

Mediul românesc a asumat discursul bioetic destul de târziu și destul de firav. Este, oarecum, firesc să întâlnim o astfel de dezvoltare dacă ținem cont că nu exista până recent, în curricula instituțiilor de specialitate, disciplina ca atare, deci nu existau specialiști. Cu toate acestea, nu trebuie să uităm faptul că, în lumea medicală, spitalicească, existau comisii de etică medicală; că, în cadrul Bisericii, o minte vizionară de excepție (vrednicul de pomenire Bartolomeu mitropolitul), a făcut să apară Comisia de Bioetică menită să realizeze un dialog constructiv Biserică – lumea medicală – legislație. Dezvoltarea acestei inițiative a mers și merge destul de încet (incoerent) și, cu toate acestea, a apărut și la noi disputa: bioetica seculară / bioetica creștină. Ca să poți participa în chip obiectiv în cadrul acestei dispute, trebuie să te întorci în cadrul sistemelor și al mediilor cultural-legislative care au un grad de dezvoltare recunoscut. De aceea, vă voi propune o minimă prezentare a situației similare din mediul american, cu intenția de a extrage câteva linii de ghidare pentru fenomenul existent la noi, pentru o posibilă rezolvare a situației de aici. Expunerea nu este un exercițiu gratuit. Ea a fost determinată de situația concretă pe care am întâlnit-o fie la Simpozioanele *Medicii și Biserica* organizate la Bistrița, fie în cadrul Congreselor de bioetică organizate de Societatea românească de Bioetică sub coordonarea ilustrului doctor V. Astărăstoiaie: discursuri paralele, polemici pe subiect, stări antagonice, limbaje nondialogice.

* Ioan Chirilă, Pr. Prof. Univ. Dr., Facultatea de Teologie Ortodoxă, Președintele Senatului Universității Babeș-Bolyai Cluj-Napoca.

Abordarea acestei teme acum se datorează faptului că volumul de față este dedicat unui coleg râvnitor, inițiatorului Simpozionului *Medicii și Biserica*, care a intrat, cu sincopel inerente începutului, în sfera discursului bioetic și care se poziționează în grupul susținătorilor ideii de Bioetică creștină.

Mai există un motiv pe care vreau să-l enunț: am asumat organizarea Centrului de Bioetică în cadrul Universității „Babeș-Bolyai” și acum, după predarea directoratului, doresc să ofer o justificare faptului că am susținut dintru început necesitatea organizării lui și asumarea conducerii lui de către un teolog. Ceea ce voi prezenta va putea fi receptat ca un răspuns la interogațiile existente în timp, dar și ca o precizare a elementelor de fond pe care trebuie să le avem în vedere în mediul românesc pentru a degaja și pentru a oferi un discurs de bioetică obiectiv.

Bioetica și teologia

Departa de mine gândul de a oferi aici un studiu de fundamentare a subiectului, vreau doar să surprind câteva enunțuri esențiale la temă. De aceea, mă rezum la o secvență din Revelație: „Doamne, la cine ne vom duce? Tu ai cuvintele vieții celei veșnice” (In. 6, 68) – acest „rimata zois” – cuvântul vieții te apropie și apropie foarte mult încercarea medicinei de a lungi viața de înțelesul profund al căutării creștine: cuvântul vieții celei veșnice. Dar acest cuvânt, așa cum ne mărturisește Moise în *Ieșire* și *Deuteronom* și așa cum este reluat în *Evangelii*, este un cuvânt al Dumnezeuului celui viu, este Cuvântul – Viață. Dacă vorbim despre etica vieții, atunci nu vom putea vorbi în chip plenar decât în unitate cu Cuvântul vieții, celelalte vorbiri sunt doar părți ale unui întreg încă nedeslușit suficient de către susținătorii lor. Vorbind despre conceptul de părți, aș introduce aici o nouă dimensiune, un nou argument pentru întâlnirea/ întregirea celor două: omul nu este o sumă de părți, el este o persoană, un ipostas, o unitate irepetabilă. De aceea, discursul de bioetică se întâlnește cu teologia, fiindcă omul suferind trebuie tratat ca persoană, și nu

considerat a fi doar un caz. Îmi revin în minte cuvintele Mitropolitului Bartolomeu: nu avem aici un ficat, acolo un apendice... avem o persoană. Recursul la acest tip de înțelegere îl găsim și la unul dintre marii susținători ai bioeticii teologice, la Paul Ramsey¹, care susținea că un medic trebuie să trateze „the patient as a person”. Or, tema persoanei este foarte bine dezvoltată în gândirea teologică, fapt pentru care Bioetica și Teologia au motive suficiente pentru a se întâlni. Mediul medical românesc cere, și el, o asemenea restaurare și ea nu poate fi rezumată doar la Biserica din Spital, ci e nevoie de mult mai mult.

Articularea unui discurs de teologie publică este un alt deziderat ce se așteaptă a fi transformat în fapt, iar atunci când se va realiza, se va observa conexiunea sa cu discursul de bioetică, din diversitatea componentelor sale, și cu sfera etică și de manifestare a conștiinței², dar și cu sfatul lui Jeffrey Stout adresat teologilor, și anume acela de a adopta un stil de criticism imanent³.

Bioetica la noi, în România, se întâlnește cu teologia pentru faptul că acest stat se declară în recensăminte a fi creștin. Pe cale de consecință, legislația ar trebui să aibă un aspect creștin, o componentă morală, iar Bioetica ar putea oferi un plan de implicare în acest sens.

Sunt cunoscute la noi lucrările domnului H. T. Engelhardt jr., de aceea mă rezum la a spune că acolo sunt suficiente argumente pentru întâlnirea Bioetică – Teologie, chiar pentru o Bioetică creștină⁴.

¹ A se vedea lucrarea sa: *The Patient as Person: Explorations in Medical Ethics*, Yale University Press, New Haven, Conn., 1970.

² Mă gândesc aici, de pildă, la Jurgen Habermas, *Conștiința morală și acțiune comunicativă*, Ed. ALL Educational, București, 2000.

³ Jeffrey Stout, *Ethics after Babel: The Languages of Morals and their Discontent*, Beacon Press, Boston, 1988, pp. 282-283: „has recommended to theologians a style of immanent criticism that claims no privileged vantage point above the fray”.

⁴ A se vedea *Fundamentele Bioeticii creștine*, trad. M. Neamțu, Cezar Login și diac. Ioan Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 2005.

Codul de la Nürnberg și începutul Bioeticii

De ce am ales acest model? Mărturisesc faptul că nu este o alegere generată de sursele bibliografice, ci una subiectivă, determinată de un plan al asemănării. Am putut observa faptul că, în societatea americană, 90% dintre cetățeni se declară a fi religioși, în timp ce, în România, procentul este puțin mai mare: 67% spun că se ghidează în viața de zi cu zi după principiile biblice/religioase. Însă la noi acest procent, de facto, este mult mai mic. Declarațiile americanilor vin într-un mediu în care Constituția a pus un zid despărțitor între Biserică și Stat, în timp ce la noi declarațiile vin dintr-un mediu în care, dacă nu vom începe să ne manifestăm formativ religios credibil, se va realiza treptat un zid între Stat și Biserică. De aceea, propun în cele ce urmează câteva elemente de istorie a Bioeticii în mediul american și câteva punctări ale concluziilor lor, care pot fi utile pentru mediul românesc.

Disciplina contemporană a Bioeticii a apărut în urma unor eforturi conjugate în jurul anilor 1960 – 1970, cu scopul de a schimba practicile sociale în medicină și cercetare⁵. Suntem în perioada în care a început, în unele zone ale lumii, exploatarea populațiilor vulnerabile, fără consimțământul acestora, în cadrul unor proiecte de cercetare. Sunt cunoscute cazurile Tuskegee și Willowbrook⁶. În acest context, s-a afirmat puternic necesitatea întoarcerii oamenilor de știință la cerințele Codului de la Nürnberg. Acestei situații i se adaugă dezvoltarea explozivă a tehnicilor medicale și a noilor tehnologii⁷, situație care revendică apariția unui ghid pentru găsirea căii celei mai

⁵ Lisa Sowle Cahill, "Theologians and Bioethics: Some History and a Proposal", în *On moral medicine. Theological perspectives in Medical Ethics*, Third Edition, Edited by M. Therese Lysaught and colab., W.B. Eerdmans Publishing, 2012, pp. 60-76.

⁶ Două proiecte infame de cercetare: studiul sifilisului și studiul pe copii cu retard mintal.

⁷ Stephen E. Lammers scria despre acest moment că „medicina a devenit din perspectivă tehnologică foarte sofisticată și foarte puternică în perspectiva socială”, vezi „Bioethics and Religion: some unscientific footnotes”, în *On moral medicine. Theological perspectives in Medical Ethics*, nota 5, pp. 91-96.

potrivite de intervenție, fără a se aduce atingere demnității umane și integrității creației. În acest orizont de dezvoltare, au apărut voci ale unor teologi ca Paul Ramsey, Richard Mc Cormick și James Gustafson, ajutate de filosofi, medici, cercetători, care au lansat „noua bioetică”. Discursul era focalizat pe următoarele principii: respectarea autonomiei pacientului; consimțământul informat și crearea unei politici publice, a legislației și a procedeelelor juridice menite să guverneze diferitele aspecte ale cercetării pe subiecți umani și în luarea deciziilor în cazul tratamentelor de susținere a vieții⁸. Acestor situații medicale se vor adăuga subiecte ca: avortul, tehnologiile reproductive, ingineria genetică, experimentele pe oameni, încetarea tratamentului, eutanasia și alocarea resurselor medicale greu de găsit.

Acest moment de debut al noii Bioetici poate fi important pentru mediul românesc deoarece Ramsey, Mc Cormick, Gustafson și, mai apoi, Fletcher erau teologi laici care au asumat această nouă provocare și care proveneau din medii confesionale diferite, uneori chiar opozite. Cu toate acestea, au ajuns la un consens și au ținut elementul teologic, de reflecție teologică în cadrul discursului public, făcându-l prezent și arătându-l a fi necesar. Ei au reușit să acceadă în instituții extrem de importante precum Comisia națională pentru protejarea subiecților umani (1973), în Comisia prezidențială (1979), prin aceasta, devenind devenit jucătorii principali în formarea zonelor de acțiune bioetică, cum ar fi Institutul religiilor (Huston), Hastings Center, Institutul de Bioetică de la Georgetown University sau Park Ridge Centre din Chicago.

Cred că este o bună lecție pentru mediul românesc. Suntem în etapa dezvoltării tehnologiilor medicale, ingineria genetică și cercetarea din domeniu este prolifică, transplantul și inseminarea in vitro se multiplică, e timpul să privim cu o altfel de responsabilitate aceste provocări și să elaborăm o teologie publică menită să mențină aspectul teologic ca parte constitutiv naturală a culturii românești. Centrele firave care funcționează în prezent pot învăța de la aceste persona-

⁸ L. Sowle Cahill, *Theologians and Bioethics...*, p. 60.

lități care sunt modalitățile de provocare/promovare a unei bioetici seculare versus bioetica creștină și de realizare a componentei teologice în consonanță cu regulile discursului etic contemporan. Mă gândesc la modul de definire a persoanei, la exprimarea conținutului tradiției proprii cu privire la suferință și sănătate, cu privire la medic și intervenția medicală, ș.a., dar trebuie să fie elaborate științifice capabile să degaje un dialog real. Societatea noastră, dar, mai ales, comunitatea noastră creștină trebuie să înțeleagă/să mărturisească din sine că are o deschidere și o trăire teologică, bine știut fiind faptul că teologia este, în chip esențial, un proces de reflecție asupra experienței religioase, în care narațiunile religioase și simbolurile liturgice sunt clarificate și implicate într-o zonă de dezvoltare practică. Homo theologicus este bine înarmat cu elementele de discurs și de trăire menite să genereze o atitudine bioetică credibilă, el are în spate o lungă tradiție de reflectare asupra vieții, a suferinței, a slujirii celuiilalt, a realizării unui climat moral propice vieții.

După această etapă în care discursul bioeticii avea în sine componenta teologică, în mediul american apare o a doua etapă în care spiritul bioeticii seculare începe să se impună. Începând cu anii 1983-1993, Bioetica teologică pierde teren⁹. Dar nu doresc să descriu aici situația de fapt, mi se pare mai importantă concluzia generată de lucrările lui John H. Evans¹⁰: provocarea teologiei acum este să-și găsească în sinea manifestării teologice vocea profetică și, prin aceasta, să intre în dezbateră publică. Oare noi putem să regăsim acest „chiot al vieții din mijlocul tenebreelor”? E posibil! Dar trebuie să fim atenți la manifestarea neștirbită a identității religioase proprii, trebuie să nu uităm de umilință și să înțelegem că nu avem în chip definitiv

⁹ În dezbateră a fost invocată lucrarea lui John Rawls, *A Theory of Justice*, Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Mass., 1993, celebra dezbateră pe termenii thin și thick în limbajul moralei.

¹⁰ John H. Evans, *Playing God? Human Genetic Engineering and the Rationalization of Public Bioethics Debate*, University of Chicago Press, 2002. Aici autorul face trimitere la Tom L. Beauchamp, James P. Childress, *Principles of Biomedical Ethics*, Oxford University Press, 2001.

adevărul ultim și universal, că avem trebuință de celălalt care, și el, ca și noi așteaptă manifestarea dragostei noastre, deoarece numai așa vom genera atitudini morale credibile și cu impact social.

Atenția mea s-a îndreptat, în cadrul documentării pe subiectul de mai sus, spre zona afirmațiilor iudaice exprimate în domeniul Bioeticii. Pentru acum, cred a fi relevant studiul lui Elliot N. Dorff¹¹ în care autorul vorbește în chip constant despre un „wall of separation” și atrage atenția cititorului asupra faptului că el poate cădea dacă noi suntem în stare să ne fondăm atitudinile pe o mare umilință. Fără această metanoia, nu putem ajunge la a distinge în chip obiectiv între bine și rău. Trebuie să admitem că noi nu vom avea niciodată o cunoaștere morală totală, aceasta însă nu trebuie să ne conducă la relativism moral, ci poziția corectă este „moral relativity”. Numai o atitudine cooperantă poate genera o poziție comună în fața celor care dezvoltă ideea de „playing God”.

Așadar, Bioetica seculară versus Bioetica teologică/creștină. La acest raport se poate ajunge numai prin umilința clamată de Dorff și prin neintrarea în sfera dezbaterii bioetice cu formulări dogmatice „pure”, ci cu transpunerea lor în atitudine moral-socială căci aceasta sigur este credibilă și este o revelare a binelui ca act ce transcende confesionalul strict.

Bioetica și Sfânta Scriptură

Discursul bioeticii seculare a pronunțat ideea separării de Scriptură: „the university formed by the Enlightenment undercut the public significance of Scripture”¹². Pentru a nu se ajunge în această situație de respingere, este foarte indicat să observăm modul de lucru al centrelor de specialitate din străinătate. Indicațiile lor mi se par

¹¹ Elliot N. Dorff, „These and Those are the Words of the Living God: Tal-mudic Sound and Fury in Shaping National Policy”, în David E. Guinn (ed.), *Handbook of Bioethics and Religion*, Oxford University Press, 2006, pp. 143-168.

¹² Allen Verhey, „The Bible and Bioethics: Some Problems and a Proposal”, în: *On Moral Medicine...*, p. 102.

foarte pertinente. Invocam mai sus faptul că nu trebuie intrat cu afirmații dogmatice tari, de aceea se impune să observăm faptul că recursul la Scriptură nu trebuie să se facă din perspectiva unui text magic. Apropierea de Scriptură trebuie să se facă cu umilință, apelând la texte care au recepție universală dar din care se poate înțelege că lectura Scripturii este o cale de a ne apropia de Cuvântul-Logos. Recursul la Scriptură ne poate readuce în planul existențial dimensiunea comunitară căreia îi aparținem. Ne aduce în suflet liniștea liturgică în cadrul căreia am auzit acest cuvânt al Dumnezeuului viu proclamat, dar, în același timp, simțim că din acest cuvânt se naște înțelepciunea rugăciunii, se creează mediul de credință. Celelalte aspecte, cel al Scripturii care tace în legătură cu elementele specifice Bioeticii, cel al diversității și al stranietății, ori abuzul de referințe, pot fi ușor dezamorsate când privești acest cuvânt în unitatea sa, nu din perspectivă dualistă, atunci când îți amintești de citirea ei în comunitate, în eclesie, când îl citești în lumina exegezei creștine, când îl abordezi, cu umilință, ca rugăciune.

Sunt în Scriptură imagini, parabole și sentințe morale care au caracter de universalitate (crearea omului, căderea în păcat, pilda samarineanului, cuvintele lui Sirah despre doctori...) și care pot repotența suflul nostru de homo religiosus, și toate trebuie făcute cu umilință, dar cu fermitate profetică (atunci când este vorba de respingere) deoarece veacul este, prin Scriptură, chemat pentru înveșnicire. Sfânta Scriptură este cuvântul dragostei divine către om, din el se zămislește Dragostea cea tămăduitoare.

Pledoarie pentru o psihoterapie ortodoxă*

*Pavel Chirilă***
*Teofan Munteanu****

*Iahve, Iahve, Dumnezeu, iubitor de oameni, milostiv,
îndelung-răbdător, plin de îndurare și de dreptate...*
(Ieșirea 34, 6)

Psihologia este o știință relativ nouă și plină de contradicții, chiar în esența ei, adică caracterizată de foarte multe definiții care se completează sau se contestă una pe cealaltă.

Așa cum este promovată și învățată, este o știință care și-a propus să studieze cele mai tainice expresii ale manifestării umane, dar vrea să descifreze indescifrabilul, fără Dumnezeu, fără Creatorul ființei umane. E un demers riscant.

Statistica arată că 10-25% din populația globului este atinsă de psihopatologie; atingerea psihică este ca o pandemie.

Acestea sunt motivele pentru care ne-am propus să arătăm că există și o psihologie văzută prin ochii credinței, adică o psihologie noologică, în care omul este studiat și tratat în relația lui cu Dumnezeu.

Conceptul de psihoterapie ortodoxă este întemeiat pe o profundă și nemărginită nădejde: nimeni și nimic nu-L poate opri pe Dumnezeu să Se descopere pe Sine tuturor, chiar potrivnicilor Săi.

* **Notă:** Extrase din cartea "Psihologia în textele Sfintei Scripturi", Prof. Univ. Dr. Pavel Chirilă, Ieromonah Teofan Munteanu, Editura Christiana, București, 2012.

** *Pavel Chirilă, Prof. Univ. Dr., Fundația „Sf. Irina” București.*

*** *Teofan Munteanu, Ieromonah, Preot duhovnic la Mănăstirea Nera.*

Este cazul Apostolului Pavel, căruia Dumnezeu i S-a descoperit „spre convertire” pe drumul Damascului; este cazul celor trei apostoli care au văzut pe Tabor „Împărăția lui Dumnezeu în slavă” înainte de a fi botezați¹.

Psihoterapia creștină se adresează spre vindecare tuturor oamenilor, nu numai creștinilor, căci „cei lipsiți de slava numelui de creștin nu sunt lipsiți de cealaltă slavă, pe care au primit-o când au fost zidiți: ei sunt chipul lui Dumnezeu”².

Psihoterapia religioasă trebuie luată în considerare și pentru simplul motiv că cea mai mare parte a oamenilor sunt religioși, nu ateii, iar „la omul credincios suferința se împletește strâns cu religiozitatea lui”³.

Toate evidențele și statisticile recunosc că majoritatea oamenilor sunt religioși. Aceasta înseamnă că pe baza convingerilor și credințelor religioase, ei se exprimă, iau decizii, stabilesc relații interumane și au o anumită morală care stă la baza sistemului lor de valori.

Dar dacă consultăm marile tratate de psihologie promovate de Școala Academică, vedem că Dumnezeu este exclus cu obstință din textele lor.

Textul de la *Ieremia* asociază „a nu-L cunoaște pe Domnul” cu a fi desfrânat, defăimător, mincinos și „a trece de la rău la mai rău”. Pentru vremea noastră, aceasta este cu atât mai grav cu cât suntem la câteva mii de ani după ce Dumnezeu ni S-a descoperit.

De exemplu, în Larousse, *Marele dicționar al psihologiei* (Editura Trei, București, 2006), pe parcursul celor 1358 pagini, cuvintele *Dumnezeu, Hristos, Duhul Sfânt* – esențiale religiei creștine – nu apar niciodată.

¹ Hierotheos Vlachos, *Boala și tămăduirea sufletului în tradiția ortodoxă*, Editura Sophia, București, 2009, p. 168.

² Ignatie Briancianinov, *Despre înșelare*, Editura Egumenița, Galați, 2010, p. 143.

³ Dmitri Avdeev, *Când sufletul este bolnav*, Editura Sophia, București, 2005, p. 35.

În plus, psihologia ultimului secol a săvârșit numeroase sacri-legii și blasfemii la adresa Dumnezeuului Treimic al creștinilor.

Pentru a nu macula hârtia, căci uneori nici ea nu suportă prea mult, e suficient să cităm câteva cazuri:

- Întemeietorul psihanalizei scrie în 1913: „Regăsim în complexul Oedip originea religiei, a moralei, a societății, a artei și aceasta în deplină conformitate cu teza psihanalitică...”⁴.

Chiar făcând abstracție de incompatibilitatea morală dintre acest text și viața Bisericii pentru a cărei sfințenie și victorie S-a jertfit Fiul lui Dumnezeu pe cruce, privind deci strict epistemologic problema, e greu de dovedit și acceptat că sexologia în general și incestul în special explică și rezolvă tot tragismul suferinței și căutărilor umane, ba mai mult, că ar explica și dorul omului după Dumnezeu.

Aceste cuvinte nu puteau să fie rostite decât de către un ateu militant⁵ pentru care „realitatea lui Dumnezeu și a întregii lumi spirituale sunt proiecții psihologice, iar religia – o iluzie”⁶.

- Puțin mai târziu, un ucenic al blasfemiatorului, încă la fel de celebru ca și dascălul lui scrie: „Iahve are două mâini: dreapta este Hristos, iar stânga este Satana”⁷.

El contestă credința în Sfânta Treime și încearcă să introducă noțiunea de cuaternitate, conform căreia diavolul face parte, ca a patra persoană, din Divinitate. Mai impresionante decât deviațiile antihristice ale unor dascăli, sunt afilierea aproape idolatre la tehnicile lor ale unor generații întregi de psihoterapeuți.

Mii și mii de bolnavi dintr-un continent devenit creștin acum două mii de ani, botezați în numele Sfintei Treimi, se supun și sunt supuși unor terapii și tehnici întemeiate pe convingeri profund

⁴ Catherine Meyer, *Cartea neagră a psihanalizei*, Editura Sedcom Libris, Iași, 2009, p. 212.

⁵ Jean-Claude Larchet, *Inconștientul spiritual*, Editura Sophia, București, 2009, p. 39.

⁶ *Ibidem*, p. 40.

⁷ *Ibidem*, p. 82.

anticeștine. Avem dreptul să ne întrebăm dacă un astfel de bolnav răspunde unei psihoterapii care nu are nici o legătură cu botezul, dogma, morala, convingerile și credința lui.

Aceste două exemple exprimă realitatea din versetul care vorbește despre *urâciunea pustiirii în locul cel sfânt*⁸.

Și în versetul de la *II Corinteni* în care se spune că *dumnezeul veacului acestuia a orbit mințile necredincioșilor*⁹ e limpede că psihoterapeutul creștin trebuie să recunoască ușor pe *dumnezeul veacului acestuia* și să-i evite capcanele, rămânând în *izvorul înțelepciunii care este cu-vântul lui Dumnezeu*¹⁰.

- Toate teoriile dezvoltate până în prezent vorbesc despre psihic ca manifestare, dar nu despre suflet ca o entitate antropologică creată și trimisă de Dumnezeu și având o existență veșnică.

Treptat psihologia s-a dezvoltat ca o știință atee care refuză să facă vreo legătură între viața sufletească și Dumnezeu, învârtindu-se într-un univers materialist și miop.

Această știință atee pare ea însăși de nevindecat în împietrirea ei.

Fondatorii și promotorii ei se comportă cu vindecarea creștină ca membrii sinedriului care l-au judecat pe Ștefan acum două mii de ani: *toți cei ce ședeau în sinedriu au văzut fața lui ca o față de înger*¹¹, dar în final tot l-au condamnat și l-au omorât cu pietre.

Ei seamănă și cu cei ce nu cred din *Înțelepciunea lui Solomon*: *...dacă se minunează de putere și de lucrare, să înțeleagă din acestea cu cât este mai puternic Cel ce le-a făcut. Dar n-au cuvânt să li se ierte rătăcirea.... Că dacă au putut să adune atâta învățătură, ca să cerceteze lumea, cum n-au aflat ei mai degrabă pe Stăpânul lumii?*¹².

Ruptura între „cele două psihologii” este atât de mare încât ce spune că una nu o înțelege pe cealaltă.

⁸ Matei 24, 15

⁹ II Corinteni 4, 4.

¹⁰ Isus Sirah 1, 5.

¹¹ Fapte 6, 15.

¹² Înțelepciunea lui Solomon 13, 4-9.

În primele trei secole Biserica înainta prin lume în chip aproape tainic, neștiind nimeni că există o mică comunitate care L-a găsit pe Mesia.

O dată cu recunoașterea creștinismului ca religie oficială a Imperiului Roman „se estompează și aproape că dispar cu totul frontierele dintre comunitatea creștinilor și *lume* (în sensul biblic al cuvântului)”¹³.

Este un început al periculoasei secularizări, dar care are în el și o șansă: șansa de a-L prezenta lumii pe Marele Tămăduitor.

Vorbind oamenilor despre vindecarea prin credință și prin Biserică, ținem departe efectele secularizării și Biserica continuă să urce prin lume fără să fie maculată de efectele lumii.

Christos Yannaras vorbește despre destinul trist al omului modern, considerat „un individ cu o unitate duală neutră” ceea ce duce la „alienarea lui existențială”, căci este amăgit cu false viziuni mesianice de fericire obștească pe care i le propune „cultura individualistă a bunăstării și a consumismului”.

Singura șansă de vindecare de această stare morbidă este „adevărul existențial al unității Bisericii” unde omul și-ar găsi atât liniștea cât și nădejdea¹⁴.

Vremurile de azi sunt tulburi și nesigure, „s-a întărit cinstirea față de virtuțile firești pe care le pot avea și iudeii și păgânii... și s-a împușinat cinstirea și înțelegerea virtuților creștine”¹⁵. De aceea e o datorie de propovăduitor a promova conceptul de **psihologie creștină**.

Psihologia laică, cea fără Dumnezeu, a scos o mulțime de suflete din Biserică, căci oferă omului iluzia că sufletul lui se poate vindeca fără Dumnezeu.

Psihologia și psihoterapia fără Dumnezeu seamănă cu descrierea de la *Isaia*: *cel ce se ceartă cu Ziditorul său, ciob printre hârburile de pământ!*¹⁶.

¹³ Christos Yannaras, *Adevărul și unitatea Bisericii*, Editura Sophia, București, 2009, p. 106.

¹⁴ *Ibidem*, p. 15.

¹⁵ Ignatie Briancianinov, *Despre înșelare*, ed. cit., p. 155.

¹⁶ *Isaia* 45, 9.

Având la îndemână Sfânta Scriptură, operele Sfinților Părinți și experiența vie bimilenară a Bisericii putem învăța știința vindecării sufletești prin ochii credinței.

A practica o psihoterapie creștină înseamnă a răspunde oricui *vă cere socoteală despre nădejdea voastră, dar cu blândețe și cu frică, având cuget curat, ca, tocmai în ceea ce sunteți clevețiți, să iasă de rușine cei ce grăiesc de rău purtarea voastră cea bună întru Hristos*¹⁷.

În felul acesta psihoterapeutul creștin devine nu numai un tămăduitor, ci și un martor al Evangheliei Învierii. Căci el practică și propune o psihoterapie într-un sistem dogmatic și moral unde moartea nu există.

Moise nu va muri pur și simplu, ci *se va adăuga la poporul lui*¹⁸.

Apostolul Petru, ca unul ce a văzut slava Lui, promite credincioșilor că îi va ajuta cu propovăduirea și după plecarea lui din lumea aceasta: *Dar mă voi sili ca, și după plecarea mea, să vă amintiți neconținut de acestea*¹⁹.

H. Vlachos avertizează că psihoterapia ortodoxă trebuie să fie practică de către „oameni care sunt purtători ai revelației”. Altfel există riscul periculos al secularizării ei.

Psihoterapia ortodoxă nu este o simplă alternativă terapeutică sau o *second opinion*; ea este cea mai veche metodă de a-L căuta și descoperi pe Dumnezeu și de a ne vindeca „în El”²⁰.

Psihoterapia religioasă creștin-ortodoxă există. Ea are câteva precepte și reguli de aur:

1. Omul este o ființă creată. Sufletul este nemuritor. Prin actul creației el este legat indisolubil și veșnic de Dumnezeu. Prin libertatea absolută cu care Creatorul l-a înzestrat, sufletul se poate despărta de Dumnezeu riscând suferința temporară sau veșnică.

¹⁷ I Petru 3, 15-16.

¹⁸ Numerii 27, 13.

¹⁹ II Petru 1, 15.

²⁰ Hierotheos Vlachos, *Psihologia existențialistă și psihoterapia ortodoxă*, Editura Bizantină, București, 2007, pp. 77-78.

Psihoterapia creștină este strigătul unui act terapeutic eclezial de a întoarce sufletul spre Creator și a-l face să evolueze spre El.

Dacă psalmistul David îi spune lui Dumnezeu: *Tu m-ai alcătuit în pântecele maicii mele*²¹, este normal să alerg spre El.

Iar în altă parte David zice: *Spre Tine m-am aruncat de la naștere, din pântecele maicii mele Dumnezeuul meu ești Tu*.²²

Ecuția vindecării este foarte simplă: Dumnezeu l-a făcut pe om după chipul²³ și asemănarea Sa²⁴: chipul lui Dumnezeu în om este puterea incoruptibilă și indestructibilă de a se vindeca, și asemănarea este efortul prin rugăciune și asceză în a conlucra cu harul lui Dumnezeu pentru a se lumina și a se îndumnezei.

Sfântul Ioan Gură de Aur spune că vindecarea sufletească este mult mai ușoară decât cea trupească.

*Sufletul cercetează toate cămările trupului*²⁵. Se poate spune că sufletul conține trupul. Trup unic, suflet unic.

„Sufletul poate aduna și influența prin trup întreaga lume”²⁶. Iar pe de altă parte, „simte și se ancorează în ordinea superioară”²⁷.

Astăzi, ca și în trecut, iscodirile atee, anticreștine, pseudoreligioase, pseudocreștine și idolatre se aprind și clamează adevărul, virtutea, vindecarea și fericirea. „Tremură cerul văzând iscodirile oamenilor”²⁸.

De aceea astăzi ca și altădată psihoterapia ortodoxă trebuie să strige de pe acoperișuri că vindecarea este Hristos.

²¹ Psalm 138, 13.

²² Psalm 21, 10.

²³ Facerea 1, 27.

²⁴ Iacov 3, 9.

²⁵ Pilde 20, 27.

²⁶ Dumitru Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române [în continuare: EIBMBOR], București, 1996, vol. I, p. 258.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ Irénée Hausherr, *Plânsul și străpungerea inimii la Părinții răsăriteni*, Editura Deisis, Sibiu, 2009, p. 162.

2. Există cauze spirituale ale bolilor trupești și bolilor sufletești.

Aceste cauze se referă la relația omului cu Dumnezeu.

Aceasta înseamnă că metodică și calea vindecării trebuie să fie tot spirituală și nu „simplu psihologică”.

Imperfecțiunea și suferința persoanei umane nu este de la Creație, ci de la cădere. De aceea „vindecare” înseamnă și „ridicare”. Sfântul Ioan Scărarul zice: „Ai căzut. Ridică-te!”

În Sfânta Scriptură Dumnezeu este numit atributiv *Cel ce vindecă toate bolile tale*²⁹, iar în altă parte *Cel ce vindecă pe cei zdrobiți cu inima*³⁰.

Întâmplările Exodului au fost *preînchipuiri ale viitorului* și au fost scrise *spre povățuirea noastră...*

Ieșirea din Țara Robiei spre Țara Făgăduinței este un drum al vindecării. Pe acest drum – ca și pe acela – nu ne este îngăduit:

- nici să ne facem închinători la idoli;
- nici să desfrânăm;
- nici să ispitim pe Domnul;
- nici să cârtim³¹.

În Noul Testament sunt relatate mai multe vindecări „punctuale” în care cel bolnav sau comunitatea cer și se roagă pentru vindecare.

Dar există pasaje în care se arată cum Mântuitorul a vindecat *mulțimile* sau *pe toți bolnavii* fără ca aceștia să ceară³²;

Cu atât mai mult Mântuitorul vine când Îl chemăm: *...puterea Domnului nostru va fi cu cei Care Îl caută*³³.

3. Psihoterapia creștină nu se adresează numai creștinilor. Păgânii³⁴ și vrăjmașii³⁵ Domnului au acces la vindecare prin El.

*Domnul sprijină pe toți cei care cad*³⁶... *Ne-am pus nădejde în Dumnezeu cel viu Care este Mântuitorul tuturor oamenilor, mai ales al creștinilor*³⁷.

²⁹ Psalm 102, 3.

³⁰ Psalm 146, 3.

³¹ I Corinteni 10, 10.

³² Luca 7, 20-22; Matei 14,14.

³³ III Ezdra 8, 54.

³⁴ Matei 8, 5-13.

³⁵ Luca 22, 50-51.

³⁶ Psalm 144, 14.

³⁷ I Timotei 4,10.

Psihoterapeutul creștin îl asistă pe bolnavul păgân, eretic, evreu, sau vrăjmaș al Bisericii și se roagă pentru vindecarea lui cu aceeași râvnă ca pentru confracții lui.

Dar el nu cade în greșeala de a-și asuma *jugul străin* al necredincioșilor³⁸.

El poate coborî *empatic* cu bolnavul până în cele mai dense tenebre, dar păstrându-și puritatea dogmei creștine și râvna virtuților pe care le-a dobândit prin credință și asceză, ca să poată ridica pe cel bolnav la *lumina cunoștinței slavei lui Dumnezeu*³⁹.

4. Bolnavul modern și terapeutul modern au mai mare încredere în mijloacele de vindecare materiale.

Bolile psihice fiind suferințe ale sufletului și sufletul fiind imaterial, trebuie să ajutăm bolnavul să creadă în vindecarea prin rugăciune și prin cuvânt: *Cuvântul Tău, Doamne, cel ce toate le vindecă...*⁴⁰.

Grigorie Palama, citat de H. Vlachos, a definit cu precizie scopul psihoterapiei ortodoxe încă din secolul al XIV-lea: să reintegreze mintea „care a fost împrăștiată de simțuri în afara inimii”⁴¹.

5. Ca și actul medical creștin, procesul psihoterapeutic creștin este un act eclezial. El se săvârșește în Biserică de către un psihoterapeut creștin și un preot consacrat.

Vindecătorul real este Iisus Hristos, Care vindecă în Biserică, prin membrii Bisericii.

Bolnavii care sunt în Biserică sunt persoane umane în curs de vindecare.

*Domnul cercetează toate inimile și cunoaște toată mișcarea gândurilor*⁴².

În Biserică, lucrarea terapeutică se săvârșește prin medici, preoți, psihoterapeuți, mireni, monahi, diaconi.

³⁸ II Corinteni 6, 14.

³⁹ II Corinteni 4, 6.

⁴⁰ Înțelepciunea lui Solomon 16,12.

⁴¹ Hierotheos Vlachos, *Psihoterapia ortodoxă*, Editura Învierea, Timișoara, 1998, p. 127.

⁴² I Paralipomena 28, 9.

Terapeutul și bolnavul creștin aspiră la viața veșnică, în care se împlinesc toate sensurile și încercările din viața aceasta. Ioan Evangelistul ne explică de fapt ce înseamnă viața veșnică: *Să te cunoască pe Tine, Singurul Dumnezeu adevărat, și pe Iisus Hristos, pe care L-ai trimis*⁴³.

6. Psihoterapeutul creștin se adresează sufletului, nu psihicului, în primul rând pentru că sufletul este veșnic și atunci când îl cercetăm trebuie să-l cercetăm cu înfiorarea cu care cercetăm veșnicia.

Apoi sufletul este – cum spun Sfinții Părinți – prin natura lui creștin (*anima naturaliter christiana*); el are nostalgia sănătății primordiale și el este cel care evoluează spre Creator.

Sufletul înțelege ușor întrebările cercetării noastre, se supune anamnezei noastre și – în același timp – este deschis spre a primi vindecarea prin pronia divină.

Sufletul este *cineva*, nu ceva (D. Stăniloae)⁴⁴.

Omul nu poate da nimic în schimb pentru sufletul său, care este mai prețios decât lumea întreagă.⁴⁵

Psihoterapia creștină își ierarhizează valorile în funcție de șansele de înaintare a sufletului, nu în funcție de „a te simți bine”.

Cercetarea sufletului este o cercetare eficientă, căci *sufletul omului obișnuiește a vesti pe om mai mult decât șapte iscoade*⁴⁶.

Psalmistul ne încredințează o dată în plus că sufletul vine de la Dumnezeu și în acealși timp este în mâinile Lui⁴⁷.

*Legea Domnului e fără prihană, întoarce sufletele*⁴⁸. Iar cei ce suferă după voia lui Dumnezeu, să-și încredințeze Lui, credinciosului ziditor, sufletele lor săvârșind fapte bune⁴⁹.

⁴³ Ioan 17, 3.

⁴⁴ D. Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, ed. cit., vol. I, p. 257.

⁴⁵ Matei 16, 26.

⁴⁶ Isus Sirah 37,18.

⁴⁷ Psalm 65, 7-8, Psalm 61, 5, Psalm 118, 109.

⁴⁸ Psalm 18, 8.

⁴⁹ I Petru 4,19.

7. Fiecare disciplină terapeutică are o carte de căpătâi după care maștrii îi învață pe ucenici și prin care se transmite experiența anterioară.

Cartea de căpătâi a psihoterapeutului creștin este Sfânta Scriptură, Cartea Cărților, adică – după toate statisticile – cea mai citită carte din lume. Cartea aceasta mărturisește totul despre vindecare, cele poruncite, cele văzute, cele auzite, cele întâmplare, cele viitoare.

Apostolii mărturiseau: *Căci noi nu putem să nu vorbim despre cele ce am văzut și am auzit*⁵⁰.

Ioan ne îndeamnă: *Cercetați Scripturile, că în ele aveți viața veșnică*⁵¹.

În timpul care se scurge istoric, determinat, finit, evenimentele din Creație sunt unice.

Sfânta Scriptură este o istorie a evenimentelor unice din viața persoanei și a comunității umane.

Hristos S-a întrupat, S-a jertfit pe cruce, a înviat, S-a înălțat la Cer. Sfânta Scriptură ne înfățișează pe Iisus Hristos ca *unică temelie*: *Nimeni nu poate pune altă temelie...*⁵².

Pentru om, Scriptura este cartea desăvârșirii: *Toată Scriptura este insuflată de Dumnezeu și de folos spre învățătură, spre mustrare, spre îndreptare, spre înțeleptirea cea întru dreptate, astfel ca omul lui Dumnezeu să fie desăvârșit, bine pregătit pentru orice lucru bun*⁵³.

Abordarea religioasă a persoanei umane și a suferinței psihice este descrisă în toată profunzimea ei – analitic și terapeutic – în Epistola către Evrei: *Căci cuvântul lui Dumnezeu e viu și lucrător și mai ascutit decât orice sabie cu două tăișuri, și pătrunde până la despărțirea sufletului și duhului, dintre încheieturi și măduva, și destoinic este să judece simțirile și cugetările inimii*⁵⁴.

8. Actul terapeutic care atinge vindecarea nu este nici pasiv, nici magic. El presupune un efort spiritual și ascetic, căci este un

⁵⁰ Fapte 4, 20.

⁵¹ Ioan 5, 39.

⁵² I Corinteni 3, 11.

⁵³ II Timotei 3, 16-17.

⁵⁴ Evrei 4, 12.

act măreț, *plin de slavă*⁵⁵. așa cum a fost exodul spre Țara Făgăduinței, căci *împreună-lucrători cu Dumnezeu suntem*⁵⁶.

Conlucrarea noastră este imperios necesară astfel:

- Psihoterapeutul ortodox trezește în bolnav conștiința că Hristos a murit pentru noi. Este un pas enorm pe care amândoi – psihoterapeut și bolnav – îl fac spre vindecare. Căci în măsura în care purtăm în trup omorârea lui Iisus, viața lui Iisus se arată *în trupul nostru cel muritor*⁵⁷.

- Puterea omului – atât a terapeutului, cât și a bolnavului – nu există în afara lui Dumnezeu. Psihoterapia ortodoxă își bazează orice demers și orice gest terapeutic pe acest fundament: *Puterea mea în Tine o voi păzi*...⁵⁸.

Vindecarea în sensul conceptului de medicină și psihologie creștină nu înseamnă numai dispariția unor simptome neconfortabile, ci recăștigarea „firii inițiale”.

Procesul terapeutic presupune convertirea aceluiași energii sufletești dinlăuntrul omului, care au lucrat „patogenic”, spre o lucrare terapeutică, curățitoare; vindecarea nu trebuie înțeleasă ca suma unor efecte sau energii noi aduse din afară, care să dea o stare de bine, ci ca un travaliu aproape continuu.

Mai mult, adevăratul scop nu este scăparea de patimi (sau scăparea de patimi în sine), ci dobândirea comuniunii cu Dumnezeu, adică „reîntoarcerea în siguranță în patrie”⁵⁹.

Cât timp este omul în viață el e ca o ființă pe culmea unui val. Riscul de a cădea este major. Învățăm asta din viața Apostolului Petru. El, care pe Tabor a văzut Împărăția lui Dumnezeu, patruzeci de zile mai târziu s-a dezis de Mântuitorul.

⁵⁵ *Înțelepciunea lui Solomon* 18, 3.

⁵⁶ *I Corinteni* 3, 9.

⁵⁷ *II Corinteni* 4, 11.

⁵⁸ *Psalms* 58, 10.

⁵⁹ Vasilios Thermos, *Om la orizont! Psihologia și psihiatria ortodoxă*, Editura Sophia, București, 2010, p. 50.

În același timp aflăm din textele evanghelice cât de minunată și de pilduitoare a fost întoarcerea lui prin pocăință.

Căderea omului s-a petrecut în sânul creației și vindecarea lui tot în sânul creației are loc, căci *Duhul lui Dumnezeu umple lumea și aude orice șoaptă*⁶⁰, inclusiv orice șoaptă a suferinței, iar făptura toată *împreună suspină și împreună are dureri până acum*⁶¹.

Mistica legăturii indisolubile și absolute dintre om și Dumnezeu este exprimată încă în Vechiul Testament, unde exodul simbolizează evadarea din robie și vindecarea spre și în Țara Făgăduinței: *Zis-a Moise către Domnul: Dacă nu mergi Tu însuși cu noi, atunci să nu ne scoți de aici*⁶².

Acest verset exprimă foarte bine sensul vindecării *cu* Dumnezeu, *prin* Dumnezeu și *în* Dumnezeu.

Victoria exodului finalizată în Țara Făgăduinței se datorează faptului că evoluția lor avea un sens.

O caracteristică a patologiei contemporane este ceea ce Zorin numește „șocul ontologic”⁶³, adică o viață lipsită de sens, exprimat în clinică prin apatie, întristare, anestezie afectivă, frică; omul atins de această stare *conștientizează și resimte* lipsa de sens ca pe o dramă cu accente de acutizare.

Terapeutul ortodox este doctorul care descoperă sensul, adică pe Hristos, în Care se împlinește vindecarea.

Un terapeut-om nu înțelege întotdeauna sufletul (psihicul) bolnavului din fața lui, sau în orice caz numai după o apropiere oarecare.

Psalmistul Îi spune Domnului: *Doamne, cercetatu-m-ai și m-ai cunoscut.... Tu ai priceput gândurile mele de departe*⁶⁴.

⁶⁰ Înțelepciunea lui Solomon 1, 7-9.

⁶¹ Romani, 8, 22.

⁶² Ieșirea 33, 15.

⁶³ Konstantin V. Zorin, *Scoală-te și umblă! Pași spre însănătoșire*, Editura Sophia, București, 2009, p. 225.

⁶⁴ Psalm 138, 1-2.

De aceea psihoterapeutul ortodox se roagă pentru bolnavii lui și se folosește de cunoașterea prin credință.

Psihoterapia ortodoxă este eficientă prin credința în Iisus Hristos cel întrupat. Orice duh sau prooroc care nu mărturisește că Iisus Hristos a venit în trup este duhul lui antihrist și prooroc mincinos și ei lucrează în lume.

Dacă Hristos n-ar fi venit în trup, suferința și moartea n-ar fi putut fi asumată, suferința și moartea n-ar fi putut fi învinse.

Creștinii, adică cei ce cred că Hristos a venit în trup, cei ce operează cu psihoterapia ortodoxă și Îl cheamă pe Mântuitorul alături, pe crucea suferinței lor au șanse maxime de vindecare căci Ioan le spune: ... *mai mare este Cel ce e în voi decât cel ce este în lume*⁶⁵.

În persoana Mântuitorului, cele două firi – dumnezeiască și omenească – comunică și conlucrează. Când Mântuitorul poartă în trupul Lui *suferințele și neputințele noastre*, atingerea de firea dumnezeiască operează vindecarea.

Dar pentru aceasta, ca Domnul să fie aproape, trebuie să-L chemăm *întru adevăr*⁶⁶.

Deci demn de reținut și pentru bolnav, și pentru terapeut este că nu orice chemare reușește, ci numai cea *întru adevăr*...

Pentru aceea *noi stăm cu ochii ațintiți asupra lui Iisus*⁶⁷.

Iar dacă e să ne întoarcem la Vechiul Testament, Isus Sirah în înțelepciunea lui știe că *Prin El – Dumnezeu Tatăl – toate ajung la țelul lor*⁶⁸.

Psihoterapeutul ortodox ar trebui încă să știe:

- *Dacă rămâneți întru Mine și cuvintele Mele rămân în voi, cereți ceea ce voiți și se va da vouă*⁶⁹.

- Suferința noastră trebuie să ne ducă cu gândul și să ne ajute să resimțim în trupul nostru *patimile lui Hristos*.

⁶⁵ I Ioan 4, 4.

⁶⁶ Psalm 144, 18.

⁶⁷ Evrei 12, 2.

⁶⁸ Isus Sirah 43, 30.

⁶⁹ Ioan 15, 7.

În măsura în care *prisosesc pătimirile lui Hristos întru noi, așa prisosește prin Hristos și mângâierea noastră*⁷⁰:

- Nu există nici înțelepciune, nici pricepere și nici sfat care să aibă putere înaintea Domnului⁷¹;

- Calea Domnului – legată organic de Adevăr și de Viață –, deși este unică, lucrează antinomic, având efecte antinomice: *este întăritura pentru cel desăvârșit și prăbușire pentru cei ce săvârșesc fărădelege*⁷².

- *Înfățișează Domnului lucrările tale...*⁷³.

9. Psihoterapia ortodoxă nu a avut și probabil nu va avea soarta unei metode renumite, laudate și plasate în topul clasamentelor lummești.

Ca și Biserica însăși, terapia conceptului de medicină și psihologie creștină va străbate ca „singurătatea apostolului”⁷⁴ mileniu după mileniu, fără să poată fi înfrântă vreodată.

Această putere izvorăște din salvările personale ale fiecărui suflet care evoluează mântuit spre veșnicie. Experiența personală cu Domnul și vindecarea personală prin Domnul și Biserica Lui, nu poate fi contestată sau anulată de nimeni și de nici o statistică.

Apostolul Pavel e mare „cât Mediterana”, spune Petre Țuțea, dar iudeii ziceau în vremea aceea: ... *am aflat pe omul acesta ca o ciu-mă*⁷⁵.

Religia creștină – esențialmente mesianică și mântuitoare – este caracterizată în *Faptele Apostolilor* ca *eres căruia pretutindeni i se stă împotrivă*⁷⁶.

Psihoterapeutul și medicul creștin să nu se mire dacă li se va sta împotrivă.

⁷⁰ II Corinteni 1, 5.

⁷¹ Pilde 21, 30.

⁷² Pilde 10, 29.

⁷³ Pilde 16, 3.

⁷⁴ II Timotei 4, 16.

⁷⁵ Fapte 24, 5.

⁷⁶ Fapte 28, 22.

Iudeii din Tesalonic vorbesc despre Pavel și Timotei ca despre *cei ce au tulburat lumea*⁷⁷, iar uneori iudeii s-au asociat cu păgânii împotriva apostolilor⁷⁸.

Conceptul de medicină și psihologie creștină este centrat pe *persoană*. Din această cauză nu poate fi subminat nici din interior, nici din exterior.

10. Dacă psihoterapeutul nu este un om din Biserică, el nu poate (nu are cum) să practice psihoterapia ortodoxă, căci a folosi în chip magic numele Mântuitorului este și păcat și periculos⁷⁹.

Psihologia laică și psihologii atei sau indiferenți religios, înțeleg greu psihologia religioasă sau chiar nu o înțeleg. Ei nu pot înțelege cum un om credincios poate avea o inserție socială perfectă, ori chiar să ajungă la anumite performanțe și în același timp să creadă și să se raporteze la o serie de valori și convingeri duhovnicești care nu sunt din lumea aceasta, nici din timpul acesta.

Cât de greu îi este unui ateu să considere drept normalitate versetul din *Apocalipsă* *El vine cu norii....*⁸⁰ sau cât de greu îi este unui psiholog ateu să creadă că este „normal psihic” creștinul care înainte de Împărtășanie citește în Rugăciunea a treia: „... binevoiește să Te întâmpin și eu pe nori, pe Tine, Judecătorul și Făcătorul meu, împreună cu toți sfinții Tăi...”⁸¹.

E ca și cum ar exista două lumi paralele care se intersectează în chip aleatoriu.

Există și cazuri în care psihoterapeutul ateu sau indiferent religios poate avea beneficiu terapeutic de la bolnav.

Terapeutul ortodox, în schimb, îi poate ajuta să se vindece pe păgâni, eretici, iudei, atei, căci Domnul voiește ca *toți acei oameni să se mântuiască și la cunoștința adevărului să vină*⁸².

⁷⁷ *Fapte* 17, 6.

⁷⁸ *Fapte* 14, 4-5.

⁷⁹ *Fapte* 19, 13-16.

⁸⁰ *Apocalipsa* 1, 7.

⁸¹ *Din Ceaslov*.

⁸² *I Timotei* 2, 4

Pe cei credincioși terapeutul ortodox îi ajută mai mult, căci cu ei – fie iudeu, elin, rob, liber, bărbat, femeie – este *una în Iisus Hristos*⁸³.

Iar în altă parte Scriptura zice despre Hristos că este *Mântuitorul tuturor oamenilor, mai ales al credincioșilor*⁸⁴.

De ce lucrează terapeutul ortodox – cel care a experimentat credința și roadele ei – cu atâta râvnă? Pentru că el zice ca Apostolii Petru și Ioan: *...noi nu putem să nu vorbim de cele ce am văzut și am auzit*⁸⁵.

Om din Biserică fiind, terapeutul ortodox înțelege că *a vindeca* este un dar prin Duhul Sfânt, *a sluji* este de la Domnul și *a lucra* este de la Dumnezeu, *Care lucrează toate în toți*⁸⁶.

11. Bolnavul și terapeutul au în minte mereu cuvintele Psalmistului despre Domnul:

*Dumnezeul meu,
Ajutorul meu,
Sprijinatorul meu,
Mila mea*⁸⁷.

12. Regula de aur, principeș, a psihoterapiei ortodoxe este trezirea pocăinței în sufletul bolnavului din fața noastră. Pocăința este începutul, mijlocul și izbânda vindecării. Dacă pocăința este continuă, atunci și vindecarea este continuă, adică bolnavul va trăi acel miracol în care vindecarea este continuă.

Cei ce se pocăiesc au *parte cu cei ce s-au sfințit prin credința în Mine*⁸⁸, îi spune Mântuitorul lui Pavel pe drumul Damascului.

Pocăința rămâne înainte de moarte chiar singura salvatoare, căci a ne manifesta iubirea și a face fapte bune nu mai putem. Dar a experia pocăința este posibil și salvator până în clipa când sufletul părăsește trupul.

⁸³ Galateni 3, 28.

⁸⁴ I Timotei 4, 10.

⁸⁵ Fapte 4, 20.

⁸⁶ I Corinteni 12, 6.

⁸⁷ Psalm 58, 21.

⁸⁸ Fapte 26, 18.

Dr. D. Avdeev mărturisește că a întâlnit bolnavi în viață lui care psihic „evolau prost”, iar duhovnicește „evolau foarte bine”, sau „din ce în ce mai bine”. Este cazul unde cele două psihoterapii – laică și religioasă – se detașează și se reflectă puternic distincte una față de alta, de neînțeles după toate rațiunile scolastice sau academice, dar foarte ușor de înțeles după rațiunile duhovnicești.⁸⁹

În fine, remarcăm faptul că psihoterapeutul ortodox are a se confrunta cu trei extinse și dureroase procese psihice:

Teama, frica patologică apărută din greșelile noastre și stimulate de demoni. Când Domnul, după cădere, îl întreabă pe primul om *Adame, unde ești?*, acesta răspunde: ... *m-am temut*⁹⁰. Psihoterapeutul trebuie să-l ajute pe bolnav să-și înlocuiască „frica pentru că a greșit” cu „frica de a nu greși”.

Deznădejdea este o moarte prematură a sufletului care își amintește de *răutățile pe care le-am făcut*, dar fără să se pocăiască⁹¹.

Bucuria falsă născută în sufletul care crede că se poate bucura cu valori materiale. Pe unul ca acesta Scriptura îl face nebun⁹². Între el și un martir care moare cu bucurie pentru Hristos distanța este enormă.

Psihoterapeutul ortodox nu se oprește din demersul lui. El îl asistă pe bolnav până la moarte, și dincolo....

Oamenii doresc să scape de patimi pentru că ele generează suferințe. Dar scopul ultim al psihoterapiei ortodoxe nu este „slobozirea de patimi, ci dobândirea comuniunii cu Dumnezeu”⁹³.

Să nu ne mirăm că există și vor exista contestatari ai psihologiei creștine: *De aceea lumea nu ne cunoaște, fiindcă nu L-au cunoscut nici pe El*⁹⁴.

⁸⁹ Dr. Dimitri Avdeev, *Probleme actuale ale psihoterapiei ortodoxe*, Editura Sophia, București, 2007, p. 137.

⁹⁰ *Facerea* 3, 9-10.

⁹¹ *I Macabei* 6, 1-16.

⁹² *Luca* 12, 19-21.

⁹³ H. Vlachos, *Psihoterapia ortodoxă*, ed. cit., p. 310.

⁹⁴ *I Ioan* 3, 1.

Concluzii

Omul este o ființă creată.

Dar omul este și o ființă căzută.

După cădere Dumnezeu a zis: *Adame, unde ești?* Și omul a răspuns: *Am auzit glasul Tău în rai și m-am temut...* Acest „m-am temut” a fost primul strigăt de suferință al omului pe pământ.

Există cauze spirituale ale bolilor:

- păcatele,
- necredința,
- profilaxia trufiei,
- pentru ca să se arate lucrarea și puterea lui Dumnezeu, prin vindecare,
- recăderea,
- încercarea,
- luarea împărtășaniei cu nevrednicie,
- demonizarea,
- idolatria.

Dumnezeu Creatorul – Tatăl, Fiul și Sfântul Duh – este un Dumnezeu al vindecării.

Sufletul se vindecă mai ușor decât trupul.

Vindecarea începe prin pocăință, prin conștiința că suntem ființă căzută, prin căutarea și găsirea cauzelor spirituale ale bolilor, prin asumare, și se continuă prin credință, prin asceză și prin practicarea virtuților.

Nu e cu putință a ne vindeca până nu îi iertăm pe toți cei care ne-au greșit. Frica pentru că am greșit este o frică patologică, adică aduce suferință.

Frica de Domnul este începutul înțelepciunii. Ea este frica pentru a nu greși și este o frică sfântă.

Hristos este Marele Tămăduitor. El a zis: *Fără Mine nu puteți face nimic.*

Actul medical creștin este un act eclezial.

Vindecarea este un proces continuu.

Oamenii – deși provin dintr-o ființă căzută – au fost creați să fie sfinți și fii ai lui Dumnezeu. Acest adevăr explică drama suferinței umane și – deopotrivă – șansa absolută de vindecare.

Tainele – modalități de dăruire a lui Hristos credincioșilor

*Valer Bel**

Noțiunea de taină

Noțiunea de Taină are, în teologie, o dublă semnificație, cu strânsă legătură între cele două: una este aceea care se acoperă cu termenul de «mister», ceea ce este necunoscut sau necuprins cu mintea. În acest sens, toate actele Revelației lui Dumnezeu sunt «taine», care ne descoperă doar parțial pe Dumnezeu în lucrarea lui mântuitoare, atât cât Dumnezeu consideră necesar pentru mântuirea noastră. Iconomia mântuirii în Hristos este numită, în acest sens, «taina dreptei credințe» (1 Tim. 3,16), «taina voii Sale» (Ef. 1,9) sau «Taina cea din veac ascunsă și de îngeri neștiută», (Troparul Născătoare de Dumnezeu, glas 4). Tot în acest sens, vorbim de taina lui Dumnezeu și a lucrării Lui, taina omului și taina creației și incapacitatea noastră de a le cunoaște și a le înțelege.

În cel de-al doilea înțeles, care se întemeiază în primul, Taina este comunicarea sau împărtășirea harului mântuitor, prilejuită de preot, în cadrul unei rânduieli liturgice în care sunt incluse și realități materiale. În acest înțeles, Tainele, în număr de șapte, sunt mijloace de trecere a vieții lui Hristos, Cel răstignit și înviat, în viața credincioșilor, în momentele fundamentale ale vieții lor, pentru a-i ridica și susține pe calea Împărăției lui Dumnezeu. În fiecare dintre Tainele Bisericii, aceeași taină unică a mântuirii în Hristos devine realitate și este aplicată unui moment concret al existenței umane;

* Valer Bel, Pr. Prof. Univ. Dr., Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca.

aceeași prezență mântuitoare a lui Hristos este împărtășită prin Duhul Sfânt în toate Tainele Bisericii, în funcție însă de necesitățile din momentele principale ale vieții primitorilor. În acest sens, Tainele sunt eminamente creștine, ele sunt lucrarea eficace a harului, care ni se împărtășește prin umanitatea îndumnezeită a lui Hristos, ca anticipare a Împărăției Sale eshatologice, printr-un rit de sfințire săvârșit de slujitorii Bisericii în și prin puterea Duhului Sfânt.

Baza creațională a Tainelor

Taină este prezența și lucrarea lui Dumnezeu în creație și unirea Lui cu aceasta, unire care începe prin actul creației, creația fiind chemată să se desăvârșească prin mișcarea ei spre starea în care «Dumnezeu va fi totul întru toate» (1 Cor. 15, 28).

Creația are, de la început, un sens eshatologic, ea este menită să fie ridicată într-o stare nouă de existență, transfigurată de Duhul lui Hristos; ea este chemată la o stare ultimă de transfigurare, dincolo de istorie, stare care constituie obiectul rugăciunii și nădejzii creștine: «vină împărăția Ta» (Mt. 6,10).

O poziție centrală în cadrul acestei mișcări și uniri o are omul, chipul nemuritor al lui Dumnezeu, în care culminează întreaga creație. Omul este chipul lui Dumnezeu și mediul principal de realizare a destinației eshatologice a creației, întrucât în el culminează și este sintetizată creația; în el este unit spiritul cu materia. Omul este, prin aceasta, capul conștient al țesăturii raționale și unitare a lumii create, pe care o depășește prin aspirație și gândire, participând la Dumnezeu însuși și fiind deschis spre El. Prin om, se accentuează, în mod special, lucrarea lui Dumnezeu în creație și unirea Lui cu acesta, în vederea spiritualizării și transfigurării ei în perspectivă eshatologică. În baza creației, Dumnezeu lucrează prin cosmos și omul, de asemenea, lucrează prin cosmos, unindu-și lucrarea sa cu lucrarea lui Dumnezeu. Posibilitatea acestei lucrări este dată de structura rațională a creației, care a fost adusă la existență prin Cuvântul sau Logosul lui Dumnezeu. În structura rațională a creației,

pe de o parte, și posibilitatea lucrării lui Dumnezeu și a omului prin creație, pe de altă parte, este dată și baza creațională sau «naturală» a Tainelor, adică faptul că lucrarea sau harul lui Dumnezeu se comunică prin om și prin elementele creației¹.

Baza hristologică și eclesiologică a Tainelor

Omul, care a devenit, prin excelență, mediul lucrării lui Dumnezeu în creație asupra materiei și a celorlalți oameni, este Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu întrupat. Întruparea Cuvântului lui Dumnezeu este, mai întâi, revelarea comuniunii autentice dintre Creator și creatură. Dumnezeu nu săvârșește mântuirea, desăvârșirea și îndumnezeirea omului și a creației numai prin Logosul Său, prezent în creație de la început, ci prin Cel care și-a asumat «trupul păcatului». Prin Întrupare, Logosul lui Dumnezeu este prezent în lume și în istorie într-un mod cu totul nou. În Iisus Hristos se realizează, astfel, o nouă Taină a unei uniri și mai strânse între Creator și creatură.

Este taina iubirii kenotice a lui Dumnezeu, Taina lui Hristos sau Taina mântuirii în Persoană, în care are loc unirea maximă a lui Dumnezeu și a omului².

Fiul lui Dumnezeu s-a făcut om, pentru ca, prin firea umană personalizată în El, să se unească mai strâns cu toate persoanele umane și cu toată creația, cu care omul este legat prin firea lui. În același timp, întruparea Fiului a restaurat și a amplificat toate potențele omului, de mijlocitor între Dumnezeu și creație, făcându-l pe om cel mai adecvat mediu al puterii unificatoare a Logosului în creație, al Cărui chip este omul. Însușirile Sale divine, străbătute de iubire jertfelnică, își găsesc, în virtuțile omului și în capacitatea acestuia de iubire și dăruire față de Dumnezeu și de semenii, forma

¹ Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 3, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1978, pp. 9-10.

² Valer Bel, *Unitatea Bisericii în teologia contemporană. Studiu interconfesional - ecumenic*, Ed. Limes, Cluj-Napoca, 2003, p. 170.

cea mai eficientă pentru comuniunea oamenilor cu Dumnezeu și întreolaltă. Prin faptul că s-a făcut El însuși ipostasul naturii umane, cu deschiderea lui dumnezeiască spre toată realitatea creată și cu capacitatea Lui supremă de comuniune umană, a făcut din umanitatea asumată mijlocul de unire și mediul de îndumnezeire a tuturor oamenilor și a creației³. Prin asumarea firii omenești, marcată istoric și alterată de păcat, prin lucrarea, în istorie, a Fiului întrupat, prin ascultarea, până la moartea pe cruce (Filip. 2, 7-11), prin învierea și înălțarea lui Hristos s-a împlinit opera de mântuire universală și Duhul Sfânt, Duhul lui Hristos a fost trimis în lume, fiind, de atunci, prezent în ea, cum n-a mai fost înainte. Prin pogorârea Duhului Sfânt, se naște, în lume, o realitate nouă, o comunitate umană, care are ca fundament și ca purtător al ei pe Fiul lui Dumnezeu cel întrupat, prin Care se comunică lumii viața și iubirea nesfârșită a lui Dumnezeu. Pogorârea Duhului Sfânt marchează actul trecerii de la lucrarea mântuitoare a lui Hristos, în umanitatea Sa personală, la extinderea acestei lucrări în celelalte ființe umane, prin care se naște Biserica. Coborârea Duhului Sfânt este cea care aduce la existență Biserica, punând începutul sălășluirii lui Hristos, cu trupul Său îndumnezeit, în oameni. Biserica este noua realitate, care intră în lume ca extindere a lucrării mântuitoare a lui Hristos, prin Duhul Sfânt în oameni⁴.

„Biserica este, astfel, a treia Taină, în care Dumnezeu-Cuvântul restabilește și ridică, la o treaptă mai accentuată, unirea Sa cu lumea, înființată prin actul creației, dar slăbită prin păcatul omului”⁵.

Taina Bisericii este strâns legată de Taina lui Hristos, ea este extensiunea Tainei lui Hristos. Hristos este Capul real sau ipostasul fundamental al Bisericii, pe care o constituie și o susține, impri-mând continuu viața lui în oamenii sau în membrii ei, ca să-i înalțe la comuniunea de viață și iubire veșnică a Sfintei Treimi.

³ D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, pp. 12-13.

⁴ D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 2, pp. 195-196, 207.

⁵ D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 3, p. 13.

Prin Întruparea, Jertfa și Învierea lui Hristos, s-a produs ceva radical în starea și în istoria omenirii, s-a schimbat însăși condiția ontologică a existenței noastre. Prin Jertfa și Învierea Sa, Iisus Hristos ne-a introdus nu numai într-un nou mod de viață, ci și într-un nou domeniu al existenței, acela al Împărăției lui Dumnezeu, căci, în Hristos Cel înviat, viața lui Dumnezeu intră în viața omenirii, prefăcând starea ei veche într-o stare nouă și pregătindu-i starea viitoare. Cu Învierea și Înălțarea lui Hristos și Pogorârea Duhului Sfânt, viața omenirii este orientată spre Împărăție, care, într-o formă anticipată, este, deja, în mijlocul nostru, aici și acum, ca Împărăție a Duhului Sfânt⁶.

Sfintele Taine – modalități de dăruire a lui Hristos credincioșilor și a credincioșilor lui Dumnezeu

Mântuirea universală și cea personală sunt, însă, inseparabile, așa cum inseparabile sunt persoana și lucrarea mântuitoare a lui Iisus Hristos. Iisus Hristos nu este numai Răscumpărătorul, care ne-a împăcat cu Dumnezeu, prin rezolvarea juridică, exterioară, a diferendului dintre Dumnezeu și oameni, Hristos Domnul S-a revelat ca fiind „Calea, Adevărul și Viața” (In. 14,6). El este calea și scopul vieții omului. De aceea, mântuirea personală se înfăptuiește prin convertirea istoriei personale a creștinului în istoria vieții lui Hristos. Aceasta are loc prin unirea sau comuniunea lui Hristos Cel răstignit și înviat cu oamenii, care cred în El, pentru ca și ei să poată muri păcatului și învia împreună cu El. Hristos ne mântuiește, personal, pe fiecare, întrucât ne atrage în jertfa și învierea Lui, adică în dăruirea Sa lui Dumnezeu și oamenilor, pentru a ne împărtăși de viața și iubirea lui Dumnezeu, în comuniune deplină cu El.

Modalitățile principale prin care se înfăptuiește dăruirea lui Hristos oamenilor și a credincioșilor lui Dumnezeu în Iisus Hristos sunt Sfintele Taine. În Sfintele Taine, Hristos se dăruiește nouă,

⁶ Ion Bria, *Credința pe care o mărturisim*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, pp. 92-93.

credincioșilor, și ne comunică, prin Duhul Sfânt, harul mântuitor, care inițiază, menține și desăvârșește viața omului în Hristos. În Sfintele Taine se evidențiază, prin aceasta, faptul că mântuirea este, în primul rând, un dar gratuit al lui Dumnezeu: „Căci în har sunteți mântuiți, prin credință, și aceasta nu este de la voi: este darul lui Dumnezeu” (Ef. 2,8).

Sfintele Taine se întemeiază în evenimentele istorice care formează istoria mântuirii și în activitatea mântuitoare a lui Iisus Hristos, de aceea, ele sunt instituite de El, ca modalități de dăruire a Sa oamenilor sau a harului Său mântuitor credincioșilor. Biserica săvârșește Tainele pentru că Iisus Hristos, însuși, le-a săvârșit și le-a instituit, ca modalități de dăruire a Sa credincioșilor. Ele corespund cu etapele vieții lui Hristos (mântuirea universală) și ale vieții în Hristos (mântuirea personală). Există o dorință a omului de transcendere continuă. Această dorință se exprimă mai ales în momentele principale ale vieții. Harul lui Hristos în Sfintele Taine efectuează această transcendere, îl ridică pe om pe calea cu Hristos spre Împărăția lui Dumnezeu.

Biserica dăruiește, în Taine, jertfa și învierea istorică a lui Hristos, în mod sacramental și liturgic, de unde rezultă și unitatea organică dintre ele. Aceeași taină unică a mântuirii în Hristos devine realitate și este aplicată unui moment important al vieții credincioșilor. Părintele Dumitru Stăniloae scrie în acest sens: „Tainele stau într-o legătură cu jertfa lui Hristos. În toate Tainele, primim puterea de a ne jertfi, din starea de jertfă a lui Hristos. Nu din amintirea jertfei Lui de pe Golgota, căci, în acest caz, puterea și-ar da-o omul și, deci, Tainele n-ar mai fi Taine, ci dintr-o stare actuală de jertfă a Lui, care este o prelungire a predării Sale, ca om, Tatălui, predare pe care, aflându-Se El în trup, capabil să moară, a dus-o până la capăt, acceptând moartea sângeroasă; dar după moartea trupească o menține ca predare spirituală totală a umanității Sale Tatălui, pentru a fi umplută, desăvârșită, de dumnezeire, care o ține ridicată la starea de înviere, înălțare și pnevmatizare”⁷.

⁷ D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 3, p. 105.

Astfel, „toate Tainele au nu numai un caracter de Taină, ci și de jertfă, căci, în toate, Hristos se dă pentru noi și ne dă împreună cu Sine Tatălui, dar ni Se dă și nouă”⁸ pentru a ne introduce și susține în comuniunea cu Dumnezeu – Sfânta Treime.

În Taine Hristos Se dăruiește credincioșilor în realitatea lor concretă psiho-fizică

Baza Tainelor este întruparea Cuvântului și faptele Lui mântuitoare, adică faptul că El S-a făcut om, a asumat și menține, pentru totdeauna, în Ipostasul Său firea omenească, nu numai sufletul, ci și trupul omenesc, și a ridicat-o, prin actele Sale mântuitoare, la starea de îndumnezeire. Aceasta ne arată că El a venit să mântuiască omul întreg, trup și suflet, și să-l ridice la starea de îndumnezeire la care se află El ca om, „la starea bărbatului desăvârșit, la măsura vârstei deplinătății lui Hristos” (Ef.4,13). Lucrarea harului, deși tainică, îmbrățișează întreaga ființă a omului și o transformă, o desăvârșește.

Chipul lui Dumnezeu, din om, nu se mărginește numai la suflet, ci se extinde și asupra trupului. Între suflet și trup există o reciprocitate. Tot ce atinge simțurile trupului se imprimă în suflet și toate senzațiile trupului poartă în ele marca simțirii specifice a sufletului, fiindcă trupul dispune de o raționalitate interioară, prin care devine permeabil pentru lucrarea Duhului. De aceea, în raționalitatea obiectivă și în sensibilitatea trupului lui Hristos, s-a imprimat nu numai marca rațiunii și sensibilității subiective a sufletului omenesc curat al lui Hristos, ci și marca spirituală, de supremă lumină, putere și sfințenie a Dumnezeuirii. Această putere nevăzută a Dumnezeuirii lui Hristos se comunică, prin lucrarea Tainelor omului, în realitatea lui concretă, sufletului și trupului, fiindcă firea umană a lui Hristos, pnevmatizată și îndumnezeită, a rămas fire umană și are menirea să transfigureze omul în totalitatea ființei lui. Haina luminoasă adusă de Hristos este nu numai a sufletului, ci și a trupului.

⁸ Idem.

De aceea, spiritualitatea creștină ortodoxă nu se rezumă numai la idei și sentimente, nu se adresează numai sufletului și conștiinței umane, ci coboară în subconștientul omului, unde se zămislesc patimile, ca să purifice și să sfințească omul întreg.

Sfintele Taine constituie mijlocul prin care Hristos lucrează în ființa umană, prin firea Sa omenească îndumnezeită, pentru a purifica și desăvârși omul în totalitatea ființei lui. Pe plan ontologic, Tainele respectă, confirmă și transformă umanul, după chipul lui Hristos. În fiecare Taină există un aspect divin și unul uman. Cu toată slăbiciunea lui, umanul primește harul și este transformat de acesta. Hristos Cel înviat și înălțat Se face prezent în Taine, în și prin Duhul Sfânt. De aceea, toate Tainele au o epicleză, deoarece actul sacramental se realizează prin lucrarea Duhului Sfânt, care se comunică prin actul liturgic, săvârșit de preot, și, prin realitatea materială, acestea devenind vehicule ale energiilor necreate.

„De aceea – spune Părintele Dumitru Stăniloae – Taina se săvârșește la întâlnirea a două subiecte umane, deschise, prin credință, Duhului Sfânt lucrător, în ambianța Bisericii, întâlnire care se prelungește și în atingerea trupească, directă, între ele, sau prin mijlocirea unei materii. Nu materia, și nici cuvintele rostite sau gesturile săvârșite, luate în ele însele, constituie Taina, ci ea se constituie în întâlnirea în credință a celor două persoane, în ambianța Bisericii, plină de Duhul Sfânt, și în atingerea trupească între cele două persoane, odată cu mărturisirea, prin cuvinte, a acestei credințe a lor: a uneia care săvârșește Taina și a alteia care o primește”⁹.

Hristos, săvârșitorul nevăzut al Tainelor și rolul sacramental al preotului

Săvârșitorul nevăzut și adevărat al Tainelor este Hristos, Care își continuă lucrarea Sa mântuitoare în Biserică prin Duhul Sfânt. De aceea preoția, instituită prin Taina hirotoniei, de către episcop,

⁹ D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 3, p. 8.

în succesiune apostolică, reprezintă condiția indispensabilă pentru săvârșirea Tainelor. Episcopul sau preotul săvârșitor este chipul și cel care ocazionalizează lucrarea lui Hristos, arătându-se, prin aceasta, că harul mântuitor, primit în Taine, vine de la Hristos, ca un dar gratuit al Său. Săvârșitorul Tainei participă la preoția lui Hristos, în Biserică, adică lucrează în numele Lui, după ritualul stabilit de Biserică. De aceea, el trebuie să afirme clar că Taina este lucrarea și darul gratuit al lui Dumnezeu și că se află în continuitate cu Biserica apostolică, prin credință și preoție.

Baza ecclesiologică a Tainelor constă în rolul sacramental pe care preoția slujitoare îl are în raport cu Hristos și credincioșii. Preotul este organul văzut, prin care Hristos cel din Biserică lucrează în chip nevăzut, în Taine, sau acordă harul celor ce li se administrează acestea. Devenind nevăzut prin Înălțarea Sa la cer, Hristos Se folosește, pentru lucrarea Sa, asupra celor ce vor să se unească cu El și să crească în El, intrând și dezvoltându-se, spiritual, în Biserică, și de un organ personal văzut. Trăirea acestei intrări în comuniune cu Hristos este prilejuită credinciosului, în mod necesar, de o altă persoană, care are o împuternicire permanentă de la Hristos și de la Biserică, pentru ca să mijlocească comuniunea cu El, să susțină și să promoveze comuniunea credincioșilor cu Hristos și între ei.

Această misiune obiectivă, pe care o are, de la Hristos și de la Biserică, nu poate constitui o prezumție subiectivă. Numai Biserica, ca trup al lui Hristos, poate să dea o astfel de garanție obiectivă și, numai prin ea, Hristos poate împuternici pe cineva, în mod obiectiv, cu această calitate de organ vizibil de săvârșire a Tainelor. Taina Hirotoniei transmite unei persoane calitatea de episcop sau de preot săvârșitor al Tainelor, dar cei ce hirotonesesc invocă, în Taina Hirotoniei, pe Duhul Sfânt, în numele Bisericii, însoțiți fiind de comunitatea Bisericii. Preotul sau episcopul nu pot săvârși Sfânta Liturghie fără prezența poporului în Biserică, fiindcă Tainele sunt mijloc de dialog între Hristos și Biserică. Astfel, episcopul sau preotul înfățișează credincioșilor împuternicirea lui Hristos și a Bisericii, în calitate de reprezentant al lor.

Taina este mijloc de relație personală, între Hristos și Biserică, prin preot, garantul văzut al acestei relații. În mărturisirea lui de credință, primitorul Sfintei Euharistii se adresează direct lui Hristos, iar preotul, care îl împărtășește pe credincios, constată acest fapt, pronunțându-i numele: „Se împărtășește robul lui Dumnezeu (N)...”, fără să se interpună între el și Hristos. Tot astfel se întâmplă în Taina Botezului și în Taina Cununiei (Se botează... sau Se cunună...), unde preotul constată nu înfăptuirea unui fenomen impersonal, ci lucrarea directă a lui Hristos, prin Tainele unirii depline a credinciosului cu El și cu Biserica (Botezul, Mirungerea, Euharistia), prin Tainele reîntăririi celor bolnavi trupește și sufletește (Pocăința, Maslul), sau prin Tainele care acordă primitorilor harul slujirii lui Hristos (Hirotonia), sau harul legat de viața maritală (Cununia). Credinciosul are, în relația cu preotul, atât un „tu” vizibil, omenesc, ca intermediar central al comuniunii cu cei care cred în Hristos, cât și un „tu” care îi prilejuiește trăirea relației cu Hristos. Preotul îl îndeamnă, prin cuvinte și gesturi, să moară cu Hristos, față de omul cel vechi și să învieze cu El, ca om nou, spre săvârșirea faptelor bune. Gesturile sacramentale ale preotului, săvârșite în numele Bisericii și cu autoritatea lui Hristos, lucrător în ea, împlinesc, în mod real, o lucrare intenționată, pentru că însuși Hristos o împlinește văzut prin aceste gesturi. Datoria preotului este aceea de a face pe Hristos cu atât mai transparent prin viața lui proprie cu cât răspunderea lui față de Hristos îl face să se predea mai mult în această misiune, smerindu-se pe sine. Cuvintele Sfântului Apostol Pavel: „Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine” (Gal. 2,20) sau: „Fiți urmăritori mie, după cum eu sunt următor lui Hristos” sunt determinante pentru viața și misiunea preotului. Preotul este chemat la cât mai multă vrednicie personală, ca să prilejuiască trăirea relației credincioșilor cu Hristos, prin Sfintele Taine¹⁰.

¹⁰ Dumitru Popescu, *Iisus Hristos Pantocrator*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2005, pp. 305-306.

Hristos Dăruitorul așteaptă răspunsul dăruirii primitorilor

Primitorii Tainelor trebuie să se deschidă, prin credință, și să primească harul mântuitor al lui Hristos și, apoi, să răspundă cu laudă și mulțumire.

Marcu Ascetul spunea în acest sens: „Mărturisim, cu adevărat, că Sfântul Botez este desăvârșit și, în el, este ascuns harul lui Hristos, care așteaptă ascultarea noastră și împlinirea poruncilor, a căror putere am primit-o, prin har.”¹¹ Prin Botez, se sălășluiește, în adâncul omului, Duhul Sfânt, harul lui, sau Iisus Hristos însuși, fiind șters, cu totul, păcatul. Dar, harul rămâne numai ca o putere (δύναμις) spre faptele bune, faptele, însăși, având să le săvârșească omul. Și, pe măsură ce le săvârșește, se face descoperită prezența harului din el. „Deci, tu, omule, care ai fost botezat în Hristos, dă numai lucrarea, pentru care ai luat putere, și te împodobește pentru arătarea Celui Ce locuiește în tine! Mărturisim că puterea împlinirii poruncilor am primit-o și de legăturile morții ne-am slobozit. Deci, suntem datori cu lucrarea. Și, dacă nu împlinim poruncile lui Dumnezeu, harul dat nouă nu se va descoperi¹².”

¹¹ Marcu Ascetul, *Filocalia*, ediția a II-a, vol. I, trad. de Dumitru Stăniloae, Sibiu, 1947, p. 224.

¹² Marcu Ascetul, *Filocalia*, p. 225.

Vindecarea trupească și sufletească prin Sfânta Taină a Maslului

*Dorel Man**

În comunitatea Bisericii se dobândește îndreptarea și sfințirea creștinului prin „manifestări variate ale puterii răscumpărătoare a Mântuitorului, mijloace prin care Hristos stă de față și lucrează în Biserică”¹, deoarece „prin ele Biserica sfințește pe credincioși și desăvârșește viața religioasă și morală; prin ele (...) îi asimilează treptat și actual pe credincioși”² adică, Domnul își extinde în Duhul Sfânt, viața Sa în Trupul Lui tainic, în cadrul Tainei prin semne și lucrări văzute se transmite harul divin, care devine rău aducător de har prin Duhul Sfânt³.

Epistola Sfântului Iacob sfătuiește ca, în caz de boală, să se cheme „preoții Bisericii” fără a se preciza numărul⁴ lor. Textul biblic

* Dorel Man, *Pr. Conf. Univ. Dr., Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca.*

¹ Hr. Andrușos, *Simbolica*, trad. de Iustin Moisesescu, Editura Centrului Mitropolitan al Olteniei, 1955, p. 239.

² Isidor Todoran, *Sfintele Taine și ierurgii*, în rev. „M.A.”, an X, 1965, nr. 1-3, p. 101.

³ Vasile Coman, *Lucrarea Duhului Sfânt în Liturghie*, în rev. „M.A.”, an XXVI, 1981, nr. 3-4, p. 266.

⁴ Arhiepiscopul Simion al Tesalonicului (+1430), cu privire la numărul preoților, spune: „Nu trebuie a cerceta mult pentru număr, deoarece numărul nu se prescrie (nu este precizat). Însă deși nu se prescrie, totuși trebuie a se păzi așezământul cel dintâi și să fie adică șapte, precum este datina cea dintâi, iar din nevoie și mai puțini, adică trei... Iar numai un preot să nu facă maslu (...)”. Biserica Ortodoxă Română a primit această tradiție și în general o respectă, pretinzând pentru săvârșirea Tainei Sf. Maslu existența a cel puțin doi preoți. (...). Au existat episcopi și teologi care au admis ca această Taină să fie săvârșită, în caz de necesitate, și de către un singur

referitor la Sfântul Maslu ne spune că „De este cineva bolnav între voi, să cheme preoții Bisericii și să se roage pentru el, ungându-l pe dânsul cu untdelemn, întru numele Domnului. Și rugăciunea credinței va mântui pe cel bolnav și-l va ridica pe el Domnul și de va fi făcut păcate, i se vor ierta” (Iacov 5, 14-15). Rânduiala liturgică cheamă în general șapte⁵ preoți care simbolizează, prin aceasta, cele șapte daruri ale Duhului Sfânt (Isaia 11, 2-3) și nu numai.

Tradiția ortodoxă arată că Taina Sfântului Maslu este lucrarea principală a Bisericii pentru bolnavi și suferinzi, care se săvârșește, dacă sunt posibilitați, de mai mulți preoți. Îndrumările din Molitfelnic arată că Taina se poate săvârși și de către mai puțini preoți.

Prin Sfânta Taină a Maslului se rezidește o veche și permanentă lucrare pastorală în Biserică, pentru dezvoltarea cultului public, în comuniune cu preoții slujitori, semn vădit al prețuirii dumnezeieștii slujbe printr-o solemnitate deosebită, pentru a revărsa peste creștini, binecuvântare și iertare în vederea dobândirii și menținerii sănătății lor.

Efectele tainei sunt semnificative: vindecarea trupească a bolnavului, dar și sufletească, întărește sufletul și pregătește trecerea în veșnicie într-un „sfârșit creștinesc, fără durere, neînfruntat, în pace și răspuns bun la înfricoșata judecată a lui Hristos”, așa cum ne rugăm la Sf. Liturghie.

Creștinii ortodocși participă la Sfânta Taină a Maslului sau *Taina ungerii bolnavilor spre tămăduire*, fără să facă prea mult caz de

preot (p. 659). Din punct de vedere pastoral și din toate punctele de vedere este mai bine ca Taina Sf. Maslu să fie săvârșită și de către un singur preot, preotul paroh, iar credinciosul bolnav să beneficieze de darurile Tainei (p. 661) (Apud. Spiridon Căndea, *Taina Sf. Maslu*, în rev. „M.A”, an IX, 1964, nr. 9-10, p. 659-661).

⁵ Acest număr de „șapte”, apare în V. Testament în cartea Iosua 6, 13-16: Prin înșeptita înconjurare a Ierihonului s-a câștigat biruința asupra cetății; IV Regi 4, 34-35: Prin înșeptita întindere a profetului asupra trupului unui copil mort, acela a înviat; III Regi XIX, 42-44: de șapte ori L-a rugat proorocul Ilie pe Dumnezeu, pe muntele Carmel, să dea ploaie pe pământ. Ca un număr sfânt a trecut cu aceeași semnificație și în Biserica creștină.

faptul că ei sunt sănătoși sau bolnavi, deoarece Biserica Ortodoxă a învățat totdeauna – și la fel învață și astăzi – că poate fi săvârșită pentru toți creștinii, precum și celor ce sunt în pragul morții – sau chiar în agonie, cum învață și practică Biserica apuseană.

Sfântul Maslu contribuie, precum toate slujbele publice, la menținerea creștinilor în tradiția Bisericii-mamă, pentru a nu fi atrași de alte credințe sau tradiții cu diferite exerciții și ritualuri cu pretense taumaturgii. Parohia prin cultul Bisericii păstrează ortodoxia tradițională a românilor, care își pun nădejdea în pronia și mila lui Dumnezeu pentru menținerea și dobândirea sănătății trupești și sufletești prin intermediul Sfintei Taine a Maslului, care deja în zonele urbane, în prezent, a devenit o modalitate de provocare mai efectivă a credincioșilor la viața sacramentală a Bisericii.

În general, Taina Sfântului Maslu se oficiază și se săvârșește și azi la cererea unei familii pentru un membru bolnav grav, sau în spital, apoi, Maslul „de obște”⁶, săvârșit în biserică, „binecuvântat mijloc de pastorație, o cale de a-i aduce și a-i ține pe credincioși legați de Biserică”⁷, recomandat să fie oficiat miercurea sau vinerea, mai ales în timpul posturilor, și nu numai, apoi cu ocazia hramului bisericii parohiale sau a Mănăstirilor, la Sărbătorile Maicii Domnului sau ale sfinților.

Astfel, Taina Sfântului Maslu devine cadrul de desfășurare a cultului public, un mijloc, și în același timp un scop al pastorației la îndemâna preotului pentru a aduce pe enoriașii săi la biserică.

Săvârșirea Sfintei Taine a Maslului promovează apropierea dintre preot și credincios, slujbă care impune preotului har deosebit, pasiune, jertfă personală, calități ce sunt rod al vocației și tactului pastoral. Această taină, prin faptul că este repetabilă, promovează viața religioasă a enoriașilor și, în același timp, cultul public, iar preotul are

⁶ A se vedea studiul intitulat *Maslul „de obște” întrelăsări și abateri*, de prot. dr. Marcu Bănescu, în rev. „M.B”, an XXX, 1980, nr. 4-6, p. 296.

⁷ *Taina Sfântului Maslu. Îndrumător teologic, liturgic și pastoral*, Editura Cuvântul Vieții a Mitropoliei Munteniei și Dobrogei, București, 2012, p. 45.

datoria să o facă cunoscută prin binefacerile ce decurg din ea pentru cei ce participă și pentru cei ce sunt pomeniți cu numele.

Sfânta Taină a Maslului, *taina vindecării de bolile trupului și ale sufletului*, are influență asupra creștinului de azi și de mâine, care este tot mai lumesc și mai indiferent din punct de vedere religios, de a-l reface și menține ca membru al Bisericii, deoarece „îl pătrunde, îl transformă, îl desăvârșește, îi dă forțele morale necesare unei viețuiri morale după asemănarea lui Hristos, cu condiția ca el să le fructifice într-o permanentă lucrare cu harul”⁸.

„Harul oferit contribuie în primul rând la vindecarea trupului și apoi la iertarea păcatelor. Se înțelege, însă, că din aceste două fructe, vindecarea trupezască nu se acordă totdeauna, fie din cauza puținei credințe și a nevredniciei celui uns (...). Nici chiar întemeietorul Tainei n-a intenționat să-i scape pe cei ce-l urmează de orice boală trupezască”⁹, iar în Mărturisirea Ortodoxă a lui Petru Movilă scrie: „Și chiar dacă vindecarea trupului nu se petrece întotdeauna, iertarea păcatelor sufletului urmează pururi pentru cel care s-a căit cu sinceritate”¹⁰. Marele nostru teolog Dumitru Stăniloae, tot în acest sens afirmă că „în Taina Maslului se împărtășesc credinciosului bolnav, în chip nevăzut, harul tămăduirii sau ușurarea durerii trupezști, al întăririi sufletești și al iertării de păcatele rămase după mărturisire, prin ungere cu untdelemn sfințit, însoțită de rugăciunile preoților”¹¹.

Prin această taină se menține practic legătura cu credincioșii care se implică prin materiile ce le aduc la săvârșirea Maslului (ulei, făină, lumânări, tămâie ...) devenind un puternic mijloc pastoral public prin participarea credincioșilor ce se simt mai profund legați de biserică, mai întăriți în credință trăind mai intens momentele cultului prin ungerea cu untdelemn sfințit.

⁸ Nicolae Mladin, *Studii de Teologie morală*, Sibiu, 1969, p. 284.

⁹ H. Andrusos, *Dogmatica Bisericii Ortodoxe Răsăritene*, traducere în limba română de Dumitru Stăniloae, Sibiu, 1930, p. 426-427.

¹⁰ *Mărturisirea de credință a Bisericii Ortodoxe*, 1642, EIBMBOR, București, 1981, p. 105.

¹¹ Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. III, EIBMBOR, București, 2003, p. 211.

Sfințirea untdelemnului, materia de bază a tainei, se face în cadrul slujbei Sfântului Maslu, imediat după Ectenia mare, prin rostirea de către preoții prezenți, de șapte ori, a rugăciunii: „Doamne, Care cu mila și cu îndurările Tale tămăduiești zdrobirile sufletelor și ale trupurilor noastre, Însuți, Stăpâne, sfințește untdelemnul acesta (toți preoții binecuvântează), ca să fie celor ce se vor unge din el, spre tămăduire și spre izbăvirea de toată patima și înținăciunea trupului și a sufletului și de toată răutatea. Ca și întru aceasta să se preaslăvească preasfânt numele Tău, al Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, acum și și pururi și în vecii vecilor. Amin”¹².

Prin materiile pământești sfințite în Taina Sfântului Maslu „harul Sfântului Duh se revărsă fără încetare peste lume (...) Un ajutor de har, este oferit omului, după trebuințele sale personale, printr-o binecuvântare, o rugăciune, o slujbă. Puterea care sfințește și realizează este numele lui Dumnezeu”¹³.

Analizând frecvența săvârșirii Tainei Sfântului Maslu în parohiile urbane astăzi putem constata că este aproape aceeași cu cea liturgică, de duminică, din zona rurală. Aceasta înseamnă că în Biserica noastră se promovează o dinamică permanentă în slujirea pastorală și sfințitoare prin Sfânta Taină a Maslului care adună aproape întreaga comunitate de credincioși la Biserica parohială și la Mănăstiri – ce sunt implicate tot mai mult în promovarea diaconiei și îndrumarea vieții duhovnicești a creștinilor.

La asemenea slujbe publice se rostesc cuvinte de învățătură, adică o predică vie, duhovnicească și de folos pentru sănătatea sufletului și a trupului în strânsă legătură cu pericopele evanghelice și apostolice citite la Taina Sfântului Maslu.

Textele biblice au o puternică înrăurire în viața lor și contribuie la formarea creștinului practicant – cu o viață morală aleasă. Prin lecturile biblice de la Taina Sfântului Maslu și textele din slujba premergătoare Sfintei Taine se face și o catehizare specială a celor prezenți

¹² Molitfelnic, EIBMBOR, București, 2006, p. 136.

¹³ S. Bulgakoff, *Ortodoxia*, trad. rom. de N. Grosu, Sibiu, 1933, p. 141-142.

cu privire la dimensiunea tainei privind taumaturgia ce se revarsă peste cei prezenți și pomeniți cu numele la această taină.

Catehizarea celor prezenți poate fi anterioară Tainei sau printr-o cuvântare religioasă posterioară Sfintei Taine, când preotul are datoria de a explica originea, scopul, partea văzută, precum și lucrarea nevăzută ce se realizează în urma săvârșirii celor văzute.

Ca slujbă a cultului ortodox, individual, de grup și public, alcătuită dintr-un canon de imnuri și cântări religioase, ectenii, șapte invocări ale Duhului Sfânt pentru sfințirea untdelemnului, șapte citiri din Evanghelie și Apostol, șapte molitve mari și două mici, îndeplinește o lucrare de taumaturgie și în același timp o promovare a vieții religioase și morale cu accentul pe *credință, nădejde și dragoste*.

Taina Sfântului Maslu are cea mai mare încărcătură biblică dintre toate Tainele, prin care se face *tămăduirea bolnavilor ca „o manifestare a puterii dumnezeiești a lui Hristos care a venit în lume spre a vindeca, prin Patimile, Moartea și Învierea Sa, întreaga umanitate căzută în boala păcatului”*¹⁴.

Variatatea cererilor din rugăciunile post evanghelice au un efect considerabil asupra stării psihice a celor prezenți, arătând că întreaga noastră viață se află sub purtarea de grijă a lui Dumnezeu care ascultă rugăciunile izvorâte din credință față de El și dă vindecare de bolile trupești și suferințele sufletești.

Trebuie să amintim faptul că în majoritatea parohiilor precum și în mănăstirile din Transilvania, după 1989, Taina Sfântului Maslu se face săptămânal într-o zi stabilită de preotul paroh cu enoriașii pentru a veni în sprijinul celor bolnavi, prin rugăciunea întregii Biserici, adică a tuturor credincioșilor prezenți care formează o mare familie ce se roagă împreună.

Încheind considerațiile asupra dinamicii cultului public prin Taina Sfântului Maslu, ca lucrare sfințitoare și tămăduitoare, putem constata că:

¹⁴ *Pastorală Sfântului Sinod 2012 – Anul omagial al Tainei Sfântului Maslu și al îngrijirii bolnavilor în Patriarhia Română*, Editura Basilica, București, 2012, p. 2.

1. este o realitate în viața religioasă și pastorală;
2. este o lucrare de comuniune și de responsabilitate a enoriașilor Bisericii față de frații lor în suferință;

3. preoții au înțeles nevoile spirituale ale credincioșilor contemporani și îndeamnă prin cuvânt și slujire să participe la această Taină în Biserică având în vedere ca frecvența săvârșirii publice a Maslului să nu minimalizeze cultul public central – Sfânta Liturghie.

Slujitorii bisericii au datoria să promoveze pastorația publică în concordanță cu realitățile vieții, să aibă în vedere dorința și posibilitățile credincioșilor de participare și potrivit cuvintelor Sf. Apostol Pavel „să se facă tuturor toate” pentru mântuirea lor.

O nouă presiune asupra familiei – bioetica

Ștefan Iloaie*

Modificări importante în înțelegerea conceptului actual de familie

În principiu, există astăzi în România două curente mari cu privire la familie: unii cred că familia și căsătoria aparțin trecutului și că acestea nu mai sunt elemente de referință pentru vremea actuală, alții afirmă că familia – chiar dacă se află în momente de încercare sau de criză – trebuie să îndeplinească în continuare funcțiile de bază pe care le-a avut dintotdeauna în viața umană și în societatea românească.¹

De aceea, persoane și instituții responsabile își pun tot mai des întrebări de genul: familia așa cum o cunoaștem sau cum am trăit-o este oare amenințată cu dispariția? este oare adevărat că familia pierde realmente funcțiile sale tradiționale? noile generații vor câștiga aceeași încredere în familie și vor sprijini căsătoria?

* Ștefan Iloaie, Pr. Prof. Univ. Dr., Director de Departament la Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca.

¹ Pentru acest subiect a se vedea, în special: Maria Constantinescu, *Familia românească între tradiție și modernitate: studii și cercetări*, Editura Universității din Pitești, Pitești, 2008; Raluca Popescu, *Introducere în sociologia familiei: familia românească în societatea contemporană*, Editura Polirom, Iași, 2009; Georgeta Gherbea, *Familia și politica familială în România în perioada de tranziție*, București, 1996; Diana Iulia Andreescu, *Familia monoparentală – alternativă la familia tradițională*, Editura Didactic Pres, Slatina, 2006; Delia Birle, Elena Bonchiș, Denisa Boroș, *Familia și rolul ei în educarea copilului*, Editura Polirom, Iași, 2011; Cornel Avram, *Familia sub stare de asediu: căsătorie, divorț, recăsătorire*, Editura Metanoia, Oradea, 2010.

Într-o anumită măsură, răspunsurile se regăsesc în răspândirea realităților negative legate de familie, cert fiind faptul că importanța familiei este în scădere în special în România ultimului deceniu, acest element de stabilitate socială confruntându-se cu probleme serioase. Evident, familia clasică, cea considerată „firească”, urmând normele creștine și bunele moravuri, conviețuiește cu cea „seculară”, fără a se ajunge neapărat la conflicte majore. Dar, în general, familia zilelor noastre este supusă unor provocări morale, sociale, de mentalitate, la modul concret ea confruntându-se cu probleme precum: separația dintre căsătoria civilă și cea religioasă, concubinajul sau căsătoria de probă, celibatul (cel de factură non-religioasă), cuplurile fără copii, familiile monoparentale, adulterul, divorțul, avortul, relațiile între persoane de același sex, contracepția, prostituția. Asupra câtorva dintre acestea ne vom opri ceva mai detaliat în continuare.

Lipsa de identitate familială. Dacă anii comunismului au generat, în România, o migrație a populației de la sat spre oraș, datorită industrializării, acum asistăm – firav, încă, este adevărat – la fenomenul invers: al migrației din orașele care nu mai pot oferi un loc de muncă necesar asigurării traiului zilnic. Dacă în mediul rural întâlnim oameni cam de același nivel social, profesional, economic, religios și cultural, în mediul urban și mai ales în marile orașe, populația este foarte diferită sub toate aceste aspecte.

În așa numita societate dezvoltată sau postindustrială se accelerează refuzul căsătoriei și crește *practica legăturilor libere*. Venind în întâmpinarea altei mentalități și practici moderne care promovează conviețuirea timp de mai mulți ani a tinerilor până la căsătorie sau chiar renunțarea la căsătorie, Biserica subliniază lipsa de valoare spirituală și morală a unei astfel de legături. Intenția de a întemeia o familie presupune binecuvântarea părintească, harul dumnezeiesc și asumarea responsabilităților de orice fel, inclusiv sociale și tocmai de aceea, conviețuirea liberă – „căsătoria fără acte” – nu respectă și nu consimte această garanție publică și nu recunoaște importanța socială a căsătoriei.

În cadrul unor familii, *centrul vieții familiale nu-l mai reprezintă copiii*, așa cum era până acum, ci cuplul soț-soție, care devine centrul de greutate, în jurul acestuia gravitând dorințele, așteptările, speranțele. Adeseori, apariția copilului într-un cuplu restrânge sfera activităților profesionale și extraprofesionale și, totodată, determină o serie de responsabilități speciale. Un alt motiv important care a dus la apariția și dezvoltarea acestui tip de cuplu este emanciparea femeii. Lipsa unui copil în familie poate fi explicată și de dificultățile economice cu care indivizii sunt confrunțați, mai ales în zilele noastre: șomaj, venituri mici, incertitudinea păstrării locului de muncă etc. Familiile fără copii reprezintă o formă a restructurării familiei, cu o pondere importantă în România și totodată, un model spre care se orientează o parte semnificativă a populației tinere. În anul 1990, în România se nașteau aproape 314.000 copii, dar în 2012 mai puțin de 195.000.

Uniunile consensuale sau concubinajele tind să devină un model frecvent mai ales în rândul tinerilor, practicate ca experiențe sexuale și de coabitare nonmaritală. Se vorbește tot mai des despre cupluri și nu despre familie. Legăturile întâmplătoare și „căsătoriile de probă” sunt practici tot mai întâlnite. O scădere importantă a numărului căsătoriilor, acutizată și de impactul crizei economice, s-a produs între anii 2007-2011. În această perioadă, numărul tinerilor care au decis să se căsătorească a scăzut cu 45%. Uniunile consensuale și concubinajele creează mai puține responsabilități. Popularitatea acestui mod de viață a crescut simțitor în ultimii ani, din cauza faptului că uniunea liberă este un mod mai economic, mai plăcut și mai confortabil de a trăi împreună. De asemenea, se afirmă tot mai mult că opțiunea pentru concubinaj satisface nevoia de autonomie.

În ceea ce privește *răspunderea pentru educația copiilor*, există totuși destul de multe cazuri în care interesul părinților pentru proprii lor copii este foarte scăzut. Nevoia și dorința de a câștiga mai mult, în scopul unui trai decent, îi determină pe unii părinți să lucreze mai mult timp, chiar să aibă două și trei servicii, ceea ce le impune timp limitat pentru familie și în special pentru copii. Efectul

direct este neglijarea comunicării din familie, a bunei conviețuiri și a educației copiilor. Există părinți care așteaptă ca școala să educe complet copilul sau tânărul, ea preluând ceea ce ei nu mai pot face. La fel, se întâlnește în unele cazuri concepția greșită că școala trebuie să ofere educația morală a copiilor, ignorându-se educația primită în familie, pe care conștiința sănătoasă a poporului nostru o numea și încă o mai numește „cei șapte ani de acasă”.

Divorțul este și el din ce în ce mai des întâlnit. În medie, în anul 2012 existau în România 6.000 de căsătorii într-o lună, dar și 2.500 de divorțuri. S-a pierdut în mare măsură ideea tainei persoanei și a misterului pe care îl implică în general căsătoria și familia creștină, în special. Căsătoriile din interes, cele realizate fără o bună și profundă cunoaștere a partenerului, lipsa echilibrului interior și a răbdării și modelul altor divorțuri fac ca familia modernă să se sfărâme ușor mai ales când cei doi au uitat sau refuză pur și simplu să mai poarte împreună crucea familiei.

Mai precizăm și dezordinea socială creată de *fenomenul exodului în străinătate* a unei părți a populației active a României în căutarea unui loc de muncă bine plătit. De multe ori, familiile se destramă prin lipsa unuia sau a altuia dintre soți, copiii rămânând pradă abandonului școlar, prostituției, alcoolismului, drogurilor, vieții antisociale sau chiar suicidului. Multe divorțuri au drept cauză această despărțire, chiar dacă numai în cazuri în care deja existau probleme.

O altă problemă majoră a României este *avortul*. După ce în ultimele trei decenii de stăpânire comunistă în România avortul a fost interzis, el a devenit liber. “Atât de liber” însă, încât între anii 1990 și 2010 în România au fost săvârșite aproximativ 22 de milioane de avorturi. S-a declanșat o adevărată luptă împotriva avorturilor, la care s-au angajat mai ales Bisericele, fapt pentru care numărul lor a scăzut de la aproape un milion în 1990 la câteva zeci de mii în anul 2010.

Îngrijorătoare este și *scăderea vârstei debutului vieții sexuale* până la 12 ani, de cele mai multe ori datorită anturajului, și, legat de aceasta,

apariția sarcinilor la vârste fragede (12-14 ani), urmate de cele mai multe ori de avorturi cu consecințe traumatizante pentru tânără sau, alteori, cu ceea ce societatea numește „copii care au copii”.

Mai rămân și alte probleme cu care familia se confruntă zilnic: concepția rolului dominant al bărbatului, violența în familie, alcoolul etc. Televizorul, mass-media, telenovelele, știrile despre VIP-uri propun tinerilor și familiilor unele pseudomodele la care fidelitatea și valorile nu mai sunt la modă. Căsătoria pare a fi ea însăși „de consum”. Începe să pătrundă convingerea că nimic nu mai este veșnic.

Familia: căminul bioeticii

Familia este importantă din punct de vedere moral și social, dar în ultimul timp provocările acesteia au sporit, prin impactul pe care acțiunile din domeniul bioeticii îl au asupra ei. Din această perspectivă, instituția familială și membrii familiei sunt implicați direct fiind „beneficiarii” șanselor dar și ai problemelor deschise de bioetică.

Avem nevoie de revalorizarea sensului familiei și a rolului pe care ea, ca unitate creștină indisolubilă, îl are în păstrarea sensului creștin al gândirii în luarea deciziilor bioetice. Axiologia familiei este descoperită în dimensiunea religioasă a comuniunii dintre soți, dar și dintre ei și copii, prefigurată fiind de actul creării făpturii umane și avându-L ca autor pe Însuși Dumnezeu. Cu Hristos așezat la temelia acestei instituții și a comuniunii dintre membrii ei, orice hotărâre – inclusiv din domeniul dificil al moralei vieții: procrearea și intervențiile tehnologice în actul procreativ, sterilitatea, mijloacele contraceptive, avortul, transplantul de organe, „controlul” morții etc. – devine manifestare a vieții creștine. Dacă o problemă de bioetică este unică pentru fiecare persoană în parte, dacă soluționarea ei depinde de valorile, de bagajul informațional și de contextul în care omul este obligat să ia hotărârea, rezultatul depinde de calitatea subiectului de a fi creștin și de modalitatea în care el, împreună cu cei apropiați lui, decid, prin raportarea lor la credință.

În principiu, persoana transferă – prin interogație, discuție, atitudine, soluționare – orice problemă de bioetică la nivelul familiei sale, ori poate chiar și la nivelul prietenilor și al cunoștințelor mai apropiate, extinzându-și relațiile de un anumit grad în familia mare. Astfel, de la intervenția realizată prin intermediul biotehnologiilor, în scopul procreării, până la decizia de decuplare de la aparatura de susținere a funcțiilor vitale, aria domeniului bioetic este foarte întinsă și solicită familia – ca unitate, dar și pe fiecare membru al ei – să posede și să manifeste existența unor valori și repere de apărare și păstrare a vieții, față de care ea este, instituțional și personal, răspunzătoare. Teme de bioetică ce privesc familia ca instituție și pe fiecare membru al ei se regăsesc mai ales în: planingul familial și contracepție; procrearea asistată medical și, din cadrul acesteia, în special fertilizarea cuplurilor sterile; sănătatea fătului²; avortul; transplantarea, cu toate implicațiile posibile: donare, prelevare, consimțământ, primire, moarte cerebrală etc.; tratarea suferinșilor; condițiile morții etc.

O bună parte dintre aceste teme se referă la procreație, văzută de Biserică și în sensul ei spiritual, căci dincolo de actul pur biologic ea reprezintă o conlucrare între Dumnezeu și om. Dacă procreația este unul dintre scopurile căsătoriei, și încă unul esențial, infertilitatea – cauza principală pentru intervenția omului, prin cercetare și aplicarea soluțiilor tehnice referitoare la reproducerea asistată medical – apare ca o neîmplinire a căsătoriei, dar care nu trebuie să fie raportată numai la dimensiunea biologic-umană, ci și la Dumnezeu: „Implicarea specială a lui Dumnezeu în venirea pe lume a omului (ca o continuare a actului creator original, a plămuirii lui Adam) face ca infertilitatea să constituie semnul unei intervenții divine ce se cuvine să fie cunoscută în mod special de către soți”³.

² Pr. Vasile Răducă, „Bioetica, familia și morala creștină”, în *Studii Teologice*, 51 (1999), nr. 3-4, p. 106 u. Referitor la planificarea familială și contracepție vezi și: Idem, „Planificarea familială, controlul nașterilor și contracepția”, în *Ortodoxia*, 57 (2006), nr. 1-2, pp. 221-236.

³ Documentul Comisiei Locale de Bioetică Cluj despre procrearea asistată medical, mss.

Tehnologia reprezintă mijlocul de care altădată omul era lipsit, dar prin care astăzi el *poate* interveni acolo unde, din diferite motive – ele sunt de natură fizică, dar se întâlnesc și cu cele de natură duhovnicească – Dumnezeu a lăsat ca realitatea să stea altfel. Posibilitatea depășirii acestor limite este identică cu îndepărtarea graniței pe care altădată omul o resimțea ca venind din partea divinității și îngrădind șansele nașterii unui copil, spre exemplu. Datorită folosirii descoperirilor științifice și tehnologice din ultimii ani, specialistul intervine acum și anulează limita ori o îndepărtează parțial, așezând-o mai departe: se trece tot mai des peste barierele fizice ale mamei și/sau ale tatălui, care făceau ca înainte vreme să fie imposibilă aducerea pe lume a unui copil; astăzi, fecundarea se face în aparate, iar zigotul este introdus apoi în pântecul mamei sau al unei alte femei care va deveni „mamă-purtătoare” sau „mamă-surogat”; embrionul poate fi diagnosticat foarte repede ca având malformații, și acestea se pot îndrepta, sau se hotărăște chiar îndepărtarea noii ființe umane etc. „Încercarea de a-L asista pe Dumnezeu la crearea unor noi oameni ne pune pe un drum încărcat de dificultăți morale. Același lucru îl putem spune și despre încercarea de a salva creația lui Dumnezeu, folosindu-ne de vulnerabilitatea unor alte ființe umane care nu pot protesta: embrionii”⁴.

Familia reprezintă locul în care, prin excelență, omul devine în mod vizibil continuator al actului de creare cu care a fost investit de Dumnezeu, prin aceea că și el transmite viața. Intervenția directă a Creatorului în aducerea omului la existență ne descoperă adevărul că viața pe care omul o primește este realitatea în care urmează să se manifeste Dumnezeu. Numai că însuși conceptul de viață, cu aspectele sale cele mai insondabile și mai pline de dimensiunea duhovnicească, a început să fie modificat tocmai de lucrarea mâinilor omului, până acolo încât acțiunile de natură să dezvăluie prezența lui

⁴ Vasile Astărăstoae, Maria-Christina Ungureanu, Ortansa Stoica, „Probleme etice și legale ale noilor tehnologii reproductive”, în *Revista Română de Bioetică*, 1 (2003), nr. 2, p. 66.

Dumnezeu în creație aduc gravă atingere sensului autentic al vieții, ca și demnității persoanei: „Biserica e prima care laudă și proclamă intervenția inteligenței într-o operă care leagă atât de strâns creatura rațională de Creatorul ei, dar ea afirmă că acest lucru trebuie făcut respectând ordinea stabilită de Dumnezeu”⁵.

Tehnologiile medicale de reproducere asistată intervin în intimitatea raporturilor fizice dintre soți. Familiei i s-au pus la îndemână posibilități tehnice care îi oferă himera că poate deveni stăpâna vieții, atribut care îi poate fi acordat numai lui Dumnezeu: „Noile tehnologii ridică, în modul cel mai serios, problema limitelor ce trebuie fixate în crearea artificială a vieții umane”⁶.

În cele mai multe dintre cazuri, prin intervenția tehnologiei procreația este instrumentalizată, căci ea se substituie actului natural procreativ, mai ales în situațiile în care medicina nu urmărește sau nici măcar nu poate realiza anularea anomaliilor biologice care împiedică aducerea pe lume a copiilor de către un cuplu. Pentru viața duhovnicească a familiei, pentru relațiile care se instaurează în cadrul ei mai ales după apariția copiilor, nu este deloc lipsit de importanță faptul că, în momentul zămislirii, soții sunt lipsiți de comuniune conjugală și de iubire, dar își urmăresc, totuși, scopul dorit și care, acum, poate să fie și împlinit. De aceea, disocierea între procreație și sexualitate – atât de la modă astăzi, uzitată mai ales prin folosirea contraceptivelor, ca atitudine împotriva societății tradiționale (dar, în esență, profund creștină) și sub motivația situației materiale insuficiente sau precare și a responsabilității dificile ce cade în sarcina membrilor familiei – aduce cu sine o altă disociere, mai adâncă și mai gravă: aceea dintre filiația afectivă și filiația biologică. Astfel, se instrumentalizează nu doar relațiile conjugale, ci și cele intrafamiliale.

⁵ Enciclica *Humanae vitae*, § 16, Editura Presa Bună, Iași, 1994, p. 13.

⁶ John Breck, *Darul sacru al vieții*, trad. rom. PS Irineu Bistrițeanul, Editura Patmos, Cluj-Napoca, 2001, p. 222.

În folosirea tehnologiilor cu aplicabilitate în procrearea asistată medical sesizăm și introducerea în sânul familiei a concepțiilor individualiste, care pun sub semnul întrebării viața de comuniune. Dar tocmai familia este cea care dă primul exemplu de comunitate și comuniune, atât pentru cei doi soți, și mai întâi pentru ei, cât și pentru copii, din care și prin care se dezvoltă apoi spiritul comunitar social. Interesul arătat prin dorința de a avea copii cu orice preț este unul artificial și și poate chiar individualist, prin faptul că este posibil ca soții să nu perceapă corect mesajul lui Dumnezeu și voința Lui, transmise lor prin faptul că sunt încercați tocmai prin aceea că nu au copii.

Din acest punct de vedere, pentru familia creștină se deschid multe semne de întrebare legate de aplicarea tehnologiilor biomedicale, mai ales pentru aducerea pe lume a unor noi ființe. Astfel, a fost repus semnul de întrebare asupra metodelor de reproducere umană asistată, deși câteva mii de copii s-au născut deja, în România, prin fertilizarea in vitro, marea problemă morală constituind-o surplusul de embrioni rezultați care sunt fie eliminați, fie folosiți în alte scopuri; or, fiecare asemenea embrion este ființă umană și persoană în potență. O altă situație este cea a femeilor care, deși destul de în vârstă și depășind perioada de fertilitate, doresc să nască totuși copii⁷. Aici se pun alte multe întrebări: în ce măsură i se poate da femeii numele de mamă, de vreme ce ea este de fapt „mamă-purtătoare” a embrionului, căci unul, dacă nu ambele celule proveneau de la donatori anonimi? cine își asumă responsabilitatea creșterii și educării noului născut, dată fiind vârsta înaintată a mamei? răspunderea de a fi realizat o situație atât de complexă din punct de vedere moral și juridic cade în sarcina mamei, care și-a urmat dorința de „a avea” un copil ori în a medicilor, care au dorit să depășească din punct de vedere profesional și tehnic rezultatele anterioare sau

⁷ Comisia Europeană recomandă ca vârsta maximă pentru reproducerea asistată să se limiteze la perioada de fertilitate a femeii. Este, însă, doar o recomandare.

este și una și alta? maternitatea vârstnicilor nu este justificată de cazurile similare din Sfânta Scriptură (aceasta, în ciuda diferenței capitale că exemplele scripturistice așează în centru instituția familiei și nu interesul singular)? De asemenea: problema „drepturilor”: primează dorința femeii de a avea cu orice preț un copil sau dreptul copilului de a se naște și de a primi de la părinte/ părinți educația necesară pentru a fi un bun creștin și cetățean? care sunt efectele pe termen lung prin care instituția familiei continuă să fie lovită prin asemenea practici care îi subminează unul dintre principalele scopuri: nașterea de copii, în și prin iubire?

Cazuri de acest gen ni-l readuc în atenție pe omul modern care – având la dispoziție descoperirile tehnicii, în esență bune și folositoare – dorește, prin faptele care îi conferă satisfacție, să înlocuiască voința lui Dumnezeu cu cea proprie lui. În esență, cazurile de acest fel pun sub semnul întrebării însăși recunoașterea demnității omului ca fiu al lui Dumnezeu.

„Educarea” familiei

O neabordare a problemelor conjugale în toată complexitatea lor – inclusiv, la modul cel mai serios și responsabil, de către instituții și chiar de către persoane, iar din Biserică de către preoți și profesori de Religie din școala românească –, o evitare a lor, ca și a consecințelor ce decurg de aici pe plan moral, este o mare eroare, pentru că imaginea familiei de astăzi trebuie analizată conform realității, dintr-o perspectivă creștină, desigur, dar fără menajamente, iar realitatea se cere să fie prezentată în adevărata sa lumină.

Iată de ce, în calitatea ei de mărturisitoare a credinței creștine, familia însăși – aflată față în față cu dezvoltarea tehnologică modernă – are nevoie: să afirme autoritatea desăvârșită a lui Dumnezeu, Căruia să-I permită să fie prezent și să lucreze prin fiecare membru în parte, și prin toți, împreună, în scopul afirmării binelui, a iubirii și a comuniunii; să conștientizeze frumusețea, dar și gravitatea răspunderii de a fi împreună-creatoare cu Dumnezeu și transmițătoare a vieții

umane pe pământ; să-și limiteze manifestările individualiste aplicate după formula „vreau”, „îmi doresc”, „cu orice preț”, punându-și voința în legătură cu voia lui Dumnezeu, pe care o poate cunoaște din cuvântul divin cuprins în revelație, din învățătura Bisericii și prin rugăciune; să apeleze la aplicarea biotehnologiilor numai dacă acceptarea acestora nu contravine moralei și învățaturii lui Hristos și numai după sfătuirea cu duhovnicul sau cu preotul bine informat. Rolul familiei creștine este cu atât mai important cu cât morala însăși traversează o perioadă de criză în care îi sunt negate chiar principiile de funcționare: „Morala... nu mai este astăzi decât un anumit conformism *lejer* la deprinderile liber asumate ale grupului social de identificare. Decența e de ochii lumii, morala numai pentru a scăpa de gura ei. Nu mai există, deci, nici morală în sens strict... nici regulă etică în sens larg... Omul de azi, în ce privește morala, este cu totul sub vremi”⁸.

*

Am insistat în mod intenționat asupra câtorva provocări recente la care este supusă astăzi familia în România. Prin comparație cu alte state europene, problemele sunt în general comune. Cu toate că am prezentat aproape exclusiv aspecte negative, familia rămâne, totuși, în continuare unul dintre pilonii importanți ai Bisericii și ai societății, în România. Pe lângă toate acestea, se constată și o mișcare pozitivă: s-a pus în mișcare interesul de a lucra în favoarea familiilor. Au fost create mișcări de terapie familială, instituții publice și particulare dedicate să apere interesele familiilor. Tema familiei este omniprezentă. Biserica consideră familia climatul binecuvântat al vieții, lăcășul iubirii și fundamentul oricărei societăți și, tocmai

⁸ H.-R. Patapievici, *Omul recent, O critică a modernității din perspectiva întrebării „Ce se pierde atunci când ceva se câștigă?”*, Editura Humanitas, București, 2002, p. 237.

de aceea, nu încetează să o apere. Unitatea și indisolubilitatea căsătoriei și a familiei creștine reprezintă garanția împlinirii planului divin pentru omenire: "Creșteți, înmulțiți-vă și stăpâniți pământul" (Facere 1, 28).

Omul, conștiință vie.

Paradoxul și misterul cunoașterii de sine

*Cristian-Sebastian Sonea**

Din zorii modernității și până azi problema omului este o chestiune centrală. De unde vine el, ce este el, care este destinul său sunt „dileme” la care tot el încearcă să răspundă. Omul este existența care își pune întrebarea fundamentală: cine sunt? sau ce sunt? Dar ca să pună această întrebare trebuie să știe de sine. „Astfel, spune părintele Dumitru Stăniloae, omul este un eu care știe mereu de sine, dar care pune mereu întrebarea ce sunt? El e însoțit mereu de o lumină care iese din sine, dar de o lumină proiectată în același timp spre sine și caută să știe din ce în ce mai bine ce este sinele propriu. El își spune sieși *eu*, iar celui cu care vorbește îi spune *tu* și celui despre care gândește sau vorbește îi spune *el*, adică folosește un pro-nume, în neputința de a se preciza, pe sine sau pe altul, printr-un nume adecvat, ce este.”¹

Conștient de propria sa existență, dar și de propria sa moarte, superior celorlalte forme de viață din realitatea imediată, omul caută mereu sensul existenței. Confruntat cu perspectivele terifiante ale sinuciderii sau omorului, omul modern, „născut din crima fondatoare a deicidului nietzscheean, freudian sau marxist”, dispune de o „antropologie precară și fragilă”, ce refuză perspectiva religioasă teologică, perspectivă care se dovedește până la urmă, după cum arată

* Cristian-Sebastian Sonea, Pr. Lect. Dr., Prodecan, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca.

¹ Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1987, p. 55.

cercetările fenomenologiei religiilor, „orizontul de nedepășit al oricărei antropologii”².

Orice legătură cu absolutul sau cu divinitatea îi pare omului modern ca fiind irațională. Rupt de aceasta rămâne singur și se „recrează”. Își găsește noi origini, alte sensuri, noi scări valorice și motivații, dar totuși sfârșește trist. Realitatea morții este bătălia pe care omul modern o pierde chiar înainte de a o începe, fapt de care el este conștient. Viața lui astfel nu mai este o viață adevărată, ci doar o continuă amânare a morții.

La polul opus concepției în care omul este privit ca fiind o simplă existență biologică superioară, stă o alta în care omul și lumea este o emanație din Dumnezeu, ființă dihotomică a cărei natură spirituală este preexistentă, produs al necesității, ființă vie din ființa divină. Teoriile acestea se regăsesc și astăzi în sistemele religioase sincretiste neopăgâne și nu numai, fiind la origine caracteristici ale cultelor păgâne. Aceste sisteme de gândire în care omul „subzistă precar în intervalul dintre o animalitate inacceptabilă ca atare până la capăt și o divinitate inaccesibilă și neasumabilă nici ea în mod definitiv pe cont propriu”³, va influența întreg câmpul științelor gândirii.

Pentru subiectul nostru este util să vedem unde se produce ruptura dintre Creator și „stăpânul” creației Sale. Omul, conștiință de sine în mișcarea de transcendere nesfârșită spre misterul său, caută să se gândească pe sine independent de Dumnezeu. Simte nevoia certitudinii și a obiectivității și atunci se judecă în cadrele exigențelor impuse de știință, singura care „spune lucrurile așa cum sunt”⁴, căutând să răspundă la întrebarea: ce sunt? Urmând acest traseu, omul apare uneori ca fiind produsul legilor naturii, cu nimic mai presus de celelalte forme de viață din punct de vedere ontologic. Alteori apare ca fiind produsul cultural al propriei sale existențe naturale. Cu toate acestea nu găsește răspunsul. Obiectele naturale

² Diac. Ioan Ică, *Studiu introductiv la Panayotis Nellas, Omul animal îndumnezeit*, Editura Deisis, Sibiu, 1996, p. 6.

³ *Ibidem*, p. 6.

⁴ Coșeriu, Eugen, *Lecții de lingvistică generală*, Chișinău, 2000, p. 50.

aparțin lumii necesității care este guvernată de cauze ce produc efecte și unde, prin urmare, constatarea a ceea ce se întâmplă în mod regulat, în anumite condiții, reprezintă o lege naturală sau o lege empirică. Obiectele culturale, în schimb, aparțin lumii specific umane a libertății – activităților și creațiilor libere ale omului – unde faptele nu sunt determinate de cauze, ci se produc în vederea unei finalități și coincid cu finalitatea lor.⁵ Oricum am privi lucrurile omul nu găsește răspunsul la întrebarea: ce sunt? Privit ca produs natural, omul află despre sine că este organism viu, compus din organe ce întrețin funcțiile vitale, află chiar cum funcționează aceste organe. Înțelegem atunci acțiunile unui om ce nu are în față decât o singură viață, ce a primit-o putem spune chiar accidental. Această perspectivă nu spune nimic însă despre ce este el, sau despre cine este el. Rațiunea și conștiința de sine îi spune că este ceva mai mult decât simplă ființă biologică rezultatul necesității. Fiind o ființă liberă, omul este produsul propriei sale libertăți, dacă se gândește ca produs cultural, se zidește pe sine în cadrul societății, prin interacțiunea cu ceilalți, impunându-și legi și idealuri. Omul nu are o natură proprie dată anterior, ci se face pe sine, cu alte cuvinte existența omului precede esența sa.⁶ Cu toate acestea, ființa rațională ce se manifestă liber și este superioară celorlalte forme de viață, este tot un produs al naturii, un accident. Putem accepta chiar că devenirea sa este produsul libertății sale, însă existența sa primordială trebuie să fie cu necesitate un accident. Și atunci cine și ce este el?

Această problematizare, în care științele naturii și științele culturii sunt diferențiate și, din perspectiva antropologiei, îl situează pe om când într-o emisferă când în alta, are un factor pozitiv dacă plasat în cadrul științelor culturii omul este văzut ca operă a Creatorului său Care-l plămădește liber. În acest fel omul ar putea găsi răspunsul la întrebările sale. Să fim mai expliciti. Fundamentul teoretic al științelor culturii „nu îl constituie ipotezele, ci cunoașterea originară. În

⁵ *Ibidem*, pp. 50-51.

⁶ Sartre, Jean-Paul, *Ființa și neantul*, traducere de Adriana Neacșu, București, Editura Paralela 45, 2004.

acest sens științele culturii sunt mai exacte decât cele naturale deoarece fundamentul lor nu este ceva ce doar se presupune, ci ceva ce se știe în cazul obiectelor culturale *verum*-ul, realitatea faptelor ca atare și *certum*-ul subiectiv, siguranța pe care omul o are cu privire la natura faptelor, coincid.”⁷ Cu alte cuvinte, un obiect al științelor naturii este mai puțin cunoscut decât un obiect al științelor culturii. Ceea ce cunoaștem despre un produs natural este doar ceea ce observăm că se întâmplă cu acesta. Pe când un obiect al științelor culturii, ca produs al libertății, ce poate chiar să nu existe, este cunoscut în toată profunzimea lui. Este cunoscut chiar acolo unde el nu exprimă aparent nimic, întrucât autorul cunoaște devenirea acestuia chiar înainte ca aceasta să se manifeste. Produsul cultural este cunoscut obiectiv chiar înainte ca el să existe în act, deoarece este cunoscut ca proiect de către autor. Mai mult decât atât, un produs cultural este cu atât mai valoros cu cât pe lângă autor participă și alții la cunoașterea lui, depășind chiar cunoașterea autorului.

Din această perspectivă, omul privit ca operă a Creatorului său, este cunoscut de către Acesta în mod absolut. În consecință, direcția spre care omul trebuie să se îndrepte pentru a se cunoaște pe sine, este în mod *paradoxal*, în afara sa, spre Autorul său. Continuând această abordare chiar și ceea ce este numit obiect al științelor naturii este operă a Creatorului liber în actul Său creator.

Dacă înțelegem omul ca simplă existență biologică, atunci se justifică eutanasia, transplantul haotic și ilegal de organe, adulterul, pornografia, homosexualitatea, avortul ș.a. Dacă privim omul ca pe un produs cultural în sine, autonom și independent, stăpânul propriului său destin înțelegem nașterea supra-omului, fie privit într-un sens individualist (nazismul), fie într-o formă colectivistă (comunismul). Iar de la produs cultural la stadiul de produs de larg consum nu mai este decât un pas. Supraomul care lua locul lui Dumnezeu este astăzi redus până într-acolo încât devine instrument în mâna altor instrumente. Mașinizarea ființei umane într-o societate

⁷ *Ibidem*, p. 51-52.

în care fiecare are locul și rolul lui bine stabilit, utilitarismul care se revendică ca nouă ideologie, este rezultatul unui astfel de sistem de gândire. Mai departe, interpretând lumea ca fiind produsul necesității și privind-o numai ca înălțuire de cauze și efecte, fără nici o legătură intrinsecă cu cei ce o locuiesc, vom înțelege apariția ecologismului și a altor -isme, percepute ca ideologii salvatoare. Nu susținem nici pe departe o opoziție față de ceea ce numim azi *ecologie*. Vrem doar să accentuăm faptul că este necesară raportarea la Dumnezeu în toate domeniile existenței sociale, chiar și în *ecologie*, care este definită ca fiind disciplină sociologică ce are ca obiect studiul relațiilor omului cu mediul său, natural și societal. Din acest motiv se vorbește mai nou în teologia ortodoxă despre *eco-teo-logie*.

Al doilea motiv, și cu siguranță cel mai puternic, e faptul că teoreticienii științelor culturii afirmă certitudinea și obiectivitatea numai în interiorul unui act creat în libertate. Căutându-se pe sine omul se poate cunoaște numai dacă este opera unui Creator liber, Care se descoperă pe Sine lumii în general și omului în special, pe care cunoscându-L omul se înțelege pe sine.

Parcurgând acest drum „el știe că depinde de ceva care depășește cuprinderea sa. Prin aceasta își adaugă conștiința că are ființa sa în dependență de un infinit deosebit de sine, mai presus de cuprinderea sa, care imprimă și existenței umane incomprehensibilitate. S-a spus de aceea că persoana umană este un *mister*, este apofatică sau inexprimabilă în sens propriu. Dar e un mister care știe de existența sa ca mister și care e capabil să întrebe despre sine. Ba chiar trebuie să întrebe despre sine. Fiind conștient că e un mister, omul e în același timp conștient că poate progresa și trebuie să progreseze în cunoașterea misterului său. Dar, totodată, are conștiința că niciodată nu va ajunge la capătul misterului său, dându-și seama că rădăcinile ființei sale sunt susținute de un Infinit, cu care e legat și de care depinde.”⁸ Omul este un sine sau un eu care se întreabă mereu despre sine, care e nemulțumit că nu știe destul despre sine, sau că nu se poate defini.

⁸ Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu...*, p. 56.

Chiar în conștiința de a ști că nu se poate defini, arată că trăiește ca o existență mai adâncă decât se poate cuprinde. Într-un fel știe despre sine mai mult decât poate cuprinde, chiar trăirea sa conștientă ca mister îi lărgeste conștiința sa despre sine.⁹ Conștient de incomprehensibilitatea existenței sale, dar și de măreția misterului său omul își îndreaptă acum privirea smerit către Creator, cunoscându-se numai în relație cu El.

Astfel, omul este, pe de o parte mister, iar pe de altă parte conștiință de sine. Prin conștiința de sine el se examinează în trăsăturile sale distinctive care-l deosebesc de alții, dar niciodată nu ajunge să înțeleagă ce este el, deși trăiește ca deosebit de alții. Omul se îmbogățește nu numai prin ceea ce îi comunică alții, cu și prin lumea obiectelor, datorită faptului că prin conștiința de sine și prin conștiința despre ele se vede mai înalt decât ele, dar și prin faptul că găsește chiar în materialitatea lor sensuri, care depășesc această materialitate și puterea sa și care îi pun întrebări: de unde sunt, cum se țin împreună, spre ce scop sunt? Și cum omul nu poate să nu se întrebe despre acestea, lucrurile lumii țin oarecum de el, sporind taina lui; el există în legătură cu ele, el trebuie să-și exercite *funcția de lumină a lor*, pentru a se lumina pe sine. Lumea e dependentă de el, dar nu în existența și structurile ei; și el e dependent de ea, dar nu în existența lui, ci în necesitatea valorificării ei și a valorificării mai depline a sa.¹⁰ Dintr-o astfel de lumină înțelegând lucrurile, omul se recunoaște ca stăpân al creației și responsabil pentru aceasta. Aici, pentru că am amintit anterior, problemele de ecologie își găsesc justificarea lor teologică.

Așadar, am găsit direcția corectă spre care trebuie să ne mergem pentru a vorbi despre noi înșine – Dumnezeu-Creatorul. Ce suntem, cine suntem, care este destinul și menirea noastră ne răspunde Dumnezeu, așa cum se descoperă pe Sine, și prin Sine, pe noi în Revelația divină.

⁹ *Ibidem*, p. 56-57.

¹⁰ *Ibidem*, p. 57-58.

Conștiința medicală

*Dan Puric**

*„Dacă vrei să iei pulsul acestei națiuni,
trebuie să scoți stetoscopul și
să pui urechea să asculți.
Să asculți cu inima...”*

Am spus și cu altă ocazie că poporul român se întâlnește cu sine și nu mai avem timp să ne întâlnim unii cu alții pe potecile acestea normale, decât foarte rar. Ceea ce se vede la televizor nu sunt niște întâlniri, ci sunt niște ciocniri care nu produc nici măcar niște seisme care să ne ajute să intrăm în viață, ci mai mult tulburări. Și m-am gândit de ce am ales să vorbesc despre conștiința medicală, când subiectul în sine pare anacronic. Astăzi să vorbești despre conștiință pare o deplasare... Și am să vă spun de ce am făcut această sinapsă, ca să o tratăm așa, în termeni medicali.

În anul 1996 m-am dus la primărie, fiind actor la Teatrul Național, să-mi dea și mie o casă cu două camere. M-am dus la domnul primar, care m-a primit și mi-a zis cam așa: „De ce n-ai venit, mă, în 1991?”. Și eu am zis: „Păi mi-a fost rușine. Am văzut acolo, în fața primăriei, niște oameni amărâți cu copii, cu cartoane, și m-am gândit cum să merg eu, că eu stau totuși într-o garsonieră”. Și ăla mi-a zis: „Te pomenești, mă, că ai avut un proces de conștiință. Ha, ha”. Când a râs, i s-a văzut toată dantura placată cu aur. A fost așa o imagine, care m-a marcat. „Bă, tu să-ți folosești conștiința la tine pe scenă”. Conștiința nu-i egală cu morala. Atunci mi-am dat seama că suntem într-un spațiu cuantic, adică al unei realități paralele. Conștiința nu este egală cu morala

* Dan Puric, actor, regizor și scriitor.

și nici morala cu conștiința. Și domnul primar avea o anumită conștiință, a valorilor lui, eu aveam o altă conștiință.

Când conștiința se întâlnește cu morala este un rod extraordinar. Eu vreau să vorbesc despre acest rod, dar înainte de toate vreau să vorbesc despre starea de sănătate a poporului român din punctul de vedere al unui trăitor în acest popor. Să spun cum se ia temperatura acestui popor vizavi de sănătatea lui mintală, prin bancuri. Bancul este o stare care trezește, scoate din rutină și la un moment dat, prin inteligență, trezește. Umorul este trezitor ca artă. Ultimul banc pe care l-am auzit arată coeficientul de inteligență românească, care a fost poluat. Se spune că un om s-a dus la psihiatru și i-a spus: *„Domnule doctor, m-a trimis un prieten la dumneavoastră. Și eu nu știu de ce vin, nu știu de ce vin la dumneavoastră, pentru că eu am salariul foarte bun, am o viață bună, am o soție pe care o iubesc, am doi copii la facultate, care învață extraordinar, am tot ce-mi trebuie, sunt satisfăcut, sunt echilibrat”*. Și doctorul zice: *„Mda, de când aveți simptomele astea?”* ... Vedem cum românul a surprins fantastic procesul de patologizare a sănătății, pentru că este o dorință a medicinei generale, și o vedeți în cercetare, mai ales la americani, ei patologizează și zonele normale. Există și o patologizare a medicului... Vedeți, toate lucrurile astea se așează într-un flux al societății românești. Evident că medicina din România, corpul medical din România a devenit victima sau, mai bine-zis, pacientul îmbolnăvit de clasa politică. El tinde să fie scos, să fie săracit... Medicina legală, spune Mina Minovici, se ocupă, printre altele, și cu studiul distrugerii corpului. Corpul medical este și distrus, nu numai degradat. Vă spune asta un om din corpul cultural, care și el este mutilat....

Eu provin dintr-o familie de medici interniști și tata lucra foarte mult cu pacientul ca să-i creeze o dispoziție, ca să-i ridice puțin tonusul, pentru că veneau așa, demoralizați. Iar mama, care avea un simț al umorului extraordinar, era singura doctoariță din lume care se lăsa tratată de pacient. Venea câte una grasă și zicea: *„Doamna doctor, nu mai pot, mi s-au umflat picioarele”*. Și mama spunea: *„Dragă, tu vorbești? Uite în ce hal arăt eu”*. Și femeia zicea: *„Doamna doctor, vă dau eu un*

ceai care este extraordinar de bun". Și ieșea o medicină extraordinară.... Să ne întoarcem la conștiința medicală. Toate lucrurile astea care par a fi spuse așa, alandala, fac parte din tratamentul cu care noi trebuie să ne facem bine. Primul lucru pe care trebuie să-l vedem este că noi trebuie să ne simțim bine, în sensul exercitării inteligenței, a bunului-simț, a unei onestități, ca să putem atinge un subtil care este rarism și care se numește conștiința medicală. Există în momentele de criză, în momentele de degenerare... Vedeți, medicina clasică și-a pus bazele pe eradicarea bolilor infecțioase. Secolul 19, secolul 20 au cimentat bazele acestei medicine. Secolul 21 denunță noi boli, de tip degenerativ, în care tot metabolismul cade. Ați văzut că în România au venit boli de dincolo, pe lângă bolile noastre. Este interesant de sesizat că medicina a fost considerată o artă de vindecare. Dar medicina, pe măsură ce se dezvoltă, devine o știință de a vindeca. Dar înainte de a fi artă și de a fi știință, ea este o conștiință. Este conștiință în măsura în care... Îmi spune un om inteligent de la Botoșani că Eminescu a fost și poet. Cum, domnule, a fost și poet? Da, a fost și poet, pentru că mai întâi a fost o conștiință.

Unul din doctorii Evului Mediu, cunoscutul Rabelais, a spus o chestie năucitoare care a rămas valabilă până azi: „*Știință fără conștiință nu există, este o inutilitate*”. Se ancorează perfect la ceea ce spunea Constantin Noica: „*Secolul 20 este plin de cunoștințe și fără de cunoaștere*”. Există o carte de prin '62, a lui Jean Paul Sartre, „*Pledoarie asupra intelectualilor*”, în care se spune că cei care au făcut bomba atomică, dacă ar fi fost marcați de puterea conștiinței, nu o făceau. Vedem o separare extraordinară între cunoștințe și conștiință. La 1700 și ceva, Kant a făcut o sesizare de bun-simț: „*Dumnezeu nu intră în sfera cunoașterii, nu aparține capacității noastre de a-L cunoaște*”. Pe la 1971, când eu eram puști, a apărut o carte, a lui Jean Piaget, „*Biologie și cunoaștere*”, care spune următorul lucru: „*Conștiința nu poate fi antrenată în termenii de analiză ai fizicii și filosofiei, ea iese din cauzalitatea fizicii și filosofiei. Este un lucru cu totul și cu totul aparte*”. Și atunci trebuie să sesizăm și să ne dăm seama, când pronunțăm cuvântul „*conștiință*”, ce înseamnă. Există și conștiința criminală.

Și dumneavoastră, ca breaslă în această nenorocită țară, sunteți încercuiți de o conștiință criminală. De aia am spus că breasla medicală, corpul medical este pacientul de serviciu al clasei politice. Când Mina Minovici a spus că medicina are o dimensiune curativă, a spus că are și una socială. Cea curativă este individuală, pe fiecare caz în parte, iar cea socială – și Mina Minovici zice un lucru extraordinar – asigură sănătatea fizică și morală a societății. Unde am mai văzut un asemenea principiu? Ne aflăm în anul de grație 1892. Dacă răsfoiți discursurile inaugurale rostite în fața Majestății Sale Carol I, ale marilor profesori din perioada respectivă, o să vedeți cea mai puternică generație din România, mai puternică decât generația interbelică. Acolo se vede că școala românească de medicină n-a dat numai mari profesioniști, ci a dat conștiințe. Conștiințe care se înregimentează într-un statut moral. Pentru prima dată conștiința are o dimensiune morală, o dimensiune deontologică. Între jurământul lui Hipocrate și atitudinea creștină este esența fundamentală a medicului român.

Există o teorie care bântuia prin 1940-1943 în psihologie, se numea psihotehnică, foarte interesantă prin amănuntele pe care le prezenta profesorul Nicolae Mărgineanu, săracul, care a pățit prin închisorile comuniste, o mare capacitate, care a spus următorul lucru, actual și astăzi: „*Vedem cum conștiința medicală sau conștiința artistică este o substanță care nu ascultă de niște demersuri sociale*”. În psihotehnică, omul nu este numai rodul inteligenței lui, Dan Puric are nu doar o capacitate de a gândi, el este și rodul educației în care a fost crescut, el este și rodul culturii în care s-a născut, el este și rodul mentalității epocii, el este și rodul perioadei istorice în care a trăit, el este și rodul – fiți atenți ce subtilitate – al atmosferei culturale. Dacă stau să mă gândesc la atmosfera în care trăiește breasla medicilor astăzi, mă îngrozesc. Știți că este o patologie informațională a epocii, în care pe om îl îmbolnăvește informația. Vedeți la televizor numai vești proaste, vești proaste într-o țară degradată, în care medicina se degradează, dar în contextul acesta nu dă o veste bună care să spună că în condiții nefaste, mizerabile, un medic își face datoria.

Vă spun asta din poziția mea de artist. Asta se numește patologie informațională. Așa cum este una moleculară, este și una informațională care are efecte. În patologia informațională ai stres, depresii, palpitații. Ele se manifestă în sistemul nervos al omului, pentru că și medicul este un om, iar el trebuie să suporte o asemenea înlănțuire de vești proaste care au speech-ul criticii. Chiar dacă în numele democrației și al alternativelor ar trebui arătate și părțile bune, dar asta se apropie de demersul conștiinței....

Prin anul 1800 și ceva, un filosof avea o teorie interesantă, teoria cercurilor concentrice, la fel cum era psihotehnica. Și totuși se întâmplă ceva. Să ne uităm puțin - vorba lui Nicolae Iorga, întoarcerea noastră spre trecut ne dă puterea faptului de astăzi - să ne întoarcem puțin spre școala de medicină românească. Eu am trăit cu tata care avea biblioteci de medicină și mi-am zis că primul lucru pe care trebuie să-l fac este ceea ce l-am văzut pe el că face. Să-mi scot stetoscopul și să ascult și cu inima, cu urechea, ca să nu mă înșel. Dacă vrei să iei pulsul acestei națiuni, trebuie să scoți stetoscopul și să pui urechea să ascuți. Să ascuți cu inima... Dacă vrei să iei pulsul acestei bresle a medicilor, aflată într-o situație tragică după părerea mea, trebuie să scoți stetoscopul și să pui urechea să ascuți. Să vedem ce se aude. Am conturat faptul acesta al unor determinări de tip circular, pentru că și astăzi medicina depinde foarte mult de bucata asta penibilă de istorie pe care o trăim și de atmosfera sinistă în care trăim. În primul rând este o reverență a mea în fața dumneavoastră pentru simplul motiv „bine că mai sunteți”. Bine că mai sunteți într-un context în care toată lumea se chinuie și nu mai poate face față. Și atunci, pentru cei care își asumă să mai stea pe baricade, sunt dator să mărturisesc din postura unui om care mai stă și el pe baricade. Eu vorbesc de pe poziția celor 150 de euro pe care îi primesc de la Teatrul Național, nefăcând concesii calității artistice. Ce mă determină pe mine, pentru că toate cercurile acelea concentrice ar trebui să nu mă determine? Mă determină, dragi prieteni, conștiința. Conștiința mea artistică nu ascultă de toate determinările acelea de care spune psihotehnica sau teoria cercurilor concentrice. Adică eu nu ascult de

contextul acesta cultural mutilat, eu nu ascult de atmosfera educațională din această țară. Eu ascult de un alt lucru, de identitatea acestui neam, de fiziologia lui naturală suverană, de propriile mele pulsuni și de propriul meu suflet. În clipa aceea, toate aceste cercuri se sparg. Și atunci avem alte determinări care creează conștiința unui om. Și dacă se nimerește ca această conștiință să fie medicală, vedem valoarea extraordinară care trebuie dusă până la capăt. ...

La 1890, 1900, România stătea rău din punct de vedere medical: mortalitate infantilă, tuberculoză, procente statistice îngrozitoare. Tineri care au studiat în străinătate s-au întors și într-un timp foarte scurt au ridicat țara în picioare. Vedem acum o reîntoarcere la situația de atunci. Statistic România stă cel mai rău în Europa la mortalitatea infantilă, la cancer, la cancerul de colon, la cancerul de col uterin etc. În schimb afacerile de tip medical sunt înfloritoare în această țară. E cea mai fascinantă țară, cu mortalitatea cea mai mare. Știți cum a zis băbuța aia când a întrebat-o reporterul „ce este gripa aviara?”. „Ce să fie, maică? Sunt doi oameni în alb care îmi omoară mie găinile”. E o tensiune între normele care vin și trecutul către care trebuie să ne întoarcem ca să ne izbăvim.

Conștiința profesională se transmite de la maestru la elev, prin model. Există un paralelism al valorilor. Astăzi, în România, accentul nu trebuie pus pe degradarea totală, ci pe capacitatea de a recunoaște că în acest naufragiu sunt oameni care rezistă, sunt oameni care nu au fugit, oameni care rezistă. Mai există însă un lucru determinant, de învecinare. Dacă ești într-o învecinare de proastă calitate, lucrurile ne pot doborî în timp. Știți că unul dintre marii noștri chirurgi, Constantin Dimitrescu Severeanu, a spus așa: „Între doctori vor fi și escroci și șarlatani, dar vor fi și apostoli”. Și a avut dreptate....

Conștiința medicală trebuie încurajată și răsplătită astăzi. Fără acest lucru nu putem merge înainte. Am putea să analizăm medicina și să analizăm această țară din punctul de vedere al „medicinii” duhovnicești. Știți că Sfinții Părinți au terapiile lor și au clasificările lor pe boli. Există bolile sfântului, care sunt patimile. Ca să nu pară discursul meu așa, stufos ortodox, am să vă spun cât de simplu ope-

rează. Ei spun așa: „*Sufletul confiscat de patimi este un suflet bolnav. Sufletul confiscat de rațiune este un om bolnav*”. Revoluția franceză asta a făcut, comunismul, tot asta, și epoca pe care o trăim tot așa, este hiper, hiper, hyperscientistă. Omul nu mai există, este mic, confiscat. Minte nu este egală cu rațiunea. Minte este rațiune cu inima. Din asta s-a născut excepționalitatea școlii medicale românești. Din asta avem în anumite zone de performanță niște valori extraordinare: piloți excepționali, medici excepționali, artiști excepționali, sportivi excepționali. În domenii care au tractat înainte într-un context care nu era propice, nu avea premise. Nici astăzi nu sunt premise. Și atunci te întorci în trecut ca să iei forța pentru astăzi și mai ales pentru a putea lua atitudine. Totul se rezolvă prin atitudine, nu prin programe europene... Eu sunt convins că noi avem personalități, care nu au nevoie să crească. Doamnelor și domnilor, personalitatea este un lucru definit din naștere. Ea nu suportă incidența societății. Prin 1885, Constantin Noica scrie un articol intitulat „*E bietul eu sub noi*”. Fiți atenți ce articol extraordinar: „*E bietul eu sub noi*”. Vedeți cum suntem, un eu personal sub o populație de asta, gregară, care calcă totul în picioare. Constantin Noica zice: „*Degeaba vrea să ne reprezinte un nea Fane, un nea Ghiță un nea Gigi, ei adunați, toți indivizii aceștia nu pot să însemne cât un rege*”. Rolul personalității este foarte bine definit. De asta un om ca Gheorghe Marinescu este o mare personalitate. Mă gândesc la ce spunea tata: „*Dragul meu, eu tratez omul, nu funcția*”... El venea din generația aia veche, cu personalitate, cu altă școală, altă mentalitate... Asta înseamnă conștiință medicală și conștiință creștină. Și mai vreau să spun că îi admir pe medicii din această țară și că școala medicală românească este drapelul drept al acestei nații.

București, 2012

Psihologia sănătății

*Nicolae Miu**

Introducere

În medicină există trei modele complementare:

- Modelul biomedical;
- Modelul psihologic;
- Modelul biopsihosocial.

Modelul biomedical procedează prin aplicarea în medicină a metodei analitice a științelor exacte.

Modelul psihologic se bazează pe ansamblul cunoștințelor fundamentale ale psihologiei aplicate în vederea înțelegerii *sănătății și bolii*.

Modelul biopsihosocial ține seama de interrelațiile între aspectele biologice, psihologice și sociale ale bolii.

Evoluția clinică a bolnavilor este determinată nu numai de factorii biologici, ci și de formulele de viață ale colectivităților și de evenimentele psihosociale care sunt elemente constitutive ale vieții individului, precum și de structurile și valorile care caracterizează comunitatea.

Atenționarea asupra dimensiunii bio-psiho-sociale și spirituale trebuie să facă parte integrantă din raționamentul clinic și, în sens mai larg, din modul de a gândi medicina.

* Nicolae Miu, Prof. Univ. Dr., medic pediatru, Șeful Clinicii Pediatrie II, fost Decan, Universitatea de Medicină și Farmacie „Iuliu Hațieganu” Cluj-Napoca.

Modelul biomedical

Paradigma biomedicală rămâne dominantă în învățământul facultății de medicină! Medicul format în această tradiție pare a fi însă interesat numai de demersul științific al medicinei. În realitate, în practică, medicul își dă seama că știința, în sensul strict, și respectiv metodele științifice (fără de care subliniem că nu se poate practica o medicină de vârf, competitivă!) sunt în relație cu înțelegerea, diagnosticul și tratamentul bolii și nu cu pacientul și asistenta sa.

Modelul biomedical procedează, așa cum s-a amintit, la aplicarea în medicină a metodei analitice a științelor clasice ale naturii.

Importul modelului analitic în medicină se însoțește de o decizie inițială care poate fi ilustrată în mod foarte schematic prin următorii termeni: „a fi bolnav” (a avea o stare de rău, a te simți rău...) se reduce la „a avea o boală”, o entitate morbidă în organism, existând riscul reducerii corpului uman la un obiect sau la un agregat de organe și funcții, amputat de raportul său cu lumea și de modalitățile concrete ale vieții.

Modelul biomedical, deși constituie o problemă de bază, „neînnobilat” poate conține o eroare în sensul neinclunderii pacientului și a atributelor sale ca persoană. Ca să aibă valoare el trebuie umanizat.

A promova o *știință a omului* în medicină înseamnă a promova adăugarea elementelor de psihologie, sociologie și ale altor științe umane la științele exacte ce compun medicina. Aceasta înseamnă reînnoirea paradigmei științifice de a cunoaște și de a practica medicina.

O paradigmă științifică trebuie să definească câmpul de extindere al cunoștințelor și metoda utilizată, raportată la acest câmp, în sensul cunoașterii și a puterii de a-l modifica.

Formarea unei paradigme științifice în medicină implică o primă decizie relativ la cunoașterea „obiectului” propriu medicinei:

- organul sau funcția perturbată?
- funcționarea corpului în ansamblul său?
- omul ca individ „psihofizic”?

– omul ca membru al unei colectivități?

Metoda implică o decizie atât ca mod de abordare a acestui obiect specific, cât și ca îngrijire (asistență).

Apropierea de *omul bolnav* și nu numai de boală, pretinde o modificare a paradigmei științifice în medicină, ceea ce înseamnă o revizuire critică a cunoștințelor de delimitare a câmpului propriu medicinei și a metodelor elaborate pentru a-l cunoaște și a putea interveni asupra sa.

Modelul psihologic

Psihologia sănătății constă în studiul factorilor și a proceselor psihologice care joacă un rol în apariția bolilor și care pot accelera sau încetini evoluția lor.

Există în plus în cadrul acestei discipline 3 obiective importante, legate între ele:

– promovarea comportamentelor și stilurilor sănătoase de viață;

– prevenția și tratamentul bolilor;

– ameliorarea "preluării" și asistenței pacienților.

Actualmente, psihologia sănătății este definită la modul general ca studiul factorilor psihosociali care pot juca un rol în comportamentele și în cunoștințele legate de sănătate și de boală.

În căutarea identificării diferiților factori de influență și a interacțiunilor lor, este vorba de a înțelege mai bine apariția și evoluția bolii și de a propune intervențiile adecvate.

Psihologia sănătății datează din anii '70. Dezvoltarea acestei discipline se datorează următorilor 3 factori:

• Cauzele mortalității (în general): acestea sunt azi cu totul altele. Dacă imediat după 1900 cauzele de mortalitate au fost, în primul rând, bolile infecțioase; ulterior, mai cu seamă în țările civilizate, bolile cronice (cardiace, canceroase, vasculare cerebrale, ale plămânilor, ale ficatului, rinichilor, digestive) treptat, treptat au dominat.

În timp, s-au precizat factorii de risc care pot „induce” această patologie: hipercolesterolemia, obezitatea sau malnutriția, tabagismul, lipsa exercițiului fizic, alcoolul, stresul, etc. Acești factori sunt la rândul lor legați de anumite comportamente.

Conform datelor Ministerului Sănătății din SUA (și din alte statistici), jumătate din decese este legată de factorii de risc puternic influențați de comportamentul indivizilor.

- Unii factori economici, cum ar fi aplicarea și dezvoltarea conceptului conform căruia este mult mai util și mai ieftin de a preveni, decât a vindeca o boală. A preveni, înseamnă a diminua acțiunea factorilor de risc și astfel se acționează asupra comportamentelor asociate acestor factori. Dezvoltarea psihologiei a contribuit la nașterea psihologiei sănătății.

Domeniile psihologiei sănătății sunt:

- Comportamentele, care pot avea consecințe fiziologice și care influențează sănătatea, în situația stresului, de exemplu;
- Modul nostru de a trăi, obiceiurile, care pot avea efecte nocive asupra sănătății, cum este, de exemplu, tabagismul și lipsa exercițiului fizic;
- Modul de comportare față de boală, ceea ce are influență foarte importantă asupra sănătății ulterioare.

Modelul biopsihosocial

Încă din 1977 s-a propus o nouă conceptualizare a bolii, integrând și aspectele psihologice și sociale ale acesteia. Un ansamblu de date susține că în domeniul sănătății trebuie acordate o *importanță* și o *atenție majoră* acestui *concept integralist*, nu numai pentru o mai bună înțelegere a pacientului, ci și pentru strategiile asistenței, pentru luarea unor măsuri sociale mai adaptate și mai puțin costisitoare.

O problemă foarte importantă este de a cunoaște modul în care dimensiunile biologice, psihologice și sociale ale bolii se articulează unele cu altele.

Un prim nivel de elaborare al problemei constă în a investiga și în a analiza diferitele tipuri de efecte care se produc prin interacțiunea acestor dimensiuni.

Ideea de bază a paradigmei sistemice aplicată științelor vieții este aceea conform căreia regnul viețuitoarelor nu există în stare izolată, întreaga unitate care trăiește (celulă, persoană...):

- este un sistem complex care integrează sub-sisteme și
- ea însăși este un component al unei noțiuni mai „largi”: mediul.

Astfel, oricare nivel al „realității vii” (de exemplu un organ al corpului uman) comportă o „identitate” și o „organizare” proprii, specifice prin natura componentelor (molecule, celule, țesuturi...) și prin modalitățile regulilor lor de schimb. Dar orice nivel al „realității care trăiește” întreține, de asemenea, în funcționarea sa de ansamblu o articulație dinamică cu „suprasistemele” în care el se înscrie și care formează ansamblul mediului său (sistem nervos, persoană, familie, comunitate...).

În medicină există exigența conform căruia trebuie luată în considerație articulația diferitelor nivele constitutive ale subiectului care trăiește.

În medicină, „nivelul de sistem” care servește ca punct de referință este pacientul, adică subiectul uman.

Paradigma bio-psiho-socială și spirituală este un model științific destinat înțelegerii interrelațiilor complexe care există între diferitele dimensiuni ale vieții și a putea, astfel, în asistență, în îngrijirea pacientului și în tratamentul bolii să ținem seama de efectele stabilizatoare sau destabilizatoare pe care aceste diferite nivele de organizare le exercită unele asupra altora.

În timp ce, în modelul biomedical clasic, datele relative la mediul uman al pacientului rămân în afara câmpului științei și în afara anchetei critice, modelul biopsihosocial postulează importanța apropiării de aspectele personale, interpersonale și sociale ale vieții cu aceeași rigoare și acuitate critică aplicate fenomenelor biologice.

În practică, aceasta înseamnă că medicul identifică și evaluează potențialul stabilizant sau destabilizant al evenimentelor și relațiilor care aparțin mediului social al pacientului și, mai ales, el nu neglijează modul în care efectele destabilizante pe care boala pacienților le exercită asupra apropiaților lor și care pot exersa la rândul lor o influență și mai destabilizatoare asupra pacientului.

Boala se poate defini ca un proces specific prin care subiectul suferă un „rău” al propriului său corp, modificările putând surveni la nivel de celule, țesuturi, organe, sisteme organice sau chiar la nivelul sistemului nervos, dar boala nu devine fenomen real decât în momentul în care persoana este implicată, respectiv din clipa în care ea are experiența unei stări „de rău” sau a „unei insuficiențe” sau manifestă un comportament care poate fi interpretat ca indicând o boală.

Boala, în acest sens, nu este niciodată un fenomen pur biologic; ea interesează un organism care, înainte de a putea fi calificat ca un „corp fizic”, este un corp propriu al unei persoane, un „corp locuit”.

Boala modifică raportul individului cu ei însuși, dar și raporturile sale cu lumea. Este vorba, în fond, de a înțelege trăsătura *condiției umane*, mult mai semnificativă și complicată în medicină.

Boala este un eveniment care interesează un corp viu locuit de un subiect, dar, de asemenea, un corp care trăiește social.

Acest ultim element este foarte important de reținut, deoarece:

- boala, perturbând funcțiile biologice, perturbă omul, dar aceasta are relații cu partenerii mediului său;
- evoluția bolii este sensibil legată de ceea ce se întâmplă între pacient și anturajul său uman.

Caracteristica bolii este un punct de intersecție dureroasă între factorii biologici, psihologici și sociali. A fi bolnav înseamnă o „modificare” a lumii noastre.

Boala transformă deschiderea bolnavului față de ceilalți și o reduce într-un sens care ar putea fi rezumat, în mod foarte schematic, în acești termeni: „ajutați-mă sau lăsați-mă”!

Dacă boala poate produce o ruptură dureroasă a relațiilor pacientului cu mediul său, ea induce, de asemenea, și aceasta cel mai adesea, o „regrupare” protectoare stimulând la cei apropiați (dar și la alții) comportamente solidare de grijă.

În contextul bolii, trei întrebări dețin o funcție „organizatorică” importantă:

- Ce optică are medicul în încadrarea suferinței pacientului pentru a-l face să recurgă la sistemul de îngrijiri și să colaboreze cu acesta cât mai bine?

- În ce mod, în cazul unei boli nevindecabile, medicul își va finaliza munca sa de îngrijire a bolnavului?

- Cine se va mai implica după momentul efectuării diagnosticului în gestiunea prognosticului, în alegerea celui mai bun tratament, în elaborarea unui proiect de îngrijiri pe termen lung?

La aceste întrebări răspund din unghiuri diferite, dar vizând binele bolnavului, nu numai științele comportamentului, ci toate celelalte științe conexe.

Insistăm însă asupra necesității integrării în mod sistematic, în urmărirea pacienților, a anturajului familial – orizont de resurse – esențial pentru pacient dar și a locului în care se „desfășoară” o parte importantă a suferinței legată de boală.

Interrelațiile între societate și bolnav

Omul este totdeauna situat într-o colectivitate, chiar și atunci când este izolat sau suferă fenomenul de dezinsertie socială.

Colectivitatea în sânul căreia multiplele relații se nasc, se dezvoltă sau se destramă, formează o tramă în mișcare, înnodată de o legătură vitală.

Medicina, știința despre sănătatea omului, trebuie să țină seama de traiectul definitor al individului, ceea ce se poate numi simplu – situația sa socială.

În mod cert, componenta socială a bolii este un subiect controversat și nu întotdeauna exact înțeles. Astfel, precaritatea socio-

economică, pauperismul, șomajul, trebuie considerate ca factori producători de boală ? Ei nu produc în mod direct boala, dar pot contribui, în grade diferite, în a-l face pe individ mai mult sau mai puțin vulnerabil sau îi diminua acestuia aptitudinile de a face față bolii.

Lucrări mai vechi (anii '80) arătau deja că unele condiții sociale, economice, de mediu și chiar culturale pot avea, per se, consecințe morbide.

După 1990, o serie de lucrări analizează rolul șomajului în acest sens, arătând că:

- șomajul pune în evidență pregnant problemele sănătății și, într-o măsură dificil de evoluat, contribuie în a le face mai acute;
- problemele de sănătate puse în evidență prin criza lipsei locurilor de muncă se întind la un public mult mai mare ca număr decât la cel format din care pretind muncă;
- factorii de natură individuală sau socială pot reduce efectele „patogene” ale șomajului sau invers să le exacerbeze.

Sunt date care arată că șomajul crește cu 1/3 probabilitatea ca persoanele să moară în următorii 10 ani care urmează intrării în șomaj, printre cauzele decesului dominând suicidul, moartea violentă, tuberculoza, cancerul.

Modul exact prin care șomajul omoară nu este foarte clar, dar este cert că *sărăcia* și *stresul* au efecte devastatoare asupra sănătății în general, asupra sănătății mentale și asupra adoptării unor comportamente defavorabile sănătății.

A insista pe dimensiunea socială a bolii nu înseamnă a afirma că aceasta ar fi determinată doar de o singură cauză, cea socială! Aceasta nu înseamnă nici pledoarie pentru o nouă clasă de bolnavi pe care o așezăm lângă grupa tulburărilor somatice „pure”, cea a tulburărilor „psihosomatice” sau „psihogene”.

Prin cele menționate până aici se vrea doar a promova principiul integrării în medicină, respectiv *cunoașterea axului social al bolii*, insistând pe importanța întrebărilor care trebuie să ni le punem în fața oricărui pacient:

- în ce măsură existența sa împreună cu alții și într-o comunitate specifică au putut contribui la apariția suferinței, respectiv a bolii pe care o prezintă ?!

- în ce măsură această dimensiune socială poate fi mobilizată pentru a promova o stare de mai bine ?!

Este important ca medicul să reflecteze asupra conceptului de ora, care inspiră proiectul său de grijă sau asistență a *omului bolnav*, ca el să se întrebe asupra conceptului de *comunitate*, ceea ce-l determină să intervină în problemele de sănătate a unui om care este caracterizat printr-un *a fi social*.

O astfel de gândire a medicului îl determină să aibă o reflexie etică și pragmatică asupra contractului social, care în domeniul sanitar, ar putea lega individul de societate și societatea de subiectul singur (uneori însingurat).

În concluzie, se poate postula că medicul adevărat trebuie să țină seama de repercursiunile multiple pe care boala le exercită asupra mediului familial și social al pacientului și să prevină, invers, efectele destabilizatoare pe care o gestiune familială sau comunitară disfuncțională a bolii poate să o exercite asupra pacientului.

Este important, în acest sens, ca medicii să evalueze modurile în care acordă cel mai bine asistența unui pacient, nu numai strict din punct de vedere medical, ci și al principiului solidarității în înțelesul creștin al cuvântului, necesar menținerii și dezvoltării vieții comunitare în complexitatea sa.

Viețuind într-o societate materialistă, în care deseori valorile sunt ignorate, prin respectul său față de darul pe care îl constituie viața, față de persoana umană și finalitatea vieții, cel bolnav poate deveni o mărturie vie a faptului că în comuniune cu Dumnezeu, viața omului are sens și o valoare unică chiar și atunci când este marcată de suferință. El poate spune ca apostolul Pavel: „*totdeauna purtând în trup mersul spre moarte al lui Iisus, așa ca și viața lui Iisus să se arate în trupul nostru*”. „*De aceea nu pierdem din curaj; dimpotrivă, chiar dacă omul nostru cel din afară se trece, cel dinăuntru se înnoiește din zi în zi*”.

Medicul care trăiește cu crezul în creștinism înțelege și simte „comuniunea între Dumnezeu și oameni, între ceresc și pământesc, între vii și morți – comuniune prin care toate problemele vieții noastre sunt întrutotul rezolvate”. Forța medicului, gândul cel bun, vorba cea caldă spusă bolnavului pe care îl însănătoșești sunt de la Dumnezeu, care-l redă astfel vieții pământești.

În loc de concluzie aș vrea să-mi exprim părerea asupra definiției medicinei, pentru a așeza la locul potrivit spiritualitatea în actul medical: „Medicina este credință în Dumnezeu și știință a preîntâmpinării și vindecării bolilor”.

Bibliografie

1. Alberti G.: *Professionalism: time for a new look*. Clin. Med. JRC PL. 2002, 2:91.
2. Baum M.: *Teaching the humanities to medical students*, Clin. Med. JRC PL. 2002, 2, 246 – 249.
3. Bergogne A.: *L'avis du Groupe Européan d'éthique des Sciences et des Nouvelles Technologies*. Concours Médical, 1999, 121, 2926 – 2929.
4. Braddock Ch., Edwards K.A., Hasenberg N.M., Laidley T.R., Levinson W.: *Informed decision making in outpatient practice, Time to get back to Basics*. JAMA, 1999, 282, 2313 – 2320.
5. Buta Mircea, Buta Iulia Alexandra: *Bioetica între mărturisire și secularizare*, Ed. Renașterea Cluj-Napoca, 2008.
6. Martin J., Dacre J.: *Professional attitudes: Why we should care*, Clin. Med. JRC PL. 2002, 2, 246 – 249.
7. Mignon M.: *L'humanisme médical: un défi pour le troisième millénaire. Difficultés pour le praticien*, în *Humanisme médical*, 2003, John Libbey Eurotext, Paris.
8. Salab K.: *L'éthique appelle une pédagogie de la santé*, La Croix, 21 août, 1996.

Aspecte etice în gastroenterologia pediatrică

*Marin Burlea**

*Eliza Tighici***

*Valeriu Lupu****

*Valeriu V. Lupu*****

Introducere

Medicina, și în sens mai larg sănătatea publică, care au devenit de-a lungul timpului domenii ale vieții sociale de care orice tip de organizare socială a trebuit să țină cont, și-a reorientat și reconsiderat permanent raporturile partenerilor din structură, fie că este vorba de relația medic-pacient în cadrul actului medical, fie că este vorba de relația sistem-societate în cadrul sănătății publice. Pe măsură ce drepturile fundamentale ale omului au fost statuate prin reglementări naționale și internaționale, pe măsură ce viața în sine, care presupune autonomie și libertate, a căpătat statutul de valoare socială imuabilă și inalienabilă, însăși caracterul paternalist al medicinei, în care medicul decide și pacientul execută, avea să se modifice profund (1).

Deși din totdeauna medicina a fost guvernată de principii morale și etice, consfințite chiar de la începuturi prin angajamente de tipul jurământului lui Hipocrate, Rugăciunea lui Maimonides și

* Marin Burlea, Prof. Univ. Dr., Clinica V Pediatrie Gastroenterologie, Universitatea de Medicină și Farmacie „Gr. T. Popa”, Iași.

** Eliza Tighici, Doctorand, Clinica V Pediatrie Gastroenterologie, Universitatea de Medicină și Farmacie „Gr. T. Popa”, Iași.

*** Valeriu Lupu, Medic primar, Secția Pediatrie, Spitalul Județean de Urgență Vaslui.

**** Valeriu V. Lupu, Asist. Univ., Clinica V Pediatrie, Gastroenterologie, Universitatea de Medicină și Farmacie „Gr. T. Popa”, Iași.

numeroase coduri deontologice, evoluția societății și îndeosebi a științelor medicale din ultimul secol au făcut ca multe din aceste principii să fie reactualizate și adaptate noilor valori (2). Astfel cele două valori etice fundamentale; viața și libertatea, se transformă în două principii etice care decurg din aceste valori și anume; respectul pentru viață și respectul pentru autonomia persoanei.

Această evoluție în timp a condus la schimbarea raporturilor pacient-medic și societate-sistem de sănătate, căpătând caracterul unei relații contractuale (3). În cazul societății, aceasta stabilește un contract cu sistemul de sănătate în baza unor norme statuate prin lege, iar în cazul relației medic-pacient, bolnavul încredințează medicului informații personale și intime privind starea lui de sănătate și viața sa. La rândul său medicul trebuie să ofere pacientului toate informațiile privind suferința sa și posibilitățile de recuperare a sănătății din perspectiva actului medical, deopotrivă cu riscurile pe care acesta le presupune (3). Se creează astfel o relație de parteneriat, în care statutul pacientului este acela de beneficiar bine informat, parteneriat care i-a forma consimțământului informat, iar statutul medicului este cel al furnizorului de sănătate ale cărui servicii pacientul le poate accepta sau nu. Iată deci, că relația medic pacient, altădată cu caracter paternalist, se transformă treptat într-o relație contractuală cu drepturi și obligații reciproce, în deplină cunoștință de cauză în ceea ce privește etapele actului medical și consecințele lui (4).

Consimțământul informat și particularitățile sale în pediatrie

Ca principiu de bază al eticii medicale consimțământul informat a fost consacrat în Declarația Universală a Bioeticii și Drepturilor Omului la a 30-a sesiune a Conferinței Generale UNESCO din 19 octombrie 2005. La articolul 6 al acestei declarații este tratat consimțământul bazat pe principiul autonomiei în spiritul drepturilor fundamentale ale omului (dreptul la viață și libertate) și în egală măsură în respectul demnității umane (1). Medicina, care presupune intervenții nemijlocite pe individul sănătos sau bolnav, afectează direct aceste valori fundamentale consfințite prin lege, prin urmare

aplicarea lor implică responsabilitatea atât din partea medicului sau sistemului care le propune, cât și din partea pacientului sau comunității care le acceptă. Această responsabilitate presupune și acceptarea consecințelor negative ale actului medical care implică la rândul ei capacitatea de a decide. De aceea obținerea consimțământului informat trebuie să aibă la bază o informare suficientă și precisă.

În furnizarea informațiilor trebuie ținut cont de nivelul de înțelegere al pacientului, valorile culturale ale acestuia și gradul de toleranță privind cunoașterea adevărului (5). De aceea limbajul folosit, maniera de exprimare, conținutul informației trebuie adaptat nivelului de înțelegere și percepție a pacientului, pentru că nu trebuie uitată nici o clipă conotația juridică a consimțământului. Facem precizarea că sub aspect juridic, *consimțământul informat este un acord de voință expres sau tacit dat de o persoană cu discernământ, care nu este viciat prin înșelăciune și reprezintă o concordanță între voința intimă și cea declarată a pacientului.*

Desigur aceste aspecte capătă o conotație particulară în pediatrie unde de regulă este vorba de copii, prin urmare persoane fără discernământ, sau cu capacitate limitată de a înțelege informația medicală. De aceea consimțământul informat va apare ca o responsabilitate acceptată în deplină cunoștință de cauză din partea aparținătorilor legali; părinți sau tutori legali. Există chiar o prevedere în articolul 4 din Carta Copilului Spitalizat elaborată de UNESCO care prevede dreptul copilului de a fi informat, desigur într-o manieră adaptată vârstei sale, informare la care participă în egală măsură medicul, stafful de îngrijire și părinții (6). Această atitudine se justifică în primul rând sub aspect psihologic, deoarece angoasa tăcerii și secretului pot induce o stare de disconfort copilului și chiar pot agrava boala, iar în al doilea rând nu trebuie pierdut din vedere că percepția și inteligența copilului în zilele noastre este superioară generațiilor anterioare, începând chiar cu vârsta de copil mic.

Astfel, dacă până la vârsta de 4 ani copilul privește cu spaimă actul medical căutând refugiu și protecție la părinți, între 4 – 8 ani curiozitatea și dorința de socializare îl fac pe copil să accepte și chiar

să participe la unele manevre și proceduri medicale, atitudini stimulate și de comunicarea cu cei din jur, ca după vârsta de 8 ani să participe activ la efectuarea unor proceduri și aplicarea unor scheme terapeutice chiar cu rigorile impuse de boală. Este impresionantă uneori complianța la tratament a copilului bolnav cronic de exemplu, fie că este vorba de diabet, astm bronșic, dizabilitate înăscută sau boală neoplazică, indiferent dacă este procedură dureroasă, restricție dietetică sau tratament medicamentos de lungă durată (2).

În acest context este o greșeală a subestima capacitatea copilului, mai ales de vârstă școlară, de a înțelege, de a accepta și chiar de a colabora pentru reușita tratamentului, dacă i se explică pe înțelesul său suferința, cauzele ei și remediile medicale posibile. Iată de ce pornind de la aceste realități Convenția ONU de la New York din 1991 privind drepturile copilului prevede în mod expres că *„statele garantează copilului capabil de discernământ dreptul de a-și exprima liber opinia sa asupra tuturor problemelor care îl privesc, opinia acestuia fiind luată în considerare în funcție de vârstă și gradul său de maturitate”*.

Și aceasta pentru că întotdeauna capacitatea de a consimți presupune și capacitatea de a înțelege implicațiile unei decizii și în egală măsură capacitatea de a evalua rațional consecințele deciziei luate. Dacă până la vârsta de 7-8 ani copilul, chiar dacă înțelege, el preferă să spună că *„fac cum spune tati și mami”* după 9 ani manifestă tendința de a se implica responsabil, ca să nu mai vorbim după vârsta de 14-16 ani când trebuie ținut cont de acordul și atitudinea sa (6). Acolo unde consimțământul nu poate fi girat de părinți sau tutori legali, societatea dispune de posibilitatea de a oferi acordul prin instituțiile sale, cu excepția situațiilor de urgență când medicul este autorizat să i-a decizia cea mai potrivită cu scopul preservării vieții.

Particularitățile consimțământului informat în gastroenterologia pediatrică

Trebuie subliniat dintru început faptul că există diferențe majore și nuanțe particulare în abordarea, din punctul de vedere al bioeticii, a diverselor specialități și subspecialități din cadrul pediatriei.

În acest context gastroenterologia ocupă un loc aparte datorită în-deosebi posibilităților tehnice de care dispune astăzi, de la explorări endoscopice secvențiale și intervenționale până la transplant. Dincolo de latura pur medicală în abordarea diagnostică a patologiei digestive, extrem de benefică astăzi, posibilitățile tehnice implică și riscuri prin caracterul lor invaziv care trebuie atent evaluate și oferite ca informație pacientului (7). De aceea nu rareori este necesar ca fiecare din aceste posibilități tehnice să necesite o abordare etică separată, în ciuda faptului că, în linii mari, principiile etice de bază se regăsesc în fiecare.

Un loc aparte în gastroenterologia pediatrică îl ocupă abordarea endoscopică a patologiei digestive, cu cele două laturi ale sale; endoscopia diagnostică și endoscopia terapeutică sau intervențională, posibilitate tehnică nouă care s-a dezvoltat rapid în ultimii 40 de ani. Reamintim faptul că prima endoscopie digestivă s-a efectuat în 1970 la Los Angeles la un nou născut. Dezvoltarea tehnică a endoscoapelor flexibile a permis extinderea investigațiilor endoscopice așa încât astăzi gastroenterologia pediatrică nu mai poate fi concepută ca specialitate fără explorare endoscopică, a cărui avantaj major este că permite vizualizarea leziunii, biopsia *in situ* și chiar unele intervenții imediate (8). Dincolo de beneficiile enorme pe care le-a adus în explorarea și abordarea terapeutică a tubului digestiv, nu trebuie omis faptul că procedura în sine, chiar dacă este una minim invazivă, induce totuși o stare de disconfort pacientului, legată atât de preanestezie sau anestezie cât și de însăși manevrele necesare procedurii în sine. Asupra acestor aspecte aparținătorii trebuie informați (9).

Este unanim acceptat astăzi faptul că aportul endoscopiei este unul hotărâtor în diagnosticul unor boli, altădată evocate doar ca ipotetice, între care; refluxul gastroesofagian, vărsăturile repetate inexplicabile, hemoragia gastrointestinală, disfagia sau odinofagia, ingestia de substanțe caustice sau corpi străini, prezența polipilor, durerile toracice sau abdominale de cauză neclară, infecțiile cronice sau prezența bolilor inflamatorii cronice ale tractului gastrointestinal etc. (10). De reținut faptul că dincolo de aspectul diagnostic a cărui

precizie este de necontestat, pentru că vizualizează leziunea în timp real, endoscopia digestivă oferă și soluții terapeutice imediate cum ar fi hemostaza endoscopică a sângerărilor acute nonvariceale esogastro-duodenale, extragerea corpurilor străini, scleroterapia varicelor esofagiene, dilatația stenozelor esofagiene, polipectomia endoscopică, gastrostomia endoscopică percutană etc. (11).

Cu toate că în genere endoscopia este considerată o procedură hipoagresivă, ea presupune totuși o serie de riscuri pe care informația medicală oferită pacientului trebuie să le conțină. Astfel, pornind de la vărsăturile provocate de premedicație sau disconfortul legat de insuflația cu aer în cursul manevrei endoscopice, până la complicațiile, de nedorit dar posibile, cum ar fi; inflamația gâtului, hematoame retrofaringeene, desprinderea sau căderea dinților, traume laringeene, perforații esofagiene și laringeene, deși rarissime ele pot apare. Desigur rata complicațiilor poate fi mai mare în endoscopia intervențională. Pentru medic cunoașterea limitelor endoscopiei este absolut obligatorie, ceea ce-l va împiedica să abordeze situații asimilate ca și contraindicații cum ar fi; instabilitate cardiovasculară, disfuncțiile respiratorii, afectarea coloanei cervicale, deteriorarea statusului neurologic, suspiciune de perforație intestinală, diateze hemoragice, hemoragie masivă (12).

Din punct de vedere etic și în gastroenterologia pediatrică trebuie respectate cele patru principii de bază care guvernează relația medic-pacient. Astfel; autonomia - în sensul respectului opțiunii pacientului, non vătămarea - care corespunde principiului antic „*primum non nocere*”, principiul beneficiului pentru pacient, în sensul că procedura trebuie să contribuie la ameliorarea și vindecarea bolii și în sfârșit, spiritul de dreptate și echitate, în sensul utilizării nediscriminatorii a resurselor care nu rareori sunt limitate și constituie o dilemă majoră pentru medic atunci când știe că rațiunile economice pot să-i influențeze decizia medicală sunt tot atâtea aspecte care trebuie avute în vedere (13).

De aceea una din problemele etice serioase pentru medic este răspunsul la întrebările; ce este just, ce este bine și ce este corect, cu

referire la calea de urmat în rezolvarea problemelor medicale. Această cale trebuie să urmărească realizarea binelui maxim cu suferință minimă pentru bolnav și utilizarea echitabilă a resurselor pe care le are la dispoziție (2).

Câteva deziderate privind consimțământul informat în pediatrie

Ca în orice specialitate medicală și în pediatrie câteva considerente etice privind actul medical trebuie obligatoriu avute în vedere, chiar dacă este vorba de responsabilitate delegată:

- consimțământul informat trebuie obținut pentru toate procedurile, uneori chiar și pentru părțile componente din structura acestora cum ar fi: anestezia, endoscopia intervențională, endoscopia superioară sau inferioară.

- pacientul trebuie informat asupra riscurilor procedurii,
- opțiunile terapeutice, riscurile și beneficiile trebuie discutate,
- restricțiile economice nu trebuie să influențeze calitatea actului medical,

- endoscopiștii trebuie să aibă competența necesară efectuării procedurilor,

- standardele de calitate trebuie îndeplinite (14).

Cu toate că consimțământul informat a evoluat de-a lungul timpului de la un concept etic la o obligație juridică, așa cum se practică el astăzi are la bază aceleași principii etice chiar dacă este vorba de vârsta pediatrică. Prin urmare informarea copilului privind boala sa și remediile terapeutice posibile trebuie făcută chiar în condițiile în care responsabilitatea sa este limitată sau delegată. Această informare poate avea efecte benefice pentru că răspunde unor nevoi specifice, sesizabile chiar și la vârsta pediatrică, între care enumerăm: nevoia de a-l respecta ca pe o ființă umană, prin urmare a-l trata ca subiect și nu ca obiect al actului medical, nevoia cunoașterii realității pe care trebuie să o înfrunte și să o suporte, fără umilință și fără a-i zdruncina încrederea, nevoia de a participa activ, autonom la obținerea

vindecării, nevoia de a avea răspunsuri la întrebările sale, indiferent de tipul de boală de care suferă.

Desigur îndeplinirea acestor deziderate este o chestiune relativ simplă pentru cei care lucrează cu copilul, având în vedere faptul că experiența conturează un limbaj și o atitudine adecvată psihologiei copilului, în rest fiind o chestiune de timp și de disponibilitate (15). Ele devin necesare pentru că dincolo de aspectul medical al consimțământului, mai degrabă uman am spune noi, este aspectul juridic al acestuia, oarecum diferit. Diferența constă în aceea că aspectul juridic consfințește actul de voință ca o consimțire voită, autonomă, în cunoștință de cauză și nu impusă (4).

Am mai face sublinierea că deși conotația umanitară răzbate din ambele aspecte (medical și juridic) există o diferență netă între umanismul medical și umanismul juridic, ceea ce face ca dreptul medical să penduleze între aceste două aspecte. Umanismul medical presupune utilizarea tuturor posibilităților ce pot contribui la restabilirea stării de sănătate a pacientului, ceea ce presupune asumarea de către medic a întregii responsabilități pe care și-o poate permite. Prin urmare din punctul de vedere al umanismului medical pacientul este persoana care se încredințează medicului pentru recăpătarea sănătății în baza unei relații de încredere deplină. Din nefericire umanismul medical nu se regăsește în umanismul juridic. În umanismul juridic primează autonomia pacientului care nu apelează la medic pentru a renunța la libertatea și autonomia sa. Mai mult pentru justiție persoana care trebuie să reprezinte interesul bolnavului este bolnavul însuși (în cazul copilului părinții sau aparținătorii legali) și nu medicul (2,4).

Din această dilemă se naște uneori și ezitarea din partea medicului în a oferi pacientului informația în integralitatea ei, menținându-se astfel încă un soi de paternalism medical, pentru că deși interesul bolnavului este cel care determină informația medicală, nu se știe niciodată cine este judecătorul acestui interes, mai ales atunci când apar situații nedorite în evoluția bolii sau în timpul actului medical (16).

În concluzie

1. Principiile etice ale actului medical au căpătat valențe noi în condițiile medicinei moderne care a devenit ultratehnicizată și intervenționistă.

2. Consimțământul informat devine un instrument obligatoriu și în pediatrie cu particularitățile sale de comunicare, înțelegere și responsabilitate.

3. Endoscopia presupune o abordare etică specială, având în vedere caracterul său oarecum invaziv care, dincolo de beneficiile certe în abordarea diagnostică și terapeutică, presupune și riscuri.

4. În condițiile medicinei moderne comunicarea și informarea sunt esențiale în relația cu bolnavul chiar de vârstă pediatrică, iar din perspectiva etică a acestei relații trebuie avut în vedere deosebirile dintre umanismul medical – comun celor care practică medicina având în centrul său bolnavul și suferința sa, și umanismul juridic – care-și centrează atenția pe autonomia și libertatea persoanei.

Bibliografie

1. UNESCO – *Conference generale, Declaration universell sur le bioetique et le droits de l'homme*, 19 oct. 2005.
2. Buta Gelu M., Buta Liliana – *Bioetica în Pediatrie*, Ed Eikon, Cluj Napoca, 2008, pg. 93-104.
3. Haerni B., Benezech M. – *L'information en Medecine: Evolution sociale, juridique, etique*. Ed Masson, collection abreges, 1994.
4. Mason J., Mc Call Smith R. – *Law and medical ethics*, 5-th ed, London, Butterworth, 1999, pg. 280.
5. Adnan A., Hyder & Salmon A. – „Informed consent and collaborative rezearch perspectives from the developing world”, *Bioethics*, 2006, 6, pg. 33-40.

6. Wail A., Raynal E. – „Le droit a l'information de l'enfant et de adolescent”. *Arch. Pediatri*, 2007, supl. 2, pg. 159-161.
7. Ament M.E. – „Prospective Study of risks of Confidence in 6424 Procedures in Pediatric Gastroenterology”, *Pediatrics Res*, 1997, pg. 1244-1248.
8. Burlea M., Lupu V.V. – *Stadiul actual și perspectivele utilizării endoscopiei intervenționale în patologia digestivă pediatrică*, vol. I, al IX-lea Congres Național de Pediatrie, 21-24 oct 2009, pg. 323-335.
9. Friedlander J.A., Loeben G. et all. – *Improving informed consent in Pediatric Endoscopy*, 23th Annual Meeting of American Gastroenterology Assoc., 2009 May Chicago, IL.
10. Burlea M., Lupu V.V., Dulcescu M., Dorohoi D.O. – „Endoscopy a noninvazive method in diagnosis and treatment”, supl. nr. 1, *Rev Med Chir Soc Med. Nat*, nr. 2, vol. 109, 2005, pg. 95-96.
11. Burlea M., Andrieș A., Diaconu G. – „Endoscopia terapeutică la copil”, *Medicina Stomatologică*, 1999, nr. 3, pg. 12-13.
12. Burlea M., Lupu V.V., Paiu C., Munteanu V. – „Aspecte ale endoscopiei diagnostice și terapeutice în pediatrie”, supl. 2, *Rev Med Chir Soc Med Nat*, nr. 3, vol. 107, 2003, pg. 36-49.
13. Bailey R.J., Barkner A., Brow J. et al. – „Consensus in Endoscopy”, *Can J Gastroenterology*, 1996, vol. 10, nr. 4, pg. 237-242.
14. Mac Sween H.M. – „Guideline for informed consent gastroitestinal endoscopy”, *Can J Gastroenterology*, 1997, vol. 11, nr. 6, pg. 533-534.
15. Friedlander J.A., Loeben G. et al. – A novel method to enhance informed consent - a prospective and randomized trial of form based versus electronic assisted informed consent - in pediatric endoscopy, *J Med Ethics*, 2011, 37, pg. 194-200.
16. Miron I., Gavrilovici C., Cucer F. – „Finalul vieții la copil: decizii non-medicale pe marginea unui caz medical”, *Revista Română de Bioetică*, vol. 7, nr. 3, 2009, pg. 87-92.

Erori, greșeli și dificultăți de diagnostic în Radiologia și Imagistica Medicală

*Mircea Buruian**
*Sebastian Condrea***
*Bogdan Mreneș****

Considerații preliminare

Erorile de diagnostic sunt importante în toate ramurile medicinei deoarece reprezintă un indicator al slabei îngrijiri și preocupări în activitatea de zi cu zi.

Etiologia erorilor de diagnostic radiologic este multifactorială deoarece erorile apar datorită unei tehnici neadecvate, scăderii percepției, lipsei de cunoștințe și judecății greșite.

Orice radiolog trebuie să știe că sursele de eroare în diagnosticul radiologic, precum și elementele de neglijență stau la baza malpraxisului și litigiilor la tribunal.

Medicul radiolog trebuie să încerce pe orice căi să prevină repetarea aceluiași greșeli și să le prevină.

Odată cu reducerea erorilor, se schimbă în bine calitatea îngrijirilor, se pot reduce cheltuielile de spitalizare și poate crește prestigiul spitalului.

Vorbim de erori de diagnostic dacă radiologul în cazul unei examinări CT, sau de altă natură, nu poate da un răspuns corect la întrebarea pusă, sau dă informații greșite și/sau incomplete medicului care a solicitat examinarea.

* Mircea Buruian, Prof. Univ. Dr., Spitalul Clinic Județean de Urgență Tg.-Mureș.

** Sebastian Condrea, Dr., Spitalul Clinic Județean de Urgență Tg.-Mureș.

*** Bogdan Mreneș, Medic primar, Spitalul Clinic Județean de Urgență Tg.-Mureș.

1. Corelația protocol de explorare – diagnostic pozitiv

- Ce dovedește că protocolul CT și diagnosticul nu corespund? Răspunsul poate fi dat de: examinarea morfopatologică, examinarea intraoperatorie, examinarea endoscopică, evoluția bolii, informații date de alte investigații imagistice (US, MRI, metode de diagnostic cu izotopi), investigarea aparatului digestiv, (irigografie, angiografie), mielografie, examinare CT repetată sau complementară, evoluția radiologică a bolii, examinări CT de control, anamneză radiologică, compararea rezultatelor obținute cu rezultatele examinărilor radiologice convenționale și CT anterioare și în cele din urmă imaginile examinării CT originale.

- Compararea protocolului de explorare și a examinării histopatologice este o metodă de încredere, dar în acest fel puține erori de diagnostic ies la iveală, deoarece la puțini bolnavi se efectuează autopsia cu examinare CT precedentă. În cazul unei operații, din cauza relaxării musculare apărute, unele modificări (hernie internă, spasme, distensii) bine evidențiate, la examinarea CT pot să dispară.

- Cu ajutorul examinării ultrasonografice putem găsi un chist de ficat, pancreas, splină sau rinichi neobservat prin CT, dar nu ne putem pronunța în legătură cu histologia tumorii de ficat, a lipomului din splină sau despre hemoragia retroperitoneală.

- Prin examinarea MRI putem găsi cauza de hidrocefalie, dar nu putem afirma, contrar examinării CT că bolnavul nu are tumoră pulmonară, fibroză pulmonară, sau osteomielită.

- Cel mai frecvent erorile de diagnostic ies la iveală când examinarea CT efectuată anterior se compară cu o examinare ulterioară efectuată de cineva mai norocos sau cu mai multă experiență. Eroarea de multe ori se poate găsi și pe baza imaginilor examinării efectuate, dar în general se găsește numai pe baza examinării repetate sau complementare.

- Faptul că examinarea nu corespunde cu adevărul reprezintă numai unul dintre criteriile erorii.

- Înainte ca reexaminarea radiologică, chirurgicală sau morfo-patologică să afirme că s-a produs o eroare de diagnostic, dimensiunile modificării găsite de examinator trebuie extrapolate pe perioada când a fost efectuată examinarea precedentă, deoarece radiologul care a greșit putea să vadă numai modificarea cu dimensiunile corespunzătoare în funcție de gradul de creștere al tumorii.

- Diagnosticul CT se face în două etape. Prima etapă reprezintă alegerea metodei. După aceasta evaluăm imaginile efectuate. Pentru aceasta este nevoie de o percepție conform realității, de o motivație adecvată, de o pregătire profesională și de o bună experiență în materie.

- Dacă o boală uneori are semne CT, alteori nu (pancreatită, endometrioză și perforație acoperită) eroarea este dovedită numai de o nouă examinare sau examinarea originală și nu de examinarea chirurgicală sau morfo-patologică.

- Nu se poate considera eroare de diagnostic dacă nu se demonstrează îndeajuns falsitatea informației, eroarea sau incompletitudinea acesteia. Bolnavul, medicul clinician fără studii radiologice, radiologul cu studii insuficiente, nu au competența necesară pentru a decide asupra erorilor de diagnostic. Uneori părerile sunt prea subiective (gradul osteoporozei, dilatarea vaselor hilare, asimetrii, etc.), alteori rezultatele anterioare și ale reexaminării sunt de o diferență neglijabilă a dimensiunilor. Unitățile de măsură subiective (de dimensiunea unui deget, palmă de nou născut, boabă de fasole) nu se pot compara exact.

1.1. Mecanismul de producere al erorilor. Considerații preliminare

- Erorile se pot împărți:
 - *pe grupe de boli;*
 - *din punct de vedere al persoanei care greșește;*
 - *pe instituții.*

- Noțiunile statistice au un rol bine determinat privind mecanismul de producere al erorilor, având în vedere o serie de parametri care vizează validitatea explorării, sensibilitatea și specificitatea examinării.

- **Validitatea examinării:** exprimă dacă examinarea măsoară ceea ce trebuie, deci dintr-o sută de examinări efectuate cu același scop referitor la aceeași boală, câte are un rezultat corect.

- **Sensibilitatea examinării:** acel număr care arată că dintre o sută de pacienți cu o boală dovedită în câte cazuri găsim și cu examinare CT cu diagnostic corect (procentul rezultatelor pozitive pe o sută de pacienți).

- **Specificitatea examinării:** dintre o sută de pacienți fără o anumită boală (care este dovedit) în câte cazuri examinarea CT va fi și ea negativă (numărul examinărilor negative la un individ sănătos).

- De aceste trei noțiuni și valoarea lor numerică depinde de boala, grupa de boală la care se referă și de metoda (în afară de CT) cu care s-a dovedit exactitatea diagnosticului.

- Fiecare amănunt al procesului care conduce la diagnostic este sub control social și se realizează printr-o multitudine de interacțiuni. Deoarece elaborarea diagnosticului este determinată de factori tehnici, psihologici și sociali, mecanismele erorilor trebuie evaluate în funcție de acești factori

- Determinarea tehnică a erorii este ilustrată prin funcționarea inadecvată a sistemului compus din examinator-aparat.

- Sistemul examinator-aparat este funcțional numai împreună. Sistemul se va opri când una dintre părți nu mai poate funcționa (boală, defectiuni). Medicul radiolog este capabil să preia sarcinile operatorului, însă exactitatea și rapiditatea examinării se va diminua. Operatorii nu pot înlocui medicul radiolog, dar referitor la producția de semnale, ei pot să-și susțină performanța timp de mai multe ore fără a fi necesară prezența radiologului.

- În funcționalitatea sistemului examinator-aparat, o importanță deosebită o are relația om - om, adică condițiile armonioase de la locul de muncă.

- Este important și factorul intelectual (cunoștințe de specialitate, experiență), acestea făcând posibilă rezolvarea sarcinilor de specialitate, dar din punct de vedere economic și al performanței la locul de muncă nu se pot neglija sentimentele negative sau pozitive care apar printre colegii de muncă și structura grupului psihologic (cu sistemul lui de roluri și norme).

1.2. Cazurile cele mai frecvente ale funcționării inadecvate ale sistemului examinator-aparat

- Sistemul examinator aparat nu realizează semne de o calitate satisfăcătoare fie din cauza insuficienței activității a aparatului fie din cauza examinatorului.

- Imaginile necorespunzătoare care apar din cauza legăturilor defectuoase examinator-aparat (alegerea inadecvată a aparatului, conducerea defectuoasă a lui).

- Sistemul examinator-aparat este capabil de realizarea unor imagini bune, evaluabile, dar din cauza defectelor de comandă acest lucru nu se întâmplă.

- În cazul în care capacitatea sistemului (atât a examinatorului cât și a aparatului) nu este în concordanță cu dificultatea problemei care trebuie rezolvată, poate să apară ușor suprasolicitarea sistemului. Aceasta este anunțată de:

- creșterea presiunii datorită timpului;
- apariția de conflicte/defecte;
- defecțiunea unei subunități.

- Sistemul examinator-aparat poate fi de o calitate bună, dar poate produce semne inadecvate din cauza defectelor de metodă, indiferent dacă acestea sunt produse de cunoștințe insuficiente și de pregătire necorespunzătoare.

- Alte cauze ale funcționării inadecvate a sistemului examinator-aparat mai pot fi: deficiențe ale sistemului medical (insuficiențe economice, greșeli de conducere) sau relații colegiale necorespunzătoare.

1.3. Clasificarea erorilor de diagnostic CT

1.3.1. Erori de diagnostic de natură psihologică

Apar dacă:

- Percepția este defectuoasă (semnal incomplet, de calitate slabă, defecte de percepție, sau cu identificare).
- Memoria este insuficientă (cunoștințele prezente nu se pot reaminti, cunoștințele de specialitate sunt incomplete, pregătirea profesională este necorespunzătoare, procesul de învățare este necorespunzător, uitarea).
- Motivația diagnosticării este necorespunzătoare (sentimente, atitudini, prejudecăți).
- Decizia duce la un rezultat greșit din cauza defectelor cognitive.
- Calitatea necorespunzătoare a secțiunilor prin:
 - greșeli de poziționare, centrare, sau mA scăzut (imagine subexpusă, cu artefacte);
 - secțiuni prea groase (protocol nepotrivit pentru examinarea osului temporal);
 - secțiuni prea subțiri și astfel prea zgomotoase, insuficiente pentru reconstrucția de imagine secundară;
 - filtrarea secțiunilor și protocol necorespunzător (am evaluat cu protocol *cervical spine* țesuturile moi cervicale, abdomenul l-am examinat cu protocol *thorax*, osul temporal cu protocol de fosă posterioară).
- Greșeala de metodă cea mai frecventă este lipsa de utilizare a metodelor de sporire în privința informației:
 - nu dăm contrast i.v. nici atunci când acesta este indispensabil (tumori, abcese, examinarea inomogenității țesuturilor, diferențierea vaselor de ganglioni cu scopul localizării);
 - uneori dăm prea puțină substanță de contrast nefrotropă (examinarea ficatului, aortei), alteori facem imposibilă examinarea pacienților prin administrarea excesivă a substanței de contrast;

- nu administrăm contrast oral, astfel trecem peste îngroșările peretelui stomacului, diverticuli, tumori de intestin subțire, hernie hiatală care se va considera tumoare mediastinală, ansele intestinale pătrunse în patul renal se vor considera recidivă de hipernefrom, confundăm secțiunea transversală a ganglionilor măriți cu ansele intestinale;
 - nu folosim metoda de sporire a informației prin schimbarea de poziție a bolnavului (explorarea mobilității organelor, evidențierea altor proiecții, îndepărtarea colecțiilor lichidiene care ascund modificarea);
 - în cazul unor modificări ale orbitelor și ale sinusurilor paranazale nu se efectuează examinarea complementară în plan coronal, nu folosim secțiuni subțiri sau în unele cazuri apelăm la metode care nu sporesc informația care ne este necesară.
- Din cauza întârzierilor frecvente în timpul examinării se evidențiază neadecvat tumora hepatică, hemangiomul, lumenul aortei, al venelor mari, deoarece atât contrastul oral cât și cel intratecal se poate dilua și dispare din regiunea examinată.
 - În afară de greșelile de scanare sunt foarte importante și greșelile de apariție a imaginii. Fereastra aleasă necorespunzător poate șterge sau umbri o parte a imaginii. Astfel nu se vor observa fracturile craniene, edeme ale organelor parenchimotoase, metastazele hepatice și pneumoperitoneul. Uneori uităm să examinăm utilizând mai multe ferestre și astfel în secțiunile craniene nu observăm modificările orbitei și ale celulelor etmoidale, osteomielita, calusul pleural sau simfiza, metastaza pulmonară a tumorii de esofag.
 - Alteori nu încercăm să îndepărtăm artefactul prin folosirea ferestrei corespunzătoare, nu schimbăm fereastra nici chiar dacă s-a administrat contrast.
 - Lipsa de măsurare a valorii densitometrice conduce la eroare de diagnostic atunci când densitatea reprezintă informația relevantă pentru diagnostic (lipom, chist, conținutul abcesului, sânge, calcificare, tumoră gelatinoasă, tumoare limfoidă, steatoză hepatică, LCR, etc.).

- Valoarea densitometrică poate fi eronată când calibrarea aparatului este necorespunzătoare, la scanare nu se menține stabilă valoarea de densitate a apei sau dacă măsurăm pe o porțiune în care nu se pot aștepta valori reale și apare efectul de volum parțial, artefactele date de manipularea imaginii anterioare (filtrare, recombinație, egalizarea tonusului).

- Greșeala de documentare conduce la eroare de diagnostic atunci când evaluăm filmul realizat de o altă persoană, iar pe film nu a ajuns informația relevantă, deoarece întotdeauna filmul reprezintă mai puține grade de gri decât imaginea de pe monitor.

- Defectele de expunere ale filmelor (filme sub sau supraexpuse) dacă nu ne mai amintim imaginea de pe monitor, sau aceasta nu se poate găsi, duc la defecte de percepție. Nu putem vorbi însă despre greșeală în cazul în care filmul alăturat rezultatului este incomplet sau nu corespunde cu rezultatul din toate punctele de vedere, deoarece la judecarea erorilor nu filmul, ci conținutul în adevăr al rezultatului este elementul hotărâtor.

- Defectele de arhivare (ștergere întâmplătoare, informații pierdute) înrăutățesc evaluarea unui anumit caz, ci cresc șansele de eroare ale examinărilor de control ulterioare, deoarece evaluarea pe plan longitudinal și supravegherea radiologică vor fi imposibile.

1.3.2. Erori datorate percepției

- Pe baza unei experiențe de peste 22 ani, considerăm că erorile datorate percepției sunt extrem de variate:

- Erorile datorate percepției apar dacă radiologul nu observă modificările pe imaginile efectuate, chiar dacă au o calitate superioară, căci ori nu vede, ori nu este atent la modificări, sau pur și simplu nu știe ce ar trebui să observe.
- Atenția ca și activitate selectivă, ca filtru, definește grupa de stimuli percepuți, deci orice moment care deviază percepția (apeluri telefonice, conversație, zgomot, prezența musafirilor) poate conduce la erori de diagnostic.

- Percepția medicului poate fi compromisă și de starea psihică în care se află (nervos, grăbit, enervat, trebuie să fie în mai multe locuri în același timp), la fel și în cazul apariției succesive a cazurilor neinteresante (datorită saturației).
- Percepția nu numai că elimină anumiți factori deranjanți sau anumiți stimuli fără semnificație, dar reprezintă și o comparație cu un semn particular interior, funcționarea lui fiind dependentă de gradul de precizie la care ne-am decis. Acest standard interior este influențat de probabilitatea semnalului, dacă semnalul este obișnuit sau nu și de răsplata legată de un semnal.
- Atenția după un timp devine labilă și scade (oboseala cerebrală și a organelor de simț). Oboseala depinde și de felul stimulilor deoarece urmărirea ecranului care vibrează este foarte obositoare. În unitatea CT, solicitarea perceptivă este de un grad foarte înalt: pe monitor trebuie observate aproape în mod continuu semne cu o anumită semnificație, scheme geometrice, diferite grade ale culorii de gri, până la cele mai mici diferențe, și, din cauza bolnavului prezent, a examinării acestuia, a prezenței zgomotului normal și a efectelor deranjante, percepția este împărțită.
- În cazul solicitării perceptive extreme (care înseamnă evaluarea a circa 800 imagini) ne putem aștepta la apariția stopului perceptiv. În acest caz este vorba despre suprasolicitare informațională care duce la apariția unor semne de oboseală psihică.
- Comunicarea și perceperea semnelor nu este în pas cu prelucrarea, înțelegerea și perceperea acestora, oboseala apare brusc și este foarte intensă. Individul mai întâi trece peste câte un semnal, apoi apare recunoașterea greșită, reacția inadecvată, răspunde întârziat la semnal, semnele multidimensionale devin unidimensionale, nu observă o parte a informației.

- Un timp scurt mai filtrează informația, apoi în urma blocării percepției se stopează complet primirea acesteia. În practică poate să apară suprasolicitare informațională și atunci când colegul fără experiență este nevoit să lucreze sub presiune de timp și decizională, și nu are posibilitatea documentării, interpretării unor semnale neînțelese. Greșeala psihică poate fi determinată și de caracterul problemei de rezolvat și de condițiile de muncă.
- Suprasolicitarea este direct legată de caracterul problemei de rezolvat, de decizia în caz de probleme succesive (schimbarea metodei, schimbarea conducerii examinării, schimbări de evaluare a semnelor) în condițiile unor stimuli exteriori care deranjează; mai trebuie percepute și evaluate multe fenomene cu conținut informațional crescut, trebuie percepute cele mai fine diferențe ale calității semnalelor.
- Solicitățile din cauza condițiilor specifice de muncă, ne obligă să ne ocupăm de oameni și astfel pot apărea conflicte, suntem răspunzători de lucruri materiale și de ființe umane, diagnosticele rezultate din semnale corespund unor decizii asupra unor vieți omenești, iar acestei tensiuni psihice i se alătură și presiunea timpului. Lipsa de experiență, cuplată cu o responsabilitate crescută, conduc la o oboseală accentuată – astfel colegii care sunt la începutul carierei nu pot fi solicitați la fel de mult ca și cei cu o experiență deja dobândită.
- Eroarea de diagnostic poate apare dacă radiologul nu știe și nu vrea să admită starea ochilor săi. Unii colegi nu poartă ochelari la locul de muncă și astfel este important să folosească posibilitatea măririi optice a imaginii. Perceperea formelor de „tip Gestalt” poate conduce la anumite greșeli: încercăm să adăugăm informația care lipsește la imagine bazându-ne pe experiența noastră.
- Completăm în mod subiectiv contururile, prin continuarea contururilor și ni se pare că observăm cavități, girusuri hiperemice, tumefiate, care se încarcă într-o măsură mică

cu contrast și le considerăm că ar fi conturul unei tumori. Unele puncte ale imaginii, desenul pixel amplificat și „modelul velur” rezultat din zgomotul electronic se pot grupa ușor rezultând astfel diferite desene subiective și structuri.

- Configurațiile care nu corespund legilor pregnanței se schimbă, cele asimetrice vor fi văzute ca și simetrice. Din cauza afirmării exagerate a legilor constanței, considerându-le proiecții atipice, nu observăm meningeomul plat de la nivelul aripilor mici, tumefierea minimă a unui lob temporal, deformarea minimă a unui ventricul, îndeosebi la nivelul venticolului lateral. Fundalul închis cu care lucrăm conduce la explorări CT eronate.
- Apar denaturări percepționale tipice dacă observația noastră se schimbă spre atitudine preperceptivă, astfel de exemplu se poate întâmpla să asemănăm imaginea cu una văzută anterior sau pe imagine remarcăm modificarea mult așteptată. Interesul față de o temă științifică poate conduce la rezultate fals pozitive, deoarece modificările minime sunt supraestimate, în imagini normale, sau chiar sunt răstălmăcite modificările patologice.
- În cazul unor bolnavi cu anamneză CT „lungă” se întâmplă să observăm modificările patologice descrise de alții, care sunt diagnosticate greșit. Prin efectul grupului, îndeosebi când ceva este susținut de mai multe persoane, începem să credem în existența unor modificări neverificabile obiectiv.
- În perceperea imaginii CT are rol atât vederea foveală cât și cea periferică. Valoarea periferică este indispensabilă în orientarea primară, în perceperea totală a imaginii, în observarea elementelor mai mari și la schimbarea punctelor de fixare.
- La perceperea obiectelor mici este necesară o vedere foveală intactă, imaginea mică trebuie să se proiecteze în „aria utilă”

a vederii (2,8 grade). Dacă la înregistrarea punctelor de fixare sărim peste modificarea patologică comitem așa numita „eroare de scanare” și rezultatul va fi fals negativ.

- Perceperea analitică care merge cu înregistrarea unor puncte de fixare are ca cea mai frecventă eroare, eroarea de scanare.
- În cazul perceperii imaginii CT nu este vorba de sesizarea unor configurații geometrice fără sens, deoarece semnele au un înțeles exact. Înțelegerea lor se dezvoltă în urma unui proces lung de învățare. Imaginile secțiunilor transversale ale cărților de anatomie corespund cu configurațiile geometrice (reprezentate în scala gri) ale imaginii CT.
- Deoarece fiecare persoană sănătoasă și fiecare bolnav în parte este diferit, pentru fiecare regiune anatomică reală și proces patologic trebuie să corespundă o imagine CT de mai multe tipuri și care prezintă diferențe importante. În afară de aceasta, etaloanele de învățare, atlasele, cărțile de specialitate prezintă scheme tipice, în realitate însă fiecare caracteristică a lor prezintă variații, iar imaginile CT depind și de planul secțiunii (nu găsim fiecare imagine transversală în literatura de specialitate) și cu fenestrarea inevitabilă influențăm calitatea imaginilor prezente, numărul, locul, și nuanța de gri a configurațiilor geometrice.
- În cursul învățării semnelor, învățăm unde trebuie să ne uităm pe monitor, care forme sunt importante și care nu. Învățarea înțelesurilor se va înrăutăți atunci când, din cauza fixării greșite a sensurilor este de așteptat o eroare de diagnostic, nu există etaloane corespunzătoare (manuale, atlase, colegi cu experiență) și dacă la învățarea sensurilor nu se face un efort suficient, nu avem pe cine întreba sensurile nesigure, nu există răspuns referitor la eficiența învățării sensurilor sau interpretarea semnului cu cele mai multe înțelesuri nu se leagă de experiența structurată personală sau colectivă.

- caracteristică a erorilor de percepție (greșeli senzoriale) este faptul că sunt independente de tipul examinării, dificultatea acesteia, de regiunea examinată și conținutul imaginilor, putând atinge oricare parte a imaginii.

1.3.3. *Erori de memorie / greșeli de învățare*

- Memoria de scurtă durată este răspunzătoare pentru ca cele căutate să nu fie uitate până când decizia noastră e luată sub formă de protocol. Memoria de scurtă durată are un rol important în învățarea prin experiență, în învățarea prin probă unică, în consolidarea reflexelor condiționate. Învățarea prin probă unică este foarte frecventă în viața unui radiolog (cazuri rare, prezentări de filme, manuale greu accesibile).

- Memoria de scurtă durată cât și transformarea semnelor și integrarea în timp, scade cu vârsta. Erorile memoriei pe termen lung apar prin lipsuri ale învățării, prin evocarea eronată a materialului învățat și prin schimbările structurale în timpul depozitării (imaginile memorate în comparație cu originalul se simplifică, devin regulate, se reintegrează și se dislocă în timp și spațiu).

- Personalitățile represoare își aduc aminte mai ales de succese și de cazuri bine documentate și rezolvate, în timp ce personalitățile obiective frecvent citează erorile, cazurile nerezolvate. Evocarea imaginilor radiologice este influențată de interesul profesional al medicului, de sentimentele acestuia față de imagine, de succese sau insuccese. Rolul timpului în uitare este incontestabil, dar împotriva acestuia lucrează rutina zilnică cu efect de reamintire constantă.

- Lipsurile învățării și ale instruirii sunt responsabile pentru majoritatea erorilor diagnostice, nu numai la noi, dar pe tot globul.

- Procesul de instruire este îndrumarea conștientă, sistematică a învățării umane. Noțiunile de specialitate care vor fi învățate trebuie predate într-o formă ordonată, prin legături logice, didactic (prin detalii în conexiune, având în vedere gradul de dificultate), comprehensibilitatea, într-o formă învățabilă, cu redundanță potrivită.

- Trebuie să ne oprim și asupra îndoielilor și asupra diagnosticului diferențial. Trebuie avut în vedere dacă este vorba de un fenomen unic, de o regulă dependentă de aparat sau de o lege generală, iar referitor la metode, deși libertatea alegerii metodei este limitată, existând mai multe metode bune, putem ajunge la un rezultat la fel de bun pe mai multe căi.

- În cadrul instruirii noțiunilor CT trebuie să avem în vedere problemele generale ale instruirii adulților. Acestea pot fi ilustrate cel mai bine dacă parcurgem diferențele între instruirea copiilor și a adulților.

- La instruirea adulților se întâlnește întotdeauna rezistența intelectuală, deoarece persoanele instruite au deja o experiență anterioară.

- Dacă instructorul împărtășește toate cunoștințele sale, toată experiența, devine vulnerabil, îi scade valoarea socială, indispensabilitatea, aceasta limitând instruirea colegilor și a potențialilor adversari. Nu sunt favorabile pentru instruire schimbările sociale, situația locurilor de muncă, șomajul.

- Nu există consens total nici între instructori. Fiecare e sigur de metodele sale, de literatura de specialitate pe care o agreează, au păreri diferite privind procesele importante și mai puțin importante, protocoalele din diferite instituții sunt incompatibile ca formă și sens. Instituțiile deținătoare de CT pot concura între ele (renume, prestigiu).

- În timpul instruirii contează mai puțin punctul de vedere al instructorului, deși deja de la început trebuie decis dacă materialul predat are ca scop lărgirea cunoștințelor generale ale medicului (asistentului), sau persoana instruită va lucra în acest domeniu în curând. Colegii care sunt în legătură cu aparatul CT, dar care nu lucrează cu el au nevoie mai ales de principiile de funcționare, indicații și rezultate, cunoștințe privitoare la imagini.

- Personalul care folosește aparatul CT trebuie să cunoască fizica, totalitatea metodelor utilizate, informația apărută pe ecran, tehnica efectuării examinării, a atitudinii lui care are efect asupra stării bolnavului.

- Greșelile de învățare și instruire apar pregnant la 3 nivele:
 - cunoștințe insuficiente de metodă, care face imposibilă alegerea metodei adecvate CT de către radiolog;
 - lipsurile în învățarea rolului, din cauza lipsurilor în modele și stagii, ceea ce conduce la anomalii de comportament;
 - nesistematizarea materialului teoretic și practic, din care cauză nu va apare codul care să umple lipsurile, iar materialul nestructurat va fi uitat. Nu acordăm suficientă atenție alternativei decizionale celei mai importante, diferențierii normalului și patologicului, judecării cazurilor limită, a variațiilor.

• Persoana instruită conform posibilităților personale din literatura de specialitate, dintr-o altă sursă sau de la o altă persoană, verifică mereu exactitatea, conținutul de adevăr al materialului predat, atrăgând atenția asupra contradicțiilor din literatura de specialitate. Puterea de convingere este foarte bună mai ales în cazurile de eșec (prin neglijență, greșeală, examinare nereușită).

• Atât instructorul cât și instruitul au o poziție socială (rang, mediu de lucru, putere informațională și formală, rol de mamă – soție – medic, soț, prieteni, colegi cu influență). Aceasta influențează volumul materialului predat, împărțirea lui, modul verificării cunoștințelor, exigențele acestuia.

• Atât instruirea cât și învățarea sunt puternic motivate, se întâmplă cu un anumit scop: necesitate de forță de muncă, promovare, post mai convenabil, prestigiu de instructor, renume.

• La vârsta adultă procesul de instruire este mai puțin planificat: colegul care aspiră să învețe poate fi oricând solicitat pentru alte sarcini sau concediat (dacă nu se supune prescripțiilor regulamentului de ordine interioară). Există persoane care pot învăța numai în timpul liber. Atât instructorul cât și instruitul pot avea și alte sarcini paralele (adeseori ei au o ocupație secundară și roluri sociale: soț, soție, copil, politică, menaj; alții oboresc foarte rapid uneori, motiv pentru care volumul și timpul acordat instruirii trebuie redus).

- În afară de comunicarea interpersonală, instruirea mai necesită existența și utilizarea unor mijloace scumpe (manuale, atlase), procurarea acestora fiind limitată de situația materială precară a medicilor și asistenților de radiologie. Nici dotarea cu cărți de specialitate a spitalelor nu este corespunzătoare, situația înrăutățindu-se zi de zi. Pentru utilizarea cărților din biblioteci sunt necesare cunoștințe de anatomie serioase, definire univocă a noțiunilor de bază rontgenpatologice, termenilor de apariție ai semnelor CT și diferențierii artefactelor.

- Greșelile se pot repeta și atunci când nu sunt reacții privind munca radiologului. În cursul asimilării cunoștințelor de specialitate se pot forma reflexe necorespunzătoare dacă imaginea căutată de către examiner nu este confirmată de chirurg, morfopatolog sau de un radiolog cu experiență. Conform celor spuse anterior sunt considerate greșeli de instruire: învățarea greșită a semnelor și greșeli de memorie.

- Pentru aprecierea imaginilor CT trebuie să fie cunoscute teoretic semnele CT ale diferitelor procese patologice, specificitatea acestora, în caz de diagnostic mozaic, ce semne trebuie să apară concomitent, cum se pot evidenția unele semne CT (metode de examinare, metode de sporire a informației, plan de examinare, dependență, tehnică); în ce zonă trebuie căutate semnele și efectele acestora, în ce perioadă se evidențiază optim semnele CT.

- La inspecția imaginii trebuie dat un răspuns privind imaginea transversală, ce semnificație au unele părți ale acesteia (artefacte sau structuri patologice), cât sunt imaginile de dependente de metodă, ce sindrom se poate subordona unei imagini sau semn CT, în cazul unui sindrom, pentru diferențierea alternativelor posibile, ce alte semne CT trebuie căutate sau dacă avem de-a face cu un semn cu mai multe sensuri.

- Se observă că aceste cunoștințe de specialitate ce trebuie asimilate, în afară de cunoașterea unor date (mărimi, forme, densități, localizări), mai sunt alcătuite din informații ale imaginii și din experiență sistematică.

• Erorile de diagnostic datorate greșelilor de instruire se produc din cauza:

- cunoștințelor insuficiente privind evidențierea imagistică a anatomiei secționale transversale și a stărilor fiziologice (plin, gol, lax, fixat, mobil, etc) (vezi tabelul anexă);
- neluării în considerare a unor variante mai rare;
- judecării greșite a semnelor CT din anumite sindroame.

• De multe ori, numeroase formațiuni anatomice normale sunt confundate cu anumite procese patologice anatomice, așa cum se poate vedea în tabelul de mai jos:

Tabel anexă. Formațiuni anatomice confundate cu procese patologice

STRUCTURA ANATOMICĂ	SE CONFUNDĂ CU
Suturile craniene	Fractură
Sutura frontală	Fractură
Foramen parietale permagna	Destrucție
Tubercul jugular	Calcificare intracraniană, meningeom, hematom bazal
Vermis cerebelos (normal e hiperdens și rotund, se delimitează)	Tumură
Sinus transversus cu contrast	Hematom subdural
Vena jugulară dreaptă dilatată	Semn indirect de blocaj
Canal în formă de Y, tumoră de corp vertebral	Fractură
Protruzia discului în scolioză	Hernie de disc
Ganglion în parotidă	Tumură parotidiană
Arteră și venă de lob pulmonar superior	Ganglion, tumoră pulmonară centrală
Secțiunea vaselor mediastinale	Ganglion, tumoră mediastinală
Vena bachiocefalică stângă lângă crosă	Disecție de perete aortic
Colecist intrahepatic	Chist hepatic
Stomac, intestin subțire dilatat	Îngroșare tumorală de perete
Secțiunea transversală a venei porte (la confluența dintre V splenică și mezenterică superioară)	Tumură de pancreas

Vena splenică	Adăugat pancreasului => pancreas mărit
Secțiuni de intestin subțire	Tumori intraperitoneale, recidivă locală de hipernefrom, tumoră ovariană
Vezică urinară goală	Vezică deformată, tumoră vezicală
Ovar	Tumoră de mic bazin, ganglion mărit
Ligamentul lat	Invazie tumorală în parametru

(după Bartha L. – 1998, modificat)

- Uneori se întâmplă ca examinatorul să nu fie lămurit privind:
 - relațiile de densitate normale sau patologice ale unor organe;
 - factorii ce influențează densitatea (compoziție, timp, terapie cu steroizi);
 - explicarea schimbărilor de densitate (condiții de permeabilitate patologică, absorbție, necroză, etc.).
- Lipsa de experiență nu înseamnă neștiință (aceasta se poate completa din cărți) și este acea stare când medicul sau operatorul examinator a văzut puține imagini CT, și nu își poate sistematiza încă cunoștințele CT, se orientează greu în spațiul definit de imagine, nu poate încă aduna imaginile (continuitatea sau diferențierea structurilor anatomice astfel reprezentate este încă nesigură), iar transferul de informație nu funcționează încă în mod potrivit.
- Experiența se opune mai bine uitării (deoarece este sistematizată și se asociază cu imagini psihosenzitive memorate) decât știința asimilată din cărți, fiind astfel cel mai important factor care acționează împotriva erorilor de diagnostic.

1.3.4. Erori de decizie (gândire)

- Putem greși chiar dacă observăm și interpretăm corespunzător semnele CT, chiar dacă avem cunoștințe de specialitate corespunzătoare sau memorie bună. În aceste cazuri rolul principal este reprezentat de decizia incorectă. În caz de decizie avem alternative, numărul acestora depinzând de cunoștințe, experiență și evocabilitate.

• Dacă la alegere (fie metodă, fie diagnostic) se poate asocia numai o posibilitate, atunci diagnosticul/metoda este univocă, nu poate să existe greșeală de decizie. În cazul alternativelor suntem influențați de următorii factori:

- numărul real al alternativelor;
- accesibilitatea și rezultatul de așteptat al alternativelor;
- rezultatele pozitive ale deciziei luate (operație, tratament medicamentos, protocol fără rezultat);
- date în afara situației examinate: starea bolnavului, acuzele bolnavului, rezultate de laborator, examenul obiectiv, rezultate Rx, US, CT anterioare;
- probabilitatea obiectivă și subiectivă a alternativelor;
- factori motivaționali și de poziție în situația de decizie (atitudini perceptuale, stil cognitiv, atitudini dependente de personalitate, sentimente, necesități, scopuri);
- factori sociali: sistem de valori, status, relații de grup.

• Parte a greșelilor decizionale survin în judecarea greșită a importanței sau neimportanței modificărilor observate pe imagini. Medicul examinator poate să decidă că o parte din modificările văzute pe imagini nu au importanță privind întrebarea la care trebuie răspuns și privind procesul patologic care corespunde cu starea bolnavului; astfel medicul nu menționează aceste lucruri în protocolul scris.

• Mai târziu iese la iveală că modificările considerate de el fără importanță sunt într-un alt context importante, poate pentru o altă specialitate sunt niște puncte de sprijin importante sau la o examinare ulterioară pun o problemă de diagnostic diferențial.

• Greșeala decizională apare datorită unui protocol cu lipsuri, ceea ce va ieși la iveală mai târziu, în timpul unui consiliu de specialitate, la parcurgerea imaginilor arhivate, sau în timpul unei examinări CT ulterioare. Cu un rezultat incomplet ne întâlnim la nivelul tuturor regiunilor.

• În timpul examinării craniene nu descriem îngroșarea difuză sau osteomul mai mic al oaselor calotei craniene, procesele orbitale, sinuzitele, polipii; la examinarea toracelui considerăm a fi fără impor-

tanță modificările articulațiilor sterno-claviculare, la examinarea abdominală este exclusă o hepatomegalie, interpoziția colonului, scăderea parenchimului renal din cauza unei pielonefrite cronice. În general considerăm a fi fără importanță și calcificările pereților arteriali care micșorează lumenul, cu toate că acestea corespund cu esența procesului patologic (angina abdominală, cauza claudicației, afectări vasculare craniene).

- Cele mai frecvente greșeli de decizie apar în cursul interpretării semnului cu mai multe înțelesuri. În acest caz nu se pot trage concluzii privind alternativele posibile numai pe baza imaginii CT, cunoștințele care lipsesc se introduc în examinare din exterior (datele clinice, rezultatele unor investigații), nu luăm în considerare acele date care ajută la luarea deciziei potrivite.

- Dacă nu știm că bolnavul a suferit un traumatism cranian, edemul contuziv îl vom interpreta cu ușurință ca o leziune vasculară, hematomul submucos din sinusuri va fi interpretat ca un polip sau inflamație cronică.

- Dacă nu cunoaștem locul și tipul operației abdominale sau toracice, mușchii contractați ai peretelui toracic sau suturile intestinale vor fi interpretate ca recidivă tumorală. Dacă nu știm nimic despre bolnav și nu avem la dispoziție examinările anterioare, un tip de meningeom îl vom considera ca gliom, adenomul de aceeași mărime din câmpul pulmonar îl vom considera tumoare pulmonară periferică.

- Într-un limfom Hodgkin vom interpreta diferit masa existentă în locul timusului, masa celulară epidurală sau infiltratul din câmpurile pulmonare. Dacă nu știm nimic despre iradierea zonei respective, cicatricile și fibroza existentă vor fi interpretate ca fiind patologice. Se mai întâmplă ca *datele complementare să fie disponibile, dar radiologul nu dorește să le utilizeze, nu se uită peste filme și foaia de observație și astfel greșește.*

- Datele din exterior pot fi lipsite de importanță sau derutante și atunci greșeala se produce prin acordarea unei prea mari importanțe acestora. De exemplu există tumori maligne cu creștere lentă (fibro sau condrosarcom), care din cauza traumatismelor pot sângera; nu

toți bolnavii cu abcese au și febră, uneori sub datele de laborator și semnele clinice de pancreatită se ascunde o tumoră de cap de pancreas.

- Când două sau mai multe boli au aceleași semne CT și nu sunt date clinice care să permită diferențierea acestora, când frecvența bolilor este diferită, decidem pentru boala cu frecvență mai mare și astfel dacă apare boala cu frecvență mai scăzută suntem în fața unei erori. Deoarece hipernefromul și inflamația xantogranulomatoasă au aceeași imagine CT, dar cea din urmă este foarte rară, aproape niciodată nu o considerăm o alternativă reală. Limfomul sau infiltrarea leucemică a stomacului este considerată aproape întotdeauna ca un carcinom de stomac și în caz de tumoră mediastinală nu ne gândim la mielom multiplu.

- În cazul examinării unui semn cu mai multe sensuri, cel mai mare pericol este că nu ne putem menține la nivel de sindrom, ci vrem să alegem cu orice preț și atunci când nu avem puncte de sprijin pentru luarea deciziei. În caz de alternative cu probabilitate asemănătoare se afirmă mai pregnant starea motivațională momentană a examinatorului, orientarea acestuia și efectele sociale. Dacă suntem îngrijorați pentru bolnav, decizia noastră va fi influențată de prognosticul alternativelor care vin în discuție, intervenția necesară sau care este de așteptat. Ne decidem mai ușor lângă o boală gravă chiar când bolnavul are totuși șanse reale de supraviețuire sau vindecare. Sub influența interesului științific, a presupunerilor și a preconcepției, putem alege alternativa cu probabilitatea cea mai mică.

- Dacă două sau mai multe boli au același semn CT dominant și dacă supraestimăm acest semn, adică vrem să punem diagnosticul pe baza acestuia, comitem aceleași greșeli de decizie ca și în cazul examinărilor în care apare semnul cu multiple înțelesuri. În esență este vorba despre neglijarea altor semne care se evidențiază (sau care se pot vedea prin alte metode), deși pe baza examinării diagnosticul se poate aproxima, trebuind să diferențiem procesele patologice care se aseamănă.

- În cazul diagnosticului dublu sau multiplu se întâmplă des ca unele modificări să fie lăsate în afara atenției, deoarece gândirea noastră se caracterizează prin reducerea la o singură cauză a tuturor semnelor clinice și radiologice.

- Eroarea de decizie poate să apară și la judecarea cauzei și efectului. Aceste concluzii nu sunt prezente în imagini în mod direct ci le deducem logic și le adăugăm examinării pe baza experienței și cunoștințelor medicale asimilate din alte teritorii.

- Pot fi eronate concluzia, generalizarea, premisa. Gândirea inductivă, care generalizează experiența acumulată, include în sine posibilitatea de a greși, deoarece nu ia în calcul excepția.

- Câteva sindroame pot fi atât cauze cât și efecte. Uneori este imposibil de spus dacă hemoragia cerebrală a fost cauza traumatismului cranian (deoarece persoana a căzut), sau hemoragia a apărut ca urmare a traumatismului. În cazul țesuturilor tumorale prinse între ele nu există nici un semn sigur care ar indica de unde a pornit tumora.

- Eroarea de gândire este comisă de fiecare radiolog, totuși acest tip de eroare este caracteristic colegilor mai în vârstă. Este important de știut că puterea de decizie a colegilor mai în vârstă se înrăutățește foarte mult când sunt grăbiți sau există un factor de timp presant, ceea ce conduce la eroare de gândire și la incapacitatea de a lua o decizie care să aibă la bază factori de personalitate.

- Insuportarea incertitudinii sau prejudecățile conduc la o judecare prea simplă, dihotomică („alb – negru”), în care caz radiologul operează cu intervale de identificare prea scurte, nu știe ce să facă cu abaterile de la etalon, gândirea lui este rigidă și astfel nu ia în considerare stimulii care nu se asortează cu imaginea. De la falsificarea percepției la eroare este numai un singur pas.

1.3.5. Erori explicate prin cauze sociale

- Efectele sociale în mod direct nu produc greșeli de diagnostic.
- Cum pot produce erori de diagnostic diferitele efecte sociale?

1. Indicație directă, efecte de grup („așa obișnuim să examinăm”).
2. Ciocnirea rolurilor, prejudecăți, furie.
3. Limitarea examinării, renunțarea la criterii.
4. Suprasolicitare, presiune de timp.
5. „De ce sunt eu cel suprasolicitat?”
6. Condiții grele de percepție, întărirea componentelor non-senzoriale.
7. Solicitarea crescută duce la oboseală accentuată.
8. Și oamenii (colegi, bolnavi) sunt uneori obositori.
9. Nu avem acces la datele necesare (defecte de comunicare).
10. Percepție torsionată din cauza unor sentimente (furie, preocupare, prejudecăți).
11. Oboseala duce la înrăutățirea percepției (imagine care vibrează, deficit de somn)

- Indicațiile greșite și unele efecte de grup („așa trebuie sau așa obișnuim să examinăm”), tulburările de comunicare (lipsa datelor necesare pentru alegerea alternativei decizionale potrivite) pot duce în mod direct la greșeală de decizie, dar în majoritatea cazurilor cauza greșelii va fi dată de presiunea socială asupra operatorului sau medicului în cauză: crește solicitarea personalului și presiunea de timp ce înrăutățesc condițiile de muncă, crește solicitarea psihică și sporește oboseala.

- Un mod de înrăutățire a percepției apare când persoana nu are puterea de a schimba solicitarea proprie, nu poate îmbunătăți condițiile percepției, nu-i stă în putere să echilibreze sau să elimine factorii deranjanți (surse de zgomot, fumătorii, colegii care conversează).

- Efectele sociale inhibante cu sentimente prin sau fără creșterea solicitării personalului examinator, afectează motivația examinării, sentimentele induse (insulte, nedreptate, furie, agresiune, frustrare) conduc direct la erori de metodă sau întăresc componentele nesenzoriale ale percepției.

- Cel mai frecvent cauzele sociale (presiunea de timp, solicitare sentimentală inadecvată, atitudini negative) induc greșeala motivațională numită și renunțarea la criterii, care duce foarte frecvent la eroare de diagnostic prin greșeală de metodă.

- În aceste cazuri atât radiologul cât și operatorul deși cunosc foarte bine metodele de examinare adecvate, totuși renunță la criteriile semnului evaluabil, scurtează examinarea, nu îmbunătățesc secțiunile de calitate necorespunzătoare, nu folosesc procedurile de creștere a informației, iar medicul nu stăruiește în repetarea sau completarea examinării (deși știe că examinarea are lipsuri totuși dă un rezultat). Renunțarea la criterii și conflicte de rol, apar când un membru al personalului ar trebui să fie în același timp în mai multe locuri, sau când problemele de familie (îngrijirea copilului bolnav, sarcini de menaj, etc.) se opun prezenței în afara programului de lucru, examinării de urgență sau supravegherii unui bolnav cu o stare gravă.

- Renunțarea la criterii – dintr-un alt unghi – constituie greșeala de comandă a sistemului om – aparat. Cazul special apare când creșterea solicitării sau solicitarea sentimentală inadecvată (furie, atitudini negative) a personalului CT este cauzată de persoanele cu care sunt în relații de prietenie, astfel, neputând respinge cererile nejustificate ale acestora.

- Din cauza renunțării la criteriile de bază („focusarea examinării”) este foarte mare riscul de a greși dacă:

- *Se solicită o examinare endocrinologică de sella la un bolnav obez, fără a fi efectuate anterior examene de laborator sau examen oftalmologic;*
- *Se solicită examinarea unui bolnav cu cefalee care nu are semne neurologice;*
- *Același coleg solicită în mod repetat examinare pentru evidențierea neurinomului acustic din cauza vertijului, când nu avem rezultate audiometrice, sau nici nu este vorba de afectarea auzului;*
- *Cineva solicită examinarea CT de urgență din cauza somnolenței seara la ora 11;*

- *Neurologul solicită examinarea întregii coloane pentru evidențierea herniei de disc!*
- *În perioade de epidemie de gripă la fiecare persoană se caută abces pentru confirmarea stării febrile;*
- *Dacă pe biletul de trimitere apar mai multe examinări sau mai dificile decât au fost anunțate în prealabil;*
- *Când după mai multe zile fără examinări, acestea trebuie recuperate;*
- *Suprasolicitarea personalului cu examinări efectuate numai pentru confortul bolnavului sau a medicului care cere examinarea;*
- *Examinarea cerută la sfârșitul programului, periclitând îndeplinirea altor obligații ale personalului;*
- *La efectuarea examinării se dau îndrumări contradictorii.*
- *Întrebarea la care căutăm răspunsul nu este corectă, se poate clarifica intenția părților, iar informația necesară pentru luarea deciziei se poate obține și după scanare; greșelile de comunicare ale rezultatului (schimbare de nume, lipsa de date, erori de dactilografieri) de obicei ies la iveală în cadrul unității CT.*
- *Lipsa informației sau deformarea ei duce la greșeală de diagnostic atunci când:*
 - *induce în eroare (nu se referă la acel bolnav, se întâmplă lucruri importante cu bolnavul între două examinări);*
 - *influențează metoda de examinare (ex: locul operațiilor efectuate, tipul lor, efecte medicamentoase);*
 - *întrebarea pusă se orientează asupra dinamicii procesului patologic și nu avem la ce raporta rezultatele examinărilor anterioare;*
 - *în cazul semnului cu mai multe înțelesuri nu avem informațiile necesare departajării pentru a da un rezultat;*
 - *defectul de comunicare este sistematic, inducând atitudini și sentimente negative care scad credibilitatea partenerului sau duc la renunțarea de criterii.*
- *Suprasolicitarea informațională, prin efectul obositor, mai ales în cazul colegilor tineri, fără experiență sau a colegilor mai în vârstă, poate duce la greșeli de diagnostic.*

- Prezența, puterea și munca profesională a conducătorului de la locul de muncă realizează un efect social constant, la fel și în apariția unor erori de diagnostic, în care rolul lui este incontestabil.

- Radiologul cu rol conducător, pentru scăderea propriilor greșeli se folosește de puterea sa formală, își poate alege colegii de muncă, își poate scădea presiunea de timp, îmbunătăți percepția, poate decide când și care bolnav va fi examinat, fiind într-o poziție mai avantajată față de colegii lui în cunoașterea și utilizarea literaturii de specialitate disponibilă.

- Dintre măsurile conducătorului care influențează comiterea greșelilor cele mai importante sunt: exprimarea de opinii și sfaturi profesionale incorecte, reglementarea directă a solicitării și creșterea presiunii de timp asupra angajaților, perpetuarea unui sistem de valori la locul de muncă, în care munca de calitate și greșeala minimă au prioritate.

- Sistemul de valori al conducătorului apare pentru angajați ca un sistem de cerințe și dacă acesta funcționează greu, conducătorul, prin funcția lui de evaluare a performanței, poate influența sistemul de valori de la locul de muncă și poate face ca cel care greșește mai puțin să fie recunoscut prin promovare.

1.4. De ce greșim în continuare?

- Mare parte a erorilor de diagnostic nu ies la iveală deoarece bolnavul s-a vindecat, a plecat altundeva, a dispărut fără urmă, a decedat sau rezultatul incorect al examinării CT nu i-a influențat soarta. Nu putem calcula validitatea deoarece nu se controlează rezultatele negative și conținutul în adevăr.

- Strângerea datelor referitoare la greșeli este grea deoarece:
 - *nu primim raportări ulterioare privind conținutul în adevăr al rezultatelor date de noi, acestea ajungând la noi mai ales prin legăturile informale;*
 - *colegii care solicită și utilizează rezultatele examinării CT nu obiectează în legătură cu rezultatul greșit sau cu lipsurile deoarece*

nu vor să înrăutățească relațiile bune pe care le au cu personalul unității CT și nu vor ca în viitor cererea lor să fie respinsă din cauză că au reproșat greșelile anterioare;

- *informațiile despre persoana care greșește depind de vârsta, rangul, poziția celui care a greșit, celui care dă și a celui care cere informația. Cele mai multe informații privind greșelile sunt date de colegii cu același rang între ei.*
- *Fără a avea rezultate statistice exacte, procentul rezultatelor greșite în unitățile CT este de 2–3 %.*
- *În condiții normale unele mecanisme psihice și factori sociali lucrează împotriva comiterii greșelilor.*

• Experiența și cunoștințele sunt structurate pentru a se opune uitării, subliniind fragmentele importante din punctul de vedere al greșelii. Greșeala de diagnostic descoperită ulterior afectează foarte mult examinatorul. Personalitatea senzitivă (S) în contrast cu cea represoare (R) își amintește erorile timp îndelungat și foarte bine, vede mai bine și greșelile altora pe care le poate compara cu cazuri concrete, asemănătoare.

• Cu creșterea numărului examinărilor efectuate de-a lungul anilor, descoperim numeroase corelații (elemente de imagine, importanța amănuntelor, anumite semne clinice, apariția deodată a unor procese patologice). Pe baza corelațiilor învățate și frecvent pe baza învățămintelor din greșelile comise, căutăm și cealaltă modificare (în cazul observării anumitor semne sau când există o contradicție în sistemul logic ascuns în imagini).

• Astfel în cazul unei tumori/hematom subdural fără efect de masă căutăm tumora de emisferă controlaterală sau hematomul izodens sau cu localizare atipică controlaterală, căutăm fracturi în cazul sângerărilor intracraniene posttraumatice, contuzii, căutăm hematoame bazale, hematoame subdurale subțiri în caz de asimetrie cranio – caudală a ventricolilor laterali.

• În caz de pancreatită ne concentrăm și asupra existenței calculului biliar în canalul coledoc. Învățăm să adunăm imaginile secțiunilor alăturate, iar structura anatomică o vom imagina în trei di-

mensiuni. Astfel vom avea îndoieli dacă o tumoare este prea plată și nu vom considera patologic când un vas pulmonar pare să se întrerupă la nivelul unei secțiuni.

- În cazul imaginilor CT nu chiar tipice, le corectăm în imaginație și astfel vom putea diferenția asimetria de poziționare de cea patologică.

- Ne apărăm de greșeli într-o anumită măsură și observarea imaginii în totalitate. Dacă observăm o diferență față de modelul din memorie, aceasta va da posibilitatea recunoașterii patologicului. Ne apărăm și împotriva uitării, ne îmbunătățim memoria recentă prin observarea strictă a patologicului. Dacă stimulul este sărac în informații sau informațiile se contrazic, lipsa este înlocuită de codul intern.

- Conștientizarea posibilității de a greși ne face capabili să evităm unele erori. Astfel colegii cu un autocontrol impecabil, în cazul posibilității de a greși, de care sunt conștienți (după o gardă grea, prea mulți stimuli deranjanți) frecvent scad viteza de lucru, se documentează mai bine, încearcă să facă rost de mai multe informații înainte de a lua o decizie.

- Dintre factorii sociali trebuie menționat că la locul de muncă măsurile formale, regulamentele interne încearcă să scadă posibilitatea comiterii greșelilor (instrucțiuni de metodă, ordinea de lucru, consfătuire profesională, vizionare de imagini).

- Acționează împotriva comiterii greșelilor sistemul de valori al radiologului, faima profesională, rolul social, cunoașterea cerințelor sociale. La elaborarea diagnosticului persoana poate utiliza experiența colectivă a colegilor și bunurile existente cu acest scop la locul de muncă (manuale, arhivă).

1.5. Posibilitățile de scădere ale greșelilor de diagnostic

Scăderea erorilor de diagnostic, în afară de cunoașterea posibilităților de a greși, mai necesită efortul de voință al individului, decizii inteligente ale conducătorului de la locul de muncă și măsuri organizatorice.

1) *Îmbunătățirea percepției duce la îmbunătățirea muncii de diagnosticare a imaginilor de pe monitor și ale filmelor.*

- La aceasta ajută iluminarea generală de intensitate scăzută a camerei de comandă, lampa așezată după monitor (iluminare de fond dispersată). Trebuie scăzuți la minimum factorii deranjați în timpul evaluării imaginilor. Colegii și studenții care doresc să învețe nu trebuie să deranjeze nici examinarea, nici evaluarea imaginilor (reglementarea comportamentului). Prin funcționarea optimă a sistemului om-aparat se poate împiedica exacerbarea rolului componentelor nesenzoriale ale percepției (atitudini perceptive, caracteristici ale personalității, factori motivaționali).

- Toate măsurile care scad presiunea de timp scad și posibilitatea de a greși. Acestea pot fi: numărul corespunzător de angajați, gruparea conform necesităților a forței de muncă, utilizarea timpului de muncă aflat la dispoziție, angajarea asistenților și operatorilor competenți și cooperanți.

- Este importantă rezolvarea rapidă a defecțiunilor și posibilitatea solicitării pe toată perioada programului de lucru a personalului de serviciu și pentru îndepărtarea deșeurilor speciale. Nu sunt rare cazurile când apar vărsături, crize epileptice, murdărirea pardoselii cu sânge sau substanță de contrast. Radiologul trebuie să fie ferm dar delicat când trebuie să respingă unele cerințe nejustificate (sau care pot fi amânate), care pot face criza de timp insuportabilă, chiar și pe o perioadă mai scurtă de timp.

2) *Conducătorul poate influența gradul greșelilor personale prin:*

- Luarea în considerare a capacității de muncă, a felului sarcinilor și efectul acestora asupra celui care muncește (solicitare psihică, oboseala, saturația).

- Luarea în considerare a caracterelor de personalitate (suportarea incertitudinii, frustrării, extroversiei-introversiei, etc.).

- Întărește motivarea pozitivă în munca, de performanță și de valori ale angajaților.

- Susține mecanismele spontane psihice și efectele de grup care acționează împotriva greșelilor.

- Echilibrează presiunea socială asupra unității CT și asupra individului.

- Reduce acele cerințe care nu se pot realiza din cauza caracterului profesiei din unitatea CT sau din cauza limitelor personale sau materiale.

3) Lipsurile instruirii se pot minimaliza dacă

- În timpul predării se explică posibilitățile de a greși, materialul este predat într-o formă structurată, sistematizată, se insistă mai mult pe faza învățării semnelor și a cunoștințelor de metodă, și dacă se iau în considerare caracterele de personalitate, motivația și interesul celor care sunt instruiți.

- Împotriva așa numitelor „greșeli de instruire” individul poate lucra prin lărgirea constantă a cunoștințelor și sistematizarea experienței.

- Colegii cu mai puțină experiență la locul de muncă trebuie instruiți constant, trebuie asigurată circulația liberă a cunoștințelor de specialitate printre colegi, trebuie discutate diagnosticele grele și greșelile comise.

- În același timp conducătorul trebuie să pretindă utilizarea unor metode noi. Uneori metodele utilizate în unitatea CT necesită unele schimbări sau revizui.

4) Greșelile de decizie se pot diminua

- Deoarece experiența, creșterea nivelului de instruire și cunoașterea alternativelor noi de diagnostic duc la scăderea numărului erorilor. Erorile de diagnostic se reduc dacă:

- într-o unitate CT este posibilă discutarea dilemelor profesionale și a greșelilor comise (parțial);
- există o comunicare corespunzătoare între secțiile clinice și unitatea CT, deformarea informației la nivelul predării acestora fiind minimă deoarece avem la dispoziție toate datele necesare la interpretarea imaginii CT și alegerea metodei corecte, primind semnale cu scop ajutător privind conținutul în adevăr al rezultatului dat de noi;

- în toate acele cazuri când avem de-a face cu un semn cu mai multe sensuri, dăm un diagnostic alternativ, evidențiind și probabilitățile diferite ale alternativelor;
- dacă trebuie, dezvoltăm, sistematizăm și schimbăm cunoștințele clinice care ajută la alegerea alternativei corecte. Dacă radiologul are cunoștințe clinice de încredere, este capabil să se îndoiască de rezultatul propriei examinări, observă contradicțiile între rezultat și semnele clinice, are modul de gândire deja fixat și poate relua munca de diagnosticare într-o formă nouă.

5) Frecvența greșelilor la locul de muncă în totalitate se poate diminua

- Prin discutarea deschisă și prin cunoașterea cauzelor posibile de către tot personalul.

- Prin cunoașterea posibilităților de a greși, cel care comite eroarea are tendința de a explica greșeala prin cauze externe, astfel dezlegând disonanța cognitivă dintre imaginea eului și comiterea greșelii.

- Frecvența erorilor totale de la locul de muncă nu se poate aborda dinspre individ dacă persoana își poate diminua numărul erorilor numai pe seama colegilor, de exemplu prin scăderea vitezei de lucru, crescând presiunea de timp asupra colegilor.

- Pentru împiedicarea unei astfel de dileme sociale numai conducătorul este capabil (care cunoaște sistemul în totalitate), deoarece greșelile persoanelor A, B sau C se pot diminua numai prin schimbarea condițiilor de muncă ale persoanelor X sau Y și necesită dispoziții care au efect asupra întregii unități (îmbunătățirea percepției, schimbarea programului, schimbarea sarcinilor).

Concluzii

- Suntem de părere că a sosit timpul pentru a dezvolta o cultură a asigurării colegului (safety culture) între departamentele de radiologie, unde de fiecare dată este posibil să apară o eroare comisă de un coleg, dar pe care trebuie să o tratăm cu atenția cuvenită, într-o manieră constructivă.

- O cultură a asigurării colegului va exista la noi numai atunci când radiologul care a comis o eroare va avea un feedback pozitiv și va învăța din propriile erori, dar și din erorile altora.

- Standardul de comunicare dintre radiolog și clinicianul care tratează bolnavul trebuie să fie unul din cele mai înalte, care să vizeze beneficiul bolnavului.

- Pacientul are dreptul de a cunoaște erorile făcute și care au afectat managementul îngrijirilor sale.

- Malpraxisul radiologic în viitor va fi afectat de o serie de factori importanți precum:

- Tehnicile noi de imagistică;
- Inovațiile în procesare imaginilor radiologice;
- Standarde noi promovate publicate de către societățile științifice;
- Seturi de ghiduri clinice promovate de organizații medicale profesionale.

- Organizarea unor mitinguri/conferințe de “discrepanță” pentru a crea forumuri deschise, pentru a reduce erorile cât mai mult, chiar dacă unele erori simple nu pot fi evitate, deoarece investigațiile respective nu au fost perfecte.

- Litigiile care sunt în creștere, cer profesiunii medicale ca problema erorilor să fie tratată cu seriozitatea cuvenită.

- Trebuie atenuate urmările examinărilor nereușite; dacă aparatul devine nefuncțional pentru o perioadă mai lungă de timp, o parte din pacienți trebuie îndreptați spre alte secții, unde examinările neefectuate vor fi duse la capăt, dar numai după ce acestea au fost anunțate din timp că examinările nu se pot efectua, anunțându-se și locul unde vor fi efectuate.

- Pacienții – cerându-ne scuze – trebuie lămuriți în legătură cu cauzele așteptării, cum se pot rezolva defecțiunile, din ce cauză se aglomerează examinările și cum se poate rezolva efectuarea acestora.

- În caz de deranjamente, trebuie asigurate programările și posibilitatea de alegere liberă pentru pacienți.

Bibliografie selectivă

1. Bartha L., *Komputer Tomografia*, Medicina Konyvkiado Rt, Budapest, 1998, pp. 299-318.
2. Smith M.J., *Error and variation in diagnostic radiology*, Ch. C. Thomas, Springfield, 1967.
3. Wegener O.H., *Whole Body computerized tomography*, Schering AG, Berlin, 1983.
4. Holt Judy, P. Goddard, *Discrepancy and error in diagnostic radiology*, WEMJ, vol. 111, nr. 2, 2012.

Bioetica creștină într-o lume postcreștină

*Mircea Gelu Buta**

*Liliana Buta***

Deși gândirea bioetică românească a depășit de mult timp sfia-
la începutului, acest domeniu de activitate rămâne pe mai departe
o preocupare-provocare pentru tot mai multe profesii. Desigur, nu
numai etica medicală se clatină datorită hărțuirii științifice, tehnice
și economice, turbulențele etice generate de progres sunt semnalate
în aproape toate celelalte domenii de activitate. Neliniștile provocate
de aceste schimbări cer soluții care inevitabil sunt căutate în do-
meniul bioetic, un tren deja pus în mișcare și în care pasagerii în-
târziați, pe măsură ce realizează importanța problematicii, încearcă
să se urce din mers. Așa cum se întâmplă de obicei în viața reală,
unii reușesc în cele din urmă să ocupe un loc confortabil în vagon
și încearcă să poarte un dialog agreabil cu cei din jur, în timp ce alții,
cei mereu nemulțumiți, rămân pe scară în bătaia nemiloasă a vânt-
tului. Pentru aceștia din urmă, conform atașamentului pe care îl au la
conceptele clasice ale oamenilor, „*cultura valorilor*” rămâne în cazul
cel mai bun, o lumină palidă în magma frământărilor mulțimilor
de oameni debusolați și lăsați în seama „*propriilor dorințe*”.

Desigur, medicina își apără întâietatea de a fi deschis intero-
gația bioetică și își atribuie meritul de a fi salvat etica, rechemând-o

* Mircea Gelu Buta, Prof. Univ. Dr., Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca.

** Liliana Buta, medic primar pediatrie, doctor în științe medicale, Spitalul Județean de Urgență Bistrița.

să-și asume răspunderea în ambianța întrebărilor ce ating viața însăși¹. Trebuie însă să recunoaștem că schimbările din medicină, din etica medicală și din tehnologie au dus la profilarea bioeticii ca disciplină prin mijlocirea unei cotituri în filosofia și în istoriografia problematicei, care a reușit să-i ofere ponderea culturală majoră și aici, fără îndoială este meritul lui Hans Jonas („*Das Prinzip Verantwortung*” - 1979) de a gândi prima filosofie de anvergură favorabilă bioeticii², dar cu siguranță și a fundației de cercetare în domeniul bioeticii a lui Hans Kung (*Foundation for Global Ethics*) sau a lui Leonard Swidler (*Center for Global Ethics*)³.

Termenul de „bioetică” a fost introdus cel mai probabil în anul 1970 de Van Rensselaer Potter⁴, dobândind înțelesul actual în același an, datorită lui Andre Hellegers care a sesizat în mod strălucit nevoile timpului⁵. Dacă Potter spera să introducă bioetica ca un mod global de viață, Hellegers a transformat bioetica într-o disciplină academică, menită să funcționeze ca teologie seculară pentru o cultură supertehnologizată. Cel care a intuit importanța ancorării bioeticii în

¹ Stephen Toulmin, “Concepts of function and mechanism in medicine and medical science”, 1975, 51-66, în *Evaluation and Explanation in the Biomedical Sciences*, H. Tristram Engelhardt, Jr. & S.F. Spiker, eds., Dordrecht: D. Reidel. (Proceedings of the first trans-disciplinary symposium on philosophy and medicine held at Galveston, May 9-11, 1974)

² Andrei Marga, „Întrebările bioeticii”, în *Medicii și Biserica*, vol. VI, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2008, 18.

³ Hans Kung (coord.), *Yes to a Global Ethic*, New York, Londra, 1996; Leonard Swidler, “A Global Ethic”, în *Journal of Ecumenical Studies*, Summer 2007, 42, 3.

⁴ Van Rensselaer Potter, “Bioethics, the Science of Survival”, în *Perspectives in Biology and Medicine*, 14, 1970, 127-153; “Biocybernetics and Survival”, în *Zygon*, 5, 1970, 229-246 și *Bioethics: Bridge to the Future*, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, NJ, 1971. Potter și-a dezvoltat mai departe ideile în *Global Bioethics*, Michigan State University Press, East Lansing, 1988. Pentru o perspectivă asupra dezvoltării bioeticii, a se vedea Albert Jonsen, *The Birth of Bioethics*, Oxford, New York, 1998.

⁵ Warren Reich, “The Word «Bioethics»: Its Birth and the Legacies of Those who Shaped its Meaning”, în *Kennedy Institute of Ethics Journal* 4, 1994, 319-336.

preocupările generale ale științelor umane a fost Edmund Pellegrino⁶. Acesta a fost cel care a sesizat legătura dintre „*humanitas*” a vechii Rome cu idealurile renașcentiste. Apărea un nou cadru moral secular cu profunde conexiuni în trecutul păgân al Europei și recuperarea bogăției lui culturale⁷. Aceasta a încurajat publicarea de către Beauchamp și Childress, în anul 1979, a unei cărți de bioetică seculară, care încerca să-și raporteze alegerea morală la cele patru principii pe care și le-a însușit: autonomia, facerea de bine, ferirea de rău, justiția⁸. Pe baza acestora, mediile academice au început să elaboreze politici publice și modele decizionale în clinici. Este momentul în care mulți au considerat că bioetica creștină, orientată explicit spre preocupări duhovnicești ar fi intrat într-un impas. Triumful pe care bioetica seculară l-a obținut la mijlocul secolului XX s-a dovedit însă vulnerabil, deoarece comunitățile continuă să-și exprime tot atâtea înțelesuri și manifestări seculare asupra moralității justiției și echității, la fel ca și mediile religioase. De exemplu, după cum nu există un înțeles comun al alocării de resurse pentru îngrijiri medicale care să poată fi acceptat universal, nu există nici un consens secular cu privire la moralitatea avortului, clonare, etica reproducerii sau eutanasi⁹.

În momentul în care se credea că bioeticienii creștini au ratat un răspuns pe măsură, un tânăr și entuziast cercetător Hans Tristan Engelhardt Jr., profesor de filosofia medicinei la celebrul Kennedy Institute of Ethics, Washington, D.C., reușește să aducă în atenția opiniei publice un provocator manifest postmodernist în bioetică. (*The Foundations of Christian Bioethics*, Oxford University Press, 1986).

⁶ Pentru o apreciere timpurie, importantă și influentă a rolului jucat de științele umane în definirea contextului bioeticii, a se vedea culegerea de eseuri a lui Pellegrino, *Humanism and the Physician*, University of Tennessee Press, Knoxville, 1979.

⁷ Engelhardt H.T. Jr., *Fundamentele bioeticii creștine. Perspectiva ortodoxă*, Ed. Deisis, Sibiu, 2005, 45.

⁸ Beauchamp T.L., Childress J.F., *Principles of Biomedical Ethics*, Oxford University Press, New-York, 1979.

⁹ Engelhardt H.T. Jr., *op. cit.*, 83.

Este vorba de o încercare de așezare a oamenilor pe căile care-i duc spre Dumnezeu sau din contră care-i îndepărtează de El.

Desigur, observația lui Antonio Pessina că bioetica, ca disciplină, are deocamdată o alură enciclopedică și este colonizată inevitabil de o „*conflittualità teorica*”, rezultată din erodarea „*credinței în capacitatea de autoreglare a proceselor tehnologice*” a lumii moderne, este corectă¹⁰.

Apreciez mult efortul de mobilizare a principalelor școli de psihologie și filosofie din România, care în cadrul Conferinței Naționale de Bioetică de la Cluj (13-16 septembrie 2012) au încercat să ne convingă că există o distincție justificată între „*bioetica de frontieră*” și „*bioetica cotidiană*”, adică pe lângă marile dileme cu implicații existențiale (eutanasiu, moarte cerebrală, supraproducție de embrioni etc.) există numeroase dificultăți ale vieții cotidiene ce reclamă abordări bioetice care pun în mișcare nu numai etica ci întreaga gândire filosofică.

Dacă admitem în sens generic că lumea în care trăim are o „*problemă economică*”, o „*problemă politică*”, o „*problemă ecologică*”, o „*problemă de securitate globală*” etc., soluționarea tuturor acestor probleme atârnu de modul în care este percepută și rezolvată *problema morală*, care în acest fel devine problema proeminentă a lumii noastre, alături, și depinzând în mare măsură, la rândul ei de *problema spirituală*¹¹. Trebuie reliefată aici strădania Institutului de Teologie Ortodoxă Saint-Serge, fondat în anul 1924 la Paris, care reunind nume importante din filosofia și teologia rusă, aparținând diasporei de după revoluția din anul 1917, a reușit să devină un centru religios și spiritual capabil să emită judecăți și concepte de teologie ortodoxă pentru toate comunitățile din țările unde Ortodoxia a fost implantată¹².

¹⁰ Antonio Pessina, „Bioetica e antropologia”, în *Vita e Pensiero*, 6, 1996, vezi și „Dignità della persona umana, sviluppo tecnologico e dibattito bioetico”, în *Studia UBB Bioethica*, 1, 2008, 8-15.

¹¹ Vasile Boari, în Peter Singer, *Tratat de etică*, Ed. Polirom, București, 2006, 14-15.

¹² Institut de Theologie Orthodoxe Saint-Serge Paris, *Bioethique Orthodoxe*, VI-VII, Paris, 2006.

Întrucât Biserica Ortodoxă, prin structura sa eclesială nu are, asemeni Bisericii Catolice, un „magisteriu”, toate luările de poziție vin de la Bisericile Ortodoxe de pretutindeni, pornind totuși de la convingerea că există o cunoaștere serioasă a problemelor vizate.

Asociația Ortodoxă de Studii Bioetice (L'AOEBE), creată în anul 1996 la inițiativa preoților Jean Breck, Boris Bobrinsky și a doctorului Dominique Beaufils, este un organism care reunește oameni de știință, medici, paramedici, clerici, teologi și numeroși credincioși ortodocși care se confruntă în viața cotidiană cu problemele pe care le ridică medicina clinică dar și cercetarea biomedicală. Este vorba de o abordare multidisciplinară, pe de o parte științifică, pe de alta teologică, prin care se încearcă să se contureze o bioetică ortodoxă pură¹³.

În spațiul teologic grecesc rămâne de referință sinteza lui Gheorghiou Mantzaridis (*Christianike Etike, Ekdoseis P. Pournara, Thessalonike*, 2003), care rezervă partea a III-a problemelor și provocărilor bioetice: (*Hyparxiakes kai bioethikes Theseis kai prooptikes*, pp. 493-683). Dialogul permanent a lui Mantzaridis cu teologia patristică și punerea în dialog a înțelepciunii și intuiției Sfinților Părinți cu dilemele actuale sunt absolut remarcabile¹⁴.

Ar mai fi de remarcat documentele ortodoxe pe teme bioetice, editate generos de Biserica Ortodoxă din America, avându-l în principal ca protagonist pe teologul francez Oliver Clement. Dacă în dialog cu marxismul, acesta a reamintit fără încetare despre demnitatea infinită a persoanei umane, în dialog cu modernitatea a arătat cu certitudine că Evanghelia lui Hristos este actuală și vie. În plus a fost mereu preocupat de problemele dureroase ale modernității legate de etica medicală și sexualitate¹⁵.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Ioan Chirilă, „Reflexii, interogații și perspective în Bioetica românească”, în Mircea Gelu Buta, Iulia Alexandra Buta, *Bioetica între mărturisire și secularizare*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2008, 6.

¹⁵ Oliver Clement, „L'Eglise Orthodoxe et la sexualite. Quelques apercus”, în *Contacts*, 42 (1990), 133-142.

Discursul bioetic din țara noastră a fost sistematizat în ultimii ani în cadrul a două reputeate reuniuni științifice care prin consecvență, calitatea dezbaterilor și numărul mare de participanți au reușit să se impună în lumea academică și să-și dobândească notorietate internațională. Este vorba de Seminarul Internațional de Medicină și Teologie de la Bistrița, patronat de Arhiepiscopia Ortodoxă a Vadului, Feleacului și Clujului și Facultatea de Teologie Ortodoxă UBB Cluj-Napoca, care a parcurs deja unsprezece ediții, soldate cu editarea a tot atâtea volume de texte, apărute la Editura „Renașterea” și intitulate generic „Medicii și Biserica”.

Conferința Națională de Bioetică, centrată în jurul bioeticienilor ieșeni, ajunsă în acest an la a VIII-a ediție, reprezintă celălalt for de dezbateri pe probleme de bioetică din țara noastră și unde ideea de „transdisciplinaritate” a reușit să fie impusă definitiv.

În ce privește înființarea catedrei de bioetică din cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă a UBB Cluj-Napoca, s-a avut în vedere faptul că ceea ce este secular accesibil ca nevoi relevante este supus schimbării sociale, iar o creștinătate care-și integrează diaconia în discursul care continuă să reevalueze astfel de nevoi, forțează teologia să-și adapteze antropologia și astfel orientarea sa pastorală la preferințele valorice ale lumii, mai degrabă decât să permită teologiei sale să ghideze transformarea creștină a lumii. Cu acest discurs, regretatul Arhiepiscop al Clujului, Bartolomeu Anania a reușit să-i convingă pe rectorii Oliviu Pascu de la UMF Cluj și Andrei Marga de la UBB Cluj, ca înființarea catedrei de bioetică să se facă în cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă, iar catedra să fie condusă de un medic. Cu sprijinul decanilor din vremea aceea prof. dr. Nicolae Miu de la Medicină și părintele prof. Ioan-Vasile Leb de la Teologie dorința Înalțului a fost pusă de îndată în practică. După doar câțiva ani, părintele prof. Ioan Chirilă va înființa Centrul de Bioetică al UBB Cluj-Napoca, care va începe să editeze periodic revista de specialitate „Studia Universitatis Babeș Bolyai, Bioethica”, care pe lângă „Revista Română de Bioetică”, editată de Colegiul Medicilor Iași, și cotate

ISI de către Thomson Scientific începând cu 1 ianuarie 2007, își modelează discursul bioetic ca pe o „încercare de rămânere în sens”¹⁶.

Dacă uneori am fost sceptic, iar alteori poate prea încrezător, acum, când scriu aceste gânduri, pot să afirm cu convingere că în ciuda discursului secular din paradigma postmodernă, bioeticienii români trăiesc cu convingerea că religia poate fi totuși luată din nou în serios în calitate de cea mai profundă dimensiune a existenței umane și a societății, văzută însă în corelație cu nu mai puțin importante domenii economic, psihologic, juridic, social, politic și estetic. Va lua astfel naștere un dialog critic, bazat pe respect reciproc menit să reconcilieze diferitele opinii în care bioeticienii vor trebui totuși să aibă mare grijă, întrucât asemenea Sfinților Părinți, ei vor fi nevoiți să emită judecăți care în cele din urmă pot fi transformate în dogme¹⁷.

¹⁶ Ioan Chirilă, „Însingurarea – Telos-ul unei lumi fără sens”, în *Studia UBB Bioethica*, 1, 2008, 3-7.

¹⁷ Mircea Gelu Buta, „Ortodoxie și bioetică”, în *Medicii și Biserica*, vol. IV, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2006, 36-42.

*Biserică
și
Societate*

Andrei Șaguna și Protopopiatul ortodox Bistrița

*Nicolae Bocșan**

Existența unui protopop ortodox în Bârgău a fost atestată din 1789, pentru ca în 1792 să fie pomenit „Iacov Buzdug, protopop neunit al Bistriței – la Rus Burgo”¹.

În perioada păstoririi episcopului Andrei Șaguna, protopopiatul Bistriței, denumit și al Bârgăului, încorporează 25 comune cu statut de parohii și filii, deservite de 18 preoți². Până la începutul secolului XX, centrul de greutate al protopopiatului se afla pe Valea Bârgăului. Andrei Șaguna a avut în subordinea sa doi protopopi, pe Terente Bogat, protopop al Bârgăului între 1830-1855, cu reședința la Mijlocenii Bârgăului și pe Teodor Buzdug între 1857-1875, cu sediul protopopiatului la Josenii Bârgăului³. Aceștia au slujit mult timp în fruntea protopopiatului, fiind prezenți în toate evenimentele care au marcat viața locuitorilor în timpul păstoririi lui Andrei Șaguna. Deoarece Terente Bogat era înaintat în vârstă și slăbit, mai mult timp bolnăvicios, în 14 septembrie 1856 Șaguna îl numea pe Teodor Buzdug ca administrator protopopes, cerea preoților să îi dea ascultare și să-i acorde asistența cuvenită⁴. În urma decesului

* Nicolae Bocșan, Prof. Univ. Dr., Facultatea de Istorie, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca.

¹ Dana Văran, *Instituția protopopiatului ortodox al Bistriței reflectată în documentele create*, în „Revista Bistriței”, serie nouă, 2006, 20, p. 25-26.

² Pavel Cherescu, *Episcopia ortodoxă română a Ardealului în lumina conșcripției șaguniene din anul 1858 (I)*, în *Biserica și școala în Mitropolia Ardealului. Secolul XIX*, Oradea, 2008, p. 7-8; *II. Anexe*, p. 79-80.

³ Dana Văran, *op. cit.*

⁴ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud, fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*, dos. 291/1856, f. 2; dos. 302/1857 (în continuare SJAN Bistrița-Năsăud, fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*).

protopopului Terente Bogat, în 10 iulie 1857 Șaguna l-a numit protopop al Bârgăului pe Teodor Buzdug, provenit dintr-o familie care a dat mai mulți protopopi în acel district⁵.

Protopopiatul Bârgăului încorporează și comune foste grănicerești, cu o mentalitate distinctă de cea a provincialilor, ceea ce a determinat să menajeze sensibilitatea acestora. În 2 octombrie 1849, episcopul a cerut protopopului să facă candidație pentru ocuparea parohiei vacante din Prundul Bârgăului, precizând condițiile ce trebuiau să le îndeplinească candidații: „pe lângă cunoștința stărilor împrejur, precum și a obiceiurilor militare de acolo și pe lângă o purtare morală să fie născut în graniță și să fi săvârșit cursul teologic”⁶. Statutul militar și-a pus amprenta asupra comportamentului locuitorilor, chiar și din comunele nemilitarizate, care nu de puține ori au refuzat denumirile de preoți făcute de consistoriul sibian, asumându-și o autonomie decizională. Așa au procedat credincioșii din Galații Bistriței (1851, 1858)⁷, Buduș (1869)⁸.

Instabilitatea și mobilitatea preoților în diferite parohii a fost o trăsătură a vieții bisericești din protopopiat, chiar dacă nu a atins proporțiile întâlnite în alte protopopiate. Șaguna a admis, mai mult decât în alte protopopiate, transmiterea preoției în familie, cum s-a întâmplat în Chintelec (1852)⁹, Blașfalău de Jos (1857), Cușma (1858)¹⁰, Bistrița Bârgăului (1867)¹¹, Buduș (1869)¹². Practica transmiterii preoției în familie nu a constituit o particularitate a zonei, deși aici s-au format de-a lungul timpului câteva „dinastii” de preoți: Bogat, Buzdug, Sigmirean, Câmpean¹³. Era generală preocuparea clerului românesc din Transilvania de a asigura o educație cât mai înaltă copiilor pentru a-i

⁵ Idem, fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*, dos. 304/1857, f. 3.

⁶ Idem, fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*, dos. 244/1849.

⁷ Idem, fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*, dos. 253/1851, dos. 313/1858, f. 19.

⁸ Idem, fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*, dos. 428/1869.

⁹ Idem, fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*, dos. 261/1852.

¹⁰ Andrei Șaguna, *Correspondență*, vol. IV, Cluj-Napoca, 2011, p. 18.

¹¹ SJAN Bistrița-Năsăud, fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*, dos. 406/1867.

¹² Idem, fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*, dos. 428/1869.

¹³ Andrei Șaguna, *op. cit.*, p. 18.

ajuta să se ridice din starea de inferioritate socială și politică în care au fost ținuți până la 1848. Educația și starea preoțească erau o asemenea posibilitate, care a încurajat etosul educației în rândul populației, ridicarea celor instruiți deasupra majorității locuitorilor comunelor.

Situat la granița provinciei mitropolitane ortodoxe, protopopitul Bârgăului a fost mereu în atenția arhierelui preocupat să stabilizeze preoții în parohii, să asigure venituri corespunzătoare condiției preoțești, parohilor cu venituri mici, din parohiile sărace. În 1856 a acordat 30 fl. pentru preotul Ioan Câmpean din Simotelec¹⁴, iar în 1858 a acordat ajutoare din fondul clerului preoților Vasile Bodea din Bistrița Bârgăului, Ioan Câmpean din Simotelec și Toma Rus din Ida Mare. Pentru anul următor, episcopul acorda ajutoare protopopului, preotului Vasile Pavel din Bistrița Bârgăului, care susținea un copil la gimnaziul din Bistrița și lui Ioan Buzdug din Josenii Bârgăului, care construia casă¹⁵. În schimb a respins cererea preotului Ioan Chifa din Blăjeni de a acorda un stipendiu pentru fiul său, motivând că cei doi frați mai mari ai lui au beneficiat de ajutoare când au studiat la Sibiu¹⁶.

După acordarea ajutorului împărătesc pentru preoții ortodocși, numărul celor care au beneficiat de ajutoare s-a mărit, iar sumele alocate au crescut semnificativ la 120 fl. pentru protopop și 70 fl. pentru preoții parohi. În 1865 au primit ajutoarele menționate protopopul Teodor Buzdug și preoții Nicolae Briciu, Constantin Mora, Teodor Vrajmaș, Marcu Briciu¹⁷. În anul 1866, numărul celor care au beneficiat de ajutor a crescut la nouă, cu același quantum, dar și cu obligația pentru cei care nu aveau *Biblia* tipărită la Sibiu să o achiziționeze la prețul de 20 fl. nelegată și 25 fl. legată. Au primit ajutoarele respective preoții Toma Chifa din Cușma, Toma Rus din Ida, Nicolae Rusu din Chintelec, Ioan Chifa din Blașfalăul de Jos, Andrei Arcan

¹⁴ SJAN Bistrița-Năsăud, fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*, dos. 294/1856, f. 2.

¹⁵ Idem, fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*, dos. 310/1858.

¹⁶ Idem, fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*, dos. 333/1860.

¹⁷ Idem, fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*, dos. 384/1865.

din Mijlocenii Bârgăului, Simeon Flămând din Susenii Bârgăului și Nicolae Briciu din Galații Bistriței, care au cerut și un exemplar din *Biblie* legat, respectiv Ioan Buzdug din Susenii Bârgăului și Vasile Pavel din Bistrița Bârgăului, care aveau deja *Biblia*¹⁸. Pentru anul 1867, protopopul Buzdug a nominalizat pentru ajutoare din „mila” împărătească pe Teodor Vărămaș din Prundu Bârgăului, Ioan Câmpean din Șieu Mare, Ioan Sigmirean din Caila, Ioan Buzdug din Susenii Bârgăului, care au beneficiat de ajutoare în mai multe rânduri și pe Grigore Popovici din Buduș, care nu a mai primit până atunci ajutor, respectiv pe Nicolae Raț din Chintelec, care a primit de două ori ajutor, dar întreținea doi copii la școlile din Cluj¹⁹. Este semnificativă consecvența cu care Andrei Șaguna a respectat procedurile de ajutoare a preoților cu venituri mici. Pentru sumele provenite din fondul clerului, ajutorul era acordat la cererea individuală a preoților sau la inițiativa arhiereului. După introducerea ajutorului imperial anual, arhiereul stabilea numărul preoților destinați pentru ajutor și sumele ce li se cuveneau, lăsând la latitudinea protopopului să stabilească pe cei care urmau să primească sumele respective. Criteriile după care se acordau ajutoarele erau stabilite de protopop împreună cu preoții din district. Acestea aveau în vedere veniturile preoților, situația familială, greutățile cu care se confruntau, nevoile lor materiale, dar se ținea cont și de numărul de ajutoare acordate până atunci sau de comportamentul preoților.

Andrei Șaguna a fost mereu preocupat de statutul de lider al preotului în comunitate, care trebuia să fie un model și exemplu de comportament pentru credincioși. Încă din 1846, el a fixat normele de conduită pentru preoți într-un portret robot al slujitorului Bisericii, pe care le recomanda periodic preoților să le respecte. Între altele, în 1856 le cerea preoților să trăiască în moralitate și credință, să citească cărțile bisericești, *Biblia* și catehisme, iar cei care nu le aveau să le achiziționeze de la tipografia diecezană, să îngrijească bisericile și

¹⁸ Idem, fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*, dos. 395/1866.

¹⁹ Idem, fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*, dos. 410/1867.

școlile, să înzestreze bisericile cu cărțile necesare, să respecte tipicul bisericesc, să țină catehizație cu tinerii căsătoriți, să se numească câte 2-3 curatori la fiecare biserică, aleși de obște și aprobați de paroh, banii bisericii să nu fie dați cu camătă, ci să fie investiți în pământ sau să fie depuși la o casă de păstrare, cheltuirea banilor bisericii să se facă cu acordul obștii și cu aprobarea scaunului protopopesesc și a celui episcopal²⁰. Erau recomandările făcute lui Teodor Buzdug la numirea sa ca administrator protopopesesc, spre a urmări modul cum erau respectate cu prilejul vizitațiunilor în protopopiat. La acestea s-au adăugat alte recomandări referitoare la comportamentul preoților la nunți, unde se țineau „vorbiri necuviincioase”, se jucau „jocuri nepotrivite”, se săvârșeau „lucruri scandaloase”, care degenerau în „saturnalii demoralizatoare de popor”, uneori și în prezența preoților. Deoarece biserica le-a respins ca aparținând „veacurilor păgânești”, Șaguna a cerut preoților și credincioșilor să renunțe la ele, să nu participe la asemenea excese²¹. În aprilie 1859 episcopul a aprobat măsurile luate de protopop în acest sens, cerându-i să limiteze jocurile fără a provoca tulburări printre credincioși²².

Devierile de la norma fixată de arhiereu l-au făcut pe Șaguna să ia măsuri severe împotriva celor care le încălcau, mai ales când comportamentul deviant era constatat și de autorități. Așa s-a întâmplat în 1852, când preotul Ioan Sigmirean din Caila a fost descoperit de jandarmi în stare de ebrietate, căzut jos²³ sau în cazul preotului Ioan Hășmaș din Prundu Bârgăului, acuzat de purtare scandaloasă, de tulburare între locuitorii din Cușma și comportament necanonic în 1857-1858²⁴.

Alte abateri pedepsite de arhiereu priveau emiterea ilegală a extraselor matriculare de stare civilă pentru a ascunde vârsta unei

²⁰ Idem, fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*, dos. 296/1856, f. 2-3.

²¹ Idem, fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*, dos. 259/1852.

²² Idem, fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*, dos. 324/1859.

²³ Idem, fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*, dos. 266/1852, dos. 261/1852.

²⁴ Idem, fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*, dos. 306/1857, dos. 310/1858.

fete la căsătorie sau falsificarea coalei de registru de stare civilă pentru a scuti de miliție fiul unui credincios²⁵.

Alte cazuri de indisciplină ale preoților semnalate în protopopiat au fost prestarea unor servicii religioase în parohia altor preoți. Între cei acuzați s-au aflat Grigore Popovici din Budacu Mic²⁶, Marcu Briciu din Simotelec, în 1861 și 1863²⁷.

Deseori acuzele aduse preoților erau consecința unor dispute personale, din interiorul comunității, dintre slujitorii bisericii și judele comunal (Galații Bistriței, 1862)²⁸, a rivalităților dintre diferite grupuri sau neamuri, cum s-a întâmplat cu preotul Simeon Flămând din Susenii Bârgăului, acuzat de imoralitate și concubinaj de judele comunal Ciril Dan, curator primar la biserică, în conflict cu preotul în 1863²⁹. La fel a procedat Maria Caroli din Simotelec în 1864-1865, împotriva preotului Marcu Briciu, acuzându-l că i-a vătămat onoarea în public, ba chiar că ar fi dezvăluit păcatele mărturisite la spovedanie, motiv pentru care ar fi părăsit-o soțul³⁰. Comitetul bisericesc din Galații Bistriței a fost acuzat că a înstrăinat averea și materialele pentru construirea bisericii. Era o înscenare făcută de un grup de credincioși uniți, acuzele dovedindu-se neîntemeiate în urma anchetei scaunului protopopes³¹.

Înzestrarea bisericilor din parohii că cărțile necesare serviciului religios a fost o preocupare majoră a ierarhului sibian. În acest scop a înființat tipografia diecezană și s-a preocupat direct de difuzarea cărților în protopopiatele eparhiei. Pentru protejarea cărților tipărite la Sibiu a interzis folosirea altor cărți în biserici și în școli, a condiționat ajutoarele acordate preoților de achiziționarea tipăriturilor

²⁵ Idem, fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*, dos. 321/1859; Andrei Șaguna, *op. cit.*, p. 29.

²⁶ SJAN Bistrița-Năsăud, fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*, dos. 348/1861, dos. 359/1863.

²⁷ Idem, fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*, dos. 359/1863.

²⁸ Idem, fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*, dos. 334/1860.

²⁹ Idem, fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*, dos. 359/1863.

³⁰ Idem, fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*, dos. 369/1863, dos. 397/1866.

³¹ Idem, fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*, dos. 418/1868.

sibiene, a impus protopopilor să determine preoții și credincioșii să prenumereze cărțile nou apărute. Astfel a reușit să înlocuiască în toate protopopiatele cărțile vechi bisericești cu noile tipărituri realizate la Sibiu, făcând în acest fel profitabilă tipografia diecezană.

În decembrie 1849 a cerut protopopului Terente Bogat să recomande preoților și învățătorilor prenumerarea la cartea lui Andrei Mureșanu, *Școala creșterii celei rele*, la prețul de 1 fl.³². Imediat după ce a început să funcționeze tipografia diecezană, în 5 iulie 1851 a cerut achiziționarea *Catehismului mic*, existent în număr mare de exemplare, cu prețul de 8 cr.ag. exemplarul nelegat și 2 cr. exemplarul legat. În acel moment mai erau de vânzare la episcopie *Molitvelnice* nelegate cu 6 fl. și *Liturghiere* legate cu 6 fl.³³. În vara anului 1851 anunța protopopiatul despre cărțile existente la tipografia diecezană: *Catehismul mic*, *Abecedar* la prețul de 12 cr. exemplarul legat și 8 cr. exemplarul nelegat, *Ceasloave* nelegate cu prețul de 24 cr., *Calendarul* pe anul 1852 cu 24 cr. În octombrie 1851 la această listă mai adăuga *Istoria biblică pentru prunci* și anunța apariția *Apostolului* și *Evangheliei*³⁴. *Cuvântările bisericești* ale lui Șaguna au fost trimise în districtul Bârgăului printr-un căruțaș³⁵.

Alături de preoții care au achiziționat *Biblia*, aproape toți cu sprijinul dat prin ajutorul împărătesc, au existat și credincioși care au răspuns apelurilor arhiereului. Judele comunal Ioan Dabu, din Prundu Bârgăului a achiziționat, în noiembrie 1856, 50 *Abecedare* și 20 *Catehisme*³⁶, Rahila Morușan a plătit 20 fl. pentru patru *Mineie*, iar Floarea lui Grigore Griga a cumpărat un *Minei*³⁷. În martie 1858, episcopul a cerut protopopului să rețină 5 fl. ca abonament la „Telegraful român” de la învățătorii care aveau un salariu până la 80 fl. și câte 24 cr. pentru cartea *Învățătoriul și poporul* a lui Atanasie Marian

³² Idem, fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*, dos. 242/1849, f. 8.

³³ Idem, fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*, dos. 253/1861, f. 10-11.

³⁴ *Ibidem*, f. 13.

³⁵ Idem, fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*, dos. 291/1856.

³⁶ Idem, fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*, dos. 296/1856.

³⁷ Idem, fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*, dos. 302/1857, f. 15.

Marienescu, de la ceilalți învățători³⁸. În toamna anului 1868, Șaguna recomanda preoților să cumpere *Protocolul Congresului național bisericesc* din 1868, unde era publicat și *Statutul Organic al Bisericii Ortodoxe Române*³⁹.

O altă preocupare constantă a lui Șaguna a fost evitarea tulburărilor religioase. Deși protopopiatul era situat în vecinătatea blocului confesional greco-catolic, a Vicariatului Rodnei, nu au existat conflicte de anvergură cu ordinariatul unit. Au fost unele cazuri de treceri izolate, nesemnificative pentru echilibrul confesional. Deși în 1852 episcopul ortodox s-a arătat îngrijorat de cuvântarea rostită de Alexandru Sterca Șuluțiu la instalarea sa în scaunul episcopal pentru intențiile sale de prozelitism, a cerut protopopului să avertizeze preoții și să evite tulburările religioase⁴⁰. Cel mai grav caz s-a petrecut la Șieu Mare în 1859, provocat de preotul Ioan Câmpean din Simotelec⁴¹. Semnificativ este faptul că Șaguna a militat consecvent pentru respectarea procedurilor legale de trecere de la o confesiune la alta. Spre exemplu, în iunie 1865 el a respins cererea locuitorilor greco-catolici din Teuce de a trece la ortodoxie pe motivul că nu au respectat prevederile legale⁴².

Este cunoscută poziția episcopului ortodox față de școlile mixte confesional, care a provocat eșecul mai multor proiecte de acest fel, cum a fost cel de la Lăpușul Unguresc. O atitudine asemănătoare a avut și față de școlile din Năsăud. Întrucât comunele ortodoxe contribuiau cu bani la școlile din Năsăud, Șaguna susținea că inspecția supremă să aparțină și consistoriului ortodox. Gimnaziul din Năsăud era de confesiune greco-catolică și inspecția supremă aparținea Ordinariatului din Blaj. În aceste condiții, Andrei Șaguna a cerut ca ortodocșii să-și retragă contribuția la gimnaziul năsăudean și să se îndrepte spre școlile ortodoxe de acolo. În acest scop a cerut protopopului

³⁸ Idem, fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*, dos. 310/1858.

³⁹ Idem, fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*, dos. 415/1868.

⁴⁰ Idem, fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*, dos. 259/1852, f. 15-16.

⁴¹ Idem, fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*, dos. 324/1859, f. 14, 21.

⁴² Idem, fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*, dos. 385/1865.

să convoace un sinod protopopesc pentru comunele ortodoxe din valea Bârgăului, în care acestea să-și dea consimțământul⁴³.

Relația episcopului ortodox cu autoritățile politice și administrative s-a caracterizat prin prudență în timpul regimului neoabsolutist. A interzis preoților să-i susțină pe credincioși în procesele impuse pentru nesupuneri la abuzurile dregătorilor, pentru care guvernul acuza preoții că „rostesc vorbe vătămătoare la adresa funcționarilor” sau că „se opun punerii în lucrare a sentinței”⁴⁴. Era preocupat să menajeze autoritățile pentru a nu periclita câștigurile obținute pentru români după 1849.

În schimb ierarhul sibian a promovat sistematic loialitatea sa și a Bisericii Ortodoxe din Transilvania față de Casa de Habsburg, cultivarea sentimentului dinastic cu toate mijloacele posibile. Un moment în acest sens l-a constituit vizita împăratului Francisc Iosif din 1852 în Transilvania, când Șaguna s-a preocupat direct de manifestarea publică a românilor cu acel prilej. A anunțat pe toți protopopii și preoții din localitățile de pe traseul vizitei împăratului, cerându-le să fie întâmpinat „cu cuviincioasă splendoare și plăcută căldură”. Circulara prin care pregătea credincioșii și clerul pentru acel prilej, detaliază ceremonialul conceput de episcop pentru întâmpinarea împăratului. Acesta prevedea prezența preoților la trecerea împăratului în odăjdii pompoase, cu *Evangelia* și crucea în mână, cu toată populația alături și cu copiii îmbrăcați în stihării, cu flori și verdeață în mâini. În comunele unde împăratul va staționa, preoții în odăjdii bisericești vor prezenta monarhului, la locuința fixată, bucuria și omagiul credincioșilor pentru acel moment. Pentru a se preîntâmpina dezordinile, recomanda preoților să se pună în legătură cu autoritățile civile. Dacă preoții doreau să prezinte cereri împăratului, episcopul recomanda ca petițiile să fie redactate în scris, cu tact, să se limiteze la situația clerului și a școlilor, despuiate de bunurile ce le-au avut în trecut, care acum așteptau de la împărat o dotațiune corespunzătoare, după ce acesta „s-au îndurat a face și pe națiunea

⁴³ Idem, fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*, dos. 491/1868.

⁴⁴ Idem, fond *Protopopiatul ortodox Bistrița*, dos. 259/1852, f. 1.

română și pe Biserica noastră pătașă de mai multe bunătăți”. Cerea preoților ca înaintea audiențelor la împărat să prezinte guvernatorului sau aghiotanților acestuia scopul audienței și să le urmeze sfaturile. Șaguna asigura clerul că, la rândul său, va reînnoi împăratului cererea privind dotația clerului, a învățătorilor și școlilor, în conformitate cu hotărârile sinodului eparhial din 1850. Programul vizitei prevedea prezența împăratului la Bistrița în 30-31 iulie 1852⁴⁵.

Circulara episcopului a fost însoțită de una a protopopului, către preoții din district, prin care cerea clerului și credincioșilor să respecte recomandările episcopului, mai ales cei din comunele Ida, Galați și Sfântu, pe unde trecea împăratul. Protopopul accentua faptul că preoții să vină în fața poporului cu odăjdii pompoase, cu crucea și *Evanghelia*, cu lumânări aprinse și prapori, școlarii și poporul, cu flori și ramuri verzi, să aștepte în rând trecerea împăratului⁴⁶.

Scaunul protopopesesc al Bârgăului a fost receptiv la apelurile liderilor naționali pentru susținerea manifestărilor politice românești în perioada liberală. Biserica ortodoxă și greco-catolică și-au conjugat eforturile în susținerea mișcării românilor pentru convocarea Dietei, numirea unui român în funcția de cancelar al Transilvaniei, pentru numirea românilor în funcțiile publice și pentru recunoașterea egalei îndreptățiri a națiunii române și a confesiunilor ei cu celelalte națiuni și confesiuni din patrie.

La cererea Comitetului național de la Sibiu din 5/17 octombrie 1861, de a se face o colectă publică în Transilvania pentru susținerea deputăției naționale, care trebuia să prezinte împăratului cererile românilor, scaunul protopopesesc a cerut preoților și comunelor bisericești să facă colectă pentru Comitetul național. Au contribuit 16 parohii cu suma de 146 fl. 20 cr., protopopul, preoții, cantori, juzi comunali, funcționari locali, bisericile, comunele, țăranii, dar și funcționari sau ofițeri de altă etnie decât cea românească⁴⁷. Este o

⁴⁵ *Ibidem*, f. 20-21.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ Biblioteca Mitropoliei Ortodoxe Române din Sibiu, fond Șaguna, doc. 1610, 1651, 1653, 1655-1658, 1659.

dovadă a adeziunii locuitorilor din protopopiat la mișcarea de mare amploare în care s-a angajat societatea românească din protopopiatul de pe Bârgaie.

Viața bisericească din protopopiatul ortodox al Bârgăului s-a desfășurat într-o continuitate remarcabilă, ce relevă normalitatea, fără bulversări sau tulburări semnificative în parohii ce au rămas stabile în credință, cu preoți care au răspuns exigențelor arhiereului și care au colaborat bine cu protopopul. A fost meritul arhiereului care a susținut permanent această insulă de ortodoxie de la marginea eparhiei, a desemnat și a susținut consecvent un protopop harnic, devotat Bisericii sale, care a asigurat comunicarea și colaborarea foarte bună a preoților și credincioșilor cu întâistătătorul lor, bucurându-se de un real prestigiu în rândul intelectualilor din zonă.

Din actualitatea istoriografiei muzicale bizantine românești

Vasile Stanciu*

Muzica bizantină, componentă indubitabilă a culturii universale, dar în special a culturii bisericești ortodoxe, a făcut obiectul cercetării în spațiul românesc în momentul în care s-au descoperit în diferite biblioteci din țară și străinătate manuscrise vechi, ce conservă o muzică bisericească aparținătoare spiritualității răsăritene. Valoarea acestor manuscrise a fost pusă în lumină de mai mulți bizantinologi, între care amintim pe preotul Ioan D. Petrescu-Visarion, autor a mai multor studii de specialitate¹, care vor îmbogăți fundamental istoriografia muzicală românească, destul de săracă până la acea dată. Bizantinologul Ioan D. Petrescu are marele merit de a fi pus în lumină valoarea manuscriselor medievale bizantine, ce conservă o melodică foarte apropiată de cea practică în spațiul ortodox în primul mileniu. Titus Moisescu, unul dintre continuatorii cercetării muzicii bizantine pe linia consacrată de preotul Ioan D. Petrescu, spunea: „Obiectul cercetărilor lui Ioan D. Petrescu l-a constituit muzica veche bizantină a secolelor X-XVIII, cu o vădită predilecție către studiul comparat, transcriere și teoretizare, pătrun-

* Vasile Stanciu, Pr. Prof. Univ. Dr., Decan, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca.

¹ I.D. Petrescu, *Les idiomes et le Canon de L'Office de Noel*, 1932, lucrare prefăcută de Amedee Gastoue și premiată de Academia Franceză în anul 1933; *Condacul Nașterii Domnului*, Studiu de muzicologie comparată, 1940; *Etudes de paleographie musicale Byzantine*, București, 1967; *Studii de paleografie muzicală bizantină*, vol. II, București, 1984.

zând în profunzimea vechilor manuscrise din biblioteci și arhive românești (București, Craiova) și străine (Paris, Roma, Grottaferrata, Milano, Berlin)². După analize comparate și studii temeinice pe marginea acestor manuscrise, bizantinologul român a ajuns la concluzia că esența melodicii bizantine rezidă în diatonismul modal. Titus Moiescu spunea că părintele Ioan D. Petrescu era și un excelent practicant al muzicii bisericești vechi, „adăugând studiilor sale și practica tradițională a cântării bisericești românești, a acelei tradiții vii, venite din cultura și spiritul străvechii civilizații bizantine și nu s-a mărginit la simpla cercetare paleografică a unor manuscrise ce răătăcesc prin diverse fonduri de biblioteci și arhive”³. Dealtfel, Titus Moiescu, cel ce a inaugurat în calitate de redactor și director al Editurii Muzicale din București seria *Izvoare ale muzicii românești*⁴, iar mai târziu în câteva importante lucrări de autor⁵, a transcris în notație liniară câteva piese reprezentative din creația românească de muzică bizantină, în special din cea a lui Evstatie, protopsaltul Putnei, și invita pe toți iubitorii de muzică veche bizantină să introducă în repertoriul interpretativ și lucrări de acest gen. Ca și predecesorul său, părintele bizantinologiei muzicale românești, Ioan D. Petrescu, Titus Moiescu milita pentru readucerea în actualitate a acestor monodii din creația compozitorilor români de la Putna, nu doar la sesiuni științifice, ci chiar pentru reintroducerea lor în repertoriul liturgic muzical contemporan.

² Titus Moiescu, *Monodia bizantină în gândirea unor muzicieni români*, Editura Muzicală, București, 1999, p. 12.

³ *Ibidem*.

⁴ Titus Moiescu, Gheorghe Ciobanu, Marin Ionescu, *Școala muzicală de la Putna. Ms. P. II, Stihirar*, București, Editura Muzicală, 1984; *Ibidem*, *Școala muzicală de la Putna: Ms. I-26 – Iași - Antologhion, vol. IV, Documenta*, București, Editura Muzicală, 1981.

⁵ Titus Moiescu, *Muzica bizantină în spațiul cultural românesc*, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din România, București, 1996; Idem, *Cântarea monodică bizantină pe teritoriul României. Prolegomene bizantine II. Variante stilistice și de formă în muzica bizantină*, ediție îngrijită de Constantin Secara, Editura Muzicală, București, 2003.

Cercetarea vechii muzici bizantine a beneficiat apoi de contribuțiile muzicologice ale bizantinologului Gheorghe Ciobanu, ale cărui studii adunate în două volume⁶ totalizând un număr de 24 de studii de bizantinologie muzicală, în care s-au abordat diferite aspecte ale muzicii bizantine, atât înainte de Reforma hrisantică din 1814, dar mai cu seamă de după, ceea ce se înțelege astăzi prin muzica bisericească de tradiție bizantină. Gh. Ciobanu, și el absolvent al Seminarului Central din București (Ioan D. Petrescu era absolvent al Seminarului Nifon Mitropolitul, iar Titus Moisescu al Seminarului teologic din Curtea de Argeș) a conturat o schiță a Istoriei muzicii bisericești la români din perspectiva unor analize comparate a variantelor muzicii bisericești românești din diferite colțuri ale țării și a ajuns la concluzia existenței unui singur izvor al acestor variante, care nu poate fi decât muzica bizantină veche, structurată pe pilonii celor opt glasuri bisericești și care s-au diferențiat între ele datorită contextului cultural, politic și național în care viața bisericească și-a desfășurat activitatea.

Literatura de specialitate se va îmbogăți calitativ, dar și cantitativ odată cu crearea la Institutul Teologic Universitar din București a unei specializări doctorale în muzică bisericească, sub coordonarea profesorului, dirijorului și compozitorului Nicolae Lungu, sub îndrumarea căruia se va alcătui și susține prima teză de doctorat în această specialitate, de către diaconul și doctorandul de atunci Nicu Moldoveanu⁷, profesorul universitar, compozitorul, dirijorul și bizantinologul de azi. În paralel, cam în aceeași perioadă, la Conservatorul de Muzică „Gheorghe Dima” din Cluj-Napoca, sub îndrumarea compozitorului Sigismund Toduță se creează posibilitatea studiilor de doctorat în muzicologie, singura instituție de acest gen din

⁶ Gheorghe Ciobanu, *Studii de etnomuzicologie și bizantinologie*, vol. I, București, Editura Muzicală, 1974; vol. II, Editura Muzicală, București, 1979.

⁷ Diacon asistent drd. Nicu Moldoveanu, *Izvoare ale cântării psaltice în Biserica Ortodoxă Română – Manuscrise muzicale vechi bizantine din România (grecești, românești și româno-grecești), până la începutul secolului al XIX-lea*, în rev. BOR, București, an XCII (1974), nr. 1-2, p. 131-279.

tară, care avea în structura ei studii doctorale. Aici își vor lua doctoratul mari personalități ale culturii muzicale românești, cum ar fi Cornel Țăranu, Dan Voiculescu, Valentin Timaru, ei înșiși devenind îndrumători de doctorat și creând la Cluj o veritabilă pepinieră de formare a specialiștilor muzicologi. Dintre teologii bizantinologi care își vor finaliza studiile doctorale la Cluj cu Sigismund Toduță se numără și arhidiaconul Sebastian Barbu-Bucur⁸, cu preocupări de cercetare în opera lui Filotei sin Agăi Jipei, pe care o analizează și tipărește în patru volume, în seria inaugurată de Titus Moisescu⁹. Cele două instituții de cultură, una teologică și alta muzicală, vor pregăti specialiștii în muzica bisericească românească de azi ai culturii muzicale românești de tradiție bizantină¹⁰.

Istoriografia muzicală bizantină a cunoscut în ultimele trei decenii o dezvoltare fără precedent. S-au elaborat tratate de muzică bizantină, monografii, manuale, studii analitice comparate, noi

⁸ Sebastian Barbu-Bucur, *Cultura muzicală de tradiție bizantină pe teritoriul României în secolul XVIII și începutul secolului al XIX-lea și aportul original al culturii autohtone*, Editura Muzicală, București, 1989.

⁹ Filothei sin Agăi Jipei, *Psaltichie rumânească*, vol. I, *Catavasier*, în: *Izvoare ale muzicii românești – Documenta et Transcripta*, vol. VII A, București, Editura Muzicală, 1981; Idem, vol. II, *Anastasimatar*, în: Idem, vol. VII B, București, Editura Muzicală, 1984; Idem, *Stihirariul*, în: Idem, vol. VII C, București, Editura Muzicală, 1986; Idem, *Penticostar*, în Idem, vol. VII D, Buzău, Editura Episcopiei Buzăului, 1992.

¹⁰ Activitatea și contribuțiile științifice ale școlii românești de bizantinologie muzicală se pot urmări în: Viorel Cosma, *Lexicon. Muzicieni români*, vol. I-X, Editura Muzicală, București, 1989-2011; Octavian Lazar Cosma, *Hronicul muzicii românești*, vol. I-IX, Editura Muzicală, București, 1973-1991; Gheorghe C. Ionescu, *Lexicon al celor care, de-a lungul veacurilor, s-au ocupat cu muzica de tradiție bizantină în România*, Editura Diogene, București, 1994; Idem, *Muzica bizantină în România. Dicționar cronologic*, București, Editura Sagittarius, 2003; Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Dicționarul Teologilor Români*, București, Editura Enciclopedică, 1996, ediția I; ediția a II-a, 2002; *Index general al studiilor, articolelor, recenziilor, compozițiilor, prelucrărilor și armonizărilor de muzică bisericească din revistele Patriarhiei Române*, studiu coordonat de Pr. Prof. Dr. Nicu Moldoveanu, de la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității București, Extras din Anuarul Facultății, București, 2006.

transcripții din manuscrisele psaltice ale secolului al XIX-lea, studii și articole alcătuite și susținute la simpozioanele de bizantinologie de la Iași, Cluj și Sibiu, compoziții, prelucrări și armonizări noi de muzică bisericească, teze de doctorat, care acoperă ca arie geografică întreg spațiul românesc.

În contextul celor spuse până acum, ne-au reținut atenția trei titluri reprezentative, asupra cărora vom face câteva referiri. Prezentarea lor va fi în ordinea apariției.

1. Titus MOISESCU, *Muzica bizantină în Evul Mediu românesc. Schița unei eventuale istorii a acestei străvechi arte*¹¹, reprezintă un studiu de 40 pagini, în care autorul anticipează de fapt ceea ce alți bizantinologi aveau deja în proiect. Din start suntem avertizați că „o istorie a muzicii românești de tradiție bizantină încă nu a fost scrisă. Și probabil că va mai trebui să treacă o vreme până ce o astfel de lucrare va putea să vadă lumina tiparului. Nu suntem încă pregătiți pentru a elabora o istorie completă și corectă a acestei străvechi arte, care a constituit dintotdeauna o componentă a ortodoxiei românești, o parte integrantă a acesteia, fiind nelipsită din toate ipostazele ei de manifestare. Cercetări în acest domeniu sunt numeroase și variate, cu rezultate remarcabile, datorate unor muzicologi români și străini, însă nu îndeajuns de cuprinzătoare și de lămuritoare pentru o astfel de lucrare. Sunt încă multe necunoscute în istoria, am putea spune milenară, a acestei arte în perimetrul ortodoxiei românești”¹².

Reținem faptul că Titus Moiescu făcea aceste considerații din respect pentru cultura muzicală bizantină din spațiul românesc și nicidecum din desconsiderarea cercetării bizantinologice muzicale de până atunci. Reputatul bizantinolog își argumentează poziția față de o istorie a muzicii bisericești românești prin aducerea în discuție a câtorva întrebări fundamentale legate de evoluția muzicii bisericești

¹¹ Titus Moiescu, *Muzica bizantină în Evul Mediu românesc. Schița unei eventuale istorii a acestei străvechi arte*, în: „Memoriile comisiei de folclor”, tomul VI, 1992, Extras, Editura Academiei Române, București, 1995.

¹² Titus Moiescu, *Muzica bizantină în Evul Mediu...*, p. 41.

în toate provinciile locuite de români, acreditând în acest fel existența variantelor de muzică bisericească. Fondul acestor interogații ar fi:

- Ce fel de muzică religioasă se practica în Mitropolia Ungrovlahiei înainte de secolul al XVII-lea, a cărei prezență aici ne este atestată abia din anul 1624, când apar primele consemnări manuscrise?

- Ce fel de muzică religioasă practica românii ortodocși din Transilvania, Banat, Bucovina și Basarabia în secolele premergătoare reformei hrisantice și chiar după apariția acestora?

- Când se va alcătui un catalog analitic al manuscriselor vechii muzici bizantine și de tradiție bizantină din țara noastră?

- Când se va realiza un consens în interpretarea semiografiei bizantine a secolelor XIV-XVIII, în care se ascunde o creație muzicală pur și simplu ignorată și scoasă din circulație, aparținătoare lui Glykys, Koukouzeles, Agathon, Chrisaphes, Agallianos, Korones, Kladas etc.?

- Este imperios necesară o analiză comparată a celor două sisteme de notație neumatică, neo-bizantin koukouzelian și hrisantic;

- Abordarea tuturor aspectelor stilistice, morfologice, regionale, legate de creația corală religioasă;

- Definirea caracteristicilor modelului românesc în dezvoltarea și afirmarea culturii muzicale religioase, în care specificitățile regionale au un rol determinant.

Pe aceste coordonate Titus Moisescu propunea ca o posibilă structură a unei istorii a muzicii bisericești românești următoarea configurație:

- Ce este muzica bizantină?
- Evoluția muzicii bizantine;
- Patrimoniul muzical național: muzica populară, muzica bizantină și de tradiție bizantină, muzica occidentală sau „europeană”;
- Primii creatori români de muzică bizantină;
- Limba de cult în manuscrisele muzicale ale Ortodoxiei românești;

- Reforma hrisantică a muzicii de tradiție bizantină;
- Creația corală religioasă.

Intervenția publicistică a lui Titus Moisescu pe această temă este extrem de oportună, iar la vremea respectivă a creat un curent de opinie cu privire la o istorie a muzicii bisericești la români, opinie împărtășită și receptată de o mare parte a cercetătorilor din domeniul culturii muzicale de tradiție bizantină din România. Ideile lansate de Titus Moisescu au fost preluate și unele chiar puse în practică. La aproape 10 ani de la apariția acestui studiu de care ne-am ocupat, bizantinologul Constantin Secară se îngrijea ca ideile lui Titus Moisescu să apară și în forma unui volum¹³. Cel ce s-a îngrijit de apariția acestui volum spunea: „*Prolegomene bizantine II* reprezintă sinteza gândirii muzicologice și ultima rostire a lui Titus Moisescu într-un domeniu complex și vast, a cărui cunoaștere presupune nu numai studierea surselor manuscrise, dar și relaționarea acestora cu viața liturgică a Bisericii Ortodoxe, sub toate aspectele: imnografic, dogmatic și tipiconal... Considerăm că, prin apariția acestei cărți, cultura și spiritualitatea tradițională românească, de vocație creștină, își adaugă patrimoniului de valori o operă de remarcabilă consistență”¹⁴. Aceste considerații juste ne întăresc convingerea că Titus Moisescu, demn urmaș al părintelui bizantinologiei muzicale românești, Ioan D. Petrescu, va deschide un drum nou în cercetarea muzicologiei bizantine contemporane, care va crea premisele afirmării tot mai constante și consistente ale unui domeniu fundamental, de identitate, din spiritualitatea ortodoxă românească.

¹³ Titus Moisescu, *Cântarea monodică bizantină pe teritoriul României. Prolegomene bizantine II. Variante stilistice...* Din cuprins: Cap. I Tradiția muzicii bizantine în Ortodoxia românească; Cap. II Sistemele de notație neumatică în vechea muzică bizantină; Cap. III Al cincilea sistem de notație muzicală neumatică bizantină; Cap. IV Muzica bizantină în cel de-al doilea mileniu; Cap. V Cântarea monodică bizantină; Cap. VI Poezia imnografică bizantină; Cap. VII Tot despre poezia imnografică; Cap. VIII Formulele melodice; Cap. IX Apechematele din codicele putnene; Cap. X Manuscrisele muzicale bizantine; Cap. XI Aspecte inedite de scriere și interpretare semiografică bizantină; Cap. XII Elemente primare de heterofonie în muzica bizantină.

¹⁴ Titus Moisescu, *Cântarea monodică bizantină pe teritoriul României...*, p. 6.

2. Vasile VASILE, *Istoria muzicii bizantine și evoluția ei în spiritualitatea românească*¹⁵, lucrare de sinteză ce pune în lumină multe din principiile metodologice și de conținut ale lui Titus Moisescu. Bizantinologul Gh. C. Ionescu o consideră „o apariție editorială deosebit de interesantă”¹⁶. Ineditul acestei lucrări rezidă în câteva aspecte de conținut, neîntâlnite la alte lucrări de acest gen. Acestea ar fi următoarele:

- Situația muzicii liturgice în Biserica primară, cu referințe biblice din *Pentateuh* și *Apocalipsă*;

- Opiniile unor bizantinologi de referință, ca: Egon Wellesz¹⁷, Carsten Hoeg¹⁸, J.B. Pitra, Amedee Gastoue, Dimitri Conomos, I.D. Petrescu, Grigore Panțiru și Gheorghe Ciobanu referitoare la muzica bizantină, opinii care s-au impus în studiile de specialitate și care contează în evaluarea culturii muzicale bizantine din primul mileniu creștin;

- Producția imnografică și teologică din marile centre ale Ortodoxiei ecumenice ale timpului: Constantinopol, Ierusalim, Antiohia, Alexandria, Cartagina, Corint, Efes, ș.a. Creația lui Roman Melodul și Andrei Critianul stau în centrul atenției autorului;

- Rolul Muntelui Athos în dezvoltarea, afirmarea și promovarea muzicii bizantine;

- Creația marilor autori de cântări ai perioadei cucuzeliene (secolele XIV-XVIII): Balasie Preotul, Gherman Arhiereul Neon Patron, Ioan și Iacov Protopsaltul, Daniil Protopsaltul, Petru Glikis-Berechet, precum și activitatea celor trei reformatori ai muzicii bizantine: Hrisant de Madit, Hurmuz Hartofilax și Grigorie Lampadarul;

- O scurtă prezentare a principalelor slujbe din cultul ortodox și cărțile de cult necesare;

¹⁵ Vasile Vasile, *Istoria muzicii bizantine și evoluția ei în spiritualitatea românească*, Vol. I-II, Editura Interprint, București, 1997.

¹⁶ Gheorghe C. Ionescu, *O apariție editorială deosebit de interesantă*, în „Studii de muzicologie și bizantinologie”, București, 1997, p. 191.

¹⁷ Egon Wellesz, *A History of Byzantine Music and Hymnography*, Oxford, At the Clarendon Press, 1961, Second edition.

¹⁸ Carsten HOEG, *La notation ekphonetique*, Copenhagen, 1935.

- Muzica bizantină în spațiul românesc, cu prețioase informații legate de limba de cult la români, școala muzicală de la Putna, creatori români de muzică bizantină (Filotei de la Cozia, Evsatie Protopsaltul, Dometian Vlahul, Theodosie Zotica, Iovașcu Vlahul), creatori români din secolul al XVIII-lea (Filotei sin Agăi Jipei, Șarban Protopsaltul, Ioan sin Radului Duma Brașovean, Mihalache Moldo-Vlahul, Iosif de la Neamț, Naum Râmnicăneanu), creatori români din secolul al XIX-lea și efectele Reformei hrisantice în Biserica Ortodoxă Română, procesul de românire a muzicii bisericești, tradițiile învățării cântării bizantine la noi, integrarea melosului bizantin în creația corală românească și în formele vocal-simfonice.

Elementele de istoriografie se întrepătrund cu cele de analiză, lăsând loc informațiilor legate de muzica bisericească a secolului XX și prezența acesteia în învățământul teologic și laic românesc. Lucrarea bizantinologului Vasile Vasile reprezintă un pas important în demersul inițiat de Titus Moisescu în a sa schiță a unei posibile istorii a muzicii bizantine la români, pas receptat de mai tinerii cercetători și care nu poate fi ignorat. Realizările istoriografice editoriale ale lui Vasile Vasile sunt dublate de alte valoroase lucrări de reeditare a câtorva manuscrise atonice românești reprezentative¹⁹, o muncă de documentare, analiză și transcriere și reeditare într-un nou format de tehnoredactare impresionantă, care pune în lumină un tezaur inestimabil al culturii muzicale românești necunoscut până acum, sau cunoscut doar parțial. Munca bizantinologului Vasile Vasile face posibil visul lui Teodor Burada, cel care, în anul 1884 publica o carte, intitulată *O călătorie la Muntele Athos*, iar în urma acestei călătorii, reputatul muzicolog propunea alcătuirea unei comisii de specialiști pe mai multe domenii „care să investigheze vastul material adunat în vreme și care ascunde mari taine ale istoriei universale românești”²⁰. O parte a acestui vis s-a realizat prin lucrarea de investigare a acestui

¹⁹ Vasile Vasile, *Tezaur muzical românesc din Muntele Athos*, vol. I, Editura Muzicală, București, 2007, vol. II, Editura Muzicală, București, 2008.

²⁰ Vasile Vasile, *Tezaur muzical...*, p. VIII.

tezaur de către bizantinologul Vasile Vasile²¹.

Cercetarea muzicii bizantine sub aspect istoriografic a continuat în școlile doctorale ale Facultăților de Teologie Ortodoxă de la București, Cluj și Sibiu și la Academii de Muzică din București și Cluj-Napoca, în care s-au elaborat lucrări științifice pe diferite compartimente ale culturii muzicale bizantine²² și care au îmbogățit considerabil literatura de specialitate în acest domeniu.

²¹ Nectarie Protopsaltul Sfântului Munte Athos, *Cântări ale Sfintei Liturghii*, Ediție realizată, îngrijită și studiu introductiv de Vasile Vasile. Prefață de părintele ieromonah Petroniu Tănase, starețul schitului românesc Prodromu, București, 2004; cât privește cercetarea manuscriselor, prima catalogare a celor aflate în diferite fonduri, arhive și biblioteci din țară a întreprins-o părintele Nicu Moldoveanu, *Izvoare ale cântării psaltice...*, București, 1974; cercetarea manuscriselor psaltice din a fost continuată de părintele Alexie Buzera, *Cultura muzicală românească de tradiție bizantină din secolul al XIX-lea*, Fundația Scrisul Românesc, Craiova, 1999, apoi de Arhid. Sebastian Barbu-Bucur, *Manuscrisele muzicale românești de la Muntele Athos*, Editura Muzicală, București, 2000, precum și de alți mai tineri cercetători: Pr. Prof. Dr. Ion Gavrilă, *Muzica bisericească în Ținutul Vâlciei. Studiu monografic*, Editura Roza Vânturilor, Râmnicu Vâlcea, 2010; Ieromonah Mihail Harbuzaru, *Manuscrisele psaltice de la Mănăstirea Sinaia*, Editura Cuvântul Vieții a Mitropoliei Munteniei și Dobrogei, București, 2012; o bibliografie actualizată asupra cercetării manuscriselor psaltice a apărut în vol. *Părintele Prof. Dr. Nicu Moldoveanu la 70 de ani*, Editura Basilica, București, 2010 și în volumul *Sebastian Barbu-Bucur, octogenar*, Ediție îngrijită și adnotată de Prof. Dr. Constantin Catrina, Editura Semne, București, 2010.

²² Bibliografia este impresionantă și de aceea vom reda doar câteva titluri: Constanța Cristescu, *Liturghier de strană*, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, Arad, 2001; Idem, *Vecernier*, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, Arad, 2001; Vasile Stanciu, *Muzica bisericească corală din Transilvania*, vol. I, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2001; Elena Chircev, *Muzica românească de tradiție bizantină între neume și portativ*, vol. I-II, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2002; Dr. Mircea Buta, *Cântările glasurilor bisericești la Vecernie și esența lor intonațională, în notațiile lui Trifon Lugojan*, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, Arad, 2006; Constantin Catrina, *Muzica de tradiție bizantină. Șcheii Brașovului*, Editura „Arania”, Brașov, 2001; Idem, *Ipostaze ale muzicii de tradiție bizantină din România*, Editura Muzicală, București, 2003; Vol. *Simpozionul Național Dimitrie Cunțanu (1837-1910) și cântarea bisericească din Ardeal*, volum îngrijit de Sorin Dobre, Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga”, 2010; în curs de apariție este și volumul

O contribuție importantă în cercetarea muzicii bizantine a adus-o Centrul de Studii Bizantine de la Iași. Muzicologul Constantin Catrina, unul dintre marii noștri bizantinologi contemporani, a alcătuit o bibliografie tematică, ce cuprinde un vast material publicat în paginile revistei *Byzantion* și *Byzantion Romanicon*²³.

3. Pr. Prof. Dr. Nicu MOLDOVEANU, *Istoria muzicii bisericești la români*²⁴, cea mai recentă lucrare despre muzica bisericească românească sub aspect istoriografic. Concepută inițial ca un curs universitar

ce cuprinde lucrările simpozionului *Dimitrie Cunțanu*, organizat la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj în vara anului 2011; Pr. Lector Univ. Dr. Victor Frangulea, *Profesorul Protopsalt Ion Popescu-Pasărea*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2004; Constantin Secară, *Muzica bizantină – doxologie și înălțare spirituală*, Editura Muzicală, București, 2006; Mihai Brie, *Cultura muzicală bisericească de tradiție bizantină din Crișana*, Editura universității din Oradea, 2006; Nicolae Gheorghiiță, *Chinonicul duminical în perioada post-bizantină (1453-1821). Liturgică și muzică*, Editura Muzicală, București, 2007; Pr. Prof. Dr. Stelian Ionașcu, *Paul Constantinescu și muzica psaltică românească*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2005; Pr. Alexandrel Barnea, *Muzica bisericească în Moldova secolelor XIX-XX*, vol. I-II, Editura Sf. Mina, Iași, 2009; Pr. Zaharia Matei, *Profesorul, Protopsaltul și Compozitorul Anton Pann*, Ms. dactil., București, 2009; Pr. Sorin Vasile Dobre, *Muzica bisericească tradițională din zona Sibiului. Studiu monografic*, Ms. dactil. (teză de doctorat), Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, 2007; Pr. Gheorghe Drăghici, *Muzica religioasă în Dâmbovița și Muscel*, ms. dactil. (teză de doctorat), Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, 2008; Arhid. Gavril Vârva, *Cântările Octoiului în colecții transilvănene din secolele XIX-XXI. Studiu istoric și innografic, liturgic și muzical*, ms. dactil. (teză de doctorat), Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, 2011; Nicolae Topârcean, *Învățăământul muzical bisericesc ortodox din Transilvania, între secolele XV-XX. Școli, profesori și compozitori de muzică bisericească*, ms. dactil. (teză de doctorat), Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, 2009.

²³ Constantin Catrina, *Bibliografia bizantină și psaltică – o problemă mereu în actualitate*, în „Byzantion Romanicon” (revistă de arte bizantine), vol. VII, Universitatea de Arte George Enescu, Iași, 2007; vezi și Constantin Catrina, *Muzica bizantină din Transilvania (privire bibliografică)*, în vol. *Părintele Prof. Dr. Nicu Moldoveanu la 70 de ani...*, p. 492-517.

²⁴ Pr. Prof. Dr. Nicu Moldoveanu, *Istoria muzicii bisericești la români*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2010, 600 pp.

pentru master în Teologie, lucrarea părintelui Nicu Moldoveanu se evidențiază prin câteva caracteristici:

a) lucrarea reprezintă pentru literatura de specialitate cea mai completă încercare de istoriografiere a culturii muzicale bizantine pe teritoriul țării noastre de la Mihail Gr. Poslușnicu²⁵ și până azi. Având la bază o bibliografie de excepție, actualizată, autorul reușește să alcătuiască realmente o Istorie a muzicii bisericești la români accesibilă, antrenantă, cu elemente de inedit, clară, fără ambiguități, onestă;

b) Cuvântul de binecuvântare este semnat de P.F. Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, din care extragem câteva idei de fond:

- Istoria muzicii bisericești la români este rodul unei munci de cercetare de peste patruzeci de ani depuse de părintele profesor universitar dr. Nicu Moldoveanu;

- Istoria muzicii bisericești la români prezintă viața și opera marilor protopsalți sau cântăreți, traducători și creatori de melodii bisericești, fie pe notație neumatică orientală, fie pe notație liniară;

- Istoria muzicii bisericești la români consemnează viața și opera marilor compozitori de cântări corale bisericești;

- Prin activitatea de cercetare a culturii muzicale bizantine și de tradiție bizantină din secolul al XX-lea s-a dezvoltat așa numita muzicologie bisericească, promovată și susținută de profesori, ierarhi, clerici de mănăstire și clerici de parohie, istorici recunoscuți, bizantinologi și muzicieni bizantiniști mireni, toți raportându-se la istoria evoluției muzicii bisericești românești.

Din *Introducere* reținem argumentele autorului care constituie dealtfel și resorturile alcătuirii acestei valoroase lucrări:

- Scurtă prezentare a Istoriei culturale a Greciei antice, alma mater a viitorului Bizanț, în cadrele căruia se va dezvolta și afirma întreaga cultură bisericească bizantină, inclusiv cea muzicală;

²⁵ Mihail Gr. Poslușnicu, *Istoria muzicii la români de la Renaștere până-n epoca de consolidare a culturii artistice*, Ed. "Cartea Românească", București, 1928, 632 pp.

- Autorul intuiește clar contextul politic în care se naște Bizanțul și din inima cărui se vor răspândi în întreg spațiul balcanic efectele culturii eline, invocând un citat din istoricul Vasile Pârvan: „...putem admite ca absolut sigură cunoașterea limbii grecești nu numai la Dromichaites, dar de întreaga lui curte. Încă din secolul VI î.d.Hr. nu numai tracii din sud, dar și sciții și geții din nordul Dunării și Mării Negre erau adânc pătrunși de cultura greacă iar căsătoriile între principii barbari și femei grece, ori fiice de regi barbari și mari șefi greci era un lucru comun” (Vasile Pârvan, *Getica*, Editura „Meridiane”, 1982, p. 43);

- Arta muzicală a grecilor a înrăurit cultura muzicală bizantină de mai târziu, axată pe cele patru moduri autentice și patru plagale;

- Cântarea primilor creștini nu putea fi decât una în consonanță cu cea a grecilor și cu cea de la sinagogă, peste care s-au infiltrat, după cum era și firesc, o serie de elemente autohtone, regionale, fiecare cu specificitatea lui;

- Pătrunderea muzicii bizantine în spațiul românesc s-a petrecut într-un mod cât se poate de natural, românii fiind dintru început creștini de tradiție apostolică și în legătură neîntreruptă cu centrul Ortodoxiei ecumenice de la Constantinopol; așa se explică de ce cultul din Biserica românească a fost același din întreaga Ortodoxie, cu tot ce ține de el: producție imnografică, producție muzicală, semiografie bizantină, ritual constantinopolitan, acrivie canonică și dreaptă credință afirmată la cele șapte sinoade ecumenice și altele locale;

- Informațiile legate de structura muzicii bizantine (definiție, evoluție, izvoare, notație muzicală, moduri și ehuri) constituie pârghii de înțelegere a fenomenului muzical bizantin foarte complex altoit pe pământ românesc;

- Pătrunderea muzicii bizantine la români a creat o adevărată istorie în continuă evoluție și transformare, concentrată pe o producție muzicală autohtonă plămădită în tinda bisericilor, a mănăstirilor și a școlilor de cântare bisericească, existente din perioada medievală și până azi;

- Cercetarea istoriografică a părintelui Nicu Moldoveanu pune accent pe cultura muzicală de tradiție bizantină a secolelor XIX-XX, adică de la Reforma hrisantică de la Constantinopol din 1814 și până azi. În demersul său științific s-a „sprijinit”, după vorba mitropolitului Bartolomeu al Clujului, pe alte multe osteneli, pe care le citează cu onestitate și profesionalism, luând de la fiecare ostenitor istoriograf al muzicii bisericești cele mai avizate informații. Această manieră de lucru conferă Istoriei muzicii bisericești la români girul unei lucrări cu caracter de cercetare indubitabil, ce configurează în proporție covârșitoare principiile enunțate de bizantinologul Titus Moisesescu;

- Capitolul legat de organizarea Facultăților de Teologie Ortodoxă, dar și a Seminarilor Teologice după 1990 sub aspect muzical, actualizează un segment destul de obscur în arealul învățământului teologic din Patriarhia Română. Se poate afirma, ca învățământul muzical din școlile teologice și-au păstrat structura unitară de dinainte de 1989, structură datorată în bună parte păstrării tradiției muzicale bisericești a întregului secol XX, în care au activat profesori cu aleasă pregătire muzicală și teologică. Opera profesorului și compozitorului Nicolae Lungu, reeditată și adăugită de părintele Nicu Moldoveanu, susține unitatea învățământului muzical bisericesc din cuprinsul Patriarhiei Române, care nu și-a pierdut nici o clipă finalitatea: aceea de a pregăti pe viitorii slujitori ai altarelor străbune, dar și pe viitorii specialiști în acest domeniu atât de vast și complex;

- Lucrarea părintelui Nicu Moldoveanu are la sfârșit, în capitolul V și capitolul VI două „anexe”, ce cuprind *Manuscrise muzicale vechi bizantine și mediobizantine din România* și *Mic dicționar de termeni muzicali bisericești (vechi-, medii-, neo-bizantini și psaltici moderni)*, ce aparțin în exclusivitate autorului, precum și o *Bibliografie selectivă* cu cele mai importante lucrări despre muzica bizantină, străine și românești.

Calitatea conținutului, a formatului, a prezentării tehnice reclamă o apariție editorială cu valoare de *eveniment*, pe care o recomandăm cu căldură tuturor doritorilor de a cunoaște aspecte esențiale din trecutul și prezentul culturii muzicale de tradiție bizantină la români.

Concluzii

Această succintă prezentare a celor mai noi apariții editoriale din domeniul culturii muzicale bizantine din ultimul timp se dorește o pledoarie pentru o cercetare a acestei arte sub toate aspectele enunțate, a celor mai tineri specialiști, masteranzi și doctoranzi din învățământul teologic și muzical românesc contemporan. Cele trei lucrări fundamentale prezentate aici, sunt puncte de plecare pentru orice tentativă de explorare a muzicii bizantine de la noi. Multe din aspectele enunțate de către Titus Moisescu au rămas necercetate. Studiul de față este și o invitație în a continua munca de cercetare a înaintașilor, pentru ca în acest fel să se cristalizeze și mai pregnant locul muzicii bizantine în istorie, dar și în actualitate.

Tematica documentelor de la biserica „Sfântul Nicolae” din Șcheii Brașovului

*Alexandru Moraru**

Punct de reper al spiritualității ortodoxe românești din Brașov, biserica „Sfântul Nicolae” din Șchei¹, păstrează până în zilele noastre documente² de seamă privind legăturile lui Andrei Șaguna (1808–1873)³, (canonizat în 2011), cu brașovenii⁴, și, implicit, cu transilvănenii de aceeași viță și credință.

* Alexandru Moraru, Pr. Prof. Univ. Dr., Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca.

¹ Vezi, îndeosebi: Radu Tempea, *Istoria Sfintei Biserici a Șcheilor Brașovului*, Ed. I, îngrijită de Sterie Stinghe, Brașov, Tipografia Ciurcu et comp., 1899, 219 p. + 7 + II, Ed. II, în 1969, publicată, îngrijire, anexe, prefață și glosar, tot de Octavian Șchiau și Livia Bot, Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 2010, 187 p.; Sterie Stinghe, *Documente privitoare la trecutul românilor din Șchei (1700–1783)*, I, Brașov, 1901; Candid Muslea, *Biserica Sfântul Nicolae din Șcheii Brașovului, I (1292–1742)*, Brașov, 1943; Idem, *Biserica Sfântul Nicolae din Șcheii Brașovului, II ()*, Brașov, 1946; Idem, *Biserica Sfântul Nicolae din Șcheii Brașovului*, vol. III, Ediție de text. Ediție îngrijită de Ioan Chirilă și Vasile Oltean, Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 2011; Vasile Oltean, *Configurația istorică și bisericească a Brașovului (sec. XIII–XX)*. Teză de doctorat în Teologie, alcătuită sub îndrumarea Pr. Prof. Dr. Alexandru Moraru, Sibiu, Editura Andreiana, 2010, p. 193–217.

² Publicate de curând, în patru volume, de ÎPS Arieepiscop și Mitropolit Dr. Laurențiu Streza și Pr. Prof. Dr. Vasile Oltean, *Mitropolitul Andrei Șaguna în documentele din Șcheii Brașovului*, vol. I, Sibiu, Editura Andreiana, 2008, 703 p. + 16 p. ilustrații; vol. II, 2009, 443 p. + 8 p. ilustrații; vol. III, 2009, 483 p. + 8 p. ilustrații; vol. IV, 2010, 806 p. + 16 p. ilustrații.

³ Despre Andrei Șaguna, vezi, îndeosebi: Nicolae Popea, *Arhiepiscopul și mitropolitul Andrei Șaguna*, Sibiu, 1879; Ioan Lupaș, *Mitropolitul Andrei Șaguna. Monografie istorică*, Ed. II, Sibiu, 1911; în ultimii ani a fost editată o bună parte din corespondența lui Andrei Șaguna, de către cadrele didactice de la Universitatea “Babeș-Bolyai”, din Cluj-Napoca; o redăm în cele ce urmează:

Documentele pomenite cuprind însemnate aspecte ale vieții Bisericii Ortodoxe din Transilvania și anume: I administrativ – bisericești; II misionar – pastorale; III. naționale; IV. culturale; V. sociale; VI. interconfesionale ș. a.

În cele ce urmează, vom prezenta documentele sub aceste aspecte deja enunțate.

I. Aspecte administrativ – bisericești

Abia sosit în Transilvania, în calitate de vicar general al Eparhiei Ortodoxe Române din aceste ținuturi străbune, vreme de doi ani (1846–1848), va săvârși, cu multă sânguință, aproape în totalitate,

Andrei Șaguna, *Corespondența*, I.1. ediție, studiu introductiv și note de Nicolae Bocșan, Ioan-Vasile Leb, Gabriel Gârdan, Pavel Vesa, Bogdan Ivanov, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2005, 570 p.; Andrei Șaguna, *Corespondența*, I.2. ediție, studiu introductiv și note de Nicolae Bocșan, Ioan-Vasile Leb, Gabriel-Viorel Gârdan, Bogdan Ivanov, Vasa Lupulovici, Ioan Herbil, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2007, 308 p.; Andrei Șaguna, *Corespondența*, II, ediție, studiu introductiv și note de Nicolae Bocșan, Gabriel-Viorel Gârdan, Ioan-Vasile Leb, Beatrice Dobozi, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2008, 609 p.; Andrei Șaguna, *Corespondența*, III, ediție, studiu introductiv și note de Nicolae Bocșan, Ioan-Vasile Leb, Gabriel-Viorel Gârdan, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2009, 485 p.; Andrei Șaguna, *Corespondența*, IV, ediție, studiu introductiv și note de Nicolae Bocșan, Ioan-Vasile Leb, Gabriel-Viorel Gârdan, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2011, 271 p.; Andrei Șaguna, *Corespondența*, V, ediție, studiu introductiv și note de Nicolae Bocșan, Ioan-Vasile Leb, Gabriel-Viorel Gârdan, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2011, 287 p.; vezi și volumele de documente: *Crâmpie din Istoria Bisericii Ortodoxe din Transilvania. Eparhia Sibiului către Protopopiatul Solnoc II. Corespondență (10 octombrie 1845 – 20 decembrie 1874)*, vol. I, coordonator Dumitru Suciu; autori: Dumitru Suciu, Alexandru Moraru, Flaviu Vida, Cosmin Cosmuța, Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 2005; *Biserică, Școală și Comunitate Ortodoxă în Transilvania în Epoca Modernă. Documente. Protopopiatul Cetatea de Piatră și Eparhia Sibiului – Corespondență – 1849–1874*, vol. II/1, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2011, volum întocmit de: Dumitru Suciu (coordonator), Alexandru Moraru, Iosif Marin Balog, Vlad Popovici, Cosmin Cosmuța, Flaviu Vida, Nicoleta Han, Lóránd Mádlly.

⁴ Vezi, îndeosebi: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, „Mitropolitul Andrei Șaguna și Brașovul”, în *op. cit.*, vol. I, p. 11–47.

misiunea unui ierarh⁵, cu excepția hirotoniilor, ceea ce îl îndreptățește să fie vlădica potrivit pentru a ocupa această Episcopie vacantă, fapt întâmplat în 1848.

Dacă prin adresa nr. 884/847, din 9 noiembrie 1847⁶, Andrei Șaguna îl invita la Turda, pe Petru Gherman⁷, al doilea protopop al Brașovului, la alegerea de episcop ortodox pentru românii transilvăneni, în urma căreia Șaguna a fost validat ca ierarh, printr-o altă scrisoare, tot el îi anunța (în 6/18 februarie 1848)⁸, pe reprezentanții Bisericii „Sf. Nicolae” din Șcheii Brașovului, că a fost numit de Împăratul Francisc Iosif I, episcop al românilor ortodocși din Transilvania (în 5 februarie 1848); totodată, îi rugă să trimită o delegație la Sibiu, „pentru a se sfătui” în vederea sprijinirii acțiunilor ce priveau buna organizare și funcționare a Episcopiei Ortodoxe Române din Transilvania, îndeosebi, cu ajutorul material și moral al credincioșilor de aici, unii dintre ei, cu reale posibilități financiare, datorită îndeletnicirii lor tradiționale: oieritul și creșterea animalelor.

Câteva zile mai târziu (în 12/24 februarie 1848)⁹, își anunță numirea sa ca episcop, din partea aceluiași împărat, tuturor clericilor din Eparhie, asigurându-i că le va fi ca un tată adevărat, se va ocupa de luminarea poporului, de răspândirea Cuvântului Evangheliei; în același timp, îi îndemna pe clerici să întocmească „cuvântări bisericești”, după care să le trimită ierarhului sibian (Andrei Șaguna), care, bineînțeles, după o selecție riguroasă, le va publica, cu titlul: „Adunarea Cuvântărilor bisericești întocmite prin preoțimea eparhiei greco-răsăritene neunite din Ardeal”; era un mod de a-i impulsiona

⁵ Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 114–132.

⁶ *Ibidem*, p. 154–155.

⁷ Despre el, vezi: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, „Protopopul Petru Gherman – colaboratorul mitropolitului Andrei Șaguna”, în *op. cit.*, vol. I, p. 80–84; Vasile Oltean, *op. cit.*, p. 386–388.

⁸ Document din 6/18 februarie 1848, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 179–180.

⁹ Document din 12/24 februarie 1848, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 179–180.

pe clerici să se pregătească temeinic în activitatea lor misionar – pastorală; ideile sale, exprimate în această adresă, s-au dovedit a fi un adevărat „program de lucru”, pe care, mai apoi, Șaguna îl va urma cu multă seriozitate.

O lună mai târziu (12/24 martie 1848)¹⁰, episcopul Andrei Șaguna aducea mulțumiri reprezentanților Bisericii „Sf. Nicolae” din Șcheii Brașovului, pentru ajutorul acordat (în urma solicitării sale din 12/24 februarie 1848) de 1500 de florini pentru bunul mers al Episcopiei Ortodoxe Române din Transilvania; aceleași mulțumiri le-a adresat și Comunității ortodoxe din Brașov – Cetate¹¹, pentru ajutorul de 1000 de florini, oferit Eparhiei Ortodoxe transilvănene, în scopul bunei organizări a acesteia; de aici înainte, Șaguna își va avea „ca oameni de nădejde” clerul și credincioșii brașoveni, în marile sale acțiuni privind binele națiunii române din Transilvania.

Cea mai importantă problemă de rezolvat, de către Andrei Șaguna, după urcarea sa pe Scaunul eparhial de la Sibiu, a fost aceea a reînființării vechii Mitropolii Ortodoxe din Transilvania, desființată în urma dezbinării religioase a românilor transilvăneni, cauzată de către autoritățile politice și religioase străine, de pe aceste teritorii, dintre anii 1698–1701; pentru înfăptuirea acestui ideal, între anii 1849–1851, Șaguna a publicat trei broșuri, în care a demonstrat dreptul istoric și canonic al românilor ortodocși din Transilvania de a li se reînvia vechea mitropolie, Instituție bisericească românească de prestigiu, de pe aceste meleaguri străbune¹²; totodată, în paralel, ierarhul ortodox a făcut nenumărate memorii atât către ierarhia sibiană, spre a dezlega Eparhia Ortodoxă Română din Transilvania de sub

¹⁰ Document din 12/24 martie 1848, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 187–188; de remarcat că reprezentanții Bisericii din Șcheii Brașovului au donat Bisericii Ortodoxe din Viena, două rânduri de veșminte preoțești. – Cf. Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 284–285.

¹¹ Document din 21 martie 1848, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 191–192.

¹² Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Ed. III, vol. III, Iași, Editura Trinitas, 2008, p. 80.

jurisdicția Mitropoliei Ortodoxe de la Carloviț (fapt întâmplat în cele din urmă)¹³, și, bineînțeles, către Curtea din Viena spre a primi aprobarea legală și din partea autorităților politice ale vremii¹⁴; totodată, se cunosc memorii către împărat și din partea credincioșilor ortodocși transilvăneni, în această problemă¹⁵; după aproape un deceniu și jumătate, efortul lui Șaguna și a clerului ortodox transilvănean a fost încununat cu succes, fiindcă, printr-un autograf imperial, din 12/24 decembrie 1864, s-a aprobat reînființarea vechii Mitropolii Ortodoxe din Transilvania, iar Andrei Șaguna a fost numit arhiepiscop și mitropolit al acesteia¹⁶.

În contextul colaborării dintre Andrei Șaguna, clerul și credincioșii din Transilvania, pomenim ajutorul brașovenilor pentru cumpărarea unui sediu eparhial la Sibiu; la sfârșitul anului 1851, Andrei Șaguna aducea alese mulțumiri clerului și credincioșilor din Parohia „Adormirea Maicii Domnului” din Brașov – Cetate, pentru suma de 1500 de florini¹⁷; de asemenea, și celor de la Parohia „Sfântul Nicolae”, pentru suma de 2885 de florini¹⁸; donații confirmate printr-o frumoasă scrisoare de mulțumire trimisă brașovenilor din Cetate, de Andrei Șaguna¹⁹. O altă colectă modestă a avut loc în parohiile Bod, Sâmpetru și Feldioara, din Tractul (protopopiatul) Brașov II (2 fl. și

¹³ Întregul demers al ierarhului transilvănean, a se vedea la: Andrei Șaguna, *Correspondență*, 1/2, *op. cit.*, 308 p.

¹⁴ Vezi întreaga problematică, îndeosebi, la: Ilarion Pușcariu, *Mitropolia românilor ortodocși din Ungaria și Transilvania*, Sibiu, 1900, 178 + 434 p.

¹⁵ Cf. Document din 3 octombrie 1860 (nr. 858/1860), la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. III, p. 443-444 și Document din 20 februarie/2 martie 1862, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 212-219.

¹⁶ Mircea Păcurariu, *Istoria...*, vol. III, p. 81.

¹⁷ Document din 11 noiembrie 1851, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 443-444.

¹⁸ Document din 11 noiembrie 1851, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 444-445.

¹⁹ Document din 23 decembrie 1851, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 458-460.

2 Kr. argint)²⁰, precum și din partea Tractului Brașov III (109 fl. și 36 Kr. argint)²¹; de asemenea, și din partea parohiei Tohanul Nou, 14 fl. și 18 Kr. argint²².

În vara anului 1852 (printr-o adresă din 10 iunie), Andrei Șaguna anunța pe protopopii brașoveni: Alexie Verzea²³, Ioan Popasu²⁴ și Petru Gherman, că a reușit să cumpere (desigur și din alte donații), casa de la baronul Apor, pentru sediul eparhial, în valoare de 20 mii de florini²⁵; o sumă considerabilă, dar care stabilea definitiv sediul Eparhiei Ortodoxe a Transilvaniei, în centrul cetății Sibiului.

O instituție bisericească pe care Andrei Șaguna a considerat-o fundamentală pentru viața Eparhiei a fost Seminarul Teologic pentru pregătirea personalului de cult, mai târziu o școală teologică de frunte din Transilvania; pentru obținerea unui așezământ corespunzător, Șaguna a lansat o nouă colecție, în care a implicat aproape toate parohiile din Eparhia Ortodoxă Română a Ardealului, cu excepția comunităților care au avut de suferit de pe urma ororilor revoluției de la 1848–1849; suma prevăzută pentru cumpărarea unei clădiri pentru Seminar se ridica (ca și în cazul sediului eparhial), la 20 de mii de florini²⁶; în urma acestei solicitări, s-a strâns suma de 26.062 florini și 44 1/2 Kr.; ea a fost continuată și în 1853, astfel că, în final, s-au strâns 27.601 fl., 30 1/2 Kr.; cu acești bani s-a cumpărat clădirea pentru

²⁰ Document din 5 martie 1852, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 497–498.

²¹ Document din 8 martie 1852, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 499.

²² Document din 4 aprilie 1852, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 518–519.

²³ Protopop al Tractului II al Brașovului. – Cf. Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 547.

²⁴ Laurențiu Streza, Vasile Oltean, „Protopopul Ioan Popazu – colaboratorul mitropolitului Andrei Șaguna”, în *op. cit.*, vol. I, p. 59–79; Vasile Oltean, *op. cit.*, p. 359–375.

²⁵ Document din 10 iunie 1848, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 546–548.

²⁶ Document din 8 ianuarie 1852 (Nr. Cons. 76/1852), la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 466–468.

Seminar (casa din Cetate, sub nr. 19) și o altă casă în Suburbiul Iosefin, la nr. 92²⁷; iată că, în urma solicitării lui Șaguna, Eparhia a fost înzes-trată cu alte două clădiri importante în Sibiu (pe lângă cea în care a așezat Centrul eparhial de aici), toate de folos bunei funcționări a acestei instituții ortodoxe transilvănene românești.

Cât privește Seminarul diecezan, un deceniu mai târziu (1861), împăratul de la Viena, Francisc Iosif I, a aprobat, pentru susținerea lui, suma anuală de 1000 de florini, folositori pentru îmbunătățirea condițiilor de studiu și de trai, din această importantă școală teo-logică și pedagogică ortodoxă din Sibiu²⁸, unde erau pregătiți vii-tori clerici și dascăli români din Transilvania.

De o importanță covârșitoare pentru viața spirituală a Episco-piei Ortodoxe transilvănene a fost și idealul lui Șaguna de a înălța la Sibiu o Catedrală eparhială, care este, de fapt, simbolul repre-zentativ al unei Biserici ortodoxe dintr-o anumită provincie, în cazul de față, din Transilvania; colecta inițiată de Andrei Șaguna pentru înălțarea acestui Sfânt Lăcaș a fost anunțată protopopilor și clerici-lor ortodocși din Transilvania, prin Adresa nr. 990 din 4 decembrie 1857 și ea se întindea, în această etapă, până la 1 februarie 1858²⁹; alte inițiative urmau să fie anunțate ulterior de către același ierarh, în funcție de aprobările Curții de la Viena, pentru colecte de acest gen; angrenați în această importantă acțiune de suflet, clericii brașo-veni, nu cu puține eforturi, au strâns consistente sume de bani³⁰,

²⁷ Document din 1 august 1852, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 567–623 și vol. II, p. 150–156; și alți bani pentru Eparhie, vol. II, p. 103–104.

²⁸ Document din 28 mai 1861, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 146; Vezi, și: Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786–1986*, Sibiu, 1987.

²⁹ Document din 4 decembrie 1857, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. III, p. 99–101.

³⁰ Documente din 31 ianuarie 1858; 8 februarie 1858; 10 februarie 1858; 19 februarie 1858; 23 februarie 1858; 28 februarie 1858; 11 martie 1858; 22 februarie 1859; 27 februarie 1859; 8 martie 1859; 13 martie 1859; 25 aprilie 1859, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. III, p. 99–101; 130–131; 135; 136; 147; 150; 157–158; 168; 295; 303–304; 306; 312; 327–328.

pe care le-au înaintat, apoi, Centrului eparhial din Sibiu; eforturile lui Șaguna, în ce privește ridicarea Catedralei din Sibiu, vor fi, însă, concretizate, abia sub urmașii săi, Miron Romanul (1874–1898) și Ioan Mețianu (1898–1916)³¹.

Un rol important în rânduirea vieții bisericești din Episcopia Ortodoxă a Transilvaniei, de pe vremea lui Andrei Șaguna, l-au avut Sinoadele (Soboarele) ținute la Sibiu, începând cu anul 1850; ținut cu aprobarea autorităților de stat ale timpului, în martie 1850, Sinodul pomenit a fost alcătuit din clerici și mireni, în frunte cu vlădica Andrei; în cadrul acestuia, au fost abordate probleme privitoare la Biserică și Școală, teme ce nu creau suspiciuni din partea curții din Viena; desigur că, la acest sinod, au fost invitați și reprezentanți ai clerului și credincioșilor brașoveni, care s-au pregătit serios pentru acest mare eveniment din viața Bisericii ortodoxe transilvănene³²; ei, prin deputatul Ioan Jipa, au înaintat Sinodului sibian din 1850, anumite doleanțe și anume: a. ducerea la îndeplinire a hotărârilor privitoare la națiunea română, spuse cu prilejul Marii Adunări Naționale de pe Câmpia Libertății de la Blaj, din 3/15 mai 1848; b. reînființarea vechii Mitropolii a Transilvaniei și dreptul națiunii române de a avea mitropolit; c. independența Mitropoliei Transilvaniei; d. educarea tinerimii române în școli de la universitate, seminar teologic și până la Școala normală; susținerea lor să se facă printr-o fundație specială, înființată în acest scop; e. clericilor, începând cu ierarhul, să li se acorde „porțiuni canonice în moșii”, iar acolo unde nu era cu putință „în lefe de bani”, bineînțeles, din partea autorităților de stat; f. să se facă de către Sinod un statut, în care numărul clerului și al credincioșilor să fie reprezentat proporțional; g. clericii ortodocși să aibă drepturi egale cu ale celorlalte culte și etnii din Transilvania; să poată deține „dregătorii politice”; h. în conformitate cu vechiul drept al „Religiunii noastre” reprezentarea în sinod să

³¹ Mircea Păcurariu, *Catedrala mitropolitană din Sibiu: 1906–2006*, Sibiu, Editura Andreiana, 2006.

³² Document din 10 februarie 1850 și 19 februarie 1950, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 306–309; p. 312–313.

fie „una parte preoți, iar două părți mireni”, care în afară de protopopi, toți ceilalți vor fi aleși de către Comunitățile bisericești respective; i. Sinodul se va întruni o dată pe an, la convocarea mitropolitului, ori, în lipsa sa, de către episcopii eparhioți din Transilvania, cu cel puțin șase săptămâni înainte de ținerea sa; j. să se cerceteze cu multă seriozitate starea materială a Eparhiei și a clerului ortodox și să fie egală cu a celorlalte religii din ținuturile transilvănene³³; la reîntoarcerea sa la Brașov, deputatul Ioan Jipa a raportat reprezentanților bisericii „Sfântul Nicolae” că toate cele zece puncte au fost acceptate de către Sinod³⁴, fiind o adevărată contribuție a brașovenilor la buna organizare și funcționare, pe viitor, a Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania; de remarcat că, la acest sinod, au participat 24 de clerici și 20 de credincioși, în rândul cărora aflându-se și Avram Iancu; tema centrală a Sinodului eparhial din 1850 a fost reînființarea Mitropoliei Transilvaniei, ca, de altfel, și la următoarele din 1860 și 1864 (Cf. și Laurențiu Streza, Vasile Olteanu, *op. cit.*, vol. IV, p. 303–305 și 463–466); la cel din urmă, între altele, a fost aprobat și un Regulament de organizare a Eparhiei; după ce Congresul național sârbesc și-a dat asentimentul de separare a ierarhiei Bisericii ortodoxe românești de cea sârbă (în toamna anului 1864), după cum s-a mai spus, în 12/24 decembrie 1864, a fost aprobată reînființarea vechii Mitropolii Ortodoxe a Transilvaniei, un moment însemnat în viața românilor de credință răsăriteană de aici; recunoașterea oficială a Mitropoliei s-a făcut printr-un special articol de lege, care a fost adoptat în anul 1868, atât de Dieta constituțională a Ungariei, cât și de către Casa Magnaților³⁵.

Deși aceste aprobări au fost un real succes pentru ortodocșii transilvăneni, ele trebuiau stipulate într-o lege specială; în acest fel s-a născut ideea convocării unui Congres național bisericesc al românilor

³³ Document din 5 martie 1850, la: Laurențiu Streza, Vasile Olteanu, *op. cit.*, vol. I, p. 315–317.

³⁴ Document din 25 martie 1850, la: Laurențiu Streza, Vasile Olteanu, *op. cit.*, vol. I, p. 327–328.

³⁵ Mircea Păcurariu, *Istoria...*, vol. III, p. 81–82.

ortodocși din întreaga Mitropolie a Transilvaniei, alcătuit din 10 preoți și 20 de mireni din fiecare eparhie, în total 90 de membri, ale cărui lucrări s-au ținut la Sibiu, între 16/28 septembrie și 7/19 octombrie 1868; în cadrul acestuia s-a dezbătut un proiect de lege, alcătuit de Șaguna, care, după unele mici modificări, a fost aprobat de către Congres, cu denumirea de *Statutul Organic al Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania*³⁶, care, în următorul an (la 28 mai 1869) a fost sancționat de către autoritățile de stat; în el se aflau trei probleme fundamentale: a. *autonomia* față de stat; b. *constituționalitatea*, adică separarea puterilor în Biserică: legislativă, executivă și judecătorească și c. *sinodalitatea*, adică colaborarea dintre clerici (1/3) și mireni (2/3), în conducerea problemelor bisericești³⁷; date despre ținerea Congresului național bisericesc din 1868 aflăm și în documentele bisericii „Sfântul Nicolae” din Șcheii Brașovului și, îndeosebi, despre cheltuielile ce s-au făcut cu acest prilej³⁸; îndrumări cu privire la organizarea Congresului național bisericesc din 1870, în conformitate cu Statutul Organic³⁹; convocarea de către Andrei Șaguna, a Congresului național bisericesc, pe data de 1 octombrie 1870, cu instrucțiuni referitoare la alegerea noilor deputați din cele 22 de Cercuri din Mitropolie⁴⁰; hotărârea principală a Congresului din 1870 a fost privitoare la organizarea temeinică a învățământului național ortodox din Transilvania⁴¹; dispoziții referitoare la Congresul național din 1871, cu rugămintea de a se alege, până atunci, noi deputați, în locul celor răposați între timp; de asemenea, fiecare preot și protopop să contribuie financiar la

³⁶ Vezi: *Statutul Organic al Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania și Ungaria*, Sibiu, 1869, 36 p. (au urmat și alte ediții ale acestuia).

³⁷ Mircea Păcurariu, *Istoria...*, vol. III, p. 82.

³⁸ Document Nr. cons. 1015, din 17 octombrie 1868, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 551–552.

³⁹ Document Nr. cons. 770, din 20 iulie 1869, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 588–589.

⁴⁰ Document Nr. cons. 620, din 22 iulie 1870, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 624–629.

⁴¹ Document Nr. cons. 101, din 4 februarie 1871, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 649–650.

buna desfășurare a Congresului⁴²; în același timp, în acest Congres s-au dat directive, din partea lui Șaguna, ca toți factorii implicați în procesul de învățământ: preoți, inspectori, dascăli, să discute în mod serios problema îmbunătățirii actului instructiv și educațional, la românii ortodocși din Transilvania⁴³; în 16 martie 1872 Andrei Șaguna anunța ținerea unui alt Congres, începând cu data de 23 aprilie același an, în care să se dezbată probleme bisericești, școlare și fundamentale; de asemenea, același ierarh, solicita, din nou, să se facă în Eparhie colecte pentru susținerea acestuia⁴⁴; cât privește ultimul Congres național bisericesc de sub Șaguna, cel din 1873, documentele de la biserica „Sfântul Nicolae” din Brașov nu ne dau nici o informație despre acesta; probabil că această adresă s-a pierdut între timp.

În urma solicitării primite din partea Curții din Viena, privitoare la întreaga viață bisericească și românească din Transilvania, Andrei Șaguna s-a văzut nevoit să dea dispoziții aspre cu referire la alcătuirea corectă a statisticilor parohiilor din Eparhie⁴⁵; a matricolelor de botez, cununie, divorț și înmormântare⁴⁶; a recensământului credincioșilor ortodocși⁴⁷ de aici; aceste statistici urmăreau numărul cât mai exact al populației ortodoxe românești din Transilvania,

⁴² Document Nr. cons. 103, din 4 februarie 1871, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 651–652.

⁴³ Document Nr. cons. 181, din 16 iulie 1871, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 658–660.

⁴⁴ Document Nr. cons. 234, din 16 martie 1872, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 725–726; mai multe date despre întrunirile Congreselor, vezi în: *Actele Sinodului Arhidiecezei greco-răsărite din Ardeal*, pe anii 1870, 1871, 1872, 1873.

⁴⁵ Document Nr. 322, din 27 aprilie 1850, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 334–335.

⁴⁶ A se vedea documentele la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 127–128; 132–133; 176–177; 334; 364–366; 449–453; 490–491; *Ibidem*, vol. II, p. 51–54; 61; 266–267; *Ibidem*, vol. III, p. 22–23; 42–43; 44; 67–69; 71–72; 84–87; 91–92; 105; 371–372; 401–404; 468–469; *Ibidem*, vol. IV, p. 120–121; 301–302; 323–329; 394–395; 406–407; 456–457; 517; 577–579; 654–655.

⁴⁷ Vezi documentele la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 148–149; 332; 340–341; *Ibidem*, vol. II, p. 380–381; *Ibidem*, vol. III, p. 73; 88–89; *Ibidem*, vol. IV, p. 596–597.

care era obligată să plătească diferite taxe către Imperiu; în același timp, însuși Andrei Șaguna era preocupat de situația lăcașurilor de cult și a averilor bisericești din Eparhie sau din afara ei⁴⁸, pentru a cunoaște cât mai bine posibilitățile materiale ale credincioșilor săi, și, în funcție de aceasta, putea să prevadă și alte înfăptuiri de viitor pentru Biserică; pentru acest motiv, Andrei Șaguna adesea atrăgea atenția asupra neregulilor financiare din diferite parohii din Eparhie⁴⁹, pe care le-a dorit cât mai repede rezolvate; uneori, arăta în mod concret cum trebuia să se facă o administrare corectă a veniturilor (financiare) bisericești⁵⁰.

O altă preocupare a lui Șaguna a fost aceea a refacerii și a înălțării de lăcașuri de cult⁵¹, fie din fonduri proprii, fie din ajutoare primite din partea unor oameni „cu dare de mână”, tuturor mulțumindu-le în mod oficial; orice lăcaș de cult se ridica (ca întotdeauna) numai cu binecuvântarea lui Șaguna⁵², o tradiție veche a Bisericii noastre.

II. Aspecte misionar – pastorale

În cadrul activității misionar – pastorale a lui Andrei Șaguna, remarcăm, mai întâi, grija deosebită pentru slujitorii Bisericii și, deopotrivă, pentru viața morală a credincioșilor săi; pentru primii s-a zbatut să le ofere condiții de studiu (problemă ce va fi abordată într-un

⁴⁸ Document Nr. 570, din 6 octombrie 1846 și din 29 noiembrie 1865, la Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 115 și 416–418; 283–284; vol. III, p. 374; 375–378; 388–389; 411–412; 438–439; vol. IV, p. 268–269; 437–438; 438–439; 440–441; 441–445; 522–523; 644–645; 765–766

⁴⁹ Vezi documentele la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 186–187; 468–469; 636–637; *Ibidem*, vol. II, p. 284–285; *Ibidem*, vol. III, p. 422–432; *Ibidem*, vol. IV, p. 123–126.

⁵⁰ Document Nr. cons. 322, din 3 aprilie 1858, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. III, p. 183–184.

⁵¹ Vezi documentele la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 178–179; 334; 336–367 și 369; *Ibidem*, vol. III, p. 317–318; *Ibidem*, vol. IV, p. 294–295; 308–309; 392–394.

⁵² Vezi la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 315; 329–330.

alt subcapitol), iar păstoriților le-a dat îndemnuri folositoare pentru viața creștină de fiecare zi.

După ce candidații la preoție aveau cursurile teologice din Sibiu, la început cu o durată de șase luni, apoi, ridicate la un an, și, mai târziu, la trei ani de studiu, în colaborare cu protopopii Eparhiei sale, și, uneori, cu recomandarea unor preoți, Șaguna alegea tinerii teologi candidați pentru hirotonie⁵³; hirotonia, numea și instala prin delegare preoți⁵⁴ în parohiile vacante⁵⁵, ori muta preoți dintr-o parohie în alta, în funcție de activitatea lor; se interesa de frecvența credincioșilor la biserică, în cazul de față, din parohiile „Sf. Nicolae” și „Sf. Treime”, ambele din Brașov⁵⁶.

De un real folos au fost sfaturile lui Șaguna adresate clerului, privitoare la: relațiile preoților cu autoritățile de stat⁵⁷; clerul să nu se amestece în procese publice⁵⁸; se arăta modul cum se redactau petițiile către autoritățile de stat, în special cele către Curtea din Viena, în germană sau maghiară⁵⁹; dădea sfaturi cu privire la misiunea preoțească⁶⁰; chiar și cu referire la cărțile funciare, la declararea veniturilor de către preoți, pentru a-i feri pe aceștia de lăcomie și abuzuri; cu privire la completarea formularelor cu averile bisericești, cu introducerea discului, îndeosebi pentru acoperirea unor cheltuieli urgente⁶¹ ș.a.

⁵³ Vezi documentele la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 136–137; 171; 175–176; 215–216; 282–283; 433–434; 631–633; 639; 642–643; *Ibidem*, vol. II, p. 133–134; 148–149; 198–199; 356–357; 390–391; *Ibidem*, vol. III, p. 97–98; *Ibidem*, vol. IV, p. 130–131; 378–380; 476–480.

⁵⁴ A se vedea documentele la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 147–148; 229; 237; 271–272; 410–411; 471–472; 543; *Ibidem*, vol. II, p. 88–90; 91–93; 99–101; *Ibidem*, vol. IV, p. 260.

⁵⁵ Documentele au fost publicate de: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. III, p. 35–37; 38; 173; 174.

⁵⁶ Vezi la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. III, p. 163; 171; 320–321 și 321–322.

⁵⁷ Cf. Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 533–534.

⁵⁸ *Ibidem*, *op. cit.*, vol. I, p. 464–465.

⁵⁹ *Ibidem*, *op. cit.*, vol. III, p. 23–24.

⁶⁰ *Ibidem*, *op. cit.*, vol. II, p. 117–119; vol. III, p. 215–218; vol. IV, p. 656–657.

⁶¹ *Ibidem*, vol. I, p. 115 și p. 627–628.

Relațiile bune dintre Șaguna și împăratul de la Viena au adus foloase și pentru credincioșii ortodocși din Transilvania; de pildă, trebuie să semnalăm faptul că, la începutul anului 1860, monarhul vienez și guvernul său i-a înzestrat cu „o jumătate de sesie” de pământ, pe preoții și dascălii ortodocși români, pentru întreținerea bisericilor și a școlilor din localitățile și parohiile acestora⁶²; de asemenea, în toamna anului 1861, Șaguna prezenta clerului ortodox nevoile reglementării privitoare la ajutorarea preoțimii, din fondul special, numit „mila împărătească” (de 24.000 florini anual); de acest ajutor puteau beneficia numai acei preoți care aveau o comportare morală aleasă, erau cărturari, nu frecventau cârciumile și „pragul casei lor nu-l trec.[eau] fără să fie îmbrăcați în reverendă”⁶³, sume ce au și fost repartizate și clerului brașovean⁶⁴; interesante ni se par și precizările lui Șaguna cu privire la deplasările clerului (ierarh, consilieri, protopopi, preoți) în interes de serviciu, precizându-se și diurnele ce li se cuveneau fiecăruia, în funcție de rangul lor ierarhic⁶⁵.

Pe lângă sfaturile și îndemnurile lui Șaguna, referitoare la comportarea morală a clerului și a credincioșilor săi, în Pastoralele de Crăciun și de Paști, ierarhul transilvănean oferea acestora învățături mântuitoare din Sfânta Scriptură și din operele Sfinților Părinți răsăriteni, ceea ce dovedește și temeinica sa pregătire teologică⁶⁶.

În același timp, aflăm îndemnuri din partea lui Șaguna, ca preoțimea învățată, să alcătuiască predici temeinice, care să vadă lumina tiparului⁶⁷, spre folosul credincioșilor și a clericilor cu pregătire modestă.

⁶² Cf. Document Nr. cons. 168, din 25 februarie 1860, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. III, p. 417–419.

⁶³ Vezi, Document Nr. cons. 780, din 2 septembrie 1861, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 170–171.

⁶⁴ A se vedea documentele la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 231–232 și 358.

⁶⁵ Să se vadă documentul nr. 589, din 27 septembrie 1851, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 435–437.

⁶⁶ Vezi la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 664–669; vol. II, p. 84–88 și 239–244; vol. III, p. 92–97; 253–257; 394–398; 458–462; vol. IV, p. 350–353.

⁶⁷ A se vedea: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 342–343.

O atentă preocupare și-a manifestat Șaguna și față de familie, militând mereu pentru întemeierea ei pe principii canonice sănătoase⁶⁸; de asemenea, și în ceea ce privea căsătoriile mixte; în urma hotărârilor Curții din Viena, Șaguna a precizat că, în cazul căsătoriilor mixte, preotul din parohia căruia se afla mireasa, era preotul cununător, urmând ca cel al mirelui să facă numai cele trei strigări în biserică (pentru a evita situația ca unul dintre cei doi să mai fi fost căsătorit încă o dată), după care, cel din urmă, să pună la dispoziția celui dintâi, certificatul de botez al tânărului, dovedind, prin aceasta, că mirele a trecut și prin prima Sfântă Taină a Bisericii Creștine⁶⁹; Șaguna era, de asemenea, împotriva căsătoriilor cu minorii⁷⁰, fiind o problemă de ordin moral și medical; cadrele militare trebuiau să aibă acordul autorităților de stat pentru a se cununa religios⁷¹; pentru a se evita căsătoria între tinerii rudenii de sânge (cosângenii), Șaguna a dat numeroase dispensii, până la gradul IV și chiar V⁷² de consângenitate,

⁶⁸ Să se vadă documentele la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 114; 185; 189-190; 234-246; 325-326; 375-376; 422; 447-448; 456-457; 472; 473-474; 476-478; 478-479; 480-481; 483-485; 486-488; 494; 503-504; 634-635; 655-657; vol. II, p. 128-129; 129-130; 141; 185-186; 245-247; 404; vol. III, p. 113-114; 114-115; 153-154.

⁶⁹ Cf. Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 284-285; vol. II, p. 61; 69; 71; 76-77; vol. IV, p. 570-574; 629-631.

⁷⁰ Vezi documentele la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. II, p. 143-145; vol. III, p. 20-21; 347-348; 393.

⁷¹ Cf. Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. II, p. 55; vol. IV, p. 263-264.

⁷² A se vedea documentele la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 116-117; 141; 142; 144-146; 153; 155-156; 247; 249-250; 370-371; 411-412; 432-433; 446; 473; 538; 637-638; 651-652; 657-658; vol. II, p. 47-49; 50-51; 59; 60; 63; 68; 116; 129-130; 135; 136; 138; 141-142; 143; 145-146; 147-148; 163; 172-173; 181; 193; 194-198; 199; 201; 202; 204; 227-228; 282-283; 286; 287-293; 294; 367-368; 368-369; 370-371; 372; 374-376; 388-389; 401; 408; 409; 410; vol. III, p. 114-118; 39; 62-63; 70-71; 75-78; 80-81; 83; 112; 116-117; 121; 122; 123-124; 125-126; 204-205; 206-207; 230-231; 234-235; 236-239; 248; 278-279; 287-288; 357-360; 362; 365; 379-382; 384-386; 410; 413-415; 442-444; 449; 450-452; vol. IV, p. 148-149; 159; 160-164; 167; 169; 180-181; 184-186; 188-190; 204-205; 207; 209-210; 233-235; 243; 255-257; 265-268; 272; 344-345; 346-347; 364-365; 367-368; 369-371; 374; 388; 389-390; 390-391; 421; 424-425; 427-428; 452-454; 458; 459; 460; 467; 491; 519; 662-663.

în cazuri excepționale, încadrându-se, astfel, la limită, în normele canonice ale Bisericii Creștine; neînțelegerile dintre soți, se încheiau prin divorț⁷³, pe care era obligată să-l aprobe și autoritatea bisericească; cazurile de concubinaj⁷⁴ erau aspru criticate, cerându-se multă atenție din partea clerului, pentru eradicarea acestui mare păcat.

O problemă mereu discutată a fost și aceea a plecării unor preoți în Țara Românească⁷⁵, pentru rezolvarea unor probleme familiale, de ordin economic sau chiar duhovnicesc, pentru anumite perioade de timp; deși, toți cu aprobări, au fost și cazuri în care, unii, au lipsit mult din parohiile lor din Transilvania, ceea ce a făcut ca, viața bisericească de aici să sufere în această perioadă, fapt pentru care s-au luat măsuri aspre împotriva nesupușilor clerici.

Nu scăpau de critica lui Șaguna nici protopopii care prezentau ierarhului rapoarte superficiale⁷⁶, privitoare, în general, la viața bisericească din parohiile de sub jurisdicția lor.

Multă mâhnire i-au adus lui Șaguna ilegalitățile și abaterile clerului de la misiunea lor preoțească⁷⁷, fapt pentru care, în unele situații, să hotărască caterisirea⁷⁸, ori oprirea acestora de la săvârșirea celor Sfinte⁷⁹; în același timp, Șaguna s-a implicat și în aplanarea conflic-

⁷³ Cf. Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. II, p. 64; p. 161-162; 171-172; vol. III, p. 280.

⁷⁴ *Ibidem*, vol. III, p. 386-388; *Ibidem*, vol. IV, p. 472-473.

⁷⁵ Vezi documentele la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 129; 475-476; 502-503; 509-510; 517-518; 566-567; vol. II, p. 72-74; 107; 109-110; vol. III, p. 56-57; 151; 152-153; 155-156; 170; vol. IV, p. 610.

⁷⁶ Cf. Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. III, p. 335-337.

⁷⁷ *Ibidem*, vol. I, p. 125-127; 130; 133-134; 135-136; 139-143; 331; 333; 344-347; 358-359; 421-422; 488-489; 493; 501-502; 524-527; 537-538; 559-561; 623-624; 624-625; 644; 646-648; 671-672; vol. II, p. 46-47; 65-66; 83-84; 104; 105-106; 108; 111-112; 113-114; 114-115; 131-132; 188-190; 205-207; 287; 348-349; 362; 363-366; 369; 373-374; 377-378; 395-398; 405; 411-412; 412-419; vol. III, p. 31-32; 32-34; 41-42; 87-88; 102; 116; 118; 120; 128-129; 139; 140-143; 161; 172; 174-175; 185-186; 187-188; 201-202; 203-204; 277; 281; 282.

⁷⁸ *Ibidem*, vol. I, p. 638-639; 645-646; vol. II, p. 364; 367; vol. III, p. 283; vol. IV, p. 142; 144; 145; 152.

⁷⁹ *Ibidem*, vol. III, p. 313; 331; 333-334; vol. IV, p. 120; 139-140; 141; 144-145; 150; 461.

telor dintre preoți⁸⁰; dintre preoți și credincioși⁸¹; prin intermediul protopopilor, Andrei Șaguna numea⁸² sau chiar destitua⁸³, pentru abateri de la misiunea lor, pe cantorii din Eparhie.

Nu ușor de rezolvat a fost problema stingerii conflictului dintre grecii existenți în Brașov și ortodocșii români, cu privire la biserica grecească „Sfânta Treime” de aici și a patrimoniului acesteia⁸⁴, tensiune ce a fost rezolvată în favoarea românilor, abia în secolul al XX-lea.

III. Aspecte naționale

Un eveniment important, de rezonanță europeană pentru națiunea română, a fost vizita, în Transilvania, a împăratului Francisc Iosif I, în cursul lunilor iulie–august 1852⁸⁵; pentru buna desfășurare a acestuia, Andrei Șaguna a dat dispoziții, printr-o adresă, preoțimii ortodoxe transilvănene, prin care a arătat modul cum aceștia să se comporte față de monarhul vienez, cu acest prilej; mai întâi le-a arătat amănunțit itinerarul: Caransebeș, Lugoj, Deva, Săcărâmb, Brad, Abrud, Roșia (Montană), Detunata, Zlatna, Bălgrad (Alba Iulia), Sibiu, Brașov, Sf. Gheorghe, Cic-Serada [Miercurea Ciuc], Odorhei, Sighișoara, Mureș Vașarhei (Tg. Mureș), Bistrița, Dej, Gherla, Cluj, din nou la Dej și, de aici, la Baia Mare (între 20 iulie și 3 august 1852);

⁸⁰ *Ibidem*, vol. I, p. 117–123.

⁸¹ *Ibidem*, vol. I, p. 149–150; 305; 353–354; 628–631; 640–641; vol. III, p. 138–139; 166–167; 261–262; 311–312; 332–333; 361; 419–420; vol. IV, p. 137–138; 156; 159; 196; 273–274; 283–285; 334; 366–367.

⁸² *Ibidem*, vol. I, p. 350–353.

⁸³ *Ibidem*, vol. I, p. 376–382.

⁸⁴ Un scurt istoric al acesteia, vezi la: Vasile Oltean, *op. cit.*, p. 239–271; Vezi și documentele privitoare la acest conflict la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 318; 417; 492; 495–500; 503–504; 506–508; 510; 511–513; 514–516; 529–530; 542–544; 575–576; 577; 612–613; 670–710.

⁸⁵ Semnalată în: *Istoria Românilor. Constituirea României Moderne (1821–1878)*, vol. VII, tom I, coordonator: Dan Berindei, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 418; despre prima călătorie în Transilvania a unui monarh habsburgic, vezi la: Ileana Bozac, Teodor Pavel, *Călătoria împăratului Iosif al II-lea în Transilvania la 1773*, Cluj-Napoca, Editura Centrul de Studii Transilvane, 2006, 797 p.

în privința întâmpinării împăratului, Șaguna a precizat că, prin locurile prin care va trece împăratul, credincioșii și clerul să fie îmbrăcați în haine de sărbătoare, îndeosebi preoții, în veșmintele cele mai strălucitoare, cu Evanghelia și Crucea în mână, creștinii cu prapori, iar copiii îmbrăcați în stihare, „având în mână feșnice aprinse și Serafimi; iar „toți [credincioșii] ținând flori și ramuri verzi în mână, ca un semn de bucurie”; în cazul în care împăratul va poposi undeva, și atunci clerul să meargă la el îmbrăcat în reverendă; toate acestea urmau să se desfășoare în acord cu autoritățile locale; în cazul în care vor avea vreo plângere directă la împărat, aceasta să fie scrisă „cu toată înțelepciunea și tactul, cuviincios compusă și să se mărginească la dotația Clerului și înzestrarea Școalelor”; de asemenea, să mulțumească împăratului pentru întreg sprijinul acordat națiunii române din Transilvania; în același timp, și Andrei Șaguna îi asigura pe clericii și credincioșii ortodocși că și el va milita pe lângă împărat pentru îmbunătățirea vieții românilor transilvăneni⁸⁶; de fapt, aceeași frumoasă comportare față de împărat s-a putut observa pe tot parcursul arhipăstoririi lui Șaguna, ceea ce i-a adus lui, și națiunii române, foloase de natură socială și culturală.

Nu de puțină importanță au fost și dispozițiile aceluiași ierarh, date preoțimii, cu privire la „așezarea steagurilor, tragerea clopotelor, la cuvântările ocazionale [la vizita împăratului din 1852], audiențele la împărat și jalbele către împărat”⁸⁷.

Un document important, aflat în Arhivele bisericii „Sf. Nicolae” din Șcheii Brașovului, este memoriul înaintat Curții din Viena, privind drepturile românilor din Transilvania, alcătuit de către episcopii Ioan Lemeny (greco-catolic) și Andrei Șaguna (ortodox), împreună cu alți oameni de frunte ai celor două Biserici românești, în care s-au cerut, în mod expres, următoarele: a. independența națiunii române din Transilvania; aceasta să aibă reprezentanți în Dietă, proporțional

⁸⁶ Vezi, document Nr. 724, din 13 iunie 1852, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 550–553.

⁸⁷ Cf. document Nr. 695, din 13 iunie 1852, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 548–550, repetat și la p. 553–555.

cu numărul lor din acest teritoriu străbun; de asemenea, în ramurile administrative, judecătorești, și militare, în aceeași proporție; să-și folosească limba națională în legislație și administrație; să aibă o Adunare generală anuală și un Comitet național în mod permanent; în actele celorlalte națiuni din Transilvania să fim numiți „români”, nu olași sau valahi, ca și până acum; b. Bisericele românești din Transilvania să fie independente de alte Biserici etnice de aici, egală în drepturi cu acestea; reînființarea Mitropoliei, cu un Sinod anual, format din clerici și mireni, aleși prin vot liber; dacă ierarhii celorlalte culte și etnii din Transilvania vor avea dreptul la loc și vot în Dietă și românii (ortodocși și uniți) să aibă aceeași înlesnire ca și primii; c. desființarea iobăgiei și a zeciuielilor; d. desființarea „tuturor tagmelor de breaslă și a corporațiilor comerciale privilegiate și totodată libertatea industrială și comercială deplină”; e. desființarea vămiilor „și a oricărei piedici pentru comerțul cu țările vecine... a impozitului dublu pentru creșterea animalelor...”; f. desființarea „zecuielii metalelor care sunt exploatate în Patrie...”; g. libertatea cuvântului și a presei; h. să fie garantată libertatea personală, a „dreptului de asociere și întrunire”; i. să se aprobe procedură „publică și orală în tribunalul cu jurați”; j. să se facă înarmarea „generală a poporului sau Garda națională cu dizolvarea miliției grănicerești”; k. înființarea unei Comisii mixte pentru cercetarea plângerilor sătenilor, privitoare la bunurile imobile; l. clerul român să beneficieze de drepturi egale financiare cu a celorlalte națiuni și confesiuni recepte; m. ridicarea de școli românești de toate nivelele în Transilvania; n. obligațiile publice să fie suportate în funcție de averea fiecăruia și desființarea privilegiilor; o. să se alcătuiască o Constituție, cu participarea reprezentanților tuturor etniilor din Transilvania, pe baza principiilor „Libertății, Egalității și Fraternității”; p. să nu se pună în discuție „problema unirii Transilvaniei cu Ungaria”, atâta vreme cât „Națiunea română nu este încă constituită, organizată și reprezentată în Camera legislativă cu vot deliberativ și decisiv”; dacă Dieta ar aborda o asemenea problemă, națiunea română va protesta „contra oricărei hotărâri luate despre noi și fără noi”; deziderate, ce s-au solicitat a fi

aprobate de către împărat, fiindcă ele „sunt actuale, simple, îndreptățite și de cea mai mare importanță pentru menținerea păcii și pentru fondarea bunăstării Patriei noastre scumpe”; în încheiere, semnării acestui memoriu îl asigurau pe împărat de credincioșia lor și de atașamentul lor față de el și față de „Casa austriacă”⁸⁸; aceste doleanțe au fost prezentate împăratului de o delegație, în frunte cu cei doi ierarhi români (Ioan Lemeny și Andrei Șaguna), din care a făcut parte și deputatul brașovean Ioan Bran; încă de la Insbruck, el le-a prezentat șcheienilor demersurile ce au fost făcute de către delegația română de la Viena, pentru obținerea drepturilor pentru românii transilvăneni⁸⁹; un anunț oficial către românii transilvăneni, despre demersurile de la Viena, a fost făcut și de către Șaguna, încă de la Pesta⁹⁰, la întoarcerea spre casă, dar și după ce a ajuns la reședința sa de la Sibiu, precum și după alte demersuri și chiar deplasări la Viena, în același scop⁹¹.

De remarcat că, încă înainte de demersurile făcute de către delegația română de la Viena (din mai 1848), conducerea sașilor din Transilvania (prin forul ei de conducere, numit Universitatea săsească), luând cunoștință de un oarecare progres cultural în rândurile ortodocșilor români de aici, au acceptat să le acorde acestora, din ținuturile săsești, următoarele drepturi: a. dreptul de a fi aleși membri în comunitățile săsești și să fie promovați în funcții locale; b. să fie primiți ucenici valahi la meserii, în bresle săsești, precum și intrarea lor în corporații, care dădeau dovadă de bună pregătire profesională; c. să li se acorde bisericilor „porțiuni canonice din pământurile comunale” și, după caz, și salarii, pentru susținerea lor materială;

⁸⁸ Cf. Documentului necatalogat, în limba germană, grafie gotică, autograf din 17 mai 1848, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 195–199.

⁸⁹ Vezi, documentul din 24 mai 1848, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 204–208.

⁹⁰ Cf. Document din 18 iunie 1848, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 204–208.

⁹¹ Vezi document din 6/18 iulie 1848, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 209–211; 213–215; 266–268; 270–273; privitor la recunoașterea națiunii române, vezi și documentul de la pagina 257–259.

d. clerul ortodox să beneficieze și de privilegii personale, asemenea preoților celorlalte confesiuni recepte; erau vești ce puteau schimba mult soarta românilor ortodocși de pe pământurile săsești, dar și din alte teritorii transilvane, asupriți de stăpânitorii străini⁹².

O problemă importantă pentru securitatea Imperiului era și aceea de a avea o armată bine instruită, temeinic pregătită, pentru a putea să facă față oricărui dușman cotropitor; de aceea, și tinerii români, între care și dascălii, erau obligați să se prezinte, mai întâi, la recrutare, după care să facă parte efectivă din armata imperială; în cazul unor conflicte armate, și militarii români trebuiau să participe la acestea; în felul acesta, se cunosc numeroși eroi români, care au murit în diferite războaie pentru apărarea Imperiului austriac sau austro-ungar⁹³; de asemenea, în documente se mai găsesc știri privitoare la clerul militar, la corpurile militare; informații despre armată, scutirea, în anumite condiții, a învățătorilor; despre raportarea cununiilor și a deceselor militarilor; date despre militarii licențiați sau chiar a soldaților în rezervă; în același timp, dispoziții despre investirea dregătorilor laici și bisericești⁹⁴.

O pagină de neuitat în istoria Transilvaniei a fost și Revoluția de la 1848–1849 (după unii Război național)⁹⁵, în care au căzut jertfă

⁹² Cf. Document Nr. 458, din 3 aprilie 1848 și cel din 21 mai 1850, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 192–193; 348–350.

⁹³ Vezi documentele publicate de: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 156–158; 162; 394–395; 505–506; 521–523; 663–664; vol. II, p. 74–75; 156–158; vol. III, p. 30–31; 258–261; 341–342; vol. IV, p. 271–272; 287–289; 291–293; 293–294; 412–415; 594–595; 604–605; 613–614; 614–615; 660–661; 735–736.

⁹⁴ Cf. documentelor publicate de: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. III, p. 74–75; 240–241; 243–245; 296–300; 302–303; 317–318; 432–434; vol. IV, p. 316–317; 361–362; 468–469; 556; 604–605; 607–609; 613–614; 643–644.

⁹⁵ Între aparițiile recente pe această temă, amintim: *Revoluția Transilvană de la 1848–1849. Date, realități și fapte în documente bisericești ortodoxe 1848–1850*, volum îngrijit de Dumitru Suciu (coordonator), Alexandru Moraru, Iosif Marin Balog, Diana Covaci, Cosmin Cosmuța, Lorand Madly, București, Editura ASAB, 2011, 588 p.; Dumitru Suciu, *Soldații fără uniformă ai Landsturmului românesc și starea protopopiatelor ortodoxe din Transilvania după Războiul*

mii de români, masacrați în cele mai groaznice chinuri, evenimente tragice, consemnate și în documentele bisericii „Sf. Nicolae” din Șcheii Brașovului; cu toate îndemnurile la liniște și pace; cu măsuri aspre împotriva acelor care produceau durere și neorânduială, deși se organizase o adevărată „gardă de apărare”, cu aprobarea împăratului, susținută și cu arme primite (cumpărate) și din Țara Românească, urgia revoluției a fost de nedescris; pe lângă victime omenești, s-au înregistrat și numeroase pierderi materiale (case și biserici distruse, alimente și animale furate ș. a.); pentru remedierea acestor situații nefericite, Andrei Șaguna a făcut apel la autoritățile vieneze, ori a ținut cuvântări pe această temă, pentru ajutor material pentru românii năpăstuiți; la solicitarea sa, clerul român a trimis la Sibiu, rapoarte cu privire la pierderile avute de către ortodocși, în această grea încercare pentru românii din Transilvania⁹⁶; cu tot sprijinul material acordat românilor de către Curtea din Viena, pierderile de vieți omenești n-au putut fi înlocuite cu nici un preț, niciodată.

Respectul și atașamentul lui Andrei Șaguna față de împărat și de familia împărătească se vede și din îndemnurile la rugăciune, pe care le-a dat clerului și credincioșilor români ortodocși transilvăneni, în situații delicate prin care au trecut monarhii vienezi: salvarea împăratului dintr-un atentat; la venirea pe lume a moștenitorului Tronului⁹⁷.

Național din 1848-1849, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2011, 313 p.; *Documente privind revoluția de la 1848 în Țările Române*, seria C. *Transilvania*, vol. IX, 1-5 iulie 1848 (coord.) Ela Cosma, volum întocmit de Ela Cosma, Attila Varga, Marin Balog, Marghiola Bodor, București, Editura Academiei, 2011, 425 p.; Ela Cosma, *Nouă luni în Transilvania (decembrie 1848 - august 1849). Generalul Iósef Bem în corespondență, proclamații, documente*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2011, 457 p.; *Biografii pașoptiste. Culegere de studii* (3), coord. Ela Cosma, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2011, 387 p.

⁹⁶ Să se vadă Documentele publicate de: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 201-202; 203-204; 211-212; 216-217; 217-219; 219-223; 223-226; 227-229; 229-235; 238-243; 247-249; 251-255; 268; 269-270; 273-277; 279-280; 285-286; 329-330; 392-393; 535-537; vol. IV, p. 285-286.

⁹⁷ Cf. Documentele publicate de: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. II, p. 57-58; 365; vol. III, p. 227.

Bunele relații cu monarhul de la Viena au adus alte două înfăptuiri ale lui Șaguna pentru românii transilvăneni: numirea sa în Consiliul împăărătesc de la Viena și acordul autorităților vieneze în ceea ce privește folosirea limbii române ca limbă oficială în Transilvania⁹⁸.

Andrei Șaguna a întreținut relații bune și cu clericii din Eparhie, în special cu cei din Brașov, oferindu-le și lor șansa de a se deplasa la Viena, pentru a solicita drepturi pentru românii ortodocși din Transilvania, ori de a-i invita pe unii dintre ei să-l însoțească în capitala Imperiului pentru aceleași deziderate; de asemenea, se cunoaște un memoriu din partea locuitorilor din Șchei, către Guvern, pentru drepturi egale cu celelalte etnii din Cetatea Brașov⁹⁹.

În același timp, Șaguna era preocupat ca populația românească transilvăneană să fie informată și despre evoluția situației politice din Europa, precum: încheierea războiului dintre Austria și Italia (în 1856); despre războiul dintre Imperiul Austriac, Regatul Sardiniei și Franța, dar și despre încheierea acestuia (în 1859)¹⁰⁰ ș. a.

IV. Aspecte culturale

Emanciparea unui popor se realizează îndeosebi prin școală, prin cultură; acesta a fost și crezul de bază al lui Andrei Șaguna. Pentru înfăptuirea acestui ideal, ierarhul transilvănean a pus accent deosebit pe întemeierea de școli primare (poporale)¹⁰¹, de nivel gimnazial¹⁰² și chiar universitar, gândindu-ne la Institutul Teologic-Pedagogic din

⁹⁸ Vezi Documentele la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 324–325; vol. III, p. 437–438; 439–442.

⁹⁹ A se vedea Documentele la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 286–288; 301–304; vol. II, p. 79–80; 80; 82; vol. III, p. 184–185; vol. IV, p. 330–333.

¹⁰⁰ În Documentele publicate de: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. II, p. 353–355; vol. III, p. 323–325; 353–355.

¹⁰¹ Vezi, îndeosebi, Paul Brusanowski, *Învățămintul confesional ortodox din Transilvania între 1848–1918*, Cluj-Napoca, 2005, 612 p.

¹⁰² Mircea Păcurariu, *op. cit.*, vol. III, p. 84–85.

Sibiu¹⁰³; cel din urmă pregătea pe viitorii clerici și dascăli ai românilor ortodocși din Transilvania; din documentele din Șchei aflăm și disponibilitatea autorităților de stat de a acorda dreptul de a studia și românii ortodocși la Preparandiile de pe lângă școlile militare grănicerești Năsăud și Orlat (de pe lângă Sibiu), pentru a putea deveni învățători de nădejde în școlile populare transilvănene¹⁰⁴.

Cu toate că, încă de la Sinodul eparhial de la Sibiu din 1850, Andrei Șaguna a luat hotărârea ca fiecare preot să funcționeze în parohia sa și ca director școlar, protopopii ca inspectori, iar episcopul ca „inspector suprem”; în cursul anului 1852, același ierarh îndemna pe preoții și credincioșii de sub oblăduirea sa duhovnicească să facă eforturi să întemeieze școală în „fiștecăre obște Bisericească”; să numească dascăli „de religia noastră”; să se folosească numai de manualele școlare tipărite în tipografia eparhială din Sibiu; dascălii să aibă atestat de pregătire pedagogică de la Șaguna; rapoartele cu starea școlară trebuiau să fie trimise (de către preoți și protopopi) direct la același ierarh ortodox, iar după cercetarea lor, le înainta protopopului Moise Fulea, directorul de atunci al Școlilor confesionale ortodoxe din Transilvania¹⁰⁵; pe de altă parte, și autoritățile de stat s-au arătat preocupate de situația școlilor populare ortodoxe românești din Transilvania; pentru acest motiv, Andrei Șaguna a cerut preoților și protopopilor să alcătuiască tabele statistice, din care să reiasă starea școlilor populare, date despre dascălii și elevii acestora¹⁰⁶; preocuparea statului era numai una mai mult informală, decât de sprijinire materială a acestor școli ortodoxe românești; la scurtă vreme, Ministerul Învățăământului, prin intermediul lui Andrei Șaguna, indica și modul cum trebuiau să fie alcătuite statisticile pomenite;

¹⁰³ Idem, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786–1986*, Sibiu, 1987, 420 p.

¹⁰⁴ Vezi, Documentul din 20 octombrie 1849, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 277–278.

¹⁰⁵ Cf. Document Nr. 530, din 24 aprilie 1852, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 277–278.

¹⁰⁶ A se vedea Documentul Nr. 1091, din 9 noiembrie 1852, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 659–661.

erau date destul de amănunțite, în 29 de puncte, în care era cuprins întregul proces instructiv-educativ din școlile populare ortodoxe românești transilvănene; de pomenit aprecierea lui Șaguna cu privire la valoarea fondului de carte veche din Șcheii Brașovului și propunerea Eforiei să găsească specialiști care să inventarieze fondul; de asemenea, date despre desființarea Eforiei școlilor¹⁰⁷.

Un moment de seamă din viața culturală a Eparhiei Sibiului a fost înființarea tipografiei diecezane (în 1850); în anunțul făcut de Andrei Șaguna clerului și credincioșilor Eparhiei, își arată bucuria acestui important eveniment, datorat, în primul rând, împăratului Francisc Iosif I, care a aprobat această întemeiere, cu scopul de a se putea tipări cărți bisericești și școlare, dar și periodice eclesiastice ș. a.¹⁰⁸; deși singur fondator și administrator al tipografiei „și-a ținut de datorie” ca să aducă la cunoștința Consistoriului diecezan și a protopopilor, situația veniturilor și cheltuielilor acesteia, de la 27 august 1850 (ziua înființării ei), până la sfârșitul lunii decembrie 1851; în această perioadă au văzut lumina tiparului 5000 de Catehisme, 5000 Abecedare, 700 Ceasloave, 3000 Istории biblice, 3000 de cărți despre Datoriile supușilor, 1500 Apostole, Calendar carte (anual), în sume consistente de florini (aprox. 5609 fl.)¹⁰⁹, cărți spre folosul duhovnicesc și cultural al clerului și credincioșilor din Eparhie; dintr-un alt document, aflăm că, în această tipografie, au fost imprimate și alte cărți, precum: *Tipicul bisericesc*, *Piatra Credinței* și *Cărticica de rugăciune a Născătoarei de Dumnezeu*¹¹⁰; Andrei Șaguna îi anunța, în altă parte, pe protopopi și despre prețul cărților tipărite, pentru ca să se facă eforturi comune (preoți și credincioși), în vederea cumpărării lor¹¹¹.

¹⁰⁷ Cf. Document Nr. 12.832/1852 și Document Nr. Pres. 94, din 12 martie 1851, *op. cit.*, vol. I, p. 398–400; 400–401; și 675–682 și vol. III, p. 214–215.

¹⁰⁸ Cf. Documentul Nr. 775, din 27 august 1850, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 360–361.

¹⁰⁹ Vezi Documentul Nr. 65, din 15 ianuarie 1852, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 413; 469–471; 479–480.

¹¹⁰ A se vedea Documentul din 17 octombrie 1851, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 317–322; 438–439; 479–480.

¹¹¹ Cf. Documentul din 12 august 1851, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 413 și 423–424.

Trebuia precizat faptul că, încă înainte de înființarea tipografiei ortodoxe sibiene, Șaguna propunea clericilor cărțile ce trebuiau să fie achiziționate pentru tineretul școlar dar și pentru credincioși; era vorba despre: *Descriere scurtă a Țării Ardealului aplecată la cuprinderea minței pruncilor începători cu întrebări și răspunsuri, tradusă de pre Ungarie, Blaj, 1847*; descrierea era tratată euristic, conținând întrebări adresate de profesor elevului, dar și răspunsul acestuia; a mai fost atașată acestui volum o hartă a Transilvaniei; de asemenea, cartea: *Învățătură despre vinars spre folosul Școalelor satești de toată legea în Ardeal, de pre limba ungurească tradusă, Blaj 1847*, ambele în Muzeul bisericii „Sf. Nicolae” din Șcheii Brașovului; cea de a doua carte cuprinde: *Precuvântare către fil[i] și fiicele fără prejudecată a Patriei*; 1. *Istoria vinarsului*; 2. *Despre vinars ca otravă*; 3. *Despre primejdiile ce le pricinuieste vinarsul în trupul omului*; 4. *Despre stricarea vinarsului pentru puterile omului sufletești, vârtutea și buna starea lui*; 5. *Despre beutorii de vinars și tot ce se ține aceea preste tot*; 6. *De beție*; 7. *Despre însoțirile de cumpătare*¹¹².

La un an după înființarea tipografiei din Sibiu, guvernatorul Transilvaniei, Ludovic Wohlgemuth, avertiza pe clericii și credincioșii ortodocși că era interzisă folosirea a 54 de cărți în școlile gimnaziale și reale din Transilvania¹¹³, care se considerau contrare spiritului și istoriei Imperiului austro-ungar; între acestea, se aflau cărți de istorie, geografie și chiar de limba română, care ar fi accentuat mult spiritualitatea neamului nostru.

În anii ce au urmat, au fost tipărite cărți de slujbă, de spiritualitate ortodoxă, de administrație parohială, cărți școlare, sociale, dintre care au fost pomenite: *cele 12 Mineie*¹¹⁴, *Paraclisele*¹¹⁵, *Tâlcuirea Evanghe-*

¹¹² Vezi, Documentul Nr. 299, din 12 aprilie 1847, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 131–132, notele 161 și 162.

¹¹³ Cf. Documentul Nr. 2570, din 30 ianurie 1851, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 397.

¹¹⁴ Vezi, Documentele din 1 iulie 1852 și din 9 martie 1853, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 563–564 și vol. II, p. 81; 229–230.

¹¹⁵ Cf. Documentul din 17 martie 1856, la Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. II, p. 346.

liilor și Protocoalele parohiale ale botezaților, cununaților și a morților¹¹⁶, Calendarul anual (carte)¹¹⁷, Chiriadromionul¹¹⁸, Comentariul la prea înalta Patentă Împărătească¹¹⁹, Liturghierul, Molitvelnicul, Sfânta Scriptură, Octoiul Mic și Ceaslovul¹²⁰, Evangheliarul¹²¹, Despre Preoție, de Sf. Ioan Gură de Aur¹²², Catehismul (în traducerea protopopului Ioan Popasu)¹²³, Abecedarul și Manuducerea¹²⁴, Computul de Prof. Ioan Popescu¹²⁵, Foaia Învățătorilor¹²⁶, Dreptul canonic¹²⁷, Citirea (cl. a II-a), Geografia (cl. a III-a), Istoria patriei și universală (cl. IV), Elementele fizicei și ale istoriei naturali, urmând să se alcătuiască Cunoașterea scurtă a drepturilor și datoriei civile, Didactica generală și specială¹²⁸; desigur că, aici se găsesc numai o parte din numeroasele tipărituri de pe vremea lui Șaguna¹²⁹.

¹¹⁶ A se vedea Documentul Nr. 538, din 14 iulie 1857, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. III, p. 59–60.

¹¹⁷ Cf. Documentul Nr. 218, din 4 septembrie 1856, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. II, p. 391–392.

¹¹⁸ Să se vadă Documentul Nr. Consist. 626, din 2 august 1857, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. III, p. 63–65.

¹¹⁹ Cf. Documentul Nr. 381, din 15 aprilie 1858, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 190–191.

¹²⁰ Vezi, Documentul Pr. 138, din 11 martie 1859, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. III, P. 306–308; vol. IV, p. 406–407.

¹²¹ A se vedea Documentul Cons. 902, din 29 octombrie 1859, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. III, p. 382–384.

¹²² Cf. Documentul Nr. Cons. 284, din 22 aprilie 1865, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 358.

¹²³ Vezi, Documentul Nr. 37, din 1 septembrie 1867, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 455.

¹²⁴ A se vedea Documentul Nr. Cons. 624, din 2 august 1862, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 241–242.

¹²⁵ Cf. Document Nr. școl. 33, din 1 iulie 1865, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 362–364.

¹²⁶ A se vedea Documentul Nr. pres. 253, din 28 decembrie 1867, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 480–481.

¹²⁷ Vezi Documentul Nr. pres. 253, din 28 decembrie 1867, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 520.

¹²⁸ Să se vadă Documentul Nr. Cons. 780, din 24 iulie 1869, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 590–592.

¹²⁹ Vezi, mai multe, la: Mircea Păcurariu, *Istoria...*, vol. III, p. 84–88.

O mare realizare a lui Șaguna a fost și înființarea ziarului bisericesc *Telegraful Român* (în 1853)¹³⁰, în care erau tratate și probleme politice, industriale, comerciale și literare, periodic care apare, fără întrerupere, până în zilele noastre, de mare folos moral, social și cultural, pentru ortodocșii din Transilvania.

Documentele din Șchei ne oferă și date însemnate despre înălțarea unor școli în ținuturile Brașovului¹³¹, dar, mai cu seamă, privitoare la vestitul gimnaziu „Andrei Șaguna”¹³², care, cu vremea, a dat cei mai mulți intelectuali (și academicieni) transilvăneni din toate timpurile; informații și dispoziții cu privire la școlile populare¹³³; dispoziții referitoare la construcțiile de școli¹³⁴; despre buna organizare a școlilor confesionale¹³⁵; implicarea clerului în buna desfășurare a vieții școlilor confesionale¹³⁶; colecte pentru zidirea de școli¹³⁷; despre înființarea școlilor centrale¹³⁸; măsuri pentru organizarea școlilor

¹³⁰ Informații interesante despre acest ziar, cu împlinirile și neînfăptuirile lui, vezi în Documentele publicate de la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. II, p. 213; 220–221; 376–377; 378–379; 406–407; vol. III, p. 61–62; 132–133; 270–271; 273–274; 293–294.

¹³¹ Este vorba de Zărnești, Vulcan, Codlea, Sohodol, Râșnov, și nu departe de Sibiu, la Mediaș, Cf. - Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. II, p. 160–161; 170; 175; 177–179; 180; 183–185; 187–188; 191–192; 212; 217–218; 231–233.

¹³² Informații despre gimnaziul din Brașov, vezi la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 372–373; 392; 407–410; 414–421; 428–432; 434–435; 495–496; vol. II, p. 297–308; 309–323; 324–329; vol. III, p. 176–177.

¹³³ Cf. Document Nr. 858, din 7 septembrie 1853, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 539–541; vol. II, p. 163–167; 393–394.

¹³⁴ A se vedea Documentul Nr. 603, din 4 iunie 1853, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. II, p. 124.

¹³⁵ Vezi Documentul Nr. 363, din 8 aprilie 1853, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. II, p. 94–98; vol. IV, p. 767–769.

¹³⁶ Cf. Documentul Nr. Consist. 492, din 27 iunie 1857, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. II, p. 528–533; vol. III, p. 52–53.

¹³⁷ Vezi, Documentul Nr. Consist. 351, din 2 aprilie 1859, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. III, p. 317–318.

¹³⁸ Să se vadă Documentul Nr. Consist. 368, din 25 ianuarie 1860, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. III, p. 317–318.

confesionale¹³⁹; fonduri din veniturile bisericești pentru înființarea școlilor populare¹⁴⁰; școli pentru adulți¹⁴¹; dispoziții ale Ministerului de Culte și Instrucțiune cu privire la școlile confessionale ce pot deveni școli comunale¹⁴²; dispoziții despre organizarea Senatelor școlare districtuale¹⁴³; despre dreptul constituțional al Bisericii asupra școlilor românești din Transilvania¹⁴⁴; îndrumări ale lui Șaguna referitoare la alcătuirea tabelelor școlare, ce urmau să fie înaintate autorităților de stat¹⁴⁵; despre școlile românești din secuime¹⁴⁶; dispoziții referitoare la inspectorii școlari sau la inspectoratele școlare¹⁴⁷; lucrări pentru dascălii școlilor confessionale, între care, *Învățătorul și poporul*¹⁴⁸; despre programele și temele conferințelor școlare¹⁴⁹; avertizarea lui Șaguna cu privire la obligația clerului de a-i catehiza pe tineri¹⁵⁰; despre alegerea cadrelor didactice și a directorului Gimnaziului „Andrei Șaguna”

¹³⁹ A se vedea Nr. Consist. 62 ex., din 1 iulie 1870, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 615–623 și 635–636.

¹⁴⁰ Cf. Documentul Nr. Consist. 832, din 7 septembrie 1861, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 172–173.

¹⁴¹ Cf. Documentul Nr. Consist. scol. 225, din 19 octombrie 1870, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 641–643.

¹⁴² A se vedea Documentul Nr. Consist. Scol., din 8 mai 1873, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 750–752.

¹⁴³ Să se vadă Documentul Nr. Consist. 340, din 14 aprilie 1869, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 584–587.

¹⁴⁴ Vezi Documentul Nr. Consist. 657, din 26 august 1862, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 245–254.

¹⁴⁵ Cf. Documentul Nr. Consist. 644, din 24 august 1867, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 448–451.

¹⁴⁶ Să se vadă Documentul Nr. 20 din 7 februarie 1859, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. III, p. 144–145; 284–286.

¹⁴⁷ Vezi Documentul Nr. Consist. 502, din 12 iunie 1858, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. III, p. 222–224; vol. IV, p. 723–724 și 750–752.

¹⁴⁸ Cf. Documentele publicate de: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. III, p. 160–161; 162; 179–180; 180–181.

¹⁴⁹ Să se vadă documentul Nr. scol. 49 din 1 iunie 1863, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 285–286; 313–314; 524–525.

¹⁵⁰ Vezi Documentul Nr. Consist. 768, din 1 noiembrie 1862, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 270, 447.

din Brașov¹⁵¹; anunțuri cu amenzi pentru învățătorii care nu au participat la Conferințele învățătoresști¹⁵²; sau respingeri de numiri de dascăli¹⁵³; date despre slaba frecventare din școlile confesionale¹⁵⁴ și chiar despre starea deplorabilă din diferite școli sau despre slaba pregătire a unor dascăli¹⁵⁵; sunt semnalate și abaterile unor dascăli¹⁵⁶; sau a unora fără bună purtare¹⁵⁷, cu toate că Andrei Șaguna îi atenționase asupra drepturilor și obligațiilor lor¹⁵⁸; date despre cateheți și dascăli, cu împlinirile și nerealizările lor, chiar și cu unele abateri și destituiri¹⁵⁹; conflicte între preoți și dascăli¹⁶⁰; sau despre conflicte dintre dascăli și credincioși¹⁶¹; despre directorul școlilor confesionale din

¹⁵¹ A se vedea Documentul Nr. Consist. scol. 78, din 8 august 1870 și Documentul Nr. 250, din 14 august 1870, publicate de: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 632–633 și 634.

¹⁵² Cf. Documentul Nr. scol. 122, din 1 noiembrie 1864, publicat de: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 342–343 și Documentul Nr. 176, din 25 noiembrie 1864, publicat de: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 347–348.

¹⁵³ Să se vadă Documentul Nr. scol. 138, din 20 octombrie 1865, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 383–386.

¹⁵⁴ A se vedea Documentul Nr. Consist. 231, din 12 martie 1859, vol. III, p. 308–311; de asemenea și Documentul Nr. Cosist. 351 ex., din 27 martie 1869, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 579–583.

¹⁵⁵ Cf. Document Nr. Consist. 1.111, din 29 decembrie 1860, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. III, p. 466–467.

¹⁵⁶ Să se vadă Documentul Nr. 848, din 9 august 1852, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 625–626.

¹⁵⁷ Vezi Documentul Nr. 876, din 4 noiembrie 1847, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 152–153.

¹⁵⁸ Cf. Documentul Nr. 540, din 15/27 iunie 1850, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 354–356.

¹⁵⁹ Vezi Documentele publicate de: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 138; 140; vol. II, p. 67–68; 140; 174; 176; 182; 207–209; 210–211; 218–220; 295; 398; 400; vol. III, p. 57–58; 81–82; 103; 193; 179–180; 205–206; 207–208; 267; 268; 269–270; 271–272; 294; 318–319; 349–352; 466–467; vol. IV, p. 187–188; 192.

¹⁶⁰ Să se vadă Documentele publicate de: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. II, p. 121–122 și 190–191.

¹⁶¹ Cf. Documentul Nr. 61, din 19 ianuarie 1861, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 118–119.

Transilvania, Pavel Vasici¹⁶²; o statistică privitoare la situația școlară din protopopiatul Brașov (din anul 1852)¹⁶³; indemnul lui Șaguna referitor la implicarea clerului în promovarea meșteșugurilor și a învățământului comercial¹⁶⁴ sau în angajarea de cateheți pentru copiii românilor ortodocși care studiau în școli luterane¹⁶⁵; informații despre elevii români în școli de altă confesiune sau despre copiii proveniți din alte state străine și înmatriculați la școlile de la noi¹⁶⁶; știri despre Asociația culturală ASTRA¹⁶⁷; înlesniri pentru redresarea învățământului românesc din Transilvania¹⁶⁸; un document cu Programul revistei *Transilvania*¹⁶⁹; anunțul lui Șaguna cu privire la apariția *Cărții Sinoadelor* eparhiale din 1850 și 1860, indemnându-i pe preoți să le procure¹⁷⁰; de asemenea, *Îndrumări tipiconale de Paști*¹⁷¹, dar și asupra unor greșeli

¹⁶² Vezi documentele publicate de: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 274–275.

¹⁶³ Cf. Documentul Nr. Pres. 159, din 17 martie 1852, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 511–517.

¹⁶⁴ Să se vadă Documentul Nr. Consist. 445, din 17 mai 1855, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. II, p. 260–265.

¹⁶⁵ A se vedea Documentul Nr. 892, din 9 septembrie 1853 și Documentul Nr. Consist. 790, din 5 octombrie 1857, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. II, p. 168–169 și vol. III, p. 79–80.

¹⁶⁶ Vezi Documentul Nr. 892, din 9 septembrie 1853, precum și Documentul Nr. Consist. 271 ex. din 7 martie 1868, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. II, p. 168 și 169 și vol. IV, p. 502–503.

¹⁶⁷ Cf. Documentele publicate de: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 225–231; 238–240; 281–282; date importante despre Astra, vezi la: Pamfil Matei, *Astra – Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român, 1861–1850*, Cluj-Napoca, 1986, 364 p.; Mihai Sofronie, *Mitropolitul Andrei Șaguna și Asociațiunea transilvană (Astra)*, Constanța, 2001, 110 p.

¹⁶⁸ Să se vadă Documentul Nr. Consist. 785, din 19/31 octombrie 1864, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 335–338.

¹⁶⁹ Vezi Documentul din 1 noiembrie 1867, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 464–466.

¹⁷⁰ Cf. Documentele publicate de: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 117–118; 135–136.

¹⁷¹ Vezi Documentele publicate de: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 132–133 și 135–136.

care se făceau în timpul ritualului Cununii¹⁷²; solicitarea lui Șaguna făcută preoților, de a-i trimite date istorice din parohiile lor, în vederea redactării unei Istorii bisericești transilvănene¹⁷³; informații despre personalități bisericești și laice din Transilvania acelei vremi, precum: *Gherasim Raț*¹⁷⁴, *George Barițiu* și *Iacob Mureșianu*¹⁷⁵, *Grigore Pantazi*¹⁷⁶, *Ioan Mețianu*¹⁷⁷; în același timp, ne este prezentată aspra critică a lui Șaguna la adresa Bibliei tradusă de Ion Heliade Rădulescu, care, prin aceasta, s-a îndepărtat de duhul textului original al Cărții Sfinte¹⁷⁸; anunțul morții, funeraliile și parastasul lui Andrei Șaguna¹⁷⁹; despre *Procopiu Ivacicoviciu*, cu prima sa circulară adresată clerului și credincioșilor, în calitate de ierarh¹⁸⁰; un document din partea vicarului *Nicolae Popea*, prin care convoca Sinodul arhiepiscopesc de la Sibiu, în vederea alegerii urmașului lui Șaguna, în fruntea Mitropoliei Ardealului¹⁸¹; de asemenea, tot din această vreme, avem dispozițiile Consiliului arhiepiscopesc, referitoare la „exproprierea pământurilor bisericești”¹⁸²,

¹⁷² Să se vadă Documentul Nr. 886, din 4 noiembrie 1847, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 151.

¹⁷³ Cf. Documentul Nr. Consist. 953, din 19 martie 1859, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. III, p. 389–390, cu răspunsul protopopului Ioan Mețianu, în *Ibidem*, vol. III, p. 404–405.

¹⁷⁴ Vezi Documentele publicate de: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 362–364 și 367–368.

¹⁷⁵ *Ibidem*, vol. I, p. 453456.

¹⁷⁶ A se vedea Documentele publicate de: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. II, p. 238–239; 252–260 și vol. III, p. 126–128.

¹⁷⁷ Să se vadă Documentul Nr. 976, din 17 noiembrie 1860, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. III, p. 453–454.

¹⁷⁸ Vezi Document Nr. Consist. 518, din 24 mai 1858, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. III, p. 219–222; amănunte la: Ovidiu Moceanu, *Teologie și filologie. Andrei Șaguna versus Ion Heliade Rădulescu*, Brașov, 2003, 198 p.

¹⁷⁹ Cf. Documentele publicate de la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 754–757 și 758–760.

¹⁸⁰ A se vedea Documentul Nr. 202 AEM, din 16/28 septembrie 1873, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 769–770.

¹⁸¹ Să se vadă Documentul Nr. Consist. 1261/31 plen, din 12 iulie 1873, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 760–764.

¹⁸² Cf. Documentul Nr. Consist. 763, din 1 august 1873, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 765–766.

precum și pentru buna organizare a școlilor românești¹⁸³ ș. a.

V. Aspecte sociale

Aminteam, într-un alt capitol, despre marile tragedii prin care au trecut românii în timpul revoluției din Transilvania, din anii 1848–1849; pentru vindecarea acestor răni de nedescris din viața românilor transilvăneni, Andrei Șaguna a organizat o colecție pentru „ajutorarea văduvelor și a orfanilor, victime ale revoluției”; între cei care s-au implicat în această acțiune de ajutor material a fost și protopopul Brașovului, Ioan Popasu (mai târziu episcop al Caransebeșului), căruia Șaguna îi aducea alese mulțumiri¹⁸⁴; găsim, apoi, un anunț privitor la ajutoarele financiare oferite de către autoritățile vieneze pentru sprijinirea lăcașurilor de cult ortodoxe, afectate în timpul revoluției din 1848–1849, din Transilvania¹⁸⁵.

Nu sunt uitate nici văduvele și orfanii (ale căror soți și părinți au căzut în războaiele purtate de Imperiul austriac), oferindu-li-se ajutoare materiale din partea autorităților de la Viena¹⁸⁶; de asemenea, și invalizilor de război¹⁸⁷.

În același timp, amintim sfaturile lui Șaguna privitoare la implicarea clerului în viața socială, dar, în conformitate cu legile imperiale¹⁸⁸; se pomenește, apoi, de ajutoare pentru preoții săraci¹⁸⁹ sau preotese

¹⁸³ Vezi Documentul Nr. 1711/Sc, din 13 septembrie 1873, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 767–769.

¹⁸⁴ Cf. Documentul din 23 noiembrie 1850, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 373–374.

¹⁸⁵ Să se vadă Documentul Nr. Consist. 524, din 19 aprilie 1852, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 535–537 și Documentul Nr. 490, din 18 septembrie 1854, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. II, p. 231–233.

¹⁸⁶ Vezi Documentul din 19 iunie 1850, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 356–357; vol. III, p. 226; vol. IV, p. 741.

¹⁸⁷ Să se vadă Documentul Nr. Consist. 220, din 15 februarie 1868, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 493.

¹⁸⁸ Vezi Documentul Nr. 204, din 23 martie 1850, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 323–324.

¹⁸⁹ Cf. Documentul Nr. Consist. 480, din 28 mai 1861, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 146–148.

văduve sărace¹⁹⁰; de asemenea, despre ajutoarele bisericii „Sf. Nicolae” din Șcheii Brașovului pentru românii din Vechiul Regat „bântuiți de foame”¹⁹¹; sprijin material pentru credincioșii sinistrați din părțile Hunedoarei¹⁹², din Sângeorgiu¹⁹³, din Homorod¹⁹⁴, din ținuturile Mediașului¹⁹⁵, din mai multe localități din Transilvania¹⁹⁶; din Turda¹⁹⁷ și Gura Râului¹⁹⁸; despre Fundația preotului Alexie Verzea din Satulung-Brașov „pentru susținerea școlarilor săraci”¹⁹⁹; propunere pentru înființarea unei fundații pentru sprijinirea clerului ortodox²⁰⁰ și a parohiilor (bisericilor) sărace²⁰¹; dispoziții pentru strângerea de ajutoare pentru înălțarea de noi biserici în locul celor vechi, dărapănite²⁰².

¹⁹⁰ Vezi Documentul Nr. pres. 338 ex., din 6 decembrie 1871, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 668–669 și Documentul Nr. pres. 419, din 1 decembrie 1872, vol. IV, p. 741.

¹⁹¹ Să se vadă Documentele Nr. Consist. 316, din 30 martie 1867 și Nr. 118, din 8 aprilie 1867, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 430–431 și 432.

¹⁹² Cf. Documentul Nr. 76, din 10 februarie 1847, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 124–125.

¹⁹³ Vezi Documentul Nr. 396, din 18 mai 1847, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 134–135.

¹⁹⁴ Să se vadă Documentul Nr. 583, din 15 iulie 1847, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 139–140.

¹⁹⁵ A se vedea Documentul Nr. 926, din 16 decembrie 1847, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 158–160.

¹⁹⁶ Cf. Documentul Nr. Consist. 170, din 22 februarie 1862, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 220–221.

¹⁹⁷ Să se vadă Documentul Nr. Consist. 1040, din 26 noiembrie 1861 și Documentul Nr. Consist. 3 din 11 ianuarie 1862, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 193–194 și 200.

¹⁹⁸ A se vedea Documentul Nr. Consist. 686, din 31 august 1862, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 258–259.

¹⁹⁹ Cf. Documentul Nr. Consist. 26, din 2 ianuarie 1858, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. III, p. 109–110.

²⁰⁰ Să se vadă Documentul Nr. Consist. 327, din 27 aprilie 1864, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 311–312.

²⁰¹ Cf. Documentul din 5 octombrie 1858, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. III, p. 78–79; Documentul Nr. pres. 336 ex. din 23 noiembrie 1867, vol. IV, p. 663–667.

²⁰² Vezi Documentul Nr. Consist. 254, din 5 aprilie 1864, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 308–309.

O grijă aparte a lui Andrei Șaguna a fost și aceea a sănătății populației ortodoxe, a copiilor²⁰³, dând dispoziții clerului „de a facilita vaccinarea copiilor de către autorități”²⁰⁴, dar și a celorlalți cetățeni români²⁰⁵; măsuri pentru preîntâmpinarea de epidemii²⁰⁶; dispoziții privitoare la „obligația de a se solicita atestate de sănătate pentru nou-născuți”, dar și pentru cei ce frecventează școala²⁰⁷; avertismentul lui Șaguna referitor la „pericolul îmbolnăvirii animalelor”²⁰⁸.

Prin intermediul lui Andrei Șaguna, autoritățile de stat din Viena au dat și alte dispoziții clerului ortodox transilvănean: a. să se facă cel puțin de două ori pe săptămână slujbe, pentru cei din închisori²⁰⁹ și b. „arestaților din închisoarea Brașovului să li se dea mănecare de post”²¹⁰ în perioada Postului Mare.

Un mare flagel social, semnalat de Șaguna a fost și „pericolul înmulțirii cârciumelor în satele românești”²¹¹ și a patimei beției²¹², în general, în care căzuseră și unii clerici; sunt amintite și slujbe ale

²⁰³ A se vedea Documentul din 27 aprilie 1857, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 339 și Documentele din vol. IV, p. 223–224; 314–315; 430–431; 518; 587–588.

²⁰⁴ A se vedea Documentul Nr. Consist. 294, din 8–10 martie 1852, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 499–500.

²⁰⁵ Cf. Documentul Nr. Consist. 222, din 27 februarie 1858 și Documentul Nr. Consist. 244, din 10 martie 1860, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. III, p. 154–155 și 420–421.

²⁰⁶ Vezi Documentul Nr. Consist. 235, din 18 februarie 1852, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 489–490.

²⁰⁷ Să se vadă Documentul Nr. 86, din 18 aprilie 1858, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. III, p. 196–199.

²⁰⁸ A se vedea Documentul Nr. Consist. 716, din 9 noiembrie 1863, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 296–297.

²⁰⁹ Cf. Documentul Nr. 551, din 11–15 iulie 1847, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 137.

²¹⁰ Să se vadă Documentul Nr. 352, din 8 aprilie 1853, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. II, p. 99.

²¹¹ A se vedea Documentul Nr. Consist. 326, din 8 aprilie 1864, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 309–311.

²¹² Vezi Documentul Nr. Consist. 581, din 13 iunie 1857, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. III, p. 50–51.

diferiților preoți împotriva hoților²¹³ sau dispoziții ale lui Șaguna cu privire la unii călugări care făceau tulburare în diferite parohii²¹⁴; în același timp, Șaguna avertiza pe „preoții care transmit[eau] cuminecătura bolnavilor prin eclesieri”, deoarece săvârșeau „o mare greșeală dogmatică”²¹⁵.

De asemenea, este interesantă propunerea lui Șaguna ca preoții și dascălii să cultive viermi de mătase, „pentru binele obștesc”²¹⁶.

O reclamație întemeiată a venit din partea preotului Ioan Tătulea din Predeal, care arăta că „autoritatea civilă din parohia sa nu respectă legile creștine, obligând pe concetățeni să iasă la lucru în zi de sărbătoare”²¹⁷.

În același timp, este pomenit și un conflict iscat între românii și ȧiganii din Cislădie, pe care Șaguna îl dorea cât mai curând aplanat²¹⁸.

VI. Aspecte interconfesionale

Întrucât în Transilvania trăiau diferite culte și etnii, era și firesc să fie și contacte între acestea; cele mai multe au avut loc între ortodocși și uniți (greco-catolici) și, aproape de fiecare dată, nu în termeni amicali.

Ruperea unei părți a romănilor transilvăneni, din „Trupul” Bisericii Ortodoxe, între 1698 – 1701, a dus la zdruncinarea și a ființei noastre naționale; desigur că aceste evenimente n-au putut fi uitate de către majoritatea fiilor neamului nostru; chiar dacă uniții aveau, în

²¹³ Cf. Documentul Nr. 1084, din 7 decembrie 1861, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 194.

²¹⁴ Să se vadă Documentul Nr. 16, din 15 ianuarie 1862, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 203.

²¹⁵ A se vedea Documentul Nr. Consist. 350, din 2 aprilie 1859, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. III, p. 315–316.

²¹⁶ Vezi Documentul Nr. Consist. 74, din 24 ianuarie 1857, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. III, p. 18–20.

²¹⁷ Cf. Documentul din 16 septembrie 1859, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. III, p. 368–370.

²¹⁸ Să se vadă Documentul Nr. Consist. 756, din 23 septembrie 1865, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 376.

general, mai multe drepturi decât ortodocșii din Transilvania, uneori cei dintâi, chiar pentru motive minore se reîntorceau în sânul Bisericii străbune; pentru a se clarifica această stare de fapt, au trebuit să intervină și autoritățile de stat, prin dispoziții și legi, tocmai pentru a preîntâmpina tulburarea religioasă, care afecta și unitatea Imperiului.

Astfel că trecerea de la o religie la alta, respectiv de la ortodocși la uniți și invers, se realiza numai după ce omul a ajuns la vârsta de 18 ani, iar copiii urmau credința părinților; aceasta se făcea în urma prezentării a cel puțin de două ori înaintea preotului de la care voia să plece, iar acesta să-i elibereze două adeverințe de ieșire din Biserica sa (în conformitate cu cele două înfățișări și apoi să le prezinte preotului din biserica în care era primit); dacă preotul de la care voia să plece nu-i dădea adeverința/adeverințe de ieșire din cadrul Bisericii respective, atunci numai simpla sa opțiune îi era suficientă pentru a fi primit în altă biserică; când se punea problema trecerii întregii comunități de la o religie la alta, fiecare credincios în parte trebuia să urmeze cursul trecerii sale, ca și în cazul arătat mai sus²¹⁹; fiindcă numai așa se putea evita orice conflict pe această temă și se înlătura orice suspiciune cu privire la modul în care s-au făcut trecerile de la o Biserică la alta; în acest context se cunosc diferite treceri ale unor credincioși uniți, la Ortodoxie²²⁰.

Deoarece s-a întâmplat în multe situații, ca preoții uniți să facă slujbe pentru credincioșii ortodocși și invers, fapte ce au dus la mari conflicte între reprezentanții celor două Biserici românești, care, așa cum s-a amintit mai sus, au tulburat însăși viața socială, Guvernul de la Viena a dat aspre dispoziții pentru a se evita asemenea situații conflictuale; în acest sens, Andrei Șaguna s-a văzut nevoit să-i anunțe pe clericii de sub jurisdicția sa, următoarele: „Preoțimea noastră și cea

²¹⁹ Cf. Documentul Nr. 141, din 23 februarie/7 martie 1850, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 314–315 și vol. III (Nr. Consist. 266, din 18 aprilie 1857), p. 2–729 și 45–47; 48.

²²⁰ Vezi Documentele publicate de: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. III, p. 53–54; 123; 145–146; 156–157; 210–213; 245–247; 249; 337–338; 367; vol. IV, p. 158; 184; 191; 201; 210; 224; 307; 341; 462; 527–528.

greco-catolică se amestecă cu slujbele preoțești unul în poporul altuia. Deci, din pricina aceasta s-a îndurat înaltul Guvern prin ordinațiunea din 8 septembrie a.c. [1852] Nr. 18.196/1681 și din 24 noember a.c., Nr. 24.235/2346 a hotărî: ca în viitoriu nici Preoțimea noastră, nici cea greco-catolică sub nici un cuvânt și la nici o întâmplare, să nu mai cuteze a se amesteca cu slujbele unul în poporul altuia... căci amestecările acestea nu duc la nici un bine, ba, dimpotrivă, se nasc dintr-însele cele mai multe neplăceri și câte pări urâcioase, și aceasta atît pentru că o asemenea amestecare se împotrivesțe cu așezămînturile sfintei noastre Biserici; cît și pentru bunul păcii și al viețuirii armonice, care din inimă poftesc și doresc să domnească în Preoțimea noastră cu cea de alte confesiuni”²²¹; cu toate aceste aspre dispoziții guvernamentale au fost și cazuri în care preoții greco-catolici au continuat, pe mai departe, amestecul în viața bisericească a creștinilor ortodocși²²².

În același timp, Șaguna a luat atitudine față de canonicul de la Blaj, Ioan Fechete, care, în nume propriu, a inițiat ilegal o colectă pe tot cuprinsul Transilvaniei, „pe seama națiunii române”, adică și în numele ortodocșilor, fapt ce a dus la reacție dură din partea Guvernului de la Viena²²³; totodată, ierarhul ortodox a condamnat în termeni aspri „apariția unui catehism greco-catolic”, alcătuit de către Iosif Papp Szilagy, episcopul greco-catolic din Oradea și răspândit în multe localități transilvănene; Andrei Șaguna l-a considerat ca o acțiune prozelitistă catolică, ca un act „de vătămare a Bisericii noastre”²²⁴; pe de altă parte, Șaguna mulțumea protopopului Ioan Popasu „pentru

²²¹ Să se vadă Documentul Nr. 1171, din 4 decembrie 1852, Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 669–670 și Document Nr. Consist. 892, din 16 octombrie 1858, în *Ibidem*, vol. III, p. 241–242.

²²² A se vedea Documentul Nr. Consist. 293, din 16 martie 1867 și Documentul din 29 iunie 1867, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 429; 445–446.

²²³ Vezi Documentul Nr. Pres. 190, din 24 octombrie 1866, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 415–417.

²²⁴ Cf. Documentul Nr. 329, din 28 aprilie 1864, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. IV, p. 312–313.

efortul de a proteja pe preoții din protopopiatul său, de propaganda greco-catolică”²²⁵; propagandă susținută mult și prin intermediul renumitului ziar *Gazeta Transilvaniei*²²⁶.

*

Documentele ce se află în Arhiva bisericii „Sfântul Nicolae” din Șcheii Brașovului (aprox. 3000) sunt izvoare însemnate ale istoriografiei românești, ce reprezintă o bună parte a vieții bisericești ortodoxe din Transilvania, îndeosebi din perioada arhiepiscopului și mitropolitului Andrei Șaguna (1848–1873); majoritatea documentelor au fost publicate în patru volume consistente, în perioada 2008–2010, în Editura Andreiana din Sibiu, de către arhiepiscopul și mitropolitul Dr. Laurențiu Streza și Pr. Prof. Dr. Vasile Oltean; în acest studiu, ele au fost organizate tematic în șase subcapitole: I. aspecte administrativ – bisericești; II. aspecte misionar – pastorale; III. aspecte naționale; IV. aspecte culturale; V. aspecte sociale și VI. aspecte interconfesionale; din acest conținut reiese că Andrei Șaguna a fost unul dintre cei mai reprezentativi ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania.

²²⁵ A se vedea Documentul din 8 aprilie 1852, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. I, p. 519–520.

²²⁶ Să se vadă Documentul Nr. Consist. 1090, din 5 decembrie 1855, la: Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *op. cit.*, vol. II, p. 269–275.

Cardinalul Ratzinger și Teologia Sfinților Părinți

*Ioan-Vasile Leb**

Tema propusă nouă este, fără îndoială, una incitantă și foarte importantă, însă mult prea cuprinzătoare pentru a putea trata întreg materialul în câteva pagini. Aceasta deoarece chiar și teza sa de doctorat și-a scris-o Ratzinger despre cel mai mare părinte apusean al Bisericii, Augustin. Intitulată „*Volk und Haus Gottes in Augustins Lehre von der Kirche*”¹ (*Poporul și Casa lui Dumnezeu în învățătura lui Augustin despre Biserică*), lucrarea nu cuprinde însă numai viziunea învățaturii augustiniene, ci și o raportare la părinții bisericești apuseni dar și la cei răsăriteni, așa încât se pot găsi în ea o multitudine de idei și informații. Același lucru se poate spune și despre cartea „*Das neue Volk Gottes*”, Düsseldorf 1969² (*Noul popor al lui Dumnezeu*), cât și despre alte cărți ale sale pentru că părinții Bisericii sunt de fiecare dată un izvor important în cercetarea lui Ratzinger.

Un studiu mai profilat este cel intitulat „*Die Einheit der Nationen. Eine Vision der Kirchenväter*”³ (*Unitatea națiunilor. O viziune a părinților Bisericii*), care a apărut în anul 1971. Capitolele cuprinse aici sunt, de fapt, editarea unui curs, pe care autorul l-a ținut, în toamna anului 1962, în cadrul „Zilelor Universității din Salzburg”. Un scurt fragment

* Ioan-Vasile Leb, Pr. Prof. Univ. Dr., fost Decan la Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca.

¹ Joseph Kardinal Ratzinger, *Theologische Prinzipienlehre. Bausteine zur Fundamentaltheologie*, Erich Wewel Verlag München, 1982.

² Idem, *Das neue Volk Gottes. Entwürfe zur Ekklesiologie*, Patmos-Verlag, Düsseldorf, 1969.

³ Idem, *Die Einheit der Nationen. Eine Vision der Kirchenväter*, Universitätsverlag Anton Pustet, Salzburg und München, 1971.

a fost publicat atunci în revista Academiei Catolice „*Der katholische Gedanke*”⁴, după ce în prealabil, o parte mai consistentă fusese publicată în revista „*Studium Generale*”⁵. Titlul cărții apărute în 1971 este însă foarte cuprinzător și, de aceea, autorul însuși a trebuit să precizeze următoarele: „*Nu a fost intenția mea de a cerceta raportul dintre național și uman din punctul de vedere al părinților Bisericii. Intenția mea a fost să accentuez, prin exemple, anumite trăsături de bază la două mari personaje, Origen și Augustin.*”⁶ De aceea, cartea are numai 3 capitole importante. În primul capitol, Ratzinger vorbește despre fondul spiritual al problemei, unde el expune moștenirea antichității, fondul biblic, care stă se opune gnosticismului, și despre concepția părinților vizavi de unitatea popoarelor. În cel de-al doilea capitol el prezintă gnoza creștină a lui Origen, vorbind de asemenea, despre importanța naționalului la Origen și despre poziția Bisericii cu privire la această problemă. În capitolul al 3-lea este prezentată controversa lui Augustin cu teologia politica a Romei.

Din motive de spațiu, nu vom aprofunda studiul acestei lucrări a lui Ratzinger. Totuși, vom cita doar câteva din concluziile interesante ale cercetării sale. Astfel, Ratzinger precizează că: „*Taina lui Hristos este pentru părinți, ca parte și ca întreg, o taină a unității. Orice privire asupra Epistolei către Efeseni, după care Hristos este „pacea noastră” (2,14), care a rupt peretele despărțitor și dușmănia ce desparte două părți ale omenirii și, reunindu-le, a creat un singur om nou; acest spectacol a fost firul călăuzitor care le-a indus Sfinților Părinți așa numita concepție a Taiinei lui Hristos. Unitatea nu este o temă oarecare ci laitmotivul întregului. Aceasta rezultă din faptul că păcatul este reprezentat ca mister al despărțirii. Opera lor este cea care a împărțit întregul omenesc, de la început, în atâtea cioburi al atâtor indivizi întorși unul împotriva celuilalt.*”⁷ Deoarece misterul, Hristos, este cel care ridică păcatele, poate fi înțeles și ca o

⁴ Nr. 19, 1963, p.1-9.

⁵ Nr. 14, 1961, p. 664-682.

⁶ Idem, *Die Einheit der Nationen...*, p. 8.

⁷ *Ibidem*, p. 31.

taină a refacerii comuniunii. Această concepție a părinților bisericești va fi rezumată de către Ratzinger în felul următor: „În timp ce Hristos a devenit om, s-a întâmplat ceva cu însăși ființa umană, cu natura omului. Ființa umană este, conform părinților, în toți oamenii aceeași. Dacă numim *Om* toate ființele care au o astfel de înfățișare, atunci aceasta este mult mai mult decât un simplu cuvânt, ea este realitate, în așa măsură încât Grigorie de Nyssa s-a crezut îndreptățit să spună că, de fapt, după cum nu poți vorbi de trei Dumnezeu, nici despre om nu poți vorbi la plural.” Și, mai departe, zice: „Dacă Dumnezeu a devenit om și a atras un om spre El, în unirea cu El a atins astfel întreaga ființă umană, tot acest întreg organism fiind angajat într-o mișcare spre Dumnezeu.” Ființa și mesajul lui Iisus Hristos au indus omului o nouă dinamică, dinamica trecerii din existența separată în multe fragmente, în ființa lui Iisus Hristos și astfel în unitatea lui Dumnezeu. Astfel, Biserica nu e nimic altceva decât această dinamică, această mișcare-devenire a umanității spre unitatea lui Dumnezeu. Conform firii ei, ea este Trecere. Trecerea de la o existență umană din formă de cioburi, întoarse unele împotriva altora, la o existență umană nouă și reunirea acestor cioburi. Acest lucru vor să-l exprime Sfinții Părinți când numesc Biserica *Trupul lui Hristos*.”⁸ Unde este exprimat acest aspect? În *Comuniune*, spune Ratzinger. Iată cuvintele sale: „Aici începe viziunea părinților despre reunirea omenirii, să prindă foarte clar contur. Aici, în țesătura comuniunii comunităților, realizată de misiunea creștină prin întreaga activitate din Oikumene, începe fiecă comunicare între omenire și Dumnezeu, care sunt ultimul țel al realizării lui Hristos... Rețeaua de comuniune a Bisericii este tocmai personajul concret al năvodului, pe care Dumnezeu l-a aruncat în marea zbuciumată a lumii, pentru a-i câștiga pe oameni pentru El și pentru a-i conduce spre tărâmul veșniciei.”⁹

⁸ *Ibidem*, p. 32-34.

⁹ *Ibidem*, p. 36-37.

Unde se află Origen în această stare de fapt? Acesta își duce propria dispută vizavi de această problemă cu Celsus, filosoful păgân care le reproșa creștinilor că sunt ființe fără patrie și că nu aparțin niciunde, că își încalcă legea propriului popor situându-se astfel în afara legilor oricărei țări. Religia ar fi o parte a naționalului, iar introducerea umanului în națiune un ordin al conducerii dumnezeiești.¹⁰ Pentru a răspunde, Origen se bazează pe textul din Deuteronom 32, 8 unde se spune: „Atunci când Cel-Preaînalt a împărțit neamurile, când i-a semănat pe fiii lui Adam, a pus hotarele neamurilor după numărul îngerilor lui Dumnezeu.” Cine sunt acești îngeri de fapt? E clar că Ratzinger vede în aceștia, conform lui Origen „o ordine creată pe baza unei pedepse, care a urmat decăderii popoarelor din unitatea spirituală a omenirii. El merge mai departe spunând că acești îngeri ar fi uzurpatori care și-au însușit ilegal puterea și și-au căutat zone unde să domine conform lipsei oricărui lucru sfânt al oamenilor, ceea ce le-a deschis ușa spre putere. Unicul și singurul îndreptățit să stăpânească omenirea este Iisus Hristos. Arhonții, cum îi numește Origen pe îngerii popoarelor, sunt puteri ale dezordinii, nu ale ordinii, dreptatea lor este nedreptate și legile lor sunt ilegale. De aceea a putut Satana, la ispitirea lui Iisus, să-i prezinte toate bogățiile și împărățiile lumii acesteia ca pe o zestre a sa, deoarece arhonții sunt slugile Satanei.”¹¹ Însă Acela care i-a învins pe arhonți este Iisus Hristos, cel care a călăuzit omenirea din închisoarea naționalului înspre unirea cu Dumnezeu, în unitatea unei singure omeniri.¹² În locul patriei se găsește, după Origen, Biserica, în care el vede „patria pe măsura lui Dumnezeu,” care „este o nouă formă de patrie fondată prin Cuvântul lui Dumnezeu”. În locul ordinii naționale îngrădite a pășit, după același Origen, singura lege a lui Dumnezeu, care este prin Iisus Hristos valabilă pentru întreaga Ökumene. Expresia acestei noi

¹⁰ *Ibidem*, p. 41

¹¹ *Ibidem*, p. 46-47.

¹² *Ibidem*, p. 49.

ordini mondiale este acea Biserică unică ce trece cruciș prin toate popoarele.¹³ Sintetizând, Ratzinger stabilește în felul următor concepția lui Origen: „Dacă privim totul în ansamblu observăm că la Origen creștinismul, aflat încă într-o fază primară revoluționară, urma să evadeze din închisoarea unei lumi care se îndrepta spre sfârșitul ei. Contururile noii ordini rămân în schimb neclare, vagi. Noul, spre care privește Origen, nu este în mare o nouă ordine intra-mondială, ci o lume a păcii eshatologice, în care împărțirea babilonică a lumii este depășită, dominația îngerilor popoarelor este îndepărtată și întreaga Ökumene este unificată în singurul Polis Iisus Hristos. Principala afirmație a naturii și a cosmosului ușurează într-atâta radicalitatea eshatologică încât apar unele puncte clare pentru o ordine a păcii între Biserică și Lume înaintea eshatonului, deși Origen însuși nu a lăsat să se înțeleagă o astfel de ordine. Și, în sfârșit, nu se va putea tăgădui că un creștinism astfel înțeles se poate gândi greu cu conservatorism și niciodată cu legalism, ci ca un creștinism care poartă în sine o putere revoluționară, care este pregătită să lupte împotriva a tot ceea ce înseamnă scitic, oricând și oriunde ar fi nevoie.”¹⁴

În continuare, Ratzinger cercetează concepția lui Augustin în privința raportului dintre religie și politică, demers pentru care căderea Romei în anul 410, a fost un motiv foarte întemeiat. Noi vom reda aici doar concluziile lui Ratzinger, care a stabilit următoarele: „Dacă privim și aici dintr-o perspectivă de ansamblu, atunci trebuie să stabilim că nici măcar Augustin nu a încercat să prelucreze o constituție a unei lumi care a devenit creștină. Opera sa *Civitas Dei* nu este de fapt o comunitate ideală pură a tuturor creștinilor. Ea nu are de a face nici măcar cu o lume teocratică pământească, nici cu o lume întocmită creștinește, ci ea este o construcție sacramental-teologică, ce trăiește în lumea aceasta ca semn al celei viitoare. Cât de fracționar stă lucrul în privința unei lumi creștine, i-a arătat-o anul 410, în

¹³ *Ibidem*, p. 58-59.

¹⁴ *Ibidem*, p. 65-66.

care cu adevărat nu doar păgânii au strigat după vechile zeități ale Romei. Astfel, cu toată încreștinarea sa reală sau aparentă, statul rămâne pentru el, „un stat pământean”, iar Biserica o comunitate de străini care acceptă și se folosește de ceea ce este pământesc, dar nesimțindu-se aici acasă. În sfârșit, viețuirea împreună a celor două comunități a devenit mai pașnică decât în timpul lui Origen. Augustin nu a mai vorbit despre complotul împotriva statului scitic, ci socotește că creștinii, membrii ai patriei veșnice, fac un lucru drept lucrând în Babilon fie ca funcționari, fie ca împărați. În timp ce Origen nu știe cum va continua această lume, ci conștientizează doar o răzbatere eshatologică, Augustin calculează bazându-se pe perpetuarea situației actuale, pe care o consideră bună pentru acea perioadă, încât își dorește o reînnoire a Imperiului roman. El rămâne totuși fidel gândirii eshatologice, deoarece el privește această întreagă lume ca pe o lume provizorie, nemaîncercând astfel să-i dea o constituție creștină, ci o lasă așa cum e ea, o lume care trebuie să se lupte pentru relativa ei ordine. Astfel, creștinismul, devenit legal de curând, rămâne într-un ultim sens „revoluționar”, fiindcă nu se poate identifica cu nici un stat din lume, ci este o putere care relativizează tot intra-lumescul, prin faptul că indică spre Cel absolut – singur Dumnezeu și singurul mijlocitor între Dumnezeu și oameni: Iisus Hristos”.¹⁵

O lucrare programatică a fost publicată de Ratzinger în anul 1968, având titlul: *Die Bedeutung der Väter für die gegenwärtige Theologie* (Importanța Părinților pentru teologia contemporană) și care este pentru noi de o mare importanță. Acest studiu a fost prezentat în cadrul cursurilor ținute sub genericul: *Theologie und Theologien* (Teologie și teologii), la Facultatea de Teologie Catolică din Tübingen, în ziua de 9 noiembrie 1967. Deoarece a fost concepută inițial pentru întrunirea: *Internationale Forschungsgespräch* din Salzburg, dintre 25 și 29 septembrie 1967, fiind pentru prima oară adusă în discuție acolo, lucrarea a apărut mai întâi, cu toate discuțiile purtate, în: Th. Michels,

¹⁵ *Ibidem*, p. 104-106.

Geschichtlichkeit der Theologie, Salzburg-München 1970, p. 63-81. Diskussion 81-95. A fost tipărită și în revista grecească „*Kleronomia*” (1969), p. 15-38 și un fragment în spaniolă, în „*Selecciones di teologia*” 31 (1969), p. 265-272. A fost tipărită, în sfârșit, cu titlul: „*Die Bedeutung der Kirchenväter im Aufbau des Glaubens*” (Importanța Părinților Bisericii în fundamentarea credinței) în cartea lui Ratzinger: „*Theologische Prinzipienlehre. Bausteine zur Fundamentaltheologie*” (Învățătura despre principiile teologice. Temeiuri pentru Teologia fundamentală), Erich Wend Verlag, München 1982, p. 139-159, și reeditată într-o formă neschimbată în anul 2005.¹⁶ Deși a fost publicat de ceva timp, acest studiu își menține prospețimea și, de aceea, îl vom prezenta în cele ce urmează aici.

Încă de la început, Ratzinger precizează că oricine va încerca să arate importanța Părinților Bisericii pentru Teologia modernă „se va lovi de o contradicție stranie: Mișcarea de înnoire, care s-a instalat în sfera teologiei catolice după sfârșitul primului război mondial, a fost înțeleasă ca un „*Ressourcement*”, ca o reîntoarcere la izvoare, și aceasta nu mai trebuia înțeleasă prin prisma gândirii scolastice, ci prin ea însăși, în propria sa primordialitate și amploare originară.”¹⁷ Primul dintre aceste izvoare este, desigur, „*Sfânta Scriptură*”, dar „în căutarea unei noi forme de interpretare teologică și împlinire creștină a celor spuse în Scriptură, dăm prin aceasta peste Sfinții Părinți, peste epoca Bisericii primare, în care apele credinței au curs încă nefalsificate, în prospețimea lor primară”.¹⁸ Și, pentru a susține cele spuse, Ratzinger menționează vestitele nume ale lui Udo Casel, Hugo Rahner, Henri de Lubac și Jean Daniélou, care au dezvoltat o Teologie care, „se considera și se consideră apropiată de Scriptură întrucât este apropiată de Sfinții Părinți”.¹⁹ Însă această situație părea

¹⁶ Benedikt XVI. Joseph Ratzinger, „*Theologische Prinzipienlehre. Bausteine zur Fundamentaltheologie*”, 2-te unveränderte Auflage, Verlag Erich Wewel, Donauwörth, 2005, p. 139-159.

¹⁷ *Ibidem*, p. 139.

¹⁸ *Ibidem*, p. 139-140.

¹⁹ *Ibidem*, p. 140.

că se sfârșește în timpul în care scria Ratzinger, deoarece – spune el – „în doar câțiva ani s-a creat o nouă conștiință, care este marcată în așa măsură de importanța obstrucționistă a clipei actuale încât apelarea la trecut pare un fel de romantism, căruia i se potrivesc unor vremuri ceva mai puțin agitate, dar care nouă cu siguranță nu ni se potrivesc. În locul [vechiului] „Ressourcement” pășește acum [noul] „Aggiornamento”, disputa cu ziua de azi și cu cea de mâine, în care obiectul teologiei trebuie să fie făcut prezent și lucrător. Părinții – spune Ratzinger mai departe – s-au întors mult în trecut, lăsând în urmă o impresia nelămurită a unei exegeze alegorice, precum și un gust amar dar, în același timp, și un sentiment de superioritate, care indică drept progres distanța dintre un „cândva” și un „astăzi”, părănd astfel să promită un „mâine” mai bun.”²⁰

Pentru a expune aporia temei abordate, Ratzinger are nevoie de trei subcapitole, în care vorbește despre:

1. *Die Schriftauslegung und Vätertheologie* (Exegeza scripturistică și Teologia Părinților);

2. *Der Traditionsbegriff und die Frage nach der Aktualität der Väter* (Noțiunea de Tradiție și problema actualității Părinților);

3. *Die getrennten Kirchen und die Kirchenväter* (Bisericile despărțite și Părinții Bisericii).

La punctul întâi, despre *Exegeza scripturistică și Teologia Părinților*, Ratzinger pune cea mai importantă întrebare: „Există oare o importanță a Părinților pentru Teologia de astăzi sau nu există? Trebuie să existe o astfel de importanță sau trebuie să-i trecem pe Părinți în sfera istoricului, într-o simplă cercetare a celor ce au fost, care interesează prezentul, dacă nu de loc, într-o măsură extrem de redusă?”²¹ Aceasta nu este doar o întrebare retorică „ci, mai mult decât atât, o problemă extrem de complexă, în care se regăsește întreaga dilemă a teologiei, ruptura ei dintre Ressourcement și Aggiornamento,

²⁰ *Ibidem.*

²¹ *Ibidem.*

între reîntoarcere la izvoare și responsabilitatea față de ziua de azi, având în perspectivă ziua de mâine". La chestiunea: „înapoi la izvoare", Ratzinger răspunde foarte simplu: Da! Însă tot el întreabă mai departe: „De ce Părinți? Nu ajunge Sfânta Scriptură?" Am putea considera rezolvată această problemă, dacă ne amintim că primul Conciliu de la Vatican (1870) a stabilit, în concordanță cu Conciliul de la Trident (1563), că în chestiunile de credință și de organizare bisericească, trebuie să fie acceptat ca sens al Scripturii celei adevărate numai acela „pe care l-a stabilit și îl stabilește sfânta maică Biserica, cea căreia îi revine [dreptul] de a hotărî care este adevărata interpretare și adevărata explicare a Sfințelor Scripturi. De aceea, nimănui nu-i este permis să interpreteze Sfânta Scriptură în contradicție cu acest înțeles și nici împotriva învățăturii unanime a Părinților". Al doilea conciliu de la Vatican (1965) nu a mai repetat aceste declarații, dar nici nu le-a infirmat. În cel de-al șaselea capitol al Constituției *Despre Revelație* se spune: „Mireasa Cuvântului întrupat, Biserica, se străduiește, fiind învățată de către Sfântul Duh, să pătrundă într-o cât mai adâncă înțelegere a Sfintei Scripturi, pentru ca pe fiii ei să-i hrănească neconținut cu cuvântul lui Dumnezeu; de aceea promovează în mod corespunzător studierea Părinților răsăriteni, precum și a celor apuseni și a Sfințelor Liturghii.”²² În privința acestor texte – spune Ratzinger, – „se pare că este întemeiată ideea, că există un fel de dogmatizare a actualității Părinților pentru Teologia Catolică. În Constituția *Despre revelație* a conciliului Vatican II se spune un da ferm atât metodei istorico-critice, precum și exegezei bazate pe Tradiție; din perspectiva credinței bisericii, pașnic împreună, însă în acest dublu da se ascunde antagonismul a două puncte de vedere fundamentale care atât în originea cât și în țelul lor se opun reciproc.”²³ Textul conciliului consideră „ca esență a celei de-a doua căi, înțelesul Scripturii, ca pe o unitate interioară, în care unul îl conține

²² *De revelatione* VI 23.

²³ Benedikt XVI. Joseph Ratzinger, *Theologische Prinzipienlehre.*, p. 141.

pe celălalt, se situează în el și astfel particularul nu poate fi înțeles decât din întreg.”²⁴ „Prin aceasta este atinsă ideea centrală a exegezei patristice, al cărei gând central a fost ideea de unitate – a unității care este Însuși Hristos, care pătrunde și susține toată Scriptura.”²⁵ Unde este însă rolul istoricului în acest context? „Lucrarea istoricului, – spune Ratzinger – este înainte de toate nu unificarea, ci diferențierea, nu căutarea după acel duh (pneuma) unic, pe care credința îl arată lucrător în întreaga Biblie, ci întrebarea după mulțimea de oameni care, fiecare în felul său, au contribuit la această țesătură colorată. Sarcina lui este așadar, tocmai aceea, pe care părinții au numit-o «lectură trupească după modelul evreilor», despre care Ieronim, avertizând, zicea cândva: «Si litteram sequimur, possumus et nos quoque nobis novum dogma componere»”²⁶. Într-o primă sinteză, Ratzinger spune că formula tridentină privind interpretarea Scripturii în conformitate cu Părinții „reprezintă o problemă de teologie sistematică și doar indirect o problemă de teologie exegetică.” „În discrepanța inevitabilă dintre acea formulă și adevăratul drum al exegezei – spune Ratzinger mai departe, – se evidențiază uimitor atât problema teologică a exegezei istorico-critice, cât și problematicul noțiunii de tradiție și al gândirii dogmatice în special, în situația spirituală actuală. Întrebarea privind actualitatea Părinților ne-a pus, de fapt, în fața probei de foc a teologiei actuale și care i se pune acesteia datorită situației sale tensionate, fiind pusă în fața presiunii dintre două lumi – credință și știință. Și, desigur, ceea ce se întâmplă astăzi cu teologia nu este ceva cu totul, ci doar o întoarcere mai acută a vechii dileme privitoare la auctoritas și ratio, care întotdeauna și-a croit drumul ei specific și propria ei însemnătate.”²⁷

În continuare, Ratzinger se ocupă cu noțiunea de tradiție și cu problema actualității Părinților. El este de părere, că „știința modernă,

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*, p.142.

²⁶ *Dialogus adv. Luc.* PL 23, 182 la: *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*, p. 143.

în mod paradoxal, este părtașă la orientarea anistorică a gândirii tehnice. Pentru științele naturii și pentru tehnică istoria descoperirii lor nu este o parte esențială a acestora, ci este doar o preistorie; ho-tărâtor este doar rezultatul, nu și modul în care s-a ajuns la el.”²⁸ Mutatis mutandis, s-ar putea spune același lucru despre exegeză căci, după cum crede Ratzinger, „acum s-ar putea spune: Bine, deci, pen-tru interpretarea Scripturii Părinții nu mai sunt la fel de importanți ca odinioară.” Textele de la Trident și Roma arată însă „că pentru Scriptura și exegeza catolică ei [Părinții] sunt normă a doctrinei sale – și am mai putea spune și așa – ca exegeți ai Scripturii, ei sunt, poate, pe plan secundar, în schimb ei sunt în primul rând martori ai Tradiției.”²⁹ Mai departe, Ratzinger precizează că teologia catolică modernă a noțiunii de tradiție „ar fi ajuns la o prea mare dizolvare a legăturii dintre noțiunea de tradiție și teologia părinților.”³⁰ Și aici el indică două direcții.

Cea dintâi este reprezentată de către J. R. Geiselmann, pentru care „tradiția nu este nimic altceva decât prezența vie a Scripturii; ea nu reprezintă nici un atu material față de Scriptură, ci este doar traducerea Scripturii în prezentul viu al Bisericii. Astfel, ea este, la fel ca și Scriptura, una în toate timpurile și fiindcă fiecare timp este în felul său, în mod nemijlocit în relație cu Scriptura, apelul la trecut își pierde în definitiv sensul.” Și tot Ratzinger spune în continuare: „Desigur bogăția interpretării Scripturii poate servi oricând acelei perioade, pentru a înțelege mai profund amploarea mărturiei biblice, dar cu atât mai puțin este acesta un motiv evident, pentru a limita tradiția la o anumită perioadă timpurie; o astfel de limitare – de pildă la primele cinci secole – ar apărea mai degrabă ceva „romantic” sau „clasicist”, față de care s-ar putea spune, desigur, că argumentul Părin-ților nu există doar de la romantism și clasicism. Acesta merge înapoi

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ *Ibidem*, p. 144.

³⁰ *Ibidem*.

până în secolul al IV-lea și și-a atins punctul culminant cam în același timp, la începutul secolului al V-lea, în Răsărit, în timpul disputei dintre Chiril al Alexandriei cu Nestorie, și în Apus, în timpul disputei dintre Augustin și Julian din Eclanum cu privire la învățătura despre păcatul strămoșesc, pentru ca mai apoi să marcheze întregul drum al gândirii scolastice, iar după îngroparea acestuia de către raționalismul iluminismului să iasă din nou la lumină și să însemne un nou început al teologiei prin oameni ca Möhler și Drey.”³¹

A doua direcție, care a fost examinată de către Ratzinger, „a încercat – în privința dogmelor de la 1854 și 1950 – să umple lacuna fundamentului lor istoric prin reflecții sistematice.” Prin aceasta s-ar putea crea o formulă [prin care], „pentru dovedirea apartenenței unei afirmații la tradiție nu ar fi neapărat nevoie de întoarcerea la începuturi, ci ar ajunge și doar o sondare parțială a conștiinței de credință a Bisericii în vreun moment din istoria ei, fiindcă ceea ce întreaga biserică a crezut întotdeauna ca fiind revelat, ar fi cu adevărat revelat și ar aparține Tradiției autentice.”³² Prin aceasta s-a produs atât o scoatere în afara istoriei a noțiunii de Tradiție, cât și o minimalizare a importanței Părinților, fapt pe care Ratzinger îl surprinde cu multă precizie. Față de cele de mai sus, el se exprimă astfel: „Cu această scoatere în afara istoriei a noțiunii de Tradiție s-a petrecut o minimalizare a Părinților, și chiar dacă aceasta nu a fost clar exprimată, ea a fost prezentă; o poziție specială pentru ea este, din perspectiva acestei inserții, mai greu de demonstrat sau de înțeles decât în cazul lui Geiselman. Faptul acesta este hotărâtor, deoarece legătura dintre noțiunea de Tradiție și teologia Părinților, care până acum părea indisolubilă, este astfel sfâșiată, importanța Părinților, pe care până mai înainte i-am găsit reduși până la extremă din cauza metodei istorico-critice a interpretării Scripturii, acum i-am pus la îndoială și din punctul de vedere al gândirii dogmatice și pe terenul

³¹ *Ibidem*, p. 144-145.

³² *Ibidem*, p. 145.

Tradiției.”³³ Ca ortodox, nu pot decât să-i dau dreptate. Mă miră doar faptul că teologia catolică a ajuns atât de târziu la o astfel de concluzie, ceea ce pentru ortodocși era deja de mult foarte clar.

Cu al treilea punct despre *Bisericile despărțite și „Părinții Bisericii”*, Ratzinger stabilește o a treia aporie prin următoarea întrebare: „Oare nu li se cuvine Părinților cel puțin o importanță ecumenică eminentă, de vreme ce par deja a-și pierde importanța ca interpreți ai Scripturii și ca martori ai Tradiției”?³⁴ El este de părere că, de exemplu, Toma de Aquino și ceilalți scolastici mari ai secolului al XIII-lea ar fi părinții unei teologii romano-catolice specifice „de care creștinismul protestant se consideră categoric despărțit, și care chiar și pentru gândirea Bisericii răsăritene exprimă o mentalitate străină”. Dascălii Bisericii primare însă „reprezintă un trecut comun, care tocmai de aceea pot însemna o promisiune pentru viitor.” Ratzinger constată mai departe că „în timp ce teologia Bisericii răsăritene nu a încercat niciodată să fie altceva decât o teologie patristică, poziționarea Reformei față de Părinți a fost încă de la început una conflictuală, și așa a rămas până la ora actuală. Melancton a luptat din răspuseri pentru a dovedi că în „Confessio Augustana” este restabilită moștenirea Bisericii primare, pe care catolicismul medieval ar fi trădat-o; Flacius Illyricus, primul mare istoric al Reformei, i-a urmat pe acest drum, iar opera lui Calvin, cu a sa radicală reîntoarcere la Augustin, merge în aceeași direcție. În opoziție cu aceasta, poziția lui Luther față de Părinți și față de Augustin a devenit tot mai critică și se pare că în mintea lui s-a statornicit convingerea, că derapajul de la Evanghelie s-a petrecut foarte devreme.”³⁵ Și această dezbinare interioară în gândirea protestanților continuă încă să existe, chiar dacă teologi ca André Benoît apreciază foarte mult teologia Părinților. Ratzinger știe însă, „că Părinții nu sunt de fapt romano-catolici în sensul concepției secolului al XIII-lea sau al XIX-lea, deoarece

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*, p. 146.

³⁵ *Ibidem*.

«catolicitatea» coboară înapoi până la canonul Noului Testament însuși. Cu aceasta – spune el, – în mod paradoxal, Părinții au pierdut în valoare pentru ambele părți, deoarece, în controversa din jurul principalului mod de înțelegere a Scripturii, cu ei nu se mai poate demonstra sau contrazice nimic.”³⁶

Deoarece până acum Ratzinger, a pus doar întrebări, el încearcă mai departe, în cel de-al doilea capitol, să dea și un răspuns. Într-un prim paragraf „*Väter und Kirchenväter*” (Părinți și părinți bisericești), el încearcă să definească cei doi termeni. El constată că „de multă vreme și pentru teologia catolică așa ziișii părinți bisericești mai sunt „părinți” doar în mod indirect”. Pe de altă parte însă, teologia evanghelică nu este nici ea lipsită de „părinți”, „în măsura în care Reforma, în lucrarea ei, și-a impropriat o funcție întru totul asemănătoare poziției părinților bisericești: Orizontul, în care Scriptura este chestionată și punctul de plecare, de la care se realizează viața bisericească, este în întregime marcat de prezența acestora și de neconceput fără munca lor.” Mai departe, constatarea lui Ratzinger este nu numai interesantă, ci și plină de importanță. Iată cuvintele lui: „Schisma bisericească se vede tocmai în faptul că părinții uneia nu sunt și părinții celeilalte și invers. Și imposibilitatea de înțelegere reciprocă, ce se poate observa iar și iar, chiar și în limbă și în folosirea gândirii, provine de la faptul că faptul că am învățat să gândim și să vorbim fiecare la un alt părinte. Diferența confesiunilor provine nu din Noul Testament – *deși în acesta se pot identifica motivele pentru căile diferite; ea provine din faptul că citim Noul Testament fiecare [în conformitate] cu părinți diferiți.*”³⁷ Cu aceasta poate fi de acord orice ortodox.

Din cele spuse se poate intui deja imensa importanță a părinților Bisericii, chiar dacă nu s-a vorbit tocmai despre „Părinții Bisericii”. Și aceasta întrucât atât Toma de Aquino cât și Luther sunt

³⁶ *Ibidem*, p. 147-148.

³⁷ *Ibidem*, p. 149.

părinți pentru o anumită parte a creștinătății. Și aici, concluzia lui Ratzinger este următoarea: „Desigur, dacă creștinii ambelor confesiuni nu sunt indiferenți unii față de ceilalți, atunci nu vor fi indiferenți nici față de părinții unora sau ai celorlalți. Ei vor încerca să-i înțeleagă pe aceștia, pentru a se putea înțelege reciproc. Însă, totuși, – zice Ratzinger mai departe, – prin această cunoaștere aceștia nu vor deveni părinți pentru cei despărțiți. Și astfel rămâne întrebarea: Dacă ei pot fi părinți numai pentru o parte, atunci nu trebuie să ne îndreptăm privirea spre aceia care au fost cândva Părinți pentru toți?”³⁸

Cu aceasta, Ratzinger a ajuns la o altă întrebare, și anume: „*Wer ist ein Kirchenvater?*” (Cine este Părinte bisericesc?) El este de acord cu André Benoît, care critică noțiunea catolică de părinte, pentru care părinții sunt caracterizați prin următoarele patru elemente:

- 1) Menținerea în comunitatea creștină drept măritoare (ortodoxie);
- 2) Sfințenie, în înțelesul creștinismului primar al noțiunii de sfințenie;
- 3) Recunoașterea implicită sau explicită a Bisericii;
- 4) „*Antiquitas*”, adică apartenența la antichitatea creștină.³⁹

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ O astfel de împărțire se găsește și la mulți patrologi ortodocși. Pentru o înțelegere mai nuanțată a se vedea: Theodor Kikolaou, *Die Bedeutung der patristischen Tradition für die Theologie heute*, în *Orthodoxes Forum*, 1. Jahrg., 1987, Heft 1, S. 11, unde el este de părere că orice limitare cu privire la această problemă poate fi doar temporară, „deoarece o dezvoltare a recunoașterii colegiu al părinților într-o perioadă mai târzie este în prealabil nu doar exclusă, ci mai degrabă probabilă, ba chiar sigură. Pornind de la premiza evocată mai sus, putem preciza că, având în vedere limitele temporale ale tradiției patristice, pentru Biserica Ortodoxă acestea pot fi extinse. Concepția acceptată - în general - în Apus, conform căreia epoca patristică științifică se încheie în Răsărit cu Ioan Damaschinul († 749), iar în Apus cu Isidor din Sevilla († 663), în fapt, a găsit ecou și la teologii ortodocși, însă, cu timpul, a trebuit să cedeze în fața unei valorizări teologico-bisericești a Părinților altfel fundamentată. Caracteristică în acest sens

Cel mai discutabil la această definiție găsește Ratzinger noțiunea de „ortodoxie” și pe cea de „antichitate”, dar îl analizează doar pe ultimul, întrucât, înainte de toate, este foarte greu de spus, până când se poate vorbi despre antichitate în Biserică. În al doilea rând, el pune întrebarea dacă realitatea în sine a antichității ar putea fi, pentru creștini, un criteriu sau dacă prin prețuirea pe mai departe a trecutului nu revine o categorie mitică fundamentală, care se exprimă la Plato prin termenii *παλαι* și *αρχαιοι* și îl fac să vorbească despre bătrânii „care ne-au fost superiori nouă și locuiau mai aproape de zei” Pentru a explica toate acestea, Ratzinger folosește un citat din Sfântul Benedict de Nursia, care spunea că la adunarea monahilor, ar trebui chemați toți, atât cei tineri, cât și cei bătrâni, „pentru că adeseori Domnul le descoperă tinerilor ce este mai bine.” Această expresie ar fi permis teologiei evului mediu să limiteze principiul de „auctoritas” și să definească actualitatea revelației creștine, care conține un prezent real nu numai prin acel *παλαι* al ei, ci și prin credința în Duhul (Pneuma). În urma acestor constatări, Ratzinger a putut formula și o concluzie: „Prin aceasta –zice el – este trasată granița decisivă între principiul tradiției mistice și principiul creștin al Părinților; firește, nu trebuie să negăm faptul că există, în privința legării creștine de un principiu hotărâtor, cu toată opoziția, între cele două există, totuși, o analogie.

Părinții – așa trebuie să spunem acum – nu sunt legitimați doar prin faptul că sunt „bătrâni”, ci și pentru că temporal ei se situează aproape de apariția Noului Testament – asupra acesteia voi insista chiar acum. Dacă situarea lor atât de devreme ar fi să aibă o importanță teologică, ea poate veni numai din aceea, că ei aparțin în mod deosebit începuturilor, sau că sunt legați de aceste începuturi printr-o

este, de exemplu, lucrarea deja citată a lui P.Christou, cu titlul *Ελληνική Πατρολογία* și care îi prezintă pe scriitorii bisericești greci de la începuturi până la căderea Konstantinopolului”. A se vedea și: Theodor Nikolaou, *Teologie și cultură*, trad. I.V. Leb, I. Velica, A. Paraschiv, V. Cristescu, Ed. LIMES, Cluj, 2001, p. 13-14.

comuniune ce conține în sine, în sens teologic, o importanță suficientă.”⁴⁰ Iar în încheiere, Ratzinger spune următoarele: „Părinții sunt dascălii teologi ai Bisericii nescindate, teologia lor este, în înțeles genuin, o „Teologie ecumenică”, ce aparține tuturor. Ei sunt „Părinți” nu doar pentru o parte, ci pentru toți și de aceea, trebuie numiți cu adevărat „Părinți” numai într-un înțeles larg, cuprinzător”.⁴¹

Se pune însă o nouă întrebare și anume: *Welche ist die Funktion der Väter im Aufbau des Glaubens?* (Care este funcția Părinților în fundamentarea credinței?) Și răspunsul este acela, că ei au o funcție de bază în interpretarea Sfintei Scripturi. Căci Scriptura și Părinții țin unul de altul precum cuvântul și răspunsul – spune Ratzinger. Și continuă, spunând: „Cele două [categorii] nu sunt una și aceeași, nu au același rang și nici aceeași putere normativă. Cuvântul rămâne primul, iar răspunsul al doilea – ordinea nu este inversă. Dar ambele, oricât ar fi de diferite, nu permit nici o confundare și nu suportă nici o separare. Cuvântul a rămas cu adevărat cuvânt (Wort) numai întrucât și-a găsit răspuns (Ant-wort) și a devenit astfel lucrător. Cuvântul este de la sine o realitate relaționară – el îl presupune atât pe cel ce vorbește cât și pe cel ce ascultă; nu se stinge nu numai atunci când nimeni nu vorbește, ci și atunci când nimeni nu ascultă: există o tăcere care este un răspuns – tăcerea ascultătorului, dar există și o tăcere în care cuvântul se sufocă, acolo unde nimeni nu ascultă. Astfel, cuvântul există numai împreună cu răspunsul și doar prin el. Iar acest lucru este valabil și pentru Cuvântul lui Dumnezeu, pentru Scriptură. Cu siguranță că acest cuvânt transcende întotdeauna toate răspunsurile noastre, și nu-și află niciodată un răspuns deplin (aus-geantwortet) –

⁴⁰ J. Ratzinger, *op. cit.*, p. 151-152.: „În ciuda demonstratei dilatări a granițelor temporale de către operele patrologilor, rămâne pentru tradiția patristică în tot cazul caracteristica cantitativă hotărâtoare, denumirea de părinți ai Bisericii este dată numai la astfel de personalități, care s-au arătat instrumente demne de laudă ale ortodoxiei.” Vezi și la Theodor Nikolaou, *op. cit.*, p. 11.

⁴¹ J. Ratzinger, *op. cit.*, p. 153.

asa cum arăta Augustin cândva, într-o imagine extraordinară. Într-o exegeză la Psalmul 103,11: „din ele se vor adăpa toate fiarele câmpului, asinii sălbatici setea își vor potoli”, Augustin spunea următoarele: În cuvintele acestea, apele din care beau animalele devin o imagine pentru Sfânta Scriptură, care stă deschisă pentru toți, atât pentru cei mari cât și pentru cei mici, atât pentru cei învățați, cât și pentru cei neînvățați, și fiecare se adapă după setea lui. „Acolo se adapă iepurele, și tot acolo se adapă și asinul sălbatic; iepurele este mic, asinul e mare; iepurele este fricos, asinul e sălbatic, și amândoi se adapă, dar fiecare după setea lui”. Cuvântul – spune Ratzinger mai departe, – „depășește orice răspuns și, de aceea, efortul teologiei și al Bisericii pentru înțelegerea izvoarelor va trebui să fi întotdeauna înnoit, pentru a nu deveni mumificat în nici unul dintre stadiile atinse. În același timp însă, este valabilă și inseparabilitatea dintre cuvânt și răspuns; este la fel de valabil și faptul că nu putem citi și nici asculta cuvântul fără un răspuns, pe care l-a receptat mai înainte, și care este împreună constitutiv pentru existența sa. Chiar și acolo unde acest răspuns este criticat sau respins, el rămâne în perspectiva înțelegerii acestui cuvânt. Și aceasta devine, poate, cel mai vizibil tocmai atunci când avem în vedere limitele răspunsului primit. Acest răspuns, adică organizarea istorică a creștinismului, ar fi fost cu totul diferită dacă credința creștină nu s-ar fi dezvoltat în zona greco-romană ci în Orient, în bazinul semitic și în zona Indiei. În locul teologiei ontologice și al hristologiei grecilor, în locul problematicei antropologice a lui Augustin, în care este prefigurată deopotrivă și problematica Reformei, ar fi apărut, probabil, cu totul alte reflecții.”⁴²

Și acum ultima întrebare: *Unde s-a concretizat în istorie formula Cuvânt-Răspuns?* Răspunsul a fost formulat de către Ratzinger în patru puncte, și anume:

⁴² *Ibidem*, p. 154.

1) În *constituirea canonului Scripturii* în Biserica primară, nescindată. El este de părere că, „canonul, în calitatea sa de canon ar fi de neimaginat fără acea mobilitate spirituală ce se face simțită în teologia părinților. El [canonul] se fundamentează pe aceasta și a-l accepta înseamnă a accepta, în mod obligatoriu, și acele definiții spirituale fundamentale care l-au creat. Acolo unde scrierile Noului Testament, ca și cele ale Vechiului Testament, sunt citite ca Biblie creștină, acolo ne situăm linia spirituală a epocii primelor veacuri, acolo îi avem ca Părinți pe aceia care au fost odinioară Dascăli ai Bisericii.”⁴³

2) La alegerea scrierilor ce trebuiau recunoscute ca Biblie, Biserica a folosit o unitate de măsură care a fost denumită de către ea însăși „*κανων της πιστεως*, regula fidei, regula veritatis. Această regulă se impune în diferitele simboluri sinodale sau extra – sinodale, în care și-a găsit concretizarea obligatorie efortul Bisericii primare de a diferenția creștinismul [de celelalte religii]. Prin aceasta, Biserica Părinților trebuie considerată ca acea perioadă, „în care au fost create mărturisirile de credință fundamentale ale întregii creștinătăți. Atâta timp cât aceste simboluri vor fi folosite ca rugăciuni, atâta vreme cât creștinătatea nu se va închina lui Iisus [doar] ca om și lui Dumnezeu celui în trei persoane [doar] ca uneia, atâta timp acești părinți sunt Părinții ei [Bisericii].”⁴⁴

3) Citirea Scripturii și Mărturisirea de credință au fost la început, în Biserica veche, actele liturgice ale întregii comunități adunate în jurul Domnului cel înviat. De aceea se poate spune că Biserica veche a creat formele de bază ale cultului creștin, care rămân baza statornică și punctul de legătură absolut obligatoriu pentru orice înnoire liturgică. În acest sens, Ratzinger spune: „Înnoirea liturgică ce nu dorește să fie distrugere și risipire și nici nu vrea să se impună ca o contradicție generală față de puterea unificatoare a Liturghiei, nu poate ignora moștenirea liturgică a Părinților.” Prin aceste cuvinte el

⁴³ *Ibidem*, p. 155-156.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 157.

este de acord cu patrologul evanghelic André Benoît din Strassbourg, care consideră că: „Reîntoarcerea la vechea tradiție, la tradiția Bisericii celei încă nescindate, este una din căile care duc spre unitate. Și are întru totul dreptate.

4) La aceste trei puncte de bază – *Biserica Părinților a creat canonul Scripturii, simbolurile de credință și formele de bază ale cultului* – Ratzinger adaugă ultima sa remarcă: „Întrucât au înțeles credința ca pe o „filosofie” și au pus-o sub semnul lui Credo ut intelligam, Părinții s-au declarat de partea responsabilității raționale a credinței și, prin această, au creat o teologie așa cum o înțelegem și noi până astăzi, în ciuda diferitelor metode de abordare.” Această orientare spre responsabilitatea rațională „a fost cu adevărat o premisă pentru supraviețuirea creștinismului în lumea antică și ea este totodată responsabilitatea pentru supraviețuirea creștinismului azi și mâine.” Prin aceasta, Părinții au o importanță actuală pentru teologia de azi și pentru orice teologie viitoare. Căci, concluzionează Ratzinger: „De fapt, lucrul cu Părinții nu este o simplă lucrare de catalogare într-un muzeu al trecutului. Părinții sunt trecutul comun al tuturor creștinilor. Și în regăsirea acestei comuniuni stă speranța pentru viitorul Bisericii, sarcină pentru prezentul ei și al nostru”.⁴⁵

Ar putea cineva să nu fie de acord cu această concluzie? Cred că nu!

⁴⁵ *Ibidem*, p. 159.

Considerații teologice, canonice, bioetice și juridice asupra noilor Coduri penal și civil

*Gabriel-Viorel Gârdan**
*Emilian-Iustinian Roman***

Ținând cont de importanța celor două Coduri, cel civil aflat deja în vigoare și cel penal care este adoptat și urmează să intre în vigoare, prin studiul de față revenim asupra unor problematici de ordin juridic și moral-religios, cu impact asupra vieții sociale și religioase, la care aceste Coduri fac referite¹.

*Prolegomene teologice*²

Biserica Ortodoxă a acordat întotdeauna o importanță majoră căsătoriei și rodului ei firesc, familia creștină, considerând că de aceasta

* *Gabriel-Viorel Gârdan, Pr. Lect. Univ. Dr., Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca.*

** *Emilian-Iustinian Roman, Asist. Univ. Drd., Facultatea de Teologie Ortodoxă, Iași.*

¹ Studiul de față pornește de la un studiu mai vechi, publicat în anul 2009, când documentele în cauză se aflau în fază de proiect: Gabriel-Viorel Gârdan, Emilian-Iustinian Roman, „Codul penal vs. Valorile Bisericii. Observații canonice și teologice pe marginea proiectului noului cod penal”, în *Studia UBB Theol. Orth.*, anul LIV (2009), 1, pp. 87-96.

² Pentru această perspectivă vezi și Gabriel-Viorel Gârdan, Marius Eppel, „The Family. Some theological and orthodox matrimonial law aspects”, în: *Families in Europe between the 19th and the 21st Centuries. From the Traditional Model to Contemporary PACS*, Antoinette Fauve-Chamoux, Ioan Bolovan (coord.), Cluj University Press, 2009, pp. 449-462; Gabriel-Viorel Gârdan, Marius Eppel, „Familia în gândirea teologică și în dreptul matrimonial ortodox”, în: *În căutarea fericirii. Viața familială în spațiul românesc în sec. XVIII-XX*, Ioan Bolovan, Diana Covaci, Daniela Deteșan, Marius Eppel, Crinela Elena Holom (coord.), Presa Universitară Clujeană, Cluj-

depinde nu numai evoluția unei perechi formate dintr-un bărbat și o femeie, ci și cea a comunității umane în general, a unei națiuni și a unei Biserici locale care crește în orizontul eshatologic al Împărăției lui Dumnezeu³. Potrivit învățăturii de credință ortodoxă, familia este prima și cea mai mică celulă a organismului social⁴ dar, în același timp, este prima și cea mai mică celulă a organismului eclezial, sensul primar sau scopul ultim al căsătoriei fiind iubirea conjugală, această plinire a unității soților, care face din familie o biserică domestică⁵.

Originea familiei stă în natura socială a omului și în voința divină exprimată pozitiv la crearea omului (Facere 1, 27-28)⁶. Dumnezeu a creat familia atunci când a creat omul, bărbat și femeie, stabilind între cei doi atât unitate ontologică cât și complementaritate spiritual-biologică⁷. Prin urmare, familia umană este, pe de o parte, expresia voinței divine, iar pe de altă parte, consecința imediată a unității și complementarității dintre bărbat și femeie, ceea ce îl determină pe Sfântul Ioan Gură de Aur să accentueze că „cel ce nu este legat cu legăturile căsătoriei nu posedă în el însuși totalitatea ființei, ci numai jumătate din ea”, și să repete mereu că bărbatul și femeia, re-uniți prin Taina căsătoriei, nu sunt două, ci o singură ființă.

Napoca, 2010, pp. 61-71; Marius Eppel, Gabriel-Viorel Gârdan, „La famille dans les sources du droit matrimonial orthodoxe”, în *Many paths to happiness? Studies in population and family history. A festschrift for Antoinette Fauve-Chamoux*, Marie-Pierre Arrizabalaga, Ioan Bolovan, Marius Eppel, Jan Kok, Mary Louise Nagata (coord.), Aksant, Amsterdam, 2010, pp. 514-527.

³ Pr. Valer Bel, „Familia și Biserica”, în *Familia și viața la începutul unui nou mileniu creștin*, București, 2001, p. 355.

⁴ †Nicolae Mladin, Orest Bucevski, Constantin Pavel, Ioan Zăgrean, *Teologia Morală Ortodoxă*, vol. II, Reîntregirea, Alba-Iulia, 2003, p. 289.

⁵ Paul Evdokimov, *Ortodoxia*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996, p. 322.

⁶ †Nicolae Mladin, Orest Bucevski, Constantin Pavel, Ioan Zăgrean, *Teologia Morală Ortodoxă*, vol. II, p. 289.

⁷ Irinie Marga, „Introducere în dreptul matrimonial ortodox”, în *Revista Teologică*, SN, XIX (2007), 3, p. 162.

Având în vedere aceste lucruri, remarcăm faptul că din perspectiva învățaturii de credință ortodoxe căsătoria și familia este percepută ca o vocație specială spre a atinge plinirea ființei în Dumnezeu, măsura deplinătății vieții în Hristos. „Iubirea schimbă însăși substanța lucrurilor”, zice Sfântul Ioan Hrisostom, și adaugă „numai iubirea face din două ființe una singură”. Numai iubirea cunoaște Iubirea. Numai iubirea unește ființele cu Dumnezeu și le unește apoi cu celelalte. Iubirea ajunge o formă a harului spre a depăși starea de păcătoșenie, de separare și de izolare egocentrică⁸ pe care a adus-o păcatul neascultării în existența umană.

Paul Evdokimov, pornind de la premisa că originea căsătoriei este anterioară căderii, argumentându-și opinia cu texte liturgice, patristice și din înțelepciunea rabinică, texte care exprimă convingerea că nici păcatul originar, nici potopul nu au stricat sfințenia uniunii conjugale, merge mai departe și avansează împreună cu Efrem Sirul ideea că de la Adam până la Hristos, adevărata iubire conjugală a fost o Taină desăvârșită, adică mijloc de transmitere a harului divin, care prin canalul iubirii conjugale s-a revărsat inclusiv asupra păgânilor⁹.

Cu toate acestea, căderea în păcat a omului a dus la degradarea condiției umane, a bărbatului și a femeii, dar și a familiei ca unitate naturală între ei. Starea degradată de păcat, a familiei umane, este urmarea directă a situației decăzute a omului și, prin urmare, mântuirea trebuia să aducă implicit, odată cu restaurarea omului, și restaurarea familiei¹⁰. Potrivit tradiției răsăritene, Hristos la nunta de la Cana Galileii, a confirmat prin prezența Sa instituirea ca Taină a căsătoriei din rai¹¹, consfințind astfel căsătoria drept cale spre restaurarea ființei umane.

⁸ Paul Evdokimov, *Ortodoxia*, p. 321.

⁹ Paul Evdokimov, *Ortodoxia*, p. 319.

¹⁰ Irinie Marga, „Introducere în dreptul matrimonial ortodox”, p. 162.

¹¹ Paul Evdokimov, *Ortodoxia*, p. 320.

În Legea harului căsătoria devine act sinergic, divin și uman, taină care îi unește pe soți între ei și cu Hristos, prin harul Sfântului Duh, restaurând condiția familiei umane.

Prin Taina Cununiei, taina întemeierii și sfințirii familiei creștine, restaurarea omului prinde contur. Omul ridicat din păcat implică automat și o familie refăcută în comuniune, pe care apostolul Pavel o numește „Biserică familială” (Romani 16,5).

Taina Cununiei este o nouă Cincizecime, o coborâre a harului Sfântului Duh asupra mirilor, act care duce la întemeierea familiei creștine unde harul îi unește pe soți într-o viață nouă care-și redobândește caracterul prefigurativ eshatologic. Așa cum Cincizecimea, prin pogorârea Duhului Sfânt, pune început Bisericii mari, tot așa taina Cununiei, prin harul său, întemeiază familia - Biserica mică, cea care reface în Hristos unitatea ontologică dintre bărbat și femeie¹².

Tradiția răsăriteană asociază în natura lor profundă comunitatea eclezială cu comunitatea conjugală¹³ specificul căsătoriei creștine care dă naștere familiei-Biserică, constă în descoperirea și manifestarea în lume a iubirii ca viață și a vieții ca iubire. Realizându-se pe ei în iubire, soții devin păstrătorii unei puteri în măsură să vindece rănila căderii, aducând astfel cu ei roadele lucrării divine de care sunt stăpâniți, iar acestea au o înrâurire binefăcătoare asupra întregii comunități¹⁴.

Am accentuat până acum de mai multe ori corespondența dintre comunitatea eclezială - Biserica mare și comunitatea conjugală - Biserica mică. Pornind de la această corespondență Irimie Marga concluzionează că Biserica mică - familia, prin Sfânta Taină a Cununiei dobândește atribute similare cu Biserica mare despre

¹² Irimie Marga, „Introducere în dreptul matrimonial ortodox”, p. 163.

¹³ Paul Evdokimov, *Înnoirea spiritului*, Editura Pandora, Târgoviște, 1997, p. 205.

¹⁴ Ilie Moldovan, *În Hristos și în Biserică. Adevărul și frumusețea căsătoriei. Teologia Iubirii*, vol. II, Alba-Iulia, 1996, p. 23.

care în mărturisirea de credință niceo-constantinopolitană afirmăm că este una, sfântă, sobornicească (catolică, universală) și apostolească.

Astfel, familia este *una*, în sensul că este monogamă și cuprinde pe soți într-o unitate de viață în același Hristos. Harul Sfântului Duh revărsat în Taina Cununiei are un dublu efect în zona unității: întărește și desăvârșește legătura dintre soți și legătura soților cu Hristos: Pe de altă parte, revărsarea harului apără vocația indisolubilității căsătoriei.

Familia este *sfântă*, la fel ca Biserica, prin scopurile ei de sfințire și mântuire a membrilor ei. Membrii familiei, la fel ca membrii Bisericii, nu sunt sfinți, dar scopul principal al familiei, scop susținut de prezența și lucrarea harului primit în Taina Cununiei, este dobândirea sfințeniei. Punctul de plecare al sfințeniei Bisericii este Cincizecimea, care se prelungește până la noi și prin Taina Cununiei, punctul de plecare al sfințeniei familiei.

Familia este *universală* ca una care privește întreaga umanitate și prin care se perpetuează umanitatea. Așa cum Cincizecimea a întemeiat Biserica pentru sfințirea universală a oamenilor, tot așa și harul Cununiei întemeiază familia, spre sfințirea întregii umanități.

Familia este *apostolică* în sensul că se întemeiază pe credința Bisericii revelată de Mântuitorul Iisus Hristos și transmisă prin Sfinții Apostoli și prin succesiune apostolică până la noi. În această apostolicitate se săvârșește cununia fiecărei familii, pentru că prin apostolicitate se perpetuează și Cincizecimea.

Toate rânduielele canonice pe care Biserica Ortodoxă le-a elaborat în decursul istoriei sale nu sunt altceva decât reflexe și concretizări ale învățaturii de credință, învățătură pe care am încercat să o prezentăm sintetic aici. Doctrina canonică a Bisericii în general, și cea cu privire la căsătorie și familie în special, derivă direct și inevitabil din învățătura dogmatică a Bisericii¹⁵. Rolul acestor norme canonice a fost și continuă să fie în dreptul canonic ortodox acela de a păstra și

¹⁵ Irimie Marga, „Introducere în dreptul matrimonial ortodox”, p. 165.

reafirma caracteristicile fundamentale ale familiei creștine: unitatea, sfințenia, universalitatea și apostolicitatea, care trebuie corelate continuu cu demnitatea persoanei umane create după chipul lui Dumnezeu și chemată la asemănarea cu El, dar și cu statutul de „templu al Duhului Sfânt” (I Cor. 6,19) pe care Dumnezeu îl conferă fiecărei persoane înnoită prin Taina Sfântului Botez.

Dogmele reprezintă imuabilul Revelației, iar canoanele ceea ce este mobil în formele istorice ale vieții Bisericii. Scopul canoanelor este acela de a circumscrie într-un cadru socio-istoric concret esența dogmatică și de a-i ajuta astfel pe credincioși să o încorporeze în viața lor¹⁶.

Dreptul canonic ortodox caută să extindă dreptatea Împărăției lui Dumnezeu în realitățile istorice ale Bisericii și prin aceasta susține și apără credința adevărată. El s-a născut din tensiunea eshatologică în care se află Biserica, din tensiunea celor care trăiesc în condiții istorice și sociale concrete, dar năzuiesc spre realitățile viitoare și au nevoie de călăuzire, de canoane, spre plinirea Legii lui Hristos. Toate rânduilele canonice cu privire la Taina Cununiei, la căsătorie și familie, care alcătuiesc obiectul dreptului matrimonial ortodox, urmăresc același scop, acela de a întări și a apăra credința ortodoxă odată cu urcușul duhovnicesc al celor care, prin asumarea vieții de familie, râvnesc Împărăția cerurilor¹⁷, dar și de promova și consolida o dimensiune morală a vieții comunitare,

Vrednicul de pomenire, Patriarhul Teoctist, considera că viața familială din care odrăslesc copiii – cei care vor transmite la rândul lor darul vieții mai departe, până la a doua venire a Domnului nostru Iisus Hristos, când se va nimici cu totul răutatea păcatului și va avea loc „înnoirea lumii” – este rânduită de Însuși Creatorul universului și a omului, ca mijloc de desăvârșire a firii omenești în comuniune, dar și ca așezământ sacru prin care omul este înălțat de Dumnezeu

¹⁶ Paul Evdokimov, *Taina iubirii, sfințenia vieții conjugale în lumina tradiției ortodoxe*, Christiana, București, 1994, p. 244.

¹⁷ Irime Marga, „Introducere în dreptul matrimonial ortodox”, p. 165.

la demnitatea de împreună pătaș al Său la împlinirea miracolului aducerii din neființă a unor noi vieți. Este bine cunoscut faptul că încălcarea, din nepăsare sau neștiință, a legii dumnezeiești, care a rânduit ca mediu unic al nașterii și creșterii sănătoase a copiilor – familia – aduce cu ea întotdeauna o amară suferință, nu numai pentru cei ce trăiesc nemijlocit o asemenea nefericire, ci și pentru comunitatea umană în ansamblul ei¹⁸.

În studiul de față, am dori să nuanțăm o serie de aspecte juridice și canonice ale unor acte umane blamabile cum ar fi: incestul, prostituția, avortul, care împieteză asupra demnității ființei umane și afectează în mod evident instituția familiei și sacralitatea ei. Ne-am propus acest lucru deoarece ne aflăm în proximitatea iminentă a intrării în vigoare a noului Cod penal¹⁹, ca rezultat al schimbărilor politice și socio-economice de după anul 1989 care au dus implicit și la schimbarea doctrinei și jurisprudenței. În cele ce urmează, analizând Codul penal și pe cel civil, vom vedea că legislația civilă nu corespunde întocmai cu învățătura Bisericii, cu morala creștină și legislația bisericească, astfel încât putem conchide că nu tot ceea ce este legal este și moral și viceversa.

Incest vs. instituția familiei

Perspectivă juridică

Art. 203 din Codul penal aflat încă pentru puțin timp în vigoare reglementează infracțiunea de incest ca fiind „raportul sexual între rude în linie directă sau între frați și surori”, prevăzându-se pedeapsa cu închisoare de la 2 la 7 ani, fiind inclusă în categoria infracțiunilor privitoare la viața sexuală. De asemenea, tentativa la infracțiunea de incest se pedepsește (cf. art. 204 cp).

¹⁸ † Teoctist, „Mesaj la deschiderea Congresului Internațional Familia și Viața la începutul unui nou mileniu creștin”, în: *Familia și viața la începutul unui nou mileniu creștin*, București, 2001, p. 12.

¹⁹ *Legea nr. 286 / 2009. Cod Penal*, publicat în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 510 din 24 iulie 2009.

Noul Cod penal dezincriminează incestul, stipulând doar ca agravantă a violului, cazul în care victima este rudă în linie directă, frate sau soră în art. 218 (3), lit. b. În noul Cod penal observăm că actele sexuale între rude în linie directă, frate sau soră, se pedepsesc doar dacă au fost săvârșite prin constrângere (ex. violul și agresiunea sexuală) sau între un major și un minor (actul sexual cu un minor), rămânând nepedepsiți toți cei care sunt majori și consimt la astfel de relații incestuoase. Astfel, actul sexual dintre o mamă și fiul său major, un tată și o fiică majoră, un frate și o soră, majori, prin consimțământ, nu mai este incriminat. În pofida faptului că nu tot ceea ce este legal este și moral, toți cei care sunt de acord cu neincriminarea relațiilor incestuoase susțin la unison că acestea nu au de ce să fie pedepsite cu închisoarea, neglijând astfel învățătura Bisericii și iubirea de aproapele.

Practic facem pasul înapoi la situația Codului penal din 1864, când numai calitatea de ascendent a făptuitorului constituia o agravantă a infracțiunii de viol. Incestul este pentru prima dată incriminat ca infracțiune contra familiei în art. 447, Codul lui Carol al II-lea (1893-1953) din 1936²⁰. La fel era considerată și în dreptul german, italian, englez. *De lege ferenda* a fost propusă și în doctrina română, susținându-se că în ipoteza non agresivă nu este lezată libertatea sexuală a unei persoane, ci doar moralitatea vieții de familie²¹. Legiuitorul Codului penal din anul 1968, intrat în vigoare la 1 ianuarie 1969, a considerat mai potrivit ca incestul să fie inclus în categoria infracțiunilor privitoare la viața sexuală potrivit obiectului său juridic²².

²⁰ Vintilă Dongoroz et al., *Noul Cod penal și Codul penal anterior. Prezentare comparativă*, București, 1968, pp. 128-129.

²¹ D. Nițu, „Perversiunea sexuală, corupția sexuală și incestul. Infracțiuni contra persoanei sau contra moralei?”, în: *Studia UBB Iurisprudentia*, 2007, 1-2, p. 27; vezi și S. Bogdan, *Drept penal. Partea specială*, vol. I, Cluj Napoca, 2007, p. 174.

²² V. Dongoroz et al., *Noul Cod penal și Codul penal anterior*, p. 129.

În literatura de specialitate se statuează în mod clar faptul că obiectul juridic al infracțiunii de incest este complex și cuprinde, pe de o parte, relațiile sociale care privesc moralitatea vieții sexuale, iar pe de altă parte, relațiile de familie care privesc sănătatea morală și biologică a familiei²³. În Codul penal aflat în vigoare, legiuitorul consideră incest raporturile sexuale normale între rude în linie directă sau între frați și surori, numai aceste raporturi ducând la degenerarea speciei umane. Nu puțini sunt cei care susțin moralitatea vieții sexuale, legiuitorul trebuind să incrimineze nu numai raporturile sexuale firești, ci și actele sexuale de orice natură. Însă nu trebuie omis faptul că ne aflăm în prezența incestului și în cazul relațiilor de înrudire prin alianță (ex. tată vitreg și fiica vitregă).

Cu privire la relațiile dintre verii primari, legislațiile statelor europene diferă, unele acceptându-le până la gradul al III-lea, altele la gradul al IV-lea. Legislația din România interzice căsătoria până la gradul al IV-lea (veri primari), inclusiv, în conformitate cu articolul 274 din noul Cod civil, ce prevede: „(1) Este interzisă încheierea căsătoriei între rudele în linie dreaptă, precum și între cele în linie colaterală până la al patrulea grad inclusiv. (2) Pentru motive temeinice, căsătoria între rudele în linie colaterală de gradul al patrulea poate fi autorizată de instanța de tutelă în a cărei circumscripție își are domiciliul cel care cere încuviințarea. Instanța se va putea pronunța pe baza unui aviz medical special dat în acest sens”.

Perspectivă bioetică, teologică și canonică

Prin neincriminarea raporturilor incestuoase se lovește direct la temelia căsătoriei, familia constituind celula de bază a societății, făcându-se astfel abstracție de morala creștină. Pe de altă parte, genetica a demonstrat faptul că, prin practicarea raporturilor sexuale între

²³ Oliviu Augustin Stoica, *Drept penal. Partea specială*, București, 1976, p. 133; apud Sergiu Bogdan, *Drept penal. Partea specială*, I, Cluj Napoca, 2007, p. 174.

rude în linie directă, precum și cele între frați și surori, se ajunge la degenerarea speciei umane.

Rudenia de sânge constituie impediment la căsătorie, atât din punct de vedere bisericesc cât și civil, astfel încât aceasta este oprită între rudele apropiate. Impedimentul se întemeiază pe considerente de ordin biologic, medical, pe de o parte, căci uniunile dintre rude apropiate nu asigură descendenți sănătoși, iar pe de altă parte, pe considerente de ordin moral, deoarece acest tip de uniuni ar avea o influență nefavorabilă asupra vieții de familie²⁴.

Din punct de vedere genetic, consangvinizarea presupune încrucișarea între indivizi înrudiți genetic dacă aceștia au unul sau mai mulți strămoși comuni. Prin urmare, unele dintre genele lor pot proveni din aceeași genă a aceluiași strămoș comun²⁵. Uniunea persoanelor care sunt înrudite printr-un strămoș comun se numesc căsătorii consangvine. Relația genetică între persoane care provin dintr-un strămoș comun se numește consangvinitate, iar persoanele se numesc consangvine. Din punct de vedere genetic, „Consangvinitatea, în populațiile cu efectiv limitat, cu căsătorii între rude apropiate, este foarte importantă deoarece ea poate conduce la o creștere semnificativă a urmașilor homozigoți pentru anumite alele. Și, întrucât homozigoția pentru anumite gene poate fi nocivă, căsătoriile consangvine pot fi de asemenea nocive”²⁶.

Căsătoriile consangvine datează din timpuri foarte vechi. În Egipt, faraonii se căsătoreau cu propriile surori sau fiice, în India și Japonia, acest tip de căsătorii era încurajat pentru a se păstra bogățiile în familia respectivă.

Riscurile sunt însă demne de luat în seamă și de aceea multe state au interzis astfel de căsătorii, dar nu pretutindeni și nu în toate timpurile. Popoarele civilizate marchează caracterul universalist al prohibiției incestului. Rudenia este impediment la căsătorie indife-

²⁴ Ion P. Filipescu, *Tratat de dreptul familiei*, București, 2000⁵, p. 21.

²⁵ Marius Bembea, *Genetică medicală și clinică*, Oradea, 2000, p. 83.

²⁶ Marius Bembea, *Genetică medicală și clinică*, Oradea, 2000, p. 83.

rent dacă este din căsătorie sau din afara acesteia²⁷. Încălcarea impedimentului consangvinității constituie incest.

Având în vedere aceste aspecte de ordin genetic, trebuie să reliefăm de asemenea o serie de argumente de ordin canonic, argumente ce vor susține necesitatea incriminării infrațiunii de incest. Astfel, căsătoria încheiată între consangvini de grade oprite este stigmatizată în idiomul dreptului canonic cu numele de „căsătorie incestuoasă”²⁸. În consecință, această căsătorie este nulă și despărțirea inevitabilă. Astfel, canonul 67 al Sf. Vasile cel Mare (330-379): „Amestecarea frățască se va canonisi cu timpul cuvenit ucigașului”²⁹. Prin acest canon Sf. Vasile echivalează pedeapsa pentru incest cu cea care se aplică în cazul omorului cu premeditare și anume cu oprirea de la Sfânta Împărtășanie pe o perioadă de 20 de ani, cu trecerea prin toate treptele pocăinței.

Canonul 75 al Sf. Vasile cel Mare prevede epitimia de 11 ani pentru cel care are relații sexuale cu sora vitregă (de mamă sau de tată), epitimie executată în public, trecând prin cele 4 trepte de penitență³⁰.

Canonul 79 Vasile cel Mare: „Iar cei ce turbează spre mașterile (mame vitrege) lor se supun aceluiași canon ca și cei ce turbează spre surorile lor”³¹.

Canonul 68 al Sf. Vasile cel Mare: „Legătura de căsătorie a persoanelor din rudenia oprită, de se va dovedi, ca una ce s-a făcut întru păcatele oamenilor, va primi epitimia adulterilor”³². Sfântul Vasile cel Mare dispune pedeapsa ca și pentru adulter a celor care încheie

²⁷ Ion P. Filipescu, *Tratat de dreptul familiei*, p. 21.

²⁸ Valerian Șesan, *Curs de drept bisericesc universal*, Cernăuți, 1936-1937, p. 376.

²⁹ Nicolae Milaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoțite de comentarii*, vol. II, P2, Arad, 1936, p. 115; Ioan N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note și comentarii*, Sibiu, 2005³, p. 421.

³⁰ Emilian Iustin Roman, *Miscellanea juris. Îndrumător bibliografic și canonic-legislativ*, Iași, 2008, p. 268.

³¹ N. Milaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoțite de comentarii*, p. 121; I.N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note și comentarii*, p. 426.

³² N. Milaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoțite de comentarii*, p. 115; I.N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note și comentarii*, p. 421.

căsătorie, trecând peste existența impedimentului canonic, cu epitimie de 15 ani oprire de la Sfânta Împărtășanie.

Canonul 24 al Sf. Ioan Postitorul (582-595): „Acela dintre cei ce au căzut în incest, care a comis necuviința cu sora sa proprie, după Vasile cel Mare, se exclude pe cincisprezece ani de la împărtășanie. Iar noi rânduim ca acesta să se învrednicească de împărtășanie după trei ani, dacă în fiecare zi va posti până seara și va mânca mâncare uscată și va face în fiecare zi 500 de metanii”³³.

Observăm faptul că epitimiile prescrise de Sfinții Părinți pentru același păcat diferă unele de altele, prin durată, gradul de asprime, modul de punere în practică. Aceste diferențe provin din faptul că epitimia sau canonul este un „instrument spiritual pentru îndreptarea vieții sau aducerea ei la nivelul legii morale”³⁴, îndreptarea penitentului fiind scopul ultim al administrării acesteia. Nu trebuie să trecem cu vederea nici aspectul profilactic al prescripțiilor canonice, care face ca uneori acestea să fie extrem de severe.

Sfântul Ioan Postitorul sfătuiește pe duhovnici să țină seama nu numai de felurile păcatului, ci și de capacitatea penitentului de a se putea tămădui prin intermediul epitimiei. În acest sens, este elocvent canonul 3: „Eu socotesc că celor care judecă drept nu li se pare că scurtarea de către noi a timpului de pocăință nu este o părere salvatoare. Deoarece nici Sfântul Vasile cel Mare, și nici cei mai vechi dumnezeiești Părinți ai noștri nu au stabilit pentru cei ce păcătuiesc vreo ajunare, sau priveghere, sau număr de plecări de genunchi, numai îndepărtarea de la Sfânta Împărtășanie, noi am socotit că în privința celor ce se pocăiesc cu adevărat și cu sârguință își chinuiesc trupul cu disciplina aspră și cu înțelepciune își schimbă viața, contrabalansând răutatea anterioară, după măsura înfrânării să măsurăm și scurtarea timpului de pocăință. De pildă, dacă cineva ar primi să nu bea vin în anumite zile, am judecat să-i iertăm și noi un an din

³³ I.N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note și comentarii*, p. 487.

³⁴ Petre Vintilescu, *Spovedania și duhovnicia*, Alba Iulia, 1995, p. 216.

epitimia hotărâtă de către Părinți pentru greșeala lui. Așisderea, dacă ar făgădui reținerea de la carne până la un timp, am socotit să-i tăiem alt an, iar dacă de la brânză, și de la ouă, sau pește, sau de la untdelemn, și astfel pentru fiecare reținere de acest fel, să-i iertăm un an..."³⁵.

Căsătoria este oprită între consangvinii în linie dreaptă până la infinit, iar în linie colaterală, până în gradul VII inclusiv. În stabilirea gradului până la care este oprită căsătoria consangvinilor în linie dreaptă, Biserica a urmat dispozițiile Vechiului Testament (Levitic, cap. 18; 20) și ale dreptului roman care prevedeau oprirea acesteia la infinit, oricât de mare ar fi numărul nașterilor care separe pe cei doi consangvini.

Căsătoria consangvinilor în linie colaterală este oprită până la gradul IV inclusiv, în baza canonului 54 Trulan. La unison cu autoritățile de stat, Biserica a considerat că, prin extinderea impedimentului căsătoriei consangvinilor în linie colaterală, se vor naște membri mai sănătoși și, prin urmare, a extins oprirea mai întâi la gradul al VI-lea și mai târziu, în secolul al XII-lea, în 1166, până la gradul al VII-lea³⁶.

Față de această problemă, poziția Bisericii Ortodoxe Române a fost reafirmată prin comunicatul de presă al Patriarhiei Române din 14 martie 2009, potrivit căruia incestul „reprezintă o degradare a instituției familiei, având drept consecințe grave tulburări genetice și psihice, precum și dificultăți în relațiile sociale și în recuperarea ca persoană umană cu demnitate”³⁷. Unitatea de familie, atât de prețuită de Biserică este în zilele noastre amenințată cu dizolvarea prin unirile împotriva firii ce se vor a fi dezincriminate de lege.

³⁵ N. Milaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoțite de comentarii*, pp. 209-210; I.N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note și comentarii*, p. 481.

³⁶ Valerian Șesan, *Curs de drept bisericesc universal*, p. 375.

³⁷ Comunicatul de presă al Biroului de presă al Patriarhiei Române, Dezincriminarea prostituției și a incestului degradează și umilește demnitatea persoanei și a familiei, 14 martie 2009, accesibil în format electronic la adresa http://www.basilica.ro/ro/comunicate/comunicat_de_presa_dezincriminarea_prostitutiei_si_a_incestului_degradeaza_si_umileste_demnitatea_persoanei_si_a_familiei.html.

Dreptul la avort vs. dreptul / darul sacru al vieții

Perspectivă juridică

Dacă facem o scurtă incursiune în istoria dreptului vom remarca cu ușurință că, în legislația românească, primele prevederi cu privire la avort le regăsim în Codul Penal din anul 1865. Art. 246 stipula: „oricare, prin lucruri de mâncare, băuturi, doctorii violente sau prin orice alt mijloc s-ar face, cu știință, pe femeia însărcinată să lepede, ori cu voia ei ori nu, se va pedepsi”³⁸. Pe lângă femeie mai erau pedepsiți medicii, chirurgii, ofițerii de sănătate, farmaciștii și moașele. Aceleași prevederi restrictive s-au regăsit și în codul penal adoptat în anul 1937 și respectiv în anul 1948. Regimul restrictiv cu privire la avort în România a fost abolit în perioada 1957³⁹ - 1966⁴⁰, pentru ca apoi până în anul 1989 să opereze din nou restricții legislative.

Legea nr. 1 din 26 decembrie 1989 a reintrodus avortul la cerere, Codul penal adoptat în 1996 fiind, de asemenea, permisiv.

Dreptul la viață este primul drept substanțial reglementat de Convenția europeană a drepturilor omului prin dispozițiile art. 2, fiind garantat oricărei persoane, inclusiv copilului nenăscut. Deși nu există consens european⁴¹ cu privire la definiția științifică și juridică a începuturilor vieții, instanțele europene au considerat că sarcina și întreruperea ei, țin, ca principiu, exclusiv de viața privată a mamei⁴².

³⁸ Larisa Ciochină, Constantin Iftimie, *O viziune asupra vieții*, Provita Media, București, 2003, p.111.

³⁹ Decretul 463 modifică prevederile Codului Penal prevăzând pedepsirea avortului doar dacă acesta este efectuat în afara instituțiilor medico-sanitare sau de persoane fără calificare medicală de specialitate.

⁴⁰ Restricțiile au fost reintroduse prin Decretul 770 completat ulterior prin Legea 6 / 1973.

⁴¹ Recomandarea 1046 a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei din 1986 prevede, printre altele: „embrionul și fătul uman trebuie să beneficieze, în toate circumstanțele, de respectul datorat demnității umane”. Vezi Gheorghe Stan, *Teologie și Bioetică*, Editura Biserica Ortodoxă, Alexandria, 2001, p. 21.

⁴² Cf. C. Birsan, *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole*. Vol. I. *Drepturi și libertăți*, București, 2005, pp. 166-168.

În ceea ce privește avortul, nu se observă diferențe majore între actualul Cod penal și noul Cod penal. Conform art. 185 Cod penal⁴³, femeia care își provoacă singură avortul nu este pedepsită penal, nesancționarea acesteia fiind dedusă din ansamblul reglementării⁴⁴,

⁴³ Art. 185 Cp. - Întreruperea cursului sarcinii, prin orice mijloace, săvârșită în vreuna dintre următoarele împrejurări:

a) în afara instituțiilor medicale sau cabinetelor medicale autorizate în acest scop;

b) de către o persoană care nu are calitatea de medic de specialitate;

c) dacă vârsta sarcinii a depășit patrusprezece săptămâni, se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 3 ani.

Întreruperea cursului sarcinii, săvârșită în orice condiții, fără consimțământul femeii însărcinate, se pedepsește cu închisoare de la 2 la 7 ani și interzicerea unor drepturi.

Dacă prin faptele prevăzute în alin. 1 și 2 s-a cauzat femeii însărcinate vreo vătămare corporală gravă, pedeapsa este închisoarea de la 3 la 10 ani și interzicerea unor drepturi, iar dacă fapta a avut ca urmare moartea femeii însărcinate, pedeapsa este închisoarea de la 5 la 15 ani și interzicerea unor drepturi.

În cazul când fapta prevăzută în alin. 2 și 3 a fost săvârșită de medic, pe lângă pedeapsa închisorii, se va aplica și interdicția exercitării profesiei de medic, potrivit art. 64 lit. c).

Tentativa se pedepsește.

Nu se pedepsește întreruperea cursului sarcinii efectuată de medic:

a) dacă întreruperea cursului sarcinii era necesară pentru a salva viața, sănătatea sau integritatea corporală a femeii însărcinate de la un pericol grav și iminent și care nu putea fi înlăturat altfel;

b) în cazul prevăzut în alin. 1 lit. c), când întreruperea cursului sarcinii se impunea din motive terapeutice, potrivit dispozițiilor legale;

c) în cazul prevăzut în alin. 2, când femeia însărcinată s-a aflat în imposibilitate de a-și exprima voința, iar întreruperea cursului sarcinii se impunea din motive terapeutice, potrivit dispozițiilor legale.

⁴⁴ Până la apariția Decretului-lege nr.1/1989 privind abrogarea unor legi, decrete și alte acte normative, publicat în Monitorul Oficial nr. 4 din 27 decembrie 1989, Codul penal incrimina avortul prin art. 185-188. Conform art. 186 din Codul penal, femeia însărcinată care-și întrerupea cursul sarcinii era sancționată penal cu închisoare de la 6 luni la 2 ani sau cu amendă. Prin Legea nr.140/1996 pentru modificarea și completarea Codului penal, publicat în Monitorul Oficial nr. 289 din 14 noiembrie 1996, a fost

așa încât noul Cod penal a clarificat acest aspect prin introducerea alin. (7), art. 201: „Nu se pedepsește femeia însărcinată care își întrerupe cursul sarcinii”⁴⁵.

Pentru existența infracțiunii, trebuie să existe una dintre următoarele împrejurări: întreruperea cursului sarcinii să fie făcută în afara instituțiilor medicale sau cabinetelor medicale autorizate în acest scop; de către o persoană care nu are calitatea de medic de specialitate; sau dacă vârsta sarcinii a depășit patrusprezece săptămâni. Elementul material al infracțiunii se realizează printr-o acțiune de întrerupere a cursului sarcinii. Fapta se realizează prin orice mijloace, nelipsind și consimțământul⁴⁶ femeii însărcinate.

Ne raliem opiniei potrivit căreia „din examinarea condițiilor alternative prevăzute în textul de incriminare rezultă faptul că legiuitorul nu a înțeles să interzică avortul, ci a urmărit să asigure între-

introdus art. 185 privind provocarea ilegală a avortului, care se referă la întreruperea cursului sarcinii în anumite împrejurări, după literatura de specialitate în condiții de siguranță pentru integritatea corporală, sănătatea și viața femeii însărcinate, pentru nașterea de copii fără malformații și pentru asigurarea sporului de natalitate. Dacă legiuitorul ar fi dorit sancționarea femeii însărcinate pentru întreruperea avortului, ar fi păstrat dispozițiile art. 186 Cod penal.

⁴⁵ Cf. Ministerul Justiției această reglementare a urmat modelul norvegian §245: “Any person who terminates a pregnancy, or is accessory thereto, when the statutory requirements for such an operation have not been fulfilled, or a decision for such termination has not been made by any person authorized to do so, is guilty of criminal abortion and shall be liable to imprisonment for a term not exceeding three years. In the case of a repeated offence or if the act is committed for the purpose of gain or under especially aggravating circumstances, the penalty shall be imprisonment for a term not exceeding six years. If the offender has acted without the woman’s consent, imprisonment for a term not exceeding 15 years shall be imposed, but not exceeding 21 years if she dies as a result of the felony. The penal provision in the first sentence of the first paragraph shall not apply to women who themselves terminate their own pregnancy or are accessory thereto”.

⁴⁶ Lipsa consimțământului femeii însărcinate constituie o agravantă conform alin. 2, art. 185 Cp.

ruperea cursului sarcinii numai de către persoanele calificate și în condiții de siguranță”⁴⁷.

Perspective bioetice, teologice și canonice

Unul dintre scopurile căsătoriei este acela al nașterii de prunci, atât în Vechiul cât și în Noul Testament. În Vechiul Testament, nașterea de prunci era o binecuvântare a femeii din partea lui Dumnezeu (Facere 24, 60; 30, 1), iar sterilitatea era considerată ca un blestem divin (Facere 29, 31). „Așa se explică de ce iubirea maternă a fost proverbială la poporul ales și o icoană a iubirii divine față de poporul ales (Isaia 49) și implicit față de om”⁴⁸.

În Noul Testament, Hristos „întărește din nou legătura căsătoriei dintre bărbat și femeie și o înalță din ordinea naturii în ordinea harului, învăluind-o, prin participarea Sa la nunta din Cana, în ambianța harică ce iradia din Persoana Sa”⁴⁹. Nașterea de prunci devine astfel un mijloc de dobândire a mântuirii cu condiția să fie crescuți „în credință, iubire și sfințenie” (I Tim 2, 15). După cum spune și părintele Stăniloae: „actele de unire trupească se îmbibă prin asumarea acestei responsabilități de un element spiritual și mai accentuat. În felul acesta, în faza întâi a căsătoriei un mare rol în transfigurarea legăturii trupești, care deține un loc mai mare între soți, îl are asumarea răspunderii nașterii de prunci, ca în partea a doua această legătură să fie în mare măsură depășită în ființa ei de unirea spirituală în care soții au progresat”⁵⁰. Nașterea de prunci este rodul iubirii și unirii soților și expresie a participării lor la lucrarea creatoare a lui Dumnezeu. „Omul devine și el dătător de viață, pe care și el însuși

⁴⁷ Tudorel Toader, *Drept penal român. Partea specială*, București, 2012, p. 88.

⁴⁸ Petru Semen, „Atitudinea Bisericii față de pruncucidere, divorț, abandonul de copii, droguri și homosexualitate, justificată și de Sfânta Scriptură”, în: *Teologie și Viață*, 1999, 7-12, p. 76.

⁴⁹ Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. III, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1978, p. 183.

⁵⁰ Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. III, p. 192.

o are în dar, în vreme ce prin împiedicarea nașterii pruncilor omul intervine negativ în lucrarea creatoare a lui Dumnezeu și se limitează, în mod egoist, la el însuși”⁵¹.

În timp ce în zilele noastre nu sunt pe deplin conștientizate riscurile și consecințele avortului, Biserica a păstrat neschimbată învățătura din primele veacuri creștine, fiind categorică în privința avortului, sancționându-l ca pe o crimă⁵².

Avortul a declanșat și încă declanșează debateri aprinse între juriști, teologi, medici, psihologi, sociologi și, nu în ultimul rând, politicieni. Credem că toți ar trebui să-și reamintească faptul că Sfinții Părinți au catalogat avortul ca fiind un păcat foarte grav. În acest sens, invocăm următoarele canoane:

Canonul 21 Ancira (314): „Pe femeile, care sunt desfrânate și își omoară fătul, și se îndeletnicesc cu pregătirea mijloacelor de avort, hotărârea de mai înainte le-a oprit până la ieșirea (din viață), și această hotărâre se ține (îndeobște). Dar găsind ceva (spre a le trata) mai blând, am hotărât ca vreme de zece ani să împlinească (în penitență), potrivit treptelor hotărâte”⁵³. Părinții sinodului de la Ancira (314) sunt mai îngăduitori; cu toate că ei consideră fapta respectivă omor, faptă pentru care ucigașul se pedepsește cu oprirea de la Sfânta Împărtășanie până la moartea sa, aceștia au hotărât o penitență de zece ani după care femeia se poate împărtăși.

Sinodul Trulan (691-692) prin canonul 91 reia problematica avortului deja stabilită la sinodul de la Ancira (314), precizând: „Cele

⁵¹ Georgios Mantzaridis, *Morala creștină*, vol. II, Editura Bizantină, București, 2006, p. 294.

⁵² A se vedea: John Breck, *Darul sacru al vieții*, Cluj-Napoca, 2001, pp. 187-221; John Breck, *Longing for God. Orthodox reflections on Bible, Ethics, and Liturgy*, St. Vladimir's Seminary Press, Crestwood, 2006, pp. 77-120; H.Tr. Engelhardt, *Fundamentele bioeticii creștine – perspectiva creștină*, Sibiu, 2005, pp. 362-373.

⁵³ N. Milaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoțite de comentarii*, II, P1, Arad 1934, p. 24; I.N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note și comentarii*, pp. 211-212.

ce dau doctorii care provoacă avortul, precum și cele ce primesc otrăvuri omorâtoare de prunci, se supun pedepsei ucigașului”⁵⁴. Canonul face referire nu numai la femeile care fac avorturi, ci și la complici, la persoanele care dau substanțe abortive.

Canonul 2 al Sf. Vasile cel Mare aduce un plus de claritate: „Ceea ce omoară (fătul) prin meșteșugire, se supune pedepsei uciderii; și la noi nu este subtilitatea expresiunii de (făt) format și neformat; căci aici se osândește nu numai pentru cel ce se va naște, ci pentru că și pe sine s-a primejduit; căci mai de multe ori mor femeile în acest fel de încercări. Dar pe lângă aceasta se mai adaugă și omorârea fătului, altă ucidere după intenția celor ce îndrăznesc acestea. Dar nu trebuie să se întindă pocăința lor până la moarte, ci să se primească după un termen de zece ani, dar vindecarea să se hotărască nu după timp, ci după chipul pocăinței”⁵⁵. Sfântul Vasile cel Mare subliniază pericolul de moarte la care se expune femeia care avortează, nefăcând distincție între avortul timpuriu și cel târziu, iar în privința iertării optând pentru corelarea ei cu intensitatea pocăinței.

Canonul 33 al Sf. Ioan Postitorul: „Vasile cel Mare în canonul său al 2-lea și al 8-lea spune că femeile, care strică cu meșteșugiri pe feți în pânțe, și cele ce dau și iau doctorii, pentru ca să-i piardă, și ca feții înainte de vreme să cadă afară. Noi însă hotărâm ca acestora să li se dea cel mult până la cinci ani sau și 3 ani”⁵⁶.

Canonul 34 al Sf. Ioan Postitorul: „Iar (femeia), care fără de voie a pierdut fătul, primește epitimie de un an”⁵⁷.

Aceste canoane condamnă în totalitate avortul, chiar și pe cel involuntar, asociindu-l infracțiunii de omor. Comentatorul bizantin

⁵⁴ C. Dron, *Canoanele. Text și interpretare*, vol. II: *Sinoadele ecumenice*, București, 1935, p. 358.

⁵⁵ N. Milaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoțite de comentarii*, II, P2, p. 50.

⁵⁶ N. Milaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoțite de comentarii*, II, P2, p. 220.

⁵⁷ N. Milaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoțite de comentarii*, II, P2, p. 220.

Teodor Balsamon⁵⁸, circumscriind sfera complicității, susține că și cel care determină, convinge și cel care procură mijloacele abortive săvârșesc infracțiunea de omor⁵⁹.

Prostituție vs. demnitatea ființei umane

Perspectivă juridică

În ceea ce privește prostituția⁶⁰, aceasta este incriminată în art. 328 Cod penal, care prevede că: „Fapta persoanei care își procură mijloacele de existență sau principalele mijloace de existență, practicând în acest scop raporturi sexuale cu diferite persoane, se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 3 ani”.

Art. 213 din noul Cod penal incriminează proxenetismul, definit ca: „Determinarea sau înlesnirea practicării prostituției ori obținerea de foloase patrimoniale de pe urma practicării prostituției de către una sau mai multe persoane se sancționează cu închisoare de la 2 la 7 ani și interzicerea exercitării unor drepturi”. Observăm mutarea centrului de greutate de la persoana care practică prostituția (victimă a traficului de persoane de cele mai multe ori) la persoana care obține venituri (proxenetul).

⁵⁸ Canonist, jurist. S-a născut în Constantinopol între anii ~ 1130-1140 dintr-o familie nobilă. A ocupat pe rând funcțiile de: Monophilax (rector al Facultății de drept din Bizanț), Chartophilax (vicarul patriarhului Teodor, 1173-1183), stareț al mănăstirii Blacherne apoi Protosinghel. Împăratul Isac II Angelo Comnen (1185-1195) l-a numit Patriarh al Antiohiei între anii ~ 1185-1191. Cea mai importantă lucrare a sa a fost Scholia, un comentariu al Nomocanonului în XIV Titluri. Scopul lui Balsamon a fost acela de a pune în concordanță canoanele bisericești cu legile civile și a rezolva în același timp și neconcordanțele dintre acestea.

⁵⁹ Cf. Rhallis-Potlis, *Sintagma sfintelor canoane*, vol. II, Atena, 1852-1859, p. 520.

⁶⁰ Este o infracțiune de obicei, sancționându-se penal, numai dacă ea este săvârșită în mod repetat (constând într-o pluralitate de acte). Legea prevede în același timp ca raporturile sexuale să fie practicate cu persoane diferite în vederea procurării principalelor mijloace de existență. În cazul în care nu are un caracter repetitiv, ci numai izolat, nu mai este infracțiune, ci contravenție conform art. 2 alin.(6) al Legii nr. 61/1991.

Prostituția de tip instituționalizat, sub forma caselor de toleranță, era cunoscută și la noi în perioada interbelică, celebră fiind „Crucea de Piatră” din cartierul Dudești (Văcărești) prin felinarele roșii. Alături de prostituția tolerată de stat, era foarte răspândită și prostituția de stradă, ocazională⁶¹. Venind la putere, regimul comunist a pus capăt prostituției legalizate, dar nu a putut împiedica practicarea ei. „Cert este faptul că, dincolo de aparentele măsuri de represiune, prostituția exista pe scară largă în România comunistă, fapt cunoscut de opinia publică”⁶². Mai mult, după anul 1989 fenomenul prostituției a cunoscut o amploare, fiind scăpat de sub control. Deloc surprinzător, teoria conform căreia legalizarea prostituției ar însemna automat controlul asupra acestui fenomen și combaterea traficului de ființe umane a început să câștige teren pe măsură ce susținătorii ei argumentau că „legalizarea ar controla aprovizionarea acestei industrii, ar limita răspândirea bolilor cu transmitere sexuală prin monitorizarea sănătății prostituatelor care ar fi protejate de abuzuri din partea angajatorilor sau clienților, ar reduce numărul prostituatelor cărora li se neagă dreptul de a renunța la meserie și ar aduce venituri la bugetul național prin impozite”⁶³. În 2003, opt senatori au propus o lege ce legaliza prostituția. Definind prostituția drept activitate sexuală contra plată, legea acorda prostituatelor accesul la pensie și asigurări de sănătate, reglementa casele de toleranță, diverse drepturi și obligații fiind prevăzute pentru cei implicați în această industrie. În timp ce guvernul a respins inițiativa din motive de legislație, Biserica Ortodoxă Română s-a opus vehement legii. Într-o scrisoare adresată parlamentului, Patriarhul Teoctist a denunțat legea, considerând-o anticreștină și inumană din moment ce susținea „transformarea persoanelor în obiecte ale plăcerii”, argumentând că, „prizoniere ale dramei bordelurilor”,

⁶¹ S.M. Rădulescu, *Sociologia și istoria comportamentului sexual „deviant”*, București, 1996, p. 112.

⁶² S.M. Rădulescu, *Sociologia și istoria comportamentului sexual „deviant”*, p. 113.

⁶³ L. Stan, L. Turcescu, *Religion and Politics in Post-Communist Romania*, Oxford University Press, 2007, pp. 187-188.

femeile „sunt iremediabil afectate psihologic și fizic”⁶⁴.

Dezincriminarea prostituției în noul Cod penal nu va putea estompa și eradica acest fenomen și cu atât mai puțin sancționarea lui contravențională. Conform cercetărilor sociologice întreprinse în România care, paradoxal, contrazic părerile sociologilor occidentali, cauzele care determină prostituția sunt de natură economice, cum ar fi: șomajul, nivelul scăzut de trai, salariile mici, condițiile grele de muncă. La acestea se adaugă și sistemul educațional deficitar din punct de vedere al orientării socio-profesionale a tinerilor.

Perspective bioetice, teologice și canonice

Dacă privim prostituția din prisma riscului îmbolnăvirii de SIDA și a proliferării bolilor cu transmitere sexuală, aceasta este un adevărat flagel. Contrar celor care susțin că, odată cu legalizarea ei, scade numărul îmbolnăvirilor, dimpotrivă ele cresc dacă ținem seama de numărul persoanelor care intră în contact cu prostituatele.

Deși nu există nicio referire explicită la prostituție în canoanele primului mileniu, ci doar la desfrâu și adulter, este suficientă incriminarea acestora din urmă din moment ce ele reprezintă în fapt același păcat. Sfântul Apostol Pavel reliefează faptul că prostituția, ca desfrâu, golește trupul de Duhul Sfânt, îl depersonalizează, căci îl preschimbă din templu al Duhului Sfânt și deci al înălțării spirituale în loc al căderii și al morții morale: „fugiți de desfrânare! Orice păcat pe care-l va săvârși omul este în afară de trup. Cine se dedă însă desfrânării păcătuiește în însuși trupul său. Sau nu știți că trupul vostru e templu al Duhului Sfânt, care este în voi, pe care-L aveți de la Dumnezeu și că voi nu sunteți ai voștri? Căci ați fost cumpărați cu preț. Slăviți, dar, pe Dumnezeu în trupul vostru și în Duhul vostru care sunt ale lui Dumnezeu!” (I Corinteni 6, 18-20).

Canonul 86 Trulan specifică aspre pedepse pentru orice persoană căzută în păcatul desfrăului: „Hotărâm ca cei ce spre căde-

⁶⁴ L. Stan, L. Turcescu, *Religion and Politics in Post-Communist Romania*, p. 191.

rea sufletelor adună desfrânate și le hrănesc, dacă ar fi clerici, să se afurisească și să se caterisească; iar de ar fi laici, să se afurisească”⁶⁵.

Atât prostituția cât și pornografia⁶⁶ reprezintă forme de degradare fizică și morală a persoanei și de identificare a acesteia ca obiect de plăcere pentru ceilalți, situație inacceptabilă din punctul de vedere al Bisericii.

Familia și valorile ei în noul Cod civil

Dacă analizăm, chiar și sumar, prevederile din noul Cod civil intrat în vigoare la 1 octombrie 2011, în special cele cu privire la familie cuprinse în cartea a II-a, articolele 258-534, putem identifica cu ușurință aspectele pozitive, dar și pe cele negative, din perspectiva învățăturii de credință, moralei și normelor canonice ale Bisericii⁶⁷.

Ca aspecte pozitive ale problematicii largi a vieții de familie reținem precizările cu privire la încheierea căsătoriei: diferența de sex (art. 271); interzicerea expresă a căsătoriei între persoane de același sex și nerecunoașterea căsătoriilor sau a parteneriatelor între persoane de același sex încheiate sau contractate în străinătate (art. 277); necesitatea exprimării consimțământului personal și liber (art. 271); interzicerea bigamiei (art. 273); interzicerea căsătoriei între rude atât în linie dreaptă cât și în linie colaterală până la al IV-lea grad de rudenie (art. 274), interzicerea căsătoriei fictive, în alte scopuri decât acela al întemeierii familiei (art. 295); îndatoririle soților (respect, fidelitate, sprijin moral) și mai ales îndatorirea de a locui împreună (art. 309); restricțiile privind adopția, în mod special interdicția pentru două

⁶⁵ N. Milaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoțite de comentarii*, I, P2, Arad, 1931, pp. 463-464; I.N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note și comentarii*, pp. 168-169.

⁶⁶ A se vedea: John Breck, *Darul sacru al vieții*, pp. 134-137.

⁶⁷ Nu dorim să aprofundăm aceste aspecte întrucât ele au fost abordate de Gabriel-Viorel Gârdan în comunicarea *Familia creștină între canoanele Bisericii și legislația civilă din România*, susținută în cadrul Simpozionului Internațional „Familia creștină între tradiție și modernitate” Cluj-Napoca, 2-5 noiembrie 2012 și urmează să fie publicate în volumul manifestării științifice.

persoane de același sex de a adopta împreună (art. 462); îndatorirea de respect față de părinți (art. 485); limitarea măsurilor disciplinare luate de părinți împotriva copiilor (art. 489); obligația de a-i întreține pe părinți (art. 521 ș.u.).

Printre aspectele negative din perspectiva valorilor Bisericii reținem: lipsa unor prevederi cu privire la diferența de vârstă dintre viitori soți sau vârsta maximă până la care se poate încheia o căsătorie; nereținerea în categoria impedimentelor la încheierea căsătoriei a rudeniei spirituale și a afinității sau cuscreei; relaxarea și înmulțirea procedurilor de divorț; neîngrădirea concubinajului și statutul egal al copilului născut în familie cu cel născut în afara familiei; alternativele cu privire la regimul matrimonial; comunitate legală/separație de bunuri/comunitate convențională; delicatele probleme bioetice generate de regimul filiației în cazul reproducerii umane asistate medical cu terț donator (art. 441-447) ș.a.

Concluzii

În momentul în care starea anormală, imoralitatea este percepută la nivelul societății ca fiind normală, respectiv morală, suntem în prezența regresului moral fără egal.

Ne raliem opiniei potrivit căreia este absolut necesară incriminarea avortului, incestului, prostituției, pornografiei și a relațiilor homosexuale în mod explicit deoarece acestea atentează la demnitatea umană, la sănătatea morală a națiunii, cât și la integritatea fizică, morală și spirituală a persoanei. Cu atât mai greu sunt de înțeles pretenziile argumente de ordin juridic și social ale celor ce au alcătuit noul Cod Penal cu cât ele nesocotesc preceptele moralei creștine și instituția familiei ca bază a societății, tolerând aceste forme ale degenerării fizice și morale.

Suntem de părere că, în analiza unor probleme de interes general, într-o țară democratică, s-a ignorat învățătura Bisericii și s-au folosit căi ocolitoare, comode, aspecte ce denotă atât nepriceperea cât și lipsa de dragoste față de semenii noștri și poate dincolo de toate acestea lipsa de responsabilitate morală. Chestiuni de ordin moral

și social cu mari reverberații în conștiința societății civile, precum incestul și avortul, nu pot fi altfel tratate decât cu responsabilitate juridică și etică fără a îngrădi în vreun fel drepturile și libertățile fundamentale ale omului, fiind astfel obligatorie consultarea societății civile înainte de intrarea în vigoare a noului Cod penal. Datorită faptului că aceste propuneri sunt deosebit de sensibile și necesită o atenție sporită în reglementare, nu trebuie să ometem că într-un procent covârșitor cetățenii României sunt creștini, membri responsabili ai acestei societăți, promotori ai valorilor morale, și ca atare un demers legislativ responsabil nu trebuie promovat și promulgat fără o consultare cu reprezentanții tuturor cultelor din această țară.

Considerăm că, în lipsa unei dezbateri publice a schimbărilor propuse și a unei viziuni din partea legiuitorului, dezincriminarea acestor acte constituie un grav atac la valorile morale creștine, opinia membrilor societății civile, deopotrivă credincioși și cetățeni ai României, fiind astfel ignorată.

Subscriem constatările și opțiunilor pe care le avansează, cu multă luciditate, literatura teologică din ultimii ani: „trăim o epocă în care responsabilitatea morală este devalorizată și golită de sens, e considerată desuetă și așezată între reperele „tradiționaliste”. În contextul rapidelor modificări de mentalitate, e necesar să regândim valorile și specificul responsabilității morale a persoanei și a grupurilor umane, chiar a societății în sensul foarte larg al termenului, în spațiul ideologic, cultural și social românesc, încă destul de bine ancorat în valori perene, dar cu tendințe clare de pierdere a lor, mai ales sub influențele concret simțite ale globalizării și secularizării. Aceasta cu atât mai mult cu cât adevărata soluție pentru societatea românească, adevăratele ei valori, adevărata venire întru sine, nu se pot redescoperi fără regenerarea morală, a cărei realizare îi aparține, în egală măsură persoanei și comunității, credinciosului și Bisericii”⁶⁸.

⁶⁸ Ștefan Iloaie, *Responsabilitatea morală personală și comunitară*, Renașterea, Cluj-Napoca, 2009, p. 18.

Victime ale Securității în hotarul satului Nepos, com. Feldru, jud. Bistrița-Năsăud

*Marius Oprea**
*Gheorghe Petrov***

În zilele de 27 și 28 aprilie 2009, Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România a întreprins o acțiune de deshumare a rămășițelor pământești ce au aparținut unui număr de trei bărbați, uciși prin împușcare la data de 24 iunie 1949 de către unele persoane care atunci făceau parte din structura de cadre operative ale Securității din Bistrița. Crima a fost înfăptuită într-un loc situat pe versantul apusean al *Dealului Crucii* sau al *Căpățânii*, zonă situată în extremitatea nordică a hotarului satului Nepos, localitate aparținătoare comunei Feldru din județul Bistrița-Năsăud. *Dealul Crucii* reprezintă și locul unde se întâlnesc limitele de hotar a trei sate, Nepos, Feldru și Rebra. Față de acest deal, satul Nepos se află situat înspre sud, Feldru, care este și centru comunal, este poziționat spre sud-est, iar Rebra, tot centru de comună, se află situat spre nord-vest.

Identitatea persoanelor ucise de către Securitate pe *Dealul Crucii* este următoarea:

- IOAN LEONIDA BODIU, născut la 16 ianuarie 1918 în localitatea Poiana Ilvei, jud. Bistrița-Năsăud.

- IOAN ȘTEFAN BURDEȚ, născut la 15 august 1905 în localitatea Rebrîșoara, jud. Bistrița-Năsăud.

* *Marius Oprea, istoric, poet și eseist, membru al Uniunii Scriitorilor din România.*

** *Gheorghe Petrov, arheolog și istoric, Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei din Cluj-Napoca.*

- TOADER DUMITRU, născut la 22 octombrie 1914 în localitatea Welland din provincia Ontario, Canada.

În primăvara anului 1948, Ioan Leonida Bodiu, fost ofițer al Armatei Regale Române, a pus bazele unei organizații îndreptate împotriva regimului comunist instaurat în România la care au aderat mulți locuitori din zona comunelor Rebra, Parva și Rebrîșoara, în majoritate țărani, care erau nemulțumiți de noile stări de lucruri din țară. Organizația s-a numit *Liga Națională Creștină*, însă, în zonă, se vorbea atunci și despre o organizație cu denumirea de *Garda Albă*, dar se presupune că aceste informații au fost create și lansate de către Securitate pentru dezinformarea localnicilor și atragerea celor nemulțumiți, fiind un pretext pentru condamnarea lor ulterioară. În epocă, într-o zonă mult mai extinsă, exista atunci o adevărată psihoză în legătură cu o organizație de rezistență intitulată *Garda Albă*, iar tot ceea ce era săvârșit în afara legii comuniste era atribuit, cel puțin în faza inițială a anchetelor, pe seama membrilor ei. Leonida Bodiu însuși afirmă, după arestarea sa, în declarațiile sale din timpul anchetelor, că *Garda Albă* este doar un zvon și că nu are nici o legătură cu așa ceva, dar recunoaște că a condus o organizație de rezistență care se numea *Liga Națională Creștină*, formată în preponderență din țărani din zonă. Alături de Leonida Bodiu, Toader Dumitru a fost sfătuitoarul și principalul ajutor al acestuia în conducerea organizației, pentru o vreme el fiind și primar al comunei Rebra. Despre Ioan Burdeș știm că avea o cârciumă în localitatea Rebrîșoara și a fost unul dintre principalii sprijinitori ai lui Leonida Bodiu și ai organizației.

Crima înfăptuită de Securitate prin care s-a curmat brutal viața celor trei personaje a fost cunoscută imediat de foarte mulți localnici din zonă, fiind păstrată în memoria colectivă până în zilele noastre. Apariția câtorva studii de specialitate, bazate pe unele documente provenite din arhivele fostei Securități, precum și publicarea unor mărturii ale unor persoane implicate în evenimentele de atunci, au adus acest tragic caz în actualitate și în atenția IICCR. Având în vedere faptul că exista deja o suficientă bază documentară asupra evenimentelor care au culminat cu execuția celor trei persoane, am

considerat că este oportun a se continua și aprofunda investigațiile asupra cazului prin noi cercetări, de această dată în teren. Obiectivul principal al demersurilor noastre a fost căutarea și identificarea unor persoane care dețin informații despre ceea ce s-a întâmplat atunci efectiv în teren, eventual chiar martori ai crimei, direcți sau indirecti, cu ajutorul cărora să putem localiza și locul unde au fost înmormântate cele trei victime.

După stabilirea unor contacte și purtarea unor discuții preliminare cu diferite persoane din satele zonei, în ziua de 3 aprilie 2009 am făcut o deplasare în localitatea Rebra, unde am luat legătura cu domnul Ivașcu Teofil, născut în respectiva localitate în anul 1930, acesta fiind un martor indirect al crimei săvârșite în urmă cu 60 de ani pe *Dealul Crucii*. Împreună am urcat apoi până la locul unde au fost omorâte cele trei persoane, accesul cel mai ușor spre *Dealul Crucii* fiind din dreptul gării din Nepos, spre nord, cale de aproximativ 4 km. Urcând pe un drum în pantă permanentă, accesibil doar pentru căruțe, ne-am oprit într-un loc situat pe versantul vestic al *Dealului Crucii*, unde drumul pe care l-am urmat din Nepos spre nord prezintă un traseu ușor curbat spre nord-vest, însă fără pante și denivelări accentuate. În stânga drumului, la 2,5 metri față de marginea acestuia, coborându-se pe terenul aflat în pantă dinspre est spre vest, între drum și marginea unei păduri, se află postată o cruce din metal, care la intersecția brațelor are fixată o placă dintr-un material inoxidabil pe care sunt inscripționate numele celor trei victime și câteva cuvinte care fac referire la faptul că cei trei nominalizați au fost împușcați în acel loc la data de 24 iunie 1949. Această cruce a fost pusă de către Dumitru Dumitru, fiul lui Toader Dumitru, în ziua de 24 iunie 1992, însă de la început s-a cunoscut faptul că locul unde se află crucea nu marchează și locul mormântului celor trei. Atât Ivașcu Teofil cât și Dumitru Dumitru, fiul unei victime, susțineau că locul mormântului ar fi la o distanță de câțiva metri spre sud față de locul crucii.

Conform mărturiei lui Ivașcu Teofil, în dimineața zilei de 24 iunie 1949 acesta împreună cu alți doi consăteni din Rebra se aflau

în zona respectivă la cules de cireșe, când, la un moment dat, au auzit rafale scurte provenite de la arme automate. Distanța între locul unde se aflau cei trei și locul crimei a fost de circa 150 de metri. Cele două persoane care îl însoțeau pe Ivașcu s-au întors imediat înapoi spre Rebra, însă acesta, din curiozitate, presupunând că în zonă s-ar afla niște vânători, s-a îndreptat în direcția de unde s-au auzit focurile de armă. Pe drum a văzut trei bărbați, care aveau fiecare câte un pistol mitralieră cu încărcătoare tambur, și care urmau grăbiți drumul de întoarcere spre satul Nepos. Observându-i de la o oarecare distanță, pentru a nu se intersecta și întâlni cu aceștia, Ivașcu a fost nevoit să se ascundă în vegetația aflată pe marginea drumului, iar după trecerea lor și-a continuat deplasarea. După parcurgerea unei distanțe scurte a ajuns la locul unde a dat peste cadavrele lui Leonida Bodiu, Toader Dumitru și Ioan Burdeț, fiecare dintre aceștia fiindu-i cunoscut. Toți se aflau pe drum, fiind căzuți într-o baltă formată din apa de ploaie acumulată într-o adâncitură a drumului din acel loc. După spusele martorului, acesta a observat că toate cadavrele prezentau răni cu sângerare puternică în zona posterioară a capului. La scurt timp după înfăptuirea crimei, dinspre satul Nepos au ajuns la locul respectiv patru persoane cu unelte de săpat în mână, care erau însărcinați să îngroape cele trei cadavre într-o singură groapă. Ivașcu Teofil nu părăsise încă zona când au sosit cei patru, schimbând chiar și câteva cuvinte cu aceștia. Din informațiile pe care le deținem despre cei care au jucat atunci rolul de gropari, știm că doi dintre ei erau frații Popițan, angajați la Primăria din Nepos ca și paznici de câmp, iar unul se numea Nistor Bota, pădurar din Nepos.

Leonida Bodiu, Toader Dumitru și Ioan Burdeț au fost arestați din motive politice, alături de multe alte persoane, fiind reținuți și anchetați o perioadă mai lungă de timp la sediul Securității din Bistrița. În noaptea dintre 23 și 24 iunie 1949 cei trei au fost scoși din arestul Securității și transportați cu o mașină până în dreptul gării din satul Nepos. De aici, fiind însoțiți de cadre operative de la Securitatea din Bistrița, dar se pare că și de câțiva soldați în termen de la trupele de Securitate, au fost duși pe jos până în acea zonă de pe *Dealul Crucii*

despre care am amintit. Ajunși în acel loc în dimineața zilei de 24 iunie, toți trei au fost uciși prin împușcare, după unele surse crima fiind înfăptuită în jurul orei 5, iar după altele la o oră mai târzie. Execuția acestora s-a făcut arbitrar, fără să existe vreo sentință judecătorească de condamnare în acest sens.

Din informațiile primare pe care le deținem, grupa care a săvârșit aceste crime a fost alcătuită din slt. Liviu Pongrațiu, plt. maj. Liviu Herța și plt. Traian Săsărman, primul dintre ei fiind și cel care a coordonat operațiunea în teren. Se pare că în această acțiune criminală au mai fost implicate și alte cadre de Securitate la care, deocamdată, le cunoaștem doar numele de familie, fiind vorba despre numiții Iepure, Cătărig și Mureșan. Șef la Securitatea din Bistrița a fost atunci maiorul Viorel Gligor, iar superiorul său direct a fost col. Mihai Patriciu, șeful Direcției Regionale de Securitate Cluj.

Pentru a se încerca oarecum motivarea crimei, în varianta oficială care apare în unele documente ale Securității, se precizează că în cursul lunii ianuarie 1949 Leonida Bodiș, Toader Dumitru și Ioan Burdeș ar fi ascuns șase arme militare între localitățile Rebra și Nepos, în zona *Dealului Crucii*, iar în anchetă aceștia ar fi declarat că nu pot preciza locul unde se află armele însă l-ar putea identifica în teren. Acest fapt a fost exploatat de către organele de Securitate, care folosind pretextul deplasării pentru găsirea și recuperarea armelor, i-au scos în teren pe cei trei, ocazie cu care aceștia au fost omorâți. Într-un raport telefonic, care a fost consemnat în scris, făcut de către slt. Pongrațiu Liviu în ziua de 8 iulie 1949, la orele 9, se spune că „...cei trei arestați, în timp ce au dezgropat depozitul de armament au încercat să pună mâna pe grenadele aflate în depozitul de armament și nedeclarate de ei, ca atacând prin aceasta organele de escortă, pentru a-și asigura pe această cale fuga lor, la care organele de Securitate menționate mai sus [slt. Pongrațiu Liviu, plut. maj. Herța Lucian și plut. Săsărman Traian - n.n.] din legitimă apărare și pentru a împiedica fuga celor trei arestați periculoși securității statului, au făcut uz de arme împușcându-i pe toți trei arătați, adică pe Bodiș Leonida, Burdeș Ioan și Toader Dumitru.” După cum se poate observa, raportul telefonic dat de slt. Pongrațiu Liviu către superiori

este datat pe 8 iulie 1949, însă nu se menționează în mod explicit că execuția celor trei s-ar fi înfăptuit la acea dată. Acest lucru a creat însă anumite confuzii, iar în istoriografie unii autori au preluat acest reper cronologic drept data la care cei trei au fost uciși. Mărturiile celor contemporani cu evenimentele, inclusiv rudele și urmașii celor trei victime, susțin fără rezerve că crima a fost înfăptuită în ziua de 24 iunie, de Sărbătoarea Nașterii Sfântului Ioan Botezătorul sau de Sânzâiene. Deși au fost omorâți, cei trei figurau în continuare drept inculpați în procesul ce privea întregul lot de arestați ce fuseseră găsiți vinovați de implicare în organizația *Liga Națională Creștină* sau *Garda Albă*. Prin sentința nr. 1585 din 10 noiembrie 1949 aceștia au fost condamnați în contumacie, fiecare la o pedeapsă de 20 de ani muncă silnică. Alături de ei au mai primit atunci pedepse privative de libertate un număr de încă 63 de persoane.

Groapa mormântului a fost făcută pe versantul apusean al *Dealului Crucii*, chiar în dreptul locului crimei, pe un loc înclinat situat în partea stângă a drumului cum se privește spre nord, la baza unei pante accentuate care coboară dinspre est spre vest, într-o porțiune de teren lipsită de vegetație forestieră, la circa 2,5 metri față de liziera unei păduri, care se dezvoltă în continuare pe coborâșul pantei dealului. A fost săpată o singură groapă unde cadavrele au fost aruncate unul peste altul, peste locul gropii fiind puse atunci gлии cu iarbă pentru a se încerca astfel mascarea și ascunderea acestora. O săteancă din Nepos, Cârca Verginica, care avea pământ în zonă, a fost a doua zi pe *Dealul Crucii* și a observat locul unde fusese săpată groapa. Mai mult decât atât, ea mărturisește că balta care se acumulase în drum de pe urma ploilor era roșie, iar din drum și până la locul gropii iarba era puternic călcată și cu urme de sânge, dovadă că cadavrele au fost târate sau rostogolite înainte de a fi aruncate în groapă. O altă mărturie aparține aceluiași Ivașcu Teofil din Rebra, care, după trecerea a câtorva săptămâni de la crimă, a însoțit în secret spre acel loc două persoane care erau rude cu Toader Dumitru, pe Toader Ștefan și Rus Toader, fratele respectiv socrul victimei. Fiindu-le indicat cu precizie locul mormântului, care încă se vedea foarte bine, cei doi

au săpat pentru a se asigura că Toader Dumitru se află într-adevăr îngropat acolo alături de ceilalți. Știm că aceștia au reușit să ajungă la cadavrul lui Toader Dumitru, pe care l-au găsit la o adâncime relativ mică deoarece se pare că acesta se afla mai sus în raport cu cadavrele celorlalți, și din îmbrăcămintea căruia au rupt câteva bucăți de material textil pentru a fi duse soției defunctului drept dovadă că acesta era mort. De atunci s-a perpetuat și informația, însușită și de către noi, după care, în groapă, cadavrul lui Toader Dumitru ar fi fost pus deasupra celorlalte.

Pentru depistarea mormântului comun, la început ne-am bazat pe varianta indicată de către Ivașcu Teofil și Dumitru Dumitru, fiul lui Toader Dumitru, care presupuneau că locul se află la câțiva metri mai spre sud față de crucea pusă în anul 1992. Obținerea unor informații noi privitoare la localizarea mormântului a făcut să renunțăm în ultimul moment la prima variantă, iar în teren, având alături și pe Ivașcu Teofil, am reușit să ne edificăm asupra amănuntelor care au creat confuzia, cauzele principale fiind trecerea unui timp atât de îndelungat de la producerea evenimentelor, care a influențat memoria vizuală a martorului, și dispariția din teren a unor repere care existau în trecut.

Locația aproximativă a mormântului ne-a fost indicată în cele din urmă de către Cârceu Verginica din Nepos, care ne-a spus să căutăm la vreo 40-50 de metri mai la nord față de locul unde se află postată acea cruce. Menționăm faptul că locul mormântului comun nu a fost niciodată marcat cu vreo cruce sau eventual prin orice alt semn distinctiv.

La fața locului, după efectuarea unor observații preliminare asupra terenului din zona indicată, am stabilit să practicăm o primă secțiune arheologică de căutare pe o suprafață de teren care îngloba și o porțiune mai restrânsă unde solul prezenta o oarecare denivelare concavă, aproape insesizabilă la o primă privire, precum și unele anomalii la nivelul vegetației. Prima secțiune, numită S. 1, a fost de formă dreptunghiulară și a avut dimensiunile inițiale de 7 x 1,50 metri, laturile lungi ale acesteia fiind dispuse pe direcția nord-sud. După

trasarea și începerea lucrului la prima secțiune, imediat a fost stabilit locul unde urma să fie executată o a doua secțiune de căutare, S. 2, plasată la sud de S. 1. Secțiunea nr. 2 a avut o formă dreptunghiulară cu dimensiunile de 5 x 1,20 metri, laturile lungi urmând direcția nord-sud. Ambele secțiuni au fost executate la nord de locul unde se află acea cruce de care am amintit în mai multe rânduri, într-un spațiu delimitat la răsărit de acel drum de țară iar spre apus de marginea unei păduri, întregul teren fiind în pantă dinspre est spre vest. Între cruce și latura de sud a lui S. 2 distanța a fost de 28,80 metri, iar până pe latura de sud a lui S. 1 distanța a fost de 50,10 metri. Între latura sudică a lui S. 1 și latura nordică a lui S. 2 distanța a fost de 16,30 metri. Cota de înălțime față de nivelul mării, verificată pe locul în care s-a practicat S. 1, a arătat o altitudine de 835 metri.

Secțiunea nr. 2 a avut latura mai scurtă dinspre sud în linie cu fața dinspre nord a unui măr bătrân, colțul de sud-vest al secțiunii aflându-se la o distanță de 1,80 metri față de trunchiul pomului. Latura estică a secțiunii s-a aflat la o distanță de 4,90 metri, măsurată pe pantă, față de marginea drumului. Între nivelul drumului și nivelul solului în cadrul suprafeței lui S. 2, înainte de începerea săpăturii, diferența de nivel a fost de circa 2,50 metri. Între laturile lungi ale secțiunii terenul prezenta o pantă cu un unghi al înclinării de 15 grade dinspre est spre vest, panta fiind mult mai accentuată începând de la 0,50 metri din latura estică a secțiunii spre drum. Adâncimile maxime rezultate în urma săpăturii au fost de - 0,74 metri în colțul de nord-est, - 0,71 metri în colțul de sud-est, - 0,44 metri în colțul de nord-vest și - 0,41 metri în colțul de nord-est, fundul de secțiune ce a rezultat fiind în suprafață plană. La răzuirea acestuia nu a fost sesizată nici o urmă de groapă și ca urmare lucrul în secțiune a fost considerat închis. În ceea ce privește stratigrafia verticală a profilelor de secțiune aceasta este simplă, sub stratul vegetal, care avea o grosime medie de 5 cm, existând un strat compact de lut gălbui cu tentă maronie, mai nisipos în partea inferioară.

Secțiunea nr. 1, după cum am arătat, a avut dimensiunile inițiale de 7 x 1,50 metri. Latura estică a secțiunii s-a aflat la o distanță

de 7,20 metri, măsurată pe pantă, față de marginea drumului. Între laturile lungi ale secțiunii, ca și în cazul lui S. 2, terenul se afla în pantă cu o înclinare de 17 grade dinspre est spre vest, panta fiind mult mai accentuată de la circa 1,00 metru din latura estică a secțiunii spre drum. Diferența de nivel între drum și suprafața de călcare din cadrul stabilit al secțiunii la momentul începerii săpăturii a fost de circa 3,50 metri. După începerea lucrului în S. 1 și îndepărtarea stratului vegetal, s-a observat că într-o porțiune din jumătatea nordică a secțiunii solul nu este așa de compact în comparație cu cealaltă jumătate a secțiunii, diferențe între cele două părți fiind sesizate și la nuanțele de culoare ale solului excavat. Adâncirea în secțiune s-a făcut la început uniform, pe toată suprafața, până la o adâncime medie de circa -0,50 metri, măsurată la mijlocul profilelor scurte de nord și de sud. La răzuirea fundului de secțiune, când acesta se prezenta aproximativ ca o suprafață dreaptă în plan orizontal, s-a profilat și groapa mormântului. Aceasta avea o dezvoltare longitudinală pe direcția nord-sud, ieșind pe o lungime de 1,90 metri spre sud din profilul nordic, lățimea gropii fiind surprinsă integral între profilele lungi ale secțiunii. După identificarea gropii mormântului s-a renunțat la adâncirea în restul secțiunii, întregul efort fiind concentrat numai asupra acelei porțiuni de secțiune în care se afla înglobată groapa. Pentru a se crea un spațiu suficient care se impunea a fi necesar în primul rând pentru surprinderea integrală a lungimii gropii, apoi și pentru a se facilita intervenția directă asupra osemintelor celor trei victime, am considerat că este oportun ca secțiunea inițială (S. 1) să fie prelungită atât în lungime, spre nord, cât și pe lățime, spre est și vest, dar numai în dreptul gropii. Astfel, pe lungime, secțiunea inițială a fost prelungită cu 1,30 metri spre nord, în urma acestei operațiuni rezultând pentru S. 1 o lungime totală de 8,30 metri. Pe lățime, din latura sau profilul de vest, la 4,30 metri măsurați din capătul sudic al secțiunii, s-a executat un ieșind de 0,70 metri pe o lungime de 4 metri, până la intersecția cu latura de nord. În partea opusă, din latura sau profilul de vest, la 5,80 metri măsurați din capătul sudic al secțiunii, s-a executat un alt ieșind, de 0,80 metri, pe o lungime

de 2,50 metri, până la intersecția cu latura de nord. După extinderea pe lățime a secțiunii inițiale prin practicarea celor două ieșinduri în zona gropii mormântului, latura de nord a secțiunii a avut dimensiunea de 3,00 metri.

Pentru căutarea, depistarea și dezvelirea osemintelor celor trei victime au fost folosite metode și tehnici specifice arheologiei funerare, comune de altfel oricărei intervenții arheologice care vizează situri cu o astfel de încărcătură istorică.

În noua configurație a unității de săpătură (S. 1) rezultată în urma extinderilor menționate, groapa mormântului a fost delimitată cu precizie în noul cadru creat, aceasta având dimensiunile generale, în punctele maxime de extensie, de 2,20 metri pe lungime și 1,16 metri pe lățime, fiind dispusă longitudinal pe direcția nord-sud. Forma generală a gropii a fost una rectangulară însă cu multe neregularități, capătul dinspre nord al acesteia aflându-se la o distanță de 1,00 metru față de profilul nordic al secțiunii, profil rezultat după extensiile pe lungime și lățime ale secțiunii. Adâncimile maxime de săpătură care au fost atinse în S. 1 au fost de - 0,83 metri în colțul de nord-vest și de - 1,47 metri în colțul de nord-est, panta terenului fiind în coborâre dinspre est spre vest. Stratigrafia tuturor profilelor în S. 1 a fost identică cu aceea pe care am constatat-o și în S. 2, adică un strat vegetal cu o grosime de circa 5 cm după care urmează un lut gălbui cu tentă galbuie, mai nisipos în partea inferioară. Adâncimea fundului gropii mormântului, măsurată în planul înclinat al terenului, pe mijlocul acesteia, a fost de - 1,17 metri. De pe latura de sud a gropii mormântului și până la cruce, distanța măsurată a fost de 55,20 metri.

Pe fundul gropii mormântului comun au fost găsite și dezvelite trei schelete umane, care se aflau, fiecare, în poziție contorsionată. Acest aspect dovedește că la momentul înhumării cadavrele au fost efectiv aruncate în groapă, fără să existe vreo grijă și preocupare pentru cei morți din partea celor care i-au îngropat. Ca și orientare, toți defuncții sunt cu capul spre nord și cu picioarele spre sud. Conform standardelor arheologice, toate scheletele identificate au primit o

numerotare specifică - M. 1, M. 2, M. 3 - primul fiind scheletul aflat în partea stângă a gropii cum se privește dinspre sud spre nord.

M. 1 a fost poziționat în partea vestică a gropii și se afla așezat aproximativ în poziția culcat pe burtă, șoldul drept fiind ușor ridicat iar piciorul stâng dispus sub cel drept. Ambele membre inferioare au fost îndoite din genunchi, femurele fiind aduse ușor în față iar tibiile dispuse în unghiuri diferite spre partea posterioară. Pe lungimea gropii, între limita dinspre nord a acesteia și craniu s-a păstrat o distanță de 0,32 metri. În picioare defunctul avea o pereche de bocanci din piele care pe talpă, în partea din față, aveau aplicate plachiuri metalice. În partea superioară stângă a bazinului a fost găsită o șipcă din lemn, având o lungime de 6 cm, care probabil s-a aflat într-unul din buzunarele pantalonilor defunctului. În zona pieptului s-a aflat un nasture metalic de haină, foarte corodat. Asupra scheletului au fost descoperite și două gloanțe, unul în partea superioară a spatelui, care s-a oprit în coloana vertebrală, și altul în partea posterioară din stânga șoldului, care s-a oprit în osul bazinului. După poziția cum au fost găsite ambele gloanțe, concluzia este că defunctul a fost împușcat din spate. De asemenea, craniul prezenta urme evidente de lovituri, având orificii și părți de calotă lipsă, dovadă că defunctul a fost împușcat și în cap. După poziția scheletului *in situ*, M. 1 a fost aruncat în groapă probabil ulterior lui M. 2 și anterior lui M. 3.

M. 2 s-a aflat aproximativ pe mijlocul gropii fiind întors parțial pe partea stângă cu ambii genunchi aduși ușor în față, piciorul drept fiind petrecut peste cel stâng. Tibiile membrelor inferioare sunt dispuse în unghi față de femure, cea de la piciorul stâng fiind mai retrasă spre posterior față de cealaltă, fiind mai apropiată de M. 1. Între limita dinspre nord a gropii de înmormântare și craniu s-a păstrat o distanță de 0,24 metri. Defunctul a fost încălțat cu o pereche de bocanci din piele care aveau plachiuri în vârful tălpilor și potcoave metalice pe călcâie. Bocancul stâng s-a aflat în picior dar cel drept a fost găsit într-o poziție secundară, la partea inferioară a picioarelor lui M. 3. În zona pieptului au fost găsiți doi nasturi mici de cămașă,

de culoare alb-gălbuie, prevăzuți cu patru găuri. Defunctul a fost îmbrăcat cu o haină mai groasă confecționată din lână, din care se mai păstrau unele resturi degradate. Craniul avea urme clare de lovituri și orificii mari în calotă, lucru care denotă faptul că defunctul a fost împușcat în cap. O mare parte a dentiției era desprinsă din maxilare, între dinții și măselele căzute și amestecate atenția fiindu-ne atrasă de o măsea care era îmbrăcată cu o coroană metalică de culoare argintie. Poziția scheletului *in situ* indică faptul că M. 2 a fost aruncat în groapă cu siguranță înaintea lui M. 3, dar probabil și înaintea lui M. 1.

M. 3 a fost găsit poziționat în partea estică a gropii fiind întors parțial pe partea dreaptă, ambele picioare fiind îndoite din genunchi, dreptul aflându-se mai în față iar stângul mai în spate. Partea superioară a scheletului și întregul membru inferior drept se suprapun parțial peste M. 2. M. 3 se afla așezat mai sus decât M. 1 și M. 2, având craniul la limita dinspre nord a gropii. La picioare nu a avut încălțăminte, însă o pereche de bocanci a fost găsită într-o poziție secundară în extremitatea nordică a gropii, unul lângă craniul lui M. 1 și altul lângă craniul lui M. 3. Acești bocanci au fost cândva reparați, având aplicată peste tălpile din piele suprafețe de cauciuc prinse pe margine cu cuie mici. Prezența acestor bocanci într-o poziție nefirească și lipsa din picioarele defunctului a încălțăminte, presupune două lucruri. O posibilitate ar fi că aceștia au putut să cadă din picioarele victimei în timpul manipulării cadavrului, după care au fost aruncați în locul în care noi i-am găsit. Altă explicație plauzibilă ar putea fi că unul dintre oamenii care au făcut groapa a putut să-și schimbe propria încălțăminte, care poate era într-o stare mai proastă, cu una mai bună pe care o avea defunctul. Dacă defuncții au fost aduși direct din arestul Securității, este foarte probabil că încălțămintea lor nu a mai avut șireturi, și atunci se poate explica faptul că aceasta putea să iasă ușor din picioarele cadavrelor, mai ales având în vedere și împrejurările în care acestea au ajuns în groapa comună. Și la M. 3 a fost găsit un glonț, în stânga părții toracice inferioare, la 11 cm deasupra bazinului. Craniul prezenta și el urme puternice de lovituri fiind parțial distrus, starea acestuia fiind provocată cel mai probabil

tot de gloanțe. Poziția scheletului *in situ* presupune că acesta a fost aruncat în groapă ultimul, cu siguranță după M. 2, pe care îl supra-pune parțial, și probabil după M. 1.

Conform mărturiei lui Ivașcu Teofil, cel care a văzut cadavrele înainte ca acestea să fie îngropate, Leonida Bodiu a fost îmbrăcat cu un veston militar de culoare kaki, lipsit de însemne, și pantaloni de aceeași culoare. Toader Dumitru și Ioan Burdeț aveau amândoi pantaloni negri de stofă, cămăși țărănești de culoare albă și pulovere din lână. Având în vedere că la M. 1 s-a găsit un nasture metalic precum și alte câteva fragmente mici din metal corodat, care pot să provină de la alți nasturi similari, am putea să presupunem că scheletul indicat de către noi prin M. 1 ar putea să aparțină lui Leonida Bodiu. De asemenea, scheletul indicat prin M. 3 ar putea să aparțină lui Toader Dumitru, deoarece acesta pare să fie pus mai sus în groapă și numai la el puteau să ajungă mai repede și mai ușor rudele lui care au intervenit asupra mormântului după câteva săptămâni de la moartea celor trei. Dacă raționamentul nostru se dovedește a fi în concordanță cu adevărul, atunci osemintele indicate prin M. 2 nu pot să aparțină decât lui Ioan Burdeț.

După terminarea cercetării arheologice, în prezența întregii asistențe, la locul mormântului a avut loc o slujbă religioasă oficiată de către părintele Vasile Rus, preotul Parohiei Ortodoxe din satul Nepos, acesta fiind nepotul lui Toader Dumitru, unul dintre cei uciși pe *Dealul Crucii* în urmă cu 60 de ani. După slujbă, rămășițele pământești ale lui Leonida Bodiu, Toader Dumitru și Ioan Burdeț au fost demontate, extrase, separate și împachetate în prezența unui procuror civil și a unui ofițer criminalist de poliție. Aceștia au preluat apoi osemintele pentru a fi transportate la Laboratorul de Medicină Legală de pe lângă Spitalul Județean din Bistrița, unde vor fi supuse unei expertize de specialitate. De acolo, osemintele vor fi preluate de către rudele și urmașii celor trei victime pentru ca ele să fie reînhumate, împreună și cu onorurile cuvenite, în Cimitirul Eroilor din municipiul Bistrița.

Acțiunea de căutare și deshumare a celor trei persoane ucise de către Securitate în hotarul satului Nepos, s-a produs și ca urmare a cererilor în scris venite către IICCR din partea unor rude și urmași ai victimelor, aceștia fiind Leonida Bodiș, nepotul lui Ioan Leonida Bodiș, și Dumitru Dumitru, fiul lui Toader Dumitru, ambii cu domiciliul în municipiul Bistrița.

Reprezentanții IICCR care au acționat în teren cu prilejul acestei acțiuni, deloc simple și ușoare, au beneficiat de sprijinul necondiționat și benevol al preotului ortodox din satul Nepos, Rus Vasile, care, alături de mulți alți credincioși ai parohiei sale, ne-au stat alături în toate momentele activității pe care noi am desfășurat-o acolo.

Istoricul personalității juridice a asociațiilor creștine în epoca Sfinților Părinți

*Liviu-Marius Harosa**

Conform can. 1255 CIC, Biserica Universală și Scaunul Apostolic, Bisericile particulare și toate celelalte persoane juridice, fie ele publice sau private, sunt toate subiecte de drept apte să dobândească, să posede, să administreze și să înstrăineze bunuri temporale potrivit normelor legale¹. Aceeași prevedere legală se regăsește și în can. 1009 § 1 CCEO, în timp ce alin. (2) al acestui din urmă canon statuează că „toate bunurile temporale care aparțin persoanelor juridice sunt bunuri ecleziastice”.

Receptând deplin moștenirea juridică romană², dreptul canonic a utilizat, încă de la originile sale³, noțiunea de personalitate juridică.

* Liviu-Marius Harosa, Lector Univ. Dr., Facultatea de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca.

¹ Can. 1255 CIC: „*Ecclesia imiversa atqne Apostolica Sedes, Ecclesiae particulares necnon alia quaevis persona iuridica, sive publica sive privata, subiecta sunt capacia bona temporalia acquirendi, retinendi, administrandi et alienandi ad normam iuris*”.

² Pentru colegiile funerare, asociații publice, v. Digeste. *Quod cuius*, III, 4, 7, 1; D., *De reb. Dubiis*, 50, 16, 85 și D. 47, 22. 1 preluate din P. Fr. Girard, *op. cit.*, p. 443. V., pentru istoric, *supra*, nr. 26.

³ În special glosatorii care, în adnotările lor pe marginea textului lui Gratian, au regăsit noțiunea romană de *universitas* ce a trecut astfel fără nicio dificultate în Decretalii. Asupra acestei probleme, v.: P. Gillet, „La personnalité juridique en droit ecclésiastique”, Editeur W. Godenne Imprimeur, Malines, 1927, pp. 5-12; R. Naz, A. Dumas, în *Dictionnaire de Droit Canonique*, vol. 6. Letouzey et Ané, Paris, 1957, p. 1359 și urm.; P. Valdrini, J.P. Durand, O. Échappé, J. Vernay, *op. cit.*, p. 105. Asupra Decretaliilor Papei Grigore al IX-lea ca izvor de drept canonic și asupra importanței lor, V. P. Valdrini,

Atât Codex Juris Canonici din 1983 (în can. 113-123 și 298-329), Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium din 1990 (can. 920 și urm.) actualmente în vigoare, cât și Codul din 1917 (can. 99-106 și 684-725) definesc normele generale referitoare la personalitatea juridică, înainte de a preciza regulile privind diversele categorii de persoane juridice subiecte ale dreptului canonic.

Astfel, la fel ca și în majoritatea codurilor civile statale Codul de drept canonic din 1917 consacră prin can. 99⁴ noțiunea de personalitate morală, alături de cea a personalității fizice⁵. În schimb, Codul de drept canonic promulgat în 1983, care abrogă legiunile anterioare, creează o distincție între *persoane morale* (care există în virtutea dreptului divin) - Biserica Catolică și Sfântul Scaun [can. 113 alin. (1) CIC. 1983] și alte *persoane juridice*, create printr-o dispoziție de drept ecleziastic⁶.

Pentru can. 113 § 2 din CIC 1983, persoanele juridice sunt subiecte de drepturi și obligații, fapt care le face egale, pe planul capacității juridice, persoanelor fizice⁷. Codul din 1917 se mărginea să distingă persoanele juridice colegiale, cum ar fi congregațiile și

J.P. Durand, *op. cit.*, pp. 9-11, J. Gaudemet, *Les sources du droit canonique. Vif-XXe siècle*, Cerf, Paris, 1993, pp. 112-119; Administration Pontificale de la Basilique Patriarcale Saint-Paul, *Les papes. Vingt siècles d'histoire*, Librairie Éditrice Vaticane, Vatican, 2004, pp. 86 și 87. Despre dezvoltarea dreptului canonic ortodox, a se consulta I. N. Floca, *op. cit.*, pp. 93-110, iar L. Stan, „Tradiția pravilnică a Bisericii. însemnătatea și folosul cunoașterii legilor după care se conduce Biserica”, în *Studii Teologice*, nr. 5-6/1960, p. 262 și urm. enumera printre izvoarele de drept bisericesc ortodox ce poartă denumirea de persoane juridice Nomocanonul în 50 de titluri sau Nomocanonul lui Ioan Scolasticul (aprox. 565 d.Hr.), Nomocanonul lui Fotie (883).

⁴ Can. 99: „în Biserică, pe lângă persoanele fizice, există persoane morale constituite de autoritatea publică, care se disting în persoane morale colegiale și necolegiale, cum ar fi bisericile, seminariile, beneficiile, etc.”

⁵ Pentru detalii, v.: F. Coccopalmerio, „De persona juridica juxta schema codici novi” în *Periodica Vaticani*, nr. 5/1981, p. 369 și urm., P. Valdrini, J.P. Durand. O. Échappé. J. Vemay, *op. cit.*, p. 106.

⁶ Vom reveni *infra*, nr. 57, în discutarea acestui aspect.

⁷ „Suni etiam in Ecclesia, praeter personas physicas, personae iuridicae, subiecta scilicet in iure canonico obligationum et iurium quae ipsarum indoli congruent.”

uniunile fidelilor, precum și persoane juridice necolegiale, exemplificându-se cu parohiile, diocesele (exarhatele), dar și beneficiile sau oficiile bisericești⁸. CIC 1983 pune o oarecare ordine în această clasificare heteroclită resuscitând noțiunea de *universitas*, proprie dreptului roman.

Surprinzătoare la prima vedere, această reîntoarcere la dreptul roman își are esența în specificitatea dreptului canonic, precum și în dezvoltarea istorică a concepțiilor referitoare la persoanele juridice și la fundamentul juridic al acestora⁹.

Pentru a înțelege mai bine modalitatea de abordare a persoanelor juridice în dreptul bisericesc, ca subiecte ce pot administra și dispune în sens larg de bunuri eclesiastice, este necesar a face o scurtă incursiune în istoricul acestei instituții, cu o aplecare mai specială asupra epocii romane și medievale.

Istoric

În Roma antică, dreptul perioadei republicane cunoștea diverse grupuri sau corporații, fără o individualitate juridică proprie, menționate în Legea celor XII table¹⁰. Existau numeroase colegii (*corporae*)

⁸ În orice caz, Codex Juris Canonici 1917 consacră prin intermediul can. 99 o diviziune admisă în fapt de multă vreme, dar care nu își găsisese locul până atunci într-o clasificare legală a persoanelor. Oricum, termenul de „persoană morală” nu era uniform utilizat în Cod, sintagmele *persona juridica* (can. 687, 1489, 1495), *ens juridicum* (can. 1409, 1410), *corpus morale* [can. 255 alin. (2)] înlocuindu-1 adeseori. V., pentru dezvoltări: P. Valdrini, J.P. Durand, O. Échappé. J. Vernay, *ibidem*; P. Gillet, *op. cit.*, pp. 232 și 233.

⁹ A se vedea: F. Ferrara, *Teoria delle persone giuridiche*, Utet ed. Napoli, 1923, p. 75 și urm.; P. Gillet, *op. cit.*, p. 132 și urm., M. Vauhier. *Étude sur les personnes morales*, Bruylant-Christophe Ed., Bruxelles, 1887, p. 23 și urm.; J. Imbert, *op. cit.*, p. 3; G. Le Bras, *op. cit.*, pp. 5-270; F. Coccopalmerio, *op. cit.*, p. 370, A. Lefevre-Teillard, *op. cit.*, p. 79.

¹⁰ A se vedea: Y. Eminescu (coord.), *Subiectele colective de drept în România*, Ed. Academiei R.S.R., București, p. 7; H.L. și J. Mazeaud, Fr. Chabas, *op. cit.*, p. 313, 320; H. Capitant, *op. cit.*, p. 196; E. Lupan, D.A. Popescu. A. Marga, *Drept Civil. Persoana juridică*. Ed. Lumina Lex, București, 1994, p. 8.

de preoți, funerare sau de artiști care însă nu aveau personalitate juridică. „În dreptul clasic, singurul subiect de drepturi și obligații era doar omul liber. Digestele reiau regula formulată de Hermogenian: *omne ins hominum causa constitutum est*”¹¹.

În primul rând, personalitatea juridică a fost în timp și într-un mod lent recunoscută doar Statului, care avea un tezaur (*aerarium*), organe (magistrații) și chiar sclavi. Ulterior, personalitatea Statului a fost extinsă și recunoscută și altor grupări de drept public născute prin dezvoltarea Imperiului roman, și anume orașe, municipii, colonii¹².

„Juriștii romani nu păreau să își pună probleme teoretice legate de recunoașterea personalității Statului și păreau să îl considere ca și când ar fi avut, încă de la originile sale, bunuri, creanțe și debite și ca și când ar fi putut întotdeauna, prin magistrații săi, să întreprindă toate actele vieții juridice, chiar și a celor care erau dificile de a fi permise persoanelor juridice (acceptarea unei succesiuni), fără a fi obligat să respecte formele care se impuneau existenței juridice a altor persoane fizice și morale”¹³.

În ceea ce privește asociațiile romane, se pare că se puteau constitui în mod liber, fără nevoia vreunei autorizări statale. Singura condiție era existența unui statut¹⁴.

În anul 54 î.Hr. în perioada consulatului lui Cicero și a tulburărilor lui Catilina, un senatus-consult a suprimat toate micile asociații populare, deja numeroase și considerate a fi focare de răzmeriță.

¹¹ Y. Eminescu, *ibidem*, cu autorii citați la nota 1 și 2.

¹² H.L. et J. Mayeaud, Fr. Chabas, *op. cit.*, pp. 196 și 197; R. Saleilles, *De la personnalité juridique, Histoire et théories*, 2^{ème}éd., Librairie Arthur Rousseau, Paris, 1992, p. 25.

¹³ P. Fr. Girard, *Manuel de droit roman*, 6ème éd., p. 241, *apud*. H. Capitant, *op. cit.*, p. 196, nota 2. Spre aceleași concluzii. M. D. Bocșan. *Observații privind conceptul de persoană juridică*, *Juridica*, 3/2001, coala 125, precum și autorii citați de același autor la nota 4. V. și: A. Lefebvre-Teillard, *op. cit.*, p. 80; F. Ferrara, *op. cit.*, p. 100; M. Vauthier, *op. cit.*, p. 43.

¹⁴ A se vedea: H. Capitant, *op.cit.*, p. 197; Y. Eminescu, *op.cit.*, p. 8; H.L. și Fr. Chabas, *op.cit.*, p. 320; N. Ferrara, *ibidem*; R. Saleilles, *op.cit.*, p. 57.

Restabilite peste câțiva ani, ele au fost din nou desființate de Caesar pentru a le fi reglementat regimul juridic prin *lex lulia de collegiis* stabilit de Octavianus Augustus¹⁵.

Această lege va crea un regim care va subzista până în perioada modernă a dreptului; nicio societate, asociație nu se putea forma fără o autorizare a Senatului¹⁶. Dar, odată obținută această autorizație, dacă asociația era licită, dobânda personalitate juridică¹⁷. Personalitatea civilă nu făcea obiectul unei concesiuni distincte de putere, nu era o favoare pe care statul o acorda sau nu. Niciun colegiu nu se putea constitui fără autorizarea legii, dar, sub această condiție, orice colegiu avea capacitate juridică, aceasta însemnând că era apt de a posedea un patrimoniu propriu (de a dobândi drepturi, creanțe, de a fi ținut de obligații, iară ca drepturile sale să se confunde cu cele ale membrilor).

Este cert că juriștii romani concepeau personalitatea juridică nu ca o realitate, ci ca o emanație, o prelungire a Statului¹⁸. Gaius¹⁹ preciza că instituția colegiilor are ca exemplu în alcătuirea lor Statul „*ad exemplum reipublicae*”, la fel ca și acesta având bunuri comune, o casierie comună, fiind administrate de un sindic. Personalitatea juridică nu este o imitație antropomorfică, ea este prelungirea celei a Statului²⁰.

¹⁵ R.Saleilles, *ibidem*.

¹⁶ A se vedea: H.L. și J. Mazeaud, Fr. Chabas, *ibidem*: H. Capitant, *op. cit.*, pp. 197 și 198. Este ușor de regăsit aici adagiul prin care juriștii vechiului drept francez considerau personalitatea ca o emanație a puterii; *L'on ne se peut assembler pour faire corps de communauté sans congé et lettres du Roy*, Loysel, *apud*. H.L. și J. Mazeaud, Fr. Chabas, *op. cit.*, p. 321.

¹⁷ A se vedea: H. Capitant, *op. cit.*, p. 198; M. Vauthier, *op. cit.*, p. 44 și urm. Pentru opinia contrară, potrivit căreia asociațiile licite ar avea nevoie de o autorizație specială pentru a dobândi personalitatea, v. M. Vauthier, *op. cit.*, p. 290.

¹⁸ A se vedea F.K. von Savigny, *op. cit.*, vol. I, p. 274 și urm.

¹⁹ D. 3. 4, 1, citat de P. Fr. Girard, „*Textes de droit roman. Publiés et annotés*”, p. 443, F. K. von Savigny, *op. cit.*, p. 275.

²⁰ H.J. et L. Mazeaud, Fr. Chabas, *op. cit.*, p. 320; R. Saleilles, *op.cit.*, p. 80.

Din acest moment își face apariția un nou concept, și anume acela de *universitas* (denumit mai des *corpora*), din care se va dezvolta personalitatea juridică, mai ales în perioada imperială și în Imperiul târziu. *Universitas* era o expresie a concepției organice unitare care vedea în gruparea colectivă o emanație a membrilor reușiți în această colectivitate²¹, mai târziu înglobând și ideea de unitate patrimonială.

Astfel, *universitas* apare în epoca romană clasică sub forma unui subiect de drept care se detașează de persoana indivizilor care o compun²². Același reputat autor consideră că "*universitas* este orice grupare organizată și unificată, considerată din punctul de vedere al dreptului o unitate patrimonială, administrată în interesul colectivității"²³.

După cum arăta Saleilles, „teoria romană a persoanei juridice este o construcție foarte puțin coerentă din punct de vedere abstract, dar putea să acopere toate soluțiile reclamate de necesitățile practice”²⁴.

În ceea ce privește fundațiile sau *universitates bonorum* din dreptul canonic clasic, până în perioada Imperială târzie le regăsim numai sub forma unor liberalități adresate colegiilor sau municipalităților cu sarcina atingerii unui scop determinat nefiind receptate ca și persoane juridice distincte, subiecte de drepturi și obligații²⁵.

În Evul Mediu, odată cu dezvoltarea accentuată a instituțiilor bisericești și a dreptului canonic²⁶, pe măsură ce se constituia

²¹ R. Saleilles, *op. cit.*, p. 77.

²² *Ibidem*, p. 78; F.K. von Savigny, *op. cit.*, p. 276.

²³ Idem. Conform formulei lui Ulpian, "*si quid universitate debetur, singulis non debetur, nec quod debet universitatis singuli debent*" citată de Y. Emimescu, *op.cit.*, p. 9.

²⁴ *Ibidem*, pp. 114 și 115.

²⁵ *Ibidem*, p. 150; H. Capitant, *op. cit.*, p. 198; H.L. și J. Mazeaud, Fr. Chabas, *op. cit.*, p. 320; Y. Emimescu, *op. cit.*, pp. 9 și 10.

²⁶ V., pentru dezvoltarea dreptului bizantin-ortodox, I.N. Floca, *op. cit.*, pp. 90-106, iar pentru cel catolic, v.: G. Le Bras, C. Lefèvre, J. Rambaud, *L'âge classique...*, pp. 103-127; J. Gaudemet, *op. cit.*, pp. 13-15.

proprietatea bisericească, s-a redescoperit, construit și lărgit de către glosatorii medievali conceptul de universitas.

Glosatorii au distins între noțiunile de *universitas personarum* (grupuri de persoane) și *universitas rerum* (grupări de bunuri) diferențiind pe ultimele în universalități de drept și universalități de fapt²⁷. Canoniștii au degajat o caracteristică comună în existența acestor universitas independentă de conținutul lor creând un concept nou care exprima ideea de ansamblu și aplicând-l multiplelor ipoteze particulare din dreptul roman (moșteniri, turme de animale etc). Disocierea ansamblului de conținut a fost calificată de o manieră mai avansată în universalitățile de drept de bunuri prin noțiunea de subrogație reală²⁸.

Mai mult, apariția și dezvoltarea comunităților agrare în Germania. *Genossenschaft*, care desemnau o grupare de persoane legate prin raporturi de cofraternitate și solidaritate, prin forma de indiviziune specială pe care o aveau, proprietatea în mână comună - *Miteigentum zur gesamten Hand*²⁹, au contribuit la viitoarea decelare în timpurile modernea teoriilor privind personalitatea juridică.

Sub influența din ce în ce mai crescândă în scolastică a nominalismului desprins din gândirea Sfântului Toma d'Aquino (filosofie recunoscând voinței puterea de a reprezenta realul prin semne

²⁷ A se vedea: A. Lefebvre-Teillard, *op. cit.*, p. 66; Fr. Zenati, „Mise en perspective et perspectives de la théorie du patrimoine”, în *RTDCiv.*, nr. 2, 2003, p. 668, precum și autorii citați la nota 5.

²⁸ Fr. Zenati, *ibidem*.

²⁹ A se vedea: M. Vauthier, *op. cit.*, p. 91; Y. Eminescu, *op. cit.*, p. 11; R. Saleilles, *op. cit.*, pp. 224-225. Autorul dă niște explicații foarte interesante asupra indiviziunii în mână comună (*zum gesamnte Hand*) în Evul Mediu. Acest gen de proprietate comună diferea de coproprietatea pură și simplă prin aceea că indivizarul comun nu putea dispune de propria sa parte fără consimțământul celorlalți, și că nu avea decât un drept eventual la partajul bunurilor indivize. Această formă de proprietate indiviză în mână comună era undeva la mijlocul indiviziunii ordinare și cel al patrimoniului comun datorat personalității juridice. Instituția –a conservat doar în dreptul german și în cel elvețian, dispărând din dreptul francez.

exterioare), canoniștii, mai ales Bartolus, au fost primii care au creat noțiunea de *persona ficta* (persoană fictivă) pentru a desemna anumite *universitates* (în speță: mănăstiri, fundații caritabile etc.)³⁰.

Astfel s-a născut noțiunea de persoană morală, care nu a avut succes în practica din perioada vechiului drept francez și care, după ce a fost ignorată de Codul civil napoleonian, a fost analizată cum se cuvine în dreptul pozitiv de abia în secolul al XIX-lea.³¹ Este important să arătăm că în această perioadă, când acest concept de persoană juridică a apărut, el s-a identificat cu orice *corpus*, fiind aplicată nu numai corporației propriu-zise, ci și fundației (tratată inițial ca o instituție juridică distinctă, dar înglobată ulterior în concepția romană de *corporatio* sau *universitas*)³².

Mai trebuie precizat că, în dreptul francez, ca urmare a creșterii importanței asociațiilor și corporațiilor religioase care puteau dobândi bunuri și posedea un patrimoniu, puterea statală a încercat să le supună autorității sale, să le reglementeze și să împiedice creșterea nemăsurată a averilor lor³³, deoarece ele „aveau întotdeauna mâna deschisă pentru a dobândi și moartă pentru a aliena”³⁴.

³⁰ A se vedea: A. Lefebvre-Teillard, *op. cit.*, p. 67 și urm.; M. Michoud, *op. cit.*, pp. 302 și 303; R. Saleilles, *ibidem*; Fr. Zenati, *op. cit.*, p. 671.

³¹ Fr. Zenati, *ibidem*.

³² Y. Eminescu, *op. cit.*, p. 11.

³³ H. Căpitani, *op. cit.*, pp. 200 și 201. Prin edictul din 16 noiembrie 1629 se interzicea ridicarea vreunei mănăstiri în Regatul Franței fără expresa permisiune a regelui. Prin edictul din 7 iunie 1659 nicio comunitate religioasă, seminar sau confrerie nu se putea forma fără să fie recunoscute cu o utilitate evidentă și să fi obținut patentul regelui, iar edictul din 1749 a creat regula conform căreia comunitățile nu pot primi niciun legat, fie cu titlu gratuit, fie oneros, dacă nu este pentru o justă cauză și necesar, și în plus, era necesară, înainte de dobândire, și autorizația regală. De asemenea, erau declarate absolut incapabile de a dobândi, prin liberalitate testamentară, bunuri imobiliare (H. Capitant, *ibidem*). V., de asemenea: R. Saleilles, *op. cit.*, p. 240; G. Le Bras, C. Lefevre, J. Rambaud, *luci: cit.*, p. 131 și urm.; M. Vauthier, *op. cit.*, p. 220; H.L. și J. Mazeaud, Fr. Chabas, *op. cit.*, pp. 321 și 322.

³⁴ Conform celebrei formule a lui Pothier. *apud*. H. Capitant, *ibidem*, nota 2.

Astfel, în perioada anterioară Revoluției franceze, a triumfat în doctrina juridică principiul conform căruia corporațiile erau supuse autorității Statului și existența lor era legată de autorizarea dată de puterea laică. Dar, trebuie remarcat că această autorizare, la fel ca și în Roma antică, nu avea ca scop conferirea personalității juridice, ci numai de a face licită existența sa.³⁵

În vechiul nostru drept nu s-a teoretizat noțiunea de persoană morală, deși ceea ce numim astăzi persoane juridice existau în viața reală³⁶. Cu toate că în legiurile scrise, având ca fundament principii de drept roman, receptate prin nomocanoanele bizantine, în special „Hexabiblu lui Armenopulos”³⁷, „Cartea Românească de învățătură de la Pravilele Împărătești, Pravila lui Vasile Lupu” (1646) și „Îndreptarea Legii cu Dumnezeu. Pravila Mare sau Pravila lui Matei Basarab (1652)”, nu s-au consacrat persoanele morale, cutuma le-a recunoscut, astfel încât aceste „entități juridice” luau naștere prin simpla voință a fondatorilor; fie că era vorba de mănăstiri sau biserici (supuse dreptului de ctitorie), fie de școli, spitale sau bresle³⁸. Astfel,

³⁵ H. Capitant, *op. cit.*, p. 202.

³⁶ V., pentru dezvoltarea subiectului. M.D. Bocșan, *op. cit.*, p. 125, cu autorii acolo citați, precum și remarcabila monografie a aceluiași autor. *Testamentul. Evoluția succesiunii testamentare în dreptul roman*, Ed. Lumina Lex, București, 2000, pp. 129-131.

³⁷ Sub acest nume - corect Hexabiblos (colecție în șase cărți) - se găsește o prescurtare din toate codurile bizantine, operă în care autorul Constantin Harmenopulos a urmat în 1345 împărțirea materiei din Vasilicale (monumentală colecție de legi romano-bizantine, împărțită în 60 de cărți întocmită din porunca împăraților Vasile I Macedoneanul și a fiului acestuia Leon al VI-lea Filozoful în jurul anilor 910-911, când a fost și publicată, devenind codul oficial și cel mai cuprinzător al Imperiului Bizantin). Acest cod s-a aplicat în mod oficial în Principatele Române, până la apariția Codului civil, dar și mult timp după aceea. Totodată, a servit ca și Cod Oficial al Statului Grec, până în a doua jumătate a sec. XX. V., pentru detalii: I.N. Floca, *op. cit.*, p. 104; L. Stan, *op. cit.*, p. 24 și urm.; VI. Bîrlădeanu, „Obiceiul juridic în pravilele românești tipărite”, în *Studii Teologice*, nr. 1-2, 1962, p. 45 și urm.

³⁸ A se vedea M.D. Bocșan, *ibidem*.

personalitatea juridică exista din momentul fondării, hrisovul domnesc având numai rol de confirmare și publicare a dreptului de proprietate³⁹.

Sfinții Părinți au dezvăluit sensurile mesajului biblic mai ales în omiliile asupra textelor Sfintei Scripturi, vorbind despre bunuri și despre bogăție. În particular, trebuie amintiți în această etapă a demersului nostru Sfântul Vasile cel Mare. Sfântul Grigore din Nissa, Sfântul Grigore de Nazianz, Sfântul Ioan Gură de Aur (Crysostomul), Sf. Maxim Mărturisitorul pentru Orient, Sfinții Ambrozie, Fericitul Augustin, Grigore cel Mare pentru Occident.

Apologiile se concentrează în special asupra operelor de caritate, asupra destinației universale a bunurilor, Sfinții Părinți având o poziție comună față de aceste probleme, valoarea creștină a ajutorii aproapelui fiind pusă în lumină. Din operele patristice se desprind câteva idei fundamentale pentru înțelegerea conceptului de bunuri temporale ca instrument al redempțiunii.

a) Bunurile - bune sau rele. Bunurile sunt, în mod natural și ontologic, comune. Aproprierea realizată de către individ este determinată de legea umană⁴⁰, fapt care o face relativă. Aceasta funcționează pentru bunurile Bisericii: primite de la Dumnezeu, sunt considerate a fi daruri către Dumnezeu și către săraci în înfăptuirea dragostei lui Dumnezeu⁴¹. Prin urmare, bunurile Bisericii aparțin lui Dumnezeu și săracilor⁴².

³⁹ Idem.

⁴⁰ „*Quo iure defendi vi/las? divino an humano? Respondeant: Divimtm ins in Scripturis habemus, humanurr ius in legibus regum. Unde quisquepossidet qnoclpossidet? Nonne iure humano? Nam iure divino, Domini est terra et plenitudo eius (Ps 23, 1): pauperes et divites Dens de uno limo fecit, et pauperes et divites una terra supportat...*” (Grațian. C 1, D.VIII) apud. V. de Paolis, *op. cit.*, p. 250.

⁴¹ Ioan Crysostomul, *împotriva bogaților și a iubitorilor de arginți*, în *Din învățăturile morale ale Sfântului Ioan Gură de Aur*, Ed. Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, Suceava, 2005, p. 83.

⁴² *Praelati sunt procuratores, nou domini renan ecclesiaticarum* (Sf. Toma d’Aquino); apud. V. de Paolis, *op. cit.*, p. 250.

Sfântul Ioan Gură de Aur are o viziune asupra bogăției apropiată de sensul ei de viciu și de piedică în calea mântuirii, sursă a multor rele. într-o contradicție cu sărăcia, privită ca un liman al liniștii⁴³. „Cine este pricina atâtor rele din lume? Iubirea de bani, pofta cea fără de minte a bogăției, această boală nelecuită, acest foc ce nu se stinge niciodată, acest despot care asupraște pe toată lumea. De aceea, eu de multe ori v-am sfătuit să vă feriți de lăcomia averii, și nu voi înceta de la aceasta, deși poate mulți mă ocărăsc și zic: nu va mai conțeni el oare a se lupta cu limba sa împotriva celor bogați și a da război asupra lor? În adevăr, însă, nu eu tăbăresc asupra bogaților, nu eu suni vrăjmașul lor, ci, din contra, eu fac și vorbesc toate numai spre binele lor; pe când ei înșiși ascultă sabia asupra-le, fiindu-și sieși vrăjmași. Bogăția este un rob necredincios, care fuge de la domnul său. Totuși ar fi bine dacă ea numai ar fugi de la stăpânul său, dacă nu l-ar duce și pe dânsul la pieire! În faptă însă, ea nu numai că fuge de la stăpânul său, ci adeseori și pe dânsul îl aruncă în nenorocire, făcându-se vânzătorul lui și vătămându-i mai mult tocmai pe acel stăpân care mai tare a iubit-o...”⁴⁴.

Sfântul adaugă, referindu-se la legătura dintre averea și greșeala de a ne crește copiii (generațiile viitoare) în contemplarea acestui păcat: „Iubirea de bani pe toate le răstoarnă, le distruge și lipsește de frica de Dumnezeu sufletele oamenilor, așa cum un tiran, să spunem, pune stăpânire pe o cetate. De aceea suntem indiferenți și nu ne pasă nici de mântuirea copiilor noștri, nici de propria noastră mântuire. Noi un scop avem: cum să devenim mai bogați și să ne lăsăm averea altora și aceștia,

⁴³ Ioan Gură de Aur: „Așa bogăția este un rob necredincios, un ucigaș, un vrăjmaș-neîmpăcat, o fiară sălbatică, o beznă înfricoșată, prăpăstioasă, o stâncă ascuțită acoperită de valuri, o mare plină de furtuni, un stăpân aspru și despot, mai nesilnic decât un barbar, un dușman, un potrivnic neîmpăcat, care niciodată nu curmă ura sa. Cu totul altminteri este sărăcia. Ea este un loc sigur de scăpare, un liman liniștit, o siguranță nedezmințită, o bucurie fără primejdie, o plăcere curată, o viață fără neliniște, muma înțelepciunii, frâu contra semeției, mijloc de mântuire de pedeapsă și rădăcină a smereniei. Dar spune-mi, pentru ce tocmai de dânsa fugiți voi așa de tare și pentru ce o socotiți voi inferioară bogăției, acestui dușman, acestui ucigaș de oameni, acestei fiare răpitoare? Căci așa trebuie cineva să numească lăcomia de avere și pofta cea fără de minte după comori...”, op. cit., p. 84.

⁴⁴ Ioan Gură de Aur, op. cit., p. 82.

la rândul lor, altora și cei de după ei celor de după ei și tot așa. În felul acesta nu mai suntem stăpânii banilor și ai moșiilor noastre, ci tot ce facem este să le lăsăm moștenire mai departe”⁴⁵.

Cu toate acestea, Sfântul Ioan Crysostomul nu privește simpla strângere de bunuri ca fiind un păcat, ci modalitatea sufletească în care aceste bunuri sunt adunate și transmise prin moștenire. Din moment ce bogăția este utilizată pentru ajutorarea unor alți oameni și respectând poruncile lui Dumnezeu, iar dobândirea de bunuri se face nu numai în acest singur scop, al simplei nevoi egoiste de acumulare, ci chiar în disprețul bogăției, averea este *idonee*⁴⁶.

Conceptul destinației universale a bunurilor creează la nivelul practic obligația de a da tot ce prisosește săracilor⁴⁷, dar Sfinții

⁴⁵ *Ibidem*, p. 81-82. „Ai văzut ce mare e tirania banilor? Cum pune stăpânire pe toate și cum, după ce îi leagă pe toți ca pe prizonieri și ca pe dobitoace, îi târăște după sine unde vrea? Ce folos am avea noi făcând asemenea acuzații? Noi, cu cuvintele, lovim patima banilor, dar ea ne stăpânește prin fapte. Nu vom înceta însă s-o lovim fie și numai cu cuvintele. Dacă iese ceva bun, atunci câștigul este și al nostru și al vostru. Dar, dacă voi rămâneți la ale voastre, noi avem cugetul împăcat că am făcut ce am putut. Fie ca Dumnezeu să vă scape de această boală și să ne facă să fim mândri de voi pentru ca a Lui e slava și puterea în vecii vecilor. Amin.” (Comentariu la Evanghelia după Matei, LIX).

⁴⁶ „Disprețuiește averile, de vrei să ai averi, fii sărac, de voiești a te îmbogăți.” (Mt. 6, 33). Dumnezeu ne-a încredințat o taină atât de mare, în timp ce noi nu-i încredințăm nici banii. Însutit El dă în schimb aici, iară acolo va da și viața veșnică, și totuși nimeni nu pune spre depozitare. „Dar, zici tu, târziu îmi va înapoia”. Apoi și aceasta este un semn mare al darului Său celui nepovestit, de a nu răsplăti aici în viața aceasta trecătoare „sau mai bine zis, chiar și aici răsplătește Însutit. Căci spune-mi: oare Pavel n-a lăsat aici cuțitul lui de curelar? Petru n-a lăsat aici trestia și undița? Matei n-a lăsat vama? Și oare nu li se deschidea lor întreaga lume mai mult chiar decât împărătilor? Oare nu puneau toți la picioarele lor averile? Oare nu-i luau pe dâșii de Domni și stăpânitori? Oare nu încredințau în mâinile apostolilor până și sufletele lor? Oare nu cu toții atârnavă de voința acelora? Disprețuiește averile, de vrei să ai averi, fii sărac, de voiești a te îmbogăți” (idem).

⁴⁷ Este de amintit aici așa numita „denunțatio evangelica” la care apelau tribunalele ecleziastice contra celor care nu își îndeplineau obligația de a ajuta pe săraci și care puteau fi constrânși prin forță la executarea ei. V., pentru detalii, J. Gaudemet, *op. cit.*, pp. 229-231.

Părinți prezintă conceptul de bunuri și cu referire la bunurile spirituale ale lui Dumnezeu.

Referitor la bunurile temporale, Sf. Augustin arată în mărturisirea sa⁴⁸: „... și m-am uitat apoi la toate celelalte care sunt mai prejos decât Tine și am văzut că ele nici există în mod absolut, dar nici nu există în mod absolut. Că de bună seamă, există, întrucât de la tine sunt: și că nu există, fiindcă ele nu sunt ceea ce ești Tu: deoarece există cu adevărat numai ce rămâne neschimbat⁴⁹. *Pentru mine însă este bine numai dacă mă lipesc de Dumnezeu*⁵⁰, fiindcă, dacă eu nu voi rămâne întru El, nici în mine însumi nu voi putea să rămân. Ci El, rămânând întru Sine, le înnoiește pe toate, și Tu ești Domnul Dumnezeu meu, deoarece Tu nu ai nevoie de bunurile mele”⁵¹.

Când se pomenește de *bunuri temporale*, se circumscriu însă bunurile prin limitele lor date de către timp și stricăciune potrivit voinței lui Dumnezeu”⁵² (bunurile derivate ale binelui, înțelese ca și

⁴⁸ Sf. Augustin, *Confessionum, libriXHI* (introducere, traducere și comentarii de Gh. I. Ștefan, Ed. Humanitas, București, 1998), VII. XI. 17, p. 257.

⁴⁹ *Ibidem*. VII. XI. 17. Ideea adevăratei existențe date de imutabilitate este preluată din concepția platoniciană.

⁵⁰ Psalmul 72. 27: „Iar mie a mă lipi de Dumnezeu bine îmi este...” . Vezi, *Biblia sau Sfânta Scriptură*, ediție jubiliară a Sfântului Sinod, versiune diortosită după Septuaginta, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2004.

⁵¹ Psalmul 15. 2: „Zis-am Domnului: Domnul meu ești Tu, că bunurile mele nu-Ți trebuie”. Vezi Biblia BOR.

⁵² Sf. Augustin, *op. cit.*, VII. XII. 18, p. 258, „Și a devenit limpede pentru mine că există bunuri care se strică, ceea ce înseamnă că dacă ar fi bunuri supreme, n-ar putea să se strice și ar putea să fie stricate doar dacă n-ar fi bunuri supreme. Fiindcă, dacă ar fi bunuri supreme, ele n-ar fi atinse de stricăciune; pe când, dacă n-ar fi deloc bunuri, n-ar exista nimic la ele care să se deterioreze. Deoarece stricarea vatămă, și în situația în care bunul nu s-ar deprecia, înseamnă că vătămarea nu-l atinge. [...] Căci dacă vor exista și deja nu vor putea să fie stricate, vor fi mai bune, deoarece vor dăinui fără să fie atinse de stricăciune. Or, ce s-ar putea să fie mai nefirec decât să se spună că acestea au devenit mai bune, după ce va fi fost pierdută orice categorie de bine? Prin urmare, dacă vor fi private de orice categorie de bine, ele nu vor mai exista deloc; însă atâta timp cât există, sunt bune, și răul acela, despre care ne întrebăm de unde vine, nu este substanță (*Vitium animae non natura eius* – Viciul sufletului nu derivă din natura sa), întrucât, dacă

întocmiri ale Divinității)⁵³ “ ca raportându-se la bunurile necesare omului pentru a viețui în timpul pământeian și în spațiu ”⁵⁴.

Textele patristice referitoare la bunuri și la bogăție arată că proprietatea particulară, în speță tot ceea ce depășește strictul necesar, este o însușire nelegală obținută din bunurile destinate a fi tuturor. În special, se accentuează că pământul și roadele lui trebuie să aparțină tuturor oamenilor.

Sfinții Părinți dau ca exemplu rânduiala stabilită de Sfinții Apostoli în comunitatea Ierusalimului și regretă că în vremea lor nu mai poate fi aplicată. Ca o consecință, Sfinții Părinți priveau Biserica în strânsă legătură cu pauperitatea materială, drept o condiție a Redempțiunii, strâns legată în activitatea sa misionară față de „cei iubiți de Dumnezeu”, și anume săracii.

b) Biserica săracă. O altă subliniere din opera Sfinților Părinți și de o mare importanță în viața Bisericii este cea care se referă la sărăcie nu numai prin prisma credincioșilor luați ca atare, ci care investește întreaga Biserică în acest sens. Prin urmare, exigențele

ar fi substanță, ar fi bun. Fiindcă, ori ar fi o substanță nestricăcioasă, în care sens s-ar putea vorbi de un mare bun, ori ar putea fi o substanță atinsă, care, dacă n-ar fi bună, ar putea fi deteriorată. Am văzut, așadar, și a devenit limpede pentru mine faptul că Tu ai întocmit toate lucrurile bune și că nu există niciun fel de substanțe pe care să nu le fi făcut Tu. și de aceea au toate existență, fiindcă nu le-ai făcut pe toate egale; ele sunt bune și atunci când sunt luate unul câte unul, și sunt foarte bune și atunci când sunt luate la un loc, deoarece Tu, Dumnezeu al nostru, le-ai făcut pe toate bune.” (Facerea, 1,31, „Și a privit Dumnezeu toate câte sunt și iată erau bune toate”).

⁵³ Prin opoziție cu concepția maniheistă, Sf. Augustin, *op. cit.*, VII. XIII. 19, p. 259 arată că „...iar pentru Tine răul nu există în niciun fel, și numai pentru Tina, ci și pentru întreaga Ta creație, fiindcă în afara acestei lumi nu mai există altceva care să irumpă în lumea creată și să tulbure ordinea pe care Tu ai pus-o în ea. [...] Dar, pentru că la nivelul părților acesteia unele nu convin unora, cele care nu convin sunt considerate rele, și tot aceleași, întrucât convin altora, sunt considerate bune, și la fel de bune sunt și ele însele. Dar toate câte nu se potrivesc între ele convin unei laturi inferioare a lucrurilor, pe care noi o numim pământ, având cerul ei noros și vântos potrivit sieși.”

⁵⁴ A se vedea Sf. Maxim Mărturisitorul, „Cuvânt ascetic”, în *Folicalia*, Sibiu, 1947, ed. I, vol. 2, pp. 13 și 14.

pauperității și ale combaterii bogăției adunate în alte scopuri se vor aplica și Bisericii înseși, și Biserica, prin sine sau prin reprezentății ei, poate fi supusă tentațiilor, astfel încât ea trebuie să rămână umilă și săracă⁵⁵.

Privită sub aspectul de societate sau comunitate (formată de toți cei care cred în Mântuitorul Hristos, au primit botezul în numele Sfintei Treimi și sunt conduși, prin intermediul Sfintelor Taine/Sacramente la mântuire de către urmașii apostolilor), Biserica se aseamănă cu toate celelalte societăți umane, posedând elemente caracteristice oricărei societăți. Bineînțeles, asemănarea este superficială, deoarece prin scopul ei supranatural, prin mijloacele spirituale cu care a fost înzestrată în atingerea acestor scopuri, Biserica se deosebește fundamental de celelalte cetăți omenești⁵⁶. Dar, fără a-și schimba prin ceva caracterul și spiritul canonic, și fără a atenta la fundamentul principiilor canonice de temelie, Biserica este nevoită să vină în contact și cu bunuri materiale.

Mai mult, Biserica este alcătuită din oameni, astfel încât umilința, adică refuzul existenței în afara lui Dumnezeu, este co-extensivă tuturor celor care sunt în ființă. Biserica trebuie să crească în această umilință până la sfârșitul veacurilor (*Usque ad finem humilitate vult crescere* - Sf. Beda Venerabilul)⁵⁷ și trebuie să se roage pentru lume, pentru purificarea sa, pentru fidelitate și perseverență în alegerea Căii Domnului⁵⁸. Rolul Bisericii nu se limitează doar la structura sa și la instituțiile sale. Aproape de Sfinții Părinți și de Liturghie, Biserica nu este considerată ca o simplă universalitate de bunuri exterioare, materiale, fără nicio legătură cu oamenii, ci trebuie considerată a fi în

⁵⁵ A se vedea V. De Paolis, *op. cit.*, p. 250.

⁵⁶ A se vedea I.N. Floca, S. Joantă, *Drept Bisericesc*, vol. I. Tipărită cu binecuvântarea ÎPS Sale Dr. Laurențiu Streza, Arhiepiscop al Sibiului și Mitropolit al Ardealului, f. ed., Sibiu, 2006, p. 198 și urm.

⁵⁷ Sf. Beda Venerabilul, *História ecclesiastica*. Ed. B. Colgrave, Oxford, 1969, *apud*. E. Dumea, *Istoria Bisericii*, Ed. Sapientia, Iași, 1999, p. 188, disponibilă de asemenea la adresa <http://www.geocities.com/Alhens/Forum/9934/tcmcl.him>; v. și V. de Paolis, *op. cit.*, p. 251.

⁵⁸ A se vedea V. de Paolis, *op. cit.*, pp. 250 și 251.

„noi”, în creștini⁵⁹. Tot ceea ce Sfânta Scriptura indică despre viața creștinului și mântuirea sa, despre reînnoirea și creșterea sa spirituală, despre continua luptă dusă împotriva răului din interior și din exterior vine și dinspre Biserică.

Din acest motiv, Biserica este văzută în scrierile patristice ca o imagine a Israelului (via adusă din Egipt și distrusă. Psalmul 80, 8-19), sau comparată cu personaje singulare (Eva, Sion, Rahab, Maria Magdalena, femeia puternică din Scriptură, Fecioara Maria)⁶⁰ fiindu-i aplicate și parabolele evanghelice care exprimă atașamentul omului față de mântuire⁶¹. Potrivit Părinților Bisericii, textele biblice pot fi raportate atât la indivizi, priviți în mod singular, cât și la Biserică în întregul ei. Este vorba despre o idee prezentă deja în Sfânta Scriptură și care, referindu-se la Biserică, recurge la reprezentări ale unui edificiu, templu, soție, metafore aplicate de asemenea și persoanelor⁶².

Sensul tradițional al acestor învățături este exprimat în ideea formulată de Părinți și reluată apoi în Evul Mediu de teologia catolică⁶³: Biserica este în fiecare suflet; tot ce este în interiorul unuia poate fi și în interiorul altuia. Biserica este mireasă; fiecare suflet este mireasă, Biserica este templu, fiecare suflet este templu; Biserica este altar, fiecare suflet este altar⁶⁴.

c) Biserica și săracii. Vechiul Testament conținea o multitudine de prescripții în favoarea săracilor, a orfanilor, văduvelor sau a străinilor⁶⁵. Dumnezeu ne are în grijă, Legea și profeții ne sunt garanți

⁵⁹ Sf. Ioan Gură de Aur, *op. cit.*, p. 89.

⁶⁰ Sf. Dionisie Aeropagitul, *Opere Complete* (traducere, introducere și note de Prof. Pr. D. Stăniloae), Ed. Paideia, *passim*.

⁶¹ A se vedea V. de Paolis, *ibidem*.

⁶² A se vedea Y. Congar, *op. cit.*, p. 135.

⁶³ V. de Paolis, *ibidem*.

⁶⁴ *Simul omnes unum templum et singuli singula templum sumus*; Sf. Augustin, *op. cit.*, p. XIII, 35, p. 496. V., pentru dezvoltări, *infra*, nr. 8 (δ).

⁶⁵ A se vedea Ez. 21, 22; Dt. 10, 18; 16, 11-14; 24. 21; 26, 12; 27, 19; 2 Mac. 8, 28, 8, 30; Is. 1, 17; Sol. 68, 6; Ier 7, 6; 22. 3; 49, 11. Pentru dezvoltări asupra Vechiului Testament, v. *supra*, nr. 5.

și custozi ai legămintelor făcute față de Divinitate⁶⁶. Idealul Legii era ca în poporul ales să nu existe săraci, fiecare trebuind să își asigure (sau să îi fie asigurate) mijloacele de trai⁶⁷. Comunitatea trebuia să asigure necesarul existenței pentru orfani, văduve, străini, singurii care nu erau obligați să contribuie la aceste cheltuieli comunitare fiind sacerdoții și leviții⁶⁸.

Modalitatea de distribuire a ajutoarelor către săraci și năpăstuiți era „*elemosina*”⁶⁹ (cantate), instituție moștenită și de creștinism în deplinul ei sens comunitar⁷⁰. În Roma acelor timpuri, singurele cimitire comunitare existente erau cele iudaice și creștine, de multe ori săracii fiind îngropați de către comunitate.

Comunitatea din Ierusalim a oferit un exemplu tipic și puternic de *elemosina*, prezentat și de Sfinții Părinți ca fiind un exemplu demn de urmat, pe baza lui funcționând ulterior numeroase structuri monastice și comunitare, așa cum este cea creată de Sfântul Vasile cel Mare. Idealul era ca totul să fie comun. Toată Biserica constituia o confraternitate aflată sub providența aceluiași Părinte, formând, potrivit lui Calist Catafyghioul⁷¹, „un singur corp, iar credincioșii fiind părțile ei”. Agapa fraternă își găsea sensul în Euharistie⁷². Deoarece acest spirit al carității a fost păstrat în mare, s-a trecut la o organizare și la o captare a sensului lui în instituții⁷³.

Biserica Sfinților Părinți avea deja un patrimoniu; acest fapt se deduce din edictele de restituire date de Galerius și Constantin

⁶⁶ A. Gelin, *op. cit.*, p. 26.

⁶⁷ Idem. V., de asemenea, și V. de Paolis, *op. cit.*, pp. 254 și 255.

⁶⁸ V., pentru detalii, A. Gelin, *op. cit.*, pp. 27 și 28.

⁶⁹ A se vedea V. De Paolis, *op. cit.*, p. 255. Prin latinescul „*elemosina*” (derivată din gr. ελεήμοσυνέ, milă) se înțelege acțiunea de a da cuiva ajutor pentru a-și satisface nevoile materiale de bază; cel mai răspândit este sensul de dar, donație făcută săracilor.

⁷⁰ Y. Congar, *op. cit.*, p. 143.

⁷¹ A se vedea D. Stăniloae, *op. cit.*, Filocalia, nr. 8.

⁷² V. De Paolis, *op. cit.*, p. 255.

⁷³ Idem.

având ca obiect bunurile confiscate în timpul persecuțiilor împăraților Valerian, Dioclețian și Maximinus Daia⁷⁴. În acea perioadă exista o „casă a săracilor”, iar Sfântul Laurențiu, diacon din Roma, îi prezenta pe săraci ca fiind „o comoară a Bisericii”, deoarece acestora le era dat totul⁷⁵.

Un principiu domina și reglementa toată această activitate: bunurile nu aparțineau oamenilor Bisericii, posesia lor era transcendentă și avea o calitate mistică. Bunurile sunt date lui Dumnezeu, lui Iisus Hristos și sfinților și rămân în proprietatea acestora. Totuși, se considera că ele aparțin comunității creștine, *Ecclesia*, tuturor creștinilor, cu excluderea prelaților ca persoane private; mai adesea, se afirma că sunt ale săracilor⁷⁶. Clericii nu sunt decât administratori⁷⁷. Pe de altă parte, Biserica are un patrimoniu, ce îi va servi nu pentru propria sa îmbogățire, ci pentru a-l împărți săracilor⁷⁸.

⁷⁴ Pentru detalii istorice asupra persecuțiilor creștinilor de către împărații romani, precum și despre contextul politico-religios în care au avut loc aceste acte punitive, v.: Th. Grunewald, *Maximus Daia*, în *Împărați romani*, Ed. Enciclopedică, București, 2001, pp. 360-362; W. Kuhoff, *Valerian*, în *lucr. cit.*, pp. 256-262; P. Barceló, *Dioclețian*, în *lucr. cit.*, pp. 297-312; J. Gaudemet, *op. cit.*, p. 144.

⁷⁵ A se vedea: V. De Paolis, *ibidem*; Y. Congar, *op. cit.*, p. 144.

⁷⁶ Pomerius, *De vita contemplativa*, Îl, 9, *apuci*. V. de Paolis, *op. cit.*, p. 255: „Non enim propriae sunt, sed communes ecclesiae facilitates [...] scientes nihil aliud esse res Ecclesiae, nisi vota fidelium, pretia peccatorum et patrimoniu pauperum: non eas vindicaverunt in usus suos, ut proprias, sed ut commendates pauperibus diviserunt... Quod habet Ecclesia, cum omnibus nihil habentibus habet commune, nec aliquid inde eis qui sibi de suo sufficiunt debet erogare, quando nihil aliud sit habentibus dare qttam perdere”.

⁷⁷ A se vedea can. 3 și 4 apostolic, *apud*. I.N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note și comentarii*, f. ed., 1991, pp. 9 și 10. La fel, Sf. Augustin, *op. cit.*, XII, 1, 28, p. 185, arăta: „*Non illa nostra sunt, quorum procuracionem quodammodo gerimus, non proprietatem nobis ursupatione damnabili vindicamus*”.

⁷⁸ A se vedea Sf. Ambrozie, care predica: „Aurum habet Ecclesia, non ut congreget, sed ut erogat” (Biserica are¹ aur, nu pentru a-l depozita, ci pentru a-l risipi). De officiis II, 28, 137, *apud*. Y. Congar, *Une réalité traditionnelle: L'Eglise recours des faibles et des pâmiers*, în *Eglise et pauvreté*, pp. 259-266.

Astfel, Biserica, prin patrimoniul ei, a devenit garantul și protectoarea săracilor și a celor neajutorați, aceasta fiind, cel puțin în veacurile de început, principala ei menire. Bunurile temporale au servit și unui asemenea scop, după cum Sfinții Părinți au arătat, iar după pacea constantiniană patrimoniul Bisericii a crescut spectaculos fiind utilizat pentru acțiuni de caritate; nu numai bogățiile erau date săracilor în momente de cumpănă, incluzând chiar și vasele sacre (conform Sfântului Ambrozie)⁷⁹, ci și autoritatea și puterea de care dispunea. Din faptul că episcopii au fost recunoscuți și investiți cu autoritate publică și în domeniul temporal, se putea recurge la arbitrajul lor. Într-un mod particular, autoritatea imperială le-a încredințat conducătorilor structurilor bisericești cea mai mare parte a competențelor în ceea ce privea supravegherea și îngrijirea săracilor, a orfanilor, văduvelor și bolnavilor (în principal, pot fi amintiți Sfântul Vasile cel Mare și Sfântul Ioan Gură de Aur)⁸⁰.

O parte dintre ofrandele și bunurile bisericești era destinată săracilor, admițându-se, mai ales în perioada imperială târzie și în unele regate barbare creștine (Imperiul carolingian) denunțuri depuse de către săraci către tribunalele ecleziastice în cazul în care nu erau îndeplinite obligațiile de îngrijire față de ei⁸¹. În această fază a dezvoltării creștine, lepădarea de sine se cerea concretă și imediată pentru a satisface nevoile întregii comunități care nu mai puteau fi acoperite doar de milostenie. Lepădarea de sine a luat forma cea mai autentic-evangelică, și anume aceea a lepădării de averea particulară, ce nu s-a impus ca o poruncă, ci a fost lăsată la aprecierea liberă a creștinilor. Totuși, ea apărea nu numai ca o recomandare, ci ca un imperativ religios-moral și constituia o obligație morală, pentru că nimeni nu putea dobândi lumea de apoi fără a se lepăda de cea de aici⁸².

⁷⁹ A se vedea Y. Congar, *op. cit.*, p. 262.

⁸⁰ Y. Congar, *op. cit.*, pp. 262 și 263; V. de Paolis, *op. cit.*, p. 256.

⁸¹ Y. Congar, *ibidem*; V. De Paolis, *ibidem*.

⁸² A se vedea I. N. Floca, S. Joantă, *op. cit.*, p. 199.

Grija de a combate sărăcia, de a împiedica opresiunea săracilor și a celor neajutorați este foarte mare în această perioadă, admitându-se că toți oamenii au aceeași demnitate⁸³, iar Sfinții Părinți îndemneau Statul să emită legi care să asigure libertatea fiecăruia și protejeze debilizii și năpăstuiții⁸⁴.

Ulterior, Decretaliile lui Grațian conțin dispoziții canonice privind protejarea *miserabilis personae*, a drepturilor și demnității acestora; aceștia aveau dreptul de a fi întreținuți din surplusul comunității și exista și obligația corelativă a celor bogați de a ceda săracilor excedentul obținut într-o anumită perioadă de timp⁸⁵. Grațian reia multe dintre textele Sfinților Părinți, în special în normele canonice referitoare la administrarea și funcționarea parohiilor; fiecare preot paroh era obligat să instituie și să organizeze servicii de asistență ale săracilor⁸⁶.

Plecând de la izvoarele fundamentale ale dreptului canonic, bunurile temporale sunt anexe Mântuirii sau Cuvântului Revelat, fiind ambivalente, la fel ca și sufletul omului.

d) Bunurile - vector al carității. Operele de caritate își derivă sensul din „*Carità - agape*”, dragostea pe care Dumnezeu ne-o poartă prin Iisus Hristos și care este dezvăluită în deplinătatea sa prin Înviere. Din această perspectivă, operele caritabile nu trebuie înțelese ca având doar o simplă semnificație filantropică, ci sunt o parte esențială din mesajul evanghelic al Bisericii⁸⁷.

Orice exercițiu de apostolat își trage originile și forța din caritate: un asemenea demers nu poate să nu citeze faimosul imn adresat

⁸³ A se vedea Y. Congar, *op. cit.*, p. 264; într-o epistolă, Sf. Ignațiu îi scria lui Policarp: „*Non transcurare le vedove; dopo il S'ignore, sei tu che devi prendertene cura... Non disprezzare gli schiavi, uomini o donne...*”, trad. *apud*. V. de Paolis, *ibidem*.

⁸⁴ A se vedea Y. Congar, *ibidem*.

⁸⁵ A se vedea V. de Paolis, *op. cit.*, p. 256.

⁸⁶ A se vedea F. Ciardi, *op. cit.*, p. 48.

⁸⁷ A se vedea V. de Paolis, *op. cit.*, p. 261.

dragostei de Apostolul Pavel în 1 Cor. 13, 1-13⁸⁸. Același apostol ne reamintește că dragostea este „legătura desăvârșită” (Col. 3, 14), „este împlinirea legii” (Rm. 13, 10) și prin intermediul ei credința funcționează (Gal. 5, 6)⁸⁹. Sf. Toma d’Aquino denumește caritatea „esența și izvorul oricărei virtuți” (STh I-II, 62, 4)⁹⁰.

În cele expuse mai sus nu se vorbește numai despre dragostea umană, ci despre iubirea pe care Domnul ne-o revarsă în inimi cu ajutorul Spiritului Sfânt (Rom. 5, 5) pentru ca și noi să îl iubim pe Dumnezeu prin faptele caritabile pe care le întreprindem⁹¹. O asemenea dualitate, a dragostei față de Dumnezeu și a iubirii față de aproape, este prezentată de Sfântul Apostol Ioan ca o legătură inextricabilă (Ioan 13, 34; 15, 12-17), iar dragostea de semenii reprezintă o împlinire a Legii: cine își ajută fratele, cine iubește oamenii respectă învățăturile lui Hristos (Rom. 13, 8-10; Gal. 5, 13-15; 6, 2)⁹².

Unul dintre scopurile utilizării bunurilor eclesiastice se mulează pe mizericordia creștină și pe susținerea operelor de caritate și de apostolat, în special în favoarea săracilor⁹³.

În scrierile lor, Sfinții Părinți, amintind de bogați și săraci, au arătat că această diferență este o stare de fapt, dar nu o declară ca fiind dorită, ci numai îngăduită de Dumnezeu, ca urmare a păcatului.

⁸⁸ Acest imn religios a întâlnit în toate timpurile o admirație unanimă, datorită nobleței și bogăției lui de gândire, și constituie una dintre paginile nemuritoare ale literaturii omenirii.

⁸⁹ „Într-adevăr, în Hristos nici tăierea, nici netăierea împrejur nu au vreun preț, ci doar credința, care prin dragoste trece la fapte”.

⁹⁰ A se vedea V. de Paolis, *op. cit.*, p. 263.

⁹¹ Idem.

⁹² Idem.

⁹³ Pe aceleași coordonate, Constituția Pastorală *Gaudium et Spes* (GS 42), promulgată de Papa Paul al VI-lea, arată: „*Proprio da questa missione religiosa scaturiscono compiti, luce e forze, che possono contribuire a costruire e a consolidare la comunità degli uomini secondo la legge divina. Così pure, dove fosse necessario, a seconda delle circostanze di tempo e di luogo, anch'essa può, anzi deve suscitare opere destinate al servizio di tutti, ma specialmente dei bisognosi, come, per esempio, opere di misericordia e altre simili*” (idem).

Despre acest lucru, găsim dovezi concludente în Învățătura celor doisprezece apostoli (Didahia), în Epistola lui Varnava, și mai ales în Justin Martirul și Filozoful⁹⁴. Tertulian, în Apologia sa, arată că bunurile erau folosite în comun de creștini, practică aplicată și în sec. III și IV d.Hr., după cum transpare din scrisoarea atribuită lui Clement Romanul și din Constituțiile Apostolice⁹⁵.

Aceste izvoare oglindesc concepția Bisericii primare despre organizarea comunităților creștine, cât și faptul că ofrandele erau benevole și erau distribuite după nevoi. Ajutorul direct și individual nu numai că nu era oprit, ci mereu recomandat și practicat. Potrivit lui Tertulian⁹⁶, spiritul de jertfă al creștinilor era remarcabil și stârnea suspiciunea și furia păgânilor. Rânduiala se păstrează și mai târziu, devenind canon, conform Constituțiilor Apostolice: „...cei ce dau darurile nu le dau direct văduvelor, ci le strâng numai la un loc, numindu-le daruri de bună voie, ca tu (Episcopule) care cunoști bine pe cei lipsiți, ca un iconom bun⁹⁷, să le împărți din daruri, căci Dumnezeu cunoaște pe cel ce a dat daruri, chiar dacă nu este de față când se împarte de tine săracilor”.

Constituțiile Apostolice arată existența ambelor rânduieli atestate de Tertulian: „împarte toate cu fratele tău și nu zice că sunt proprietatea ta, căci împărțășirea de bunuri a fost pregătită de Dumnezeu deopotrivă pentru toți oamenii”⁹⁸. Aceeași mărturie transpare și din textul scrisorii atribuite lui Clement Romanul.

Trebuie menționat că scopul Bisericii nu era necesarmente sărăcia, ci înlăturarea suferințelor cauzate de sărăcie.

După cum am văzut, aceasta era organizarea caritativă a Bisericii în primele veacuri, așa cum apare din operele patristice. Odată cu sec. al IV-lea d.Hr., s-a favorizat abandonarea formei primare de

⁹⁴ A se vedea I.N. Floca, S. Joantă, *op. cit.*, pp. 200 și 201.

⁹⁵ A se vedea: J. Gaudemel, *op. cit.*, p. 36; I.N. Floca, S. Joantă, *op. cit.*, p. 201.

⁹⁶ J. Gaudemei, *op. cit.*, pp. 36 și 37.

⁹⁷ I. Petru, 4, 10 - *apud*. I. N. Floca, S. Joantă, *op. cit.*, p. 201.

⁹⁸ Idem.

organizare bazate pe proprietatea obștească și s-a dezvoltat organizarea comunității fără proprietate comună, dar cu asistență socială obligatorie.

Plecând de la gestul lui Iisus de a o lăuda pe Maria din Betania ce l-a spălat picioarele cu nard (Ioan 12, 1 și urm.) și de la Învățăturile Sale din predica de pe munte, elemosina și ajutorarea săracilor, nevoiașilor și a celor bătuți de soartă au devenit unele dintre principalele rațiuni de a fi ale Bisericii.

Toată istoria bimilenară a Bisericii este dominată de milostenie: aceasta poate fi definită ca o „cale a carității”; bunurile sale făceau parte din ceea ce apologetii denumeau „patrimoniul săracilor”. Bolnavii, orfanii, văduvele, handicapații, diversele categorii de săraci din toate epocile istorice reprezintă categoriile privilegiate pentru activitățile filantropice ale Bisericii și au fost și sunt obiectul atenției pastorale a acesteia.

Construirea de nosocomii (spitale), orfanotrofii (orfelinate), leprozerii și case sociale fac parte din istoria Bisericii. Sfinții s-au distins în principal prin opere de ajutorare și aplecare spre cei năpăstuiți. Istoria Bisericii este istoria carității, iar caritatea este inima Bisericii⁹⁹.

⁹⁹ A se vedea V. de Paolis, *op. cit.*, pp. 265 și 266.

Nestor Șimon sau puterea exemplului*

*Adrian Onofreiu***

Puține zone din Transilvania s-au bucurat de un interes așa de amplu din partea cercetării istorice ca aceea a fostului Regiment de graniță român de la Năsăud. A fost stimulat acest demers în primul rând, de bogăția tezaurului documentar creat de instituții specifice și conservat până în prezent. Apoi, de modul aparte de raportare la trecut. Printr-un sistem școlar mai articulat în componentele sale interne, bazat pe susținerea materială a fondurilor create și administrate în comun de foștii „grăniceri”, s-a reușit crearea unei pleiade de intelectuali care au avut ca trăsătură fundamentală devotamentul față de trecut. S-au format astfel adevărate „dinastii” de preoți, ofițeri și mărunți funcționari administrativi, care aveau ca și trăsătură comună devotamentul față de cauzele celor din rândul cărora s-au ridicat.

Toți au cultivat interesul pentru trecut, pentru faptele mărețe de arme ale înaintașilor, dintre care cei contemporani cu evenimentele, l-au înfruntat chiar și pe Napoleon. De aceea a rezultat un mod de a fi și a se raporta la trecut, care s-a contopit în sintagma definită ca *mentalitatea grănicerească*.

* Materialul are ca suport sinteza asupra personalității, cuprinsă în lucrarea *Nestor Șimon. Restituiri*, ediție îngrijită de Adrian Onofreiu, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2012.

** *Adrian Onofreiu, Prof. Dr., Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale.*

Dacă aceste trăsături atitudinale au fost cultivate de cei care au făcut istoria, cu atât mai mult au fost asumate și conceptualizate de urmași. Începând cu directorul *Normei* născudene, Nestor Istrate, care a conceput prima istorie a regimentului, procesul a continuat și s-a amplificat. Și-au înscris numele în scrierea istoriei zonei, vicarul Grigore Moisil, preoții Ieronim Slăvoacă din Ilva-Mare, Pamfilii Grapini din Șanț, ca și intelectuali aparținând altor profesii: Ioan Aremiu P. Alexi, Ioan Ciocan, Nicolae Beșuan.

Realizările au fost preluate de generația care a urmat Unirii din 1918 și concretizată în studiile publicate în publicația periodică „Arhiva Someșană”. Beneficiind de suportul material asigurat prin exploatarea pădurilor grănicerești de către societatea „Regna”, redactorul acestei publicații, Virgil Șotropa, alături de unii din colaboratorii săi permanenți, Iulian Marțian, Iuliu Moisil, Vasile Bichigean, a creat o școală de valorificare a trecutului.

În primă instanță, activitatea lor s-a înscris în tendința de după unire, când mai ales în spațiul transilvan – atât de oropsit și în acest domeniu în trecut – s-a cultivat principiul lui Heliade Rădulescu, de „a scrie”, în primul rând, cantitativ. A rezultat o producție istoriografică impresionantă, care a marcat nu numai generația celor care au scris, ci și pe cele care au urmat. În acest mod, liniamentele generale ale studiilor din bătrâna publicație născudeană – totalizând 27 de numere, apărute între 1924-1940 – au devenit obligatorii ca referințe pentru cercetarea istorică a zonei și, din păcate, s-au impus cu putere de netăgăduit.

Iar instituționalizarea la nivel științific a venit prin atribuirea, pentru primii trei - a statutului de „nemuritori” de către instituția academică română, în 1937 și 1943.

Generațiile care au urmat, convinse și de acest argument, au multiplicat implicațiile acestuia în cercetarea istoriografică. Oricine provenea din „afară” și nu-și revendica „rădăcinile” în trecutul ei, nu era demn de luat în seamă și oricum, nu era nici măcar menționat, darămite, și citit!

Schimbările de după 1989 au deschis și în cercetarea istorică noi perspective. Pe linia inaugurată de conceptualizările și realizările lui Florin Constantiniu, cu a sa „istorie sinceră”, a demitizării, datorată lui Lucian Boia, a unei cercetări departe de modelele „tradiționale”, asumată de Sorin Mitu, au început, timid, dar constant, să apară noi abordări referitoare la trecutul zonei năsăudene.

O întâmplare din perioada documentării pentru evenimentele din anii 1848-1849 l-a determinat pe autorul acestor considerații să-și pună primele semne de întrebare și îndoieli în legătură cu autorul/autorii unor studii din „Arhiva Someșană”. Treptat, acestea s-au transformat în certitudini, iar munca de recuperare a activității unui cărturar năsăudean, o direcție de urmat.

A rezultat un amplu efort de restituire a personalității lui Nestor Șimon, cel care a „înnobilat” – fără a-i menționat numele - datorită raptului făcut de realizatorii „Arhivei Someșene”, paginile acesteia. Pas cu pas, manuscrisele acestuia au fost publicate, pentru a putea fi comparate cu studiile din publicația năsăudeană. Pe baza corespondenței lui Nestor Șimon, care a fost la rândul ei publicată, primatul său în scrierea istoriei zonei a devenit de netăgăduit. S-au risipit încet, dar sigur, miturile cuprinse în paginile îngălbenite de scurgerea timpului din „Arhiva Someșană”. Dar pentru a ajunge aici, a trebuit să fie refăcută cu meticulozitate, personalitatea lui Nestor Șimon. Spre luare aminte, prezentăm în continuare câteva din caracteristicile și etapele acestui proces.

Reținem în primul rând că profilul intelectual al personalității lui Nestor Șimon ne îndreptățește să-l încadrăm în aria formativă a spațiului cultural transilvănean din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. El este un produs tipic al formării și conviețuirii în cadrul cultural definit de interferențele dintre maghiari, germani și români.

Produs tipic al zonei foste militarizate de la Năsăud, Nestor Șimon s-a născut în Ragla, actualul județ Bistrița-Năsăud la 6 ianuarie 1862, într-o familie cu mai mulți copii. Reconstituirea pregătirii sale școlare începe în școala primară din localitatea natală, după care a urmat etapa imediată în învățământul zonei, Școala trivială din Monor.

După parcurgerea acestei etape, a urmat cursurile Gimnaziului din Năsăud, între anii 1876-1883. Aici și-a perfecționat formarea ca elev și și-a însușit temeinic cunoștințele disciplinelor audiate, între care la loc de cinste se situau limbile greacă, latină, germană, maghiară.

Alături de programa și disciplinele parcurse, o contribuție importantă la formarea intelectuală a lui Nestor Șimon a avut-o societatea de lectură a elevilor „Virtus Romana Rediviva”. Membru în primul colectiv de redactare a publicației apărută în manuscris, „Muza Someșană”, Nestor Șimon și-a format și exersat aici atât deprinderi privind documentarea, cât și elaborarea de texte cu un nivel elevat al conținutului, bazate pe surse ale autorilor antichității clasice.

Ajuns student la Cluj, la Universitatea „Francisc Josef”, a beneficiat de susținerea materială a Fondurilor grănicerești de la Năsăud între 1883-1887; tot aici a revenit pentru aprofundarea studiilor și obținerea titlului de doctor în științe juridice, în anul 1897. În perioada clujeană a studiilor s-a implicat activ în organizarea societății studențești „Petru Maior”. De asemenea, a probat temeinice cunoștințe juridice, prin faptul că a activat timp de doi ani de zile în cadrul unui birou avocațial.

La fel de benefic a fost contactul și relația de prietenie cu personalități care i-au influențat traiectul în cercetarea trecutului. Amintim doar pe Ladislau Vajda, secretar gubernial și figură remarcabilă a intelectualității clujene din a doua jumătate a secolului al XIX-lea sau pe fostul colonel, acum pensionat, din Regimentul II de graniță de la Năsăud, Störch von Arben.

O relație deosebită a avut cu profesorul Szábó Karoly, custodele bibliotecii Muzeului Ardelean, care i-a mijlocit accesul la surse de primă importanță privind cunoașterea trecutului și i-a pus la dispoziție lucrările sale privind trecutul Transilvaniei. Tot aici a parcurs lucrările unor autori importanți, din secolele anterioare sau contemporani și s-a documentat temeinic în privința curentelor de idei din lumea universitară clujeană.

Destinul – care uneori decide deasupra voinței oamenilor – a făcut ca Nestor Șimon să abandoneze perspectiva unei cariere juridice de succes la Cluj și să se întoarcă acasă, la Năsăud. Aici, o altă latură a personalității sale l-a îndrumat spre ocuparea funcției de secretar la instituția care gestiona patrimoniul material, educațional și cultural rămas din perioada existenței confiniului militar.

Pentru a putea corespunde cerințelor postului, a fost nevoit să se documenteze permanent, să citească și să fie la curent cu reglementările în domeniul legislativ; în aceeași măsură, a fost determinat la o permanentă căutare în trecut, pentru a găsi argumente ale drepturilor pe care trebuia să le susțină. De aici a rezultat aplecarea lui spre cercetarea documentelor, care în timp i-a devenit o a doua natură a existenței sale. Scrutarea documentelor, analiza lor, descoperirea legăturilor cauzale dintre ele, importanța acestora, toate au devenit teme comune ale activității zilnice pentru secretarul Fondurilor grănicerești.

Aceste trăsături, dublate de pasiunea pentru cercetarea trecutului i-au servit în activitatea de documentare, cercetare și reconstituire a evoluției zonei. Un trecut măreț, la a cărui descoperire și cunoaștere Nestor Șimon se simțea chemat să contribuie, în primul rând, datorită „umbrelor vechi” ale înaintașilor, care vegheau – în viziunea lui - peste trecut și prezent.

Același destin nemilos care i-a marcat viața l-a răpus la o vârstă la care numai putem bănui vastitatea și întinderea operei pe care dorea să o realizeze.

Travaliul intelectual, munca asiduă la Fonduri, susținerea unei corespondențe bogate, elaborarea materialelor privitoare la trecutul zonei, cât și „neprietenia” celor din Năsăud, au lăsat urme în starea de sănătate. Operat și cu palma de la mâna stângă amputată în 1914, bolnav de gută, Nestor Șimon s-a stins prematur, la 19 ianuarie 1915, la Năsăud, în vârstă de 53 de ani. A fost înmormântat în „Comoara” năsăudeană, cimitirul unde își au odihna veșnică personalități importante din arealul fostului regiment de graniță năsăudean.

Încadrat în contextul general al istoriografiei perioadei, Nestor Șimon a definit, prin realizările sale, cum nu se poate mai bine condiția intelectualului român transilvănean. Dar în același timp, el ne oferă și un model de conduită morală și responsabilitate față de destinul unei comunități circumscrise unui areal bine definit din spațiul transilvan.

Atitudinea lui, caracterizată de coordonate referitoare la pasiune, preocupare și mai presus de toate, muncă în folosul celor din rândul cărora s-a ridicat și cu al căror sprijin material s-a format, ne oferă o dovadă de integritate morală și cultură civică. El a jertfit totul pentru toți, și-a subordonat întreaga existență slujirii idealului celor care au „purta” timp de aproape un secol armele, în cadrul confiniului militar transilvănean.

Aceste trăsături ale activității sale s-au regăsit în două componente importante din truda zilnică: activitatea oficială, ca secretar la instituția Fondurilor grănicerești nășăudene și cea științifică, derulată în interesul cunoașterii, cercetării și prezentării trecutului zonei.

Dacă în cazul primei componente a probat calități care i-au jalonat activitatea, cum ar fi cinstea, punctualitatea, profesionalismul și devotamentul, personalitatea lui s-a exprimat decisiv în cea de a doua, dedicată preocupărilor pentru cercetarea trecutului.

Privită prin prisma celor două componente, atitudinea intelectualului Nestor Șimon domină și epatează, în contextul formativ-atitudinal al celor din zona Năsăudului. El aduce argumentul unei solide pregătiri, realizată în cadrul Gimnaziului nășăudean și apoi, la nivel universitar și academic, la Cluj, în cadrul prestigioasei Universități de aici. Acest parcurs a fost fericit completat de alegerea lui profesională, ca om al legii, în cadrul sistemului juridic universitar.

Tot aici a cunoscut oameni care i-au devenit modele atitudinale sau de conduită profesională, adevărate „enciclopedii” în domeniile lor de activitate.

Pentru a-și completa documentarea, a purtat și o cuprinzătoare corespondență, în care au fost incluse atât personalități de prestigiu transilvănene, cât și mărunți funcționari locali, foști ofițeri sau preoți.

Toate acestea, cu scopul de a sluji evoluția perenă a instituției confiniului militar din zona Năsăudului. Acest concept i-a oferit atât cadrul material de realizare profesională, cât și materialul brut pentru a-i reconstitui trecutul. Iar Nestor Șimon a realizat o îmbinare fericită a celor două componente, în beneficiul celor pe care îi considera „ai săi” și care – cruntă ironie a sorții – după propria lui expresie, „între ei nu l-au primit”.

O clasificare pe care o propunem pentru a arăta efortul lui de documentare așează în prima serie lucrările definite ca aparținând *istoriei mari, integratoare*. Grupăm aici marile lucrări de sinteză, aparținând unor autori reputați, ca Wolfgang Bethlen, Petrus Bod P., Bonfini Antonius, Benkő Josef, Elsner J., Johannes Engel, Ignatz Fessler, Ludovic Gebhardi, J.A. Grimm, Johann Hunffalvi, Hunffalvi Pál, Julius Jung, Stephanus Katona, Köleséri Sámuel, Kövari László, Franz Miklosich, Gróf Mikó Imre, Johann Friedrich Nigebauer, Georgius Pray, Amon Ritter von Arnelli, Eduard Rössler, Johannes Schuller, Szilágyi Sándor, Sulzer Franz, Comes Silvius Tannoli, Gerog Daniel Teutsch, Auguste Thiers, Vajda László, Friedrich Vaniček.

La fel de cunoscute i-au fost *cronicile și edițiile importante de documente*, realizate de notarul Anonymus, Bethlen János, Georgius Fejér, Otto Hirschfeld, Kemény Joseph, Kövály László, Kéza Simon sau cele colective, denumite generic *Chronica Fuchsio-Lupino-Oltardineru*, *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae*, *Codex Diplomaticus Hungariae*, *Deutschen Fundgrubender Geschichte Siebenbürgen*, *Monumenta Comitalia Regni Transylvaniae*, *Urkundenbuch zur Geschichte Siebenbürgens*.

Colecțiile de legi importante, *Aprobatae Constitutiones*, *Compilatae Constitutionis*, *Codicele Civil austriac*, *Aemtliche Aktenstücke*, *Corpus Juris Hungarici*, sau ale autorilor consacrați, Benkő Josef, Friedrich Schuller von Libloy, au fost cunoscute și utilizate de Nestor Șimon.

Din domeniul *lucrărilor de statistică* a utilizat sinteze realizate de Michael Ballmann, Joseph Benigni, Ladislaus Bielek, Albert Bielz, Fényes Elek, Carl Hietzinger, Kövary László, Lucas Joseph Marienburg, Ignatz Lenk, Benigni von Mildenberg, Georgius Reychersdorff, Johann Schwiker.

Instrumentele de lucru nu i-au fost străine și le-a utilizat pe cele care-i ofereau răspuns la probleme dificile, legate de termeni latini (Bartal Antonius, Johannes Baumgarten), germani (Joseph Trausch) sau cunoștințe enciclopedice (Eugen Trauschenfels).

În fine, pentru preocuparea de restituite a unei pagini mărețe din trecutul „graniței” nășăudene – *Revoluția de la 1848-1849* -a utilizat lucrările de referință ale domeniului, elaborate de Johann Adrestein, Johann Csetz, KövaryLászló sau bine cunoscutul volum *Der Winterfeldzug des Revolutionskriegs in Siebenbürgen*.

O trăsătură aparte a bibliografiei utilizate de Nestor Șimon a fost aceea de a face apel la sursele autorilor români, într-o perioadă când după propria mărturisire, era riscant și să amintești măcar numele acestora sau să utilizezi conținutul lor în limba în care au fost scrise, limba română.

A cunoscut *întreaga producție istoriografică românească a epocii*, întinsă caarie de investigare pe toate perioadele istorice. Astfel, a utilizat în primul rând, scrierile celor din interiorul arcului carpatic, sintezele lui George Barițiu, Simion Bărnuțiu, Augustin Bunea, Timotei Cipariu, Codru Drăgușanu, Iosif Hodoș, August Papiu-Ilarian, August Treboniu Laurian, Athanasie Marienescu, Petru Maior, Nicolae I. Popea, Ioan Pușcariu, Ioan V. Rusu, Gheorghe Șincai. I-au fost de ajutor și lucrările celor de „peste munți”, în principal Bogdan Petriceicu Hașdeu, Nicolae Densușianu, A.D. Xenopol și colecția de documente realizată de Eudoxiu Hurmuzaki, vol. I-XXIII (1876-1900).

Pentru aspecte ale *istoriei localei*-au fost utile lucrări ale autorilor zonei, printre care amintim pe Grigore Moisil, Macedon Pop, Artemiu P. Alexi, Maximu Popu, sau lucrări cu caracter monografic, elaborate din încredințarea unor personalități ale zonei, cum a fost

Florian Porcius cu al său chestionar privitor la trecutul localităților din „graniță”.

I-au fost de ajutor și cele 237 *titluri de lucrări și articole, la care se adaugă 33 de titluri de publicații periodice*, consultate în elaborarea manuscriselor, cât și tomurile din biblioteca personală, grupate în *cele 1382 de înregistrări*, păstrată la *Biblioteca Academiei Române Cluj-Napoca-Filia Năsăud: lucrări, articole, titluri de publicații periodice*.

Cea mai completă definire a personalității acestuia este dată însă de manuscrisele sale, publicistică, corespondență și lucrările realizate. Concepută ca un întreg, istoria fostului regiment de graniță de la Năsăud se regăsește în ceea ce a scris Nestor Șimon.

Istoria văzută de acesta trebuia să servească la susținerea cu argumentele trecutului glorios a trăinicieii și durabilității românilor care fuseseră militarizați. Avantajelor oferite de acest sistem, românii i-au răspuns prin fidelitate, jertfă și devotament față de Curtea de la Viena. Chiar dacă cauza pentru care au luptat a fost de multe ori străină neamului românesc, relația biunivocă cu Viena, ca și onoarea – caracteristică a epocii – au amprentat acțiunea acestora.

Pornind de la aceste trăsături, Nestor Șimon a intenționat să realizeze o istorie integrală a „graniței năsăudene”. De aceea, o preocupare aparte a lui s-a definit prin atenția sporită acordată faptelor de arme ale înaintașilor săi, în contextul în care acestea erau un puternic argument pentru păstrarea drepturilor dobândite pe câmpurile de luptă ale Europei.

Vastul său proiect de scriere a *istoriei graniței* se vroia unul *complet*, care să cuprindă izvoarele scrise și publicate, cu o critică a lor; descrierea din punct de vedere geografico-istoric; cele mai vechi date despre daci și romani; referințele de drept ale românilor până la militarizare; unele evenimente mai importante din acest ținut; constituția și viața românilor grăniceri; toate luptele purtate, până la bătălia de la Custozza (1866); istoria de la desființarea Regimentului, în anul 1851, până în zilele în care trăia autorul; mai multe biografii, cu portretele bărbaților mai de frunte. În încheiere, proiecta

ca *adaos* / anexe, mai multe sute de documente, „a căror originale, câte se află în mâna mea, le voi transpune la timpul său - după propria mărturie - în arhiva Academiei Române din București”.

Pentru realizarea proiectului său, Nestor Șimon a jertfit *totul*. A lucrat în timpul liber, de regulă până târziu, când noaptea se îngemăna cu ziua, a consultat *toată bibliografia* existentă în perioada când scria, a utilizat ca nimeni altul *documentul de arhivă*, a jertfit acestei cauze propria viață de familie, a folosit în sens pozitiv funcția pe care o deținea la Administrația fondurilor și, mai presus de toate, *a lucrat*. De aceea, ca rezultat, în anul 1897 opera era încheată în „câteva tomuri, ca o lucrare istorică gata”.

Pentru a fi cunoscută în principal de cei a căror fapte și viață o descria, s-a zbatut mult, a oferit spre publicare fragmente pentru presă sau ca volume de sine stătătoare. S-a lovit însă de opacitatea și reaua credință a celor care aveau pârgii de decizie – inclusiv de natură financiară - dar care nu puteau sau nu doreau să recunoască amploarea și valoarea muncii unuia fără nume și titluri administrative sau politice.

Manuscrisele sale, împrăștiate și răvășite, cuprind, în ordinea identificării lor toate temele din vastul său proiect și au fost depistate ca rezultat al unei munci de lungă durată, bazată pe cercetarea fiecărui dosar din colecțiile arhivistice ale celor care le-au „moștenit”.

Alături de manuscrise importante sunt și articolele publicate de Nestor Șimon în presa din Transilvania de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea.

Aflăm în acestea considerații referitoare la scrierea istoriei, trăsături caracteristice generale ale poporului român, evenimente din trecutul medieval al fostului comitat Bistrița-Năsăud, strădania de a uni potențialul interes pentru scrierea istoriei celor două regimente românești de graniță, cele cu sediul al Orlat și Năsăud, portretul unui personaj eroic al „graniței”, locotenentului George Pop din Leșu, căzut în bătălia de la Custozza, din 22 iunie 1866.

Un interes aparte are materialul publicat în câteva numere succesive din „Tribuna”, referitor la evenimentele din timpul Revoluției de la 1848-1849 din Transilvania.

Cu titlul asumat după broșura unui deputat maghiar din parlamentul budapestan din anul 1891 – Ludovic Hentaller, „Valachi civilizați” – Nestor Șimon probează în acest material, de dimensiunile unui studiu, calitățile sale de cunoscător al fenomenului pe care-l descrie.

Analiza din acest material ne confirmă calitățile de istoric documentat a lui Nestor Șimon, faptul că tot ceea ce susține este argumentat cu limbajul sec și uneori tragic al documentelor din epocă, că el s-a străduit să reconstituie evenimentele așa cum s-au derulat, depășind posibilele conotații legate de o națiune sau alta și utilizând chiar citate din autori maghiari, situați, atunci, ca și mai târziu, de „partea cealaltă” a evenimentelor.

Dialogul la care îndeamnă Nestor Șimon, utilizarea pertinentă a surselor, interpretările unor atitudini altfel greu de explicat în relațiile dintre două populații care au conviețuit de-a lungul secolelor în Transilvania oferă măsura capacității sale de obiectivare a istoriei, care trebuia să servească doar adevărului, indiferent cât de incomod era pentru actorii la care se referea.

În toate luările de poziție, Nestor Șimon se relevă ca un apărător al adevărului, al corectitudinii procesului electoral, al angajamentului total pentru dreptate, indiferent de posibilele consecințe în plan profesional și material, potrivit aserțiunii sale că nu-i era frică de oameni și acțiunile lor mârșave, în timpuri „abnormale”, ci numai de Dumnezeu.

Sunt surprinse aici atât profilul formativ, cât și acumulările prin lectură continuă, după principiul autodefinit de acesta, ca nimic din ceea ce s-a scris în problemele care-l interesau să nu-i fie necunoscut. O trăsătură proprie doar caracterelor puternice!

Parcurgând textele manuscriselor, articolelor din presă și a corespondenței, pătrundem în lumea tainică și fascinantă a „graniței” și ne explicăm urmele adânci lăsate de aceasta în conștiința urmașilor, prin asumarea din partea lor a „duratei lungi a istoriei”.

Totodată, descoperim încă o dată calitățile celui care le-a realizat, definite de spiritul de sacrificiu și devotamentul pentru o cauză în slujba căruia a jertfit viața personală, puținul avut material și statutul său socio-profesional, de multe ori pus în pericol.

Pe aceste trăsături de caracter Nestor Șimon a așezat o solidă formație intelectuală, preocuparea pentru a lăsa posterității o operă încheată, care să ofere o imagine despre trecutul locurilor și oamenilor unde se simțea „acasă”.

În acest mod, a realizat o interogație și un dialog cu trecutul. Nestor Șimon oferă astfel un *model* de cercetare în domeniul istoriei.

Lecția lui de demnitate morală se cuvine însușită de urmași și asumată. Nu *câtau* furat cei care i-au siluit manuscritele, ci *cum* să fie înlăturate urmările actului, devine comandamentul celor de azi. O integrală a operei cărturarului născădean încă mai așteaptă să fie realizată¹, iar strădaniile modeste ale compilerului acestor rânduri se vor o „temelie” și un început.

Numai clădite pe adevăr și valoare, orice producții pot să dureze. Și, este cu atât mai mult cazul în domeniul care servește la cunoașterea trecutului, pentru a oferi direcții de evoluție în viitor.

Iar Nestor Șimon oferă o dovadă indubitabilă de onestitate și corectitudine. Personalitatea lui se reliefează extrem de puternic, cu trăsături perene, așezate deasupra scurgerii timpului – *în veșnicie* – și trimite acolo unde le e locul, în *uitare*, pe cei care au fost vremelnici!

¹ După Știința noastră, de mai păstrează – încă nepublicate - manuscritele referitoare la Vicariatul Rodnei și schițele monografice ale localităților foste grănicerești.

*Anexa²**Lucrări de autor sau despre Nestor Șimon**Lucrări:*

1. *Cartea de Aur a bisericeii romanesce gr. catolice din Ragla (comit. Bistrița-Năsăud)*, Ed. Preotului Român, Clusiu/Gherla, 1888.
2. *Munții Rodnei. Note critice asupra dizertațiunii d-lui. Meruțiu Vasile, profesor substituit în Năseud, scrisă în limba maghiară despre Munții Rodnei*, Brașov, 1904.
3. *Vasile Nașcu. Viața și faptele lui în legătură cu luptele grănițerilor năsăudeni pentru asigurarea averilor și fondurilor grănicerești*, Ed. Librăriei M. Onișor, Năsăud, 1911.

Studii și articole:

1. *Buna credință a patrioților noștri*, în „*Tribuna*”, Sibiu, anul II, 1885, nr. 131, p. 1.
2. *Câteva cugetări despre starea noastră economică și culturală*, în „*Transilvania*”, iunie 1886, pp. 42-46.
3. *Unu cuvântu către urmașii foștilor grăniceri din regimentul I și al II-lea românesc de la Năsăud și Orlat*, în „*Gazeta Transilvaniei*”, nr. 115/1887; „*Tribuna*”, nr. 119/1887; „*Telegraful Român*”, nr. 57/1887.
4. *Valachi civilizați*, în „*Tribuna*”, nr. 133-142/1891.
5. *Cibleșulu*, în „*Minerva*”, Bistrița, nr. 1/1892, pp. 3-4.
6. *Locotenentul George Pop din Leșu*, în „*Minerva*”, nr. 15-19/1892.
7. *Unele evenimente mai importante din istoria teritoriului ce formează astăzi comitatul Bistrița-Năsăud*, în „*Minerva*”, nr. 1/1893, p. 23; nr. 5/1893, p. 45.
8. *Vasile Nașcu. Viața și faptele lui*, în „*Revista Bistriței*”, Bistrița, 1907, nr. 30-33; 37-39; 41; 48; 51-52; 1908, nr. 26-28; 30-34; 36-52; 1909, nr. 7-9; 11-27; 29; 31-35; 37-41.

² Pentru comparație, vezi prof. Onisim Filipoiu, „Repertoriul bibliografic al revistei „*Arhiva Someșană*”, în *Arhiva Someșană (1924-1994)*, Ed. Tipomur, Târgu-Mureș, 1994, pp. 155-171. Deși nu și-au asumat realizarea conform uzanțelor în domeniu, lucrarea a fost editată de Ioan Mureșan și Simion Lupșan, de la Arhivele Statului, Filiala județului Bistrița-Năsăud (vezi p. 153).

Postum, au fost publicate:

Lucrări:

1. Nestor Șimon, *Dicționar toponimic*, (volum îngrijit de Ioan Mureșan, Adrian Onofreiu, Mircea Prahase); Ed. Napoca-Star, Cluj-Napoca, 2007.
2. Nestor Șimon, *Starea regimentului și evenimentele din anii 1848-1849* (editori Ioan Mureșan, Adrian Onofreiu, Mircea Prahase), în *Arhivele - mărturii ale trecutului*, Ed. Mesagerul, Bistrița, 2007, pp. 49-305.
3. Nestor Șimon. *Restituiri*, ediție îngrijită de Adrian Onofreiu, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2012.

Studii:

1. Adrian Onofreiu, Elena Darabont, *Sorgintea Fondurilor grănicerești năsăudene. Mărturii documentare (Formarea și sorgintele de venite a fondului nostru de proveniența-luconfinarilor)*, în „Arhiva Someșană” Năsăud, seria a III-a, I, 2002, pp. 225-270.
2. Adrian Onofreiu, *Nestor Șimon - manuscrise inedite*, în „Arhiva Someșană”, seria a III-a, Năsăud, III, 2004, pp. 469-493 (*Câteva pagini din trecutul Casinei române din Năsăud*), pp. 470-477 (*Trei decenii din viața Despărțământului „Asociației Transilvane” din Năsăud*), pp. 477-493;
3. Adrian Onofreiu, *Nestor Șimon - „MUNȚII RODNEI” sau un alt mod de toponimie*, în „Studii și cercetări etnoculturale”, Bistrița, IX, 2004, pp. 211-239.
4. Adrian Onofreiu, *Nestor Șimon - Deducțiune istorică despre înființarea fondurilor scolastice*, în „Studii și cercetări etnoculturale”, Bistrița, 15, 2010, pp. 211-305.
5. Adrian Onofreiu, *Nestor Șimon - Contribuții documentare la istoria graniței năsăudene*, în „S.C.E.B.”, 17, 2012, pp. 195-276

Iar despre personalitate au fost publicate:

Lucrări:

1. Nestor Șimon. 1915-2005. *Corespondență* (volum îngrijit de Adrian Onofreiu), Ed. Supergraph, Cluj-Napoca, 2005.
2. Nestor Șimon. *Restituiri*, ediție îngrijită de Adrian Onofreiu, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2012.

Studii:

1. Adrian Onofreiu, *Nestor Șimon - un istoric omis al graniței năsăudene*, în „Anuarul Arhivelor Mureșene”, Târgu-Mureș, I, 2002, pp. 151-162.
2. Idem, *Nestor Șimon – istoric al graniței năsăude*, în „Arhiva Someșană”, Năsăud, seria a III-a, I, 2002, pp. 383 – 412.
3. Idem, *Nestor Șimon – Omul și opera*, în „Arhiva Someșană”, Năsăud, seria a III-a, II, 2003, pp. 383-403.
4. Idem, *Nestor Șimon – o posibilă colecție arhivistică*, în „Anuarul Arhivelor Mureșene”, Târgu-Mureș, III, 2004, pp. 301-321.
5. Adrian Onofreiu, *Contribuții documentare privind realizarea lucrării „Istoria Școalelor Năsăudene*, în „Studii și cercetări etnoculturale”, Bistrița, X, 2005, pp. 251 – 278.
6. Sorin Mitu, *O necesară reparație morală: posteritatea lui Nestor Șimon*, în „Arhiva Someșană”, seria a III-a, Năsăud, IV, 2005, pp. 277-283.
7. Alin Șteopan, *Nestor Șimon, parte a spirituluinăsăudean*, în „Arhiva Someșană”, seria a III-a, Năsăud, VIII, 2009, pp. 233-242.
8. Alin Șteopan, *Catalogul cărților din biblioteca lui Nestor Șimon*, în „Studii și cercetări etnoculturale”, Bistrița, 17, 2012, pp. 129-194.

Investigarea materialelor picturale la icoana pe sticlă Iisus Pantocrator de la Mănăstirea Nicula

*Constantin Măruțoiu**

*Ioan Bratu***

*Monahul Siluan****

*Claudiu Tănăselia*****

Icoanele au apărut încă de la începuturile creștinismului, după Cincizecime ele constituind o necesitate și nu o invenție a pictorilor. În acest sens, Sfântul Apostol și Evanghelist Luca este cel care a zugrăvit primele icoane ale Maicii Domnului.

Cuvântul „icoană” este de origine greacă (eikon), însemnând imagine. Icoana este o imagine făcută pentru suflet și inimă, nu doar pentru ochi și minte. “Icoana și pictura religioasă este o manifestare a spiritului creștin, fiind o artă pusă în serviciul ideii religioase și nu în serviciul frumosului”¹.

Semnificația figurilor creștine este mult mai importantă decât valoarea lor artistică. “Icoana nu este o *chemare*, ci o *cale*. Ea reprezintă sușul spre Arhetip a sufletului care se roagă. Icoana nu se privește, ea nu provoacă *trăiri*, ci ne rugăm înaintea ei. Rugăciunea este lucrare

* Prof. Univ. Dr., Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca.

** Institutul Național de Cercetare Dezvoltare pentru Tehnologii Izotopice și Moleculare Cluj-Napoca.

*** Monah, Mănăstirea Nicula, județul Cluj

**** Institutul de Cercetări pentru Instrumentație Analitică, Cluj-Napoca.

¹ T.M. Popescu, T. Bodogaie, G.Gh. Stănescu, *Istoria bisericească universală*, vol. 1, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1956, p. 158.

a minții, urcuș al întregii noastre ființe spre Dumnezeu, act lucrător al minții noastre, spre care icoana funcționează ca scară”².

Sensul icoanei diferă radical de pictura artistică prin faptul că sensul icoanei este rugăciunea și nu *conținutul*, care se descoperă prin intermediul formei în cazul tablourilor artistice. Icoana este mai mult decât o operă de artă, ea are o viziune unitară constituită din imagine și cuvânt. Arta creștină a evoluat de la simbolism spre realism dovedind naturalețe, grație, sobrietate, frumusețe, fiind utilă credinței și moralei creștine.

Începând cu secolul al XIV-lea, pictura pe sticlă importată din Bizanț apare în centrul și vestul Europei. Această tehnică a fost introdusă în Transilvania în centre ce au permis dezvoltarea sticlăriei, cum sunt: Nicula, Laz, Șcheii Brașovului, Făgăraș, Miercurea Sibiului etc. Icoana pe sticlă sau, mai aproape de adevăr, „pictura țărănească pe dosul sticlei” a fost adusă pentru prima dată în România la Nicula, din ținutul Someșului Mijlociu, de către localnicii din această zonă plecați să lucreze la manufacturile de sticlă din Boemia, Moravia și Slovacia, precum și de negustorii armeni din Gherla. Centrul de pictură de la Nicula a devenit un fenomen de masă, mai ales de când cu evenimentul „lăcrimării icoanei Maicii Domnului”, din anul 1699, fiind vorba despre o icoană pictată pe lemn de preotul zugrav Luca din Iclod (1681)³.

„Icoanele pe sticlă românești sunt o creație individuală, tipică națională, a unor artiști apăruiți din rândul țărănimii. Artistul țăran s-a angajat în această meserie cu tot sufletul său, produsul mâinilor sale, care exprimă gândirea sa și profunda credință ce provine din această angajare totală în creație”, subliniau exegeții acestui domeniu al artei populare, Iuliana și Dumitru Dancu⁴.

² N.M. Tarabukin, *Sensul icoanei*, Ed. Sophia, București, 2008, p. 90.

³ I. Apostol Popescu, *Arta icoanelor pe sticlă de la Nicula*, Ed. Tineretului, București, 1969.

⁴ I. Dancu, D. Dancu, *Pictura țărănească pe sticlă*, Ed. Meridiane, București, 1975.

Icoana pe sticlă este o pictură care pornește din interior spre exterior, prin straturi succesive de culoare, a căror adăugare nu suportă corectarea. Acest lucru face imposibilă identificarea materialelor picturale prin metode nedestructibile, în special prin spectrometria de fluorescență de raze X. O serie de tehnici de investigare sunt utilizate în caracterizarea materialelor picturale în realizarea diferitelor obiecte de artă sacră sau laică^{5,6}.

Fig. 1. Iisus Pantocrator

Icoana, fig. 1, îl reprezintă pe Iisus Hristos Marele Arhiereu, într-o manieră specifică picturii pe sticlă de la Nicula, databilă stilistic la sfârșitul secolului al XIX-lea și face parte din colecția de icoane pe sticlă a Mănăstirii Nicula. Hristos este reprezentat bust în proporție $\frac{3}{4}$,

⁵ A. Baci, Z. Moldovan, I. Bratu, O. F. Marutoiu, I. Kacsó, I. Glajar, A. Hernanz and C. Marutoiu, *Comparative Study of the Painting Materials of a Series of Orthodox Icons on Wooden and Glass Support from Transylvania* Current Analytical Chemistry, 2010, 6, 53-59.

⁶ B.H. Stuart, *Analytical Techniques in Materials Conservation*, J. Wiley & Sons Ltd, Chichester, 2007.

binecuvântând cu mâna dreaptă, iar în mâna stângă ținând Evanghelia deschisă. În înscrisul cărții, printre caracterele latine dispuse aleatoriu, se poate descifra îndemnul: „Veniți binecuvântații Părintelui Meu de moșteniți Împărăția cea gătită vouă...”, dicton preluat de cano-nul iconografic din Evanghelia de la Matei. În viziunea populară, proprie picturii niculene, chipul tineresc al lui Hristos radiază de bună dispoziție și este încadrat de o parte și de alta a potcapului de o aureolă din bronz în formă de semilună. Aureola se detașează de fundal prin intermediul unei linii trasate în jurul ei, printr-o culoare contrastantă. De o parte și de alta a aureolei, la baza capului, se află inscripționat IC - XC (Iisus Hristos, în formă abreviată), IC este scris în stînga, XC este scris în dreapta. Veșmântul este de un roșu aprins, cu lumini albe, este petrecut peste ambele brațe, lăsând să se întrevadă la piept și la poale cămașa albă cu cute bleu și linii roșii. Fundalul este împărțit în două registre, în partea de jos un fond galben sugerează pămîntul, iar în partea superioară, pe albul albastrui al cerului, se profilează două ghirlande de flori dispuse pe verticală, înălțate sime-tric de o parte și de alta a lui Hristos. Culorile folosite sunt albastrul care este asociat cu cerul, taina și viața mistică, roșul care sugerează fervoarea și curățirea duhovnicească, albul care este asociat lumii divine, verdele reprezentând vegetația pămîntului și maroul care semnifică pămîntul și materia inertă, iar în îmbrăcăminte poate sim-boliza semnul unei viețuiri într-o sărăcie sacralizată și sacralizantă⁷. Din punct de vedere cromatic, la icoana din fig. 1 predomină roșul distribuit cu predilecție în veșmântul lui Hristos, în tiara arhierească și în flori – echilibrat cu un verde distribuit pe suprafețe mici la mâneca dreaptă a cămășii, la tiară, la frunze, iar în micile ornamente de pe tivul veșmântului, albul și ocru. Probele din culorile alb, roșu, negru și ocru, de pe această icoană, au fost prelevate și supuse analizelor fizico-chimice.

⁷ J. Forest, *Icoana în rugăciune*, Ed. Pro Vita, Cluj-Napoca, 2007.

Partea experimentală

Măsurătorile au fost efectuate cu spectrometrul FTIR JASCO 6100, în domeniul spectral 4000 - 350 cm⁻¹, cu o rezoluție de 4 cm⁻¹, folosind tehnica pastilării în KBr.

Analiza elementală s-a realizat direct pe icoană, folosind un spectrometru XRF portabil Innov - X Systems α - 6500. Tubul de raze X este dotat cu un anod de W (10 - 40 kV, 10 - 50 μ A), detectorul de tipul Si PiN, <230 eV FWHM la 5.95 keV linia $K\alpha$ pentru Mn, iar cuantificarea rezultatelor s-a făcut folosind softul LEAP livrat de producător. Analiza se face pe o suprafață de aproximativ 1 cm².

Rezultate

Spectroscopie FT-IR

Spectrele FTIR ale probelor astfel prelucrate sunt prezentate în fig. 2 - 4.

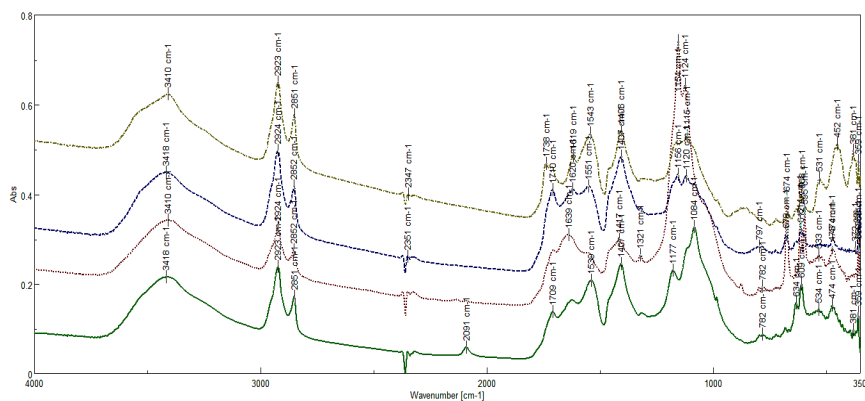

Fig. 2. Spectrele FTIR ale probelor prelevate de pe icoană, domeniul spectral 4000 - 350 cm^{-1} .

Legenda: linie continuă - alb; linie întreruptă - negru;
linie punctată - roșu; linie - punct - galben

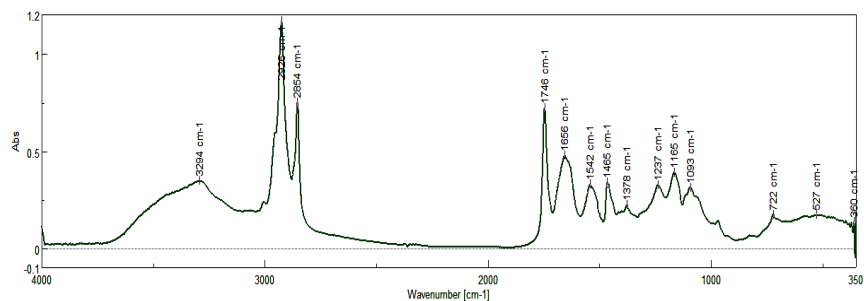

Fig. 5. Spectrul FTIR al gălbenușului de ou

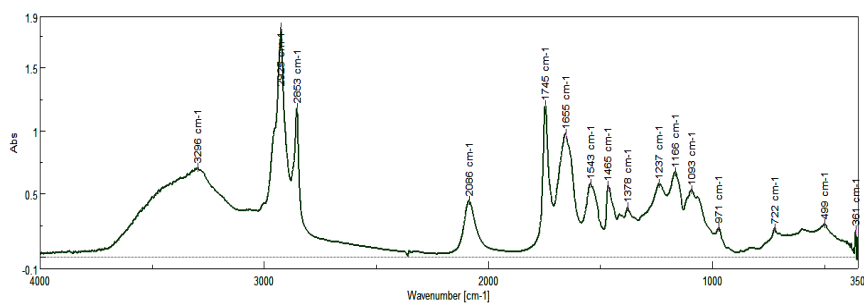

Fig. 6. Spectrul FTIR al albastrului de Fe + gălbenuș de ou

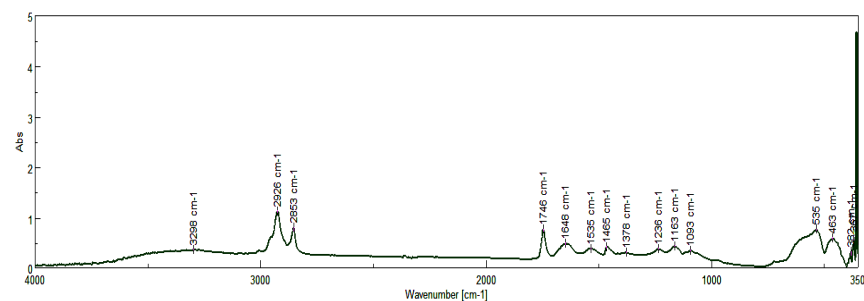

Fig. 7. Spectrul FTIR al ocrului de Fe+gălbenuș de ou

Fluorescență de raze X

Au fost efectuate analize în patru puncte după cum este descris în figura 1 și pentru fiecare punct s-au folosit câte două citiri (două fascicule), pentru elemente mai ușoare decât fierul, respectiv elemente mai grele decât fierul, softul alegând de fiecare dată rezultatul optim. Rezultatele analizelor XRF sunt redată în tabelul 1.

Tabelul 1. Analiza elementară a icoanei Iisus Pantocrator
de la Mănăstirea Nicula.

mg.kg ⁻¹	A	B	C	D
P	<3911	<6733	<4984	<2678
S	8865	63964	29447	1494
Cl	<2330	42081	20463	<1981
K	17290	8692	7560	7303
Ca	96541	22689	50736	68936
Ti	1253	<337	585	2099
Cr	<78	124	<73	<68
Mn	459	273	308	557
Fe	10813	2916	6947	26137
Co	<13	<27	20	<20
Ni	<67	<271	145	<61
Cu	<38	<170	83	<29
Zn	42	222	91	37
As	11759	24629	5423	758
Se	<37	579	235	<16
Br	<49	<237	<60	<37
Rb	13	186	79	<7
Sr	274	46	312	264
Zr	<10	<29	<15	<10
Mo	<32	<64	<41	<31
Ag	<51	<119	<71	<48
Cd	<71	<179	<104	<67
Sn	<108	<287	<161	<101
Sb	<123	<325	<184	<113
I	113	<57	<80	104
Ba	546	<83	169	133
Au	<98	<364	<101	<40
Hg	199	4495	376	1474
Pb	118	82520	21650	113
Bi	<8	<184	<60	<7

Rezultatele sunt exprimate în mg. kg⁻¹.

Discuții

În urma comparației spectrelor FTIR cu cele ale etaloanelor și cu datele de XRF ale probelor, putem identifica următorii pigmenți:

- alb de Pb + CaCO_3 ; în proba de alb se identifică urme de albastru de Prusia;
- roșu - HgS + gips;
- negru - negru de fum în amestec cu gălbenuș de ou;
- galben - ocră de Fe.

Concluzii

Iconarii de la Nicula foloseau în pictarea icoanelor un număr redus de pigmenți, precum albul de plumb, cinabru (roșu), ocră de fier, roșu de fier și albastrul de Prusia.

Icoana pe sticlă este o pictură care pornește din interior spre exterior, prin straturi succesive de culoare lucru ce face imposibilă identificarea materialelor picturale prin metode nedestructibile (în special prin spectrometria de fluorescență de raze X) fiind necesară utilizarea unor metode distructibile care folosesc cantități mici (mg) de material pictural.

Chipul lui Hristos Pantocrator. De la reprezentarea bizantină la cea din perioada Romanicului

*Marcel Gh. Muntean**

Studiul intitulat *Chipul lui Hristos Pantocrator. De la reprezentarea bizantină la cea din perioada Romanicului* pune înaintea noastră o temă inedită și cunoscută în același timp, care, la prima vedere, ar părea că prezintă puține elemente de noutate. Imaginea lui Hristos se făurește cu elocvență în succesiunea primelor secole creștine, atunci când Sfinții Părinți, în acord cu textul scripturistic, au fost în deriva de a-L vedea pe Fiul lui Dumnezeu într-o formă simbolică, abstractă, sau de a nu-L vedea deloc, ca făcând parte din decorația și iconografia ecclisiei. Pornind de la Sfânta Tradiție și de la faptul că Sfântul Evanghelist Luca ar fi pictat primele icoane ale Fecioarei, dar și de la imprimarea miraculoasă a feței hristice pe pânza trimisă lui Iisus de către regele Abgar spre vindecare, primii iconografi au încercat să surprindă acest adevăr. Cele două dileme în formularea iconică a chipului lui Hristos au fost, pe de o parte, Sfinții Clement și Chiril ai Alexndriei, Irineu de Lyon, precum și Tertulian, care l-au descris pe Hristos ca având un chip urât, și pe de altă parte, Sfinții Grigorie de Nyssa, Ioan Gură de Aur, Teodoret și Fericitul Ieronim, ce au concluzionat că înfățișarea lui Iisus era frumoasă. Din aceste două idei se vor naște în veacurile viitoare două expresii distincte pe care pictorii, și nu numai, le vor investi în tipologia Pantocratorului.

* Marcel Gh. Muntean, Conf. Univ. Dr., Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca.

Hristos Pantocrator (Atotțiitorul) este, fără îndoială, cea mai prezentă și cea mai răspândită icoană, atât în mediul ortodox cât și în cel catolic. Imaginea ei s-a constituit în perioada triumfului Ortodoxiei, influențată fiind de modul de reprezentare a împăraților romani. Trecând de la redarea lui Iisus, de tipul Bunului Păstor, iconografia Îl așează pe Mântuitor începând din sec. al IX-lea, în partea cea mai importantă a Bisericii, în cupolă, de unde domnește și binecuvântă întreg universul. Caracteristica acestei teme este redarea lui Hristos la început întreagă, pe tron, iar mai apoi, doar bust.

Printre frumoasele fresce ce înobilează catacombele romane și au tipologia acestei teme amintim cele de la: Commodilla, a Sfinților Peter și Marcellinus și a Sfântului Pontinianus. Cu precădere, reținem icoana de la Sinai, ce poartă trăsăturile fundamentale ale unui stăpân atotțiitor. Mozaicurile ravenniene ni-L arată pe Mântuitor cu chipul Său blând, liniștit și frumos, în contrast cu cele de la Dafni sau Kiev. Portretul Mântuitorului va fi redat cu precădere mai blând începând din veacul al XIII-lea, ca mai apoi în secolul următor să aibă o atitudine mai liniștită, mai senină. Din această categorie fac parte frescele de la Boiana sau Ohrida, ori mai târziu mozaicurile de la Sfânta Sofia sau cele din Biserica Fecioarei Pammakaristos din Constantinopol.

În ceea ce privește cromatismul tematic, potrivit tradiției bizantine, pentru Mântuitor sunt folosite tonurile de albastru intens și roșu nuanțat. De asemenea, părul și barba sunt stabilite definitiv până la detaliile celor două șuvițe ce brăzdează fruntea. Pictorii, încercând să fie cât mai aproape de tradiția Bisericii în modul de înfățișare a gestului mâinii în actul binecuvântării, le-a asemănat cu forma monogramei hristice (sau de crismă X P). Hristos are în jurul capului un nimb strălucitor, simbol al sfințeniei, care încadrează o formă de cruce, ce la rândul ei este compusă din nouă linii ce preînchipuie cele nouă cete îngerești. În spațiul interior al crucii se află literele O, Ω, N, ce înseamnă *Eu sunt Cel ce sunt*, arătându-ne Dumnezeuzeirea lui Iisus (Ieșirea 3,14).

În reprezentările particulare și distincte din aria romanică, Hristos este zugrăvit așezat pe un tron, înconjurat de o mandorlă colorată, mandorlă des întâlnită și în sculptura vremii, asemeni celei de la Chartres. Chipul Său devine tot mai sever și distant în raport cu redactările contemporane, mai cu seamă cele ulterioare din Bizanț. Schematismul, liniaritatea, cromatica rece, arbitrară, portretul stilizat și neindividualizat sunt caracteristicile picturii romanice. În pictura catalană se vădese influențele directe din spațiul bizantin, doar că aici arta era chemată să răspundă marilor transformări, a ereziilor, ce în veacul al XII-lea se răspândeau cu violență și rapiditate așa cum tema Majestas Domini era înălțată pe frontispiciul marilor catedrale.

Cu toate că această temă își are începuturile sale în Răsărit, în Occident ea nu a fost doar copiată sau imitată, ci interpretată cu sensibilitate în funcție de noile scopuri ale creștinilor. Subiectul nu rămâne doar la o problemă pur artistică, ci el se substituie dogmei religioase fiind inclus în decorația monumentală, exprimând frumusețea și somptuozitatea liturgică, raportul dintre credință, estetică și artă. În arta gotică și, mai apoi, în Renaștere, Pantocratorul se umanizează, pierzându-și pentru totdeauna maiestruozitatea și suveranitatea Sa. Tema este inclusă în scenele Deisisului sau a marilor sărbători, iar Fecioara cu Pruncul preia importanța celei dintâi ea reprezentând pentru o altă bună perioadă de timp, tema predilectă a maeștrilor universali.

Chipul lui Hristos Pantocrator

Sfânta Scriptură nu abundă în detalii privind înfățișarea Mântuitorului, iar Sfinții Părinți ai Bisericii precum și istoricii bisericești au fost preocupați încă de la început de imaginea istorică a lui Hristos. Constanța, sora împăratului Constantin, în veacul al IV-lea, a cerut lui Eusebiu de Cezareea o icoană a lui Iisus, iar el i-a răspuns că nu stă în puterea picturii reprezentarea Mântuitorului, ci pentru a

afla răspunsul ar fi necesar să recurgem la o contemplație interioară¹. Origen, la rândul său, considera că, dacă Duhul lui Dumnezeu s-a sălășluit în El, atunci ar fi frumos și desăvârșit atât la chip cât și la vorbire.

Marea problemă care se va dezvolta în timp va fi importantă pentru studiul și înțelegerea iconografiei, ea va fi pusă să răspundă întrebării dacă Hristos trebuie sau nu reprezentat; și dacă El avea un chip frumos ori urât. Potrivit întrupării Sale, în persoana divino-umană, El a fost asemenea nouă lipsindu-I posibilitatea de a păcă-tui, fiind desăvârșit precum Dumnezeu. În virtutea întrupării Sale, a vederii de către contemporanii Săi, El poate fi reprezentat în iconografie, stilul de redare fiind supus canoanelor iconografice bizantine.

Sfinții Clement și Chiril ai Alexandriei, Irineu de Lyon, precum și Tertulian pot fi amintiți printre aceia care l-au descris pe Hristos ca având un chip urât, bazându-se pe înțelegerea literară a textului proorocului Isaia ... *nu avea nici chip, nici frumusețe, ca să ne uităm la El, și nici o înfățișare, ca să ne fie drag. Disprețuit era și cel din urmă dintre oameni; om al durerilor și cunoscător al suferinței, unul înaintea căruia să-ți acoperi fața; disprețuit și nebăgat în seamă*².

Diferit de prezentarea amintită, psalmistul David, referindu-se la dumnezeire menționa: *Împodobit ești cu frumusețea mai mult decât fiii oamenilor*³, acest verset inspirând cea de a doua imagine a lui Hristos⁴, cu înfățișare frumoasă. Asemenea lui David, și Sfinții Grigorie de Nyssa, Ioan Gură de Aur, Teodoret, Fericitul Ieronim consideră că înfățișarea lui Iisus era frumoasă. De asemenea, din Evanghelii sau din cuprinsul cărților Noului Testament nu putem cunoaște decât

¹ Monah Savatie Baștovoi, *Idol sau icoană*, Ed. Marineasa, Timișoara, 2000, p. 66.

² *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1993, p. 719.

³ *Biblia...*, p. 585.

⁴ Arhim. Sofian Boghiu, *Chipul Mântuitorului în iconografie*, Ed. Bizantină, București. 2001, p. 31.

înfățișarea interioară, lăuntrică a Sa, așa cum ar fi blândețea, milostenia, smerenia, înțelepciunea, curățenia, râvna dumnezeiască. El vindecă bolnavii, poruncește naturii, învie morții, instituie Sfintele Taine, dă mărturie despre divinitatea Sa, se face ascultat de mulțimi, dar fața Sa n-o putem vedea cu adevărat, rămâne mereu acoperită pentru noi⁵.

Încă din primele veacuri creștine a existat un repertoriu imagistic precum și al relatărilor orale legate de prezența persoanei Mântuitorului. O primă mărturie în acest sens poate fi cea a femeii cu scurgere de sânge, ce încă din timpul vieții lui Hristos a pus să se ridice o statuie în amintirea Binefăcătorului ei - despre ea ne aminteste și istoricul Eusebiu al Cezareii. El ne dă lămuriri asupra lucrării propriu-zise, a modului de reprezentare, și a numelui Său. Astfel, statuia purta numele de statuia lui Hristos din Paneade⁶, iar femeia Vernica sau Veronica. *Am văzut eu însumi acea, statuie, și nu trebuie a se mira cineva dacă păgânii au conservat astfel memoria binefacerilor ce au primit ei de la Mântuitorul*⁷. Se consideră, după însemnările istoricului Sozomen, că statuia de bronz a fost dăruită în timpul lui Iulian Apostatul, o replică a ei fiind păstrată pe un sarcofag, la Lateran. Desigur, au existat și alte reprezentări ale Mântuitorului, dar ele nu s-au păstrat din mai multe motive, Leonid Uspensky enumerând trei dintre ele. Autorul, considera că în spațiul iudaic, ce se definea prin excelență împotriva cultivării imaginilor, ca de altfel și într-o ambianță a păgânilor idolatri, era aproape imposibil de a conserva o imagine sacră. Cel de al doilea motiv se referă la gândul creștinilor din primele secole, ce era puternic legat de Judecata finală, deci și de revederea Mântuitorului, de aceea, nu erau interesați să apeleze la o reprezentare artistică. A treia idee era legată de faptul că în acel timp nu se poate vorbi de o formulare a unei imagini a divinității

⁵ Arhim. Sofian Boghiu, *Chipul Mântuitorului...*, p. 21.

⁶ Monah Savatie Baștovoi, *Idol sau...*, pp. 70-73.

⁷ Arhim. Sofian Boghiu, *Chipul Mântuitorului...*, pp. 31-32.

propriu-zise, neexistând încă ideea de icoană, și nici consfințirea ei de sinoadele ecumenice⁸.

Ar fi necesar totuși să amintim de scrierile apocrife contemporane Sfințelor Evanghelii, ce ne descriu despre prezența și înfățișarea lui Iisus, dintre acestea cea mai celebră este cea a proconsulului Lentulus trimisă Senatului, din care aflăm: *În acest timp a apărut un bărbat, care trăiește încă și este dotat cu mare putere, numele lui este Iisus Hristos, învățăceii lui Îl numesc Fiul lui Dumnezeu, ceilalți Îl consideră un puternic proroc. El învie morții, El vindecă bolnavii de orice slăbiciune și necaz. Bărbatul acesta este înalt și proporționat, fizionomia Lui e serioasă și plină de virtute, așa încât la prima vedere o poți iubi și o poți respecta. Părul Lui are culoarea vinului și până la urechi este neted și fără luciu, dar de la urechi până la umeri strălucește și e buclat. De la umeri în jos se desparte în două, după uzul nazarinenilor. Fruntea e curată și armonică, fața nemaculată și de o anumită roșeață, expresia nobilă și delicată, nasul și gura fără cusur, barba e bogată, în culoarea părului și în furculiță. Ochii sunt vineți și foarte lucitori. Este plin de autoritate la muștrări și dezaprobări, iar cuvântul Lui este plăcut și convingător la învățare și încurajare. Fața Lui are o deosebită demnitate și ceva plăcut. Nimeni nu L-a văzut râzând, dar L-au văzut adeseori plângând. La înfățișare e zvelt. Are mâini albe și lungi, brațe frumoase. E serios și ales în vorbirile sale și cruțător la vorbe. După înfățișarea Sa, e cel mai frumos dintre fiii oamenilor*⁹.

Prima icoană apărută de asemenea, încă din timpul vieții Sale, este cea numită în Occident *Sfântul Chip*, iar în Răsărit *Imaginea nefăcută de mână omenească* - *acheiropoietos*. Despre existența acestui chip autorii din vechime nu fac referire la ea decât începând din veacul al V-lea¹⁰. Abgar, regele Edesei, fiind bolnav de ciumă și auzind de minunile înfăptuite de Hristos, a trimis un curier sau după alte mărturii un pictor cu o scrisoare, în care Îl roagă, să-l viziteze, pentru a-i

⁸ Monah Savatie Baștovoi, *Idol sau...*, pp. 74-75.

⁹ Arhim. Sofian Boghiu, *Chipul Mântuitorului...*, p. 23.

¹⁰ Leonid Uspensky, *Teologia icoanei*, trad. de T. Baconsky, Ed. Anastasia, București, 1994, p. 28.

vindeca boala. Regele a rugat pe cel trimis să-I facă un portret Mântuitorului, în cazul în care nu va putea veni. Anania (după Eusebiu, numele trimisului) îl găsește pe Iisus și îi destăinuie motivul întâlnirii. Din cauza faptului că Hristos nu a ajuns la Edessa și din nereușita încercare de a-I face portretul, Mântuitorul însuși luând pânza și-a atins-o de fața Sa, moment în care chipul Său s-a imprimat pe ea. Portretul a fost dus regelui care s-a vindecat de neputința sa, fiind mai apoi

Sfântul Chip, icoană tempera pe lemn, sec. al XII-lea, Galeria Tretyakov, Moscova.

păstrat la Edessa, deasupra porții, într-o firidă. Apoi, într-un mod miraculos s-a întipărit pe o cărămidă, devenind al doilea chip sau icoană cunoscut sub numele de *Sfânta Cărămidă*. Istoria Sfântului Chip e zbuciumată, reținem că el a fost dus în anul 959 la Constantinopol, în timpul împăratului Roman I - zi devenită sărbătoare în Biserica Ortodoxă, prăznuită la 16 august, când se face pomenirea acestui eveniment. În anul 1204, după distrugerea Constantinopolului, Sfântul Chip împreună cu alte relicve a fost luat de cruciați pierzându-i-se urma¹¹. Chipul nefăcut de mână omenească a fost pictat în icoane, iar din secolul al XII-lea în Apus se răspândește o nouă imagine a Mântuitorului cunoscută ca *Mahrama Sfintei Veronica*.

În icoana Sfântului Chip, Hristos ne este reprezentat la vârstă matură, cu ochii deschiși având nimb cruciger și fiind redat pe o pânză (sau pe o cărămidă). În unele icoane în partea superioară sunt pictați câte doi îngeri. Asemănătoare acestei imagini, iconografia apuseană îl înfățișează pe Hristos cu aceleași trăsături, doar cu distincția că uneori, deasupra frunții, putem observa cununa de spini (iar ochii Săi pot fi redați închiși).

¹¹ Arhim. Sofian Boghiu, *Chipul Mântuitorului...*, p. 29 (a se vedea întreaga istorie a Sfintei Mahrame).

Erminia de la Athos ni-L descrie astfel: *Trupul Dumnezeu-omului este de trei coți de lung, puțin cam plecat. Nota caracteristică este blândețea. Sprâncenele frumoase, îmbinate, ochi frumoși, nas frumos, părul creț, puțin galben, barba neagră; degetele mâinilor preacurate sunt ceva mai lungi, dar proporționate. Peste tot este după caracterul mamei Sale din care Și-a luat viață, făcându-Se om desăvârșit*¹².

În decorarea bisericilor ortodoxe, Sfântul Chip este pictat pe latura estică a arcelor de susținere a cupolei centrale, între pandantivi, iar în partea de apus Sfânta Cărămidă. În bisericile fără turlă, Sfânta Mahramă (sau Sfântul Chip) este zugrăvită la mijlocul peretelui de deasupra iconostasului¹³. În desfășurarea iconografiei iconostasului, Sfânta Mahramă se află deasupra ușilor împărătești. Pornind de la icoana Sfântului Chip sau Achiropiita¹⁴, în iconografia răsăriteană s-au format viitoarele tipuri sau icoane cunoscute: Hristos Pantocrator, Hristos Emanuil, Hristos Arhiereu.

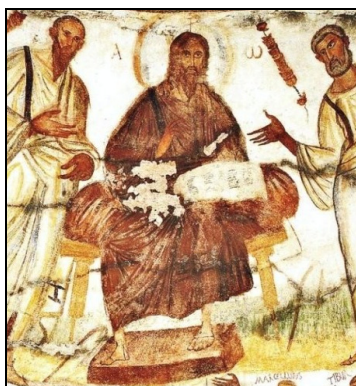
Alături de *Sfântul Chip*, menționăm că Biserica Romano-Catolică recunoaște Sfântul Giulgiu, păstrat la Torino ca o altă mărturie a prezenței imaginii hristice. Pe Sfântul Giulgiu se află reprezentat trupul Mântuitorului așa cum El a fost așezat în mormânt.

Ca unul din primele exemple ale tipologiei lui Hristos binecuvântând, trebuie amintită fresca din Catacomba Sfinților Peter și Marcellinus, în care Iisus așezat pe un tron, reprezentat făcând gestul de blagoslovenie cu mâna dreaptă, în timp ce cu cealaltă mână susține o carte deschisă. El are în jurul nimbului cele două litere, Alfa și Omega, litere ce există și în fresca din Catacomba Commodilei. Accentul pus pe desenul concis și bine delimitat, dar și pe tușa sugestivă de culoare face ca aceste redări să servească drept model pentru viitoarele producții tematice.

¹² Dionisie din Furna, *Erminia picturii bizantine*, Ed. Sophia, București, 2000, p. 147.

¹³ Constantine Cavarnos, *Ghid de iconografie bizantină*, trad. de Anca Popescu, Ed. Sophia, București, 2005, p. 167.

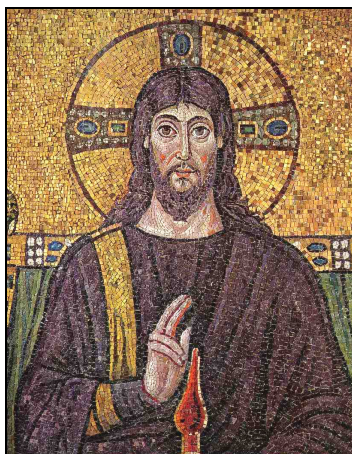
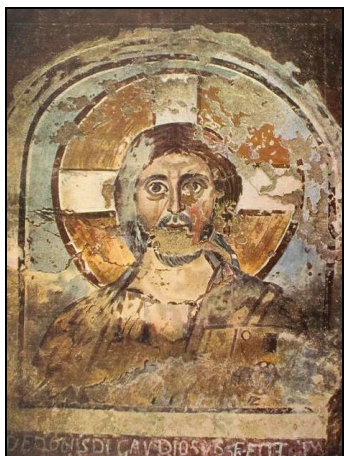
¹⁴ În traducere din limba greacă desemnează cea nefăcută de mână ome-nească.

Hristos, frescă, sec. al IV-lea, Catacomba Commodilla, Roma.

Hristos între Sfinții Petru și Pavel, frescă, sec. al V-lea, Catacomba Sfinților Peter și Marcellinus, Roma.

Se pare că chipul lui Iisus binecuvântând din fresca Catacombei Sfântului Pontinianus prezintă caracteristicile întâlnite și pe reliefurile monedelor din vremea lui Justinian al II-lea, de aceea probabilitatea de a fi datată această frescă în secolul al VII-lea este plauzibilă. Mozaicul ravennian ne pune înaintea figura solemnă a Mântuitorului, ce se detașează pe fondul de aur, cu mantia Sa violetă, precum și pe

Hristos Pantocrator, frescă, sec. al VII-VIII-lea, Catacomba Sfântul Pontinianus, Roma.

Hristos Pantocrator, mozaic, sec. al VI-lea, Biserica San Apollinare Nuovo, Ravenna.

tronul decorat cu pietre prețioase și mătasuri. Nimbul cruciger pare să înlocuiască tradiționalul O, Ω, N, atât de prezent după cel dintâi Sinod Ecumenic de la Niceea, din anul 325, în iconografia Mântuitorului.

Hristos Pantocrator (Atotțiitorul) este fără îndoială cea mai prezentă icoană și cea mai răspândită atât în mediul ortodox cât și în cel catolic, imaginea constituindu-se în perioada triumfului Ortodoxiei, influențată fiind de modul de reprezentare a împăraților romani. Trecând de la redarea lui Iisus, de tipul Bunului Păstor, iconografia îl așează pe Mântuitor, începând din sec. al IX-lea, în partea cea mai importantă a Bisericii, în cupolă, de unde domnește și binecuvântă întreg universul¹⁵. Chipul Său, așa cum am putut observa și până acum, comportă cele două caracteristici estetice majore: cea a lui Hristos sever - justițiar și cea a lui Hristos blând și iubitor.

Din primul exemplu amintim mozaicul păstrat în cupola Mănăstirii Daphni, Grecia, ce datează din veacul al XI-lea. Iisus, impunător, pare mai mare decât Sfinții Apostoli, ce Îl stăjuiesc; expresia e gravă, severă, ea este accentuată de sprâncenele ridicate, nasul monumental, ochii puternic deschiși și de colțurile gurii lăsate în jos. Cu aceeași gravitate a chipului ne întâmpină și în alte mozaicuri, precum cele de la Cefalu și Monreale. În cele două exemple de secol al XII-lea, mult asemănătoare, Iisus are fața tristă, severă, chiar îngrijorătoare; privirea Sa este mai pătrunzătoare, întreaga atitudine e încă distantă și rece ca a unui bazileu (ambele compoziții se găsesc în absida altarului).

Exemplu semnificativ a lui Hristos binecuvântând, din icoana de la Sinai, poartă trăsăturile fundamentale ale unui stăpân atotțiitor. Ca un laitmotiv, în vestimentația Pantocratorului culoarea albastră cu valențe de închis, în decorarea mantiei sale o întâlnim în majoritatea exemplurilor. Totodată, chipul Său este încadrat de părul ce desenează un contur arcuit, lăsând ca pe umărul stâng să se profileze (în multe cazuri) o șuviță mai amplă și verticală.

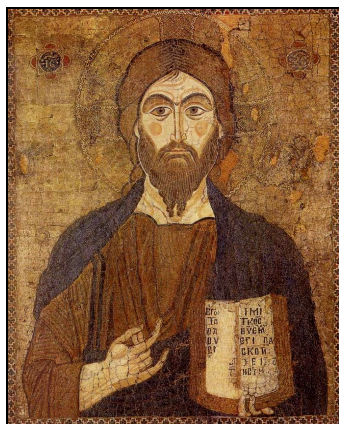
¹⁵ *Dicționar de artă, forme, stiluri, tehnici artistice*, vol. 2, Ed. Meridiane, București, 1998, p. 33.

Hristos Pantocrator, icoană, tempera și ceară pe lemn (encaustică),
sec. al VI-lea, Mănăstirea Sfânta Ecaterina, Sinai.

Hristos Pantocrator, mozaic, sec. al XI-lea, Sfânta Sofia, Kiev.

Preluând prerogativele tipologice, viitoarele reprezentări se înscriu pe aceleași coordonate general valabile, chiar dacă iconografiile vor aduce un plus de mișcare și de culoare redărilor în tehnica mozaicului. Portretul Domnului se evidențiază prin maiestatea lui princiară. Ușoara asimetrie a ochilor și implicit a sprâncenelor dau dovada unei dorite însuflețiri cu valențe umane a prototipului iconic.

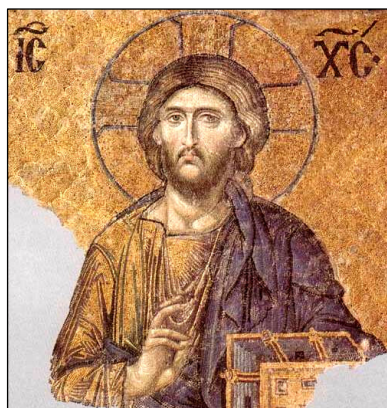
Hristos Pantocrator, mozaic, sec. al XI-lea, Museo Nazionale Bargello, Florența.

Hristos Pantocrator, mozaic, 1100-1150, Bodemuseum, Berlin.

Apropiate ca structură compozițională (poziție, proporție, gestul mâinii drepte, cartea din mâna stângă), cele două icoane prezintă o notă specifică de tristețe, de melancolie a lui Hristos înveșmântat într-o mantie de culoarea albastru întunecat.

Chipul Mântuitorului va fi redat cu precădere mai blând, începând din veacul al XIII-lea, ca mai apoi în secolul următor să aibă o atitudine mai liniștită, mai senină. Din această categorie fac parte frescele de la Boiana sau Ohrida, și mai târziu mozaicurile de la Sfânta Sofia sau cele din Biserica Fecioarei Pammakaristos din Constantinopol¹⁶.

Figura lui Hristos e ușor alungită, trăsăturile sunt fine, fața Sa fiind încadrată de părul lung, înconjurat de nimbul de aur ce exprimă deopotrivă măreția divină și nesfârșita Sa iubire de oameni. Această

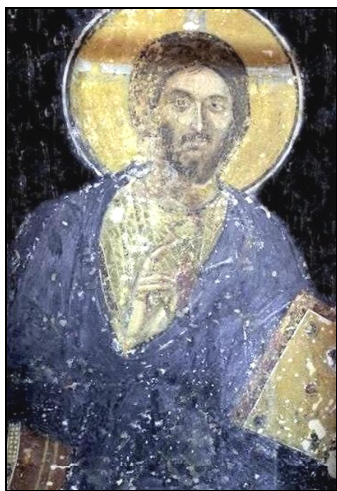
Hristos Pantocrator, mozaic, sec. al XIII-lea, Catedrala Sf. Sofia, Constantinopol.

Hristos Pantocrator, mozaic, sec. XII-lea, Catedrala, Cefalu.

viziune mai optimistă în raport cu cea amintită mai înainte nu e străină de influențele Renașterii; chiar în Bizanț asistăm la o perioadă deseori intitulată Renașterea Paleologilor. Desigur, izvorând de aici, din școala de pictură a Palatului Imperial sau constantinopolitană, se vor propaga în tot spațiul balcanic - și nu numai - noile modele de acum clasice ce coexistă până în veacurile noastre de artă sau pictură post-bizantină.

¹⁶ Arhim. Sofian Boghiu, *Chipul Mântuitorului...*, pp. 75-81.

Hristos Pantocrator, frescă, sec. al XIII-lea, Biserica, Boiana.

Hristos Pantocrator, mozaic, sec. al XIV-lea, Biserica
Fecioarei Pammakaristos, Constantinopol.

Ar fi impetuos necesar să analizăm acest tip iconografic, așa cum îl întâlnim prin tradiția școlii cretane. Iisus e redat stând pe tron, binecuvântând cu mâna dreaptă, iar cu mâna stângă ținând Evanghelia deschisă (uneori închisă) la versetele: *Eu sunt lumina lumii; cel ce urmează Mie nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții* (Ioan 8, 12). Atunci când este reprezentat așezat, picioarele Sale stau pe un postament numit *suppedaneum*. Îmbrăcămintea este compusă dintr-un hiton cu clav și mantie. Cromatic, asistăm la o diversitate de nuanțe și simboluri. Potrivit tradiției bizantine, pentru Mântuitor sunt folosite tonurile de albastru intens și roșu de cireasă coaptă. De asemenea, părul și barba sunt stabilite definitiv până la detaliile celor două șuvițe ce brăzdează fruntea. Pictorii, încercând să fie cât mai aproape de tradiția Bisericii în modul de înfățișare a gestului mâinii în actul binecuvântării, le-a asemănat cu forma monogramei hristice (sau de crismă X P)¹⁷. În toate cazurile, Hristos are în

¹⁷ I.D. Ștefănescu, *Iconografia artei bizantine și a picturii feudale românești*, Ed. Meridiane, București, 1973, p. 194.

jurul capului Său un nimb strălucitor, simbol al sfințeniei, care încadrează o formă de cruce, ce la rândul ei este compusă din nouă linii, ce preînchipuie cele nouă cete îngerești. În spațiul interior al crucii se află literele O, Ω, N, ce înseamnă *Eu sunt Cel ce sunt*, arătându-ne dumnezeirea lui Iisus (Ieșirea 3, 14)¹⁸. Din icoana Pantocratorului se vor forma și cea a Deisisului și cea a Dreptului Judecător din monumentală compoziție a Judecății de Apoi¹⁹.

Judecata de Apoi, mozaic, sec. XII- XIII-lea, Biserica Santa Maria Assunta, Torcello.

Hristos Pantocrator, mozaic, 1220, Baptisteriul, Florența.

Privite mai atent, putem distinge două grupuri de icoane ale Pantocratorului. O parte din ele scot în evidență sensul cosmic al Atotputernicului *Împăratul împăraților și Domnul domnilor* (1 Tim. 6, 15), iar celelalte subliniază lucrarea mântuitoare a lui Hristos, potrivit cu textul din Evanghelia amintit: *Eu sunt Lumina lumii...* (Ioan 8, 12)²⁰.

¹⁸ Monah Savatie Baștovoi, *Idol sau...*, p. 90.

¹⁹ Sarrah Carr-Gomm, *Dictionary of Symbols in Art*, Ed. Helicon, p. 167. Ca un exemplu elocvent reținem Pantocratorul de veac al XIII-lea din Baptisteriul de la Florența, dar și exemplele de la Torcello și Cefalu.

²⁰ Michel Quenot, *Icoana, fereastră spre absolut*, trad. de Pr. Dr. Vasile Răducă, Ed. Enciclopedică, București, 1993, p. 91.

În ansamblul ei, arta picturii din epoca Romanicului a fost de sorginte religioasă. Miniaturile meșteșugit înfăptuite pe filele de pergament ale cărților și frescele monumentale din absidele bisericilor reprezintă, într-o prezentare succintă, cele două extreme ale artei pictoricești din aria romanicului. Fresca a fost subordonată arhitecturii, pictorul fiind într-o permanentă colaborare cu arhitectul. Artistul decorator trebuind să respecte plinurile în raport cu spațiile goale, consolidând echilibrul. Pictura nu trebuia să scobească perețele, ci să creeze un spațiu tridimensional. Pictorul anulează perspectiva, prin folosirea unei nuanțe întunecate pentru fond. Puține detalii se cunosc despre creatori, uneori numele lor ne este indicat în pergamentele contemporane, unde se află înscrisi și autoportretele lor. Mulți dintre creatori se retrăgeau în monahism, ducând o viață austeră. Câțiva dintre ei erau specialiști în anumite cicluri aghiografice, fiind chemați la curtea unor mari dregători, în diverse părți ale lumii, spre a împodobi cu arta lor marile catedrale. Figurile sunt deseori fără corporalitate ori modelem, fiind cu precădere utilizată linia de contur. În acest sens R. Schneider remarcă: *Cele mai adeseori desenul rămâne sobru, cu acea gravitate perpetuă specific romanică. Figurile aproape întotdeauna văzute din față, se prelungesc în ovale în care se deschid mari ochi ficși, ce par a vedea mai departe decât oamenii obișnuiți. Niciodată perspectivă, nici peisaj. O gamă restrânsă de culori*²¹. Culorile principale erau cele ce realizau armonia lucrărilor. Se întrebuintau: roșul, ocrul, violetul, galbenul, negrul și albul. În același timp, nu se renunțase la figurile redată frontal, drapajul stilizat în forme geometrice, fondul de aur - elemente ce reprezintă puternica influență a artei bizantine în Italia și a celei romanice catalane în Franța. Din punct de vedere tehnic, se crede că era în vogă pictura în tempera, în mai multe straturi succesive și mai puțin fresca. Marile bazilici romanice dispuneau de spații ample destinate picturii, în raport cu cele gotice ce dădeau mai mare importanță vitraliului.

²¹ Ovidiu Drimba, *Istoria culturii și civilizației*, vol. 3, Ed. Științifică, București, 1990, p. 371.

Îndeosebi, erau decorate corul sau altarul, partea apuseană și pereții laterali. Cea mai importantă parte, desigur, era Sfântul Altar, ce avea ca temă pe Hristos de tipul Pantocrator. Pe peretele de vest era ilustrată cu precădere Judecata de Apoi, în vreme ce pe părțile de nord și de sud erau pictate scene din Vechiul și Noul Testament.

Alături de tehnica frescei, mozaicul era folosit în împodobirea decorurilor interioare. Mozaicul, ca moștenire a artei bizantine, era cunoscut în întreaga Europă. Dintre cele mai frumoase decorații muzive trebuie amintite cele ce împodobesc Catedralele din Torcello și Cefalu. Judecata de Apoi de la Torcello, asociază în partea superioară redactarea Pogorării la iad din tipologia bizantină (în care Hristos ridică din iad pe Adam și Eva, călcând victorios pe porțile sfărâmate) cu imaginea Judecății, întâlnită în manuscrisul lui Cosma Idicopleustes, din veacul al VI-lea²². Scena amplă se desfășoară pe registre, având pe axa mediană pe Hristos, pe tron, înconjurat de Fecioara Maria și Sfântul Ioan Botezătorul împreună cu Sfinții Apostoli. La picioarele tronului Etimasiaei, îngenunchiați, reapar protopărinții noștri Adam și Eva, redați în proporții mult micșorate față de Hristos Mântuitor. Reprezentarea iadului și a raiului, precum și a momentului cântăririi sufletelor, cu detaliile aferente scenei, este probabil cea mai complexă și veche redactare a acestei teme iconografice, transpusă în această tehnică. Stilistic, acest mozaic cu accente bizantine face o sinteză între stilul artei monahale și cel al școlii palatului. Acesta din urmă simțindu-se cu precădere în caracterul narativ ce detaliază figurile secundare: pământul, marea, condamnații și cei mântuiți, ce sunt reprezentate cu mai multă vioiciune. Tematica sacră împrumutată de cele mai multe ori din arta constantinopolitană, așa cum s-a menționat mai înainte, s-a perpetuat și în alte monumente. Se cunoaște faptul că abatele Desiderio a adus artiști bizantini din capitală, spre a decora mănăstirea Sfântul Benedict din Monte Casino²³. Din păcate,

²² Virgil Vătășianu, *Istoria artei europene*, vol. I, Epoca Medie, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1967, p. 314.

²³ Γεωργίου Β. Αντουρική, *Χριστιανική Τέχνη της Δύσεως*, Αθήνα, 1996, p. 50.

nu s-a păstrat nimic pictat din acest monument. Cele mai frumoase exemple din acest timp se găsesc la Biserica Sant Angelo in Formis, unde formele și stilul poartă amprenta Bizanțului. Aceleași elemente se întâlnesc și în frescele de la Biserica Sfântului Petru al Monte din Civate, în apropiere de Alpi.

În fresca de la Berzé-la-Ville, Hristos este zugrăvit așezat pe un tron, înconjurat de o mandorlă colorată, mandorlă des întâlnită și în sculptura vremii, asemeni celei de la Chartres²⁴. Chipul Său blând, cu ochii privind înainte este străjuit de nimbul cruciger. Himationul în dominantă roșietică este frumos ordonat pe trupul Său. Cu dreapta binecuvântează, iar cu stânga susține un filacter desfășurat, în plină mișcare, pe care Îl întinde Sfântului Apostol Petru. În imediata Sa apropiere se profilează Apostolii pe fondul albastru, simbolizând cerul înstelat. Deasupra capului Mântuitorului, din înalt, o mână susține o coroană. Este fără îndoială imaginea simbol a lui Dumnezeu Tatăl.

Hristos Pantocrator, frescă, sec. al XI-lea, capela cluniacă, Berzé-la-Ville.

Hristos Pantocrator, frescă, sec. al XII-lea, Biserica Sfântului Climent, Taüll. Muzeul de Artă Catalană, Barcelona.

²⁴ William Fleming, *Arte și idei*, vol. I, trad. de Florin Ionescu, Ed. Meridiane, București, 1983, p. 202.

În Spania se simt influențele artei creștine europene, dar și a celei arabe sau musulmane. Cele mai numeroase exemple provin din Catalonia, astăzi adăpostite în Muzeul Artei Catalane din Barcelona.

Hristos Pantocrator, tempera pe lemn, sec. al XII-lea, Muzeul de Artă Catalană.

În exemplele din spațiul apusean, Hristos de tipul Pantocrator este recunoscut și ca Hristos în slavă, ori tetramorf (cu simbolurile celor patru evangheliști), având caracteristicile întâlnite și în iconografia bizantină. Desigur, în ambele arii modul de redare a Sa este diferit. Dacă în spațiul răsăritean și în cel italian (din perioada Trecentoului) sesizăm o anumită individualizare tipologică în modul de sugerare a portretului și chiar a volumetriei, în pictura romanică, cu precădere catalană, acest lucru pare diferit. Ușoara undă de înfrumusețare a chipului este preluată de o viziune îndatorată unui schematism specific artei medievale apusene din aria romanicului. Aceste producții importante prin legătura lor cu prototipul bizantin au elementele definitorii (nimb cruciger, veșminte, tron, curcubeu, mandorlă, etc), dar sunt caracterizate printr-un staticism și rigiditate a reprezentării. Predilecția pictorilor spre o gamă cromatică mai ardentă se exprimă și prin colorarea mantiei Mântuitorului în nuanțe de roșu.

Hristos de tipul Pantocrator se reliefează în decursul veacurilor printr-o diversitate de modalități de reprezentare. Cu toate acestea ceea ce se schimbă nu sunt atributele, ci mișcarea și expresia chipului. Fața Sa e este pictată sugerând stări interioare multiple: de la cele de bunătate, blândețe, până la cele de milostenie, tristețe sau severitate.

Mâna dreaptă ce binecuvântează o observăm fiind inclusă în interiorul pieptului Său, ca mai apoi ea să fie redată în exterior; în acest caz, primind valențe expresive până la cele ale exprimării unui discurs imperial. În arta apuseană, Iisus ridică brațul Său drept, dând sentimentul unui dialog vehement, atitudine întâlnită și în scena Pogorârii la iad a Domnului, ori a Învierii.

Scopul iconografiei romanice, a temei lui Hristos Pantocrator (Majestas Domini temă ce apare în spațiul exterior al timpanelor, dar și în cel interior, în abside este repetat cu monotonie începând din anul 1150, ca un avertisment împotriva ereziei catare ce se extindea) este cu siguranță unul didactic, teologic, revelator, fiind în același timp și unul de slavă adus Creatorului²⁵. Cu toate că, această temă își are obârșia în Orient, în Occident ea nu a fost doar copiată sau imitată, ci interpretată cu sensibilitate în funcție de noile scopuri ale creștinilor. Subiectul nu rămâne doar la o problemă pur artistică, ci el se substituie dogmei religioase fiind inclus în decorația monumentală, exprimând frumusețea și somptuozitatea liturgică, raportul dintre credință, estetică și artă.

Tipul iconografic al lui Hristos-Pantocrator exprimă măreția dumnezeiască a Creatorului, prin trăsăturile umane ale Fiului Întrupat. Aflat în cea mai impunătoare zonă a bisericii, în cupola naosului, Atotstăpânitorul este reprezentat în proporții mult mai mari decât oricare altă figură din iconografia bisericii. Întreaga figură sugerează extraordinara Sa putere și măreție, potrivit numelui ce s-a dat acestei reprezentări.²⁶ Judecător atotvăzător și sobru, dar milostiv, *Hristos-Pantocrator este zugrăvit în cupolă într-un medalion, ca și cum ar ieși din cer și ar privi către persoanele care intră în biserică. [...] Mantia care Îl acoperă, ca un nor care ascunde soarele, amintește unul dintre cuvintele lui David: „Adâncul, ca o haină, este îmbrăcăminte Lui.”*²⁷

²⁵ Marcel Pacaut, Jacques Rossiaud, *Epoca romanică*, trad. de V. Protopopescu, Ed. Meridiane, București, 1982, p. 184.

²⁶ Constantine Cavarnos, *Ghid de...*, p. 46.

²⁷ Constantine Cavarnos, *Byzantine Sacred Art*, ed. a II-a, Belmont, Massachusetts, 1985, p. 114.

Organizare și jurisdicție bisericească în Mitropolia Ardealului în timpul celui de Al Doilea Război Mondial: Vicariatul Ortodox Român de Alba Iulia

*Cosmin Cosmuța**

În urma Dictatului de la Viena, din 30 august 1940, s-a trasat o nouă graniță între România și Ungaria, prin care partea de nord a Transilvaniei, împreună cu ținuturile locuite în majoritate de secui (Harghita, Covasna și parțial Mureș), a intrat în componența Ungariei lui Horthy. Împărțirea aceasta a afectat în mare măsură și Episcopia Vadului, Feleacului și Clujului, întrucât noua graniță o rupea în două părți aproape egale.

Partea de nord, compusă din protopopiatele: Bistrița, Dej, Lăpuș, Reghin și Unguraș în întregimea lor, precum și cu câte o parte din protopopiatele Cluj, Huedin și Târgu Mureș¹ a rămas în teritoriul cedat. În același timp, partea sudică, cu protopopiatele Abrud, Aiud, Alba Iulia, Câmpeni, Luduș, Lupșa, Turda și părțile rămase din Cluj, Huedin și Târgu Mureș² a continuat să se afle în interiorul granițelor României.

* Cosmin Cosmuța, Asist. Univ. Drd., Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca.

¹ Referitor la împărțirea Eparhiei Clujului prin granița impusă de dictatul de la Viena (30 august 1940), vezi Alexandru Moraru, „Slujitori ai Bisericii noastre străbune refugiați în cuprinsul Vicariatului Ortodox Român de la Alba Iulia (1940-1945)”, în *Studia UBB Theol. Orth.*, LIII (2008), nr. 1, pp. 35-46.

² Alexandru MORARU, „Slujitori ai Bisericii noastre...”, pp. 35-46.

În atmosfera creată de anunțul cedării către Ungaria a părții de nord a Transilvaniei, când se cunoștea deja și linia noii granițe, Consiliul Eparhial din Cluj, întrunit în ședință la data de 6 septembrie 1940, a luat hotărârea păstrării unității duhovnicești a Episcopiei Clujului, dispunând totodată înființarea unui Consiliu Vicarial pentru cele opt protopopiate rămase pe teritoriul României³. Nou înființatul Consiliu urma să conducă partea din România a Eparhiei doar „în cele materiale, administrația duhovnicească rămânând cea actuală”⁴, după cum s-a afirmat la Cluj.

În ședința ce s-a ținut la Centrul Eparhial s-a luat hotărârea ca în fruntea Consiliului să se afle, în calitate de președinte, protopopul de Alba Iulia, Alexandru Baba. Alți membri clerici au fost desemnați protopopii Iosif Pop din Aiud și Romul Popa din Luduș. Aceștia trei urmau să coopteze șase membri mireni dintre componenții Consiliului sau ai Adunării Eparhiale, rămași pe teritoriul României. În acest fel se respectau și prevederile statutare bisericești, de origine șaguniană, prin care organismele de conducere a treburilor bisericești erau formate în proporție de o treime din clerici, iar două treimi din mireni.

În temeiul hotărârii Consiliului Eparhial din Cluj, cei trei protopopi pomeniți mai sus au purces la organizarea noului organism bisericesc la Alba Iulia. Sub președinția protopopului Alexandru Baba, așa cum se vor desfășura toate întrunirile Consiliului de aici încolo, s-a ținut prima ședință, de constituire, în biroul oficiului protopo-

³ Hotărârea Consiliului Eparhial de la Cluj a fost comunicată protopopului de Alba Iulia cu adresa 5414/1940. Actul se găsește în Arhiva Arhiepiscopiei Clujului (în continuare AAC), în Fondul de documente *Vicariatul Ortodox Român din Alba Iulia* (în continuare Fond VORAI), cu numărul de înregistrare deja indicat, din 6 septembrie, 1940. În continuare, Vicariatul a adus-o la cunoștința preoților și protopopilor din cuprinsul său printr-un comunicat semnat de cei trei membri clerici desemnați în Consiliul Vicarial: protopopii Alexandru Baba de Alba Iulia, Iosif Pop din Aiud și Romul Popa din Luduș: AAC, Fond VORAI, doc. nr. 3/11 sept. 1940.

⁴ AAC, Fond VORAI, doc. nr. 5414/6 septembrie 1940.

pesc din Alba Iulia, în ziua de 10 septembrie 1940. Cu această ocazie s-a luat mai întâi act, în mod oficial, de rezoluția Episcopiei Clujului din 6 septembrie 1940⁵, trecându-se apoi la alcătuirea listei mirenilor cooptați ca membri ai Consiliului Vicarial. Lista conținea următoarele șase nume:

1. Dr. Ioan Pop, avocat, fost ministru, din Alba Iulia,
2. Dr. Valer Moldovan, profesor universitar pensionar, fost ministru, din Turda,
3. Dr. Petru Meteș, avocat, din Alba Iulia,
4. Dr. Florian Medrea, avocat, Secretar general al Ținutului Mureș.
5. Dr. Adrian Dărămuș, avocat din Aiud și
6. Dr. Remus Furdui, avocat din Câmpeni.

Toți cei de mai sus erau membri ai Adunării Eparhiale de la Cluj și își aveau domiciliul pe teritoriul Vicariatului⁶. În urma acestei hotărâri, în aceeași zi de 10 septembrie 1940, celor șase deputați li s-a trimis câte o scrisoare din partea Vicariatului, prin care erau invitați să participe ca membri mireni la lucrările Consiliului vicarial din Alba Iulia⁷.

Noul Consiliu Vicarial a ținut prima sa ședință plenară în data de 24 septembrie 1940, prezenți fiind cei trei protopopi: Alexandru Baba, Romul Popa și Iosif Pop, iar dintre cei șase membri mireni au participat: Ioan Pop, Petru Meteș, Valer Moldovan și Adrian Dărămuș, ceilalți doi (Remus Furdui și Florian Medrea), fiind absenți⁸. Au mai participat la această ședință și protopopii: Sorin Furdui de la Câmpeni, Vasile Șpan de la Lupșa, Ioan Fodorean de la Abrud, Nicolae Vasiu de

⁵ E vorba despre hotărârea de înființare a Vicariatului, despre care am vorbit mai sus.

⁶ Vezi „Proces verbal din 10 septembrie 1940”, în *Registrul de Procese verbale al Vicariatului Ortodox Român Alba Iulia, 10 septembrie 1940 - 27 februarie 1943*, vol. I, pp. 1-2, păstrat în AAC, Fond VORAI;

⁷ AAC, Fond VORAI, doc. nr. 2/10 septembrie 1940.

⁸ „Proces verbal din 24 septembrie 1940”, în *Registrul...*, vol. I, pp. 3-10.

la Cluj și Aurel Gliga de la Turda, precum și preotul Nicodim Belea⁹. În deschiderea ședinței din 24 septembrie protopopul Alexandru Baba a înfățișat Consiliului demersurile întreprinse până la acea dată pentru înființarea și organizarea Vicariatului¹⁰, prezentând și lista completă a membrilor clerici și mireni ai Consiliului Vicarial¹¹.

În continuare s-a dat citire adreselor Consiliului Eparhial din Cluj (nr. 5414/1940) și celei a Mitropoliei din Sibiu (109/1940) prin care s-a hotărât înființarea Vicariatului, după care s-a propus și aprobat titulatura oficială a noii instituții: **EPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ A VADULUI, FELEACULUI ȘI CLUJULUI. VICARIATUL DIN ALBA IULIA**¹². Din însăși denumirea oficială pe care și-a luat-o, reiese clar că Vicariatul rămânea sub ascultarea canonică a episcopului Nicolae Colan de la Cluj, sub jurisdicția Eparhiei Clujului, în ciuda granițelor care rupseseră această eparhie în două. Soluția adoptată în privința subordonării canonice a Vicariatului de Alba Iulia își are originea în chiar actul de întemeiere al noii structuri cu sediul la Alba Iulia. În care Consiliul Eparhial de la Cluj afirma: „Acest Consiliu (Consiliul Vicarial din Alba Iulia n.n.) va administra Eparhia în cele materiale, administrația duhovnicească rămânând cea actuală”¹³.

Un exemplar al hotărârii din 6 septembrie de la Cluj fusese trimis și Mitropoliei Ortodoxe din Sibiu. Drept răspuns la aceasta, Mitropolitul Nicolae a trimis o scrisoare Protopopului Alexandru Baba, prin care afirmă următoarele: „...prin prezenta aducem la cunoștință că Vicariatul va păstra întru toate legătura canonică cu P. Sf. Sa Episcopul Nicolae al Clujului, sub a cărui jurisdicție aparține. Pentru cazuri de urgență, când din anumite împrejurări Consiliul provizor al Vicariatului nu ar putea

⁹ „Proces verbal din 24 septembrie 1940”, în *Registrul...*, vol. I, p. 3.

¹⁰ AAC, Fond VORAI, doc. nr. 135/25 septembrie 1940: Raportul prezentat de protopopul Alexandru Baba în prima ședință plenară a Consiliului Vicarial, la 24 septembrie 1940.

¹¹ „Proces verbal din 24 septembrie 1940”, în *Registrul...*, vol. I, p. 3.

¹² „Proces verbal din 24 septembrie 1940”, în *Registrul...*, vol. I, p. 4.

¹³ AAC, Fond VORAI, doc. nr. 5414/6 septembrie 1940 al Consiliului Eparhial Ortodox Român din Cluj.

lua contact cu P. Sf. Sa. Episcopul canonic și legal, se va adresa Nouă, ca în cazuri de dispenze bisericești, desfacerea căsătoriilor bisericești și în alte chestiuni de urgență legate de bunul mers al vieții bisericești din Vicariat”¹⁴. Aceste cuvinte sunt totodată un răspuns și la o scrisoare trimisă, la 16 septembrie 1940, de către protopopul Alexandru Baba, mitropolitului Nicolae Bălan de la Sibiu. Pe lângă rugămintea de a interveni la Ministerul Cultelor în vederea acordării fondurilor bănești necesare Vicariatului, iată ce-i mai scrie protopopul de la Alba Iulia ierarhului sibian: „În altă ordine de idei, Vă rugăm respectuos a ne da același concurs în problemele strict canonice, din aceleași motive că nu putem comunica în nici un chip cu P.S. nostru Episcop”¹⁵.

Prin urmare, problema subordonării canonice a Vicariatului a fost de la bun început lămurită, atât din partea Consiliului Eparhial de la Cluj, în chiar decizia de înființare a Vicariatului, cât și de Mitropolitul Nicolae de la Sibiu. Parohiile celor opt protopopiate ale Vicariatului continuau să facă parte din Episcopia Vadului, Feleacului și Clujului, deci să stea sub jurisdicția canonică a Episcopului Nicolae Colan de la Cluj. Doar pentru cazurile în care nu se putea lua legătura cu ierarhul de drept (în primele luni după cedare acest lucru era foarte dificil, legăturile teritoriilor cedate cu România fiind tăiate aproape total) și în chestiuni urgente de ordin strict canonic, Vicariatul urma să apeleze la Arhiepiscopul și Mitropolitul Nicolae de la Sibiu.

Considerăm că cei doi ierarhi, de la Cluj și Sibiu, au ținut să facă aceste precizări încă de la început, pentru a sublinia faptul că Eparhia Vadului, Feleacului și Clujului, deși tăiată în două părți de granița impusă de dictatul de la Viena, își menținea unitatea canonic-jurisdicțională. Răzbate de aici, de asemenea, și convingerea (des exprimată de toți românii, în cursul celor patru ani în care Transil-

¹⁴ AAC, Fond VORAI, adresa cu nr. 30/19 septembrie 1940, emisă de Mitropolitul Nicolae de la Sibiu, înregistrată la Mitropolie cu nr. 109/11 septembrie 1940.

¹⁵ AAC, Fond VORAI, doc. nr. 12/16 septembrie 1940.

vania a fost ruptă în două) că granițele trasate la începutul lui septembrie 1940 sunt vremelnice și că, mai devreme sau mai târziu, această nedreptate istorică are să fie reparată prin restaurarea unității naționale a Statului român. Istoria a arătat, prin desfășurarea evenimentelor din anii următori, că pomenita convingere a românilor a fost întemeiată.

Legată oarecum de statutul canonic-juridic al părții rămase în România din Eparhia Clujului este și poziția adoptată de Mitropolia Ardealului în legătură cu o solicitare a Ministerului Cultelor, făcută prin ministrul Traian Brăileanu. Acesta socotea că ar fi foarte potrivit ca Episcopul Vasile Stan al Maramureșului, refugiat la Sibiu, să fie așezat în fruntea Vicariatului de Alba Iulia, cu atât mai mult, spunea el, cu cât Episcopul Nicolae Colan al Clujului s-ar afla în imposibilitatea de a se ocupa de parohiile și credincioșii săi din România¹⁶. Facem precizarea că la vremea respectivă Eparhia Maramureșului, cu sediul la Sighet, făcea parte din Mitropolia Bucovinei.

Răspunsul dat de Mitropolitul Nicolae acestei solicitări este foarte grăitor pentru statutul pe care atât Episcopul Nicolae al Clujului, cât și Mitropolitul Nicolae al Sibiului l-au gândit pentru Vicariat. La primul punct din răspuns se arată că înființarea Vicariatului a fost urmarea înțelegerii prealabile dintre cei doi ierarhi. Hotărându-se să rămână la reședința din Cluj și după ocuparea orașului, Episcopul Nicolae Colan a convocat Consiliul Eparhial care a decis înființarea Vicariatului pentru partea Eparhiei ce avea să rămână în România. Acesta face însă parte în continuare din Eparhia Clujului, păstrând „întru toate legătura canonică cu ierarhul său legal, P. Sf. Sa episcopul Nicolae Colan”. Prin urmare, nu se poate pune problema numirii unui alt episcop în fruntea instituției din Alba Iulia, acest lucru fiind împotriva canoanelor. În cazul în care ierarhului canonic i-ar fi imposibil

¹⁶ AAC, Fond VORAI, doc. nr. 578/14 februarie 1941, copie de pe adresa cu nr. 59522/10 decembrie 1940 a Ministerului Cultelor către Mitropolia din Sibiu.

să se ocupe de Vicariat, locul său va fi ținut de ierarhul de la Sibiu, în calitate de Mitropolit. În aceste condiții devine clar faptul că Vicariatul nu are nevoie de altă conducere ierarhică¹⁷.

La cel de al doilea punct din răspuns e invocată impresia pe care o eventuală numire de episcop la conducerea Vicariatului ar produce-o asupra clerului și credincioșilor noștri din teritoriul cedat și chiar asupra Episcopului Nicolae Colan. Mai mult decât atât, un asemenea act ar da impresia recunoașterii și legitimării de către Biserica Ortodoxă Română a noilor granițe¹⁸. Deci și din acest punct de vedere, punerea Vicariatului sub autoritatea altui episcop decât ierarhul său canonic, ar fi nepotrivită.

În aceeași scrisoare de răspuns la propunerea făcută de minister, Mitropolitul Nicolae face și câteva referiri la situația eparhiilor aflate pe teritoriul ocupat (Basarabia și nordul Bucovinei) sau cedat (Transilvania de nord și nord-vest). Din tonul folosit în argumentare, răzbate chiar o critică la adresa ierarhilor care și-au părăsit eparhiile: „Noi nu voim să ne pronunțăm dacă fac ori nu bine Ierarhii cari în vremuri de strâmtoare își părăsesc eparhia. Regretăm totuși, din toată inima că, bună oară, pe tot teritoriul celor trei eparhii ale Basarabiei și în Bucovina de Nord, trecut sub Ruși, astăzi nu se găsește nici un Chiriarh de al nostru care să fi avut curajul moral de a împărtăși aceeași soarte cu poporul credincios legat de glia strămoșească și de altarele bisericilor sale. În Mitropolia Ardealului nu s'a întâmplat aceasta, căci cei doi Ierarhi ale căror cetăți de reședință au ajuns sub ocupație maghiară, P. Sf. Sa Episcopul Nicolae Colan de la Cluj și P. Sf. Sa Episcopul Nicolae Popovici de la Oradea, au rămas la locul lor, până ce pe acesta din urmă l'au expulsat organele administrației ungurești într'un chip nedemn de un stat civilizat”¹⁹. Reiese din aceste rânduri că Mitropolitul

¹⁷ AAC, Fond VORAI, doc. nr. 578/14 februarie 1941, copie de pe răspunsul Mitropoliei Ardealului, adresat cu nr. 44/12 februarie 1941 Ministerului Cultelor, pp. 1-2.

¹⁸ AAC, Fond VORAI, doc. nr. 578/14 februarie 1941, p. 4.

¹⁹ AAC, Fond VORAI, doc. nr. 578/14 februarie 1941, p. 2.

Nicolae de la Sibiu pledează pentru păstrarea statu-quo-ului eparhiilor românești în privința jurisdicției lor canonice.

În fine, în cel de al treilea punct al răspunsului se arată că și dacă s-ar trece peste toate argumentele invocate până acum și s-ar socoti că e nevoie de un ierarh în fruntea Vicariatului de la Alba Iulia, singurul în măsură să desemneze un locțiitor de ierarh ar fi mitropolitul respectiv și nicidecum Ministerul Cultelor. Într-un asemenea caz, mai spune scrisoarea, cunoscându-și drepturile și îndatoririle, Mitropolitul Ardealului și le-ar îndeplini în folosul Bisericii, fără a mai deranja Onor. Minister al Cultelor²⁰.

Din argumentele și considerentele enumerate în scrisoare, din care uneori răzbate mustrarea, iar alteori ironia, se poate vedea poziția hotărâtă a Mitropolitului Nicolae de la Sibiu de a menține situația jurisdicțională a eparhiilor din Mitropolia sa, așa cum fusese înainte de dictatul de la Viena. Prin urmare și Vicariatul de Alba Iulia va rămâne în componența Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului, sub Autoritatea Prea Sfințitului Episcop Nicolae Colan.

Ideea păstrării împărțirii administrative anterioare dictatului de la Viena răzbate până și din eforturile depuse pentru bugetarea Vicariatului. Astfel, în ședința pe care a ținut-o la 14 septembrie 1940, Consiliul Vicarial a întocmit și un proiect de buget pentru perioada cuprinsă între 1 octombrie 1940 și 31 martie 1941 (la 31 martie se încheia anul bugetar, deci proiectul de buget fusese făcut pentru cele șase luni rămase până la încheierea anului bugetar în curs). De remarcat e aici felul în care a fost gândită alcătuirea respectivului buget. De fapt s-a defalcat din bugetul Eparhiei Clujului partea corespunzătoare perioadei mai sus menționate, pentru parohiile rămase în România²¹, lucru care sublinia foarte clar ideea că Vicariatul este o parte a Eparhiei clujene.

²⁰ AAC, Fond VORAI, doc. nr. 578/14 februarie 1941, p. 5.

²¹ „Proces verbal din 24 septembrie 1940”, în *Registrul...*, vol. I, p. 8; AAC, Fond VORAI, doc. nr. 135/24 septembrie 1940.

Tocmai în pragul noului an bugetar, pe când se pregătea să întocmească statele de plată pentru luna aprilie, Consiliul vicarial a aflat cu surprindere că cererea sa legată de organizarea și cuprinderea în buget a serviciului central al Vicariatului nu a fost satisfăcută de către Ministerul Cultelor, care intenționa să utilizeze la Vicariat trei consilieri refugiați de la Episcopia Maramureșului. Protopopul Alexandru Baba a prezentat situația, printr-o adresă, Mitropoliei Nicolae de la Sibiu. Cu aceeași ocazie își exprima îngrijorarea pentru faptul că autoritățile statului au nesocotit total poziția Consiliului eparhial de la Cluj (care primise și girul Mitropoliei sibiene și despre care am vorbit mai sus), exprimată prin hotărârea din 6 septembrie 1940, privind organizarea Vicariatului de la Alba Iulia. De asemenea, intenția Ministerului creează o situație delicată pentru preoții refugiați încadrați la Centrul Vicariatului, care erau amenințați să rămână pe drumuri prin venirea consilierilor maramureșeni, în condițiile în care și parohiile vacante au fost ocupate în răstimpul din toamna anului anterior și până în martie 1940. În fine, intenția autorităților însemna și amestecul acestora în treburile Bisericii, știut fiind faptul că numirea funcționarilor bisericești revenea ierarhului locului, iar în cazul de față, consilierii erau și străini de Eparhia Clujului, dar și de Mitropolia Ardealului, încât la acea vreme Episcopia Maramureșului, cu sediul la Sighet, aparținea canonic de Mitropolia Bucovinei²². Ca și în cazul propunerii autorităților civile de a-l plasa pe episcopul refugiat al Maramureșului, Vasile Stan, în fruntea Vicariatului, Mitropolia de la Sibiu a luat apărarea Vicariatului și, implicit, a Episcopului Nicolae de la Cluj, invocând, cum era și firesc, dreptul exclusiv al Ierarhului de a face numiri în eparhia sa²³. În cele din urmă situația s-a rezolvat în sensul că Ministerul a renunțat la intenția de a-i plasa pe cei trei consilieri maramureșeni în Vicariat, iar acesta

²² AAC, Fond VORAI, doc. nr. 1242/28 martie 1941.

²³ AAC, Fond VORAI, doc. nr. 1374/5 aprilie 1941, copie a adresei Mitropoliei Ardealului către Ministerul Cultelor, prin care sprijină poziția Vicariatului față de intenția Ministerului Cultelor.

din urmă și-a continuat activitatea de organizare ca parte componentă a Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului.

În fine, demersurile făcute cu ocazia desființării Vicariatului, în primăvara anului 1945, dovedesc cu toată claritatea că eforturile Mitropolitului Nicolae Bălan și ale Episcopului Nicolae Colan de a menține statutul jurisdicțional al Eparhiei clujene anterior lunii septembrie 1940, nu au fost zadarnice. Chiar din faptul că în documentele referitoare la această chestiune se vorbește despre „*contopirea Vicariatului din Alba Iulia, cu toate parohiile lui, în Episcopia Clujului*”²⁴ se vede clar că nu se punea problema unei modificări de jurisdicție, ci doar că din punct de vedere administrativ, din punctul de vedere al întocmirii bugetului anului financiar 1945-1946, se solicita autorităților cuprinderea tuturor parohiilor și protopopiatelor Eparhiei clujene într-un singur buget.

Expunerea situației jurisdicționale din Eparhia Clujului în anii celui de al doilea război mondial ne arată care a fost poziția conducerii Eparhiei clujene, a ierarhului Nicolae Colan, față de împărțirea diecezei prin granița trasată în urma punerii în aplicare a Dictatului de la Viena. Hotărârea Consiliului Eparhial din Cluj de a menține cele opt protopopiate ale sale din România în componența și sub autoritatea sa, relevă pe de o parte, statornicie în ceea ce privește organizarea și jurisdicția în Biserica Ortodoxă Română, iar pe de altă parte, încrederea în faptul că ruperea forțată a unei părți din Transilvania și alipirea ei Ungariei nu poate fi decât un act vremelnic, care își va găsi îndreptarea în curând. În același timp, credem că menținerea situației jurisdicționale din Eparhia Clujului a fost și felul în care aceasta și-a exprimat dezacordul față de prevederile înțelegerii de la Viena, din 30 august 1940.

În toate demersurile întreprinse de Episcopul Nicolae de la Cluj și de Consiliul Eparhial de aici, ei au găsit sprijinul și aprobarea Mitropoliei Ardealului și a Ierarhului de la Sibiu, Nicolae Colan. Acest

²⁴ AAC, doc. nr. 758/3 martie 1945.

sprijin s-a manifestat atât în aprobarea hotărârilor Consiliului Eparhial clujean din septembrie 1940, cât și în susținerea pe lângă autorități a cererilor Vicariatului din Alba Iulia, în privința includerii sale în bugetul de stat, a neamestecului funcționarilor altor eparhii în administrarea Vicariatului și rezolvarea urgențelor care reclamau aprobarea unui ierarh (dispense, binecuvântări).

În încheierea acestor rânduri, ne exprimăm convingerea că faptele și atitudinea înaintașilor în momente excepționale ale istoriei noastre ar trebui să constituie un exemplu pentru noi, cei de azi, precum și o temă de serioasă reflecție asupra felului în care noi, la rândul nostru, ca și faptele noastre, vom ajunge în viitor sub lupa istoriei și la judecata generațiilor ce vor veni.

Biserica și societatea secularizată

*Dacian But-Căpușan**

Societatea actuală se sustrage influenței Bisericii. Își sustrage gândirea, activitatea și propria viață, afirmându-și în schimb propria autonomie. Secularizarea este o realitate evidentă de care societatea postmodernă trebuie să țină cont. „Procesul de secularizare a societății, în pofida tendințelor contrare, de reîncreștinare a lumii moderne, rămâne un dat al zilelor noastre, Anchetele sociologice rețin ca tendință dominantă îndepărtarea de Biserică, autonomizarea moralei, dispariția preocupării omului pentru mântuirea sufletului omenesc”¹. Secularizarea nu este doar un fenomen social, deși marchează viața întregii societăți. Secularizarea pe plan european și mondial nu este o noutate absolută, ci dimpotrivă are rădăcini adânci. Procesul a fost și este mai avansat în Apus (Occident) decât în Est (în partea răsăriteană a Europei) care a cunoscut vreme de multe decenii teroarea ateismului și ideologiei materialiste. Trebuie subliniat aici că ideologiile ateiste, secularismul și comunismul sunt produse ale culturii europene.

Secularizarea constituie viața personală, familială și socială fără raportare la Dumnezeu și la principiile fundamentale ale spiritualității creștine. În acest fel, aspecte de bază ale existenței umane precum familia școala (sistemul educațional) științele, profesiunea, arta sunt dezrădăcinate, separate brutal de credința religioasă. Secularismul distruge legătura dintre individ și religie, dintre familie (societate) și

* *Dacian But-Căpușan, doctor în Teologie, Centrul de Studii Ecumenice și Inter-religioase, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca.*

¹ Ioan Tulcan, „Misiunea Bisericii în societatea secularizată de astăzi privită în lumina tainei Sfintei Treimi, a Întrupării și a economiei mântuirii”, în *Studia UBB Theol. Orth.*, XXXIX (1994), nr. 1, p. 79.

Biserica (respectiv: comunitate religioasă) Astfel, zonele seculare ale vieții sunt considerate autonome, purtate de propriile lor principii și legi, diferite și frecvent potrivnice valorilor și rânduielilor religioase”².

O societate secularizată se exprimă într-un stil de viață aberant: divorțul, avortul, păcatele contra firii, crima organizată, drogurile, pedofilia, corupția generalizată, explozia pornografiei etc. Toate acestea duc la alienarea și, în ultimă instanță, la animalizarea, ori demonizarea omului³.

În mediul protestant sunt și opinii, potrivit cărora secularizarea ar avea chiar origini biblice. Deoarece Evanghelia lui Hristos îl eliberează pe om de toate constrângerile, făcându-l să devină autonom. Aceste opinii sunt greșite și lipsite de temei, deoarece jertfa mântuirii a lui Hristos, nu-L înstrăinează pe om de Dumnezeu, ci îl apropie de Acesta.

Una dintre cauzele majore ale secularizării (respectiv, un factor favorizant al procesului de secularizare) este „însăși instituția Bisericii”⁴. Această afirmație trebuie să fie înțeleasă foarte bine. Trebuie să înțelegem că nu este vorba de Biserica Bizantină (a Răsăritului creștin) adică de Biserica Ortodoxă, ci este vorba de Biserica Apuseană. Această Biserică nu numai că a intrat în conflict cu statul (respectiv, cu regii și nobilii feudali), ci chiar s-a substituit statului. Chiar la noi în Transilvania, episcopii catolici pretindeau și percepeau biruri și impozite mari de la toți locuitorii, inclusiv de la românii ortodocși care slujeau pe moșiile episcopale. Biserica Occidentală a monopolizat puterea și a intrat într-un îndelungat *conflict* cu autoritățile seculare (laice). În Evul Mediu, episcopul și stăpânul feudal coincideau în aceeași persoană, episcopul coordona și finanța operațiuni militare și adesea se pune în fruntea oștirilor locale. Episcopii occidentali negociau înțelegeri și târguri cu

² Alexander Schmemmann, *Sfintele Sfinților. Observații referitoare la primirea Sf. Împărtășanii* anexă la *Postul cel Mare*, trad. de. Andreea Stroe și Laurențiu Constantin, Univers Enciclopedic, București, 1995, p. 115.

³ Pr. Ioan Bizău, *Viața în Hristos și maladia secularizării*, Ed. Patmos, Cluj-Napoca, 2002, p. 160.

⁴ I. Bizău, *Viața în Hristos*, p. 91.

regii barbari, cu negustorii păgâni și cu chiar cu ereticii. Papii au depășit orice limită în acest sens. Prin comportamentul lor lumesc au favorizat apariția ideilor reformatoare și i-au îndepărtat pe mulți de Dumnezeu și de Biserică (Biserica înțeleasă ca instituție teandrică, unde omul conlucrează cu Dumnezeu pentru a se mântui).

Mulți istorici și teologi ne atrag atenția că secularizarea a fost favorizată în Occident și de alți factori, precum: Inchiziția, cruciadele, ordinele militare (ex. călugării teutoni). O altă cauză majoră a secularizării medievale este „augustianismul politic” promovat de papalitate. Potrivit doctrinei fericitului Augustin, papii (ca reprezentanți ai Bisericii Occidentale) au impus un adevărat monopol bisericesc, politic, cultural și științific.

Cauzele acestei decăderi și dezorientări ale omului sunt complexe și profunde, coborând în istorie până în secolul al IX-lea. „Așa cum se manifestă astăzi, secularismul este o moștenire veche în istoria spirituală a Europei, rădăcinile acestei maladii spirituale urcând până în veacul al IX-lea, în epoca renașterii carolingiene. Această epocă de reînnoire și strălucire artistică a fost marcată în plan politic de ideologia puterii, iar în plan teologic și filosofic de imensa epopee metafizică a lui Ioan Scotus Eriugena (cca 815 – 877), incredibilă în ceea ce privește amploarea și noutatea ideilor, dar „garantată” la nivelul fiecărei secvențe printr-o „citire” personală a prestigioaselor autorități patristice precum Origen, Fer. Augustin, Sfinții Grigorie de Nazianz, Grigorie de Nyssa, Dionisie Areopagitul, Maxim Mărturisitorul ș.a. [...] Deși n-a primit girul Bisericii oficiale, doctrina lui Scotus Eriugena – impregnată de germenii conflictului dintre credință și rațiune – va rămâne o ispită permanentă pentru gândirea Evului Mediu apusean, pe care o va fecunda în tot ceea ce a însemnat „noutatea” acesteia în raport cu gândirea patristică răsăriteană”⁵.

Gândirea lui Eriugena a fost preluată de Scolastică care l-a conceput pe Dumnezeu ca simplă idee rațională, deschizând astfel perspective excluderii lui Dumnezeu din istoria lumii. Încă de atunci

⁵ I. Bizău, *Viața în Hristos*, p. 85.

Dumnezeu a început să fie identificat cu un concept rațional, definit drept *Causa prima* a creației, sau cu principiul „autorității” absolute în etică (*Principium auctoritatis*). În ambele cazuri, existența lui Dumnezeu nu mai era înțeleasă conform Revelației, adică Treime personală și structură tainică a iubirii supreme, ci devenea doar o simplă necesitate rațională care, deși putea fi confirmată printr-un întreg complex de argumente demonstrative, era lipsită de orice legătură personală cu experiența istorică și cu aventura existențială a ființei umane”⁶. Acest lucru este afirmat și de teologul romano-catolic contemporan Karl Rahner: „În teologia scolastică, Treime a fost închisă într-o adâncă izolare, care implică riscul de a fi resimțită fără interes pentru viața creștină”⁷. Astfel, cunoașterea lui Dumnezeu a devenit o problemă strict intelectuală fără consecințe spirituale și morale pentru viața credincioșilor, contribuind la procesul de secularizare al societății.

Cunoașterea lui Dumnezeu nu mai reprezenta pentru scolastici un act de comuniune în iubire, întemeiat pe manifestarea revelatoare a Ființei dumnezeiești în Logosul întrupat și în lucrarea Duhului Sfânt, ci „o lucrare a rațiunii umane care obiectivează existența lui Dumnezeu ca necesitate logică, rațională, adică impersonală și abstractă *Causa prima* a lumii. Această *Causa prima* este accesibilă doar capacității umane de a raționa. Astfel, Dumnezeu este despărțit de creație ca în teoria transcendenței absolute a lui Arie”⁸, iar lumea devine în mod logic autonomă.

Această autonomizare a lumii s-a răsfrânt cel mai grav asupra omului aducând o perspectivă străină de principiile antropologiei creștine. O dată cu Renașterea, Europa își ia ca model și ținută societatea antică, păgână. De aceea antropologia își schimbă sensul ei eshatologic, transcendent într-unul imanent, văzând omul în sine însuși; nu mai este văzut ca persoană care tinde și înaintează spre eshaton, ci

⁶ I. Bizău, *Viața în Hristos*, p. 86.

⁷ Pr. Dumitru Popescu, „Transfigurare și secularizare. Misiunea Bisericii într-o lume secularizată”, în *Studii Teologice*, seria a II-a, anul XLVI (1994), nr. 1-3, p. 36.

⁸ I. Bizău, *Viața în Hristos*, p. 87.

ca individ care trebuie să se „bucure” de viața aceasta pământească, cultivând plăcerea. Această reducere a omului la simplu individ a făcut societățile moderne să oscileze continuu între un model totalitar, în care omul este constrâns prin violență să-și piardă identitatea și valoarea personală, și un model liberal în care jocul deschis al intereselor individuale și al dorințelor nesatisfăcute riscă permanent să instaureze o lege a junglei în viața socială.

Secularizarea poate fi înțeleasă însă ca o șansă pentru un nou început, pentru re-convertire creștină, pentru renaștere duhovnicească în societatea globalizată și contaminată de maladia secularismului, *Trupul mistic al lui Hristos - Biserica* trebuie să dea pildă de sfințenie, de spiritualitate profundă, de mistică sacramentală, de înțelepciune și tact misionar, de jertfă⁹.

Trăind într-o astfel de lume, secularizată, într-un proces de păgânizare, Biserica este datoră să rămână credincioasă chemării și misiunii ei, de a aduce și conduce pe om la Dumnezeu, chiar dacă acesta de multe ori o refuză sau batjocorește. „Este într-un tot adevărat că „cetățeanul” Europei contemporane, fie că trăiește în civilizația tehnologică occidentală, fie că aparține spațiului răsăritean ex - comunist, investește setea de infinit - pe care ființa umană o poartă întru sine ca pe o pecete dumnezeiască - în „patimi”, adică în acel orizont obscur pe care Evanghelistul Ioan îl definește „pofta trupului, pofta ochilor, și trufia vieții”. Însă tot atât de adevărat este și faptul că această investiție, pe care „patimile” nu sunt capabile să o satisfacă, poate fi convertită într-o căutare autentică a lui Dumnezeu”¹⁰.

În acest sens „Biserica este chemată să redescopere conținutul biblic al întregii sale spiritualități liturgice și ascetice. Numai un astfel de program misionar poate trezi comunitățile euharistice parohiale și monahale din starea de suficiență și de somnolență în care se coplac de atât vreme, le poate ajuta să-și asume *viața în Hristos* ca împreună-lucrare cu energiile necreate ale Duhului Sfânt, îmbrățișând, inspirând

⁹ I. Bizău, *Viața în Hristos*, p. 183.

¹⁰ I. Bizău, *Viața în Hristos*, p. 203.

și sfințind toate idealurile, proiectele și activitățile creatoare ale omului în lume. [...] De aceea rugăciunea ar trebui să devină nu o simplă obligație morală sau un serviciu tipiconal, mai mult sau mai puțin respectat, ci izvorul tainic al bucuriei și al păcii, activitatea spirituală principală și centrală prin care se exprimă responsabilitatea transfigurării lumii înconjurătoare, a prefacerii ei într-un mediu transparent al lucrării Harului dumnezeiesc, începând, desigur, cu cea mai intimă realitate spirituală a ființei umane”¹¹.

Soluția crizei actuale poate și trebuie să vină în, din și prin Biserică. „Biserica poate fi de mare ajutor lumii în orice timp și în orice context s-ar afla, recurgând la bogăția inepuizabilă a propriei credințe și experiențe, în calitatea ei de „prelungire a Întrupării” și „de plinitudine a Duhului Sfânt”, ca Trup a lui Hristos și „plinirea celui ce plinește toate în toți”¹².

Renașterea trebuie să fie evanghelică, liturgică și canonică, adică o redescoperire a Evangheliei, a Liturghiei, a icoanei, a tradiției patristice autentice. „Renașterea sacramentală și prefacerea credincioșilor în „ființe liturgice” poate regenera istoria Europei, o poate salva de la descompunere și o poate insera în eonul veșniciei. Rugăciunea, postul, înfrânarea, smerenia, iubirea celor în nevoi, înțelepciunea, responsabilitatea și solidaritatea fraternă sunt tot atâtea elemente ale unei lucrări ce nu mai poate fi amânată. Acestea înmulțesc binecuvântarea lui Dumnezeu peste lume și fac din ea un mediu transparent al energiilor Duhului Sfânt, așa precum *Fiat*-ul smerit și ferm al Maicii Domnului a provocat întruparea Logosului în istorie. Este posibil ca acum lumea să fie mai aproape ca oricând de credința religioasă. Știința nu mai prezintă nici o dificultate, iar ateismul nu mai poate avansa nici un argument serios”¹³.

În mediile sociale secularizate (occidentale) religia este privatizată. Într-o societatea de consum, religia – viața și învățătura religioa-

¹¹ I. Bizău, *Viața în Hristos*, p. 205

¹² I. Tulcan, *Misiunea Bisericii*, p. 81.

¹³ I. Bizău, *Viața în Hristos*, p. 192-193.

să – devine un bun de consum printre altele, o activitate care aparține timpului liber, o pasiune de moment, o chestiune care contribuie la confortul spiritual, moral al individului sau poate să-l ajute să se auto-controleze. Religia a devenit în acest context social secularizat, o chestiune de opțiune, ceva *facultativ*.

Este un laicism care marginalizează Biserica și transformă religia într-o chestiune pur particulară, opunându-se conlucrării dintre membri laici/mireni și membri hirotoniți/clerici ai Bisericii. „În pluralismul religios al Europei contemporane, creștinismul este tratat din păcate doar ca una dintre numeroasele religii existente pe continent, deși rădăcinile istorice și culturale europene sunt creștine. Cu toate că spiritualitatea creștină face parte - în mod evident - din identitatea istorică și culturală a Europei, ea este așezată pe același plan cu trăirea religioasă a celorlalte sisteme, mișcări și curente de cugetare. Astfel există numeroase voci care afirmă că Occidentul european înaintează nu atât pe un traseu al ateismului, cât mai ales pe unul al descreștinării, adică al negării propriei identități, a trădării propriului destin. Secularizarea este o provocare de care trebuie să țină seama Bisericile contemporane. Aceste Biserici (naționale și locale) trebuie să elaboreze și să aplice strategii misionare cât mai eficiente. Descreștinării (secularizării accentuate) trebuie să-i opunem reîncreștinarea, re-evangelizarea¹⁴.

Biserica nu este o instituție care limitează libertatea, nu este democrație sau autodeterminare. Credința nu este alegerea unui program care ne satisface, nu este o ideologie, ea nu se naște prin discuții, acorduri sau decizii, „O Biserică care se sprijină pe deciziile unei majorități devine o Biserică pur umană. Ea este redusă la nivelul ideii că doar ceea ce este palpabil este real, încât este rezultatul propriei sale acțiuni și al propriilor sale intuiții sau opinii. Opinia substituie credința”¹⁵.

Biserica își reia de altfel, după 1989 în România și în Europa de Est în special, o mare parte din activitățile ei firești, tradiționale, care

¹⁴ I. Bizău, *Viața în Hristos*, p. 16.

¹⁵ Joseph Ratzinger, *Biserica. Chemare spre comunitate*, trad de Pr. Petru-Ioan Puiu, Pr. Ioan Mitrofan, Ed. Aridia, Blaj, 2005, p. 98.

vreme îndelungată i-au fost interzise de către regimul comunist ateu. În aceste condiții, este clar că credincioșii trebuie să iasă din starea de pasivitate și să „lucreze” în slujba Bisericii după puterile lor.

Biserica lucrează pentru mântuirea credincioșilor într-o lume creștină, unde cei mai mulți dintre membrii societății declară că cred în Hristos și că aparțin unei confesiuni creștine. Însă practic, puțini sunt creștinii activi (practicanți) atașați Bisericii și implicați în activitățile ei. „Ce poate însemna însă prezența Bisericii în lumea noastră modernă, înstrăinată de Dumnezeu? - se întreba retoric părintele Alexander Schmemmann... Sarcina noastră este de a regăsi perspectiva eclesiologică de a evidenția pericolozitatea tendințelor eretice, a neognosticismului de factură orientală, de a ieși din postura de *ghetto* religios. Nu este suficient doar să cităm din Sfinții Părinți și să-i transformăm în autorități care ne certifică propriile noastre afirmații teologice; Nu citatele scripturistice sau fragmentele patristice sunt cele care constituie temeiul teologiei ortodoxe, ci experiența Bisericii; *ca oameni ai lui Dumnezeu trebuie să combatem secularizarea și să arătăm că valorile și principiile ei sunt trecătoare și veșnică este doar învățătura și Împărăția lui Dumnezeu*. Astfel, ne vom întoarce la un adevăr neîndoielnic: trebuie să conștientizăm lumea asupra singurei comori autentice și eterne: experimentarea Împărăției lui Dumnezeu, cea care dă sens vieții pământești și plinăte Bisericii și ne face capabili să ne împlinim vocația de creștini sau de slujitori ai sfintelor altare”¹⁶.

Biserica însă nu este redusă la stadiu de martor pasiv al secularizării postmoderne. Ea trebuie să evidențieze și să re-descopere *viața din inima morții*: viața întru Hristos, Liturghia, Sfintele Taine.

Creștinismul într-o societate secularizată nu trebuie să joace un rol dominator de felul celui avut de Catolicism în Europa Evului Mediu și chiar după Reformă. „Creștinii pot și trebuie să aducă într-o Europă secularizată puțină lumină, fiecare după puterile și după stăruința sa... Având ajutorul și binecuvântarea divină oamenii Bisericii,

¹⁶ Pr. Alexander Schmemmann, *Biserică, lume, misiune*, trad. de Maria Vințeler, Ed. Reîntregirea, Alba-Iulia, 2006, p. 120.

dar și mirenii în calitate de *mădulare* ale Trupului mistic al lui Hristos (Biserica) trebuie să își găsească locul și rolul în societatea secularizată. Dacă nu-și vor îndeplini rolul și își vor trăda vocația atunci vor ceda locul pseudo-religiilor. Biserica creștină trebuie să producă o „înrădăcinare” o re-încreștinare la nivel european și mondial, să restituie sensul inițial al existenței umane - acela de ascultare, de slujire a lui Dumnezeu de a trăi fiecare clipă a vieții precum o celebrare liturgică profundă și conștientă”¹⁷.

Biserica trebuie să combată toate ideologiile, curente sau sistemele filosofice sau religioase care îndepărtează omul de la Adevărul revelat, manifestat în persoana lui Hristos, și îl duce la pierzanie.

Fiind dependentă doar de Hristos și de învățătura Lui, ea trebuie să cheme autoritatea publică să-și îndeplinească vocația ei proprie, aceea de a face dreptate tuturor. Sursa de putere a Bisericii care o mișcă și o impulsionează în întreaga ei lucrare este Dumnezeu ca realitate supremă în comuniunea de iubire veșnică și infinită a Treimii celei mai presus de fire și aducerea acestei iubiri în lume de Fiul Său, Domnul nostru Iisus Hristos. Cu această inspirație și putere, trebuie să pășească Biserica în mijlocul societății secularizate ori în curs de secularizare, căutând să contribuie la ieșirea ei din orizontul îngust, relativ și subiectiv al realităților materiale¹⁸.

Nu puțin teologi ne atrag atenția asupra unor similitudini dintre propovăduirea apostolică și misiunea pe care trebuie să o înfăptuiască Biserica în contemporaneitate. În Europa occidentală se vorbește deja despre „epoca post-creștină” sau despre „re-evangelizarea Europei”, respectiv orientarea misiunii Bisericii în funcție de contextul în care omul refuză pe Dumnezeu, spre deosebire de perioada apostolică în care chestiunea principală era să aleagă pe Dumnezeu față de zeii păgâni. De aceea misiunea este cu mult mai complexă pentru că nu

¹⁷ Olivier Clement, *Viața din inima morții*, trad. de Claudiu Soare, Ed. Pandora, Târgoviște, 2001, p. 42-43.

¹⁸ I. Tulcan, *Misiunea Bisericii*, p. 80.

se mai adresează unei ființe religioase, ci autosuficiente, indiferente sau chiar îndărătnice.

În plus, variatele tipuri de religiozitate duc la confuzie și tendințe separatiste, Dumnezeu nu se mai acceptă așa cum este, ci este construit de om, după clișeu cel mai convenabil tipului propriu de viață.

Biserica prin reprezentanții săi este chemată să intervină pentru protejarea lumii, a pământului a mediului ambient, pentru reducerea fenomenelor negative a calamităților produse prin lucrarea omului: Lumea trebuie privită ca pe un dar făcut omului de către Dumnezeu, ca o carte în care în chip tainic se revelează Dumnezeu, în care „citim” atotputernicia, atotînțelepciunea și iubirea nemăsurată a lui Dumnezeu. Părintele arhimandrit Ilie Cleopa arăta că trebuie să observăm în mod atent „minunile lui Dumnezeu din zidiri”¹⁹.

Biserica își apără în mod firesc învățătura (adevărul) și conduita (morală) Ea combate secularizarea nu în numele unor interese meschine, ci pentru că nu poate îngădui înlocuirea lui Hristos cu „omul” întunecat de păcat și mândrie. Combătând secularizarea Biserica nu neagă libertatea umană și opțiunea de viziune despre lume a oamenilor nereligioși. Biserica desfășoară în mod firesc o activitate apologetică; apără adevărul care eliberează, apără dreapta credință și ortopraxia (dreapta faptuire) care ne deschide calea spre Împărăția cerurilor.

Nimeni nu ne poate izbăvi din această stare decât Dumnezeu Om. Cel Care a înviat și a biruit moartea nimicind trupul morții. Hristos S-a făcut om, Se arată ca Dumnezeu-om și prin trupul Lui-Biserica, a rămas ca Dumnezeu om în lumea pământească. Hristos a devenit prin Cruce și Înviere criteriul suprem al omului, valoarea supremă și criteriul ultim al neamului omenesc.

Biserica trebuie să dea un răspuns puternic, prompt, eficace. Un posibil răspuns ar fi responsabilizarea omului în fața destinului

¹⁹ Arhim. Ilie Cleopa, *Minunile lui Dumnezeu din zidiri*, Ed. Episcopiei Romanului, 1998, p. 6.

său veșnic²⁰. Biserica trebuie să își asume responsabilitatea firească și să dea replica cuvenită, în timp util... Ortodoxia trebuie să reîncreștineze omul european contemporan, în sensul de a-l reorienta spre Dumnezeu spre veșnicie, spre viața cea duhovnicească. Biserica noastră trebuie să conștientizeze întreaga societate, determinând-o să-L reazeze pe Dumnezeu în centrul preocupărilor ei.”²¹.

O primă cauză a proliferării secularismului este de ordin intern, *păcatul* care pleacă din interiorul omului și care-l face incapabil de a recepta lucrarea lui Dumnezeu în lume și în viața lui, făcându-l să se atașeze de lumea sensibilă ca singura realitate și să-și caute împlinirea și desăvârșirea numai în ea.

O altă cauză este teoria despre “rațiunea autonomă” care își are originea în filosofia iluministă a secolului al XVIII-lea, își exercită influența decisivă în acest domeniu. Teologia răsăriteană s-a împotrivit de la bun început acestui concept pentru motivul că acesta reprezintă o inovație artificială, care nu corespunde realității. Marii gânditori ai Bisericii au arătat că rațiunea ori este iluminată de puterea lui Dumnezeu și este pusă în slujba binelui, ori este umbră de puterea răului și pusă în slujba lui. În vederea teologiei patristice, rațiunea autonomă este rațiunea omului căzut în păcat, închis în sine și despărțit de Dumnezeu, fără de care se prăbușește întreg edificiul ordinii morale. Lipsită de iubire, rațiunea autonomă a dat naștere la sisteme ideologice care au vrut să schimbe lumea prin ura de rasă sau de clasă. Știința însăși, care în sine este un bun câștigat al omenirii, prin această rațiune autonomă este pusă adesea în slujba răului, sau, în tot cazul, nu este pusă în slujba adevăratului progres al omului²².

O altă coordonată a culturii europene este determinismul cosmologic, care prezintă lumea ca pe o mașină, în care totul se produce pe baza unei cauzalități imanente ce determină orice eveniment din

²⁰ Caius Cuțaru, „*Omul contemporan în fața secularizării și a descreștinării*” în *Altarul Reîntregirii*, anul X (2005), nr. 2, p. 101.

²¹ C. Cuțaru, „*Omul contemporan...*”, p. 130.

²² Pr. Dumitru Popescu, *Teologie și cultură*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1993, p. 44.

lume. Lumea înțeleasă în acest mod mecanicist, suprimă libertatea omului și transformă omul într-o roțiță care face parte dintr-un angrenaj inexorabil. Această imagine a devenit fundament al unei filosofii și teologii a naturii și apoi, dintr-o astfel de concepție au apărut ideologiile totalitare, care au bântuit pe scena europeană cu tot disprețul lor profund pentru om și libertatea lui

Însăși existența unei eclesiologii asigură desfășurarea vieții religioase creștine pe pământ în condiții de dezvoltare stabilă. Fiind comuniunea lui Dumnezeu cu oamenii, atât cât se poate realiza aceasta aici, așezământ dumnezeiesc Biserica nu suportă mutații temporale de natură să afecteze structura ei. Hristos, capul ei este același *ieri, azi și în veac*. Deci și Biserica rămâne aceeași întotdeauna, asigurând credincioșilor ei condițiile necesare pentru mântuire²³.

Respingând valoarea absolută pe care secularismul o atribuie numai lucrurilor materiale și tehnicii, Biserica trebuie să susțină tehnologia și să folosească beneficiile ei la baza principiilor ei etice. Biserica trebuie să aibă și vocația de a deveni critic al tehnologiei²⁴. Realitatea este că știința îl conduce pe om spre Dumnezeu atâta vreme cât se tratează despre lumea immanentă, în virtutea descoperirilor din acest domeniu, întrucât dincolo, în transcendent, nu poate pătrunde cu posibilitățile ei de investigație. Deci știința te poate deschide spre Dumnezeu, dar nu poate rezolva problema lui Dumnezeu²⁵.

Biserica va trebui să-și întărească puternic conștiința că nu este o simplă instituție socială, ci că are menirea să unifice istoria în Hristos, dar prin jertfă și smerenie, nu prin orgoliul luciferic al puternicilor lumii.

Biserica, împlinindu-și propria misiune, prin însuși acest fapt contribuie la cultură și civilizație și le stimulează, și prin acțiunea

²³ A.T. Robertson, *Word Pictures in the New Testament*, Oak Harbor, Logos Research Systems, 1997.

²⁴ Pr. Mihai Himcinschi, „Confruntări misionare: știință și teologie”, în *Altarul Reîntregirii*, anul XI (2006), nr. 2, p. 36.

²⁵ Pr. Dumitru Popescu, *Teologie și viață relevanța teologiei ortodoxe în lumea contemporană*, Ed. Cartea Ortodoxă, Alexandria, 2009, p. 84.

ei, chiar și liturgică, îl educă pe om. Biserica trebuie să lumineze calea, să limpezească multele confuzii, să călăuzească pe cei rătăciți și să opună tuturor rătăcirilor reperul nealterat al valorilor creștinătății. Pentru a face toate acestea, tot atâtea aspecte esențiale ale misiunii sale, Biserica are ne voie nu mai puțin de o viziune calificată, adică în stare să înțeleagă pe cei care nu o (mai) înțeleg²⁶.

Misiunea noastră nu trebuie să se transforme într-o polemică omenească cu ideologiile omenești - unele refractare mesajului creștin - pentru că astfel ar deveni ea însăși o ideologie omenească paralelă cu celelalte. Biserica trebuie să dea o mărturie despre iubirea lui Dumnezeu față de lume în Iisus Hristos. De multe ori diaconia și misiunea Bisericii nu au altă posibilitate decât rugăciunea. Drept urmare, ceea ce nu putem face noi să-i încredințăm lui Dumnezeu.

Biserica poate contribui la însănătoșirea vieții sociale prin formarea de oameni cu frică de Dumnezeu în toate straturile societății, oameni credincioși, care să aibă "Duhul lui Dumnezeu" (I Cor. 7,14: *"fiindcă bărbatul necredincios se sfințește prin femeie credincioasă, iar femeia necredincioasă se sfințește prin bărbatul credincios..."*), eliberați de robia patimilor și pătrunși de duhul jertfelniciei și al iubirii de semeni. Prin aceștia Biserica poate transmite întregului organism social duhul evanghelic. Astfel de oameni nu pot fi formați decât prin participarea la Sfânta Liturghie și împărtășirea din Trupul și Sângele lui Hristos²⁷.

Manifestându-se în societate, Biserica este nevoită să îmbrace o haină lumească, instituțională. Caracterul instituțional al Bisericii este un mijloc necesar în lume, dar el nu trebuie să devină un scop în sine. Biserica îmbracă haina instituției, dar este nevoie ca prin această haină să transpară lumina harului. „Viața invizibilă a Bisericii, viața credinței, este în mod indisolubil legată de formele concrete ale vieții pămân-

²⁶ Cătălin Buciumeanu, „Biserica în societate. O provocare și o misiune”, în *Inter, Revista română de studii teologice și religioase*, anul I (2007), nr. 1-2, p. 23.

²⁷ Protoprezbiter Gheorghios D. Metallinos, *Parohia-Hristos în mijlocul nostru*, trad. de Pr. Ioan I. Ică, Deisis, Sibiu, 2004, p. 97.

tești” afirma Serghei Bulgakov²⁸. Biserica asumă caracterul instituțional ca pe un chip al său, dar acesta nu trebuie să încorseteze identitatea eshatologică, ci să ușureze comunicarea și să ajute Biserica să se facă înțeleasă și de lumea aceasta.

Biserica trebuie să-și manifeste vocația sa profetică printr-o cercetare riguroasă – după pilda Părinților Bisericii și în special a Părinților Capadocieni – a spiritului culturii și civilizației actuale, asimilând ceea ce este ziditor pentru om și lume și înlăturând acele aspecte care îndepărtează pe om de Dumnezeu Cel adevărat și de calea împlinirii sale plene. Misiunea Bisericii trebuie împlinită în duhul lui Hristos, având ca scop adâncirea comuniunii eclesiale de dreaptă credință și de dreaptă viațuire, ca scop al misiunii și constituirea de comunități mărturisitoare

Problematica în care Biserica se află este destul de complexă și ea ține în special de secularizarea care a luat variate forme în societate. Toată lumea este de fapt cuprinsă de acest fapt distructiv din punct de vedere moral și spiritual al secularizării. Misiunea nu se va face doar de dragul misiunii sau inconștient, ci tocmai datorită faptului că Biserica își desfășoară activitatea într-o societate ce nu este înțeleasă de la sine că ar fi credincioasă, acesteia îi revine rolul de a explica și de a apăra adevărurile de credință. Prin misiunea ei, Biserica își exprimă chemarea de a propovădui Evanghelia și de a-L oferi pe Hristos Cel viu întregii creații. Bisericile se regăsesc activând alături de oameni de alte credințe și ideologii. Ca un instrument al lui Dumnezeu, Care guvernează peste întreaga creație, Biserica este chemată să se angajeze într-un dialog și o colaborare cu aceștia, astfel încât *misiunea* ei să lucreze spre binele tuturor creaturilor și spre prosperitatea pământului. Toate Bisericile sunt chemate să lupte împotriva păcatului sub toate aspectele lui, în interiorul și în exteriorul lor, și să lucreze împreună spre a combate nedreptatea, a reduce suferința umană, a combate violența și a asigura integritatea vieții tuturor oamenilor.

²⁸ Serghei Bulgakov, *Ortodoxia*, trad. de Nicolae Grosu, Ed. Paideia, București, p. 9.

*Despre Om
și despre Cărți*

Gândirea creștină din cultură*
***Scriitorul Olimpiu Nușfelean în dialog
cu Dr. Mircea Gelu Buta***

***Obişnuiți cu un ritm viu de viață, medicii își extind
curiozitatea dincolo de profesie.
Societatea dorește să aibă o gândire creștină în cultură.***

1. Stimate Domnule prof. univ. dr. Mircea Gelu Buta, desfășurați, la Bistrița și nu numai, o activitate pe care am putea-o numi, simplu, cuprinzătoare. Sunteți medic și directorul celui mai mare spital din județ, profesor la Universitatea din Cluj-Napoca, organizatorul unui amplu simpozion în care se întâlnesc medicina și credința, autorul unor inițiative culturale care să întremeze viața culturală bistrițeană și să valorifice tradiția de aici, participați, pe linia specialității ca și pe aceea culturală în sens larg, la simpozioane naționale și internaționale, publicați cărți de medicină sau de literatură, membru Rotary și așa mai departe... Ce vă motivează o asemenea prezență, care este ... filosofia unei asemenea strădanii?

- M. G. B.: Constatăm astăzi cu uimire că rezultatul ororii totalitariste este un fapt paradoxal. Am ajuns să ne comportăm în libertate într-un mod bizar. Zilnic, asistăm cu stupefaccie la scene în care români se mișcă între ticăloșie și frică, cu toate că în bisericile noastre se cântă cu foc: „Cu noi este Dumnezeu/Înțelegeți neamuri, și vă plecați !...” Probabil că aceste comportamente sunt cele ale unor oameni care se simt abandonați de către societatea totalitară, în care ființa umană a fost batjocorită în demnitatea sa, fiind victima unui colectivism anonim și distructiv. Aceasta a dus la o bulversare axiologică a sistemelor de valori. Degeaba le vorbești tinerilor de astăzi despre modele. Ei le

* Rev. *Mișcarea Literară*, an XI, nr. 2, Bistrița, 2012, pp. 122-125

vor trata cu refuz, iar atunci când totuși sunt acceptate, le doresc doar în parametrii pe care singuri și le fixează. Adevăratele modele îi contrariază și le creează instabilitate.

Am învățat de la profesorii mei că un bun educator nu este doar omul de contemplație, acela care știe toate teoriile pedagogice ci cel care poate să influențeze viața spirituală a concetățenilor săi. Educatorul este un om de acțiune, omul de elan, entuziast, omul cu comportare exemplară, omul care iubește, înțelege și știe să fie generos. În plus el trebuie să servească țara și neamul cu răspundere și cu sacrificiu. Este important să trăiești aproape de popor și să reușești să-l înțelegi. În definitiv iubirea și înțelegerea poporului este prima condiție a reușitei în viață.

2. Evident că, printr-o asemenea prezență, va constituiți treptat într-un model ce exprimă acțiune eficientă și putere de comunicare. Care este, însă, modelul Dvs.? Ce vă inspiră un asemenea demers?

- M. G. B.: În zilele trecute, într-un interviu televizat, maestrul Sorin Dumitrescu accentua că singurul model care trebuie urmat este Iisus Hristos. Sunt întrutotul de acord cu Domnia Sa.

Desigur, mulți se vor întreba: De ce? Pentru că astăzi, oamenii au o percepție falsă asupra credinței. O mare vină o poartă și Biserica, care îl livrează pe Hristos într-o formulă religioasă ce devine inoperantă.

Iisus Hristos trebuie oferit așa cum a vrut El. Adică euharistic, prin relație cu celălalt. În acest sens, relevant este răspunsul dat de Mântuitor învățătorului de legi, atunci când L-a întrebat: „*Cine este aproapele meu?*” Hristos îi va răspunde prin cunoscuta parabolă a samarineanului milostiv, înfățișând momentul discriminării obiective dintre oameni, care duce firească la următorul răspuns. Aproapele este fiecare om, când ne apropiem de el „*făcând milă de el*”.

3. Trebuie să mai spun că, prin ceea ce faceți, treceți ... proba intelectualului autentic, acea persoană care își pune mintea nu doar în câștigarea propriului trai, ci și în slujba comunității. Privind viața publică de azi din România, atitudinea societății față de intelectuali, nu putem întreba dacă țara mai are nevoie de intelectuali. Aceștia sunt criticați în momentul când se implică în viața publică, cum tot atât de bine li se poate reproșa neangajarea... Sunt oare (și) intelectualii vinovați de ceea ce ni se întâmplă astăzi?

- M. G. B.: În mare parte da! Pentru că ei sunt în stare să înțeleagă, să vadă răul. De aceea eu cred că intelectualii sunt în definitiv responsabili pentru felul cum înțeleg ei lucrurile și pentru ceea ce fac sau nu fac în consecință. Oamenii cu o anumită cultură au în primul rând posibilitatea să se trezească, să se revolte și să ia măsuri. De ei depinde direcția în care vom merge mai departe. Pe de altă parte, e plină lumea de cărturari insalubri, de autorități „intelectuale” lipsite de orice autoritate morală.

4. Se pare că, din cauza realității insalubre, mulți intelectuali de marcă se retrag din viața publică, lăsând pe scenă interpreți politici care sunt de parte de a fi la înălțimea culturii noastre, la înălțimea așteptărilor...

- M. G. B.: Există oameni în apropierea cărora te înjosești. Aceștia sunt cei răi, ale căror idei, cuvinte, fapte, îndeamnă spre rău. Aceștia sunt mediocrii, care trăiesc de azi pe mâine, fără o idee superioară, care să-i entuziasmeze, să-i dirijeze, să-i transforme. Aceștia sunt cei leneși și iubitori de frivolități, a căror conversație se învârtă numai în jurul banalităților. Mărturisesc cu tristețe că mă supără mitocănia din toate sectoarele: din presă, din viața civică, din politică.

Cu timpul, intelectualii de substanță s-au retras din acest schimb penibil de ... înjurături, iar interpreții de astăzi ai politicii sunt departe de a fi la înălțimea culturii românești autentice. Ni se dă mereu drept exemplu, pentru angajamentul politic al intelectualului de după '89, cazul Cehiei. „Cum adică, noi nu avem nici un Havel?”, am auzit mereu în acești ani. Ori nouă nu un Havel românesc ne lipsește, sunt conștienți de asta, ci nevoia de Havel ne lipsește.

5. *Am putea oare spune că intelectualii se îndepărtează oarecum de ... popor. Se poate obține concilierea?*

- M. G. B.: Într-adevăr, dacă intelectualii ar fi fost alături de greviștii din Valea Jiului în anul 1977 sau de a muncitorilor brașoveni în 1987, mentalitățile poate ar fi fost astăzi cu totul altele.

6. *Nu putem spune că nu au existat, totuși, intelectuali sensibili la evenimente menționate, ca și față de altele... Însă, azi... Ce se întâmplă azi?*

- M. G. B.: Iată, de exemplu, zilele trecute, cineva critica faptul că am organizat spectacole de operă la sat, pentru țărani. Este al treilea an consecutiv când artiști profesioniști ai Operei clujene vin în comuna Bistrița-Bârgăului pentru a-l omagia pe C-tin Pavel, primul director al Operei Naționale Române din Cluj. Se realizează o comuniune extraordinară între oameni și pentru oameni. Și atunci cel care critică e un păcătos, chiar dacă are dreptate. Căci ceea ce constituie păcatul nu este conținutul intrinsec al judecății lui, ci faptul că, profesându-l, el rupe comunitatea de iubire.

7. *Aspecte nu tocmai fericite fac ca Universitatea să reentre în atenția publică. Mai poate Universitatea, prin calitatea formării tinerilor, să asigure viitorul țării?*

- M. G. B.: Formarea elitelor intelectuale, a păturii conștiente, care să ridice nivelul cultural al unui popor, o asigură universitățile, iar sistemul academic este garanția dezvoltării și progresului. Poate că scandalul iscat de plagiatul lucrărilor de doctorat ale unor persoane publice va reuși să readucă în discuție calitatea învățământului universitar din România. Avem responsabilități față de tineri pentru că ei sunt viitorul țării noastre și socotesc că suntem datori să facem tot ce ne stă în putință ca atunci când vor pleca de pe aceste bănci să aibă cunoștințele, tăria și energia necesară ca să poată fi elemente reale și utile pentru progresul acestui neam.

8. *Universitatea ar putea să facă unele lucruri, dar nu face cât și ce trebuie. Dincolo de aceasta, incluzând însă și condiția universității, se pare că nu ne putem găsi locul în lume...*

- M. G. B.: Suntem o țară care nu reușește să facă pasul în lumea actuală. Noi încă adorăm miturile care probabil că funcționau la începutul secolului XX. Iată că acum nu putem face față la sfidările care vin dinspre Europa, care vin dinspre globalizare, care vin dinspre Calea Lactee sau de unde or fi venind și rămânem mereu cu aceleași aripioare osificate.

9. *Ca să zbori trebuie să iubești zborul, ideea de zbor. Orice demers constructiv se bazează pe iubire. Vorbeați la un moment dat de comunitatea de iubire. Oare românii se iubesc suficient, ca entitate specifică, pentru a-și asuma împreună ... ideea de zbor?*

- M. G. B.: O trăsătură a românilor de pretutindeni și frecventă în toate timpurile este că românii îi disprețuiesc pe români. Cei care se cred mai răsați, încearcă chiar să bovarizeze, comparând fără nicio logică România cu Franța, cu Germania sau mai caraghios cu SUA. Bovarizând în felul acesta, iar bovarismul reprezintă o stare de spirit la antipodul realismului, românii „cu pretenții” se simt înstrăinați pretutindeni.

10. *Vine însă Caragiale și ne aduce la realitate, privește realitatea cu luciditate. Eroii lui mișună printre noi...*

- M. G. B.: Suntem, cum se zice acum, „dintre noi, cu noi, pentru noi”. Pe de altă parte, Caragiale circulă și e utilizat în continuare ca marcă și scuză a comportamentului social românesc. Dar știți ce este curios? Deși lua peste picior ideea de progres sau chiar celebra lozincă revoluționară „libertate, egalitate, fraternitate”, adică era un reacționar, Caragiale a fost luat în brațe de comuniști. O discuție asupra căreia poate o s-o purtăm altă dată.

11. Tema merită discutată. Dar vine o altă întrebare: în plină criză economică, se manifestă și mai puternic criza de identitate a românilor? Ce se poate face?

- M. G. B.: Cred că este o datorie a noastră a tuturor, față de cultura română, de a-i scoate la lumină valorile. Doar așa îi putem ajuta pe oameni să îndepărteze răutățile dintre ei, să devină mai îngăduitori și iubitori unul pentru altul. Așa cum există o igienă pentru corp o „spălare” elementară, care ține de civilizație, există și o igienă pentru minte care este cultura. „Un om necultural, spunea Noica, e un om nespălat, un om lipsit de condiția minimală a mișcării lui în social”.

12. Demersul Dvs. este interesant și important, poate puțin ... înduioșător, deoarece descinde dintr-o temă prezentă la români, descinsă din pașoptism, dar încă nerezolvată deplin... Dar poate „masa de alegători” să aprecieze și să ia în considerare cultura sau incultura omului politic, omul care ține – mai mult prost – afișul actualității?

- M. G. B.: Ei bine, nu numai că poate, ci o și face. Oricât ar părea de ciudat, oamenii de rând nu vor să fie reprezentați în structuri instituționale din țară și în afara țării de persoane care sunt asemenea lor, ci de oameni care au făcut efortul să fie mai bine pregătiți și-și pun această pregătire în slujba celor mulți. Cultura inspiră respect, facilitează înțelegerea marilor probleme care preocupă societatea românească. Iar aceste probleme, ca și marile idei politice, lipsesc din dezbaterea publică actuală. De aceea, ori de câte ori intelectualii sunt denigrați, iar vocea celorlalți se aude din ce în ce mai mult, e bine să fim pregătiți. Vin vremuri grele. Proștii sunt la putere! Și o luăm iar de la capăt...

13. Dar medicina? Ce facem cu medicina? În timpul regimului comunist medicina a fost abordată doar ca o știință tehnică. Astfel din învățământul medical s-au scos toate materiile capabile să formeze cultura unui medic, deși este clar, pentru toată lumea, că medicina are și o importantă componentă umanistă.

- M. G. B.: Se renunța astfel la o tradiție, aceea că medicii sunt consumatori de cultură, dar și creatori de cultură. Și azi îi mai auzim pe unii susținând că spitalul este „o uzină de sănătate”, adică omul este un obiect, care intră în laboratoarele acestei uzine, este reparat și apoi trimis acasă. De aici și până a se uita că actul medical are o puternică încărcătură etico-psihologică nu a mai fost decât un pas, iar eșecurile nu au întârziat să apară.

R: *Neîndoielnic, medicina este știință în conținut și în metodă, o știință complexă interdisciplinară, teoretică și aplicativă în același timp. Și atunci, mulți se întreabă ce legătură are aceasta cu arta? De ce medicul nu-și vede de ale lui?*

- M. G. B.: Îmi pare bine că provocați o discuție despre condiția artistică a actului medical. Am astfel ocazia să dau un răspuns celor câțiva cârcotași, care, sub pavăza anonimatului, încearcă să discrediteze tot ceea ce nu înțeleg sau se fac că nu înțeleg. Medicina reprezintă, prin definiție, un demers estetizat, pentru că boala este antiestetică, ea este urâtul, tot așa cum simbolizează și răul. Or, medicii au primit gustul frumosului prin opțiunea lor originală pentru sănătatea și viața semenilor. În plus, mai toate artele au fost atrase în slujba medicinei, aducându-și o importantă contribuție la reușitele ei.

R: *Să înțeleg că medicii de azi mai poartă nostalgia artei din care s-au desprins și mulți trăiesc la interferența dintre cele două universuri?*

- M. G. B.: Obişnuiți cu un ritm viu de viață, medicii își extind curiozitatea dincolo de profesie. De aici poate și atracția pentru artă. Iar de aici, de la bucuriile și atracția consumatorului de frumos, până la creatorul de artă nu mai este decât un pas. Sunt atâția medici care au devenit scriitori consacrați, pictori și chiar muzicieni. De altfel, prin artă, personalitatea câștigă valoare.

R: *Și totuși nu-i paradoxală această atenție acordată artei, dacă ne gândim la timpul limitat pe care medicul îl are la dispoziție.*

- M. G. B.: Paradoxul este doar aparent, pentru că nu inactivitatea îl poartă spre aceste domenii, ci personalitatea lui, cultura și deprinderea trăirilor spirituale.

Medicii se îndreaptă spre preocupări menite să le asigure echilibrul și armonia interioară. Așa cum am mai spus, e profesia care a dat mulți colecționari de artă, amatori pasionați de muzică și lectură, de sporturi și de turism.

R: *D-le Profesor, aveți un interes ridicat pentru valorile creștine, fapt care vă dă un mare optimism.*

- M. G. B.: Pentru mine acest lucru este foarte important. Se pune problema formării ființei umane, adică a responsabilității de a utiliza știința, descoperirile sale și ale tehnicii pentru binele umanității. De altfel, interesul pentru valorile creștine este mult mai mare decât înainte, atât în universitățile europene cât mai ales în țările fost comuniste. Aceasta demonstrează faptul că societatea dorește să aibă o gândire creștină în cultură.

Interviu de Olimpiu Nușfelean

Domnule Prof. Dr. Mircea Gelu Buta,

Vă adresăm felicitări pentru volumul publicat „*Bioetica între mărturisire și secularizare*”.

Cartea dumneavoastră se înscrie în efortul pe care Biserica, dar și cultura autentică, îl fac împotriva unei mentalități care pune apăsător accentul pe calitatea vieții și nu pe sfințenia vieții.

Vă asigurăm de aleasa noastră prețuire și rugăm pe Hristos Dumnezeu nostru, ca prin mijlocirile rugătoare ale Sfintei Cuvioase Parascheva, să reverse binecuvântarea Sa și darurile Sale cele bogate asupra familiei dumneavoastră și asupra tuturor colaboratorilor și ostenitorilor de la Spitalul pe care-l conduceți, dăruindu-vă pace și sporire spre tot lucrul bun.

Cu prețuire și binecuvântare,

Teofan,

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Iași, 23.03.2009

Puterea de a crede*

Principesa Margareta a României

Domnule Profesor Mircea Gelu Buta,

Îmi exprim bucuria să vă pot transmite un cuvânt de admirație și susținere la ceea ce întreprindeți și ați inițiat împreună cu Mitropolitul Bartolomeu pentru aprofundarea și netezirea legăturilor dintre medic, preot și omul bolnav. Iată o fericită readucere în actualitate a tradiționalei diaconii creștine, atât de utilă oamenilor.

La începutul anilor 90, „*Fundația Principesa Margareta României*” a început să ajute copiii. Curând însă am aflat că pe lângă marele număr de copii aflați în suferință, România are și un mare număr de bătrâni singuri, bolnavi, fără posibilități materiale, care se îndreaptă inevitabil către moarte și uitare, deși ei ar dori și ar putea încă să ofere multe celor din jur. Sfârșitul vieții înseamnă pentru mulți doar izolare și suferință, lipsuri materiale și umilințe. Am fost impresionată de această situație și am început să mă gândesc cum aș putea să acționez pentru ca ultima parte a vieții acestor oameni să fie una demnă.

Așa s-a născut ideea proiectelor inter-generații. I-am adus pe copii, pe tineri și pe bătrâni împreună și am deschis un dialog între generații, convinși fiind că atât bunicii cât și nepoții au multe de învățat unii de la alții. Aceste proiecte, construite în inima comunităților, au dat sens unor vieți. Este uimitor să vezi cum oameni care nu mai doreau să trăiască, descoperă acum un motiv să meargă mai departe.

* În vol. *Medicii și Biserica*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2008, pp. 10, 11.

Ei nu sunt numai beneficiari ai asistenței fundației noastre, ci devin la rândul lor, implicați direct în ajutorarea altora, fie că e vorba de bătrâni sau de copii, care au nevoie de grija și înțelepciunea pe care nu le găsesc acasă.

Am obținut de multe ori ajutor din partea slujitorilor Bisericii. Chiar am construit unele proiecte în jurul Bisericii, un exemplu fiind Centrul Comunitar Ghencea din București. Împreună, am încercat să oferim oamenilor cunoștințele și instrumentele prin care să se ajute singuri, am pus accentul pe dialog și parteneriat, am investit în oameni care să ducă mai departe munca începută de Fundație. Nu în cele din urmă am responsabilizat comunitatea, pentru că fundația mea crede că dezvoltarea spiritului comunitar este unul din obiectivele principale ale României de mâine.

Implicarea Bisericii este esențială în reconstrucția spiritului uman și comunitar. Biserica este mai mult decât locul unde omul îl găsește pe Dumnezeu. Biserica este locul unde omul găsește alți oameni, împreună cu care împărtășind credința, pot comunica și construi pe baza unor valori comune. Am întâlnit multe astfel de biserici și exemplul lor poate fi urmat în toată țara. Cu forțele modeste ale Fundației mele aș dori să sprijin implicarea socială al Bisericilor, ca centru tradițional și identitar al comunităților în care se află.

Cu speranța unei colaborări spre binele oamenilor, vă dorim cele mai bune gânduri ale noastre.

București, aprilie 2008

Laboratorul în Hepatologia pediatrică*

Valeriu Popescu

În grupa lucrărilor valoroase de pediatrie apărute în ultimii ani se înscrie și monografia „EXPLORĂRI MORFOFUNCȚIONALE ÎN HEPATOLOGIA PEDIATRICĂ”, rodul unei experiențe de ani de zile a dlui **dr. Mircea Gelu Buta**, medic primar, doctor în științe medicale și a dnei **dr. Liliana Buta**, medic primar, în colaborare cu un colectiv de medici, șefi de serviciu din Spitalul Județean Bistrița-Năsăud (dr. Radu Lezeu, dr. Tertuliana Vlăduțiu, dr. Maria Burcușel).

Cartea este structurată în patru capitole. Desfășurarea capitolelor lucrării se face după o succesiune logică.

În capitolul 1 este abordată anatomia morfo-funcțională normală a ficatului. Se subliniază că: • unitatea funcțională, vasculară și biliară a ficatului este mai bine reprezentată de acinul hepatic Rappaport sau de modelul Lamers decât de modelul clasic Kiernan. • ficatul este o structură complexă constituită din mai multe compartimente: ficatul vascular, biliar, metabolic, imunologic, strâns asociate și intricate în plan morfologic și funcțional.

În capitolul 2 este prezentată „up-to-date” histopatologia hepatică, cu sublinierea că biopsia hepatică reprezintă etapa definitorie a diagnosticului, a evaluării prognosticului și a fixării atitudinii terapeutice în raport cu gravitatea leziunilor hepatice. Explorările funcționale hepatice sunt prezentate pe larg în Capitolul 3, testele biologice fiind ordonate didactic pe sindroamele bine cunoscute: billo-excretor, citolitic, hepatopriv, inflamator-mezenchimatous (cu evaluarea agresivității inflamatorii și/sau imunologice a țesutului hepatic) la care se

* Valeriu Popescu, Rev. *Viața Medicală*, nr. 21, București, 1998, p. 9.

adaugă testele serologice pentru identificarea markerilor virali în infecțiile cu virusuri hepatice (VHA, VHB, VHC, VHD, VHE, VHG cu cele 2 subtipuri).

Se accentuează că bateriile de teste pentru identificarea funcțiilor ficatului au valoare de „*instantaneu*”, ele caracterizând diverse etape evolutive ale bolii. Explorarea imagistică a ficatului și căilor biliare este prezentată didactic în ceea ce privește strategia de explorare a ficatului și căilor biliare, profund modificată prin introducerea metodelor moderne de imagerie (ecografie, tomografie computerizată, rezonanță magnetică) și prin opacifierea directă a căii biliare principale (colangiopancreatografia retrogradă endoscopică, colangiografia-transhepatică).

Lucrarea se încheie cu o anexă, în care se prezintă exemple de algoritmi diagnostici privind investigarea pacienților **suspecți** de boli hepatice și investigarea sero-epidemiologică în infecțiile cu virusuri hepatice.

Lucrarea beneficiază de o prezentare grafică bună, de o iconografie de calitate și de rezumate la fiecare capitol, precum și de un rezumat al lucrării în limba franceză.

Prin nivelul științific înalt, prin caracterul didactic, lucrarea constituie o remarcabilă reușită care întregeste activitatea de ținută a dlui dr. Mircea Gelu Buta pe linie de asistență pediatrică și de organizare a unor manifestări științifice de prestigiu (consfătuiri, simpozioane), cu participare națională și internațională, în centrul medical Bistrița-Năsăud. Din acest punct de vedere activitatea dlui dr. Buta se înscrie pe linia înaintașilor săi din Transilvania, dintre cele două războaie și, după (dr. Cornel Radu - Arad; dr. Alexandru Balint, dr. Armând Iuliu Zoran, dr. Angela Costa, dr. Gavril Curteanu, dr. Ioan Vlad - Oradea, dr. Augustin Mănu - Sibiu, dr. Eugen Dorca - Brașov și alții), care deși nu au activat în învățământul universitar de pediatrie, au fost factori decisivi, în această parte a țării, în formarea unor „școli de pediatrie” de mare ținută.

Explorări morfo-funcționale în Hepatologia pediatrică*

Nicolae Miu

Se scriu multe cărți... întrebarea în fața fiecăreia: *Trebuia sau nu scri-să? Își atinge sau nu scopul?*

A scrie o carte de medicină este o responsabilitate enormă. Inițial există dorința de a scrie, din generozitate sau simț al datoriei, dar și din ambiție. Când este scrisă sau deja sub tipar încep îndoielile: dacă este bine sau nu și simți o greutate din ce în ce mai mare, pe măsură ce se apropie lansarea. O carte scrisă bine, care-și găsește cititori este în același timp o realizare de neprețuit.

A scrie „EXPLORĂRI MORFO-FUNCȚIONALE ÎN HEPATOLOGIA PEDIATRICĂ” constituie un act de curaj: înseamnă că te cunoști, posezi informație și simți că din experiența ta pot învăța și alții. Realizarea acestei cărți este un succes și nu unul oarecare!...

Structurarea cărții pentru scopul propus este impecabilă. Se pornește de la *Anatomia morfo-funcțională a ficatului*, trecându-se la *Histopatologia ficatului* și legat de aceasta, *Puncția biopsie hepatică*, examinare fără de care patologia hepatică este o băjbăială. Firesc, urmează *Explorările funcționale hepatice* și apoi *Explorarea imagistică a ficatului și căilor biliare*.

Autorii folosesc un stil clar, exact, practic, bazându-se pe cele mai noi și acceptate (!) date din literatură, trecând tot ceea ce afirmă prin experiența personală.

Este o carte utilă care va îmbogăți cu siguranță cunoștințele medicului practician, pentru că practica trebuie efectuată la un anumit nivel, iar autorii știu foarte bine acest lucru.

Cluj-Napoca, 1998

* “Explorări morfo-funcționale în Hepatologia pediatrică”, Ed. Aletheia, Bistrița, 1998, 133 p.

Un ardelean admirabil*

Nicolae Stroescu Stânișoară

Deși am aflat în ultima clipă despre lansarea acestei cărți, am avut totuși plăcerea să am o discuție agreabilă cu dl. prof. Mircea Gelu Buta, ardelean sadea, unul din autorii cărții *„O istorie universală a nursingului”*. Apreciez că lucrarea este o realizare atât în domeniul științific cât și în domeniul cultural spiritual, pentru că este o sinteză a metodelor de îngrijire a bolnavului în diverse etape ale bolii, iar autorii au avut abilitatea să plaseze această problemă în context istoric și spiritual de-a lungul epocilor și civilizațiilor și, în felul acesta putându-se face fuziunea necesară, recunoscută de medicina modernă mai des decât fusese recunoscută la începutul secolului nostru, între elementul spiritual și elementul de terapie materială, care pur materială nu este niciodată, întrucât omul este persoană adică om în totalitate.

Consider că este remarcabilă apariția acestei cărți la noi în țară în acest moment. Fără a fi de specialitate, m-a interesat domeniul acesta și în librăriile și bibliotecile din Germania, unde îmi petrec eu viața, nu am dat de o carte de conținutul și nivelul acestei cărți, act științific, act cultural, aș spune act spiritual, pentru că se dezvoltă, în ultimul timp, o teologie care nu vrea să uite că Mântuitorul Iisus Hristos a fost vindecător și faptele Apostolilor continuă manifestarea acestei reprezentări a iubirii divine, prin vindecare.

* Nicolae Stroescu Stânișoară, Rev. *Mesagerul literar și artistic*, 13 iulie 2000, pg. 7.

Numeroși teologi occidentali remarcă necesitatea unei mai bune comunicări între domeniul religios-spiritual și domeniul medical, comunicare concentrată pe îngrijirea celui care suferă.

Mulțumim autorilor acestei cărți care este un serviciu adus nu numai științei, dar și mersului înainte, spiritual și cultural al acestei țări.

București, „Gaudeamus”, 2012

Stimate Domnule Profesor,

Lidia Stăniloae

Deși n-am avut plăcerea să vă cunosc personal, doar din activitatea publicistică, îmi permit să vă scriu câteva rânduri.

Am citit cu mult interes articolele dumneavoastră despre *medicină și credință*, o temă extrem de actuală despre care se vorbește mult și aici în Occident. De aceea îndrăznesc să vă semnez unele date în acest sens care, sunt sigură, vă vor interesa atât pe dumneavoastră, cât și pe domnul Dan Ciachir, pe care am avut privilegiul să-l cunosc, numărându-se de altfel ca și dumneavoastră, printre alesele personalități culturale ale României. Astfel, în luna iunie a anului 2003, a avut loc aici un simpozion organizat cu ocazia aniversării a zece ani de existență a Institutului de Biologie Tumorală din Freiburg, institut de mare notorietate în Occident, la care a participat și Î.P.S. Mitropolitul Daniel al Moldovei, Universitatea Albert Ludwig din Freiburg fiind înfrățită cu Universitatea din Iași.

Cu această ocazie, profesorul Dr. Heinrich Pompez de la catedra de Asistență socială „*Caritas*” a Facultății de Teologie din Freiburg, a prezentat referatul „Realitatea acțiunii credinței în înfrângerii bolilor tumorale”. Am tradus în limba română acest referat, care a fost publicat integral în revista „*Candela Moldovei*” a Mitropoliei Iașilor, din septembrie 2003. Unele fragmente au fost republicate în ziarul *România Liberă* din 6.12.2003.

Îmi permit să vă trimit fotocopiile aparițiilor din ambele publicații, cu regretul că articolul din *România Liberă* nu l-am avut nici eu în întregime. Oricum, ambele conțin aceleași informații.

Cu cele mai alese sentimente și felicitări pentru autorii volumului „*Biserica din spital*”, o prețioasă lectură pentru cei ce trăim departe de țară și nu numai.

Freiburg, Germania, noiembrie, 2004

O lucrare temerară*

Dan Lăzărescu

Mult curaj, putere de muncă, răbdare, dar, mai ales, studiu și competență i-ar trebui celui ce s-a angajat să ducă la bun sfârșit o lucrare ca cea realizată de doi pediatri bistrițeni – dl dr. Mircea Gelu Buta și soția sa, d-na dr. Lillian Buta. Performanța lor rezida nu în faptul de a îi așternut pe hârtie (încă) o carte din domeniul lor de activitate medicală, ci în acela că au pornit să defrișeze un teren pe unde n-au trecut alții (cel puțin la noi), elaborând și punând la dispoziția cititorilor *O ISTORIE UNIVERSALĂ A NURSINGULUI* (Editura „Dacia”, Cluj-Napoca, 2000). Mai mult, în afară de faptul că este o premieră în literatura noastră medicală, cartea de care ne ocupăm aici „constituie – cum remarcă și autorul prefeței, dl. prof. dr. Mihai Zamfirescu, secretarul general al Academiei de Științe Medicale – o minunată deschidere spre acești admirabili profesioniști din domeniul sănătății, care sunt asistenții medicali”.

Lecturând această inedită lucrare, am avut tot timpul sentimentul că urmăresc – de la distanță – fapta temerară a doi singuratici alpiniști ce urcă pe peretele vertical și neted al unui munte, folosind fiecare colț de stâncă spre a accede la înălțimea unde și-au încununat opera. Aceste „puncte de sprijin” le-au fost, firește, cele peste 140 de lucrări adunate în nu mai puțin de 11 liste bibliografice aflate la sfârșitul fiecăruia din cele opt capitole, dar și al unor subcapitole. Autorii încep prin a investiga „Influențele sistemelor culturale și sociale asupra îngrijirilor de sănătate”, pentru a-l face pe cititor să înțeleagă

* Lăzărescu Dan, „O lucrare temerară”, în Rev. *Viața medicală*, 2000, recenzie vol. „O istorie universală a nursingului”.

*„de ce a fost necesar atâta timp pentru ca profesiunea de asistent medical / nursă să se facă remarcată și să evolueze de la dependență totală la autonomie și interdependențe”. Pentru aceasta, sunt definite înțelesurile unor concepte precum „Comunitatea etnică”, „Valorile culturale”, „Atitudini culturale față de boală” ș.a., până la „Tradițiile culturale și tehnicizarea sistemelor de sănătate”. Cu acest bagaj de cunoștințe generale începe urcușul pe scara istoriei: „Practicile de sănătate în era pre-creștină” – respectiv, în „Civilizațiile timpurii”, precum Mesopotamia, Egiptul (din care nu lipsesc „Bolile faraonilor”), India, China etc. – ca și „Conceptele de sănătate ebraice și greco-romane” (unde, bineînțeles, își găsește locul și epoca lui Hippocrates). Următoarele capitole se ocupă de „Îngrijirile de sănătate până în secolul al XIX-lea” („Era creștină”, „Civilizația islamică”, „Renașterea” etc.), apoi de cele din veacul al XIX-lea, pentru a ajunge la „Secolul XX – catalizatorul schimbării”. Un întreg despărțământ al cărții se ocupă de „Organizare și educație în nursing” (aici fiind vorba, în special, despre diversele organisme internaționale ale nurselor sau care sprijină această profesie), pentru a se încheia, cum este firesc, cu „Istoricul îngrijirilor de sănătate din România” (geneză și evoluție, modalități de formare și instruire a personalului mediu sanitar, asociații profesionale și periodice care se ocupă de asistenții medicali ș.a.m.d.). Pot spune că soții Buta și-au dus, cu multă acribie, la capăt țelul propus și anume – cum se arată în *Introducere* – de a scoate în evidență „acele idei dominante ale fiecărei perioade istorice care sunt relevante pentru definirea modelator de îngrijiri aplicate omului sănătos și bolnav și care vor duce, în final, la conturarea unei profesiuni autonome” – cea de nursă/asistent medical.*

Conștienți că un asemenea demers nu poate fi perfect, „autorii își cer scuze pentru eventualele inexactități și/sau omisiuni rezultate din prelucrarea unui material vast și puțin analizat la noi în țară”. Ceea ce este de înțeles, când e vorba de persoane din planul doi-trei. Dar nu este scuzabil când în cele cca. 280 de pagini ale cărții nici măcar nu sunt pomenite unele nume de prim-plan ale nursingul românesc.

Știința*

Nicolae Miu

Încă din anii de început ai pediatriei, când specialitatea abia începea să se diferențieze de medicina internă, pediatrii puneau un mare accent pe alimentație, atât ca mijloc de promovare a sănătății cât și de tratament în numeroase boli acute și cronice.

De alimentația rațională sunt strâns legate dezvoltarea bio-psiho-socială și spirituală a copilului și adolescentului, capacitatea de muncă a adultului dar și prevenirea unor boli ale senectuții. Istoriceste vorbind atât dietoterapia profilactică cât și cea curativă s-au dezvoltat în paralel cu aprofundarea cunoștințelor despre alimente, biochimia lor, rolul în fiziologie, în metabolismul intermediar sau cu alte cuvinte în paralel cu dezvoltarea întregii medicini.

Prescripția dietetică va viza în egală măsură atât boala dominantă, bolile asociate cât și complicațiile existente sau altfel spus ea se va adapta tuturor tulburărilor nutriționale și metabolice existente. Mai mult, alimentele constituie pentru om nu numai substratul vieții ci și un simbol în care sunt cuprinse obiceiurile și educația sa. De aceea succesul unui regim dietetic va depinde în mare măsură de modul în care vom reuși să motivăm atât copilul bolnav cât și familia acestuia. Aceasta presupune ca cel care face indicația dietetică să-și actualizeze în mod permanent cunoștințele legate de nevoile nutriționale ale copilului sănătos și bolnav, dar și noțiunile referitoare la compoziția alimentelor, în special al produselor industriale noi care invadează piața.

* *Alimentația copilului sănătos și bolnav*, Ed. Aletheia, Bistrița, 2002

Iată de ce volumul pe care medicii pediatrii Liliana și Mircea Gelu Buta, cadre didactice asociate la U.M.F. Iuliu Hațieganu Cluj-Napoca, pun la dispoziția specialiștilor și nu numai, pe lângă faptul că reprezintă o apariție inedită în literatura pediatrică din România, devine și un util ghid de lucru pentru profesioniști.

Îi felicităm pe autori și le dorim cititori pe măsură.

Cluj-Napoca, 2002

Cioran*

Dan C. Mihăilescu

Autorii acestui insolit studiu – apărut de altfel în revista „Cuvântul” cu numai câteva luni în urmă au ținut să fundamenteze științific o concluzie deja în circulație de mai multă vreme: profilul gândirii cioraniene este profund îndatorat unor traume afective din perioada copilăriei și adolescenței. Mica antologie de texte confesive, selectate din opera lui Cioran spre a demonstra teza de mai sus este supusă verificării prin câteva idei și trăsături devenite, cu timpul, obsesie ireductibilă. În opinia autorilor, acestea ar fi: conștiința propriei valori, a unicității talentului său, combinată cu o autoexigență marcată, apoi o serie de „*procedee ale gândirii ocolite*” precum „atenția selectivă respectiv selectarea exclusiv a acelor fapte care-i confirmă credințele, ori „*interferența arbitrară*”, prin care Cioran trage concluzii fără a avea dovezi concludente, supra-generalizarea, gândirea dihotomică, alături de „*amplificarea erorilor și minimalizarea valorilor*”.

Emil Cioran Psihanaliza adolescenței este o abordare mai puțin obișnuită. Fără să determine perspective, neapărat noi, cei doi autori supun textul cioranian unei verificări insolite. Micul volum atrage însă în mod deosebit prin condițiile grafice extrem de îngrijite.

* Dan C. Mihăilescu, Rev. „*Litere, arte, idei*”, Supliment de cultură al ziarului *Cotidianul*, București, decembrie, 2001.

Genii pe divan*

Tudorel Urian

Dacă fiecare operă literară este o formă de exhibare a autorului ei, extrem de interesanta carte a medicilor bistrițeni Liliana și Mircea Gelu Buta, *Emil Cioran, psihanaliza adolescenței*, demonstrează cât de mare este gradul de expunere al autorilor de creații livrești. Cum personajul întins pe divanul celor doi doctori nu este fiștecine, ci unul dintre marii neliniștiți ai literaturii europene din secolul al XX-lea, Emil Cioran, interesul pentru această carte nu mai trebuie demonstrat, iar faptul că ea a fost publicată direct în ediție bilingvă română și franceză arată că editorii de la Dacia mizează deja pe circulația ei internațională. Și cred că au dreptate.

Autorii redesenează evoluția psihică a lui Cioran pe baza analizei unor fragmente recoltate din întreaga sa operă, cu preponderență însă din cărțile cu caracter declarat confesiv (cele trei volume de *Caiete* și volumul-interviu realizat de Gabriel Liiceanu, *Apocalipsa după Cioran*). Firește, procedeul este departe de a fi nou. El nu este nici măcar monopolul medicilor specializați în psihanaliză. Relativ recent, Sorin Alexandrescu a realizat un fascinant desen al mentalului mareșalului Ion Antonescu pornind de la faimosul ordin de atacare a Uniunii Sovietice. Psihanaliza stilului acelui document istoric făcută de Sorin Alexandrescu rămâne o bijuterie exegetică.

Faptul că există specialiști în domeniu care se îndoiesc - și au argumente serioase în acest sens - că textul respectiv este produsul minții lui Ion Antonescu aproape că nici nu mai contează. Chiar dacă

* Tudorel Urian, „*Scrisul e omul*”, în Rev. „*Cuvântul*”, București, iunie, 2009.

nu pun probleme de paternitate, textele lui Cioran conțin și ele o doză, e drept, mai mică, de risc. Ele sunt produsul unui dialog imaginar între filosof și cititorul virtual. Moralistul nu a scris pentru sine, ci pentru a se face auzit. Scrisul său avea o latură histrionică (nu-mi iese din minte veselia lui sinceră din momentele în care îi povestea lui Gabriel Liiceanu despre sfaturile pe care le dădea admiratorilor săi ispitiți de gândul sinuciderii).

Întrebarea care se pune este dacă Cioran din cărți este chiar Cioran sau doar o mască, în spatele căreia se afla un cinic ce își (psih)analizează cititorii și râde cu pofta de interpretările care se dau operei sale. În plus, nu trebuie uitat faptul că toate însemnările despre anii adolescenței îi aparțin unui Cioran ajuns la maturitate care încearcă să reconstituie - asemenea lui Proust -, în amintire, trăirile dintr-o lume îndepărtată în timp. Este greu de spus ce a adăugat și ce a scăzut timpul scurs din încărcătura emoțională a momentelor respective.

Indiferent însă de autenticitatea trăirilor deduse din amintirile, însemnările și silogismeale lui Cioran, o carte cum este cea a soților Buta nu poate să apară decât ca extrem de seducătoare spiritelor raționaliste, obișnuite să caute cauza logică aflată în spatele fiecărui lucru sau fenomen. Emil Cioran, psihanaliza adolescenței nu este o carte de pură specialitate.

Cei doi autori au stil, nu disprețuiesc artisticitatea expresiei, jargonul medical este redus la strictă necesitate. Ei nu încearcă nici să rupă gura târgului cu vreo concluzie care să revoluționeze exegeza operei lui Cioran, nici să pozeze cu ostentație în atoateștiutori în ale psihanalizei. Pur și simplu oferă un alt unghi de interpretare a unor fragmente pe care le consideră edificatoare pentru gândirea filosofului. Concluziile lor se opresc la nivelul citatelor respective, nu se fac generalizări tendențioase, iar la sfârșitul lecturii nici unul dintre cititorii cărții nu va putea răspunde cu certitudine dacă Cioran a avut sau nu dereglări psihice în adolescență și mai ales dacă opera și tot comportamentul său ulterior (simpatia pentru Garda de Fier de care se face astăzi atâta caz, antisemitismul) sunt rezultatul evoluției în timp a unei eventuale maladii.

Cu toate acestea, citind cartea Lilianei și a lui Mircea Buta, efectiv ai sentimentul că înțelegi mai bine personalitatea lui Emil Cioran. Cartea medicilor Liliana și Mircea Buta este un foarte util companion în lectura operei lui Cioran. O carte scrisă cu modestie și farmec, în care calitatea profesională a celor doi autori nu eclipsează, dimpotrivă, pune și mai bine în evidență rafinamentul operei lui Cioran.

Prin publicarea acestei cărți, Liliana și Mircea Gelu Buta au intrat într-un joc din care nu mai există ieșire. *Emil Cioran, psihanaliza adolescenței* este o carte care trebuie, obligatoriu, urmată de un studiu asupra anilor de maturitate a filosofului. Sunt convins că talentaților scriitori bistrițeni nu avea cum să le scape acest aspect de domeniul evidenței.

Cioran și-a găsit și el doctorul!*

Ioan Pinte

Ce găsesc remarcabil în cartea, foarte frumoasă și cochetă, a doctorilor Mircea Gelu Buta și Liliana Buta, *Emil Cioran, psihanaliza adolescenței*, Ed. Dacia, 2001, este lectura adâncă și profundă, aplicată „fragmentelor” din Cioran și despre Cioran cu miză pe adolescență. Alăturarea acestor fragmente și comentariul interfragmentar care le explică denotă o citire pe temă nu pe variațiuni. O citire „specialistă”, netributară literaturizării, serioasă, științifică, neaforistică și absolut explicabilă în acest registru. Presărată cu ilustrații: Rășinari, Cioran adolescent, Sibiu, naște în orice copil dezlădăcinat o revoltă melancolică, o nostalgie greu de stăpânit. Despărțirea lui Cioran de Rășinari îmi aduce aminte de despărțirea lui Marin Preda de Siliștea-Gumești (în *Viața ca o pradă*). Îndrăzneț și temerar, portretul lui Cioran la... adolescență, făcut de doctorii Buta, a stârnit deja admirație și polemici. E un semn bun. Cioran a fost medic și pacient al disperării. A disecat până la epuizare maladiile lumii (văzute și nevăzute).

În sfârșit și-a găsit și el doctorul!

* Pinte Ioan, „Însemnările unui preot de țară”, în Rev. *Convorbiri literare*, nr. 5, 2003, p. 139.

Emil Cioran – retrospectivă interioară*

Remus Anghel

Apărut la sfârșitul anului trecut, în colecția „Retrospective” a Editurii „Dacia” din Cluj-Napoca, în variantă română și franceză, eseul medicilor Mircea Gelu Buta și Liliana Buta, intitulat **EMIL CIORAN, PSIHANALIZA ADOLESCENȚEI** propune o perspectivă nouă asupra marelui scriitor. De data asta, analiza nu are în vedere dimensiunile stilistice sau de istorie literară ci pe cele psihologice, încercând configurarea elementelor de trăire intimă ce au condus la conturarea unei personalități de o complexitate aparte, contradictorii și originale.

Evenimentul cel mai puternic, cu ecou în întreaga viață creatoare a avut loc, după însăși mărturisirile lui Cioran, în copilărie, la frageda vârstă de 10 ani. Atunci, tatăl său l-a condus la o gazdă din Sibiu, oraș în care avea să urmeze studiile liceale. Ruptura de Rășinari, satul copilăriei sale mirifice, încărcat de simboluri existențiale fundamentale a însemnat o veritabilă tragedie, făcându-l să trăiască acut pericolul pierzaniei. O serie de pierderi esențiale: a liniștii copilăriei, a refugiului parental, a sistemului de idealizare infantil vor constitui elemente care, notează autorii, vor constitui elemente ce vor accentua suferința depresivă din adolescența lui Cioran.

A urmat epoca teribilă a insomniilor care a durat, după mărturisirile marelui scriitor aproape trei ani. „*Eram asemeni unui demon, mi se întâmpla să nu închid un ochi cu săptămânile... A fost o experiență îngrozitoare, aveam 20 de ani și umblam singur prin Sibiu, nopți întregi...*” –

* Remus Anghel, în Rev. *Viața Medicală*, nr. 5, București, 1 februarie 2002.

avea să se mărturisească lui Gabriel Liiceanu (*Apocalipsa după Cioran*). Teren propice care a hrănit apariția unor gânduri sumbre, a unei stări de iritabilitate acută. Moștenirea unei labilități psihice pe linie maternă a sporit încărcătura periculoasă pentru viața interioară amenințată.

Salvarea? Lecturi abundente, dense și variate, ce amintesc de programul intelectual epuizant pe care și-l impusese, în aceeași epocă, Mircea Eliade și scrisul, denumit „*terapie*” de însuși Cioran. Un laborator de creație ce fructifica; experiențe de viață ieșite din comun. Experiențe care, pe un teren psihic obișnuit, ar fi putut evolua într-un comportament deviant.

Cioran le-a dat însă cu inspirație și talent o altă turnură. Meditația obsesivă asupra inutilității, a morții („*Mă gândeam în flecare clipă la moarte. Era o obsesie care mă urmărea chiar și atunci când mâneam*”, se destăinuia cu alt prilej Cioran) au căpătat o dimensiune metafizică uriașă, transmisă printr-un talent literar ce a îmbogățit semnificativ zestrea literaturii franceze. Lumea înfățișată de Cioran este cu totul aparte, o lume a lui și numai a lui („*Ochii omului văd în exterior ceea ce îl frământă în interior*” – „*Pe culmile disperării*”). O lume fascinantă, subiectivă și incitantă.

Personalitate accentuată, atât în viață cât și în literatură, Cioran și-a elaborat – după cum subliniază autorii eseului – scheme care au salvat, în literatură și gândire, experiențe excepționale. Nu i-a lipsit orgoliul de a fi cel mai bun, cel mai lucid, providențial, de a fi unicul posesor al lucidității și conștiinței. Cioran utiliza procese de gândire prin care întrebările căpătau răspunsuri ocolite: atenția selectivă, interferența arbitrară, suprageneralizarea, amplificarea erorilor și minimalizarea reușitelor, gândirea dichotomică.

Pentru învingerea obstacolelor ridicate de depresii, Cioran și-a făurit armele necesare. Și a învins genial. Mircea Gelu Buta și Liliana Buta ne propun un inventar mai puțin obișnuit din laboratorul interior al unuia dintre cei mai fascinanți creatori ai secolului care s-a încheiat.

Cioran psihanalizat*

Dan Stanca

O carte cu adevărat elegantă a publicat de curând Editura *Dacia*. Fără ca acest gest al individualizării să pară cumva strident, nu putem să nu semnalăm această bijuterie, *Emil Cioran, psihanaliza adolescenței*, scris de medicii bistrițeni Mircea și Liliana Buta. Autorii își propun să diagnosticheze momentul căderii marelui scriitor din Paradis. Aceasta a avut loc la trecerea din copilărie în adolescență, atunci când a descoperit că, în afara universului natal, mai există și alte regiuni care, prin extinderea lor, îi produc adânci traume. Trebuie spus că volumul nu este o lucrare cu pretenții, în sensul că ar dori să epuizeze subiectul, ci o sugestie delicată, pornind de la niște citate în general cunoscute din opera cioraniană. Abordarea unei asemenea teme nici nu a fost făcută dintr-un interes comercial, deși Cioran este (încă) un autor căutat și vândut. Nevrând să intre intempestiv în lumea criticilor literari, păstrându-și o poziție marginală, dar mai fericită decât a acelor care sunt de meserie, cei doi medici au privirea nealterată și de aceea pot să formuleze un punct de vedere curat, sincer, fără obsesia referințelor bibliografice. Observăm că în spatele considerațiilor făcute se află temeinica lectură și asimilare a operei lui Cioran. Desigur, mulți nu pot fi de acord cu psihanalizarea marilor scriitori și, în general, nu pot fi de acord cu psihanaliza. Dar în acest caz nu e vorba de o înverșunare pe linie medicală, ci de cunoașterea unui suflet adolescentin care nici nu e neapărat al lui Cioran, ci al

* Dan Stanca, în *Rev. România Liberă*, București, 18 decembrie 2001, p. 8.

tuturor tinerilor sensibili care pleacă de acasă și suferă această ruptură. De aici meritul cărții: Cioran a trăit o experiență obișnuită, pe care geniul său a reușit s-o transfigureze și astfel s-o transforme în arhetip, ceea ce în alt caz ar fi fost o simplă indispoziție. Textul este bilingv, în română și franceză.

Biserica din spital*

Ion Mureșan

Nu le stă bine ardelenilor, în general greco-catolici, să fie patetici. Chiar dacă aici s-au redactat toate manifestele naționale, s-au ținut toate adunările fundamentale importante, cele scrise în cărți. Culmea e că, în afară de Islaz, toate câmpiile din istoria României sunt în zonă de deal. Ei, bine, mi-a fost dat să văd și ardeleni patetici, la care le stă bine. Săptămâna asta, la Bistrița, s-a ținut un simpozion cu o temă patetică, dar căruia i-a stat bine: „Biserica din spital”. Nu te poți abține să nu gândești și reversul: spitalul din Biserică. Căci omul de cum intră pe poarta spitalului, nu le mai poate separa. Fie și pentru faptul că își face cruce și zice „Doamne ajută!” Doctorul Mircea Gelu Buta a reușit să „recidiveze de trei ori” pe tema asta interdisciplinară. Și cutremurătoare: medicină și teologie. Sănătate a trupului și sănătate a sufletului. Doctorul Buta e director de spital. Eu am trecut o singură dată prin fața spitalului. E o clădire foarte mare. Mult prea mare. M-am speriat un pic. Dacă toată clădirea e plină de suferință și de boli, trebuie să te aperi într-un fel sau altul. Așa se explică ridicarea paraclisului cu hramul Sfântului Apostol Luca în incinta Spitalului Județean. E o biserică mică. Dar îți dă un pic de curaj. Asocierea doctorului cu Dumnezeu e în firea omului.

Poate că manifestarea a fost un pic cam ortodoxizantă, în titluri, căci spiritul care a patronat adunarea a fost, totuși, ecumenic, dar și-a propus teme curajoase. Mai bine zis, normale: „Hotărârile Sfântului

* Ion Mureșan, „Biserica din spital”, în Rev. *Evenimentul zilei*, nr. 3851, septembrie, 2004, p. 9.

Sinod al Bisericii Ortodoxe Române referitoare la transplantul de organe, avort și eutanasiere" (Prof. dr. Crișan Mircioiu), „Medicul sceptic uman și bioetica" (Dr. C. Gavrilovici), „Teologia și practicile pseudo-medicale" (P.S. Vasile Someșeanul), „Două demersuri neortodoxe: Petrache Lupu și Rasputin" (Dan Chiachir), „Mutilarea genitală între religie, tradiție și abuz", (Prof. dr. V. Astărăstoae), „Ispite primejdioase în teologie și medicină" (Dr. Pavel Chirilă), „Tentația recurgerii la actul eutanasiatic - opinii despre un caz clinic" (Dr. Silviu Morar), „Cu realism creștin despre minuni" (Pr. Ioan Pinte) etc.

Consider că e important ca acest simpozion să fie consemnat. O dată, pentru că „spitalul", cel românesc, este o Instituție asaltată de întrebări, și dinăuntru, și dinafară. Dinăuntru, din cauză că doctorii și tot personalul medical se pot mândri cu salarii sensibil (doar sensibil) mai mari decât ale gunoierilor. Dinafară, din cauză că a început să se pună problema, pe față, câți bani dăm la doctor. Și dacă trebuie, sau nu, să facem asta.

Dar adevăratul motiv pentru care scriem aceste rânduri, este acela că cineva a avut ideea să facă din spital o instituție de cultură. Dacă societatea e bolnavă, nu cred că e cazul să o ducem la tratament, să o internăm la Ministerul Culturii. Dintr-un loc al disperării să faci un loc al speranței, nu e puțin lucru. De altfel, în „bolnița bistrițeană" s-au ținut recitaluri de poezie, s-au petrecut expoziții de arte, s-au lansat cărți. De aceea credem că locul e bun și pentru Biserica Ortodoxă ca să-și pună întrebări pe care le-a tot amânat sau le-a evitat. Și să se apropie de contemporaneitate. Căci, din când în când, Biserica trebuie să fie contemporană cu credincioșii.

Septembrie 2004

Monografia unei stări de spirit*

Tudorel Urian

*Pe fondul preocupărilor științifice ale doctorului Mircea Gelu Buta,
o carte precum Tabloul de absolvire pare să aibă doar
semnificația unei violon d' Ingres.*

În volumul său din 1983, *Alchimia existenței*, Alexandru Paleologu are un scurt text confesiv, O revistă și un profesor, în care își amintește cu dureroasă nostalgie de fostul său profesor de fizică și chimie de la Liceul „Spiru Haret”, Artur Voitinovici. Acest profesor (al cărui nume nu a trecut decât prin acest text în afara cercului de absolvenți, din perioada interbelică, ai liceului) este, omul care, în mod indirect, a trasat destinul științific al lui Mircea Eliade. Pentru că, își amintește Alexandru Paleologu, de numele lui Mircea Eliade a luat cunoștință din revista liceului, „Vlăstarul”, primită cu ocazia serbării de sfârșit de an, în 1932, unde viitorul savant publicase un articol despre alchimie, foarte erudit și oarecum în răspăr cu punctele de vedere vehiculate în epocă.

Or, două decenii mai târziu, Constantin Noica (și el absolvent de Spiru Haret, în același an cu Mircea Eliade) avea să-i povestească lui Alexandru Paleologu că viitorul istoric al religiilor scrisese acel articol, după o vară de intensă documentare, pentru a-i da o replică profesorului Voitinovici, cel care îl lăsase corigent la chimie. Paleologu însuși l-a avut ca profesor de chimie pe Artur Voitinovici și își amintește că, deși nu a înțeles niciodată mare lucru din acest obiect a primit

* Tudorel Urian, „Monografia unei stări de spirit”, în *România literară*, nr. 7/22, București, februarie 2008, p. 14.

întotdeauna notă de trecere pentru că scria la „Vlăstarul” și, cum „chimist n-are să ajungă, poate ajunge scriitor”. Mai târziu, bătrânul profesor și-a deschis o farmacie pe Calea Victoriei și Alexandru Paleologu își amintește cum îl privea serile, prin vitrina luminată, trebăluind printre borcane și eprubete, fără a îndrăzni însă ca, măcar o dată, să intre și să îl îmbrățișeze. Regretul (prea) târziu al acestei timidități excesive se transformă într-o confesiune sfâșietoare: „Era tot mai bătrân acum și părul îi era din ce în ce mai puțin roșu; eu eram prea tânăr și m-aș fi jenat să-l îmbrățișez, cum aș face-o azi, și cum nu cred să fi făcut vreodată vreunul din foștii lui elevi. A murit demult (azi ar fi fost mai mult decât centenar), a murit fără să știe că «măcar» unul dintre ei ar fi făcut-o”. Iată o frumoasă și târzie declarație de iubire făcută unuia dintre dascălii care, la vremea respectivă erau coșmarul elevilor Mircea Eliade și Alexandru Paleologu (din cauza culorii părului, era poreclit în școală „câine roșu”).

Textul lui Alexandru Paleologu nu produce mari revelații estetice sau ideatice, dar copleșește prin formidabila sa forță empatică. Fiecare dintre noi purtăm în suflet culpa, mărturisită sau nu, de a nu le fi arătat unor persoane cărora le datorăm multe în devenirea noastră (fie și prin contraopțiune) – bunici, părinți, profesori, maestri – , recunoștința reală pe care le-o purtăm în suflete. Sau pe aceea de a ne fi exprimat această recunoștință doar atunci când a fost mult prea târziu.

Mircea Gelu Buta este un medic de mare notorietate din Bistrița (de ani buni este directorul spitalului județean), preocupat în egală măsură de valorile credinței și de literatură. Împreună cu Î. P. S. Bartolomeu organizează în fiecare an la Bistrița un colocvii, Medicii și Biserica, ale cărui lucrări sunt ulterior strânse în volume. Împreună cu soția sa, Liliana Buta a publicat *Istoria universală a nursingului și Cioran, psihanaliza adolescenței* (o primă încercare de incursiune în gândirea lui Cioran din perspectiva experiențelor trăite de filosof în anii copilăriei și ai adolescenței). În fine, în anul 2004, scriitorul și publicistul Dan Ciachir a realizat o carte de convorbiri cu doctorul Buta, *Biserica din spital* (Editura Anastasia).

Pe fondul preocupărilor științifice ale doctorului Mircea Gelu Buta, o carte precum *Tabloul de absolvire* pare să aibă doar semnificația unei violon d'Ingres. Un volum aflat la limita dintre proză și memorialistică menit să-i ofere autorului său prilejul unei scufundări nostalgice în atmosfera inocentă și destinsă a propriilor ani de liceu. Cum însă colegii autorului nu se numesc Mircea Eliade și Constantin Noica, întrebarea firească pe care și-o pot pune potențialii cititori ai cărții este, în ce măsură sunt demne de interes întâmplările mai mult sau mai puțin hazlii, petrecute la începutul anilor '70 într-un liceu din Bistrița. Pentru că, în mod evident există o mare diferență între temperatura emoțională a autorului care, scriindu-și cartea își re trăiește viața și cea a cititorilor cărții, care nu cunosc nici unul dintre personajele evocate și își pot imagina cu greu clădirile, străzile și pădurile, evocate cu deplină familiaritate. În cazul lui Alexandru Paleologu, interesul pentru profesorul Artur Voitinovici era dat (și) de mica istorie a lui Mircea Eliade, povestită de Noica autorului. Ce ar putea stârni însă, unui cititor din afara Bistriței, interesul pentru profesorul Livius Gubesch, fostul diriginte al lui Mircea Gelu Buta? Mai ales că, trebuie să o recunoaștem, autorul nu are savoarea de povestitor a lui Creangă, menită să transforme anonimi din viața reală în personaje de istorie literară.

Și totuși, în pofida premiselor nu foarte încurajatoare, textul lui Mircea Gelu Buta conține nebănuite resurse de empatie. Pentru că dincolo de faptele propriu-zise (care seamănă cu năzdrăvăniile tuturor absolvenților de liceu din România, dinainte de 22 decembrie 1989), de chipurile profesorilor și colegilor de clasă (prin nimic mai demne de a fi memorate decât cele cunoscute de fiecare dintre noi), de tabloul unei Românii aflate la sfârșitul perioadei de destindere (în care tradițiile populare erau încă prezente, tinerii ascultau cu nesaț Beatles și Rolling Stones, liceenii începeau să descopere emisiunile postului de radio "Europa Liberă", mai întâi prin rubrica lui Cornel Chiriac, Metronom), autorul izbutește să reconstituie starea de spirit a generației sale. Autorul psihanalizei adolescentului Cioran nu pierde prilejul să-și psihanalizeze propria adolescență. El se transpune în pielea

elevului care a fost acum treizeci și cinci de ani, își umple sufletul cu visele și speranțele sale de atunci și încearcă, din perspectiva maturului de azi să constate ce s-a ales de viața sa și a colegilor de generație. La vârsta liceului fiecare avea viața în față, toate visele păreau realizabile, chipurile erau luminate de speranță și încredere în viitor.

O vârstă a inocenței și generozității, la care nimeni nu își imagina că viața este făcută și din intrigi strecurate abil în urechea celui mereu gata să le asculte și să le propage ca pe adevăruri demonstrate, lovitori pe la spate, mârșăvii de tot felul, trădări și ipocrizie. Există o stare de spirit, specifică vârstei adolescenței, indiferent de epocă și de condițiile istorice. Este vârsta paradisiacă, la care nimic nu este definitiv pierdut, eșecurile par glume și bucuria vieții irumpe la tot pasul. Scrie Mircea Gelu Buta: „În visurile noastre nu apăreau decât oameni frumoși, manierați, eleganți și tandri. În proiectele noastre își găseau locul doar povești de iubire, cu oameni însetați unul de celălalt, fideli necondiționat, devotați până la sacrificiu, în numele unor sentimente neostoite. E minunat să poți să visezi... E fascinant să poți construi dantelării ale unui destin ce va să vină și să încerci să crezi că, dacă îți dorești cu adevărat ceva, tot universul te va ajuta să îți îndeplinești dorințele, fiindu-ți complice într-o fericire” (p. 157).

Din păcate, aproape nici un destin nu este pe măsura viselor din adolescență (cineva poate să dobândească averi, dar să se îndeparteze de ceea ce credea că este vocația sa reală, altcineva să-și urmeze dragostea, dar să-și rateze cariera sau să aibă o carieră strălucită cu prețul unei singurătăți asurzitoare), așa că, mai devreme sau mai târziu, apare deziluzia. Copilul din fiecare dintre noi moare o dată cu primele dezamăgiri majore, în momentul în care constată pe propria piele că fericirea nu este obligatorie și că oricât de mult și-ar dori un lucru există posibilitatea, ba chiar probabilitatea foarte mare, ca el să nu-i devină niciodată accesibil. Ce se alege din visurile sale? O spune autorul: „În visurile noastre nu apăreau decât oameni drepecți, frumoși, manierați și tandri. Dar viața trăită seamănă nedrept de puțin cu cea construită cu gândul, în anii când toate drumurile erau încă deschise” (p. 172).

În lumea bezmetică a tranziției spre nu se știe ce, în care asistăm fascinați la destructurarea valorilor, la triumful necondiționat al prostiei agresive, al imposturii, al trivialității și al parvenitismului, o carte precum *Tabloul de absolvire*, de Mircea Gelu Buta, lipsită de valențe artistice deosebite și fără mari ambiții ideatice, are meritul de a scoate pentru o secundă la lumină copilul ascuns în sufletul fiecăruia dintre noi. Citind-o, nu se poate să nu-ți pui întrebarea: „Dumnezeule, ce întâmplă cu viața noastră?”

Mircea Gelu Buta și universul credinței*

Ioan Moise

După un debut literar, cu vogă, în 2001, cu cartea „Emil Cioran, psihanaliza adolescenței”, semnat împreună cu Liliana Buta, volum bilingv, respectiv în limbile română-franceză, apărut la Editura „Dacia” din Cluj, dr. Mircea Gelu Buta, medic primar pediatrie, prof. dr. universitar la Facultatea de Teologie Ortodoxă (UBB) Cluj-Napoca, managerul Spitalului Județean Bistrița-Năsăud, a editat, în afara mai multor lucrări de strictă specialitate și alte tomuri publicistice și literare, între care și romanul autobiografic-documentar „Tablou de absolvire”, o amplă și interesantă evocare a anilor de liceu ai autorului.

Recent, mai precis în acest an, îi apar două cărți la Editura „Eikon” din Cluj: micromonografia „Bârgăul lui Tini Pavel” și „Dumnezeul unei lumi mărunte”.

În prima carte este evocată complexa personalitate artistică a marelui tenor de anvergură europeană Constantin Pavel (1884-1945), primul director și fondator al Operei Naționale Române din Cluj-Napoca și apoi regizor și director general până în 1945 al Operei Române din București. Autorul a fost și inițiatorul deshumării rămășițelor pământești ale marelui artist înmormântat la Cimitirul „Bellu” din București și reînhumat în cimitirul bisericii din Bistrița Bârgăului, satul său natal, unde și-a ridicat și o casă care urmează, în timp, să devină muzeu memorial.

* Ioan Moise, „Mircea Gelu Buta și universul credinței”, în Rev. *Răsunetul*, 16.08.2010.

În cea de-a doua carte, „Dumnezeul unei lumi mărunte”, Mircea Gelu Buta ni se dezvăluia ca publicist de veritabilă vocație profesională, ca editorialist, analist politic, sociolog, psiholog și eseist literar. După mărturia autorului, avem de-a face cu un volum antologic care cuprinde articole și eseuri publicate în revista „Renașterea” și ziarul „Mesagerul de Bistrița” în perioada anilor 2005-2008. De la început trebuie să precizăm că aria tematică este destul de generoasă. Dintre teme ne-am oprit într-o primă operație analitică, la credință și religiozitate, într-un cuvânt la Biserică și Dumnezeu, repere care străbat ca un laitmotiv întreaga carte. Ilustrativă ar fi și înșirarea unor titluri care vorbesc de la sine despre virtutea spiritualității divine, despre morala creștină și, în speță, de cea ortodoxă, deși nu ocolește nici celelalte credințe surori: greco-catolică și catolică: „Iartă-i, Doamne!”, „Despre rugăciune”, „Sărbătorile Sântăimării”, „Noaptea Sfântului Vasile”, „Două dimensiuni biblice, Ioan Botezătorul și Iisus din Nazaret (I, II, III)”, „Știință și credință”, „Dumnezeul unei lumi mărunte”, „Frica de Dumnezeu”, „Lecția părintelui Cleopa”, „Simbolul învierii”, „Vindecare prin credință”, „Dialoguri despre Dumnezeu (I, II)” ș.a. Aș spune că la baza acestor eseuri cu tematică religioasă, biblică, stă sloganul latinesc: „Nihil sine Deo!” – „Nimic fără Dumnezeu”. Ca om al catedrei, Mircea Gelu Buta reușește la modul competent și elocvent să demonstreze, cu o articulată documentare de tip raționalist, valabilitatea acestui indelebil adevăr. Nu se îndoiește o clipă de existența demiurgică nu neapărat în spirit panteist sau dogmatic ori acceptată ca un dat transcendental, ci mai degrabă în spirit științific, recurgând însă și la argumente de bun simț. Însă, adesea, Mircea Buta merge pe linia lui Toma d’Aquino, logician, matematician și teolog italian care, în sec. al XIII-lea a încercat să împacă știința cu Biblia, raționalismul cu credință, să impună o armonie între a ști și a crede (entre ce qui est „su” et ce qui est „cru”), cum zice francezul. Marșând pe concluzia ilustrului profesor universitar clujean Iuliu Hațieganu, conform căreia „medicina este știință și conștiință”, autorul adaugă apolinic, în unul din eseurile sale, „iar dacă această credință reprezintă și trebuie să însemne credință, avem de-a face,

poate, cu cea mai frumoasă definiție care s-a dat vreodată medicinei". Cu argumente de bun simț, dr. Buta combate, uneori direct, alteori indirect, ateismul sau manifestările atee, dar și îndoiala în credință. Remarcabile sunt în această direcție evocările unui părinte Cleopa sau ale unui Ioan Alexandru, poet, dar și profesor universitar care, între altele, a avut confruntări cu studenți care-și exprimau îndoiala în existența divină. La interpelarea unuia dintre ei care, ateu fiind, îl întreabă: „Nu înțeleg cum aş putea fi fericit dacă ar trebui să mă supun unei forțe superioare mie și să trăiesc în dependență totală de voința ei?”. Replica profesorului a venit repede și plină de... poezie: „Data viitoare când ți-e foame să nu te mai duci la cantină, ci să mănânci din tine. Altfel, de fiecare dată când treci pragul cantinei semnezi prin chiar faptul acesta, declarația ta de independență, adică depinzi de bucătăresele de la cantină. Du-te la ele și întreabă-le de unde au mâncarea pe care ți-o pun în farfurie. Ele te vor trimite la plantele și animalele câmpului. Întreabă-le pe ele de unde vin și te vor trimite la vânt, la soare și la ploaie. Întreabă vântul, soarele și ploaia de unde vin și-ți vor răspunde: „De la Dumnezeu”. Dacă nu vrei să depinzi de Dumnezeu, când ți-e foame, data viitoare să mănânci din... tine. Mănâncă-ți degetele mâinii, urechile și pulpa de la picior, ateule!”

Desigur, aici, comentariul nu-și mai are locul doar nota asupra omului religios Ioan Alexandru, care a făcut din credință principala sa conduită și normă a existenței.

Omul halatului alb, dr. Buta, care a inițiat un paraclis la Spitalul Județean din Bistrița, a înțeles ce înseamnă terapia duhovnicească asupra bolnavului. De aceea nu sunt puține eseurile din carte în care pune în valoare și analizează vindecarea prin credință. Pornind de la exemplele biblice ale lui Moise și Iisus, dar și ale apostolilor care au făcut adevărate minuni în alinarea suferințelor și tămăduirea bolnavilor, autorul prezintă și în carte cazuri de oameni care au ajuns să-și depășească boala și chiar moartea prin credință. Reprezentativ în acest sens este eseul „Vindecarea prin credință”, unde se relatează revenirea miraculoasă la viață a unui copil de 12 ani datorită rugăciuni fierbinți a mamei sale, care a implorat ajutorul divin stând

în genunchi la căpătâiul fiului său. Impresionat, medicul se întoarce din drum „și mai injectă încă o dată adrenalină în inima copilului”. Spre surprinderea lui și a celor prezenți, inima tânărului începuse să bată din nou. Concluzia este că este vindecări „fascinante” își au „rădăcina” în credința lui Iisus.

Dar autorul prezintă pe parcurs și reversul medaliei, adică acea credință lipsită de profunzime, făcută din interes, religiozitatea mulțumindu-se cu „aspectele exterioare ale cultului, cu preocupare pentru îndeplinirea prescripțiilor ritualice în speranța obținerii bunăvoinței divine”. Reprezentativ este eseul care poartă titlul volumului „Dumnezeul unei lumi mărunte”, cu un citat pe antecoperta cărții din care reținem concluzia: „... credinciosul admite că el își îndeplinește îndatoririle mai degrabă prin practici rituale, prin donații pentru lăcașuri de cult sau prin acte filantropice decât printr-o conduită corectă, pătrunsă de spiritul dragostei și solidarității cu semenii în viața de fiecare zi”.

În afară de „homo religiosus”, cartea ne evocă de astă dată, în mare parte cu mijloace satirice, demascatoare tipuri de oameni care reprezintă viciile variate de caracter și de comportament. Eseurile se transformă în tablete caragialești sau argheziene în care se învinovățează perversitatea, vulgaritatea, violența, agresivitatea, zeii titulari actuali ai degradării, care viciază până la cele mai joase, mai sordide, mai incalificabile decăderi, morala unor largi categorii sociale. E de ajuns să enumerăm, în acest sens, doar câteva titluri semnificative: „Ca la noi, la nimeni”, „Despre mitici și miticism”, „Marca Caragiale”, „Modelul Păcală” ș.a. Nu sunt iertați oamenii politici puși pe averi și căpătuială, care folosesc încrederea ca pe un instrument de îmbelșugare personală, nici unele emisiuni TV ce ridică adesea tarele sociale, sexul și imoralitatea la nivel de virtuți comportamentale („Coborârea în infern”, „Mita la români”, „Confiscarea iluziilor”, „Solidaritatea în rău”, „România de azi pe poimăine” ș.a.).

Găsim în final și incursiuni în experiența biografică a autorului, evocări ale unor foști profesori sau ai unor foști colegi, dar și a unor întâmplări mai puțin plăcute, cum a fost cea din studenție, când i s-a

propus de către un ofițer să devină colaborator al securității. A reușit să scape, cu un refuz ambiguu, care ulterior i-a cauzat unele procese de conștiință că n-a fost capabil să-i dea un răspuns negativ mult mai ferm (Cum n-am devenit turnător). În partea a doua a acestui eseu memorialistic, face, prin intermediul unui cunoscut, care n-a rezistat presiunilor, o adevărată fiziologie a turnătorului.

Din economia volumului mai reținem și unele incursiuni de ordin filologic, onomastic, muzical și chiar culinar. De exemplu, eseul „Ciorba de burtă”, bunătate de origine turcă, dar care, azi, e tot mai răspândită și mai adaptată la bucătăria românească. De asemenea, autorul este preocupat cu pasiune și competență de istorie, de mitologie și tradiție românească, oferind, pe ansamblu, o imagine cât mai complexă și mai veridică a României de azi.

Tabloul de absolvire*

Virgil Rațiu

Astăzi, foarte mulți din preajma noastră, trăiesc din amintiri. Alții chiar au reușit să trăiască și să se așeze pentru totdeauna în memoria colectivă prin amintiri. Notorii sunt „Amintirile din copilărie”, de Ion Creangă. Cunoscută este și povestirea „Domnul Trandafir”, de Mihail Sadoveanu. Mai puțin cunoscute sunt „Amintirile unui școlar de altădată”, de Ion Pop Reteganul - acum, prin o excelentă reeditare la Eikon, Cluj, ediție îngrijită de Cornel Cotuțiu - sau „Amintiri din viața școlară a Blajului”, de Iustin Ilieșiu, o ediție îngrijită de Ion Buzași, Editura Aletheia, 2004.

Nu cred că Mircea Gelu Buta și-a programat să rezoneze prin cartea sa, „Tabloul de absolvire” (Ed. Eikon, Cluj, 2007), cu înaintașii săi. Mircea Gelu Buta și-a așezat amintirile într-o carte care poate fi definită simplu, „Amintiri din adolescență”. Și chiar așa este.

Născut la Bistrița, în urma cu 55 de ani, autorul, până să ajungă la descrierea anilor de liceu, recurge la o firească rememorare despre locul unde s-a născut, despre casa în care locuia, despre părinții săi - niște oameni minunați, mult respectați în urbe din motive întemeiate, prin numele lor, prin vrednicia lor de intelectuali depozitari de istorie - mai ales despre bunici, și mai ales despre bunica, dar și despre vecini, cunoștințe, întâmplări inerente, copilărești, din viața cotidiană de atunci.

* Virgil Rațiu, „Tabloul de absolvire” de Mircea Gelu Buta, în Rev. *Mesagerul de Bistrița*, iunie, 2007.

Paginile cele mai frumoase ale cărții le compune, de fapt, reconstituirea atmosferei și stării din Liceul „Liviu Rebreanu” din Bistrița. Pe vremuri, acest liceu era vestit în Ardeal ca una dintre cele mai „dure” școli. Dar această duritate nu venea, nu a făcut veste de la oareceva atmosferă cazonă, cum poate unii își închipuie, ci doar de la exigența unor profesori din acei ani. Cum și eu am fost coleg de liceu cu Gelu Buta, cu un an mai sus, cunosc atmosfera și tărășeniile săvârșite de liceeni, care pe întrecute.

Pentru început, Mircea Gelu Buta se așează în rândurile sale mult nostalgic: „Fără frumusețea clipelor trecute, ne-ar fi cumplit de greu să trecem peste amărăciunea ce ne copleșește câteodată prezentul. Pe spatele fotografiilor zimțate am însemnat cu toții, cândva, câte o dată pe care am trăit-o ca pe cea mai fericită zi din viață. În câte un colț de sertar, în câte un cotlon de inimă, păstrăm cu toții o floare presată, un trifoil cu patru foi sau parfumul unui sărut, ce ne-a făcut să simțim cum se desfac cerurile săgetate de fericirea noastră”. Dar cele mai trăsnete pagini sunt acelea în care evocă pe marii noștri profesori, dar și pe colegii de clasă. Dirigintele lor s-a potrivit să fie cel mai cel profesor din liceu, profesorul de biologie Livius Gubesch. Iubitor de natură, de oameni, de sport, dar la catedră drastic și înțelept: „Vorbea cursiv, apăsând pe cuvinte, sigur de ele, izbutind să se facă totdeauna înțeles, tocmai fiindcă-și urmărea cu precizie și inteligență ideile. Își alcătua fraze coerente. Știa să se concentreze. Poseda o abilă artă a dozării efectelor, a intonației și era lesne de observat că aceasta ținea de un îndelung exercițiu, de o cantitate anume de experiență. Reușea să-și capteze și să-și domine interlocutorul. Vorbea numai el și i se părea normal ca noi să ascultăm și să tăcem”. I se zicea Gubi.

În general, toți profesorii aveau câte o poreclă, „venită” ba de la un tic verbal, ba de la o voroavă, cine știe cum exprimată în cine știe ce împrejurare. În această carte, Mircea Gelu Buta “raportează” aproape despre toți: Atanasie Florescu (zis șefu), profesorul de matematici, Mircea Caluseru (zis Calu), profesorul de fizică, Henric Spaller (zis Hasul), profesorul de chimie, Leonida Danila

(zis Bubalus) – precizez că singur și-a „croit” aceasta poreclă – profesorul de română, Virgil Sacarea, profesorul de istorie, pe care mulți elevi nu l-au iubit, fiind o fire „ursuză”, apoi, la geografie, Leon Titieni, la desen, Salisteanu, tot la istorie, Constantin Treaba...

Cartea este un tablou cu amintiri nostalgice. Vorba aceea: „A+B, cineva din RPR”, „B+A, citește și vei afla”.

Ani de liceu*

Ion Mureșan

Tablou de absolvire, cartea doctorului Mircea Gelu Buta, și el bistrițean, apărută la editura Eikon, 2007, nu are atât o miză literară, deși e scrisă fără stângăcii, cât una de recuperare în scris a „cimitirului tinereții mele”, cum ar zice Bacovia. „Nu voi întoarce eu capul din fotografia de grup”, scria undeva Cărtărescu. Mircea Gelu Buta încearcă tocmai asta: să-și miște capul din fotografia de grup. Pretextul narațiunii e simplu: cu ocazia unei întâlniri a promoției, după mulți ani de la absolvirea liceului, autorul este solicitat să găsească „Tabloul de absolvire” (un panou pe care se lipesc fotografiile elevilor și profesorilor („o mulțime de destine”) se desenează ceva și se scriu câteva rânduri inspirate sau înțelepte drept crez al generației). Căutând tabloul, printre alte tablouri, directorul liceului face o observație șocantă: „Observați că aceste tablouri nu conțin nici una din trăirile acestor tineri, nici măcar una din faptele lor teribile”. Răspunsul doctorului e și el șocant: „Parcă omul nu s-ar fi născut și ca urmare nici n-ar putea să moară”. Scurta conversație îl face pe autor să încerce să resuscite partea muritoare din partea nemuritoare. Memoria scoate la suprafață o întreagă galerie de „oameni, fapte întâmplări”, portrete și caractere de colegi, profesori, rude, sau, pur și simplu, cunoștințe care se încăpățânează să reziste exemplar în amintire ca figuri luminoase (profesorul Gubesch), ori mici satrapi politici (Secarea). Sigur, nu lipsesc condimentele cu care Dumnezeu a

* Ion Mureșan, în Rev. „*VERSO*”, Anul 2, nr. 27, 1-15 decembrie, Cluj-Napoca, 2007, p. 16.

hărăzit adolescența: iubiri, năzdrăvăanii, primele beții, cărțile memorabile, necazuri. Nu e cazul să intrăm în amănunte. Trebuie să recunoaștem că astfel de demersuri au farmecul lor, căci stimulează tendințele noastre bovarice: căutarea de sine în oglindă memoriei altuia. Până la urmă ajungi la concluzia că situațiile sunt date în număr limitat, așa că sunt arondate, ca uniforme în armată, mai multor leături. Trei lucruri ar mai fi, în fugă, de observat. O dată că autorul (care se identifică cu naratorul) încearcă să surprindă, cu onestitate, și epoca, nu tocmai paradisiacă. Liceanul decodează când confuz, când limpede, dar fără ostentație și fără a abuza, intersecția a două lumi: lumea intelectuală interbelică supravegheată de Securitate și urmărită de spectrul dosarelor, încercând să transmită copiilor valori etice și culturale solide și aristocrația de partid muncitoresc, brutală, aculturală și lipsită de principii.

O altă observație: naratorul nu-și tratează amintirile cu detașarea superioară a perspectivei omului matur. Pare a ști destul de bine că „harfele răsfirate în zbor invers le pierzi”, ca să-l parafrazez pe Ion Barbu. Și tocmai această conservare a dimensiunilor exagerate și complicațiilor cu care liceanul își investește lumea dă narațiunii autenticitate și îi infuzează farmec și melancolie. Și, în sfârșit, fiindcă tot am vorbit mai sus de un alt jurnal de adolescență, e de observat că romantismul e în declin de la o generație la alta.

O seară de proză cu Mircea Gelu Buta*

Virgil Rațiu

De multă vreme sala în care se desfășoară întâlnirile Cenaclului „George Coșbuc” la Casa de Cultură a Sindicatelor din Bistrița nu a devenit neîncăpătoare, precum joi seara. S-a remarcat o anume bucurie a participării a celor prezenți și o receptare lucidă a evenimentului - pentru că, trebuie să spunem, a fost vorba despre un eveniment.

Mircea Gelu Buta, cunoscut mai ales prin publicarea unor lucrări de specialitate în domeniul medical și de eseistică, în cealaltă latură a sa, s-a prezentat cu noua sa carte, „Tabloul de absolvire” (Editura Eikon, Cluj, 2007), un volum de amintiri din adolescență, de amintiri din copilărie și rememorări din te miri ce ani ai vieții sale.

Ion Moise, care a recenzat volumul în termeni care „citesc” filă de filă, a conchis fără echivoc că avem de a face cu o carte de proză în toată puterea cuvântului. O proză nostalgică, dar și febrilă, o proză de disecție, dar și de introversie și reasezare a lumii în care a trăit Buta - și nu numai el, ci o „lume” întreagă compusă din vecini, părinți, colegi de școală, profesori, mai ales - pe înțelesul și spre folosul tuturor. Cornel Cotuțiu a remarcat lumea căreia se adresează cartea, pe care a împărțit-o în două: a cititorilor care îl cunosc pe autor și a cititorilor care nu îl cunosc pe autor. Astfel, ajungându-se la receptări diferite net deoarece „volumul e un rezultat dintre o dorință și o neputință”, adică neputință de a convinge pe cel apropiat să

* Virgil Rațiu, „O seară de proză cu Mircea Gelu Buta”, în Rev. *Mesagerul de Bistrița*, iunie, 2007.

simtă realitatea nedistorsionat. Olimpiu Nușfelean, în calitatea sa de lector editorial, a remarcat partea evocatoare a cărții, a spațiilor în care s-au mișcat diferite personaje, conturate fiecare la rândul lor, a apreciat părțile „formatoare” ale cărții, conchizând și remarcând buna structurare a acesteia.

Dincolo de descrierea uneori ironică, alteori comică, dar și copilărească, în amănunțime, a atmosferei din Liceul „Rebreanu” anilor ‘65-70, perindările prin țară cu „gașca” sub supravegherea profesorului de biologie, Livius Gubesch, i-au dat prilejul lui Ioan Pinteș să accentueze faptul că Mircea Gelu Buta lucrează cu armele unui prozator demn de apreciat. Pe de altă parte, în fond, fiind vorba de o carte a evocărilor unor realități acum transpuse în rândurile unei proze alerte - cum a remarcat Cotuțiu - părintele Nicolae Feier nu a putut să nu evoce relația ancestrală dintre părinți și copii, dintre copii și părinți și așezarea lor în lume sub semnul „pragului de sus”.

Au participat profesorii din anii evocați, Maria Bălan (de limba germană, de franceză când era cazul) și Dumitru Popișan (de sport). Au intervenit cu folos foști colegi de clasă ai lui Mircea Gelu Buta, doctorii Mircea Todea și Emil Ciurdărean, poeta Adriana Barna, de asemenea, profesorii Liviu Paiuș și Icu Crăciun. Mărturisirea de final a autorului a încheiat o seară de cinaclu cum nu a mai fost demult.

Terapia prin scris*

Maximilian Menuț

Suntem la ceas aniversar, la împlinirea a 60 de ani a universitarului Mircea Gelu Buta. Moment în care, ne permitem și noi să creionăm un portret literar prin intermediul a câtorva din cărțile publicate. Interesantă parabola lui Dan Ciachir, directorul revistei „Curierul Românesc”, despre medicul de suflet și medicul de trup, subliniind faptul că omul are timp pentru Dumnezeu doar în etapele dificile ale vieții. Una dintre acestea este cea legată de boala trupului, moment în care ne gândim și la suflet. Tocmai de aceea este necesară o colaborare între biserica și lumea medicală. Un bun exemplu în acest sens îl constituie legătura de suflet dintre directorul Spitalului Județean Bistrița-Năsăud, Mircea Gelu Buta și regretatul Î.P.S. Bartolomeu Anania, care au reușit să construiască o adevărată biserică în spital. Caracterizându-l pe Mircea Gelu Buta, preotul Ioan Pinteau spune: *„este un mărturisitor, un model de mirean implicat în viața bisericii”*.

Dialogurile dintre Dan Ciachir și Mircea Gelu Buta din volumul „Biserica din spital” (Editura Anastasia) sunt: ferme, lucide, directe. Mircea Gelu Buta ne-a mărturisit că ideea apariției volumului s-a născut la un târg internațional de carte de la București. Dan Ciachir a remarcat faptul că Bistrița este un oraș cultural, iar Mircea Gelu Buta este „unul dintre cei mai corecți oameni din România”. La rândul lui, decanul Facultății de Teologie de la Cluj, preot Ioan Chirilă vorbește despre două dimensiuni ale omului Mircea Gelu Buta: dimensiunea

* Menuț Maximilian, „Vremea sintagmelor”, Ed. Karuna, Bistrița, 2012, pp. 49-51.

apologetică și dimensiunea teologică, subliniind faptul că dacă va rămâne profesor în facultatea clujeană, cu siguranță doctorul Mircea Gelu Buta va obține certificatul de teolog.

De ce am reliefat cele de mai sus? Pentru a ajunge la liceanul de altă dată, care este acum directorul Spitalului Județean, cadru didactic asociat la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității Babeș-Bolyai Cluj-Napoca. Volumul „Tablou de absolvire” se vrea a fi o carte destinată în primul rând propriului suflet și mai apoi colegilor, profesorilor și cititorilor care la un moment dat au trecut prin școală, frecventând cursurile unui liceu. Ideea scrierii unei asemenea cărți a venit în urma primirii unui plic alb, aidoma unui porumbel vestitor, care făcea referire la întâlnirea absolvenților „Liviu Rebreanu” – promoția 1971. „Tabloul de absolvire” prezintă o generație de aur a unuia dintre cele mai cunoscute licee din Ardeal, din care fac parte personalități din toate domeniile, amintind aici pe medicul Emil Ciurdărean, poetul Alexandru Cristian Miloș ș. a.

Tabloul profesorilor Atanasie Florescu (zis Șefu la matematică, Mircea Călușeru (Calu) la fizică, Henric Șpaller (Hașu) la chimie, Leonida Dănilă (Bubalus), la română, Virgil Săcărea, la istorie, Leon Titieni, la geografie, Maria Bălan, la germană este întregit de faimosul profesor Livius Gubesch, în calitate de diriginte. Cartea descrie povestea minunată numită copilărie, dar și gustul cireșelor și emoția primului an de liceu. Nu lipsesc peripețiile, care de multe ori se lăsau cu pedepse, elevii fiind nevoiți să „sape în grădina lui Gubesch”. Sfintele Paști, Crăciunul, nevinovatele iubiri sunt momente care au rămas întipărite în sufletul fostului elev. Poate cea mai importantă treaptă a fost aceea în care în urma a patru ani de liceu urma bacalaureatul. Cartea se încheie cu o veste care avea să amenințe paradisul, aceea a morții profesorului Livius Gubesch și mai apoi a lui badea Gheorghe de la Colibița, „singurul țăran autentic pe care l-am cunoscut și l-am iubit”. Mărturisirea care urmează e de netăgăduit: „Fără frumusețea clipelor trecute ne-ar fi cumplit de greu să trecem peste amărăciunea care ne copleșește câteodată prezentul. Pe spatele fotografiilor zimțate am însemnat cu toții, cândva, câte o dată pe care am trăit-o ca pe cea mai fericită zi din

viață. În câte un colț de sertar, în câte un cotlon de inimă, păstrăm cu toții o floare presată, un trifoi cu patru foi sau parfumul unui sărut ce ne-a făcut să simțim cum se desfac cerurile săgetate de fericirea noastră”.

Cartea, apărută la Editura Eikon, se înscrie pe linia „*Amintiri din copilărie*” a lui Ion Creangă, „*Domnul Trandafir*” de Mihail Sadoveanu sau „*Amintirile unui școlar de altădată*” de Ion Pop Reteganul, abundând de sentimente nostalgice descoperite cu plăcere de către cititor.

Volumul „*Reflecții colocviale*”, Editura Eikon, cuprinde articolele și eseurile apărute inițial în revistele „*Cuvântul*”, „*Renașterea*” și cotidianul „*Mesagerul*”. O mare parte dintre ele au fost, difuzate la postul de radio Transilvania. Reflecțiile conțin izul lumii înconjurătoare, fiind prezente personaje din diverse medii de la bătrânul înțelept la omul cu mai mult sau mai puțin bun simț. Cartea este plină de învățături ortodoxe, în aceeași categorie putând integra Drumurile părintelui Anania. Nu lipsesc scrisorile adresate prietenilor autorului de la Dan Ciachir, la Ioan Pinte, Marcel Lupșe, Constantin Sănduță, Jean Pădureanu etc. „*O carte pe care o citești îți oferă șansa de a-ți anexa o nouă viață, de a intra în filozofia altuia sau chiar posibilitatea de a găsi în trăirile altora ceva care să-ți le explice pe ale tale*”, afirmă scriitorul. Volumul „*Reflecții colocviale*” propune cititorului o întâlnire cu viața prin intermediul oglinzii scriitorului, textele abundând de acel bun simț al ortodoxului îndochinat. O carte care adună un buchet de gânduri despre o lume pe care o dorește mai bună.

Scriitorul Mircea Gelu Buta, preocupat de readucerea în atenția generațiilor actuale a valorilor neamului, prezintă, la Editura Eikon, monografia Bârgăul lui Tini Pavel. Cartea este un omagiu adus marelui tenor Constantin Pavel, născut la Bistrița Bârgăului, cel care pus piatra de temelie la Opera Română din Cluj-Napoca. În această carte, apărută sub egida Centrului Județean pentru Cultură, ne întâlnim, pentru început, cu poveștile bătrânilor, doctorul Buta oglindind chipul bunicii lui, cea care la vârsta de 17 ani era adusă de unchiul ei, Constantin Pavel, la Viena. Așa ne întâlnim, prin intermediul amintirilor de la bunica, cu atmosfera austriacă de la început de secol XX, când Constantin Pavel era în mare vogă. Prin strădania directorului

Spitalului Județean, Mircea Gelu Buta, la Bistrița Bârgăului, pe casa lui Constantin Pavel, s-a amplasat o placă comemorativă cu următorul înscris: „Constantin Pavel – 21 mai 1884 – 9 mai 1945, ctitorul Operei Naționale Române din Cluj”. Mircea Gelu Buta s-a ocupat ca din acest an, în județul nostru, să răsunе muzica cultă prin intermediul Zilelor Operei Române Constantin Pavel. Cartea descrie Bârgăul lui Tini Pavel, cu panorama superbă văzută de pe muntele Heniu sau Bistriciorul, cu dragostea oamenilor pentru pământ, cu școala în care a învățat și Constantin Pavel, avându-i ca învățători pe Iacob Huanea, Eliseu Dan, Ilorion Bozga, Pavel Beșa. Apoi, popasul plin de noblețe a poetului George Coșbuc împreună cu soția și băiatul pe Valea Bârgăului, întâmpinat cu mare drag de familia părintelui Zagrai. Poate una dintre cele mai importante părți ale cărții este dialogul dintre Mircea Gelu Buta și profesorul Andrei Neuc, octogenar, descendent și moștenitor al artistului, care rememorează clipele petrecute în calitate de elev la București, unde a avut grijă de el maestrul Pavel.

Cartea inserează și o serie de gânduri despre marele artist al românilor semnate de jurnalistul Niculae Vrăsmaș, secretarul de stat Vasile Timiș, prof. univ. dr. Adriana Bera, prorectorul Academiei de Muzică „Gheorghe Dima” din Cluj, Florin Vasile Șomlea – consilier județean, arhid. Ioan Vrăsmaș, Vasile Bar – președinte Rotary Club, Constanța Neuc – director Liceul „Radu Petrescu” și nepoata maestrului, Gavril Țărmure – manager Societatea de Concerte.

O carte scrisă cu sufletul, în care îl regăsim pe maestrul Constantin Pavel, cel care și-a regăsit liniștea începând de anul trecut în cimitirul din Bistrița Bârgăului, acasă, alături de părinți. Pe copertă tronează o pictură semnată de tenor, acesta având valențe și în arta plastică. O lucrare spre bucuria generațiilor următoare.

Doctorul Mircea Gelu Buta și-a adunat eseurile prezentate în perioada 2005-2008 în anumite publicații, dar și la Radio Transilvania, în volumul „*Dumnezeul unei lumi mărunte*”, apărut la Editura Eikon. Cartea structurează gândurile filosofice ale doctorului, atât pentru trup, cât mai ales pentru sufletul celor care doresc să-și astâmpere setea de cunoaștere. Fiecare eseu are anumite sfaturi despre dragostea față

de aproape, față de cele cerești, față de lumea care ne înconjoară. Doctorul vorbește despre cumpătare și despre echilibru și dezechilibru, despre psihologia omenească care nu ține cont decât de plăcerea inițială capabilă să ne trimită în al nouălea cer. Cumpătarea în viață apare ca o necesitate, din ea născându-se focul cel blând și bun, dătător de viață, iubirea înțeleaptă și grija față de corpul care ne ajută să ne purtăm sufletul în așa fel încât să putem simți prin el bucuria și alințul, calm al existenței. Goana după iubire reprezintă scopul esențial al existenței, care determină un anumit mod de a fi, de a simți, de a gândi și acționa. Scriitorul aduce în prim plan toleranța, ca o virtute mărunță dar necesară, în lupta dintre nevoi și dorințe, omul modern alegând de multe ori sentimentele devastatoare și situațiile care-l aleargă cu sânge. *„Învăță din suferințele altuia, ca să nu suferi și tu. Învăță din alergarea altuia, ca să nu alergi ca el. Învăță că lucrul pierdut azi nu este acela de care ai nevoie. Dar, cu siguranță, cel necesar vine la tine mâine”*, spune Mircea Gelu Buta. În scrierile de față răzbate optimismul, credința, gândul că omul secolului nostru se va strădui să iubească atât frumusețea lui Dumnezeu cât și utilitatea științei. Amintirile întâmplărilor de altădată sunt aduse ca ofrandă timpului. Bistrița secolului al XX-lea abundă de frumuseți și clipe care rămân în eternitate. Merită zăbovit asupra textului *„Sărbătorile Sântăimării”*, în care Mircea Gelu Buta aduce un adevărat omagiu Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, cea care, rămânând unită cu noi, prin firea sa omenească, unită însă și prin Fiul său, prin afecțiunea umană supremă a mamei pentru fiul ei, este solul nostru privilegiat înaintea lui Dumnezeu.

Un alt text foarte bine structurat este *„Un țăran autentic”*, în care este descris mânia sa țăranul român, prin intermediul unui demn reprezentant, badea Gheorghe din Colibița, un om înțelept, plin de har. Scriitorul dorește să păstreze spiritul unei societăți unite în credință, din toate eseurile, însemnul ce răzbate fiind acela al solidarității și toleranței, al binelui și luminii. Cartea zugrăvește și personalități literare, religioase, artistice peste paginile acesteia revărsându-se cântecul de clopot, ca o chemare aparte spre eternitate: *„Viața noastră se desfășoară între clopot și potir, între sunet și tăcere, între materie și*

duh, între chemare și promisiune, între speranță și împlinire”. Fiind convins că sursa noului univers este umanitatea, autorul nu este de acord cu confiscarea iluziilor, cu prăpastia dintre bogați și săraci, adâncită tragic de parcă ar fi război. Răul poate fi învins prin bine, spiritul nou va pune stăpânire pe spiritul vechi, transfigurându-i și dându-i noi impulsuri de viață. Doctorul Mircea Buta vorbește deschis, ca într-o confesiune în fața cititorilor, ca un remediu psihologic prin terapia cuvântului. Așa se face că aduce în fața noastră întâmplări din copilărie, adolescență, dar și de la maturitate. Ne poartă pe cărările societăților, povestindu-ne modul halucinant în care a fost contactat de Securitate în timpul studenției să devină „turnător”, lucru care nu s-a întâmplat, luptând cu morile de vânt datorită construcției solide pe care a primit-o din familie.

Dintre ritualurile vieții poate mai pregnant pentru medic este cel al înmormântării, nefiind de acord cu lumea de astăzi care își înmormântează morții la întâmplare, fără ritualuri, fără cuvinte. Forța cuvântului, vorbele pline de înțelepciune, puterea credinței, rădăcinile culturale, simbolul învierii fac din cartea profesorului Mircea Gelu Buta un adevărat reper pentru astâmpărarea sufletului, pe care în ultimul timp mulți și-l simt prăfuit de gânduri negative.

Două personalități ale culturii, prof. univ. dr. Mircea Gelu Buta, directorul Spitalului Județean Bistrița-Năsăud, și istoricul Dan Ciachir își pun sentimentele pentru neamul românesc și pentru credința străbună în palma cititorilor, dialogând „Față către față” într-un volum apărut la Editura Eikon. Cartea este o prelungire a dragostei pentru cultură a celor doi autori, care s-au mai întâlnit în cele două ediții ale volumului „Biserica din spital”, apărute la editurile Anastasia și Eikon.

Dan Ciachir laudă inițiativele doctorului Mircea Gelu Buta de a întemeia biserici pentru sănătatea sufletului în spitalele noastre, amintind aici de paraclisul din Spitalul Județean, dar și de biserica din curtea spitalului de boli pulmonare. Dialogul aluneacă încet pe Valea Bârgăului, locul de baștină al lui Gelu Buta, acolo unde își are rădăcinile și marele tenor Constantin Pavel, întemeietorul Operei din Cluj, pentru care Buta a înființat un festival și a editat o carte:

„Bârgăul lui Tini Pavel”. Dialogul surprinde prin multitudinea de repere din cultura națională și universală, dar și prin episoadele din istoria neamului, amintind aici și o legendă legată de participarea liderului sovietic Nichita Sergheevici Hrusciiov la o vânătoare în județul nostru în vara anului 1958.

Mircea Gelu Buta și Dan Ciachir au calitatea de a se confesa reciproc cititorilor așezându-și gândurile vorbite pe banda magnetică și într-o carte. Despre români, Buta crede că sunt pătrunși de o cultură bogată, iar cei mai răsăriți culturali bovarizează nivelul educației lor, determinându-i să ne compare cu Franța, Germania sau SUA. Avem, așadar, și pretenții culturale, valoarea fluctuând în funcție de conjunctură: „Un scriitor care zăcea în ungherele librăriilor devine deodată căutat și citit ca urmare a faptului că a fost remarcat de o mare personalitate sau în urma obținerii unui premiu prestigios”, afirmă Dan Ciachir. Cartea vorbește mult despre Transilvania, care continuă să fie umbrită de prejudecăți, mistificări și mituri referitoare la raporturile româno-maghiare: „Imperiul părea, pentru cei mai mulți români din Transilvania, singura structură statală în care puteai conviețui, iar împăratul era pentru ei reprezentantul lui Dumnezeu pe pământ”, declară Buta. Despre Capitală, bistrițeanul spune că este „Expresia desăvârșită a coabitării contrastelor”. Codul lui Da Vinci este „expresia divergențelor surde dintre catolici și protestanți”, iar cazul Mănăstirii Tanacu este unul „de asceză demonică”. Frumoase sunt amintirile legate de părintele Serafim de la Mănăstirea Rohia, cel care a vindecat un copil de opt ani din Năsăud de tumoare ventriculară prin smerenia rugăciunii și insuflarea în suflet a dragostei pentru divinitate. Iată că Biserica și spitalul trebuie să-și dea mâna pentru salvarea vieții, cum a fost în acest caz, unde, deși medicii nu i-au mai dat nicio șansă copilului, divinitatea l-a readus la viață. Chiar și părintele Serafim a fost diagnosticat cu o boală necruțătoare, iar în momentul în care l-a călugărit pe părintele Steinhardt s-a însă-nătoșit în mod miraculos. Despre Steinhardt, Doctorul Buta își amintește că era „un bătrânel adus de spate, care în ciuda faptului că se sprijinea într-un baston, datorită mersului nesigur, inspira dârzenie și curaj.

Barba de duhovnic și general țarist, cum l-a portretizat Conu Alecu Paleologu, nu reușea să-i ascundă trăsăturile evreiești". Atâta timp cât vor fi dialoguri între oameni, atâta timp cât cărările dintre noi vor fi bătătorite și vom sta față-n față într-un dialog al descoperirii sufletelor. O carte în care confesiunea devine artă.

În seria cărților dedicate ilustrului înaintaș al bărgăuanilor, tenorul Constantin Pavel, Editura Eikon propune volumul „Bustul de la poalele Heniului”, coordonat de Mircea Gelu Buta, Florin Vasile Șomlea și Dorel Cosma. Cartea are în prim plan evenimentul prin care memoria maestrului Constantin Pavel, distinsa figură artistică a Ardealului, după cum îi spuneau specialiștii, întemeietorul Operei Naționale Române din Cluj, este păstrată în conștiința colectivității prin nemurirea într-un bust din bronz, așezat în centrul comunei Bistrița Bârgăului. Astfel, cel care a revărsat atâta cinste asupra Văii Bârgăului redevine, prin mâna sculptorului Maxim Dumitraș, parte a comunității. Volumul conține date despre Zilele Operei Constantin Pavel, consemnările reporterilor fiind însoțite de ilustrații grăitoare în acest sens.

Născut la 21 mai 1884, la Bistrița Bârgăului, fiu al dr. Ștefan Vasile Pavel, notar comunal, Constantin Pavel urmează liceul la Cluj și mai apoi Facultatea de Drept. Se stabilește ca stagiar la Bistrița, însă profesiunea aleasă de părinți – avocatura – nu convenea viitorului cântăreț care încă din adolescență manifestase sensibilitate pentru muzică. Arta, de altfel, îi era foarte apropiată sufletului, cânta la pian, cu vocea, dar și picta în ulei ori acuarelă, avea o mare dexteritate în a coase și broda cu fir de mătase și mărgele. Astfel, îl regăsim în cadrul societății Reuniunea Română de Muzică și Cântări a orașului Bistrița. Nu renunță la visul de a cânta, revenind la Cluj, unde învață canto cu profesorul Farkas Odon, frecventează spectacolele de operă, iar mai apoi viața îl duce spre Viena, unde-și continuă studiile de canto cu profesorul Robinson, în numai doi ani având un repertoriu de 12 roluri de prim tenor. Între anii 1914-1916, este tenor al Operei Regale, cântând pe scena lirică a Budapestei. După izbucnirea Primului Război Mondial se transferă la Opera Maghiară din Cluj,

unde timp de trei ani a cântat în peste 100 de spectacole. Numele lui este strâns legat de înființarea Operei Române din Cluj, la 13 iulie 1919, înaintând lui Tiberiu Brediceanu planul de înființare. Director de instituție ani buni, reușește să facă din Opera Română Cluj un nume internațional. Se stinge din viață în anul 1945, la București, unde era director de scenă la Opera Română. Personalitatea marcantă a lui Constantin Pavel este oglindită și în textele prezente în volum „Un corifeu al artei lirice românești”, prof. univ. dr. Octavian Lazăr Cosma; „Creația românească în preocupările lui Constantin Pavel în perioada 1919-1926” - conf. univ. dr. Elena Chircev; „Constantin Pavel și strategia repertorială a Operei Naționale Române din Cluj, în perioada 1919-1926” - asist. univ. dr. Tatiana Oltean; „Reprezentății muzicale în spațiul transilvănean al secolului al XIX-lea reflectate în Gazeta Transilvaniei” - Andra Maria Armean. Volumul este, cu siguranță, un mod fericit de a cinsti un înaintaș - Constantin Pavel.

Prof. univ. dr. Mircea Gelu Buta, descendent al familiei tenorului Constantin Pavel, readuce în actualitate imaginea înaintașului său prin volumul „Constantin Pavel - Întemeietorul”, apărut cu sprijinul Centrului Județean pentru Cultură Bistrița-Năsăud și al Primăriei comunei Bistrița Bârgăului, la Editura Eikon din Cluj-Napoca. O carte în care găsim gândurile personalităților de astăzi despre bârgăuanul Constantin Pavel, cântăreț de operă de referință „un personaj carismatic, cu a cărui companie te puteai mândri”, întemeietorul Operei Naționale Române din Cluj, cel mai valoros director de scenă care are o carieră de peste două decenii ca tenor liric și dramatic. Într-un interviu, Constantin Pavel mărturisea „ trăiam rolul din momentul ce-i îmbrăcam costumul și-mi puteam grima celui rol”. Așadar, această distinsă figură artistică a Ardealului, după cum îl caracterizează universitarul Octavian Lazăr Cosma, este o personalitate uriașă, proteică și iradiantă care s-a înscris cu litere de aur în galeria artiștilor care au configurat cu tenacitate și forța geniului Pantheonul artei lirice din România.

Căderea imperiului austriac a fost un context favorabil pentru dezagregarea mai multor ansambluri instrumentale, favorizând, în

anul 1919, apariția Operei Române Naționale din Cluj, deziderat realizat exemplar de Constantin Pavel. Iubind arta până la contopirea cu aceasta, Constantin Pavel și-a creat un scop din a apropia spectatorii din cele mai variate categorii sociale de spectacol, lucru care s-a și întâmplat de-a lungul timpului. Astăzi, privind în urmă, vedem în spiritul lui Constantin Pavel, un mare patriot care a primit, în 2010, post-mortem, titlul de Cetățean de Onoare al comunei natale Bistrița Bârgăului, acolo unde, prin grija unor oameni de bine, își găsește acum liniștea. Un volum care surprinde plăcut prin modul în care este omagiată o personalitate importantă a scenei lirice europene – Constantin Pavel.

Iată o activitate pentru care Prof. Dr. Mircea Gelu Buta își câștigă, fără tăgadă, locul în galeria oamenilor importanți ai plaiurilor bistrițene. La mulți ani, Mircea Gelu Buta și multă putere de muncă pentru salvarea pacienților atât trupește cât și sufletește.

Bistrița, aprilie, 2012

Personalități în dialog*

Zorin Diaconescu

Primită foarte bine de public la Târgul internațional de carte „Gaudeamus” din acest an, cartea de interviuri semnată de Dr. Mircea Gelu Buta este mai mult decât o culegere de dialoguri pe care autorul le-a realizat după o schemă bine gândită. Ne găsim în fața unui proiect cultural de amploare, dar și de mare profunzime, prin care autorul vizează o pagină din istoria civilizației românești, într-un moment dificil, de tranziție, când valorile sunt contaminate de incertitudine, iar caracterele supuse unor teste de rezistență. Contemporaneitatea resimte acut nevoia unor demersuri ordonatoare, acolo, unde în aparență s-a instalat dezordinea, demersuri din păcate rare și tocmai de aceea cu atât mai valoroase.

Unele din personalitățile selecționate pentru seria de interviuri, apărute mai întâi ca un serial de televiziune, sunt din primul plan al vieții noastre publice, altele discrete, cunoscute doar în cercurile de specialitate. Împreună, ele alcătuiesc un sistem de repere, desenând cu acuratețe un fin relief spiritual, necesar atât generațiilor prezente, cât mai ales celor viitoare, când distanța în timp va decide ce este peren și ce rămâne efemer.

Într-o epocă ce se caracterizează prin desacralizare, nesiguranță și invazie a subculturilor de toate genurile, reperele autentice propuse de Dr. Mircea Gelu Buta nu constituie o simplă reacție de autoapărare a intelectualului agasat. Autorul nu reacționează, ci acționează, conștient de vulnerabilitatea prezentului și de nevoia continuității unui sistem de valori.

* Zorin Diaconescu, „Personalități în dialog”, în *Rev. Bistrița Online*, 18.12.2012

Istoria nu se scrie la tribună, ci în bibliotecă. Acesta este mesajul pe care autorul îl construiește cu argumente solide. *Nicolae Miu, Andrei Marga, Ioan Chirilă, Vasile Cristea, Octavian Lazăr Cosma, Toader Nicoară, Mircea Bârsan, Radu Preda, Ovidiu Bojor și Dan Ciachir* contribuie, prin dialog, la deschiderea unui orizont diferit de cotidianul adesea derizoriu.

Istoria spirituală a unei națiuni nu se oferă neinițiaților. Pentru a pătrunde în bibliotecă altfel decât în trecere, ca vizitator, e nevoie de timp și de efort. Biblioteca este o arenă a ideilor, nu a aclamațiilor publice. Pentru neinițiați, ea rămâne o clădire impresionantă și probabil inutilă, expusă agresivității ignoranților frustrați de înțelegerea subită că nu poți recupera într-o clipă anii iroșiți în afara studiului.

Viziunea autorului este una dialectică, înțelegând și acceptând natura umană complexă și alcătuirea piramidală a societății. Demersul lui Mircea Gelu Buta, cu o ușoară tentă pedagogică, are o largă deschidere spre universalitate, tocmai prin sublinierea specificului național, însă niciodată tributar provincialismului intelectual.

Remarcabilă este și abordarea fără complexe a unui prezent confuz la suprafață, dezordonat, aproape haotic în manifestare, care în loc să-l sperie pe autor, îl ispitește fiindcă îi pune la încercare răbdarea de cercetător.

Autorul nu se grăbește cu concluziile și nu se lasă furat de stări emoționale. Pasiunile de moment, dar și partizanatele asumate cu bună știință, care adesea au întunecat astfel de lucrări antologice, îi sunt străine lui Mircea Gelu Buta. Conștient de imposibilitatea de a păcăli timpul, el se supune disciplinat ritualului metodologic propriu omului de știință. Rezultatul se impune prin coerență și profunzime.

Mircea Gelu Buta nu se mulțumește de creeze un serial de documentare prezentate în formă de dialoguri, cu toate că și un astfel de demers prezintă o evidentă valoare bio-bibliografică. Mai apropiat de filosofie decât de eseu, autorul are viziunea unui sistem, care trebuie mai întâi demonstrat și apoi cercetat. Demonstrația vizează existența și validitatea sistemului. Ea este clară, fără echivoc, lăsând loc unei cercetări spectaculoase, cu care prilej își dau mâna ineditul cu empatia.

Rezultatul este cel care sugerează opera completă, setul de argumente și demonstrații care te scutește de căutări repetate în dicționare și enciclopedii.

Cunoscut pentru implicarea sa în lumea academică, dar și în cetate, Mircea Gelu Buta are darul de a risipi îndoieli și neliniști, înlocuindu-le cu certitudini tonifiante. „Personalități în dialog” nu este o carte de lectură în sensul obișnuit. Ea nu se pretează unei lecturi „pe nerăsuflate”, da capo al fine. Este o carte la care cititorii vor reveni, cu siguranță, așezând-o în bibliotecă alături de alte lucrări de referință.

București, „Gaudeamus”, 2012

Mircea Gelu Buta sub patina timpului*

Dan Popescu

Domnul Mircea Gelu Buta este o personalitate cu fond de iubire pentru psihanaliză, istorie creștină și literară și eseu. Ca să încerci a sonda infinitul uman, dincolo de eticheta cuvintelor, trebuie să ai capacitatea s-o faci și după aceea, acea dispoziție covârșitoare spre liniște interioară, și după câte îmi dau seama domnul Buta se întâlnește cu ambele într-un context de echilibru. Fără ostentație și fără a forța ideea ca atare, domnia sa ne transmite o stare de spirit și vă asigur că fenomenul presupune un sever efort și o scânteie de har.

Am avut ocazia să-i citesc câteva volume publicate de-a lungul anilor, „Bioetica între mărturisire și secularizare, Reflecții colocviale, Tabloul de absolvire, Biserica din spital”, o minunată colaborare cu gânditorul Dan Ciachir și lucru interesant și inedit pe plaiurile noastre, „Emil Cioran, psihanaliza adolescenței, O istorie universală a nursingului”, ambele împreună cu soția sa, dr. Liliana Buta. Ori, cine poate intra în arealul psihanalitic al imprevizibilului Cioran, acela are un bagaj interior puternic dispus spre idee.

În „O istorie universală a nursingului”, avem o sinteză a metodelor de îngrijire a bolnavului în diferite etape ale bolii, doctorul Buta are acea abilitate șarmantă a punerii acestei probleme în context istoric și spiritual, pe parcursul epocilor și civilizațiilor. Observăm o fuziune între spirit și terapeutică materială și autorul ne asigură că

* Dan Popescu, „Mircea Gelu Buta sub patina timpului”, în *Rev. Răsunetul*, 20.04.2011.

această terapeutică materială nu poate fi niciodată doar pur materială, deoarece omul este persoană. Iubire divină prin suferință și vindecare.

Paradoxalul, sumbrul, cinicul, într-un cuvânt marele Cioran, a constituit mereu o tentație ascunsă pentru eventuale exegeze, din unghi clinic. Soții Buta își psihanalizează propriile adolescențe, inocente și generoase, în care nimic nu pare pierdut. Chiar dacă ar fi avut o vibrație estetică mai puțin pronunțată, ceea ce nu este cazul aici, și tot era de salutat, este un curaj asumat a intra în Cioran, un gânditor foarte dificil de abordat și mai ales înțeleș. Viața la Cioran devine plictisitoare, monotonă, repetitivă, existența este de a fi „în timp”, iar anihilarea acestei existențe înseamnă căderea „din timp”, timpul încremenește, nu mai curge, existența nu mai are sens și nici măcar acel sens către moarte, s-a căzut din istorie, omul are o existență postumă, nu mai are nimic comun cu semenii săi, cu excepția că este om.

La aniversarea zilei de naștere, 21 aprilie, deși nu-l cunosc personal, dar îi admir opera, îmi face plăcere să doresc domnului Gelu Buta o primăvară a binelui. Vorba domnului Ovidiu Nușfelean, domnul Buta „vede bolile societății prin prestația publicistică.”

Față în față cu boala*

Dan Ciachir

În cartea *Biserica din spital*, ce urmează să fie editată, Dan Ciachir îl intervieuează pe medicul și profesorul Mircea Gelu Buta, directorul spitalului din Bistrița, un om care a înțeles, cum puțini alți medici, că fără a vindeca sufletul, lecuirea trupului nu reprezintă decât o biruință provizorie. Și cum poate fi sufletul vindecat decât apropiindu-l de Dumnezeu, ajutându-l pe om să priceapă că lumea nu se reduce doar la simplul popas terestru. Întreaga carte este o încercare fermă, dar smerită pentru asistența duhovnicească a celui bolnav. Cu incursiuni în istoria literaturii și a culturii, volumul se poate adresa unor categorii diverse de cititori. De remarcat că în urmă cu câțiva ani același medic a scris o istorie a nursingului, ceea ce dovedește că preocuparea sa de-a depăși cadrul „tehnic” medical îi însoțește viața aproape ca un înger păzitor. Iată un fragment edificator privind subiectele cărții.

„Dan Ciachir: – *Să încercăm a stabili raportul dintre boală și credință.*

Mircea Gelu Buta: – Pot să vă spun că și în perioada comunistă (eu mi-am început activitatea de medic în 1980) existau manifestări ale raportului despre care vorbiți în spital. Bineînțeles, neinstituționalizate, discrete, ele erau expresia dorinței pacienților credincioși și se produceau cu acceptul tacit al personalului medical. Era vorba, îndeosebi, de botezuri în caz de urgență, când era pusă în primejdie atât viața mamei, cât și a nou-născutului; era vorba de spovedanii și împărtășiri ale bolnavilor aflați în stare gravă sau muribunzi. Toate

* Dan Ciachir, „Biserica din spital”, în „România Liberă”, supliment săptămânal, anul IX, nr. 410, București, 2004, p. 4.

acestea comportau un risc. Preoții veneau la spital cu precauție, deoarece administrațiile spitalicești din acea vreme, care erau politizate, nu agreau asemenea acte. Totuși – și vreau să subliniez aspectul acesta – atitudinea personalului medical era una de complicitate benefică; îndeosebi aceea a asistentelor medicale, care în marea lor majoritate erau și sunt femei credincioase, dar și a multora dintre colegii medici, care aveau în ființa lor credința în Dumnezeu.

– *Pe vremea aceea, mici demnitari locali sau aparținând aparatului administrativ, sub influența soțiilor cel mai adesea, se cununau într-o biserică de mânăstire ale cărei uși erau închise, își botezau în biserică sau acasă copiii... Aveți cunoștință de cazuri în care oameni din aceleași categorii, aflați pe patul de spital, au recurs la spovedanie și împărtășanie?*

– Acum nu mai este un secret pentru nimeni că această doctrină marxist-leninistă a fost impusă oamenilor peste voința lor și chiar în rândurile demnitarilor de partid de atunci au existat numeroase situații, chiar în spitalul în care am lucrat și lucrez, în care familiile lor au apelat la preoți pentru a-i spovedi sau împărtăși.

– *E o mărturie importantă afirmația dumneavoastră...*

– În plus, trebuie să știți că, cu prilejul sărbătorii Crăciunului, spitalele nu au fost ocolite de coruri de colindători, care erau bine primite de personalul de gardă, dorite de pacienți și cei ce erau de serviciu atunci. Îmi amintesc totodată că, nu de puține ori, administratori habotnici au încercat câteva acțiuni punitive împotriva personalului medical care acceptase în secțiile respective colindătorii. Până la urmă nu s-a întâmplat însă nimic, totul limitându-se la amenințări și reproșuri formulate în termeni duri. Chiar demnitarii importanți ai partidului doreau să se mușamalizeze lucrurile, conștienți că aceste obiceiuri de Crăciun veneau din adâncul sufletului colectiv al poporului.

– *E limpede că boala și suferința îl modifică pe om. Ca medic, cum vi s-a părut „Pavilionul canceroșilor” de Soljenițan?*

– Întrebarea este foarte bună, pentru că medicul vede cu ochii lui anumite aspecte ale vieții care nu sunt la îndemâna oricui. Într-adevăr, privirea lui Soljenițan este nespus de penetrantă în acest mare roman; lucidă, lipsită de menajamente... Nu altfel se întâmplă la înaintașul și

– cred eu – modelul lui Soljenițan, Tolstoi, acela din binecunoscuta nuvelă *Moartea lui Ivan Ilici*.

– *Soljenițan, suspect de cancer, scrie acest roman, destul de lung, altminteri, unde se văd niște transformări profunde: demnitarul comunist Rusakov nu mai are siguranța de sine cu care era obișnuit, oamenii din pavilionul acela al canceroșilor sunt zguduiți de boală, de durere, de perspectiva morții...*

– *Suferința, atitudinea* – mai bine zis – a oamenilor în fața morții este diferită doar în raport cu credința lor. Pentru că în fața morții toți devin egali. Problema care se ridică ține de înțelepciunea și pregătirea care se fac înaintea marii treceri; de modul în care abordezi moartea. Și aici intervine marele rol al preotului; al duhovnicului. Există un prag peste care medicina nu poate trece. Medicina, la un moment dat, își epuizează tehnicile, mijloacele și bagajul său de cunoștințe. Nu-l mai poate ajuta pe cel suferind; pe muribund. Din ceasul acela medicul trebuie să îi creeze bolnavului confort total pentru zilele care i-au mai rămas, iar îngrijirea trupească trebuie să se retragă în fața îngrijirii spirituale. Treptat, în locul medicului trebuie să vină preotul.

– *Așadar, spre deosebire de Biserică și de învățătura ei (știți că în Sf. Liturghie există o ectenie pe care o rostim și noi, credincioșii, cerând lui Dumnezeu „sfârșit creștinesc, fără durere, neînfruntat, în pace...”), medicina se oprește la hotarul dintre viață și moarte.*

– Medicina se oprește înaintea acestui hotar. Rămâne un câmp în care tehnica nu mai poate interveni.

– *Dar medicina și medicul nu înseamnă doar tehnică. Cu toate acestea, numai Biserica te poate învăța cum să mori; nu și medicina sau medicul...*

– Acesta a fost unul dintre motivele – poate cel mai important – pentru care am insistat ca spiritualitatea creștină să fie introdusă în asistența medicală. Am susținut lucrul acesta imediat după prăbușirea comunismului în decembrie '89, când am socotit că nu mai este permis ca, în momentul când manoperele medicale de resuscitare nu își mai au rostul, pacientul să se sfârșească în indiferența personalului medical. În acel moment, când medicina își conștientizează limitele, înțelepciunea medicală trebuie să decidă oprirea manoperelelor și să înceapă pregătirea pacientului.

– Mi se pare foarte important ceea ce spuneți: medicina să își înțeleagă limitele. Afirmatia dumneavoastră arată că sunteți un medic creștin. Aș vrea să extindem discuția spre o altă zonă a temei; la fel de complexă. Am auzit adesea în vacanțele la țară, la bunicii mei din Oltenia, în urmă cu 40 de ani, oameni în vârstă – mai ales femei – care spuneau: „Ia-mă, Doamne”. Li se părea că trăiseră prea mult; că își atinseseră limita. De ce nu am întâlnit asemenea reacții și la oraș? De ce eu însumi mi-aș dori să nu sfârșesc pe un pat de spital? De ce este spitalul, pe de o parte, loc de ameliorare, de însănătoșire, de îmbunătățire fiziologică, iar pe de altă parte, în clipe extreme, trezește teamă și chiar mai mult decât atât?!...

– Din cauza anilor în care asistența duhovnicească lipsea cu desăvârșire din spitale. Astăzi lucrurile sunt pe cale să se schimbe, chiar au început să se schimbe. În spitalele în care a prins rădăcini o viață duhovnicească, unde sunt amenajate paraclise, unde există preot, aceste neajunsuri importante încep să fie depășite. Există în biologie un principiu care spune că omul se dezvoltă și se simte cel mai bine în microclimatul său. În anii de debut ai medicinei spitalicești, în secolele al XVII-lea – al XVIII-lea, chiar anterior apariției spitalului, bolnavii erau îngrijiți la domiciliu. O dată cu perfecționarea sistemelor de asistență medicală, de concentrare a tehnicilor de vârf în unitățile spitalicești, asistența medicală de calitate se asigură în incinta lor. Însă Occidentul a adoptat de foarte multă vreme un principiu: după intervenția medicală complexă care se face în unitatea spitalicească (o operație sau o explorare medicală), pacientul este reținut un timp limitat în spital, după care este externat și primește îngrijirile medicale la domiciliu. Vă veți întreba dacă în România este posibil acest lucru. Aceasta e și dilema sistemelor noastre de sănătate la ora actuală, pentru că sărăcia din țară nu poate oferi totdeauna condiții optime de îngrijire. De foarte multe ori lipsesc elementele minime de supraviețuire și de îngrijire: igiena locuinței, alimentația adecvată, liniștea microclimatului pe care ar trebui să i-l creeze bolnavului familia. Pe lângă aceste aspecte de pauperitate, se adaugă sărăcia psihică a oamenilor; există numeroase stări conflictuale, familia *clasică* începe să se dezorganizeze, relațiile dintre părinți și copii sunt tensionate. În zadar am recomanda bolnavului să revină în microclimatul său. Așa se face că problema

numărul unu a sistemului nostru de sănătate este prelungirea peste normal a internărilor în spital.

– *S-a spus că există bolnavi; nu există boli. Nu credeți că medicina a optat multă vreme pentru categorii, în loc să vadă oameni – pacienți – existențe individuale?*

– Aveți dreptate. Pe măsură ce omul se îndepărta de natură datorită tehnicii, s-a mers la un moment dat în direcția dezumanizării actului medical. Din fericire, în România, unde tehnica a fost întotdeauna mai degrabă absentă, calitatea actului medical a trebuit să se mențină la un nivel înalt. Lipsa tehnicii a dus la creșterea simțului clinic al medicului; simț despre care am vorbit mai înainte.

– *Părintele Arsenie Boca spunea: „În Occident este mai bine pentru trup; în Răsărit e mai bine pentru suflet”...*

– A fost adevărul pe care l-au constatat occidentalii după 1989, când au putut să ne cunoască îndeaproape. Îmi amintesc că mulți medici apuseni au rămas perplecși de acuratețea diagnosticului pus pe baza simțului clinic și a observației medicale.

– *În urmă cu 25 de ani l-am cunoscut pe medicul lui Marin Preda. Era un profesionist; m-a vindecat și pe mine în foarte scurt timp de o colită. Acest doctor mi-a povestit că la Elias, spitalul nomenclaturii, exista o aparatură performantă, însă medicii erau aleși în funcție de dosar. Putea să fie oricât de bun un medic, dacă tatăl său fusese legionar sau avusese o prăvălie, nu putea fi angajat la spitalul demnitarilor comuniști. Aveau ambulanțe Mercedes, dar nu aveau cadre. Așa s-a făcut că Preda și-a căutat „în particular” un doctor...*

– Nu este nici pe departe un caz izolat. Ori de câte ori se îmbolnăvea un potențat comunist, se făcea apel la marii profesori interbelici, „compromiși” de activitatea lor politică. În anii '50, când o delegație oficială rusă – care avea în componența ei și medici – a ajuns la Cluj, unul din „înălții oaspeți” a întrebat de profesorul Iuliu Hațieganu, care nu se afla altundeva decât în... închisoarea de la Gherla. A fost scos imediat de acolo, episodul e binecunoscut la Cluj și a făcut senzație la vremea lui.

– *Pentru că am vorbit despre reacțiile omului confruntat cu boala, cu durerea, cu nesiguranța – așadar o experiență complexă și complicată, vă întreb: se poate schița o paralelă între experiența închisorii pentru un deținut politic și experiența spitalului pentru un ateu, un așa-zis liber-cugetător?...*

– Aproape că mă revoltă punerea pe același plan a spitalului cu închisoarea, compararea lor...

– *Eu nu am vrut să „compar” spitalul cu închisoarea, ci m-am referit la două surse de suferință...*

– Cei aflați în închisoare aveau în plus suferința provocată de boală, pentru că erau supuși unor lipsuri cumplite, se confruntau cu frigul, cu înfometarea, cu spaima... Este adevărat că unii dintre ei în aceste condiții s-au întors către Dumnezeu și l-au regăsit.

– ...Cazul logicianului Anton Dumitriu, cazurile unor oameni politici, nu?

– Desigur. Și apoi fenomenul solidarității despre care a adus mărturie memorialistica universului concentraționar. Din ampla carte a lui Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, apare figura doctorului Lucasievici, care a îngrijit cu abnegație și devotament atâția deținuți. Aș fi înclinat a spune că în închisorile comuniste s-a produs în mod natural încreștinarea medicinei: Lucasievici este un asemenea medic. Sau doctorița – care nu era o deținută, ci aparținea personalului auxiliar al închisorii din Târgu-Ocna, care a ajutat pe mulți dintre cei închiși acolo în anii '50. Ea a contribuit și la dejucarea unei tentative de „reeducare”, paralelă cu înfiorătorul experiment din închisoarea de la Pitești. Vedeti, la căpătâiul deținutului suferind se aflau de multe ori atât medicul, cât și duhovnicul. Am putea spune că demersul conștient, de îmbisericare, de încreștinare al medicinei își are un precedent semnificativ în lagăre și închisori. Era un demers spontan. O eventuală lucrare ar putea insista asupra figurilor de *preoți* (preoți de mir și călugări) și *medici* care au făcut misiune, în același timp, în pușcăriile comuniste. Nu găsim o preocupare sistematică – am discutat despre aceasta – în învățământul medical interbelic, de apropiere a preotului, a duhovnicului de medic, dar iată că găsim colaborarea lor spontană în închisori...

– *Eu aș reține, din perspectiva unor medici, manifestarea aceasta samarineană și ca o prelungire a ei în faza de post-închisoare. Pot depune mărturie că Petre Țuțea a fost îngrijit nu numai medical, după ieșirea din temniță, când practic nu avea din ce să se întrețină, de o familie de medici: urologul Valentin Neagu și doamna Neagu. În casa lor l-am și cunoscut, în 1969. Ulterior, peste mai*

bine de un deceniu, am aflat că nu numai Petre Țuțea fusese însoțit constant de sprijinul profesorului Neagu, dar și alți deținuți politici, indiferent de culoarea lor. Însă lucrul acesta l-am aflat din altă parte; de la soția unui alt medic.

– Pentru că în lumea creștin-ortodoxă atât actul medical, cât și actul de caritate sunt însoțite de discreție și delicatețe.

– *Domnule doctor, am discutat până acum despre cazuri de boli organice, ameliorate sau vindecate complet datorită colaborării dintre medic și preot. Și vom mai discuta pe parcursul dialogului nostru. Ce se întâmplă însă în situația bolilor psihice, atât de numeroase și de pregnante în vremurile noastre?*

– Întrucât nu obișnuiesc să apelez la generalități, voi cita punctul de vedere al unui specialist. Este vorba de doctorul Adrian Ionescu, medic-șef al Spitalului de Psihiatrie „Nifon” din comuna Măgura, județul Buzău. Acest distins specialist este autorul unui demers asemănător cu al nostru, aplicat însă în domeniul său. Doctorul Adrian Ionescu a constatat ceea ce spuneți, „o creștere a morbidității a celor care suferă de aceste boli din cauza modificării factorilor exteriori: lipsa de activitate, consumul de alcool și dependența de nicotină, existența lipsită de valori sigure, dezorganizată...”. Acestea sunt cauzele. Iată și soluția preconizată de acest coleg în așezământul de sănătate de la Măgura, unde, ca și în incinta spitalului nostru, există un paraclis: „...Credința și rugăciunea reprezintă stimuli utili pentru psihologia individului bolnav, dar fără un tratament psihiatric adecvat nu sunt suficiente. În întreaga mea experiență psihiatrică nu am întâlnit vindecări spectaculoase în rândul bolnavilor. Știu însă că pacienții care au făcut temeinic tratamentul medicamentos și au frecventat și biserica în același timp, rugându-se pentru sănătatea și iertarea păcatelor, au avut rezultate extraordinare. De fapt, această aplecare spre credință se conjugă foarte bine cu scăderea expresivității emoționale a grupului de îngrijire a pacientului. Dacă el merge împreună cu familia la biserică și se descarcă de tensiunile interioare prin rugăciune, e clar că efectul va fi pozitiv în cazul unei situații de conflict, încordare, agresare verbală. De asemenea, învățăturile creștine îi vor frâna bolnavului tendința de suicid sau de fapte antisociale”.

Familia Silvia, Ioan, Grigore și Mircea Gelu Buta – Bistrița – 1968

Iulia Alexandra, Liliana și Mircea Gelu Buta – Bistrița – 1999

Iulia Alexandra la primirea în Baroul de avocați – Bistrița – 2008

Iulia Alexandra și Vlad Oltean, Liliana și Mircea Gelu Buta – Bistrița – 2012

Livius Gubesch, Mircea Gelu Buta – Bistrița – 2004

Nicolae Miu, Jianu Butnaru, Dan Moraru, Evelina Moraru, Mircea Gelu Buta, Petre Mircea, Constantin Rusnac (Comisia de doctorat) – Cluj-Napoca – 1996

Andrei Marga, Liliana și Mircea Gelu Buta, Mircea Mureșan – Bistrița – 1998

Mircea Oros, Ioan Chirilă, Mircea Gelu Buta, Î.P.S. Bartolomeu Anania, Florin Neagoș, Iustin Tira, Grigore Furcea, Ioan Dâmbu, Ioan Pinteă – Sfințirea Capelei „Sfântul Apostol și Evanghelist Luca” – Spitalul Județean Bistrița – 1999

Valeriu Popescu, Alexandru Zamfirescu, Nicolae Stroiescu Stânișoară, Mircea Gelu Buta, Acad. Aurel Săndulescu – lansare volum „O Istorie Universală a Nursingului” – Târgul de carte Gaudeamus, București – 2000

Mircea Gelu Buta cu Î.P.S. Bartolomeu Anania – Primul simpozion de Medicină și Teologie, Arcalia – 2002

Dan Ciachir, Maria-Cornelia Ioan Ică Junior, Mircea Gelu Buta, Ioan Ică Junior, Î.P.S. Bartolomeu, Ioan Pinte, Radu Preda – Al II-lea Simpozion de Medicină și Teologie – Bistrița – 2003

Valer Bel, P.S. Irineu Bistrițeanu, Mircea Gelu Buta, Ioan Chirilă, Ștefan Iloaie – Aula Magna – Cluj-Napoca – 2003

Alexandru Dan Ilieș, Vasile Ponoran, Nicolae Miu, Ovidiu Giurgiu, Iulia Alexandra Buta, Andrei Marga, Kalman Swartz, Liliana Buta, Mircea Gelu Buta, Gheorghe Roșca – „Piramida” – Casa Universitară Cluj – 2004

Mircea Gelu Buta, Marin Burlea, Coriolan Ulmeanu, Dimitrie Dragomir – București – 2004

Mircea Gelu Buta, Iualia Alexandra Buta, Angela Butnariu, Petre Damir, Liliana Buta, Dan Moraru, Evelina Moraru, Mariana Andreica, Lucia Slăvescu – Iași – 2004

Stelian Tofană, P.S. Vasile Someșanul, Mircea Gelu Buta – Sfințirea pietrei de temelie la biserica „Sfinții doctori fără de arginți” – Spitalul de Pneumoftiziologie Bistrița – 2005

Mircea Gelu Buta, Nicolae Miu, Marin Burlea – Bistrița – 2005

*Î.P.S. Bartolomeu, Î.P.S. Vladimir, Mircea Gelu Buta – Canonizarea
Sf. Pahomie de la Gledin – 2007*

MS Regele Mihai I al României, MS Regina Ana, Mircea Gelu Buta – Bistrița – 2008

*Î.P.S. Andrei Andreicuț, Bogdan Ivanov, Mircea Gelu Buta – Canonizare
Sf. Martiri Năsăudeni – Salva – 2008*

Pavel Chirilă, Engelhardt H.T. Jr., Mircea Gelu Buta – București – 2009

Sorin Dumitrescu, Emil Hurezeanu, Mircea Gelu Buta – Bistrița – 2010

Mircea Gelu Buta, Liviu Rusu, Alexandru Vidican, P.S. Vasile Someșanul, Arhim. Dumitru Cobzaru – la mormântul maestrului Constantin Pavel, întemeietorul Operei Naționale din Cluj, Bistrița-Bârgăului – 2010

Ștefan Iloaie, Cristina Gavrilovici, Mihaela-Cătălina Vicol, Vasile Astărăstoae, Liliana Buta, Beatrice Ioan, Lucian Pinte, Mircea Gelu Buta – Iași – 2010

Vasile Astărăstoai, Mircea Gelu Buta – Iași – 2010

Tudorel Urianu, Mircea Gelu Buta – București – 2010

*Lucian Pop, Mircea Gelu Buta – Ctitorii Bisericii „Sfinții doctori
fără de arginți” – Bistrița – 2011*

*Î.P.S. Andrei Andreicuț, Mircea Gelu Buta – Sfințirea Bisericii „Sfinții doctori
fără de arginți” – Spitalul de Pneumoftiziologie Bistrița – 2011*

Andrei Pleșu, Mircea Gelu Buta, Iustin Marchiș – Cluj-Napoca – 2013

Heinrich Schnatmann, Vasile Astărăstoie, P.S. Vasile Someșanul, Mircea Gelu Buta, Remus Lungu – „Etica Martirajului și morții martirice” – Bistrița – 2012

*Pavel Chirilă, Pr. Pavel Adelgeim (Rusia), Gheorghe Metallinos (Grecia),
Manfred Wagner (Germania), Mircea Gelu Buta – Bistrița – 2012*

*Ioan Mocanu, Mircea Gelu Buta, Î.P.S. Teodosie, Mircea Pârvu,
Ioan Pinteă – Bistrița – 2012*

*George Ardeleanu, Ioan Pinte, Mircea Gelu Buta, Ioan Chirilă,
Acad. Eugen Simion, Î.P.S. Andrei Andreicuț, Radu Moldovan,
Vasile Stanciu – Centenarul Nicolae Steinhardt – Bistrița – 2012*

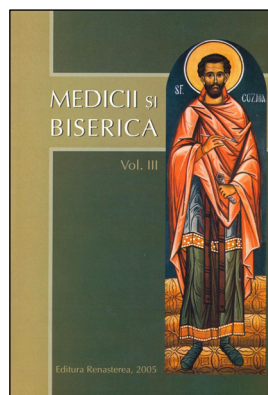
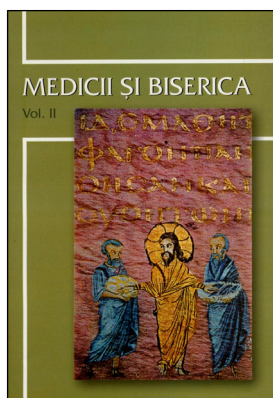
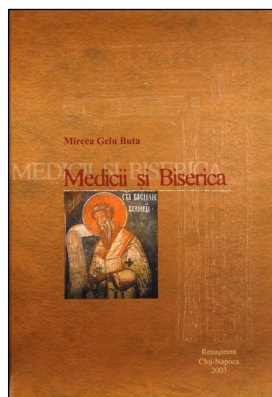
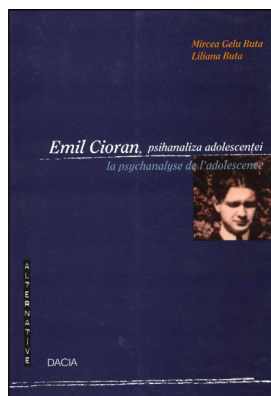
*Daniela Bartoș, Mircea Gelu Buta, Ion Brukner – Actualități și certitudini
în medicina internă – Bistrița – 2012*

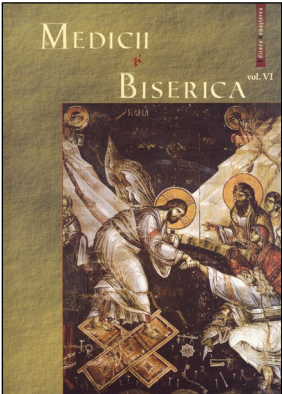
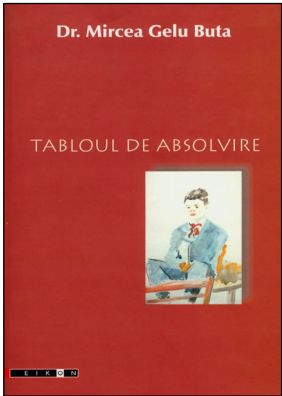
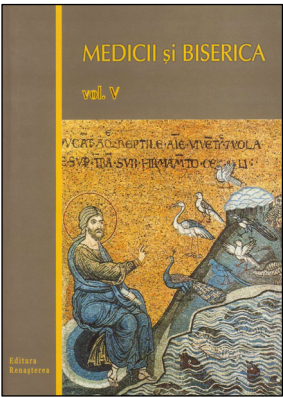
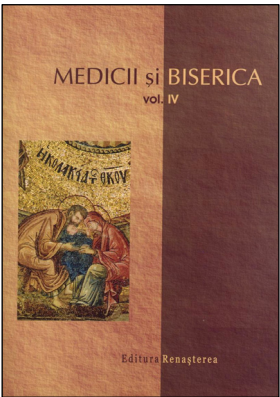
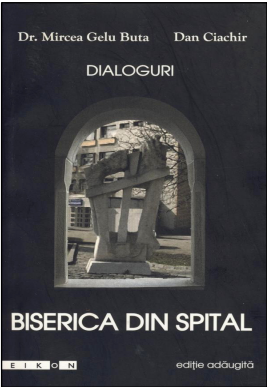

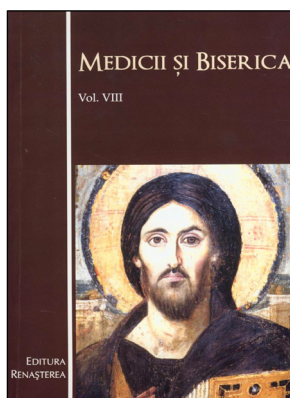
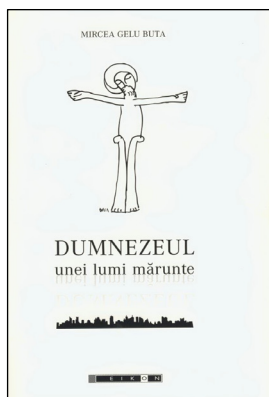
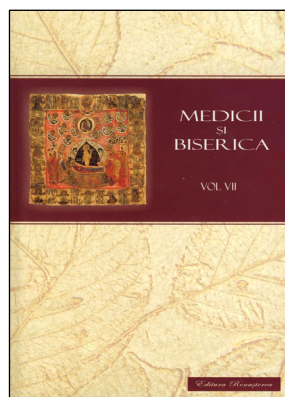
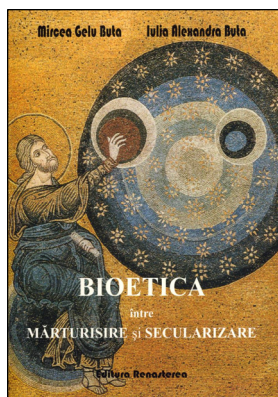
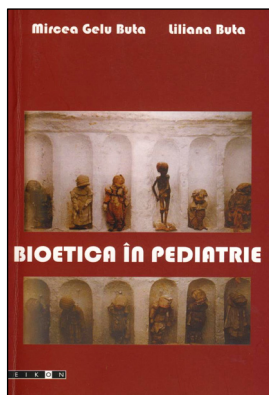
Cenacul „George Coșbuc” – Bistrița – 2012

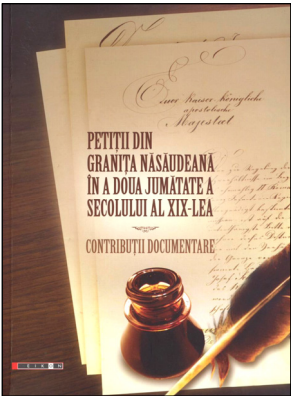
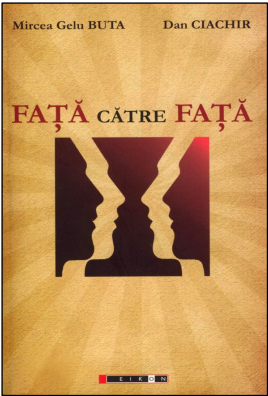
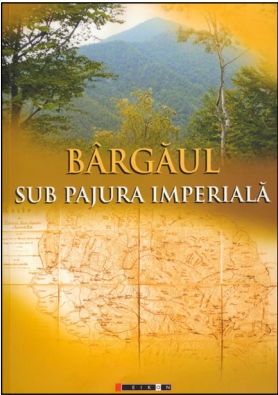
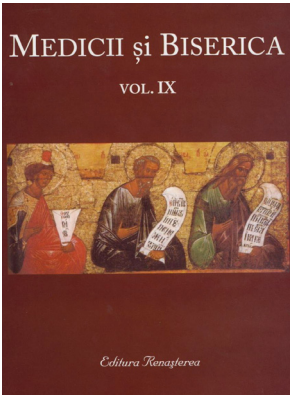
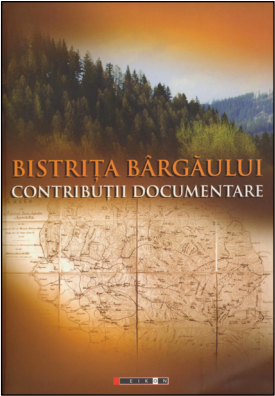

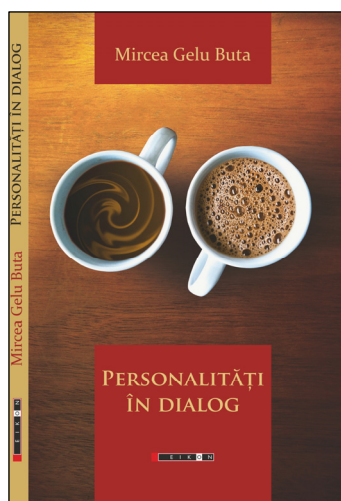
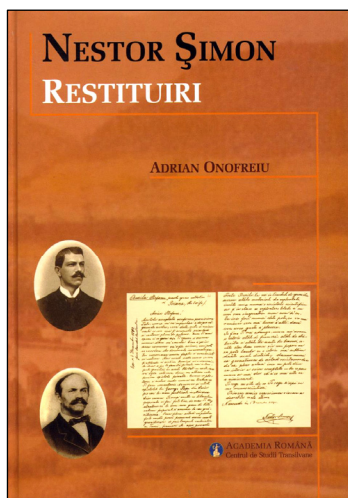
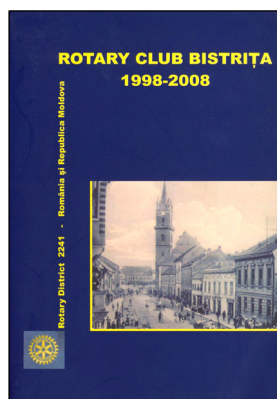
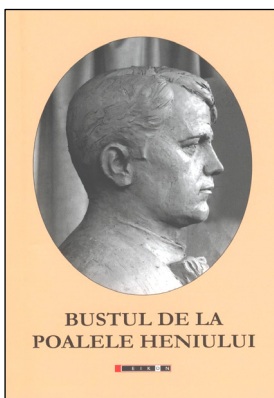
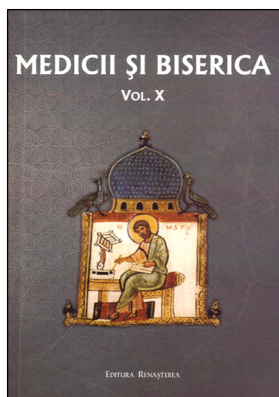
*Dorel Man, Gabriel Gârdan, Ioan Chirilă, Î.P.S. Andrei Andreicuț,
P.S. Vasile Someșanul, Valer Bel – Facultatea de Teologie Ortodoxă,
UBB Cluj-Napoca – 2011*

Cuprins

† ANDREI, <i>Știința doctorului va înălța capul lui</i> (Sirah 38,3)	7
VASILE STANCIU, <i>In Honorem</i>	9
ALEXANDRU MORARU, GABRIEL-VIOREL GÂRDAN, <i>Un om de suflet pentru suflete</i>	11
<i>Fișă de prezentare Mircea Gelu Buta</i>	15

LAUDATIO

Î.P.S. BARTOLOMEU ANANIA, <i>Dialogul dintre Medicină și Biserică</i>	41
DAN MORARU, <i>Laudatio</i>	45
NICOLAE MIU, <i>Un erudit</i>	52
ANDREI MARGA, <i>Ce mă leagă de Bistrița?</i>	55
VASILE ASTĂRĂSTOAE, <i>Un om desăvârșit</i>	57
Î.P.S. TEODOSIE, <i>Un demers jertfelnic</i>	59
P.S. VASILE SOMEȘANUL, <i>Profesorul Universitar Dr. Mircea Gelu Buta: Om al Cetății</i>	61
IOAN-VASILE LEB, <i>Un doctor printre teologi: Mircea Gelu Buta</i>	64
GHEORGHE METALLINOS, <i>Iubirea între frați</i>	67
STELIAN TOFANĂ, <i>Mircea Gelu Buta – „doctorul misionar”</i>	69
DAN CIACHIR, <i>Un gentleman pravoslavnic</i>	73
MARIN BURLEA, <i>Portret de pediatru</i>	76
MANFRED WAGNER, <i>Avem nevoie de iubirea lui Dumnezeu</i>	78
DAN DUMITRAȘCU, <i>Un brand al Bistriței</i>	81
VASILE CRISTEA, <i>Mircea Gelu Buta prezent în realitate și trăind pentru Adevăr</i>	85
PAVEL CHIRILĂ, <i>De la medicina trupului la medicina sufletului</i>	88

BEATRICE IOAN, <i>Laudatio Mircea Gelu Buta la 60 de ani</i>	90
TUDOREL URIAN, <i>Un umanist în postmodernitate</i>	93
DAN PURIC, <i>Curajul de a avea conștiință</i>	98
SEBASTIAN MOLDOVAN, <i>Viață și etică. Bioetică</i>	100
ALEXANDRU VIDICAN, <i>De la om la om!</i>	102
MIRCEA PÂRVU, <i>Model de vocație socială împlinită</i>	105
IOAN DÂMBU, <i>Om pentru oameni</i>	107
ADRIAN ONOFREIU, <i>Medicul și istoria...?</i>	111
ZORIN DIACONESCU, <i>Ecuția autorității morale</i>	115
ANA TĂTAR, <i>Omagiu la 60 de ani</i>	118
ALEXANDRU UIUIU, <i>Estetică și medicină</i>	120
ION MOISE, <i>Dr. Mircea Gelu Buta la rotundul unei vârste onorabile</i>	122
ELENA M. CÂMPAN, <i>Un tratament pentru carte</i>	124
NICOLAE FEIER, <i>Omul care sfințește locul</i>	127
CORNEL COTUȚIU, <i>60?</i>	131
ALEXANDRU CÂȚCĂUAN, <i>Mircea Gelu Buta – 60</i>	132
ANA DRAGU, <i>Medicină, poezie, prietenie</i>	134
VICTOR ȘTIR, <i>O remarcabilă sinteză românească a bioeticii</i>	137
JEAN PĂDUREANU, <i>Sportul face parte din cultură</i>	139
VALERIU LUPU, <i>O viață dedicată comuniunii dintre medicină și teologie</i>	140
ADRIANA-RODICA BARNA, <i>Bistrița, copilăria unui oraș de provincie</i>	146
VASILE BENI, <i>Un model de viață</i>	150
HEINRICH SCHNATMANN, <i>Prietenului meu Mircea Gelu Buta</i>	152

MEDICINĂ ȘI TEOLOGIE

ANDREI MARGA, <i>Noul concept al omului</i>	159
VASILE ASTĂRĂSTOAI, <i>Biserica și spitalul</i>	168

IOAN CHIRILĂ, <i>Bioetica seculară – Bioetica teologică – Sfânta Scriptură</i>	171
PAVEL CHIRILĂ, TEOFAN MUNTEANU, <i>Pledoarie pentru o psihoterapie ortodoxă</i>	179
VALER BEL, <i>Tainele – modalități de dăruire a lui Hristos credincioșilor</i>	199
DOREL MAN, <i>Vindecarea trupească și sufletească prin Sfânta Taină a Maslului</i>	210
ȘTEFAN ILOAIE, <i>O nouă presiune asupra familiei – bioetica</i>	217
CRISTIAN-SEBASTIAN SONEA, <i>Omul, conștiință vie. Paradoxul și misterul cunoașterii de sine</i>	229
DAN PURIC, <i>Conștiința medicală</i>	235
NICOLAE MIU, <i>Psihologia sănătății</i>	242
MARIN BURLEA, ELIZA TIGHICI, VALERIU LUPU, VALERIU V. LUPU, <i>Aspecte etice în gastroenterologia pediatrică</i>	252
MIRCEA BURUIAN, SEBASTIAN CONDREA, BOGDAN MRENEȘ, <i>Erori, greșeli și dificultăți de diagnostic în Radiologia și Imagistica Medicală</i>	262
MIRCEA GELU BUTA, LILIANA BUTA, <i>Bioetica creștină într-o lume postcreștină</i>	295

BISERICĂ ȘI SOCIETATE

NICOLAE BOCSAN, <i>Andrei Șaguna și Protopopiatul ortodox Bistrița</i>	305
VASILE STANCIU, <i>Din actualitatea istoriografiei muzicale bizantine românești</i>	316
ALEXANDRU MORARU, <i>Tematica documentelor de la biserica „Sfântul Nicolae” din Șcheii Brașovului</i>	331
IOAN-VASILE LEB, <i>Cardinalul Ratzinger și Teologia Sfinților Părinți</i>	370
GABRIEL-VIOREL GÂRDAN, EMILIAN-IUSTINIAN ROMAN, <i>Considerații teologice, canonice, bioetice și juridice asupra noilor Coduri penal și civil</i>	390
MARIUS OPREA, GHEORGHE PETROV, <i>Victime ale Securității în hotarul satului Nepos, com. Feldru, jud. Bistrița-Năsăud</i>	415

LIVIU-MARIUS HAROSA, <i>Istoricul personalității juridice a asociațiilor creștine în epoca Sfinților Părinți</i>	429
ADRIAN ONOFREIU, <i>Nestor Șimon sau puterea exemplului</i>	452
CONSTANTIN MĂRUȚOIU, IOAN BRATU, MONAHUL SILUAN, CLAUDIU TĂNĂSELIA, <i>Investigarea materialelor picturale la icoana pe sticlă Iisus Pantocrator de la Mănăstirea Nicula</i>	467
MARCEL GH. MUNTEAN, <i>Chipul lui Hristos Pantocrator. De la reprezentarea bizantină la cea din perioada Romanicului</i>	476
COSMIN COSMUȚA, <i>Organizare și jurisdicție bisericească în Mitropolia Ardealului în timpul celui de Al Doilea Război Mondial: Vicariatul Ortodox Român de Alba Iulia</i>	495
DACIAN BUT-CĂPUȘAN, <i>Biserica și societatea secularizată</i>	506

DESPRE OM ȘI DESPRE CĂRȚI

OLIMPIU NUȘFELEAN, <i>Gândirea creștină din cultură</i>	523
Î.P.S. TEOFAN, <i>Felicitări</i>	531
Principesa MARGARETA a României, <i>Puterea de a crede</i>	532
VALERIU POPESCU, <i>Laboratorul în Hepatologia pediatrică</i>	534
NICOLAE MIU, <i>Explorări morfo-funcționale în Hepatologia pediatrică</i>	536
NICOLAE STROESCU STĂNIȘOARĂ, <i>Un ardelean admirabil</i>	537
LIDIA STĂNILOAIE, <i>Scrisoare</i>	539
DAN LĂZĂRESCU, <i>O lucrare temerară</i>	540
NICOLAE MIU, <i>Știința</i>	542
DAN C. MIHĂILESCU, <i>Cioran</i>	544
TUDOREL URIAN, <i>Genii pe divan</i>	545
IOAN PINTEA, <i>Cioran și-a găsit și el doctorul!</i>	548
REMUS ANGHEL, <i>Emil Cioran – retrospectivă interioară</i>	549
DAN STANCA, <i>Cioran psihanalizat</i>	551
ION MUREȘAN, <i>Biserica din spital</i>	553

TUDOREL URIAN, <i>Monografia unei stări de spirit</i>	555
IOAN MOISE, <i>Mircea Gelu Buta și universul credinței</i>	560
VIRGIL RAȚIU, <i>Tabloul de absolvire</i>	565
ION MUREȘAN, <i>Ani de liceu</i>	568
VIRGIL RAȚIU, <i>O seară de proză cu Mircea Gelu Buta</i>	570
MAXIMILIAN MENUȚ, <i>Terapia prin scris</i>	572
ZORIN DIACONESCU, <i>Personalități în dialog</i>	582
DAN POPESCU, <i>Mircea Gelu Buta sub patina timpului</i>	585
DAN CIACHIR, <i>Față în față cu boala</i>	587
<i>Ilustrații</i>	595

Medicina este arta vindecării, a restabilirii și a păstrării sănătății. Teologia este arta con-vorbirii cu Izvorul vindecării și al sănătății. Activitatea didactică este arta împlânzirii făpturii umane și a călăuzirii ei spre Adevăr. Profesorul dr. Mircea Gelu Buta este din această perspectivă un artist, un om care stăpânește arta vindecării, mănuieste arta vorbirii despre Dumnezeu și excelează în arta călăuzirii spre Adevăr. Aș mai adăuga: este și un artist al legăturilor inter-umane.

Pr. Prof. Univ. Dr. Vasile Stanciu

Viața îți oferă prilejul să trăiești printre oameni, să cunoști oameni, să prețuiești oameni. Trebuie să mărturisesc că viața mi-a oferit oportunitatea extraordinară de-a cunoaște și de-a prețui un om desăvârșit: un prieten de nădejde, un profesionist extraordinar, un om implicat cu dăruire și altruism față de semenii săi și față de cauzele umaniste, un om ale cărui valori și fapte rămân peste timp ca o mărturie a nobleții, a „curățeniei” sufletești, a dragostei pentru oameni: Profesor Dr. Mircea Gelu Buta.

Prof. Univ. Dr. Vasile Astărăstoae

Volumul „Medicină și Teologie. In Honorem Mircea Gelu Buta” și-a propus inițial să ofere cadrul formal necesar în vederea exprimării aprecierii față de distinsul nostru coleg. Acum, când îl încredințăm tiparului și eternității, avem convingerea că el ilustrează nu numai parcursul intelectual și profesional al unui om de suflet, ci va rămâne și mărturia sufletelor nobile, căci numai astfel de suflete au capacitatea să întrevadă și să recunoască valoarea semenului, despre un om de suflet.

Pr. Prof. Univ. Dr. Alexandru Moraru
Pr. Lect. Univ. Dr. Gabriel-Viorel Gârdan

